

ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ Α.Μ. ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΟΘΩΝΟΣ
ΑΡΙΘΜ.

Meri
164s
Nautis

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ

ΤΟΥ

ΕΜΠΟΡΙΟΥ

ΚΑΙ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΥΤΟΥ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙΣ.

ΥΠΟ Γ. Α. ΝΑΥΤΗ

ΒΟΥΛΕΥΤΟΥ ΚΑΙ ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ.

ΤΟΜΟΣ Β΄.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Δ. Ἀθ. Μαυρομμάτη. | Ὁδὸς Αἰόλου, ἀρ. 33, παρὰ τῇ πλατείᾳ τῆς ἁγ. Εἰρήνης.

1860.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΥΤΟΥ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ.

Ἡ ἐμπορικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δόξης αὐτῆς. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἀνέθετον τὴν εὔκλειαν καὶ τὴν δόξαν εἰς τὸν πλοῦτον, οὔτ' ἐθήρευον διὰ τῶν ἐμπορικῶν κερδῶν τὴν εὐδαιμονίαν τῆς ἐπιδεικτικῆς τρυφῆς τῶν Φοινίκων καὶ Καρχηδονίων. Ἡ πατρὶς, τὰ ἱερὰ, ἡ ἐλευθερία, ἡ φιλοσοφία, αἱ ἐπιστῆμαι, αἱ καλαὶ τέχναι, καὶ τὰ μεγάλα καὶ ἔκλαμπρα ἔργα ὑπῆρξαν τὰ ἀντικείμενα τῆς λατρείας καὶ αὐτῶν τῶν ἐμπόρων Ἑλλήνων.

Ἀλλ' ἡ ἐμπορικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἀξία μεγάλης ἐρεύνης καὶ σπουδῆς διὰ δύω κυρίως λόγους. Πρῶτον· διὰ νὰ γνωρίσωμεν ἐὰν καὶ κατὰ πόσον συνετέλεσε τὸ ἐμπόριον εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος, καὶ εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῆς· καὶ δεύτερον· διὰ νὰ μάθωμεν ὁποία ὑπῆρξεν ὑπὸ τὴν ἐπίρροιαν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ οἰ-

κονομικὴ διεύθυνσις καὶ κατάστασις τοῦ ἐμπορίου. Διὰ τοιαύτας ἐρεύνας, ἀνάγκη νὰ ἴδωμεν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῶν πόλεων αὐτῆς, καὶ νὰ διακρίνωμεν ὅσον δυνατὸν τὸν ἐπείσακτον καὶ τὸν αὐτογενῆ πολιτισμὸν αὐτῆς.

Ἐκ τῆς ἱστορίας φαίνεται ὅτι ἡ κοινωνικὴ ἀποκατάστασις τῶν Αἰγυπτίων καὶ Φοινίκων προηγήθη ἐπὶ αἰῶνας τῆς σταθερᾶς καθιδρύσεως τῶν ἐν Ἑλλάδι κοινωνιῶν. Ὅτε ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Κέκρωψ, ὁ Δαναός, ὁ Κάδμος ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ Φοινίκης, καὶ τελευταῖον ὁ Πέλωψ τῆς Φρυγίας, (α) δὲν εὗρον οὔτε λαοὺς σταθερῶς καὶ ἰσχυρῶς ἀποκαταστημένους, οὔτε πόλεις συστημένας, καὶ ἐγένοντο κύριοι καὶ ἡγεμόνες τῶν τόπων. Ταῦτα δὲ συνέβησαν εἰς ἀκριβῶς μὲν ἀορίστους χρόνους, κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ χρονολογικοῦ μαρμάρου τῆς Πάρου, καὶ τὰς ἐξηγήσεις καὶ ἑρμηνείας τῶν ἀρχαιολόγων, ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἕκτου μέχρι τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ (β).

(α) Ὁ Κέκρωψ κατέλαβε τὴν χώραν Κραναΐδα λεγομένην, ἀπ' αὐτοῦ δὲ ὀνομασθεῖσαν Κεκροπίαν, ἀπὸ τοῦ Ἐρεχθέως Ἀθήνας, καὶ ἀπὸ τοῦ Ἴωνος Ἰωνίαν. Ὁ Κάδμος κατέλαβε τὴν ἀπ' αὐτοῦ ὀνομασθεῖσαν Καδμείαν (Βοιωτίαν) καὶ ἔκτισε τὰς Θήβας. Ὁ Δαναὸς ἦλθεν εἰς τὸ Ἄργος, ἐξ οὗ οἱ Δαναοί. Ἀπὸ τοῦ Φρυγὸς Πέλοπος ὠνομάσθη ἅπασα ἡ χερσόνησος Πελοπόννησος, Ἀπία πρὸ αὐτοῦ λεγομένη.

(β) Τὸ μάρμαρον τοῦτο ἵσταται ἔν τινι αἰθούσῃ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ὀξφὸρ καὶ λέγεται κοινῶς *μάρμαρον τοῦ Ἀρουνδὲλ*, διότι οὗτος πρὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως περίπου αἰῶνος ἔλαβεν αὐτὸ ἐκ τῆς Πάρου μετὰ πολλῶν ἄλλων μαρμάρων. Εἶναι πολύτιμον βοήθημα διὰ τὴν ἑλληνικὴν χρονολογίαν,

Ἐν ταύτῃ καὶ ἐν τῇ πρὸ ταύτης ἐποχῇ, λαοὶ διαφόρους ἔχοντες ὀνομασίας, καὶ μάλιστα οἱ Λέλεγες καὶ οἱ Πελασγοὶ, ἀδιαλείπτως ὁπλοφοροῦντες καθὼς οἱ παντελῶς ἀπολίτευτοι καὶ ἀσύντακτοι λαοὶ, διέτρεχον ἐφ' ὅλης τῆς Ἑλλάδος, εἰς διαρκῆ κατάστασιν πολέμου διακείμενοι, καὶ κακῶς ἀποζῶντες διὰ τῆς ἁρπαγῆς καὶ τῆς βίας. Ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Θρᾳκὸς Βούτη κατέλαβον, λέγει ὁ Διόδωρος, κατὰ πρῶτον οἱ πειραταὶ τὴν νῆσον Στρογγύλην τὴν ὕστερον ὀνομασθεῖσαν Νάξον. Οἱ Κᾶρες καὶ οἱ Φοίνικες κατέλαβον κατὰ διαφόρους χρόνους τὰς ἀκατοικήτους οὔσας Κυκλάδας νήσους. Ἡ Κρήτη ἐδέχθη τοὺς Πελασγοὺς καὶ τοὺς Φοίνικας καὶ ἄλλους, θεωροῦσα ὡς αὐτόχθονας τοὺς Ἐτεοκρῆτας καὶ Κύδωνας, καθὼς ἡ Πελοπόννησος ἔλεγεν ὡς τοιούτους τοὺς Κυνουρίους καὶ Ἀρκάδας, καὶ ἡ Ἀττικὴ τοὺς πρώτους τῶν κατοίκων αὐτῆς.

Ἡ κατάληψις τῶν ἀκατοικήτων καὶ ἀδεσπότων τόπων ἐδύνατο νὰ γίνῃ εὐεργετικὴ, ἐὰν ἔφερεν εἰρηνικήν τινα καὶ εὔτακτον κατάστασιν κοινωνίας. Ἀλλ' ἡ λῃστεία ἐπεκράτει ἐν τῇ ξηρᾷ, καὶ ἡ πειρατεία ἐν θαλάσσῃ διὰ

καὶ εἴθε εἴχομεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ὄθωνος ἓν ἀντίτυπον ὁμοιοτύπως χαραγμένον.

Δὲν εἶναι γνωστὸν τὶς ἐχάραξε τὸ μάρμαρον τοῦτο. Ἔχει δὲ τὰς σημειώσεις τῶν ἐποχῶν τῆς πρώτης καθιδρύσεως τῶν ἐνδοξοτέρων πόλεων τῆς Ἑλλάδος, τὸν χρόνον τῆς ἀκμῆς τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, καὶ πολλῶν σπανίων καὶ σημαντικῶν συμβάντων, ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Κέκροπος μέχρι τοῦ Ἄρχοντος τῶν Ἀθηνῶν Διογνήτου, ἤτοι ἐπὶ 14 σχεδὸν αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ.

σχεδιῶν καὶ ἀτελεστάτων σκαφῶν ἐνεργοῦσα. Οὐδεμία πόλις ἐδύνατο νὰ ὑπάρξῃ εἰς τὰ παράλια. Οἱ ἄνθρωποι ἐνεδύοντο μὲ δέρματα ζώων, ὡπλίζοντο μὲ ρόπαλα καὶ λίθους, ἐτρέφοντο μὲ ἀγρίας ὀπώρας, μὲ ρίζας καὶ κρέατα, καὶ οὔτε ἐφύτευον, οὔτε ἐκαλλιέργουν. Ἡ δὲ ἀγρία αὕτη κατάστασις προήρχετο ἀπὸ τὴν παντελῆ ἔλλειψιν τῆς γεωργίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν χρημάτων, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Θουκυδίδου (α).

Δὲν δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν ἀκριβῶς κατὰ ποίους ποτὲ χρόνους εἰσήχθη κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ σῖτος, ἡ κριθὴ, καὶ ἡ ἄμπελος. Αἱ μυθικαὶ παραδόσεις ἀπέδιδον εἰς τὸν Διόνυσον τὴν πρώτην καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου, καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς οἰνοποιίας καὶ ζυθοποιίας, εἰς δὲ τὴν Δήμητραν τὸ δώρημα τοῦ σίτου, καὶ εἰς τὸν Τριπτόλεμον τὴν διδασκαλίαν τῆς καλλιεργείας τῶν σιτηρῶν (β). Οἱ Ἀθηναῖοι ἰσχυρίζοντο ὅτι εἰς τὴν Ἀττικὴν εὑρέθησαν κατὰ

(α) Τῆς γὰρ ἐμπορείας οὐκ οὔσης, οὐδ' ἐπιμιγνύντες ἀλλήλοις οὔτε κατὰ γῆν οὔτε διὰ θαλάσσης, νεμόμενοί τε τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος ὅσον ἀποζῆν, καὶ περιουσίαν χρημάτων οὐκ ἔχοντες, οὐδὲ γῆν φυτεύοντες, ἄδηλον ὂν ὁπότε τις ἐπελθὼν, καὶ ἀτειχίστων ἅμα ὄντων, ἄλλος ἀφαιρήσεται· τῆς τε καθ' ἡμέραν τροφῆς πανταχοῦ ἂν ἡγούμενοι ἐπικρατεῖν, οὐ χαλεπῶς ἀπανίσταντο, καὶ δι' αὐτὸ οὔτε μεγέθει πόλεων ἴσχυον, οὔτε τῇ ἄλλῃ παρασκευῇ. Θουκυδ. Ξυγγρ. Α. κεφ. β'.

(β) Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Βιβ. β. κεφ. 145) ὁ Διόνυσος φαίνεται ὑπάρξας πρὸ 20 αἰώνων πρὸ Χριστοῦ, ἡ δὲ Δήμητρα ἔτι πρότερον. Παρατηρεῖ δὲ ὅτι ὁ Διόνυσος καὶ ἡ Δήμητρα εἶναι, κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὁ Ὄσιρις καὶ ἡ Ἶσις τῶν Αἰγυπτίων.

πρῶτον οἱ καρποὶ οὗτοι, καὶ οἱ Ἕλληνες ἐν γένει παρεδέχοντο ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι μετέδωκαν πρῶτοι εἰς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας τὴν ἥμερον τροφὴν καὶ τὸ σπέρμα τοῦ σίτου. Παρατηρεῖ ὅμως ὁ Διόδωρος ὅτι ἐξ ἄλλου τόπου εἰσήχθη εἰς τὴν Ἀττικὴν, καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Ἐλευσὶν ὁ τόπος, ὅπου κατὰ πρῶτον ἐκαλλιεργήθη ὁ σῖτος (α). Ὁ δὲ Παυσανίας ἀναφέρει, ὅτι πρῶτον ἐν τῇ Ἐλευσῖνι ἐσπάρη τὸ Ῥαρίον ὀνομασθὲν πεδίον, καὶ πρῶτον ἔφερε τὸν καρπὸν τῆς Δήμητρος, παρ' ἧς ἔλαβε καὶ ὁ ἥρως Φύταλος τὴν συκῆν (β). Οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ κατὰ τὸν Ἰσοκράτην, καὶ κατὰ τὸν Θουκυδίδην, καὶ κατὰ πολλοὺς ἄλλους ἀρχαίους συγγραφεῖς, προηγήθησαν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν σύστασιν εὐτάκτου, ὁπωσοῦν, γεωργικῆς καὶ βιομηχανικῆς κοινωνίας, μὲ ὅλον ὅτι ἡ Σικυὼν καὶ τὸ Ἄργος ὑπῆρξαν τὰ ἀρχαιότερα συστηθέντα ἑλληνικὰ κράτη. Εἶναι δὲ ἱστορικῶς βέβαιον ὅτι οἱ ἐλθόντες εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ εἰς τὴν Βοιωτίαν Αἰγύπτιοι καὶ Φοίνικες μετὰ

(α) Τοὺς δὲ Ἀθηναίους καί περ ἀποφαινομένους τὴν εὕρεσιν τοῦ καρποῦ τοῦ σίτου γεγενημένην παρ' αὐτοῖς, ὅμως μαρτυρεῖν κεκομισμένον ἑτέρωθεν εἰς τὴν Ἀττικήν. Τὸν γὰρ τόπον τὸν ἐξαρχῆς δεξάμενον τὴν δωρεὰν ταύτην, Ἐλευσῖνα προσαγορεύειν, ἀπὸ τοῦ παρ' ἑτέρων ἐλθεῖν τὸ σπέρμα κομισθέν. Διοδ. Βιλ. β. Ε'. κεφ. 69.

(β) Τὸ δὲ πεδίον τὸ Ῥαρίον σπαρῆναι πρῶτον λέγουσι, καὶ πρῶτον αὐξῆσαι καρπούς. Παυσ. Ἀττ. κεφ. 38. Ἀναφέρει ὁ Παυσανίας, ὅτι οἱ Ἐλευσίνιοι ἔλεγον ὅτι ὁ τόπος ὠνομάσθη Ἐλευσὶν ἐκ τοῦ ἥρωος Ἐλευσῖνος, υἱοῦ τοῦ Ἑρμοῦ. Καὶ τοῦτο μεθερμηνευόμενον σημαίνει ὅτι ὁ Ἐλευσὶν ἦτον ἔμπορος, πρῶτος ἴσως ἐλθὼν εἰς τὸν τόπον καὶ εἰσαγαγὼν τὸν σῖτον.

τοῦ Κέκροπος καὶ Κάδμου, εἰσήγαγον διαφόρους διδασκαλίας νόμων, καλλιεργείας τῆς γῆς, τεχνῶν τινων καὶ τῶν Φοινικείων στοιχείων τῆς γραφῆς, καὶ Μαντικῆς, καὶ θρησκευτικῆς λατρείας. Ἅπαντες οἱ ἀποικήσαντες ξένοι, πιστεύομεν ὅτι προσεπάθησαν νὰ εἰσάξωσι τὴν καλλιέργειαν τῶν σιτηρῶν καὶ τῆς ἀμπέλου, καὶ πρὸς χρῆσιν αὐτῶν, καὶ πρὸς παραγωγὴν ἐμπορικῶν προϊόντων, καὶ μάλιστα τοῦ οἴνου, τὸν ὁποῖον ἀνεζήτουν καὶ ἐλάμβανον πανταχόθεν οἱ Φοίνικες καὶ Αἰγύπτιοι.

Δὲν ἤρκει ὅμως διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ γεωργικοῦ καὶ βιομηχανικοῦ βίου ἡ διάδοσις τῶν σπερμάτων καὶ ἡ τῆς καλλιεργείας διδασκαλία. Ὑπῆρχε πρὸ πάντων ἡ ἀνάγκη νόμων καὶ ἰσχύος, δι' ὧν νὰ ὑποταχθῶσιν οἱ ἀγριόβιοι λαοὶ εἰς τὸν εὔτακτον βίον, καὶ νὰ συστηθῇ διὰ τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς προστασίας τοῦ δικαιώματος τῆς ἰδιοκτησίας ἡ ἐξασφάλισις τῶν καρπῶν τῶν κόπων ἑκάστου. Ἀλλ' οἱ ἄποικοι, τὴν μὲν λῃστείαν καὶ πειρατείαν δὲν κατέπαυσαν, τὴν δὲ γεωργίαν ἐπὶ ὀλίγων παραλίων τόπων ἐδυνήθησαν νὰ εἰσάξωσι. Πολλὰ ἔτη μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Δαναοῦ καὶ τοῦ Πέλοπος, ἡ Ἀρκαδία εἶχε λαοὺς παντελῶς ἀνεστίους, τρεφομένους μὲ ῥίζας καὶ βαλάνους, ἐξ οὗ ἐλέγοντο κατ' ἐξοχὴν οἱ Ἀρκάδες βαλανοφάγοι (α).

Ἡ τακτοποίησις τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας, καὶ ἡ διάδοσις τῆς εὐταξίας καὶ τῆς δικαιοσύνης ἤρξατο κυρίως ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων ἡρώων. Εἰς τὴν Κρήτην ἀπονέμεται ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου καὶ τῶν ἄλλων ἱστορικῶν

(α) Παυσ. Ἀρκαδ. κεφ. ά.

ἡ ἀρχαιοτέρα καθίδρυσις τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἡ δραστηρία ἐνέργεια πρὸς τὸν σεβασμὸν αὐτῆς.

Ὁ Μίνως, βασιλεὺς τῆς Κρήτης (α), ἀφ' οὗ ἔκτισεν ἐν αὐτῇ πολλὰς πόλεις, καὶ συνέταξε τὴν διοίκησιν αὐτῶν, κατεσκεύασε στόλον ἐκ τῶν μικρῶν πλοίων τῆς πρωτοπείρου ναυπηγίας τῶν χρόνων ἐκείνων, κατεδίωξε τοὺς πειρατὰς ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ ἐπὶ τῶν νήσων, καὶ τὰς μὲν θαλασσοπορείας ἐξησφάλισε, τὰς δὲ ῥίζας τῆς πειρατείας ἀπέκοψεν ἀποβαλὼν ἀπὸ τὰς νήσους τοὺς Κᾶρας, καὶ διὰ Κρητῶν καταλαβὼν αὐτάς. Ἐπολέμησε δὲ καὶ ἐτιμώρησε τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἀνδρόγεω, καὶ κατὰ τῆς Σικελίας ἐξεστράτευσεν, ἐπιχειρήσας νὰ καταστήσῃ πιστὰς καὶ εὐκόλους τὰς μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ τόπων σχέσεις. Ὁ δὲ Ῥαδάμανθυς καὶ ὁ Σαρπηδὼν, ἥρωες Κρῆτες, μετέβησαν μετὰ πολλῶν Κρητῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ ἐπεκράτησαν ὡς βασιλεῖς, ὁ μὲν Ῥαδάμανθυς ἐπί τινων νήσων καὶ παραλίων, ὁ δὲ Σαρπηδὼν ἐπὶ τῶν τόπων τῆς Λυκίας, ὅπου ἔκτισε κατὰ πρῶτον τὴν Μίλητον, ὁμώνυμον μιᾶς τῶν ἐν Κρήτῃ πόλεων (β). Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ πρὸς τὴν δι-

(α) Μίνως γὰρ παλαίτατος ὧν ἀκοῇ ἴσμεν, ναυτικὸν ἐκτήσατο καὶ τῆς νῦν Ἑλληνικῆς θαλάττης ἐπὶ πλεῖστον ἐκράτησε, καὶ τῶν Κυκλάδων νήσων ἦρξέ τε, καὶ οἰκιστὴς πρῶτος τῶν πλείστων ἐγένετο Κᾶρας ἐξελάσας, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας ἡγεμόνας ἐγκαταστήσας. Τό τε λῃστρικὸν καθῄρει ὡς εἰκὸς ἐκ τῆς θαλάττης, ἐφ' ὅσον ἠδύνατο, τοῦ τὰς προσόδους μᾶλλον ἰέναι αὐτῷ. Θουκυδ. Ξυγ. ά. 4.

(β) Διοδ. βιβλ. έ. 78. Στράβ. 573 καὶ 634. Ἦλθεν ἀποικία Κρητῶν εἰς τὴν Λυκίαν.

καιοσύνην τοῦ Μίνωος κοινὴ ὑπόληψις τῶν Ἑλλήνων, ὥστε οἱ ποιηταὶ καὶ μυθολόγοι κατέστησαν αὐτὸν δικαστὴν ἐν τῷ ᾅδῃ.

Ὁ Μίνως λοιπὸν καὶ οἱ Κρῆτες ἐθαλαττοκράτησαν πρὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων (α), καὶ τοσοῦτον ὑπερεῖχον καὶ ἐπέδωκαν πάντοτε εἰς τὴν ναυτικὴν, ὥστε διὰ τοὺς ὑποκρινομένους ἄγνοιαν τῶν συνήθων καὶ συνηθεστέρων ἐπιτηδευμάτων αὐτῶν ἐλέγετο ἡ εἰρωνικὴ παροιμία, «ὁ Κρὴς ἀγνοεῖ τὴν θάλασσαν».

Ἀλλ' ὁ Μίνως, καθ' ἕνα αἰῶνα προηγηθεὶς τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ἡ ἐν τῷ ΙΓ'. αἰῶνι πρὸ Χριστοῦ βασιλεύσας, εὗρε βεβαίως προϋπάρξαντα ἐν τῇ Κρήτῃ τὰ μέσα δι' ὧν ἐνήργησεν. Ἡ ἱστορία ἀναφέρει τὸν Μίνωα ὡς νομοθέτην καὶ βασιλέα, ἀλλ' ὄχι ἐφευρέτην τεχνῶν. Οἱ ὀνομασθέντες Ἰδαῖοι Δάκτυλοι, ἀναφέρονται ὡς πρῶτοι ἐργασθέντες ἐν τῇ Κρήτῃ, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀπτεραίων, τὸν χαλκὸν καὶ τὸν σίδηρον διὰ τοῦ πυρὸς, οἱ δὲ ἀπόγονοι αὐτῶν Κούρητες, προσέθεσαν τὴν ὁπλοποιΐαν, τὴν μελιττουργίαν καὶ τὴν ποιμαντικὴν καὶ ἄλλα (β). Οὗτοι δὲ ἦσαν προ-

(α) Ἡρόδ. θάλ. 122.

(β) Οἱ δ' οὖν κατὰ τὴν Κρήτην Ἰδαῖοι Δάκτυλοι, παραδίδονται τήν τε τοῦ πυρὸς χρῆσιν, καὶ τὴν τοῦ χαλκοῦ καὶ σιδήρου φύσιν ἐξευρεῖν τῆς Ἀπτεραίας χώρας περὶ τὸν καλούμενον Βερέκυνθον, καὶ τὴν ἐργασίαν δι' ἧς κατασκευάζεται. Μετὰ δὲ τοὺς Ἰδαίους Δακτύλους ἱστοροῦσι γενέσθαι Κούρητας ἐννέα τάς τε γὰρ ποίμνας τῶν προβάτων τούτους ἀθροῖσαι πρώτους, καὶ τὰ μὲν τῶν ἄλλων βοσκημάτων τούτους ἐξημερῶσαι καὶ τὰ περὶ τὰς μελιττουργίας καταδεῖξαι, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ τὴν τοξικὴν καὶ τὰς κυνη-

γενέστεροι τοῦ Μίνωος. Κούρητες ὑπῆρξαν καὶ εἰς τὴν Σικυῶνα, καὶ εἰς τὴν Θετταλίαν, καὶ εἰς τὴν Εὔϐοιαν, καὶ εἰς ἄλλους τόπους, καὶ εἰς τὴν Ῥόδον.

Κτίσας καὶ συνοικίσας πολλὰς πόλεις, καταστήσας ναυτικὴν δύναμιν, καὶ καταστρέψας τὴν πειρατείαν, ἡτοίμασεν ὁ Μίνως τὰ καταλληλότερα μέσα πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου. Ἐπροστάτευσε δὲ ἐξαιρέτως καὶ τὰς τέχνας, καὶ περιεποιήθη ὡς φίλον του τὸν πολυτέχνην Δαίδαλον, τοῦ ὁποίου ἡ τεχνικὴ ἐπιτηδειότης τοσοῦτον διεκρίθη, ὥστε ὅλα τὰ δυσκόλου κατεργασίας, καὶ τὰ τεχνικῆς ἀγχινοίας ἔργα ὠνομάζοντο δαιδάλεια ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν δὲ τῇ Πελοποννήσῳ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, ἄλλοι ἥρωες μὲ τὸ ῥόπαλον καὶ μὲ τὸν σίδηρον εἰς τὰς χεῖρας εἰσήγαγον τὴν εὐταξίαν καὶ ἀσφάλειαν. Ὁ Ἡρακλῆς κατεπολέμησε τοὺς λῃστὰς καὶ κατέκοψε τὰ θηρία. Ὁ Θησεὺς ἐμιμήθη τὸν Ἡρακλέα κατὰ τοῦτο καὶ συνῴκισε τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, συναθροίσας

γεσίας εἰσηγήσασθαι. Εὑρεῖν δὲ καὶ ξίφη καὶ κράνη καὶ τὰς ἐνοπλίους ὀρχήσεις. Διοδ. βιϐ. Ε. 64, 65.

Ὁ σίδηρος, κατὰ τὴν χρονολογικὴν σημείωσιν τῶν Παρίων μαρμάρων, ἐγένετο γνωστὸς κατὰ τὰ 1431 πρὸ Χριστοῦ· (le fer d'aprés les marbres d'Oxford ne fût connû que l'an 1431, avant I. C. D. de la Malle Econ. polit. des Rom. liv. I. chap. VIII). Ὁ τόπος Βερέκυνθος, ὅπου ὁ Διόδωρος λέγει, ὅτι εἰργάσθησαν οἱ Ἰδαῖοι Δάκτυλοι τὸν σίδηρον, ὠνομάσθη πιθανῶς οὕτως ἔκ τινος ἀποικίας τῶν ἐν τῇ Φρυγίᾳ ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ Στράϐωνος Βερεκύνθων, οἵτινες ἐγνώρισαν τὴν σιδηρουργίαν, διότι ἡ πρώτη ἐργασία τοῦ σιδήρου ἀποδίδεται καὶ εἰς τοὺς ἐν Φρυγίᾳ Ἰδαίους Δακτύλους.

τοὺς σποράδην ἐν χωριδίοις κατοικοῦντας. Ὁ δὲ Ἰάσων καὶ οἱ ἄλλοι Ἀργοναῦται ἐξετέλεσαν δύω ἔργα χρησιμώτατα εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος, τὸν πλοῦν εἰς τὸν Πόντον μέχρι τοῦ ποταμοῦ Φάσιδος (Ῥιὼν) εἰς τὴν Κολχίδα, καὶ τὴν ἐκ τούτου συμβᾶσαν τιμωρίαν τῶν ξενοκτόνων κατοίκων τῶν τόπων ἐκείνων.

Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀποῤῥίπτωνται ὡς ψευδεῖς μῦθοι αἱ περὶ τῶν πράξεων τῶν ἡρώων διηγήσεις, ἀλλὰ πρέπει νὰ καθαρίζωνται ἀπὸ τὸ μυθῶδες καὶ τὸ ἄπιστον, ὡς ὁ Πλούταρχος, ὁ Διόδωρος, ὁ Στράβων καὶ ἄλλοι συμβουλεύουσι (α). Ἐὰν οἱ ποιηταὶ τῆς μυθολογίας ἐξέθεσαν τὰς πράξεις τῶν ἡρώων τοιαύτας, ὥστε νὰ ἐκπλήξωσι τοὺς πολλοὺς διὰ τὰ αἴτια καὶ διὰ τὸ μεγαλεῖον τῶν ἔργων· ἐὰν τὰ ὑπὸ διαφόρων ὁμωνύμων μεγάλων ἀνδρῶν, καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐκτελεσθέντα ἀπεδόθησαν εἰς δόξαν ἑνὸς μόνου· ἐκ τούτων ὅμως οὐδεὶς δύναται νὰ ἀποβάλῃ ὡς ψεύδη καὶ τὰ ἐκ τῆς φυσικῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μαρτυρούμενα καὶ δικαιολογούμενα ἔργα, καὶ τὰ ὑπὸ τῶν παραδόσεων διατηρηθέντα εἰς τὴν μνήμην τῶν λαῶν, καὶ ὑπὸ σοβαρῶν συγγραφέων ὡς μὴ ἀνάξια πίστεως ἀναφερόμενα (β). Πᾶσα νέα τά-

(α) Καθόλου μὲν γὰρ ἐν ταῖς ἱστορουμέναις μυθολογίαις οὐκ ἐκ παντὸς τρόπου πικρῶς τὴν ἀλήθειαν ἐξεταστέον. Πλουτ. Θησσεύς. καὶ Διοδ. Βιβ. Δ'. κεφ. 8 καὶ Στράβ. 474.

(β) Χωρὶς γὰρ τῶν λεχθέντων περὶ τῆς πρεπούσης Ὁμήρῳ μυθοποιΐας, καὶ πλῆθος συγγραφέων τῶν ταῦτα θρυλλούντων, καὶ τὸ τῆς ἐπιχωριαζούσης φήμης διδάσκειν δύναται, διότι

ξις πραγμάτων τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν, εἰς ὅλους τοὺς τόπους τῆς οἰκουμένης εἰσήχθη διὰ τῶν ἔργων μεγάλων ἀνδρῶν· ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ ἀμφιβάλλωμεν ὅτι τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ τακτοποιήσαντες τοὺς λαοὺς τῆς ἀρχαιοτάτης Ἑλλάδος, οἵτινες ἀναλόγως τοῦ μεγαλείου τῶν ἐπιχειρήσεων, τῶν κινδύνων καὶ τῶν θυσιῶν αὐτῶν, ἐτιμήθησαν ὡς ἡμίθεοι ἥρωες. Πῶς νὰ ἀποῤῥίψωμεν τὴν δόξαν τῶν ἔργων τοῦ Θησέως ἐν ᾧ τριάκοντα δύω καὶ ἐπέκεινα ἴσως αἰῶνες διασώζουσιν ἀκέραιον τὸν εἰς δόξαν αὐτοῦ ἀνεγερθέντα ναὸν, μεγαλοπρεπῶς ἱστάμενον εἰς τὰ πρόθυρα τῶν Ἀθηνῶν; Πῶς νὰ δυσπιστήσωμεν μετὰ λόγου, περὶ τῶν ἔργων ἑνὸς ἢ πλειόνων Ἡρακλέων, ἐν ᾧ καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἱστορικοὶ βεβαιοῦσιν, ὅτι ἅπαντα τὰ ἀρχαῖα ἔθνη τῆς Εὐρώπης ἐτίμων τὸν Ἕλληνα Ἡρακλέα διὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς εὐταξίας καὶ ἀσφαλείας εἰς τοὺς πλείστους τῆς οἰκουμένης τόπους; Ἐὰν οὐδεὶς ἐφαντάσθη νὰ θεωρήσῃ ἀνύπαρκτον τὸν κατὰ τῆς Τρῳάδος πόλεμον, διὰ ποῖον ἄρα λόγον δύναταί τις νὰ ἐκλάβῃ ὡς καθαρὸν πλάσμα ποιητικῆς φαντασίας τὸν πλοῦν τῶν Ἀργοναυτῶν, τὸν ὁποῖον περὶ τὸν δεύτερον αἰῶνα Π. Χ. ἱστορικῶς ἐῤῥαψῴδησεν ὁ ἔφορος τῆς Ἀλεξανδρινῆς βιβλιοθήκης Ἀπολλώνιος, οἱ δὲ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Φάσιδος οἰκοῦντες ἐμνημόνευσαν κατὰ παράδοσιν τῶν προγόνων αὐτῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ῥωμαίου αὐτοκρά-

ταῦτα οὐ ποιητῶν πλάσματα ἐστὶν, οὐδὲ συγγραφέων, ἀλλὰ γεγενημένων ἴχνη καὶ προσώπων καὶ πράξεων. Στράβ. 23 καὶ 474.

τορος Τραϊανοῦ; (α) Ὁ φιλαληθέστατος τῶν ἱστορικῶν Θουκυδίδης, ἀναφέρει τὰ περὶ τοῦ Μίνωος, καὶ ὁποίαν ποτε εὔλογον ἀμφιβολίαν ἐδυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν περὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ;

Ἀφ' οὗ λοιπὸν διὰ τῶν ἔργων τῶν ἡρώων εἰσήχθη εὐταξία τις, ἀσφάλεια καὶ δικαιοσύνη, ἀνεπτύχθησαν ὁπωσοῦν αἱ μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν λαῶν σχέσεις, καὶ ἡ πρόοδος εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, καὶ μικρὸν ἐμπόριον, ὅπερ διὰ θαλάσσης κατ' ἐξοχὴν ἐγίνετο. Οἱ ἄνθρωποι, λέγει ὁ Θουκυδίδης, ἔλαβον θάῤῥος, ἔκτισαν παραλίας πόλεις, καὶ κατέλαβον τοὺς ἰσθμοὺς, χάριν τοῦ ἐμπορίου, δι' οὗ ἀπελάμβανον χρήματα. Εἰς ὅλας δὲ τὰς παραλίας πόλεις καὶ εἰς τὰς νήσους τῆς Ἑλλάδος κατεσκευάσθησαν πλοῖα χάριν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν συγκοινωνιῶν. Καὶ ταῦτα ἐγένοντο πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου. Ἡ δὲ εἰσαχθεῖσα εὐταξία καὶ ἀσφάλεια, καὶ τὸ ἐμπόριον, ἐβελτίωσαν τὴν κατάστασιν τῶν λαῶν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε μετ' ὀλίγα ἔτη κατεστάθησαν οὗτοι ἱκανοὶ νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν μεγάλην καὶ ἀξιοθαύμαστον διὰ τὴν ἐποχήν της διαπόντιον ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Τρῳάδος (β).

(α) Ἀῤῥιαν. Περιπ. Εὐξ. Πόντου. Οἱ περὶ τὸν Φᾶσιν οἰκοῦντες ἐδείκνυον εἰς τὸν Ἀῤῥιανὸν τὴν ἄγκυραν τοῦ πλοίου τῶν Ἀργοναυτῶν.

(β) Καταστάντος δὲ τοῦ Μίνωος ναυτικοῦ πλωϊμώτερα ἐγένετο παρ' ἀλλήλους. Οἱ γὰρ ἐκ τῶν νήσων κακοῦργοι ἀνέστησαν ὑπ' αὐτοῦ ὅτε περ καὶ τὰς πολλὰς αὐτῶν κατώκιζε καὶ οἱ παρὰ τὴν θάλασσαν ἄνθρωποι μᾶλλον ἤδη τὴν κτῆσιν τῶν χρημάτων ποιούμενοι βεβαιότερον ᾤκουν Καὶ ἐν τούτῳ τῷ τρόπῳ μᾶλλον ἤδη ὄντων ὕστερον χρόνῳ ἐπὶ Τροίαν ἐστράτευσαν. Θουκυδ. Ξυγ. Α. κεφ. 8.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου (α) ἡ Ἑλλὰς περιωρίζετο· Δυτικῶς ἀπὸ τὸ Ἰόνιον πέλαγος καὶ ἀπὸ τὴν νῆσον Ζάκυνθον καὶ τὴν πολυώνυμον Κεφαλληνίαν καὶ τὴν Ἰθάκην· Ἀρκτικῶς, ἀπὸ τὸν ποταμὸν Πηνειὸν (Σαλαμβρίαν) καὶ τὴν πέραν αὐτοῦ Πιερίαν, Ἐμαθίαν, καὶ Παιονίαν, ἐξ ὧν συνέστη μετά τινας αἰῶνας ἡ Μακεδονία· Μεσημβρινῶς, ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ τὸ Λιβυκὸν πέλαγος· καὶ Ἀνατολικῶς, ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ τὰς πρὸς τὴν Ἀσίαν νήσους. Ἡ ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου Ἑλλὰς ἦτο τριπλασία σχεδὸν τῆς νῦν ἐλευθέρας Ἑλλάδος.

Ὑπῆρχον ἐν τοῖς εἰρημένοις ὁρίοις πολλὰ ἀνεξάρτητα Κράτη, καὶ πολλοὶ λαοί, ἕκαστος τῶν ὁποίων εἶχεν ἴδιον ὄνομα, εἴτε ἐκ τοῦ ἐπικρατήσαντος παρ' αὐτῷ ἄρχοντος, εἴτε ἐκ τοῦ πρώτου συνοικιστοῦ καὶ καθιδρυτοῦ τοῦ Κράτους. Ἕλληνες εἰδικῶς ἐκαλοῦντο,

(α) Διαφέρουσιν αἱ περὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης γνῶμαι. Ὁ Ἡρόδοτος λέγει (Βιβ. Β. κεφ. 145) ὅτι ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος ἐγένετο ὀκτακόσια περίπου ἔτη πρὸ αὐτοῦ, ἤτοι εἰς τὸν ΙΓ'. αἰῶνα π. χ. Κατὰ δὲ τὴν ἐν τῷ Παρίῳ μαρμάρῳ τοῦ Ὀξφὸρ σημείωσιν, ἐγένετο κατὰ τὸ 1209. Κατὰ δὲ τὸν Διόδωρον (Βιβ. ΙΔ'. κεφ. 2) ἦσαν ἑπτακόσια ἑβδομήκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Τρῳάδος ἕως τοῦ τέλους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηναίων, ὅπερ συνέβη κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς 93 ὀλυμπιάδος, κατὰ τὸν Διόδωρον, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν ὑπολογισμόν, ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος ἐτελείωσε κατὰ τὰ 1183· ἤρξατο δὲ πρὸ δέκα ἐτῶν. Ὁ Κύριος Χέῤῥεν ἀναφέρει τὸν πόλεμον τοῦτον εἰς τὰ 1184, καὶ ἄλλοι ἱστορικοὶ εἰς ἄλλας ἐποχάς, ἐντὸς τοῦ ΙΓ'. καὶ ΙΒ'. αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ.

οἱ συμπατριῶται τοῦ Ἀχιλλέως Φθιῶται, καὶ ἡ ἐν τῇ Θετταλίᾳ Φθιῶτις διεκρίνετο ἰδίως ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ὡς ἡ καλλιγύναιξ Ἑλλάς. Ὅλοι δὲ οἱ πανέλληνες καὶ Ἕλληνες, διεκρίθησαν εἰς Ἴωνας, Δωριεῖς, καὶ Αἰολεῖς, ἐκ τῶν τριῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν, τοῦ Ἴωνος, τοῦ Δώρου, καὶ Αἰόλου, ἀπογόνων τοῦ Ἕλληνος, υἱοῦ τοῦ Δευκαλίωνος. Διέφερον δὲ τὰ τρία ταῦτα Ἑλληνικὰ ἔθνη κατά τινας τρόπους τῆς γλώσσης καὶ τῆς προφορᾶς, κατὰ τὰς ὀρέξεις καὶ τὰ ἤθη τοῦ βίου, καὶ κατὰ τὰς περὶ τῶν εἰδῶν τῆς Κυβερνήσεως ἀρχάς. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ἅπαντες οἱ Ἕλληνες, ἄνευ οὐδεμιᾶς διχονοίας, συνηνώθησαν πρώτην φορὰν κατὰ κοινὴν σύμπνοιαν διὰ νὰ τιμωρήσωσι τὴν εἰς τὴν Σπάρτην γενομένην προσβολὴν, καὶ νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς τοὺς Φρύγας καὶ ἄλλους Ἀσιανοὺς τὸ πρὸς ἅπαντας ἐν γένει τοὺς Ἕλληνας σέβας.

Αἱ Κυβερνήσεις τῶν Ἑλληνικῶν τόπων ἦσαν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν πατρικαὶ βασιλεῖαι, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Θουκυδίδου. Μία δὲ καὶ ἡ αὐτὴ ἐπεκράτει λατρεία, ἡ τῆς πολυθείας. Ὑπῆρχον δὲ κοινὰ τῶν Ἑλλήνων Μαντεῖα, τὸ πρωτεῦον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τῆς Δωδώνης ἐν τῇ Ἠπείρῳ, καὶ τὸ σημαντικώτερον καὶ ἰσχυρότερον κατασταθὲν Μαντεῖον τῶν Δελφῶν, ὅπερ εἰς τοὺς περὶ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον χρόνους ὠνομάζετο ἡ Πυθώ. Ἦσαν εἰσηγμέναι ἤδη αἱ ἑορταὶ καὶ πανηγύρεις, ἀλλ' ὀλίγαι καὶ ἁπλούσταται. Ἀρχή τις τοῦ Ὀλυμπιακοῦ ἀγῶνος ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Πέλοπος, καὶ ἐξαιρέτως ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους, ἀλλὰ δὲν ὡρίσθη ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἀγῶνος τούτου κατὰ τακτὰς περιόδους, καὶ αἱ χρονολογικαὶ Ὀλυμπιάδες ἤρξαντο πολὺ

ὕστερον, ὡς ἐν τοῖς ἑπομένοις παρατηροῦμεν (α). Ὑπῆρξεν ἴσως καὶ ἀρχή τις τῆς περιφήμου καταστα-θείσης εἰς τοὺς μετέπειτα αἰῶνας Ἀμφικτυονικῆς ὁμοσπονδίας. (β) Καὶ δικαστήριον τοῦ Ἀρείου Πάγου καταδικάσαν τὸν Δαίδαλον εἰς θάνατον ἀναφέρεται ὅτι ὑπῆρξεν εἰς τὰς Ἀθήνας (γ). Ἀλλὰ ταῦτα πάντα οὐδὲν ἔχουσι κοινὸν καὶ ὅμοιον, πλὴν τοῦ ὀνόματος, μὲ τὰ ὑπάρξαντα μετὰ τὰ Τρωϊκὰ ὁμώνυμα συστήματα. Ὁ φαεινὸς ἥλιος τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ δὲν ἦτον

(α) Ἐκλέξασθαι δὲ καὶ τῆς Ἑλλάδος τὸν ἐπιφανέστατον τόπον εἰς ἀγώνων θέσιν καὶ πανήγυριν κοινὴν καὶ καθιερῶσαι τὸν ἀγῶνα τῷ μεγάλῳ τῶν Θεῶν Διῒ Ὀλυμπίῳ. Συνομοσάντων δὲ τῶν ἀριστέων περὶ τῆς συμμαχίας καὶ τὴν διάταξιν τῶν ἀγώνων ἐπιτρεψάντων Ἡρακλεῖ, φασὶ τοῦτον τὸν τόπον προκρίναι πρὸς τὴν πανήγυριν τῆς τῶν Ἠλείων χώρας τὸν παρὰ τὸν Ἀλφειόν. Διὸ καὶ τὴν παραποταμίαν καθιερώσαντα τῷ μεγίστῳ τῶν Θεῶν, Ὀλυμπίαν ἀπ' ἐκείνου προσαγορεῦσαι. Διοδ. Βιβ. Δ. 14. καὶ 53.

(β) Καταστήσασθαι δὲ ἐνταῦθα (ἐν Δελφοῖς) συνέδριον τῶν Ἑλλήνων οἱ μὲν Ἀμφικτύονα τὸν Δευκαλίωνος νομίζουσι, καὶ ἀπὸ τοῖς συνελθοῦσιν ἐπίκλησιν Ἀμφικτύονας γενέσθαι. Ἀνδροτίων δὲ ἔφη ὡς τὸ ἐξαρχῆς ἀφίκοντο εἰς Δελφοὺς παρὰ τῶν προσοικούντων συνεδρεύσαντες καὶ ὀνομασθῆναι μὲν Ἀμφικτύονας τοὺς συνελθόντας, ἐκνικῆσαι δὲ ἀνὰ χρόνον τὸ νῦν σφίσιν ὄνομα. Ὑπὸ μὲν δὲ Ἀμφικτύονος αὐτοῦ φασὶν ὡς συνέδριον κοινὸν, τοσὰ δὲ γένη τοῦ Ἑλληνικοῦ συναχθῆναι, Ἴωνας, Δόλοπας, Θεσσαλοὺς, Αἰνιᾶνας, Μάγνητας, Μαλιέας, Φθιῶτας, Δωριεῖς, Φωκέας, Λοκρούς. Παυσαν. Φωκ. κεφ. 8.

(γ) Διοδ. Βιβ. Δ. κεφ. 76.

ἔτι εἰς τὸν ὁρίζοντα. Ἡ Ἑλλὰς διέτρεχε τὴν ἐποχὴν τῆς ἡρωϊκῆς καταστάσεως τῶν κοινωνιῶν, ὅτε ἡ εὐεργετικὴ δύναμις αὐθόρμητος ἐμονομάχει μὲ τὴν κακοποιὰν, καὶ ὁ πόθος τῆς ὑπεροχῆς καὶ τῶν τιμῶν ἐπολέμει κατὰ τῆς θηριώδους μανίας τῶν ἀπανθρωποτέρων ὀρέξεων καὶ παθῶν. Ἐπὶ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων δὲν ἐπρώτευεν ἐν τῇ Ἑλλάδι ἡ Σπάρτη καὶ μικραὶ ἦσαν αἱ Ἀθῆναι. Τὸ Ἄργος ὑπερεῖχε παντὸς ἄλλου Ἑλληνικοῦ Κράτους, καὶ εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Τρῳάδος, ὅλοι οἱ ἡγεμόνες τῶν ἐκστρατευσάντων Ἑλλήνων ἐψήφισαν ἀνώτερον ἀρχηγὸν τὸν συνετὸν βασιλέα τοῦ Ἄργους Ἀγαμέμνονα.

Ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος ἀποδεικνύει ὅτι ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ τέχναι καὶ μικρὸν ἐμπόριον ἐν τῇ Ἑλλάδι. Τὰ ἐκστρατεύσαντα 1200 πλοῖα ἦσαν Ἑλληνικὰ, ἀλλὰ μικρὰ καὶ ἄνευ καταστρώματος. Τὰ ὅπλα, τὰ πολεμικὰ ἁμάξια, καὶ τὰ ἐνδύματα ἦσαν ἔργα τῶν Ἑλλήνων. Εἰσηγμένη ἦτον ἀλλ' ἐν ὀλίγοις καὶ σπανία ἡ χρῆσις τοῦ χαλκοῦ, τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου, καὶ σπανιωτέρα ἡ τοῦ σιδήρου. Τὰ χρήματα ἦσαν γνωστὰ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοὐλάχιστον τοῦ Πέλοπος καὶ τοῦ Θησέως, διότι, καθ' ἃς ὁ Θουκυδίδης ἀναφέρει ἀρχαίας παραδόσεις, ὁ Πέλοψ ἔφερεν ἐκ τῆς Ἀσίας τὰ χρήματα εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁ δὲ Θησεὺς, ἀφ' οὗ συνοίκισε τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, ἔκοψε νόμισμα, ὡς ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει (α). Ἦσαν ὅμως σπανιώτατα καὶ ἐν μικροτάτῃ χρήσει. Οἱ πολιορκηταὶ τῆς Τρῳάδος ἀντέλλασσον τὸν ἀπὸ τῆς Λήμνου κο-

(α) Θουκυδ. Ξυγ. Α. κεφ. 9. καὶ 11. Πλουτ. Θησύες.

μισθέντα πρὸς αὐτοὺς οἶνον μὲ χαλκὸν, μὲ σίδηρον, μὲ δέρματα, μὲ βόας καὶ ἀνδράποδα (α).

Ἀρχάριοι ἦσαν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ αἱ τέχναι, ἡ δὲ ἐνδυμασία καὶ ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων εἶχον τὴν ἁπλότητα τῶν ἀρχαρίων κοινωνιῶν. Πᾶσα γυνὴ ὕφαινε τὰ δι' ἑαυτὴν καὶ τὰ διὰ τὴν οἰκογένειάν της ἀναγκαιοῦντα ἐνδύματα, ἅπερ ἦσαν ἐκ μαλλίων. Πολλὴ δὲ χρῆσις ἐγίνετο τῶν ἐκ δέρματος ζώων φορεμάτων. Ἡ Θετταλικὴ ἐσθὴς ἦτον ἡ παχυτέρα ἕνεκα τοῦ ψύχους τῆς Θετταλίας. Ὅλαι δὲ καθ' ὅλους τοὺς Ἑλληνικοὺς τόπους αἱ γυναῖκες ἐφόρουν ἓν ὅμοιον ἔνδυμα, ὅπερ ὀνομάζετο Δ ω ρ ί ς. Τὰ δὲ ἔργα τεχνικῆς τινὸς ἐπιτηδειότητος ἀπεδίδοντο εἰς τὰς μυστηριώδεις γνώσεις καὶ τὴν ἔξοχον τέχνην τοῦ Δαιδάλου, καλούμενα Δ α ι δ ά λ ε ι α, ἢ ἐτιμῶντο ὡς δῶρα Θεῶν. Ὁ Ἥφαιστος, λέγει ὁ Ὅμηρος, κατεσκεύασε τὴν ἐκ πέντε μετάλλων ἀσπίδα τοῦ Ἀχιλλέως. Οἱ δὲ καλοὶ καὶ ποικιλόχροοι πέπλοι καὶ τὰ ἐξ ἠλέκτρου καὶ χρυσοῦ περιδέραια προσεφέροντο ὡς δῶρα Θεῶν, ἀλλ' ἤρχοντο βεβαίως ἀπὸ τῆς Σιδῶνος, ἢ ἀπὸ ἄλλων πόλεων τῆς Φοινίκης.

Παρῆγεν ἡ Ἑλλὰς οἴνους, μαλλία, ἔλαιον, μέλι καὶ τροφίμους καρπούς. Τὰ ἐν τῇ Ἀττικῇ μεταλλεῖα ἀργύρου ἀνεκαλύφθησαν ἴσως ὑπὸ τῶν πρώτων ἐλθόντων Φοινίκων, διότι, ὁ Ξενοφῶν λέγει, ἦσαν ἐνεργὰ

(α) Ἔνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες Ἀχαιοί,
Ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ,
Ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι δ' αὐτοῖσι βόεσσιν,
Ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι.

(Ἰλ. Η. 472.)

πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων (α), καὶ ἐκ τοῦ ἀργύρου τῶν μεταλλείων τούτων ἔκοψεν ὁ Θησεὺς τὸ νόμισμά του. Ἔκπαλαι ἦσαν ἀνακεκαλυμμένα καὶ τὰ ἐν τῇ Σίφνῳ μεταλλεῖα τοῦ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ, ἴσως καὶ μολύβδου. Ἐν δὲ τῇ Εὐβοίᾳ, εἰς τὸ πλησίον τῆς Χαλκίδος καλούμενον Λήλαντον πεδίον ἐξήγετο μέταλλον χαλκοῦ καὶ σιδήρου (β). Δὲν ἦσαν μακρὰν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ μεταλλεῖα τῆς Θάσου (γ) καὶ τῆς Φρυγίας, καὶ οἱ Ἕλληνες ἐδύναντο νὰ λαμβάνωσι μέρος τῶν μετάλλων τῶν τόπων τούτων δι' ἀνταλλαγῶν καὶ δι' ἄλλων πράξεων. Οἱ Φοίνικες ὅμως ἐπεκράτουν ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ μετήρχοντο τὸ μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐμπόριον, φέροντες εἰς τὴν Ἑλλάδα μικρὰ βεβαίως ποσὰ ἀρωματικῶν οὐσιῶν, ὑφασμάτων καὶ ἄλλων χειροτεχνημάτων, καὶ πολλὰ εὐτελοῦς ἀξίας πράγματα, ἀθύρματα (quinqualleries) λέγει ὁ Ὅμηρος, δι' ὧν ἐξηπάτων τοὺς Ἕλληνας ἀπολαμβάνοντες ὑπέρμετρα ἀνταλλάγματα (δ). Ἐλάμβανον δὲ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος οἴνους καὶ σώματα (ε) καὶ ὅ,τι ἄλλο ἤθελον καὶ εὕρι-

(α) Οὐδεὶς γοῦν οὐδὲ πειρᾶται λέγειν ἀπὸ ποίου χρόνου ἐπεχειρήθη. Ξενοφ. πόροι κεφ. 4.

(β) Ὑπέρκειται δὲ τῆς τῶν Χαλκιδέων πόλεως τὸ Λήλαντον καλούμενον πεδίον... Καὶ μέταλλον δὲ ὑπῆρχε χαλκοῦ καὶ σιδήρου κοινὸν, ὅπερ οὐχ ἱστοροῦσιν ἀλλαχοῦ συμβαῖνον. Στρ. 447.

(γ) Εἶδον δὲ καὶ αὐτὸς τὰ μέταλλα ταῦτα καὶ μακρῷ ἦν αὐτῶν θαυμασιώτατα τὰ οἱ Φοίνικες ἀνεῦρον οἱ μετὰ Θάσου κτίσαντες τὴν νῆσον ταύτην. Ἡροδ. Ἐρατὼ κεφ. 47.

(δ) Ἔνθα δὲ Φοίνικες ναυσίκλυτοι ἤλυθον ἄνδρες,
Τρῶκται, μυρί' ἄγοντες ἀθύρματα νηῒ μελαίνῃ. Ὀδυσ. Ο. 415.

(ε) Ὁ Ἰεζεκιὴλ λέγει πρὸς τὴν Φοινίκην. Ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ σύμπασα οὗτοι ἐνεπορεύοντο σοι ἐν ψυχαῖς ἀνθρώπων.

σκον ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν προϊόντων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Οἱ ἀπαγορευτικοὶ νόμοι τῆς ἐξαγωγῆς πραγμάτων τινῶν ἐγένοντο μετὰ αἰῶνας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπὶ Σόλωνος. Πρότερον δὲ ἀπηγορεύετο ἡ ἐξαγωγὴ τῶν Ἀττικῶν σύκων (α). Κατὰ ποίαν ἄρα ἐποχὴν κατώρθωσαν οἱ ἀγαθοὶ συκοφάνται (β) νὰ ἐμποδίσωσι τὴν λαθραίαν ἐκπομπὴν αὐτῶν;

Τὸ δὲ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων ἀτελέστατον μένον κατὰ πάντα, περιωρίζετο εἰς μικρὰς καὶ παρὰ τὴν γῆν ναυτιλίας, ἀποφεῦγον τοὺς χειμερινοὺς μάλιστα πλόας. Ὁ Ἡσίοδος λέγει· «καλὸς διὰ τὴν ναυτιλίαν καιρὸς » εἶναι κατὰ τὸ θέρος, πρὶν γίνῃ ὁ νέος οἶνος καὶ πρὶν » ἔλθωσιν αἱ βροχαὶ τοῦ φθινοπώρου. Ἀλλὰ καὶ κατὰ » τὸ ἔαρ, ὅτε τὸ πρῶτον φύλλον τῆς συκῆς δὲν εἶναι με- » γαλλειότερον ἀπὸ τὸ ἴχνος τῆς κορώνης, μετὰ κό- » που δύναται νὰ σωθῇ ὁ πλέων ἀπὸ τὰ δεινὰ τῆς θα- » λάσσης. Μ' ὅλον τοῦτο ἐκτίθενται ἐκ φιλοκερδείας » ἀνοήτως οἱ ἄνθρωποι εἰς τὴν θαλασσοπλοίαν κατὰ » τὴν ὥραν ταύτην τοῦ χρόνου·

» Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι.»

Οἱ περὶ τὴν Ἑλλάδα τόποι ἦσαν ἀπρόσιτοι καὶ ἀνεπίδεκτοι ἐμπορίου διὰ τοὺς κατοικοῦντας λαούς. Ἡ Θράκη ἦτο σχεδὸν ἀκατοίκητος. Ὁ Πόντος ὀλίγους

(α) Οὐκ ἄν τις ἡγήσαιτο παντελῶς ἀπιθάνους τοὺς λέγοντας ὅτι καὶ σύκων ἐξαγωγὴ τὸ παλαιὸν ἀπείρητο. Πλουτ. Σολ.

(β) Ὁ συκοφάντης οὐ δικαίως τοὔνομα
Ἐν τοῖσι μοχθηροῖσιν ἐστὶ κείμενον.
Ἔδει γάρ, ὅστις χρηστὸς ἦν ἡδύς τ' ἀνήρ,
Τὰ σῦκα προστεθέντα δηλοῦν τὸν τρόπον.

εἶχε ξενοκτόνους κατοίκους. Ἡ Χίος, ἡ Σάμος, ἡ Λέσβος οὐδενὸς εἴδους εἶχον ἀξίαν. Ἡ Ῥόδος καὶ ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου εἶχε τρεῖς πόλεις, τὴν Λίνδον, τὴν Ἰαλυσὸν καὶ τὴν Κάμειρον. Εἶχε ναυτικὸν καὶ τέχνας, ὁ δὲ Ὅμηρος ἀναφέρει αὐτὴν ὡς εὐδαιμονοῦσαν καὶ πλουσίαν.

Καί σφι θεσπέσιον πλοῦτον κατέχευε Κρονίων.

(Ιλ. 655—610.)

Εἰς τὴν νῆσον ταύτην ἦλθον κατὰ πρῶτον οἱ Φοίνικες καὶ οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ ἀποικήσαντες εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς προείπομεν, καὶ αἱ μεταλλικαὶ τέχναι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰσήχθησαν εἰς αὐτὴν, πρὸ τῆς ἐποχῆς ἴσως τοῦ Μίνωος, ὑπὸ τῶν μεταβάντων ἀπὸ τὴν Κρήτην εἰς τὴν Ῥόδον Τελχίνων, οἵτινες, κατά τινα γνώμην ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀναφερομένην, εἶναι οἱ Κούρητες (α), οἱ ὑπερέχοντες τῶν χρόνων ἐκείνων τεχνῖται.

Ἡ Ῥόδος εἶχεν ἔκτοτε ἐμπόριόν τι· καὶ ἡ μικρὰ δὲ Σύμη, διότι καὶ αὐτὴ ἀπέστειλε τρία πλοῖα μετὰ τοῦ Νιρέως κατὰ τῆς Τρῳάδος.

Ἐπὶ δὲ τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐκτὸς τοῦ

(α) Ἐκαλεῖτο δὲ ἡ Ῥόδος Τελχινὶς ἀπὸ τῶν οἰκησάντων Τελχίνων, οὓς οἱ μὲν φασὶ γόητας . . . οἱ δὲ τέχναις διαφέροντας ὑπὸ ἀντιτέχνων βασκανθῆναι, καὶ τῆς δυσφημίας τυχεῖν ταύτης. Ἐλθεῖν δὲ ἐκ Κρήτης εἰς Κύπρον πρῶτον, εἶτ' εἰς Ῥόδον· πρώτους δὲ ἐργάσασθαι σίδηρόν τε καὶ χαλκόν. Στρ. 654. Τοσαύτη δ' ἐστὶν ἐν τοῖς λόγοις τούτοις ποικιλία, τῶν μὲν τοὺς αὐτοὺς τοῖς Κουρῆσι, τοὺς Κορύβαντας, καὶ Καβείρους καὶ Ἰδαίους Δακτύλους καὶ Τελχίνας ἀποφαινόντων, τῶν δὲ, συγγενεῖς ἀλλήλων. Στρ. 466.

κατεχομένου ὑπὸ τῶν Φοινίκων μέρους τῆς Συρίας, ἔζων ὡς λῃσταὶ οἱ Κᾶρες, οἱ Λέλεγες, οἱ Πελασγοὶ καὶ ἄλλοι.

Πρὸς δυσμὰς τῆς Ἑλλάδος ἡ νῆσος Σχερία, ἤτοι ἡ Κόρκυρα καὶ Κέρκυρα δὲν ἦτον Ἑλληνική, καὶ κατείχετο ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς πειρατὰς Φαίακας, οἵτινες δὲν εἶχον καὶ δὲν ἤθελον νὰ ἔχωσι σχέσεις μετ' ἄλλων ἀνθρώπων. Οἱ Φαίακες ἦσαν, κατὰ τὴν Ὁμηρικὴν γεωγραφίαν, οἱ τελευταῖοι κάτοικοι πρὸς δυσμὰς τῆς Ἑλλάδος (α). Γνωστὴ ἦτον ἡ ὕπαρξις τῆς εὐφόρου Τριναχρίας, Σικανίας ἢ Σικελίας, ἀλλὰ καὶ αὕτη ἦτον ἀπρόσιτος, κατοικουμένη, ὡς ἐλέγετο, ὑπὸ τῶν ἀνθρωποφάγων Κυκλώπων καὶ Λαιστρυγόνων. Οἱ μετὰ τοῦ Μίνωος, καὶ οἱ πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐκστρατεύσαντες κατὰ τῆς Σικελίας Κρῆτες, ἀφ' οὗ ὑπέφερον πολλὰ ἐν τῇ Σικελίᾳ δεινά, μετέβησαν εἰς τὴν ἀπέναντι αὐτῆς Ἰταλικὴν παραλίαν, καὶ ἐδυνήθησαν νὰ κατασταθῶσιν εἰς τὴν λεγομένην τότε Ἰαπυγίαν (Καλαυρίαν), ὅπου ἔκτισαν τὴν πόλιν Ὑρίαν, καὶ ἄλλας κώμας, ἀλλ' οὐδεμίαν σχέσιν εἶχον μετὰ τῆς Ἑλλάδος, οὐδ' ὠνομάζοντο πλέον Κρῆτες, ἀλλὰ Ἰάπυγες Μεσσάπιοι (β).

Ὑπῆρχον ὅμως σπάνιαι τινὲς ναυτικαὶ ἐκδρομαὶ μέχρι τῆς Σικελίας, καὶ μέχρι τῶν παραλίων τῆς Φοινίκης καὶ τῆς Αἰγύπτου. Οἱ Τάφιοι, κάτοικοι τῆς ἀπέναντι τῆς Ἀκαρνανίας νήσου Τάφου, ἢ οἱ κάτοικοι τῆς

(α) Οἰκέομεν δὲ ἀπάνευθε πολυκλύστῳ ἐνὶ πόντῳ
Ἔσχατοι, οὐδέ τις ἄμμι βροτῶν ἐπιμίσγεται.

(β) Ἡροδ. Κλειώ. 173. Πολυμ. 170. Στρ. 634.

Ἀκαρνανίας αὐτῆς (α) καὶ ἄλλων δυτικῶν τῆς Ἑλλάδος παραλίων, καὶ οἱ Κρῆτες ἦσαν οἱ τολμηρότεροι ναυτικοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἱ τοιαύτας ἐκδρομὰς ἐπιχειροῦντες ἐπὶ πειρατείᾳ, ἐπὶ σωματεμπορίᾳ, ἢ ἐπὶ ἄλλῃ τινι ἐμπορίᾳ. Οἱ ἐρασταὶ τῆς Πηνελόπης συνεβουλεύοντο νὰ συλλάβωσι τὸν Ὀδυσσέα καὶ τοὺς μετ᾽ αὐτοῦ, καὶ νὰ τοὺς πωλήσωσιν εἰς τὴν Σικελίαν (β), ὁ δὲ ἄναξ τῶν Ταφίων Μέντης, ἔπλεε πρὸς τὴν Ἰταλίαν, φέρων σίδηρον, διὰ νὰ ἀνταλλάξῃ αὐτὸν μὲ χαλκόν (γ).

Τὰ πάντα ἦσαν μικρὰ καὶ ἀσήμαντα, ὡς λέγει ὁ Θουκυδίδης, συγκρινόμενα μὲ τὰ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς προόδου τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἥρωες πολιορκηταὶ τῆς Τρῳάδος ὑπῆρξαν κατὰ τὰς πράξεις, κατὰ τὸν πατριωτισμὸν καὶ κατὰ τὸ ἦθος πολὺ ὑποδεέστεροι τοῦ Λεωνίδα, τοῦ Μιλτιάδου, τοῦ

(α) Φασὶ γὰρ τοὺς Ταφίους τε καὶ Τηλεβόας λεγομένους οἰκεῖν τὴν Ἀκαρνανίαν πρότερον. Στραβ, 459, 461.

(β) Τοὺς ξείνους ἐν νηῒ πολυκλήϊδι βαλόντες
Ἐς Σικελοὺς πέμψωμεν, ὅθεν κέ τοι ἄξιον ἄλφοι.

(γ) Πλέον ἐπὶ οἴνοπα πόντον, ἐπ᾽ ἀλοθρόους ἀνθρώπους
Ἐς Τεμέσην, μετὰ χαλκόν, ἄγον δ᾽ αἴθωνα σίδηρον.
Ὀδυσ. Υ. 383.

Ὁ Στράβων περὶ Ὁμήρου λέγει· Καὶ μὴν καὶ τὰ τῆς Ἰταλίας ἄκρα οἶδε, Τεμέσην καλῶν, καὶ τοὺς Σικελούς. Καὶ ἐν 255 σελ. Ταύτης τῆς Τεμέσης φασὶ μεμνῆσθαι τὸν ποιητήν, οὐ τῆς ἐν Κύπρῳ Ταμασσοῦ.

Ἀναφέρομεν ταῦτα, διότι τινὲς τῶν Γεωγράφων καὶ ἱστορικῶν ἐξέλαβον ὅτι ὁ Ὅμηρος ἀνέφερε τὴν ἐν Κύπρῳ Ταμασσόν, καὶ ὄχι τὴν ἐν Ἰταλίᾳ Τεμέσην.

Θεμιστοκλέους καὶ πολλῶν ἄλλων. Ὁποῖον πατριωτισμὸν ἐδείκνυεν ὁ ἥρως Ἀχιλλεὺς ὀργιζόμενος κατὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος διὰ τὴν Βρισηίδα, καὶ ὁποῖον ὁ Θεμιστοκλῆς κύπτων τὸν αὐχένα ὑπὸ τὴν ῥάβδον τοῦ Εὐρυβιάδου, χάριν τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος;

Ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος ἐδύνατο νὰ συντελέσῃ μεγάλως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου, διότι οἱ μὲν Ἕλληνες ἐγνώρισαν διὰ πολλῶν ἐκδρομῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας πολλοὺς τόπους τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Θρᾴκης, τοῦ Πόντου καὶ τῆς Ταυρικῆς Χερσονήσου, οἱ δὲ λαοὶ τῶν τόπων τούτων, ἄλλοι παθόντες ἐκ τοῦ πολέμου, καὶ ἄλλοι καταπληχθέντες ἐκ τῆς ἁλώσεως τῆς Τρῳάδος, ὅλοι δὲ ἁπανταχοῦ μεγάλην περὶ Ἑλλήνων λαβόντες ἰδέαν, ἤθελον σέβεσθαι τὰς μετ' αὐτῶν ἐμπορικὰς σχέσεις. Ἡ Ἑλλὰς ὅμως δὲν εἶχεν ἔτι οὔτε στερεὰν καὶ εἰρηνικὴν ἀποκατάστασιν, οὔτε τὸ πολιτικὸν καὶ οἰκονομικὸν ἐκεῖνο πνεῦμα, δι' οὗ ἐδύνατο νὰ δρέψῃ τὰς ὠφελείας τοιούτων περιστάσεων. Καὶ μ' ὅλα ταῦτα, ἕνεκα τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου καὶ τῶν μετ' αὐτὸν συμβάντων, ἐῤῥίφθησαν τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς αὐξήσεως καὶ ἐκτάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου, διότι μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τρῳάδος, Ἕλληνες καὶ Τρῳαδῖται, ἄλλοι ἑκουσίως, ἄλλοι ἐκ πολιτικῆς ἀνάγκης καὶ ἄλλοι ἐκ τῆς βίας τῶν ἀνέμων καὶ τῆς ἀτελείας τῆς ναυτικῆς περιεπλανήθησαν κατὰ θάλασσαν καὶ κατὰ ξηρὰν, καὶ ἀποίκησαν εἰς διαφόρους τόπους, κτίσαντες πόλεις ἐμπορικωτάτας μετὰ καιρὸν κατασταθείσας.

Καὶ οἱ μὲν μάντεις τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατεύματος Κάλχας καὶ Ἀμφίλοχος μετὰ πολλῶν ὀπαδῶν, συμ-

πράξαντος καὶ τοῦ Κρητὸς Μόψου ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἔκτισαν πολλὰς πόλεις εἰς τὴν Παμφυλίαν, Λυκίαν, Πισιδίαν, καὶ Κιλικίαν, ὅπου κατά τινας ἐβασίλευσεν ὁ Μόψος (α). Εἰς δὲ τὴν Παμφυλίαν διέμειναν οἱ πλείονες τῶν ὀπαδῶν τοῦ Κάλχαντος καὶ Ἀμφιλόχου (β). Ἡ ἐμπορικωτάτη κατασταθεῖσα Φασηλὶς, ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Μόψου (γ) ἐπὶ τῆς συνόρου τῆς Παμφυλίας καὶ Λυκίας παραλίας. Ἡ δὲ μεσόγειος ἐν τῇ Πισιδίᾳ ἐμπορικὴ καὶ περίφημος μετὰ καιρὸν γενομένη Σέλγη ἐκτίσθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Κάλχαντος (δ). Καὶ πολλαὶ ἄλλαι πόλεις ἐκτίσθησαν εἰς τὴν Κιλικίαν, ἐν ᾗ πρὸ αἰώνων ὑπῆρχεν ἡ ὑπὸ τῶν Ἀργείων κτισθεῖσα Ταρσὸς (ε) μικρὰ ἔτι καὶ ἀσήμαντος.

Ὁ Μενέλαος μετέβη καὶ ἔτυχεν ὑποδοχῆς εἰς τὴν

(α) Ὁ ῥήτωρ Ἀριστείδης εἰς τὸν πρὸς Ἀσκληπ. λέγει, ὅτι οἱ μάντεις Κάλχας καὶ Ἀμφίλοχος προβλέψαντες ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔμελλον νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀπεφάσισαν καὶ ἔμειναν ἐν αὐτῇ. Κατὰ διαφόρους τρόπους λέγονται τὰ περὶ τοῦ Κάλχαντος ὑπὸ διαφόρων ἱστορικῶν, ἡμεῖς δὲ παραδεχόμεθα τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου καὶ Στράβωνος καὶ Παυσανίου ὡς ἀναμφισβήτητα περὶ αὐτοῦ ἀναφερόμενα, καὶ εἰς τὴν ἐμπορικὴν ἰδίως ἱστορίαν ἀνήκοντα.

(β) Οἱ δὲ Πάμφυλοι εἰσὶν τῶν ἐκ Τροίας ἀποσκεδασθέντων ἅμα Ἀμφιλόχῳ καὶ Κάλχαντι. Ἡροδ. Βιβ. Ζ. κεφ. 91. Στραβ. 668.

(γ) Pompon. Mela lib. I. C. 14.

(δ) Σέλγη δὲ καὶ ἐξ ἀρχῆς μὲν ὑπὸ Λακεδαιμονίων ἐκτίσθη πόλις, καὶ ἔτι πρότερον ὑπὸ Κάλχαντος. Στράβ. 570.

(ε) Ἡ δὲ Ταρσὸς κεῖται μὲν ἐν πεδίῳ, κτίσμα δ' ἐστὶ τῶν μετὰ Τριπτολέμου πλανηθέντων Ἀργείων.

ξενηλάτιδα Αἴγυπτον, καὶ εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ἡ πρώτη θεμελίωσις τῆς πόλεως Κανώβου καὶ τῆς Μενελάου (α), ἀλλ' ἀνεχώρησε μετὰ τῶν ὀπαδῶν του, πλὴν τῶν αἰχμαλώτων Τρώων, οἵτινες ἔμειναν εἰς τὰς ἐσχατιὰς τῆς ἄνω Αἰγύπτου. Οὔτε ἀποικία, οὔτε κατάστημα Ἑλληνικὸν ἔμεινεν.

Ἀλλ' οἱ Λοκροὶ Ὀζόλαι ἐξόριστοι ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἐσώθησαν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, περὶ τὰς Σύρτεις, καὶ διέμειναν εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους (β).

Ἡ ἐν τῇ Τυῤῥηνίᾳ Πῖσα ἢ Πῖσαι ἐκτίσθη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπὸ τῶν πλανηθέντων Πυλίων (γ).

Ἀχαιοὶ δὲ, Λοκροὶ, Πύλιοι, οἱ τοῦ Ὀδυσσέως ὀπαδοὶ καὶ συνεταῖροι, Ῥόδιοι, καὶ πάντων πολυπληθέστεροι οἱ Κρῆτες, ἔφθασαν εἰς τὴν πλησιεστέραν πρὸς

(α) Στραβ. 801 καὶ 803. Διονυσ. περιηγ. 13 καὶ ἡ σημείωσις τοῦ Εὐσταθίου. Ὁ Τάκιτος ὀνομάζει τὴν Κάνωβον Σπαρτιατικὸν κτίσμα (annal. lib. II. 60). Ὅτι δὲ οἱ Ἕλληνες δὲν διέμειναν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, οὐδ' ἀλλαχοῦ τῆς Αἰγύπτου, μαρτυρεῖ ὁ Ἡρόδοτος, οὐδὲν τοιοῦτον ἀναφέρων, καὶ ῥητῶς λέγων ὅτι πρῶτον ἐπὶ τοῦ Ψαμμιτίχου ἀποίκησαν ἐν Αἰγύπτῳ πρῶτοι πάντων τῶν ἀλλοεθνῶν οἱ Ἕλληνες.

(β) Ὁμηρ. Ὀδ. 499. Καὶ ὁ Οὐϊργίλιος λέγει. Locros libyco ne habitantes littore. Ἐκ τῶν Ῥωμαίων ἱστορικῶν ὁ Τάκιτος θεωρεῖ τοὺς Νασαμῶνας ὡς ἀπογόνους τῶν Λοκρῶν, ἀλλ' ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Στράβων ἀποκαλοῦσιν αὐτοὺς Λιβυκὸν ἔθνος.

(γ) Ἡ δὲ Πῖσα κτίσμα μὲν ἐστὶ τῶν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ Πισατῶν, οἳ μετὰ Νέστορος ἐπὶ Ἴλιον στρατεύσαντες κατὰ τὸν ἀνάπλουν ἐπλανήθησαν οἱ μὲν εἰς τὸ Μεταπόντιον, οἱ δὲ εἰς τὴν Πισάτιν. Στράβ. 222.

τὴν Ἑλλάδα ἀπέναντι τῶν Ἰονίων νήσων καὶ τῆς Πελοποννήσου Ἰταλίαν, καὶ ἀποίκησαν κτίσαντες παραλίας καὶ παραποταμίας πόλεις καὶ κώμας ἐν αὐτῇ. Τὸ Μεταπόντιον καὶ ἡ Σύβαρις ἴσως (α)· ἡ χαλκοῦχος Τεμέση, καὶ ἡ Παρθενόπη, εἰς τὴν θέσιν τῆς ὁποίας ἀνηγέρθη μετὰ καιρὸν ἡ Νεάπολις (β)· ἡ Σάλεντος, τὸ Βρεντέσιον (Brintisi) καὶ ὁ Ὑδροὺς (Otranto) καὶ πολλοὶ ἄλλοι τόποι οἰκίσθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ. Ἐκεῖ ὅπου τὴν σήμερον μικρὸς διαῤῥέει ἐν τῇ Καλαυρίᾳ ὁ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὀνομασθεὶς Νέαιθος ποταμὸς, καὶ παρὰ τῶν Ἰταλῶν ὀνομαζόμενος Neto, αἱ εἴς τινα πλοῖα τῶν πλανηθέντων Ἑλλήνων αἰχμάλωτοι γυναῖκες Τρῳάδες, βαρυνθεῖσαι τὸν πλοῦν καὶ μείνασαι μόναι, ἐν ᾧ οἱ Ἕλληνες ἀποβάντες καὶ μακρυνθέντες παρετήρουν τοὺς τόπους, ἐπυρπόλησαν, ὡς ἐλέγετο, τὰ πλοῖα, καὶ οὕτω κατηνάγκασαν τοὺς Ἕλληνας νὰ διαμείνωσιν εἰς τοὺς τόπους τούτους, ὅπου πολλοὶ ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων ἐλθόντες μετὰ ταῦτα συνοίκησαν (γ). Ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ συμβάντος πυρπολισμοῦ τῶν πλοίων ὠνομάσθη καὶ ὁ ποταμὸς Νέαιθος, ὡς λέγει ὁ Στράβων. Ἅπασα δὲ ἡ Ἰαπυγία (Καλαυρία) κατελήφθη ὑπὸ τῶν Κρητῶν, οἵτινες ἔφευγον ἀπὸ τῆς Κρήτης, διὰ τὴν ἄκραν σιτοδείαν καὶ τὴν ὀλεθρίαν νόσον ἥτις συνέβη ἐν αὐτῇ ἅμα μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τρῳάδος (δ). Τινὲς δὲ τῶν Κρητῶν ἐπροχώ-

(α) Τινὲς δὲ καὶ Ῥοδίων κτίσμα φασὶ τὴν Σειρῖτιν καὶ τὴν περὶ τὸν Τράεντα Σύβαριν. Στρ. 264.

(β) Στρ. 255. Στεφ. Βυζαντ. Παρθενόπη.

(γ) Στράβων 266.

(δ) Ἡροδ. Βιβ. Ζ. κεφ. 171.

ρησαν καὶ εἰς τὴν Γαλατίαν καὶ ἔκτισαν τὴν πόλιν Βίεννον, ὁμώνυμον τῆς ἐν Κρήτῃ Βιέννου (α), καί τινες τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ὀδυσσέως ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ὅπου ἔκτισαν καὶ πόλιν Ὀδύσσειαν.

Ὁ δὲ Διομήδης κατέστησε τὴν κραταιοτέραν καὶ σημαντικωτέραν τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπὶ τῆς ἀπέναντι τῆς Ἰλλυρίας καὶ Ἠπείρου Ἰταλίας καὶ τῶν παρακειμένων νήσων, βασιλεύσας ἐν τοῖς τόποις τούτοις, καὶ κτίσας πολλὰς ἀξιολόγους διὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς θέσεως πόλεις, ὡς τὸ Ἄργος Ἵππιον, ἢ Ἀργυρίππαν, τὸ Κανύσιον, τὴν Σιποῦντα, καὶ τὴν Ἀτρίαν ἐξ ἧς ὠνομάσθη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ περὶ τοὺς τόπους τούτους θάλασσα Ἀδριατικὴ (γ).

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κατέστη κατὰ μέγα μέρος Ἑλληνικὴ νῆσος ἡ Κύπρος. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Σαλαμινίου Αἴαντος Τεῦκρος ἔκτισε μετὰ τῶν ἀκολουθησάντων αὐτὸν Σαλαμινίων τὴν ἐν Κύπρῳ Σαλαμῖνα, ἐν ᾗ ἐβα-

(α) Στεφ. Βυζαντ. Βίεννος, une partie des Crétois alla fonder, conformement aux ordres d'un oracle, la ville de Vienne dans la Gaule. Raoul. Rochette, Colon. Grecq. Liv. III. chap V.

(β) Στρ. 215.

(γ) Τὴν δὲ Ἀτρίαν ἐπιφανῆ γενέσθαι πόλιν φασὶν ἀφ' ἧς καὶ τοὔνομα τῷ κόλπῳ γενέσθαι τῷ Ἀδρίᾳ μικρὰν μετάθεσιν λαβόν. Στραβ. 214. Ἴδε καὶ Στεφ. Βυζαντ. Ἀτρία. Ἡ παραλία αὕτη πόλις, τοῦ καιροῦ προϊόντος, κατέστη μεσόγειος καὶ ἤδη ἀπέχει ὀκτὼ λεύγας ἀπὸ τῆς θαλάσσης, χερσωθείσης μέχρι τῆς Ἀτρίας διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Πάδου γενομένων προσχωμάτων. Malte-Brun Liv. 106. Τοῦτο ἔπαθε καὶ ἡ Ἑλληνικὴ πόλις Σπίνα, ὡς ἀναφέρει ὁ Στράβων 214.

σίλευσεν αὐτὸς καὶ οἱ ἀπόγονοί του ἐπὶ αἰῶνας. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀρκάδων Ἀγαπήνωρ ἔκτισε τὴν Πάφον, καὶ ἐβασίλευσεν ἐν αὐτῇ. Οἱ Ἀθηναῖοι Ἀκάμας καὶ Φάλερος, ἔκτισαν τοὺς Σόλους, τὸν Ἀκάμαντα, καὶ ἄλλας πόλεις καὶ κώμας (α). Ὁ ἐκ τῆς Ὠλένου πόλεως τῆς Ἀχαίας Κέφας, καὶ ὁ Λακεδεμόνιος Πράξανδρος, ἐκ τῶν ὑποδεεστέρων στρατηγῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ κατὰ τῆς Τρῳάδος στρατοῦ ὄντες (β), μετέβησαν μετὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτῶν εἰς τὴν Κύπρον καὶ διέμειναν κτίσαντες πόλεις καὶ κώμας. Ἐξ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἐκτίσθη πιθανῶς καὶ τὸ Κούρειον, Ἀργείων κτίσμα, κατὰ τὸν Στράβωνα, καὶ τὸ Κίτιον, ἐν ᾧ ἐγεννήθη ὁ ἀρχηγὸς τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας Ζήνων.

Ἔκτισαν δὲ καὶ οἱ πλανηθέντες Τρῶες, ὁ μὲν Αἰνείας τὸ Λαούϊνιον εἰς τὴν χώραν τῶν Λατίνων τῶν ὁποίων κατέστη καὶ βασιλεύς. Ὁ Ἀγχίσης τὴν Ἄλβαν. Ὁ Αἴγεστος κατὰ διαταγὴν τοῦ Φιλοκτήτου τὴν ἐν τῇ Σικελίᾳ Αἴγεσταν. Ὁ Ἀντήνωρ μετὰ τῶν ἀκολουθησάντων αὐτὸν Ἐνετῶν τῆς Παφλαγονίας τὴν Ἐνετίαν καὶ τὸ Παταούϊον· καὶ ὁ Κάπυς τὴν Καπύην (Capua) (γ). Κατεστάθησαν δὲ οἱ Τρῶες

(α) Στράβων 682—684.

(β) Λυκόφρων στιχ. 452, 591—595. Πολὺ πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ μετέβησαν Σικυώνιοι τινὲς εἰς τὴν Κύπρον, καὶ ὁ τόπος ἐν ᾧ κατοίκησαν ὀνομάσθη Γολγοὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ὁδηγοῦ αὐτῶν Γόλγου, ὡς λέγει ὁ Στέφανος Βυζάντιος εἰς λέξιν Γολγοί· ἀλλ' ὁ τόπος οὗτος, ἐν ᾧ ἐλατρεύετο ἡ Ἀφροδίτη, ἦτο μικρὸν καὶ ἀσήμαντον χωρίον. Παυσ. Βιβ. Η. κεφ. 5.

(γ) Ὑπῆρξε καὶ γνώμη, ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀναφερομένη, ὅτι

καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Τυῤῥηνίας, καὶ εἰς πολλὰς Ἰταλικὰς νήσους. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Λατίνην χώραν ἐπροχώρησαν Ἕλληνες, καὶ εἰς τὴν Ἐνετίαν, ὅπου ὑπῆρχον δύω ἱερὰ δάση καθιερωμένα, τὸ μὲν εἰς τὴν Ἀργεῖαν Ἥραν, τὸ δὲ εἰς τὴν Αἰτωλίδα Ἀρτέμιδα, καὶ ἐτελοῦντο θυσίαι πρὸς τιμὴν τοῦ Διομήδους (α). Πλησίον δὲ τοῦ Παταουίου ἦτον ἡ Σπίνα, Ἑλληνὶς πόλις, κτίσμα τοῦ Διομήδους, κατὰ τὸν Πλίνιον καὶ Τίτον Λίβιον, ναυτικωτάτη καὶ πλουσία μετὰ καιρὸν καταςαθεῖσα (β), καὶ ἡ Ῥαουέννα, κτίσμα τῶν Θετταλῶν (γ).

Μετ' ὀλίγα ἔτη ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Τρῳάδος ἐκτίσθησαν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ αἱ Τράλλεις (Ἀϊδὶν, Γιουζέλ-ἱσσὰρ) ὑπὸ τῶν Ἀργείων, καὶ ἡ Πέργαμος ὑπὸ τοῦ Περγάμου, υἱοῦ τῆς Ἀνδρομάχης καὶ τοῦ Νεοπτολέμου, καὶ ἡ ἐν τῇ Παμφυλίᾳ Ὄλβη ὑπὸ τοῦ Αἴαντος, υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς ἐν Κύπρῳ Σαλαμῖνος Τεύκρου.

Αἱ μετοικεσίαι αὗται τῶν Ἑλλήνων οὐδένα εἶχον χαρακτῆρα ἀποικιῶν ἐξαρτωμένων ἀπὸ τῶν Μητροπόλεων, ἢ μετ' αὐτῶν συνδεομένων. Διὰ δὲ τὰς συμβάσας ἅμα μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ἐμφυλίας ἐν τῇ

ἡ Ἐνετία ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν παρωκεανίων Ἐνετῶν τῆς Κελτικῆς. Ὁ Κύριος Raoul-Rochette εἰς τὸ περὶ Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν σύγγραμμά του ἀποδεικνύει διὰ τῆς μαρτυρίας τῶν διασημοτέρων Ῥωμαίων ἱστορικῶν, ὅτι ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἀνυπόστατος.

(α) Στράβων 215.

(β) Στράβων 214. Σπίνα, νῦν μὲν Κωμίον, πάλαι δ' Ἑλληνὶς πόλις ἔνδοξος.

(γ) Καὶ ἡ Ῥαουέννα δὲ Θετταλῶν λέγεται κτίσμα. Στράβων 214.

Ἑλλάδι ἐπαναστάσεις, καὶ διὰ τὴν ἀτέλειαν τῆς ναυπηγίας καὶ ναυτικῆς τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ πρὶν ἔτι ὑπάρξωσι φοβεροὶ διῶκται τῆς Ἑλληνικῆς ναυτιλίας οἱ Καρχηδόνιοι καὶ Τυῤῥηνοὶ, δὲν ἔγινε δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ εἰμὴ τυχαία ἴσως καὶ σπανιωτάτη συγκοινωνία ναυτικῶν Ἑλλήνων μετὰ τῶν μεταναστευσάντων ἐν τῇ Ἀφρικῇ καὶ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ὁμογενῶν, οἵτινες ἐξ ἀνάγκης ἡνώθησαν καὶ συνέζησαν μετὰ τῶν ἐντοπίων λαῶν, πάσχοντες καὶ πράττοντες ὅσα ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ βάρβαρος κατάστασις τῶν ἐντοπίων λαῶν ἐπέφερεν.

Ἄλλη δὲ ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῶν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ μεταναστευσάντων Ἑλλήνων.

Μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον περὶ τὸ τέλος τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος π. χ. συνέβη ἡ μεγάλη τῶν Δωριέων καὶ Αἰτωλῶν ἐπιδρομὴ εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἡ τῶν Ἡρακλειδῶν κάθοδος. Ἐμφύλιοι πόλεμοι, ἀναστατώσεις καὶ ἐξανδραποδισμοὶ πόλεων, καὶ φυγαδεύσεις λαῶν ἐγίνοντο ἀκαταπαύστως ἐπὶ πάμπολλα ἔτη. Ἐπεκράτησαν τελευταῖον οἱ Δωριεῖς καὶ Αἰτωλοὶ μετὰ τῶν Ἡρακλειδῶν, ἐξέπεσεν ἡ τῶν Πελοπιδῶν δυναστεία ἐν τῷ Ἄργει, καὶ οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀγαμέμνονος ἠθέλησαν νὰ ἀναστήσωσι τὸν θρόνον αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Ἀσίας, τὰ ὁποῖα ἐπάταξε τὸ ἰσχυρὸν σκῆπτρον τοῦ προπάτορος αὐτῶν. Ὁ Ὀρέστης ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ καὶ ἀποικήσῃ μετὰ τῶν ὀπαδῶν καὶ φίλων τοῦ οἴκου του, ἐκεῖ ὅπου ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἐξεστράτευσε διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὴν ἁρπαγὴν τῆς Ἑλένης, καὶ ὁ Αἰολικὸς στόλος ἐξέπλευσεν ἐπὶ τούτῳ. Ἀπεβίωσεν ὁ Ὀρέστης εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Πενθί-

λος, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Πενθίλου Ἀρχέλαος, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γρᾶς, καὶ δύω ἕτεροι ἀπόγονοι τοῦ Ἀγαμέμνονος, ὁ Κλεύης καὶ ὁ Δῶρος, κατέλαβον κατὰ μικρὸν καὶ ἀπὸ τόπον εἰς τόπον προχωροῦντες, μετὰ ἑξήκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Τρῳάδος, τὴν παραλίαν τῆς Μυσίας, τὴν ἀπέναντι Λέσβον, καὶ ἄλλους πλησίους τόπους, καὶ συνέστησαν τὴν ἐν τῇ Ἀσίᾳ Αἰολίδα, κτίσαντες δώδεκα πόλεις ἐπὶ τῆς Ἀσίας, τῶν ὁποίων αἱ σημαντικώτεραι ὑπῆρξαν ἡ Κύμη (α) καὶ ἡ Λέσβος.

Πολὺ ὕστερον τῆς Αἰολικῆς ἐγένετο ἡ Ἰωνικὴ ἀποικία εἰς τὴν Ἀσίαν (β). Οἱ πόλεμοι τῶν Δωριέων ἐπέφερον εἰς τοὺς πλείστους τῶν Ἑλληνικῶν τόπων

(α) Αἱ Αἰολίδες πόλεις ἦσαν δώδεκα ἐξ ἀρχῆς, συγκαταριθμουμένης τῆς Σμύρνης, ἥτις μετ' ὀλίγον καιρὸν ἀπεσπάσθη καὶ ἔγινεν Ἰωνικὴ πόλις. Αἱ δὲ λοιπαὶ ἕνδεκα ἦσαν κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ἡ Κύμη (τὸ Καστρὶ ἢ αἱ Καινούργιαι Φῶκες κατά τινας), Νέον Τεῖχος, Τῆμνος, Κίλλα, Νότιον, Αἰγιρόεσσα, (Πιτάνη, Παλαιόκαστρον ἢ ὁ Ἅγιος Γεώργιος), Αἰγαῖαι, Λήρισσα ἢ Λάρισσα, Μύριννα (Τσανταρλί).

Ἐκτὸς τούτων, ἡ Λέσβος εἶχε πέντε πόλεις, οἱ δ' Αἰολεῖς κατέλαβον καὶ τὰς λεγομένας Ἑκατοννήσους περὶ τὴν Τένεδον, καὶ εἶχον μίαν πόλιν ἐν τῇ Τενέδῳ, καὶ μίαν εἰς τὰς Ἑκατὸν νήσους. Ἡρόδ. Βιβ. Α. κεφ. 194—151. Κατά τινας ἐποχὰς ἐτιμήθη καὶ ἡ Κύμη ὡς πρωτεύουσα τῆς Αἰολίδος.

(β) Τέτρασι γὰρ δὴ γενεαῖς πρεσβυτέραν φασὶ τὴν Αἰολικὴν ἀποικίαν τῆς Ἰωνικῆς. Στράβ. 582. Ὁ Κύριος Χέῤῥεν καὶ ἄλλοι ἱστορικοὶ προσδιορίζουσι τὴν μὲν ἐποχὴν τῆς Αἰολικῆς ἀποικίας περὶ τὰ 1124 ἔτη πρὸ Χριστοῦ, τῆς δὲ Ἰωνικῆς μετὰ τὰ μέσα τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ.

τὴν κατάπαυσιν τῶν πατρικῶν βασιλειῶν καὶ ἀντικατέστησαν εἰς ταύτας ἀριστοκρατικὰ καὶ δημοκρατικὰ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον φιλελεύθερα εἴδη κυβερνήσεων. Τοῦτο συνέβη καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας περὶ τὰ μέσα τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος π. χ. μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Κόδρου. Ἐξώσθησαν δὲ ὑπὸ τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ οἱ τὴν Ἀχαΐαν κατοικήσαντες Ἴωνες Ἀθηναῖοι, καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὰς Ἀθήνας. Παραλαβόντες δὲ αὐτούς, καὶ πολλοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἐξ ἄλλων τόπων, οἱ γνήσιοι καὶ νόθοι υἱοὶ τοῦ Κόδρου ὡδήγησαν αὐτοὺς εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ καταλαβόντες τὰ παράλια τῆς Λυδίας καὶ μέρος τῶν παραλίων τῆς Καρίας, καὶ τὰς νήσους Σάμον καὶ Χίον, συνέστησαν τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν ἐκ δώδεκα πόλεων (α)· τρεῖς μὲν ἐν τῇ Καρίᾳ, ἤτοι τὴν Μίλητον, Μυοῦντα καὶ Πριήνην, ἑπτὰ δ' ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Λυδίας, ἤτοι τὴν Ἔφεσον, τὴν Κολοφῶνα, τὴν Λέβεδον, τὴν Τέων, τὰς Κλαζομενάς, τὰς Ἐρυθρὰς καὶ τὴν Φώκαιαν, καὶ πρὸς ταύταις τὴν Σάμον καὶ Χίον· προσετέθη δὲ εἰς τὴν Ἰωνίαν καὶ ἡ Σμύρνη (β). Περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐ-

(α) Μετὰ δὲ τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν κάθοδον ὑπ' Ἀχαιῶν ἐξελαθέντες ἐπανῆλθον πάλιν εἰς Ἀθήνας, ἐκεῖθεν δὲ μετὰ τῶν Κοδριδῶν ἔστειλαν τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἔκτισαν δὲ δώδεκα πόλεις ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Καρίας καὶ Λυδίας εἰς τοσαῦτα μέρη διελόντες σφᾶς, ὅσα καὶ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ κατεῖχον. Στρ. 383. Ἡροδ. Βιβ. Α. κεφ. 145.

(β) Τὸ παράλιον τῆς Ἰωνίας ἐξετείνετο ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μαιάνδρου (Μεϊντὲρ Βουγιοὺκ, ἢ Κετὶζ) ἕως τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἕρμου (Σαραβάτ).

κτίσθησαν καὶ αἱ Μαγνησίαι, ἡ ἐπὶ τῷ Μαιάνδρῳ πρῶτον, καὶ ἔπειτα ἡ ἐπὶ Σιπύλῳ Μαγνησία, ὑπὸ Κρητῶν καὶ Αἰολέων.

Μετά τινα ἔτη καὶ οἱ Δωριεῖς κατέλαβον τὸ μεσημβρινὸν παράλιον τῆς Καρίας καὶ τὴν νῆσον Ῥόδον καὶ Κῶ, καὶ συνέστησαν τὴν ἐν τῇ Ἀσίᾳ Δωρικὴν ἀποικίαν κτίσαντες ἓξ πόλεις, ἐξ ὧν ἡ Ἁλικαρνασσὸς (Μπουδροῦμι) ἡ Κνίδος (ἡ Σταδ̣ιὰ ἴσως) καὶ αἱ ἐν τῇ νήσῳ Ῥόδῳ ἐγένοντο ὀνομαστώτεραι.

Αἱ ἀποικίαι αὗται κατεστάθησαν ἄλλη Ἑλλὰς ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἔχουσαι τὰς διαιρέσεις τῶν τριῶν γενῶν, τῶν Ἰώνων, τῶν Αἰολέων, καὶ Δωριέων, τὰ συστήματα τοῦ βίου καὶ τῆς διοικήσεως, καὶ τὰς διαλέκτους αὐτῶν. Εἰς τὸ Πανιώνιον, ἐπὶ τῆς ἀπέναντι τῆς Σάμου παραλίας τῆς Ἐφέσου, συνήρχοντο οἱ Ἴωνες καὶ ἐπανηγύριζον καὶ συνδιεσκέπτοντο περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων. Εἰς τὴν Λέσβον συνήρχοντο οἱ Αἰολεῖς, καὶ εἰς τὴν Ῥόδον οἱ Δωριεῖς. Τὸ ἐν Μιλήτῳ (α) Μαντεῖον τῶν Βραγχιδῶν κατέστη ἄλλο Δελφικὸν Μαντεῖον ἐν

(α) Ἡ θέσις τῆς ἀρχαίας Μιλήτου καὶ τῆς Μυοῦντος (ἥτις ἡνώθη μετὰ τῆς Μιλήτου χερσωθείσης τῆς μεταξὺ τῶν δύω πόλεων θαλάσσης διὰ τῶν προσχωμάτων τοῦ Μαιάνδρου.—Παυσ. Βιβ. Η. 24—καὶ διὰ τὴν ὀλιγανθρωπίαν) δὲν ἐξηκριβώθη μέχρι τοῦδε. Ὑποτίθεται ὅτι ἡ Μίλητος ἔκειτο ἐκεῖ ὅπου κεῖται ἓν Τουρκοχώριον, λεγόμενον Παλάτσα. Ὁ δὲ Μελέτιος λέγει, ὅτι ἔκειτο ὅπου κεῖται ἡ νῦν Μέλασσος, ἥτις ὅμως εἶναι ἡ ἀρχαία Μύλασσα. Ἡ Σμύρνη, ἡ Φώκαια καὶ ἡ Ἔφεσος διατηροῦσι σχεδὸν τὰς ἀρχαίας θέσεις των. Αἱ Κλαζομεναὶ, κατὰ τὸν Γεωγράφον Βάλβην, ἔκειντο εἰς τὴν θέσιν τῶν νῦν Βουρλῶν. Ἀμφιβόλως λέγονται τὰ περὶ τῆς θέσεως τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Ἰωνίας.

τῇ Ἀσίᾳ, ἐν δὲ τῇ Ῥόδῳ συνεστήθη τὸ εἰδικὸν διὰ μόνους τοὺς Δωριεῖς Μαντεῖον τοῦ Τριοπίου Ἀπόλλωνος. Ὑπέφεραν οἱ ἀποικήσαντες Ἕλληνες πολλὰς καταδρομὰς ὑπό τε τῶν Κιμμερίων καὶ Λυδῶν καὶ ἄλλων λαῶν τῆς Ἀσίας, καὶ ἡ Σμύρνη ἐρημώθη, ἀφοῦ γενναίως ἀντέστη, μεταβάντων τῶν Σμυρναίων εἰς τὴν Κολοφῶνα. Ὑπερίσχυσαν ὅμως καὶ ἔμειναν ἐπὶ αἰῶνας ἐλεύθεροι καὶ ἀνεξάρτητοι αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις.

Ἐν δὲ τῇ Ἑλλάδι, μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ πολέμου τῶν Δωριέων, καὶ μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν Πελοπιδῶν, ἔπαυσε νὰ πρωτεύῃ τὸ Ἄργος, ἡ δὲ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι διεκρίνοντο ὡς τὰ σημαντικώτερα Ἑλληνικὰ Κράτη. Ἡ Ἑλλὰς εἰρήνευσεν ἐπὶ μακρότατον χρόνον, καὶ ἀνεφύη ἐν αὐτῇ καὶ ἐν ταῖς ἐν Ἀσίᾳ ἀποικίαις αὐτῆς τὸ εἰδικῶς Ἑλληνικὸν πνεῦμα τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς εὐρύθμου ἀποκαταστάσεως τῶν κοινωνιῶν. Αἱ τέχναι καὶ τὸ ἐμπόριον ἐδύναντο νὰ λάβωσι πᾶσαν ἀνάπτυξιν. Ἀναγκαῖον ὅμως ἦτο νὰ προϋπάρξῃ εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἀνθρώπων ἓν στερεὸν θεμέλιον δοξασιῶν καὶ θελήσεων γονίμων τῶν καλῶν ἔργων καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους φιλότητος καὶ πίστεως. Ἀπὸ τοιαύτης ἠθικῆς καταστάσεως ἦτο δυνατὸν νὰ προέλθῃ ἡ χρηστὴ νομοθεσία, ἡ πιστὴ διαχείρισις τῆς δικαιοσύνης, ὁ καλὸς τῶν δικαστηρίων ὀργανισμὸς, καὶ πᾶν σύστημα ἐν γένει ἱκανὸν νὰ περιφρουρήσῃ τὸ εὐεργετικὸν οἰκοδόμημα τῆς κοινωνίας. Οὕτως ἐδύνατο νὰ ὑπάρξῃ ἡ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν ἀμοιβαίᾳ πίστει συμβίωσις, καὶ νὰ προοδεύσῃ ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον.

Δύω Ἕλληνες ποιηταὶ, κορυφαῖοι μέχρι τῆς σήμε-

ρον ποιηταὶ τοῦ κόσμου, ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος, ἢ ἀλληγορικῶς λαλήσαντες, ἢ ἐντέχνως τὴν εὐπιστίαν τῶν λαῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πρὸς τὴν ἠθικὴν καὶ ἀρετὴν διευθύναντες, ἔπλασαν ἐν τῷ ἐννάτῳ αἰῶνι π. χ. νέαν καὶ οὐσιαστικῶς διαφέρουσαν τῆς προτέρας, τὴν μυθολογίαν τῆς θρησκευτικῆς λατρείας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὡς ὁ Ἡρόδοτος βεβαιοῖ (α).

Πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ ὠφελήσῃ τὴν κοινωνίαν καὶ ἕνα ἕκαστον, ἢ νὰ ἀναπτύξῃ τὰς μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ ἰδιωτῶν διαφόρους σχέσεις· πᾶν ἀγαθὸν, αἱ ἐπιστῆμαι, αἱ τέχναι, καὶ τὸ ἐμπόριον· ἡ ἐκδίκησις κατὰ τῆς ἀσεβείας, καὶ ἡ τιμωρία τῶν ἀδίκων καὶ κακῶν πράξεων· ὅλα ταῦτα παρεδόθησαν ἀπὸ τὴν Μοῦσαν τοῦ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου ὡς ἔργα καὶ δωρήματα τῶν θεῶν. Ὁ Ζεὺς ἐπέταττε καὶ ἐφόρευε τὴν μεταξὺ τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων δικαιοσύνην, ἔχων, ὡς ἔλεγεν ὁ Ἡσίοδος, τριάκοντα χιλιάδας ἀθανάτους φύλακας·

Οἵ ῥα φυλάσσουσιν τε δίκας, καὶ σχέτλια ἔργα.

Ὁ Διόνυσος εἰσήγαγε τὴν ἀμπελοφυτείαν, τὴν οἰνοποιίαν, καὶ ζυθοποιίαν. Ἡ Δήμητρα τὸν σῖτον καὶ ἄλλους καρπούς. Ἡ Θεὰ τῆς φρονήσεως καὶ τοῦ πο-

(α) Ἡσίοδον γὰρ καὶ Ὅμηρον ἡλικίην τετρακοσίοισιν ἔτεσι δοκέω μευ πρεσβυτέρους γενέσθαι, καὶ οὐ πλέοσι. Οὗτοι δὲ εἰσὶν οἱ ποιήσαντες θεογονίην Ἕλλησι, καὶ τοῖσι θεοῖσι τὰς ἐπωνυμίας δόντες, καὶ τιμάς τε καὶ τέχνας διελόντες, καὶ εἴδεα αὐτῶν σημήναντες. Οἱ δὲ πρότεροι ποιηταὶ λεγόμενοι τούτων τῶν ἀνδρῶν γενέσθαι ὕστερον, ἔμοιγε δοκέειν, ἐγένοντο. Ἡροδ. Κλειὼ κεφ. 73.

λέμου, ἡ Ἀθηνᾶ, ἐδίδαξε τὴν ὑφαντικὴν καὶ ἄλλα χρήσιμα εἰς τὸν βίον. Ὁ Ἥφαιστος ἐδίδαξε τὰς μεταλλουργίας. Ὁ Ἑρμῆς ἐπροστάτευσε τὴν παιδείαν τῶν γραμμάτων, τὰς ἐπιστήμας, τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον. Πᾶσα ἐν γένει ἀρετὴ, καὶ πᾶσα κακία, πᾶν εὐτύχημα, καὶ πᾶσα βλάβη ἀνῆκεν εἰς μίαν θεότητα. Ἀλλ' ἐν τῷ τοιούτῳ πλάσματι ὑπῆρξαν μεμιγμέναι μὲ τὴν ἀπάτην καὶ τὴν ἀλληγορίαν τῶν μύθων αἱ προτροπαὶ καὶ αἱ διδασκαλίαι, πρὸς τὴν τήρησιν τῆς δικαιοσύνης, πρὸς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, πρὸς τὴν μάθησιν καὶ ἐξάσκησιν τῶν τεχνῶν, καὶ πρὸς τὸ φίλεργον ἐν γένει. Γέμει τοιούτων προτροπῶν ὁ Ἡσίοδος, ὅστις πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐκήρυττε τό·

Ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δὲ τ' ὄνειδος.
Ἐξ ἔργων δ' ἄνδρες πολύμηλοι τ' ἀφνειοί τε·
Χρήματα δ' οὐχ ἁρπακτὰ, θεόσδοτα πολλὸν ἀμείνω.

Διὰ τοιούτων γνωμολογιῶν κατεδίωκε τὴν ληστείαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, συνιστῶν ὡς πηγὴν πλούτου καὶ εὐτυχίας τὴν ἔντιμον παντὸς εἴδους ἐργασίαν.

Οἱ Ἕλληνες ποιηταὶ καὶ οἱ ὀνομαστότεροι τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων εἰσήγαγον καὶ ἐθεμελίωσαν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων τὴν μεγάλην ἀλήθειαν περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Ἐδόξασαν πρὸς τούτοις οἱ Ἕλληνες τὸν μετὰ θάνατον βίον, καὶ τὴν δίκην καὶ ἀμοιβὴν τῶν καλῶν, καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν κακῶν πράξεων. Εἰς μόνους τοὺς Ἕλληνας ἀπονέμει ὁ Κικέρων (α) τὴν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους εὐεργεσίαν τῆς ἀνακαλύψεως τῶν μεταφυσικῶν τούτων πραγμά-

(α) De Leg. 2.

των, δι' ὧν ἡ συνείδησις τῶν ἀνθρώπων ἐδύνατο νὰ κυβερνᾶται καλῶς εἰς τὰς τοῦ βίου σχέσεις, καὶ εἰς τὰς διαφόρους εὐτυχίας καὶ δυστυχίας. Πᾶν ὅ,τι ἐπέτρεψεν ὁ ὕψιστος νὰ γνωρίσῃ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς πρὸ τῆς θείας ἀποκαλύψεως περὶ τῶν θείων πραγμάτων, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι οἱ Ἕλληνες τὸ ἐγνώρισαν, τὸ διέδωκαν, ἀλλὰ μεμιγμένον δυστυχῶς, μὲ τὰς οἰωνοσκοπίας, μὲ τὴν μαντικὴν καὶ μὲ τὰ μαντεῖα, τὰ ὁποῖα, ὡς ὁ Ἡρόδοτος λέγει, ἔμαθον παρὰ τῶν Αἰγυπτίων καὶ Φοινίκων, καὶ μορφώσαντες, ὅπως ἔκρινον καταλληλότερον, διετήρησαν. Ἀπέβαλλον ὅμως τὰς ὑπὸ τῶν Φοινίκων τελουμένας θυσίας τῶν ἀνθρώπων. Εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας εἶχον καὶ ναοὺς ἀφιερωμένους τῷ ἀγνώστῳ Θεῷ. (α) Χριστιανοὶ δὲ συγγραφεῖς εὗρον μεταξὺ τῶν ποιημάτων τοῦ Ὀρφέως καὶ ἀρχὰς χριστιανικοῦ δογματισμοῦ (β).

Ἡ θρησκευτικὴ λοιπὸν λατρεία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἰσήγαγε καὶ ὑπεστήριζε τὴν ἀνάπτυξιν τῆς

(α) Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος δικασθεὶς ἐνώπιον τοῦ ἀρχαίου Ἀρείου Πάγου ἐπὶ ξένῃ θρησκευτικῇ διδαχῇ ἀπελογήθη λέγων· «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι... διερχόμενος καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν εὗρον καὶ βωμὸν, ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο. «Ἀγνώστῳ Θεῷ». Ὃν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν.»

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀπελύθη, καὶ ἔφερε μάλιστα εἰς τὸν χριστιανισμὸν τὸν Ἀρειοπαγίτην Διονύσιον καὶ πολλοὺς ἄλλους. Οὕτως ἦτο προπαρεσκευασμένον τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν παραδοχὴν τοῦ χριστιανισμοῦ.

(β) Κεδρ. Ἐπιτομ. Ἱστορ. 57. 58. l'abbé Millot. his. L 1- chap 2

παιδείας, τῆς δικαιοσύνης, τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου, αἱ δὲ διάφοροι κυβερνήσεις τῶν Ἑλληνικῶν τοπων οὐδὲν ἔφερον πρὸ τοῦ Λυκούργου πρόσκομμα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων καὶ πραγμάτων.

Ὁ νομοθέτης τῆς Σπάρτης Λυκοῦργος, περὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁποίου διαφέρουσιν αἱ τῶν ἱστορικῶν γνῶμαι, φαίνεται ὅμως καὶ ἐκ τῆς νομοθεσίας αὐτοῦ, ὅτι ὑπῆρξεν εἰς πολὺ μεταγενεστέραν τοῦ Ὁμήρου ἐποχὴν, καθ' ἣν τὸ ἐμπόριον ἐγίνετο ἀγαπητὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας διὰ τὸ θέλγητρον τοῦ χρηματικοῦ κέρδους, καὶ αἱ σχέσεις, καὶ αἱ συγκοινωνίαι μεταξὺ τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ἑλληνικῶν λαῶν εὐκολύνοντο καὶ ἐπολλαπλασιάζοντο. Ὁ Παυσανίας ἄνευ δισταγμοῦ λέγει, ὅτι ὁ Λυκοῦργος ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ὁ Ἴφιτος ἀνενέωσε τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα, ἤτοι, κατὰ τοὺς χρόνους καθ' οὓς ἤρξαντο καὶ ἐξηκολούθησαν ἀριθμούμεναι αἱ τετραετηρίδες Ὀλυμπιάδες· καὶ ὁ Πλούταρχος εἰς τὸν Λυκοῦργον λέγει, ὅτι συνέπραξεν οὗτος μετὰ τοῦ Ἰφίτου εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας (α). Τὸ δὲ πρῶτον ἔτος τῶν Ὀλυμπιάδων,

(α) Χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἴφιτος, γένος μὲν ὢν ἀπὸ Ὀξύλου, ἡλικίαν δὲ κατὰ Λυκοῦργον τὸν γράψαντα Λακεδαιμονίοις τοὺς νόμους, τὸν ἀγῶνα διέθηκεν ἐν Ὀλυμπίᾳ. Παυσ. Βι 6. Ε. Κεφ. 4.

Ἡνίκα δὲ τὸν ἀγῶνα τὸν Ὀλυμπιακὸν ἐκλείποντα ἐπὶ χρόνον πολὺν ἀνεσώσατο Ἴφιτος, καὶ αὖθις ἐξ ἀρχῆς Ὀλύμπια ἤγαγον, τότε δρόμου σφίσιν ἆθλα ἐτέθη μόνον, καὶ ὁ Κόροιβος ἐνίκησε. Παυσ. Βιб. Η. Κεφ. 26. Ἐξ οὗ γὰρ τὸ συνεχὲς ταῖς μνήμαις ἐπὶ ταῖς Ὀλυμπιάσιν ἐστὶ, δρόμου μὲν ἆθλα ἐτέθη πρῶτον καὶ Ἠλεῖος Κόροιβος ἐνίκα. Παυσ. Βιб. Ε. Κεφ. 8.

κατὰ τοὺς χρονολογικοὺς ὑπολογισμοὺς, ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 776 ἔτους πρὸ Χριστοῦ.

Περὶ ταύτην τὴν ἐποχὴν, ἀφ' οὗ ὁ Λυκοῦργος ἐγνώρισεν ἐν τῇ Κρήτῃ τὰ συστήματα τοῦ ἁπλουστάτου καὶ αὐστηροῦ βίου, καὶ τοὺς νόμους τῶν Κρητῶν, μετέβη εἰς τὴν ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ἰωνίαν, διὰ νὰ γνωρίσῃ καὶ τὴν κατάστασιν τῆς ἁβρᾶς διαίτης καὶ τῆς πολυτελείας (α). Ἐξάγεται λοιπὸν ὅτι ἡ Ἰωνία ηὐπόρει κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, καὶ προεκάλει ἔτι μᾶλλον τὸ μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐμπόριον αὐτῆς.

Ὁ Λυκοῦργος δὲν ἐδίστασε νὰ παραδεχθῇ, ὡς μᾶλλον συμφέρουσαν εἰς τὴν Σπάρτην, νομοθεσίαν ἐναντίαν τοῦ ἐμπορίου. Κατ' αὐτὴν, οὐδεὶς τῶν ἐλευθέρων Σπαρτιατῶν ἐδύνατο νὰ μετέλθῃ τὸ ἐμπορικὸν ἐπάγγελμα (β). Ἀπηγορεύθη ἐπὶ ποινῇ θανάτου ἡ χρῆσις τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, καὶ εἰσήχθη ἓν μόνον δεκτὸν εἰς τὰς δοσοληψίας σιδηροῦν νόμισμα, βαρύτατον καὶ ὀγκωδέστατον, ὅπερ ἐβάπτετο διὰ ζέοντος ὄξου, ὥστε ἄχρηστον καθίστατο καὶ ὡς μέταλλον σιδήρου διὰ τὰς ἐξωτερικὰς ἀνταλλαγάς. Αἱ τέχναι τῆς πολυτελείας ἔφυγον, λέγει ὁ Πλούταρχος, ἀπὸ τὴν Σπάρτην,

(α) Ἀπὸ δὲ τῆς Κρήτης ὁ Λυκοῦργος ἐπὶ Ἀσίαν ἔπλευσε βουλόμενος ταῖς Κρητικαῖς διαίταις, εὐτελέσιν οὔσαις καὶ αὐστηραῖς, τὰς Ἰωνικὰς πολυτελείας καὶ τρυφὰς παραβαλὼν, ἀποθεωρῆσαι τὴν διαφορὰν τῶν βίων καὶ τῶν πολιτειῶν. Πλουτ. Λυκοῦργος.

(β) Ἐν δὲ τῇ Σπάρτῃ ὁ Λυκοῦργος τοῖς μὲν ἐλευθέροις τῶν ἀμφὶ χρηματισμὸν ἀπεῖπε μηδενὸς ἅπτεσθαι. Ξενοφ. Λακεδ. πολιτ.

ἡ δὲ γεωργία καὶ αἱ βάναυσοι τέχναι παρεδόθησαν εἰς τοὺς Εἵλωτας. Διένειμε δὲ ὁ Λυκοῦργος τὴν γῆν εἰς ἴσας μοίρας καὶ συνέστησε τὸν ἐν συσσιτίοις βίον ὅλων ἐν γένει τῶν Σπαρτιατῶν. Εἰσήγαγε δὲ τὸ σύστημα τῶν διαδοχικῶν τεχνῶν διὰ τρεῖς μόνας τέχνας, τὴν τῶν δημοσίων μαγείρων, τῶν αὐλητῶν καὶ τῶν κηρύκων, δι' ὃ ἐθεώρησεν ὁ Ἡρόδοτος αἰγυπτιάζουσαν τὴν νομοθεσίαν ταύτην (α).

Ἡ Σπάρτη ἐτακτοποιήθη ὡς στρατιωτικὸν Μοναστήριον, ἔχουσα τὸν κανόνα τῆς ξενηλασίας καὶ τῆς ἀνεπιμιξίας μετὰ τῶν ἄλλων. Πεντακόσια ἔτη διετηρήθη ἡ νομοθεσία τοῦ Λυκούργου, καὶ καθ' ὅλον τὸν μακρὸν τοῦτον χρόνον οἱ Σπαρτιᾶται διέκειντο ὡς ἓν στράτευμα γυμναζόμενον ἐν τῇ πατρίδι ἢ πολεμοῦν ἐκτὸς αὐτῆς. Αἱ νίκαι τῶν Σπαρτιατῶν, τὰ λάφυρα καὶ τὰ χρήματα, ἅπερ ἐλάμβανον ἀπὸ τοὺς ἡττωμένους, ἐστήριζον τὴν ἀγάπην καὶ τὸ σέβας πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὰ συστήματα τοῦ Λυκούργου, καὶ παρεῖχον εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον τῆς Σπάρτης τὰ χρήματα, δι' ὧν κατεσκεύαζε τὰ πλοῖά της καὶ ἠγόραζε τὰ πράγματα τῶν ὁποίων εἶχεν ἀνάγκην, καὶ κατ' ἐξοχὴν τὸν χαλκὸν καὶ τὸν σίδηρον, δι' ὧν κατεσκεύαζε τὰ ὅπλα καὶ τὸ νόμισμα.

Ἡ Σπάρτη ἦτο μικροτάτη· καὶ μ' ὅλον ὅτι ὠνομάσθη Ἑκατόμπολις, δὲν εἶχεν εἰμὴ δύω μόνας πόλεις,

(α) Συμφέρονται καὶ τάδε Αἰγυπτίοισι Λακεδαιμόνιοι· οἱ κήρυκες αὐτῶν καὶ αὐληταὶ καὶ μάγειροι ἐκδέκονται τὰς πατρωΐας τέχνας, καὶ αὐλητής τε αὐλητέω γίνεται, καὶ μάγειρος μαγείρου, καὶ κῆρυξ κήρυκος. Ἡροδ. Ἐρατώ, 60.

τὴν Σπάρτην καὶ τὸ Γύθειον, ὅπου ἦτο τὸ ἐπίνειον τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ τὰ παράλια ὀχυρώματα. Μικραὶ δὲ κῶμαι καὶ χωρία ἦσαν αἱ ἄλλαι καταχρηστικῶς λεγόμεναι πόλεις. Ἐστερεῖτο μετάλλων, καὶ μόνον τὸ μάρμαρον τῶν ὀρέων αὐτῆς ἐδύνατο νὰ προσφέρῃ διὰ τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον. Τὰ πρὸς τροφὴν προϊόντα τῆς γῆς μόλις ἐξήρκουν, ἐξ ἴσου διανεμόμενα εἰς τὰ συσσίτια, διὰ τὸν μέλαινα ζωμὸν, καὶ διὰ τὴν ἁπλουστάτην καὶ ὀλιγαρκῆ δίαιταν τῶν ἐγχωρίων. Τὰ Σπαρτιατικὰ ἤθη ἦσαν ἀγέρωχα, σκληρὰ καὶ ἰδιότροπα καὶ πρὸ τοῦ Λυκούργου (α). Δὲν ἦσαν ἄρα προπαρεσκευασμένοι διὰ τὸ ἐμπόριον οἱ Σπαρτιᾶται, οὐδὲ νὰ μεγαλυνθῶσιν ἐδύναντο δι' αὐτοῦ, οὐδὲ νὰ διατηρήσωσι καὶ αὐξήσωσι τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὰ πρωτεῖα, ἅπερ ἔλαβον ἐφ' ὅλων τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ Ἄργους καὶ τὴν ἔξωσιν τῶν Πελοπιδῶν. Ἡ μακρὰ καὶ σπανιωτάτη διάρκεια τῆς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου, καὶ ἡ εὐτυχία καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ κράτους τῆς Σπάρτης ὑπὸ τὴν ἰσχὺν τῆς νομοθεσίας ταύτης ἀπέδειξαν τὴν μεγάλην ἐπιτυχίαν αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ ἐπιτυχία αὕτη δὲν δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἔξωσιν τοῦ ἐμπορίου ἀπὸ τῆς Σπάρτης. Οἱ Σπαρτιᾶται ἄρα δὲν ἦσαν ἱκανοὶ, καθὼς οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἄλλοι Ἕλληνες, νὰ ἔχωσι τὸ ἐμπόριον, χωρὶς νὰ φθείρωσι τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ ἤθη, δι' ὧν ἐσώζετο ἡ πατρὶς καὶ προσεγίνετο ἡ στρατιωτικὴ δόξα καὶ ἡ πολιτικὴ ὑπεροχή;

Οὐδεὶς ἄλλος τῶν Ἑλληνικῶν τόπων εἰσήγαγε τὴν Σπαρτιατικὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ ἐμπορίου. Ἡ Σπάρτη

(α) Ἡροδ. Κλειώ. 65.

ἐδέσποσεν ἐπὶ αἰῶνας ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου, ἐπρώτευσεν ὅλης τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐξαπέστειλεν ἀποικίας, ἀλλ' οὐδ' εἰς αὐτὰς, οὐδ' εἰς ἄλλον τινα τόπον ἐκτὸς τῆς Σπάρτης εἰσήγαγε τὴν νομοθεσίαν της.

Οἱ Ἕλληνες ὅμως καὶ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς δὲν ἠσπάσθησαν ἐξαιρέτως τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς ἐμπορικὰς χειροτεχνίας, θηρεύσαντες δι' αὐτῶν τὴν εὐτυχίαν καὶ τὸν πλοῦτον. Ἐπροτίμων ἐν γένει τὴν γεωργίαν, καὶ ὁ Ἡσιόδος ἐκήρυττεν εὐτυχεῖς τοὺς μὴ ἐλπίζοντας τὰ μέσα τοῦ βίου διὰ τῆς ναυτιλίας·

Οὐδ' ἐπὶ νηῶν
Νείσονται, καρπὸν δὲ φέρει ζείδωρος ἄρουρα.

Ἐκ τοιούτου δὲ πνεύματος ἐγεννήθησαν εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἰς πολλοὺς τῶν Ἑλληνικῶν τόπων αἱ διανομαὶ τῆς γῆς εἰς ὡρισμένα μερίδια, καὶ νόμοι ὁρίσαντες τὴν ἔκτασιν τῆς γῆς, πλέον τῆς ὁποίας οὐδεὶς ἐδύνατο νὰ ἀποκτήσῃ· καὶ ἄλλοι νόμοι ἀπαγορεύσαντες τὴν ἀπαλλοτρίωσιν ἢ τὴν ὑποθήκην τῶν κτημάτων (α) Εἰς ὅλους ὅμως τοὺς Ἑλληνικοὺς τόπους εἰσήχθησαν αἱ χρήσιμαι τέχναι. Καὶ ἐπειδὴ ἡ Ἑλλὰς διεμερίζετο εἰς

(α) Πρὸς δὴ τὸ κατασκευάζειν γεωργὸν τὸν δῆμον τῶν τε νόμων τινὲς τῶν παρὰ τοῖς πολλοῖς κειμένων τὸ ἀρχαῖον χρήσιμοι πάντως, ἢ τὸ ὅλως μὴ ἐξεῖναι κεκτῆσθαι πλείω γῆν μέτρου τινὸς, ἢ ἀπό τινος τόπου πρὸς τὸ ἄστυ καὶ τὴν πόλιν. Ἦν δὲ τὸ γ' ἀρχαῖον ἐν πολλαῖς πόλεσι νενομοθετημένον μηδὲ πωλεῖν ἐξεῖναι τοὺς πατρώους κλήρους. Ἔστι δὲ καὶ ὃν λέγουσιν Ὀξύλου νόμον εἶναι τοιοῦτον τι δυνάμενος, τὸ μὴ δανείζειν εἴς τι μέρος τῆς ὑπαρχούσης ἑκάστῳ γῆς. Ἀριστ. Πολ. Βιϐ. ϛ'. κϐ'.

πολλὰ αὐτοδιοίκητα κράτη, τὰ ὁποῖα συνεχῶς καὶ αἰφνιδίως συνέβαινε νὰ διακόπτωσι τὰς εἰρηνικὰς σχέσεις των ἕνεκα τῶν πολέμων, ἕκαστον κράτος ἠθέλησε βεβαίως νὰ ἦναι ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ λαμβάνῃ ἔξωθεν τὰ ὅπλα, τὰ τῆς κοινῆς ἀφεύκτου χρήσεως ὑφάσματα καὶ ἄλλα τοιαῦτα χειροτεχνήματα. Ἁπανταχοῦ δὲ τῆς Ἑλλάδος, ἐκτὸς ἐν τῇ Κορίνθῳ, ἡ κοινὴ γνώμη δὲν ἐτίμα τοὺς χειροτέχνας (α), διότι ὀλιγάριθμοι ἦσαν εἰς ἕκαστον τῶν μικρῶν ἐκείνων κρατῶν οἱ ἐλεύθεροι πολῖται οἵτινες ὤφειλον, διὰ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, συνεχῶς νὰ ὑπερασπίζωσι διὰ τοῦ πολέμου κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος, οἱ δὲ τεχνῖται δὲν ἐφαίνοντο ἱκανοὶ διὰ τοιαύτην ὑπηρεσίαν. Διὰ τοῦτο ἐπὶ αἰῶνας αἱ βάναυσοι τέχναι ὑπῆρξαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ ἐπιτηδεύματα τῶν Εἱλώτων καὶ δούλων καὶ τῶν ξένων μετοίκων. Τὸ ναυτικὸν ὅμως ἐπάγγελμα καὶ ἐμπόριον δὲν ὑπέκυψε ποτὲ ἐν τῇ Ἑλλάδι εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν.

(α) Εἰ μὲν δὴ καὶ τοῦτο μεμαθήκασι παρ' Αἰγυπτίων οἱ Ἕλληνες οὐκ' ἔχω ἀτρεκέως κρῖναι, ὁρέων καὶ Θρήϊκας καὶ Σκύθας καὶ Πέρσας καὶ Λυδοὺς, καὶ σχεδὸν πάντας τοὺς βαρβάρους ἀποτιμοτέρους τῶν ἄλλων ἡγημένους πολιητέων τοὺς τὰς τέχνας μανθάνοντας, καὶ τοὺς ἐκγόνους τούτων, τοὺς δ' ἀπηλλαγμένους τῶν χειρωναξιέων γενναίους νομίζοντας εἶναι, καὶ μάλιστα τοὺς ἐς τὸν πόλεμον ἀνειμένους. Μεμαθήκασι δ' ὦν τοῦτο πάντες οἱ Ἕλληνες καὶ μάλιστα Λακεδαιμόνιοι. Ἥκιστα δὲ Κορίνθιοι ὄνονται τοὺς χειροτέχνας. Ἡροδ. Βιβ. Β. 167.

Αἱ πρῶται ἀναφανεῖσαι ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐμπορικαὶ πόλεις ὑπῆρξαν·

Ἡ Κόρινθος, διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Πελοποννήσου θέσιν της, χρησιμεύσασα ἔκπαλαι ὡς σταθμὸς τῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς, καὶ τῶν ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην παραλίαν τοῦ Ἰσθμοῦ διὰ ξηρᾶς διακομιζομένων. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὠφελεῖτο κατά τι ἡ Κόρινθος ἐκ τοῦ τοιούτου ἐμπορίου, διότι ὁ Ὅμηρος ὠνόμασεν αὐτὴν ἀφνειὸν χωρίον, ὁ δὲ Στράβων παρατηρεῖ ὅτι ἐπωνομάσθη οὕτω, διότι ἦτον ἐμπορεῖον (α). Ἀλλ' ἡ Κόρινθος κατέστη ἐμπορικωτάτη, λαμπρὰ καὶ πλουσία μετὰ καιρόν, ὡς ἐν τοῖς ἑπομένοις λέγομεν.

Ἡ Αἴγινα ἠναγκάσθη διὰ τὴν μικρότητα τῆς χώρας καὶ τὴν πολυανθρωπίαν νὰ καλλιεργήσῃ τὰ μέγιστα τὴν ναυτικὴν καὶ τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον. Τὰ Αἰγινητικὰ πλοῖα μετέβαινον ἀπὸ παράλιον εἰς παράλιον, ἀνταλλάσσοντα, πωλοῦντα καὶ ἀγοράζοντα διάφορα μικρὰ πράγματα. Τοῦτο ἐλέγετο ἡ Αἰγιναία ἐμπολή, καὶ ὁ Αἰγινητικὸς ῥῶπος. Κατεσκευάζοντο δὲ ἔκπαλαι ἐν Αἰγίνῃ τὰ πήλινα ἀγγεῖα καὶ ἐφέροντο εἰς ἐμπόριον, δι' ὃ οἱ Ἀθηναῖοι εἰρωνεύοντες ὀνόμαζον τὴν Αἴγιναν Χυτρόπωλιν. Ηὔξησε δὲ καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ τὸ ναυτικὸν τῆς Αἰγίνης ὡς ἑπομένως λέγομεν.

Ἡ Δῆλος, ἥτις ἔλαβε κατὰ καιροὺς διαφόρους ἐμπορικὰς τύχας, δὲν ἦτο κατ' ἀρχὰς εἰμὴ ἡ ἱερὰ τοῦ Ἀπόλλωνος νῆσος, εἰς ἣν πάμπολλοι μετέβαινον ἀπὸ

(α) Ὁ δὲ Κόρινθος ἀφνειὸς μὲν λέγεται διὰ τὸ ἐμπορεῖον, ἐπὶ τῷ ἰσθμῷ κείμενος καὶ δυσῖν λιμένοιν κύριος ὤν. Στραβ. 378.

πολλοὺς τῶν Ἑλληνικῶν τόπων διὰ θρησκευτικὰς λατρείας. Μικρὰ καὶ ἄγονος νῆσος, προεκάλει τὸ ἐμπόριον τῆς εἰσαγωγῆς διὰ τοὺς φοιτῶντας εἰς αὐτὴν, καὶ ἐδέχετο προσφορὰς καὶ δωρεὰς πρὸς συντήρησιν τῶν ναῶν καὶ τῶν ὑπηρετούντων αὐτούς. Ἕνεκα δὲ τοῦ μεγάλου πρὸς τὴν νῆσον σεβασμοῦ ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ, χάριν ἀσφαλείας, παρακαταθῆκαι χρημάτων καὶ πολυτίμων πραγμάτων. Τὸ πρωτογενὲς ἐμπόριον τῆς Δήλου ὑπῆρξεν ἀσήμαντον. Μετὰ καιρὸν κατέστη ἡ μικρὰ αὕτη νῆσος, ἡ κοινὴ τῶν Ἑλλήνων ἀγορά.

Αἱ Ἀθῆναι εἶχον ὀλίγα πλοῖα, καὶ ἐζήλευον τὴν ναυτικὴν ὑπεροχὴν τῶν Αἰγινητῶν. Ἐκαλλιέργουν δὲ τὰ μεταλλεῖα τοῦ ἀργύρου καὶ χαλκοῦ, εἶχον τέχνας τινὰς καὶ γεωργίαν. Ὁ Δαίδαλος ἦτον Ἀθηναῖος (α) καὶ ἀφῆκε μαθητάς.

Τὸ ἐμπόριον ὅμως τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλλήνων ηὔξησε καὶ ἐξετάθη ἐπὶ τῶν τριῶν μερῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν. Ἡ πρόοδος αὐτῶν προηγεῖται τῆς ἐμπορικῆς ἐπιδόσεως τῶν εἰρημένων πόλεων καὶ παντὸς ἄλλου ἐμπορικοῦ τόπου τῆς Ἑλλάδος.

Αἱ πρῶτον ἐπιδοῦσαι καὶ ἀκμάσασαι ἀποικίαι τῶν Ἑλλήνων, αἵτινες ἡνωμέναι πάντοτε μετὰ τῆς μητρὸς αὐτῶν Ἑλλάδος, συνέπραξαν καὶ συνέπαθον μετ' αὐτῆς, ὑπῆρξαν αἱ ἐπὶ τῆς Ἀσίας ἀποικίαι. Μ' ὅλον ὅτι ἐγεννήθησαν ἐξ ἐμφυλίων στάσεων, καὶ οὐδένα εἶχον σκοπὸν ἐνεργείας καὶ πολιτικῆς πρὸς ἔκτασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου, διετήρησαν ὅμως πάντοτε τὸν

(α) Παυσαν. Βιβλ. Ζ'. κεφ. δ'.

μετὰ τῆς Ἑλλάδος σύνδεσμον, καὶ κατεστάθησαν αἱ πρῶται καὶ κύριαι πηγαὶ τοῦ ἐμπορίου αὐτῆς.

Αἱ πόλεις τῶν ἀποικιῶν τούτων ἐκτίσθησαν ἐπὶ παραλίων καὶ παραποταμίων θέσεων ἐπὶ τῆς Ἀσίας. Τὸ κλίμα καὶ ἡ εὐφορία τῶν γαιῶν δαψιλῶς ἀντέμειβον τὰς καλλιεργείας διαφόρων προϊόντων, καὶ παρεῖχον ἄφθονα τὰ μέσα πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῶν ἀποίκων. Ἐγειτνίαζον δὲ μὲ τοὺς Λυδοὺς καὶ τοὺς Φοίνικας, πρωτεύοντας ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ κατὰ τὰς τέχνας, κατὰ τὸ ἐμπόριον, κατὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πολυτέλειαν, καὶ δὲν ἐβράδυναν νὰ λάβωσι μετ' αὐτῶν ἀμέσους σχέσεις.

Ἡ Λυδία, ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς ὁποίας καθιδρύθη ἡ Ἰωνικὴ ἀποικία, ἦτον εὐφορωτάτη. Ἐπρώτευεν ὅλων τῶν μεσογείων ἐπικρατειῶν τῆς Ἀσίας κατὰ τὰς τέχνας, κατὰ τὸ ἐμπόριον, καὶ κατὰ τὴν τρυφὴν, τὴν ὁποίαν παρ' αὐτῆς ἔλαβεν ὕστερον ἡ Περσία, καὶ ὑπερηύξησεν. Ὁ Ἡρόδοτος θεωρεῖ ὅτι οἱ Λυδοὶ (α) ἔκοψαν καὶ μετεχειρίσθησαν πρὸ πάντων τῶν ἄλλων τὸ χρυ-

(α) Λυδοὶ δὲ νόμοισι μὲν παραπλησίοισι χρέονται καὶ Ἕλληνες. — Πρῶτοι δὲ ἀνθρώπων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, νόμισμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κοψάμενοι ἐχρήσαντο καὶ κάπελοι γενόμενοι. Ἡροδ. Βιβ. ά. 94. (Ἴδε κεφ. Β.)

Οὐ μόνον ὡς δεξιὰς χοροποιοὺς ὁ Διονύσιος, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀγαθὰς ὑφαίνειν τὰς Λυδὰς ἐπαινεῖ. Ὅτι δὲ καὶ πλούσιοι πάλαι ποτὲ οἱ Λυδοὶ δῆλον· παρ' οἷς πρώτοις καὶ νομίσματα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἐκόπη· καὶ τρυφὴν δὲ πολλὴν εἶχον . . διαβάλλονται δὲ οἱ Λυδοὶ ἐπὶ πονηρίᾳ, ὅθεν καὶ παροιμία. Λυδοὶ πονηροὶ, δεύτεροι Αὐγύπτιοι καὶ τρίτοι Κᾶρες. Εὐσταθ. Σχόλ. εἰς Διονύσ. στιχ. 839, 846.

σοῦν καὶ ἀργυροῦν νόμισμα, καὶ ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι ἔμποροι. Αἱ Σάρδεις, πρωτεύουσα τῆς Λυδίας, ὑπῆρξε μεγάλη, πολυάνθρωπος, καὶ ὀνομαστὴ διά τινας τέχνας, κατ' ἐξοχὴν δὲ διὰ τὴν βαφικὴν καὶ ὑφαντικήν. Πολύτιμον ἦτο τὸ Σαρδιανὸν βάμμα· πολυτελεῖς αἱ Σαρδιαναὶ στρωμναὶ, καὶ πολυτελέστεραι αἱ Σαρδιαναὶ ψιλοτάπιδες, ἄξιαι τῆς χρήσεως τῶν βασιλέων τῆς Ἀσίας (α). Συνῆγον δὲ οἱ βασιλεῖς τῆς Λυδίας πολὺν ἄργυρον καὶ χρυσὸν ἀπὸ τὰ ὑπάρξαντα ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ μεταλλεῖα, καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔφερεν ὁ ποταμὸς Πακτωλὸς (Βαγουλὶ) (ϐ) κόνιν χρυσοῦ.

Οἱ νεοσύστατοι ἄποικοι οὔτε γνώσεις τεχνῶν ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, οὔτ' ἔμποροι καὶ ναυτικοὶ ἦσαν. Οἱ Φοίνικες καὶ οἱ Λυδοὶ ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι, ἢ μᾶλλον τὰ παραδείγματα τῆς πρώτης μαθητείας των. Τὸ Ἑλληνικὸν ὅμως πνεῦμα καὶ ἡ Ἑλληνικὴ αἴσθησις τοῦ καλοῦ ταχέως ἀνέδειξαν τοὺς Ἕλληνας πολὺ κρείττονας τῶν διδασκάλων αὐτῶν.

Οἱ ἄποικοι ἐκαλλιέργησαν τὴν γῆν μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας. Ἐκαλλιέργησαν κατ' ἔκτασιν τὴν ἀμπελοφυτείαν καὶ παρήγαγον ἀρίστους οἴνους. Ἐπεμε-

(α) Καὶ διῄει διὰ τῆς αὐλῆς πεζὸς ὑποτιθεμένων ψιλοταπίδων Σαρδιανῶν, ἐφ' ὧν οὐδεὶς ἄλλος ἐπέβαινεν ἢ βασιλεύς. Ἀθήν. Βιϐ. ιϐ'. 514 καὶ Βιϐ. ϛ'. 255.

(ϐ) Ῥεῖ δὲ ὁ Πακτωλὸς ἀπὸ τοῦ Τμώλου καταφέρων τὸ παλαιὸν ψῆγμα χρυσοῦ πολὺ, ἀφ' οὗ τὸν Κροίσου λεγόμενον πλοῦτον καὶ τῶν προγόνων αὐτοῦ διονομασθῆναι φασί· νῦν δὲ ἐκλέλοιπε τὸ ψῆγμα. Στραϐ. 680 καὶ 625.

λήθησαν τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἀπήλαυσαν ἐξαιρέτου ποιότητος μαλλία· κατεσκεύασαν πλοῖα καὶ μετήρχοντο τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον· ἐπέδωκαν δὲ θαυμασίως εἰς τὴν ὑφαντικὴν, εἰς τὴν βαφικὴν, εἰς τὰς τέχνας τῶν παντοίων κοσμημάτων καὶ τῆς πολυτελείας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ εἰς τὴν παιδείαν ἐν γένει. Εἰσχωρήσαντες δὲ εἰς τὰς ἀγορὰς τῶν Λυδῶν, καὶ μετ' αὐτῶν ἀναμιχθέντες, παρέλαβον μετὰ τοῦ Λυδικοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ πολλὰ τῆς Λυδικῆς τρυφῆς, τὰ ὁποῖα ἡ Ἑλληνικὴ φαντασία, ἐν τῇ τερπνότητι τοῦ κλίματος τῆς Ἰωνίας ἀγαλλομένη ἐμόρφωσε κατ' ἴδιον τρόπον καὶ ὕφος. Εἰδικὸν εἶχε χαρακτῆρα ἡ Ἰωνικὴ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ Ἰωνικὴ μουσικὴ, τὸ Ἰωνικὸν ἔνδυμα καὶ ὁ Ἰωνικὸς βίος. Τρυφηλαὶ τράπεζαι· μαλθακαὶ στρωμναί· ἀργυρόποδες καὶ χρυσόποδες κλίναι· τὰ μύρα διαφόρου κατασκευῆς καὶ διαφόρων τόπων· τὰ ἐκ χρυσοῦ καὶ πολυτίμων λίθων κοσμήματα τῶν γυναικῶν· τὰ καλλιτεχνικώτερα ὑφάσματα· ἡ πορφύρα καὶ πολλαὶ ἄλλαι βαφαί· ὅλα κατεσκευάζοντο καὶ ἦσαν ἐν χρήσει εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀσίας. Οἱ Ἴωνες φιλόσοφοι καὶ ἐπιστήμονες ἐνεδύοντο μὲ τὸν κατάλευκον χιτῶνα, μὲ τὸν μελανόχροα χιτωνίσκον, μὲ τὸ μαλακὸν ἐπὶ κεφαλῆς πιλίδιον, καὶ εἶχον τὴν εὐθεῖαν ἀνὰ χεῖρας ῥάβδον (α), ἀλλ' οἱ ἄλλοι Ἴωνες ἐφόρουν πολύχροα ἐνδύματα.

Ὑπῆρξε λοιπὸν μέγα στάδιον διὰ τὰς τέχνας καὶ διὰ τὸ ἐμπόριον· ὑπῆρξε πλοῦτος, δι' οὗ ὁ πολυτελὴς

(α) Ἀθην. Βιβ. ιβ'. 525 καὶ 545.

βίος ὑπῆρξεν. Ἡ πορφύρα, ἥτις ἦτον ἐν μεγάλῃ χρήσει εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀσίας, ἐτιμᾶτο ἐξίσου μὲ τὸν ἄργυρον (α). Δὲν ἐβράδυνε δὲ ἡ Ἰωνία νὰ φθάσῃ εἰς τὸν τρυφηλὸν καὶ πολυτελῆ βίον, διότι ἐν τῷ ὀγδόῳ αἰῶνι πρὸ Χριστοῦ ὁ Λυκοῦργος, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλουτάρχου, μετέβη ἐκεῖ διὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν ἁβρὰν δίαιταν καὶ πολυτέλειαν, ἥτις ἐκ τοῦ ἐμπορίου ὑπῆρχεν. Ἡ Κόρινθος κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δὲν παρεῖχε τοιοῦτον παράδειγμα εἰς τὸν Λυκοῦργον.

Ὅλαι αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Ἀσίας ἐγένοντο κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἔνδοξοι διὰ τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστὰ ἔργα, διὰ τοὺς μεγάλους ἄνδρας, καὶ διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν. Τὰ τρία τῶν ἑπτὰ θαυμάτων τοῦ κόσμου ὑπῆρξαν εἰς αὐτὰς τὰς πόλεις· ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Ἐφέσῳ, τὸ μνῆμα τοῦ Μαυσώλου ἐν Ἁλικαρνασσῷ, καὶ ὁ Κολοσσὸς τοῦ Ἡλίου ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ λιμένος τῆς Ῥόδου. Πάμπολλα δημόσια κτίσματα ναῶν, θεάτρων, ἀγορῶν, καὶ καλλιτεχνικὰ διακοσμήματα εἶχον αἱ πόλεις ἐκεῖναι. Ἡ Ἑλλάς, λέγει ὁ Παυσανίας, δὲν ἔχει πολὺ περισσότερα θαυμαστὰ ἔργα ἀπὸ τὴν Ἰωνίαν (β). Ὁ Ὅμηρος, ὁ Ἀνακρέων, ὁ Ἀλκαῖος, ἡ Σαπφώ, ὁ πρῶτος πατὴρ τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτος, ὁ πατὴρ τῆς ἰατρικῆς Ἱπποκράτης, ὁ Θαλῆς, ὁ Βίας, ὁ Πιττακός, ὁ Κλεό-

(α) Ἰσοστάσιος γὰρ ἦν ἡ πορφύρα πρὸς ἄργυρον ἐξεταζομένη. Ἀθην. Βιβ. ιβ΄. 526.

(β) Τὰ μὲν δὴ ἐν Ἰωνίᾳ θαύματα πολλά τε, καὶ οὐ πολλῷ τινι τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι ἀποδέοντα ἐστί. Παυσαν. Βιβ. Ζ΄. κεφ. 5.

βουλος, ὁ Πυθαγόρας, καὶ ἀναρίθμητοι φιλόσοφοι, ῥήτορες, ποιηταὶ, γεωγράφοι, ἱστορικοὶ, ἀστρονόμοι καὶ μαθηματικοὶ ἐγεννήθησαν εἰς τὰς πόλεις ἐκείνας, καὶ πολυάριθμοι ζωγράφοι, ἐξ ὧν ὁ Ἀπελλῆς καὶ ὁ Παῤῥάσιος, καὶ ἀρχιτέκτονες, ἀνδριαντοποιοὶ καὶ ἄλλοι (α). Ἅπαντες οἱ μεγάλης παιδείας ἄνδρες τῆς Εὐρώπης ὁμολογοῦσι τὰς ὀφειλομένας ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινον γένος χάριτας εἰς τὰς πόλεις ἐκείνας, περὶ τὰ ἐρείπια τῶν ὁποίων οὐδὲν ἄλλο ἀπαντῶσι τὴν σήμερον οἱ σοφοὶ περιηγηταὶ, εἰμὴ τὴν καθαρωτέραν καὶ ἐκφραστικωτέραν Ἑλληνικὴν μορφὴν τῶν ὑπαρχόντων Χριστιανῶν.

Ὅλαι αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Ἀσίας ἐγένοντο κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐμπορικαί. Διεκρίθησαν δὲ κατ' ἐξοχὴν ὡς τοιαῦται αἱ ἑξῆς.

Ἡ Μίλητος, ἥτις εἶχε τέσσαρας λιμένας, ὑπῆρξεν ἡ ἀρχαιοτέρα καὶ σημαντικωτέρα πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου, καὶ ἡ μετὰ τὴν Τύρον πρώτη ἐμπορικὴ πόλις τοῦ κόσμου, κατὰ κοινὴν τῶν ἱστορικῶν κρίσιν. Ἡ εὐφορωτάτη περὶ αὐτὴν χώρα παρεῖχεν ἐξαιρέτους βοσκὰς, δι' ὧν διετηροῦντο πάμπολλα ποίμνια προβάτων τῶν Μιλησίων. Οἱ περὶ τὸν Μαίανδρον τόποι παρῆγον ἐν γένει καλῆς ποιότητος μαλλία. Ἐτιμῶντο δὲ, ὑπὲρ πᾶν ἄλλο εἶδος, τὰ μαλακώτερα καὶ τὰ φυσικῶς ἔχοντα τὸ μέλαν χρῶμα τοῦ κόρακος, ὅπερ ἐλέγετο κοραξόν. Τὰ πρώτιστα προϊόντα τοῦ ἐμπορίου τῆς Μιλήτου ὑπῆρξαν τὰ ἀρίστης ποιότητος καὶ τὰ τοιούτου χρώματος μαλλία, ὡς καὶ τὰ ἐξ

(α) Στραβ. Βιβλ. ΙΔ΄.

αὐτῶν διάφορα ὑφάσματα καὶ νήματα, φιλοτέχνως ὑπὸ τῶν Μιλησίων κατεργαζόμενα (α). Οἱ Μιλήσιοι ἐλάμβανον καὶ τὰ ἐν τῇ Φρυγίᾳ παραγόμενα ὑπερτέρας ποιότητος μαλλία (β), τὰ ὁποῖα εἰς τὸ ἐμπόριον ἐλέγοντο Μιλήσια, διότι ἐν τῇ Μιλήτῳ εὑρίσκοντο καὶ ὑπὸ τῶν Μιλησίων διεδίδοντο. Τοῦτο καθίσταται κατάδηλον, διότι ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ἀκμῆς τῆς Μιλήτου οὐδενὸς ἄλλου τόπου τῆς Ἀσίας τὰ ἔρια ἐτιμήθησαν πλέον τῶν Μιλησίων. Αἱ φιλόκαλοι Ἀθῆναι καὶ αὐταὶ αἱ τρυφηλαὶ πόλεις, οἷα ἡ Σύβαρις, ἀνεζήτουν καὶ ἐδαπάνων τὰ Μιλήσια ὑφάσματα καὶ νήματα, καὶ τοὺς Μιλησίους τάπητας. Ἡ εἰρωνεία τῆς ἀνοήτου πολυτελείας ἐγένετο διὰ τῆς ἐξεικονήσεως τῆς ἀνοήτου χρήσεως τῶν Μιλησίων ἐρίων (γ).

Κατέστη δὲ καὶ ναυτικωτάτη ἡ Μίλητος, καὶ ἐπεκράτησε διὰ τῆς ναυτικῆς δυνάμεώς της ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Ἀσίας. Πολυαρίθμους συνέστησεν ἀποι-

(α) Ἔρια δὲ ὁ τόπος οὗτος φέρει ἀγαθὰ, ὅθεν καὶ εἰς παροιμίαν κεῖται τὰ Μιλήσια στρώματα· καὶ Θεόκριτος δὲ τάπητας μαλακωτέρους ὕπνου εἰπὼν, ἐπάγει φαίη ἂν ἡ Μίλητος, καὶ ὁ τὴν Σαμίαν καταβόσκων. Εὐσταθ. εἰς Διονυσ. στοιχ. 823.

(β) Φέρει δὲ ὁ περὶ τὴν Λαοδίκειαν (τῆς Φρυγίας) τόπος προβάτων ἀρετὰς, οὐκ εἰς μαλακότητα μόνον τῶν ἐρίων ᾗ καὶ τῶν Μιλησίων διαφέρει, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κοραξὴν χρόαν, ὥστε καὶ προσοδεύονται λαμπρῶς ἀπ' αὐτῶν, ὥσπερ καὶ οἱ Κολοσσηνοὶ πλησίον οἰκοῦντες. Στραβ. 578.

(γ) Οὐκοῦν ὑποστορεῖται μαλακῶς τῷ κυνί. κάτω μὲν ὑποβαλεῖτε Μιλησίων ἐρίων, . . .(Ἀθην. Βιβ. 18. 553, καὶ Βιβ. ΙΕ'. 651.

κίας ὡς παρακατιόντες λέγομεν, καὶ τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν γενικὴν ἐμπορικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἀσίας, τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Αἰγύπτου. Ἦσαν φιλότεχνοι, ἐπιχειρηματικοὶ, ἀνδρεῖοι καὶ γενναῖοι οἱ Μιλήσιοι. Μετὰ πολὺν καιρὸν διαφθαρέντες διὰ τῆς τρυφῆς καὶ μαλθακότητος, κατεκρίθησαν διὰ τοῦ «πάλαι ποτ' ἦσαν ἄλκιμοι Μιλήσιοι.»

Ἡ Κολοφὼν ἔφθασεν εἰς ἀξιόλογον ναυτικὴν καὶ ἱππικὴν δύναμιν. Ἡ παροιμία «Κολοφὼν ἐπέθηκεν» ἐσήμαινεν ὅτι ἦτο ματαία πᾶσα ἀντίστασις κατὰ τοιαύτης δυνάμεως (α). Ὑπερεπλούτησαν οἱ Κολοφώνιοι, ὥστε χίλιοι ἄνδρες περιεφέροντο εἰς τὴν πόλιν πορφύρας ἐνδεδυμένοι, ἐν ᾧ ἡ πορφύρα ἐτιμᾶτο ἐξίσου μὲ τὸν ἄργυρον. Ἀλλ' εἰς τοῦτο ἔφθασαν μετὰ τὸν φιλικώτατον σύνδεσμον καὶ τὴν συμμαχίαν αὐτῶν μετὰ τῶν Λυδῶν (β), καὶ ἐκ τῶν μετάλλων τῆς Λυδίας, καὶ ἐκ των ἐν αὐτῇ καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ἔργων ἐπλούτησαν. Ἡ Κολοφωνία ῥητίνη καὶ τὰ Κολοφώνια ὑποδήματα δὲν ἦσαν τὰ προσφέροντα διὰ τοῦ ἐμπορίου τὸν πλοῦτον τῆς Κολοφῶνος.

Ἡ Ἔφεσος ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῶν ἐρχομένων ἀπὸ τῶν ἐνδοτέρων τῆς Λυδίας καὶ Ἀσίας, καὶ τῶν ἀπερχομένων εἰς τοὺς τόπους τούτους ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς νήσους καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Εἶχε καλὸν λιμένα καὶ νεώρια. Ἡ Σελινουσία λίμνη αὐτῆς ἔδιδεν ἀξιολόγους

(α) Στραβ. 364.

(β) Κολοφώνιοι δὲ ὥς φησὶ Φύλαρχος, τὴν ἀρχὴν ὄντες σκληροὶ ἐν ταῖς ἀγωγαῖς, ἐπεὶ εἰς τρυφὴν ἐξώκειλαν πρὸς Λυδοὺς φιλίαν καὶ συμμαχίαν ποιησάμενοι, . . . Ἀθην. Βιβ. ΙΒ'. κεφ. ς'.

προσόδους. Τὸ ἐμπόριον τῶν Ἀσιατικῶν καὶ Εὐρωπαϊκῶν προϊόντων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐνηργεῖτο κατὰ μέγα μέρος διὰ τῆς Ἐφέσου (α). Ὁ ἐν αὐτῇ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος κατέστη τὸ ἄσυλον τῆς διαφυλάξεως, ἡ μεγίστη τράπεζα τῆς παρακαταθέσεως τῶν χρημάτων καὶ πολυτίμων πραγμάτων τῶν πλουσίων (ἴδε κεφ. Β.) ἀνδρῶν πολλῶν τόπων. Πλήθη τῶν Ἰώνων συνήρχοντο εἰς τὴν Ἔφεσον διὰ τὴν πανήγυριν τῶν Πανιωνίων. Ἐγίνετο δὲ καὶ ἄλλη ἐτησία πανήγυρις, προκαλοῦσα ἰδίως τὰς ἀγορὰς καλῶν καὶ εὐμόρφων ὑφασμάτων (β).

Ἡ Λέβεδος ὑπῆρξεν ἡ ἕδρα τῆς συνόδου πάντων τῶν περὶ τὸν Διόνυσον τεχνιτῶν τῆς Ἰωνίας. Μεγάλη πανήγυρις ἐτελεῖτο κατ' ἔτος ὑπὸ τῶν τεχνιτῶν τούτων, συνερχομένων ἐξ ἁπάσης τῆς Ἰωνίας μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου (γ).

(α) Ἐμπορεῖον οὖσα μέγιστον τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν τῶν ἐντὸς τοῦ Ταύρου. Στραβ. 642. Ἡ μεγάλη μέχρι Περσίας καὶ Ἰνδικῆς ὁδὸς ἔφθανεν εἰς τὴν Ἔφεσον διὰ τῆς μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν Σάρδεων ὁδοῦ, καὶ ὁ Ἡρόδοτος τὴν πρὸς τὴν Περσίαν πορείαν τῶν Ἑλλήνων ὑπελόγιζεν ἀπὸ τῆς Ἐφέσου καὶ διὰ τῆς Ἐφέσου ὡς δι' αὐτῆς συνήθως καὶ καταλλήλως γενομένης, καὶ οὐχὶ ἐξ ἄλλης Ἑλληνικῆς πόλεως. Ἡροδ. Βιβ. Ε. 54.

(β) Πανήγυρις δὲ συντελεῖται κατ' ἔτος· ἔθει δέ τινι οἱ νέοι φιλοκαλοῦσι μάλιστα περὶ τὰς ἐνταῦθα εὐωχίας λαμπρυνόμενοι. Στραβ. 640.

(γ) Λέβεδος... Ἐνταῦθα τῶν περὶ τὸν Διόνυσον τεχνιτῶν ἡ σύνοδος καὶ κατοικία τῶν ἐν Ἰωνίᾳ μέχρις Ἑλλησπόντου, ἐν ᾗ πανήγυρίς τε καὶ ἀγῶνες συντελοῦνται κατ' ἔτος τῷ Διονύσῳ. Στραβ. 643.

Ἡ Σμύρνη, Ἔφεσος κατὰ πρῶτον ὀνομασθεῖσα, ἔκειτο εἰς τὴν καταλληλοτέραν διὰ τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀσίας καὶ Εὐρώπης θέσιν, ἐπὶ τῆς ἀκτῆς εὐρυχωροτάτου λιμένος. Ηὐδοκίμησε καὶ προώδευσεν. Οἱ Κολοφώνιοι ἀπέβαλον ἀπὸ τῆς Σμύρνης τοὺς Αἰολεῖς, καὶ κατέστησαν αὐτὴν Ἰωνικὴν πόλιν. Ὁ πρῶτος τῶν ἐκ τῆς Ασίας Ἰώνων νικήσας εἰς τὰ Ὀλύμπια τῆς Πελοποννήσου ὑπῆρξεν ὁ Σμυρναῖος Ὀνομαστός (α). Οἱ Λυδοὶ πολλάκις ἐπολέμησαν καὶ ἔβλαψαν τὴν Σμύρνην, ἐν δὲ τῷ ἑβδόμῳ αἰῶνι πρὸ Χριστοῦ ὁ πατὴρ τοῦ Κροίσου, ὁ βασιλεὺς Ἀλυάττης, ἐκυρίευσε καὶ ἔβλαψε τὴν Σμύρνην ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οἱ Σμυρναῖοι ἐπὶ τετρακόσια ἔτη, λέγει ὁ Στράβων, ἔζων διαμερισμένοι εἰς κώμας (β).

Αἱ πλεῖστον παράγουσαι ἔλαιον Κλαζομεναὶ, ἐπὶ τῆς παραλίας κείμεναι καὶ νησία τινὰ περιλαμβάνουσαι, ὑπῆρξαν ἀξιολόγως ἐμπορικαὶ καὶ ναυτικαί.

Ἡ δὲ Φώκαια, εἰς ἣν ἐξέδιδεν ὁ ποταμὸς Ἕρμος (Σαραβάτ), καὶ τὰ ὕδατα τοῦ χρυσοφόρου Πακτωλοῦ δεχόμενος, ὑπερέβη κατὰ τὰς ἐμπορικὰς ναυτιλίας πάσας τὰς ἄλλας πόλεις. Οἱ Φωκαεῖς πρῶτοι πάντων τῶν Ἑλλήνων ἐπεχείρησαν αὐτὰς πρὸς τὴν δυσμικὴν

(α) Τρίτῃ δὲ Ὀλυμπιάδι καὶ εἰκοστῇ πυγμῆς ἆθλα ἀπέδοσεν. Ὀνομαστὸς δὲ ἐνίκησεν ἐκ Σμύρνης, συντελούσης ἤδη τηνικαῦτα εἰς Ἴωνας. Παυσαν. Βιβ. Ε΄. κεφ. 8.

(β) Σμύρνην τε τὴν ἀπὸ Κολοφῶνος κτισθεῖσαν εἷλεν, ἐς Κλαζομενὰς δὲ ἐσέβαλε. Ἡροδ. Βιβ. α. 16. Λυδῶν δὲ κατασπασάντων τὴν Σμύρνην, περὶ τετρακόσια ἔτη διετέλεσεν οἰκουμένη κωμηδόν. Στρ. 646.

Εὐρώπην (α) καὶ ἔφερον εἰς αὐτὴν τὸ Ἑλληνικὸν ἐμπόριον. Οὗτοι πρῶτοι ἔφερον τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Ἀδριατικὴν, Τυῤῥηνικὴν καὶ Ἱσπανικὴν θάλασσαν.

Ἡ Σάμος ἐγένετο ἡ ἀντίζηλος τῆς Μιλήτου. Ἐθαύμαζε τὴν Σάμον ὁ Ἡρόδοτος διὰ τρία μέγιστα τῶν Ἑλληνικῶν ἔργων· διὰ τὸ κατασκευασθὲν ὑπὸ ὑψηλὸν ὄρος ἑπταστάδιον διόρυγμα τοῦ ὑδραγωγείου αὐτῆς· διὰ τὸ ἐν βαθείᾳ θαλάσσῃ κατασκευασθὲν περὶ τὸν λιμένα πρόσχωμα (μῶλον) δύω σταδίων· καὶ διὰ τὸν μέγα ναὸν τὸν ὑπὸ τοῦ Σαμίου ἀρχιτέκτονος Ῥοίκου οἰκοδομηθέντα (β). Δὲν παρῆγεν ἡ Σάμος ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ οὔτε πολὺν, οὔτε ὀνομαστὸν οἶνον, ἀλλ' ἦτο τοσοῦτον εὔφορος κατὰ τὰ ἄλλα, ὥστε ἐλέγετο ὅτι φέρει καὶ ὀρνίθων γάλα, ὡς ὁ Στράβων ἀναφέρει. Ὁ τύραννος αὐτῆς Πολυκράτης ἔφερε τὰ ἀρίστου γένους πρόβατα τῆς Μιλήτου καὶ τὰ ζῶα ἄλλων τόπων (γ). Τὰ μαλλία τῆς Σάμου (δ) ἐπηνέθησαν ὡς τὰ

(α) Οἱ δὲ Φωκαιεῖς οὗτοι ναυτιλίησι μακρῆσι πρῶτοι Ἑλλήνων ἐχρήσαντο, καὶ τόν τε Ἀδρίην καὶ τὴν Τυρσηνίην καὶ τὴν Ἰβηρίην καὶ τὸν Ταρτησσὸν οὗτοι εἰσὶν οἱ καταδέξαντες. Ἐναυτίλλοντο δὲ οὐ στρογγύλῃσι νανσὶν, ἀλλὰ πεντηκοντόροισι. Ἡροδ. Βιβ. Α. 163.

(β) Ἡροδ. Βιβ. Γ. 60.

(γ) Ἄλεξις δὲ φησὶν ἐκ πολλῶν πόλεων κοσμηθῆναι τὴν Σάμον ὑπὸ τοῦ Πολυκράτους, κύνας μὲν Μολοττικὰς καὶ Λακαίνας εἰσαγαγόντος, αἶγας δὲ ἐκ Σκύρου καὶ Νάξου, πρόβατα δὲ ἐκ Μιλήτου καὶ τῆς Ἀττικῆς. Ἀθην. Βιβ. ΙΒ. 540.

(δ) Θεόκριτος δὲ τάπητας μαλακωτέρους ὕπνου εἰπὼν, ἐπά-

τῆς Μιλήτου, ἀλλά, ἢ διὰ τὴν μικρότητα τοῦ ποσοῦ αὐτῶν, ἢ διὰ τὴν μετά τινα χρόνον ἔκπτωσιν τῆς καλῆς ποιότητος αὐτῶν δὲν κατεστάθησαν ὀνομαστὸν ἀντικείμενον τοῦ ἀρχαίου ἐμπορίου. Διέπρεψε δὲ ἡ Σάμος κατὰ τὰς τέχνας, κατὰ τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον, καὶ ἐθαλαττοκράτησε μάλιστα ἐν τῷ Αἰγαίῳ κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ Πολυκράτους.

Ἡ κατεργασία τοῦ χαλκοῦ εὐδοκίμησεν εἰς ἄκρον ἐν τῇ Σάμῳ, καὶ δύω Σάμιοι, ὁ Θεόδωρος καὶ ὁ Ῥοῖκος, μνημονεύονται ὡς οἱ πρῶτοι καὶ δεξιώτεροι τῶν ἀρχαίων τεχνιτῶν τοῦ χυτοῦ χαλκοῦ, τῶν ὁποίων τὰ ἔργα ἀνετίθεντο εἰς τοὺς Δελφοὺς ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Κροίσου καὶ Σόλωνος (α). Ἐγένοντο δὲ τολμηροὶ καὶ ἐπιχειρηματικοὶ ναῦται, καὶ κατεσκεύασαν ἰδιόμορφον εἶδος πλοίων ἱκανῶν διὰ πόλεμον καὶ δι' ἐμπορικὸν φορτίον, τὰ ὁποῖα ὠνόμαζον Σαμαίνας (β).

Ἡ Χίος, ἥτις εἶχε τὸν ὀνομαστὸν τριῶν εἰδῶν Ἀριούσιον οἶνον (γ), τὴν τερμεντίνην, τὴν μαστίχην,

γει φαίη ἄν, ἡ Μίλητος καὶ ὁ τὴν Σαμίαν καταβόσκων, ὡς τῆς Σάμου καὶ τῆς Μιλήτου ἀγαθῶν οὐσῶν εἰς ἐρίων φοράν. Εὐσταθ. εἰς Διονυσ. στιχ. 823.

(α) Ἡροδ. Βιβ. α'. 51. καὶ σφᾶς, ὥς γε εἰκός, λέληθε Θεόδωραν καὶ Ῥοῖκον Σαμίους εἶναι τοὺς διαχέαντας χαλκὸν πρώτους. Παυσαν. Βιβ. Θ. κεφ. 41.

(β) Πλουταρχ. Περικλῆς.

(γ) Χαριέστερος δ' ἐστὶν ὁ Χῖος οἶνος καὶ τοῦ Χίου ὁ Ἀριούσιος· διαφοραὶ δὲ αὐτοῦ εἰσὶ τρεῖς, ὁ μὲν αὐστηρός ἐστιν, ὁ δὲ γλυκάζων, ὁ δὲ μέσος τούτων τῇ γεύσει αὐτόκρατος καλεῖται. Ἀθήν. Βιβ. Α. 32.

τὴν ὁποίαν ἐμάσσων ὡς τὴν σήμερον αἱ Ἑλληνίδες (α), τὸ μάρμαρον καὶ ἀξιόλογον ναυτικόν. Αἱ χειροτεχνίαι καὶ μάλιστα ἡ ὑφαντικὴ καὶ βαφικὴ τῆς πορφύρας ἤκμασαν εἰς τὴν Χίον. Ὀνομαστὴ ὑπῆρξεν ἡ κατασκευὴ τῶν κεραμικῶν. Εἰς τὸν Χῖον Γλαῦκον ἀπονέμει ὁ Ἡρόδοτος τὴν ἐφεύρεσιν τῆς κολλήσεως τοῦ σιδήρου· Ἔργον τοῦ τεχνίτου τούτου ὑπῆρξε τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀλυάτου, πατρὸς τοῦ Κροίσου, ἀφιερωθὲν εἰς τοὺς Δελφοὺς σιδηροῦν ὑποκρατηρίδιον (β).

Ἡ Λέσβος, ἡ κατὰ πάντα εὔφορος, προσέφερεν εἰς ὅλας τὰς πόλεις τὸν ἐπιζήτητον καὶ ἄφθονον Λέσβιον οἶνον. Αἱ Ἀθῆναι ἐκήρυξαν ἀτελῆ τὴν εἰσαγωγὴν αὐτοῦ. Εἶχε δὲ ἡ νῆσος αὕτη ἀξιόλογον ναυτικόν. Πρωτεύουσα τῆς Αἰολικῆς ἀποικίας ἐπῆρχεν ἐπὶ πάσης τῆς χώρας τῆς Τρῳάδος, τῆς παρ' αὐτῆς καταληφθείσης εὐφοροτάτης οὔσης, καὶ πολύτιμα μέταλα καὶ τὸν μέγα πλοῦτον τῆς ξυλείας τοῦ ὄρους τῆς Ἴδης ἐχούσης.

Ἡ ἐπὶ τῆς ἀπέναντι Ἀσιατικῆς παραλίας Αἰολὶς Κύμη κατέστη ναυτικὴ καὶ ἐμπορικωτάτη. Ἐν τῷ δεκάτῳ πρώτῳ αἰῶνι πρὸ Χριστοῦ συνέστησε μετὰ τῶν Χαλκιδέων τὴν ἀποικίαν τῆς Κύμης ἐν τῇ Ἰταλίᾳ.

Ἡ Ῥόδος, ἡ πάντων τῶν Ἑλληνικῶν τόπων προη

(α) Ἀπὸ τοῦ μασάσθαι ὥσπερ καὶ ἡ μαστίχη. Ἀθην. Βιβ. ΙΔ'. 663.

(β) Καὶ ὑποκρητηρίδιον σιδήρεον κολλητόν, θέης ἄξιον διὰ πάντων ἐν Δελφοῖσι ἀναθημάτων, Γλαύκου τοῦ Χίου ποίημα, ὃς μοῦνος δὴ πάντων ἀνθρώπων σιδήρου κόλλησιν ἐξεῦρε. Ἡρόδ. Βιβ. Α'. κεφ. 25.

γηθεῖσα εἰς τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον, λαβοῦσα ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς ἀρχαιοτάτας σχέσεις μετὰ τῆς Φοινίκης, ἐξέτεινε τὰς ναυτιλίας αὐτῆς πρὸ τῆς θέσεως τῶν Ὀλυμπιάδων μέχρι τῆς Ἱσπανίας. Ἡ πόλις Ῥόδος ἐκτίσθη εἰς πολὺ μεταγενεστέρους χρόνους ἐκ τῶν τριῶν πόλεων τὰς ὁποίας ἡ νῆσος εἶχε καὶ τὰς ὁποίας προηγουμένως ἀνεφέραμεν. Παρῆγεν ἡ νῆσος αὕτη πολλὰς καὶ καλλίστας ὀπώρας. Αἱ τέχναι τῶν μεταλλικῶν ἔργων ἤκμασαν ἐν αὐτῇ, ὡς οἱ πολλοὶ καὶ διαφόρου μεγέθους χαλκοὶ κολοσσοὶ αὐτῆς μαρτηροῦσιν. Ἡ ὁπλοποιΐα, ἡ κατασκευὴ πολλῶν πολεμικῶν καὶ ναυτικῶν μηχανημάτων, τῶν ὁποίων αὐστηρῶς ἐτήρει τὸ μυστήριον ἡ Ῥόδος (α), καὶ ἡ ναυπηγία ἤκμασαν ἐν αὐτῇ. Διέπρεψε δὲ ἡ Ῥόδος διὰ τῆς καταδιώξεως τῶν πειρατῶν, διὰ τῆς προστασίας τῶν ναυτιλλομένων ἐν γένει, διὰ τὴν σύνεσιν καὶ τὸ φιλοδίκαιον αὐτῆς, καὶ κατέχει μέχρι τῆς σήμερον ὑψηλόν τινα βαθμὸν μεταξὺ τῶν ναυτικῶν ἐθνῶν διὰ τοὺς ναυτικοὺς νόμους αὐτῆς, ἐξ ὧν συνετάχθησαν οἱ τῶν μέσων αἰώνων ναυτικοὶ Κώδηκες.

Καὶ ἡ νῆσος Κῶς διεκρίθη εἰς τὸ ἐμπόριον διὰ τὰ ὑφάσματα αὐτῆς. Καὶ ἡ Κνίδος, διὰ τὴν ἐντέλειαν τῶν κεραμικῶν ἔργων, καὶ διὰ τὰς ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις.

(α) Τῶν δὲ ναυστάθμων τινὰ καὶ κρυπτὰ ἦν καὶ ἀπόῤῥητα τοῖς πολλοῖς. τῷ δὲ κατοπτεύσαντι ἢ παρελθόντι εἴσω, θάνατος ὥριστο ἡ ζημία. Κἀνταῦθα δὲ τὰ περὶ τοὺς ἀρχιτέκτονας καὶ τὰς ὀργανοποιΐας καὶ θησαυροὺς ὅπλων τε καὶ τῶν ἄλλων ἐσπούδασται διαφερόντως καὶ ἔστι γε τῶν παρ' ἄλλοις μᾶλλον. Στραβ. 653.

Αἱ συστηθεῖσαι ἐν Ἀσίᾳ ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν χρόνων καὶ πρότερον Ἑλληνικαὶ πόλεις προώδευσαν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ καθ' ὅλα διὰ τῆς ἐπικρατήσεως καὶ ἰσχύος τῶν νεωτέρων ἀποικιῶν τῶν Ἑλλήνων. Κατ' ἐξοχὴν δὲ ηὐδοκίμησαν ἡ Σέλγη, αἱ Τράλλεις, ἡ Φασηλίς, ναυτικωτάτη γενομένη καὶ ἰδίας λαβοῦσα μετὰ τῆς Χίου σχέσεις· ἡ Ταρσός, τὸ Πέργαμον, ὅπου κατεσκευάσθη ὁ περγαμηνὸς ὀνομασθεὶς χάρτης ἐκ μαλακοῦ δέρματος, τὸν ὁποῖον μετεχειρίζοντο οἱ Ἴωνες πρὶν γνωρίσωσι τὸν πάπυρον (α)· αἱ δύω Μαγνησίαι, ἡ ἐπὶ τῷ Μαιάνδρῳ, καὶ ἡ ἐπὶ τῷ ὄρει Σιπύλῳ ἐν τῇ Λυδίᾳ. Οἱ Ἕλληνες καθωράϊσαν καὶ κατέστησαν εὐτυχεῖς τοὺς τόπους ἐν οἷς ἐγκατεστάθησαν.

Πολλαὶ καὶ ἀσφαλεῖς ὁδοὶ κατεσκευάσθησαν ἀπὸ μιᾶν εἰς ἄλλην τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, καὶ μεγάλαι κοιναὶ ὁδοὶ διὰ τὰς κοινοτέρας συγκοινωνίας τῶν μᾶλλον μεμακρυσμένων ἐντὸς τῶν Ἑλληνικῶν ὁρίων τόπων. Αἱ ὁδοὶ αὗται συνηνοῦντο μὲ ἄλλας μεγάλας ὁδοὺς κατασκευασθείσας ὑπὸ τῶν Λυδῶν, καὶ τῶν Ἀσσυρίων κατ' ἐξοχὴν καὶ Βαβυλωνίων, οἵτινες πρὸ πάντων ἐπεκράτησαν ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ περιεποιήθησαν τὸ ἐμπόριον αὐτῆς καὶ τὰς συγκοινωνίας τῶν διαφόρων τόπων πρὸς ἀλλήλους καὶ μετὰ τῆς Βαβυλῶνος (6).

(α) Καὶ τὰς βίβλους διφθέρας καλέουσι ἀπὸ παλαιοῦ οἱ Ἴωνες, ὅτι ποτὲ ἐν σπάνι βίβλων ἐχρέοντο διφθέρῃσι αἰγέῃσι τε καὶ οἰέῃσι. Ἡροδ. Βιβ. Ε. 58.

(6) Διοδ. Βιβ. Β. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπῆλθεν ἡ Σεμίραμις τήν τε Περσίδα καὶ τὴν ἄλλην χώραν ἅπασαν ἧς ἐπῆρχε κατὰ τὴν Ἀσίαν, πανταχοῦ δὲ τὰ μὲν ὄρη καὶ τὰς ἀπορρῶγας πέτρας

Ἀπὸ τὴν ἀπέναντι τῆς Ῥόδου παραλίαν τῆς Ἀσίας ὑπῆρχε μία μεγάλη καὶ κοινὴ ὁδὸς δύω περίπου χιλιάδων σταδίων, φέρουσα διὰ τῆς διαβάσεως τοῦ ποταμοῦ Μαιάνδρου εἰς τὰς Τράλλεις, εἰς τὴν Σμύρνην καὶ εἰς τὴν Φώκαιαν (α). Ἀπὸ δὲ τῆς Ἐφέσου ὑπῆρχε κοινὴ καὶ μεγάλη ὁδὸς μέχρι τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου, καὶ ἐπέκεινα μέχρι τῆς Ἰνδικῆς. Ἡ ὁδὸς αὕτη διευθύνετο διὰ τῆς Μαγνησίας καὶ τῶν Τράλλεων εἰς τὴν Καρικὴν κώμην Κάρουρα, ἐν ᾗ ἐγένοντο καλὰ πανδοχεῖα, καὶ διήρχετο ἀπὸ τὴν Φρυγικὴν πόλιν τῶν Κελαινῶν, περὶ τὴν θέσιν ὅπου τὴν σήμερον ὑπάρχει τὸ Καραϊσσὰρ, σταθμὸς τῶν ἐμπορικῶν συνοδειῶν πλείστων τῆς Ἀσίας τόπων (β). Ἀπὸ τῆς Ἐφέσου ὑπῆρχε καὶ ἄλλη τριήμερος ὁδὸς εἰς τὰς Σάρδεις, ἥτις ἡνοῦτο μὲ τὴν μεγάλην ὁδὸν τὴν διερχομένην διὰ τῆς Λυδίας, Φρυγίας, Καππαδοκίας, Κιλικίας καὶ Ἀρμενίας, καὶ διὰ τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου Τίγριδος καὶ Χοάσπου, φθάνουσα εἰς τὰ Σοῦσα τῆς Περσίας (γ). Ἡ ὁδὸς αὕτη ἀπὸ τῆς Ἐφέσου μέχρι

διακόπτουσα κατεσκεύασεν ὁδοὺς πολυτελεῖς, ἐν δὲ τοῖς πεδίοις ἐποίει χώματα. Διοδ. αὐτ. κεφ. 14.

(α) Στράβ. 663.

(β) Στραβ. 668. Ὁ Mannert geogr· des Grecs et Rom: παραδέχεται ὅτι τὸ Καραϊσσὰρ, ἢ Ἀφιοὺν Καραϊσσὰρ κεῖται ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως τῶν Κελαινῶν, ἄλλοι δὲ φρονοῦσιν ὅτι κεῖται ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Ἀπαμείας Κιβωτοῦ (Malte-Brun géog. L. 123). Πλησιέστατοι ἦσαν αἱ θέσεις τῶν δύω τούτων πόλεων, καὶ ὁ Σωτὴρ Ἀντίοχος κτίσας τὴν Ἀπάμειαν ἔφερεν εἰς αὐτὴν τοὺς κατοίκους τῶν Κελαινῶν. Στραβ. 577 καὶ 578.

(γ) Ἡρόδ. Βιβ. Ε. 52, 53, 54.

τῶν Σούσων ἦτο δεκατεσσάρων χιλιάδων καὶ τεσσαράκοντα σταδίων, ἢ ἐννενήκοντα καὶ τριῶν ἡμερῶν, λογιζομένης τῆς πορείας ταύτης πρὸς ἑκατὸν πεντήκοντα στάδια καθ' ἑκάστην ἡμέραν, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Βιϐ. Ε. 53).

Τὰ Ἀσιατικὰ ἔθνη δὲν ἦσαν ἐκ συστήματος ἀκοινώνητα καὶ ξενηλατικὰ ὡς οἱ Αἰγύπτιοι, οὔτε τὸ ἐμπόριον ἀπέφευγον. Διὰ τὴν ἀπαιδευσίαν ὅμως, καὶ διὰ τὸ φιλοτύραννον αὐτῶν, καὶ διὰ τὰς ἀναμνήσεις τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, τὰς ὁποίας εἶχον οἱ περὶ τὸν Πόντον λαοὶ καὶ οἱ Λυδοὶ (α), ἐφοϐοῦντο καὶ ἀπεστρέφοντο τοὺς Ἕλληνας. Οἱ Κιμμέριοι, οἱ Σκῦθαι, οἱ Λυδοὶ πολλάκις κατέτρεξαν τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀσίας, καὶ ἔϐλαψαν ἀλλὰ δὲν ὑπεδούλωσαν αὐτάς. Αἱ γενναῖαι καὶ ἐπιτυχεῖς ἀντιστάσεις τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων κατέστησαν αὐτὰς σεϐαστὰς πρὸς τοὺς βαρϐάρους. Οἱ Ἕλληνες συνεκοινώνησαν καὶ ἀνεμίχθησαν μετ'αὐτῶν. Ἔλαϐον πᾶν εἶδος ἐμπορικῶν σχέσεων κατὰ ξηρὰν μετὰ τῆς Ἀσίας, ἐμπορικώτατοι κατασταθέντες, ὡς εἶπε πρὸς αὐτοὺς ὁ πρῶτος Κῦρος (ϐ). Τὸ μέγιστον ὅμως μέρος τῆς Ἀσίας ἔμενεν ἄλλο ἄγνωστον καὶ ἀπρόσιτον ἐπὶ αἰῶνας εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὡς ἡ Κίνα καὶ ἡ Ἰνδικὴ, καὶ ἄλλο ἀνεπίδεκτον ἐμπορικῶν σχέσεων διὰ τὸν ἄγριον καὶ λῃστρικὸν βίον τῶν κατοίκων,

(α) Ὠνομάζοντο Μῄονες ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου καὶ ἦσαν σύμμαχοι τοῦ Πριάμου.

(ϐ) Ταῦτα εἰς τοὺς πάντας Ἕλληνας ἀπέῤῥιψεν ὁ Κῦρος τὰ ἔπεα, ὅτι ἀγορὰς κτησάμενοι ὠνῇ τε καὶ πρήσει χρέονται. Ἡροδ. Βιϐ. Α. 153.

ὡς ἡ Σκυθία καὶ πολλοὶ τοῦ Ταύρου καὶ Καυκάσου τόποι καὶ ἄλλοι. Τὸ δὲ ἐμπόριον τῶν ἀρωμάτων καὶ ὀλίγων ἐκ τῶν ἄλλων προϊόντων τῆς Ἀραβίας, Ἰνδικῆς καὶ Συρίας ἐνήργουν διὰ θαλάσσης οἱ Φοίνικες, καὶ κατὰ ξηρὰν οἱ Ἄραβες, οἱ Βαβυλώνιοι καί τινες Ἀρμένιοι.

Ἡ σωματεμπορεία εἰσήχθη εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐκ τῆς ἀναμίξεως αὐτῶν μετὰ τῶν Φοινίκων, Λυδῶν, καὶ ἄλλων Ἀσιανῶν, καὶ πρῶτοι οἱ Ἴωνες ἐπεχείρησαν αὐτήν. Πρὸ τῶν Τρωϊκῶν, καὶ ἐπὶ πάμπολλα ὕστερον ἔτη, δὲν εἶχον δούλους ἐν τῇ Ἑλλάδι.

Οὐ γὰρ ἦν τότ' οὔτε Μάνης, οὔτε Σηκὶς οὐδενὶ
Δοῦλος, ἀλλ' αὐτὰς ἔδει μοχθεῖν ἅπαντ' ἐν οἰκίᾳ (α).

Τολμηροί τινες θαλασσόβιοι, ὡς οἱ Τάφιοι καὶ οἱ Κρῆτες, ἀπήγαγον ἀπό τινα παράλια ξένων τόπων, τοὺς ὁποίους ἐθεώρουν ὡς ἐχθρικοὺς, εὔμορφον τινὰ νεάνιδα καὶ προσέφερον αὐτὴν δωρεὰν, ἢ ἀντί τινος χάριτος ἢ ἀμοιβῆς πρός τινα τῶν ἡγεμονευόντων ἢ πλουσίων, ἀλλὰ δὲν ἔφερον εἰς τὴν Ἑλλάδα σώματα πρὸς ἐμπορείαν. Καὶ οἱ μνηστῆρες τῆς Πηνελόπης ἐσχεδίαζον νὰ πωλήσωσι τὸν Ὀδυσσέα εἰς τὴν Σικελίαν, καὶ ἡ Φοίνισσα ὑπηρέτρια Κτησίου τοῦ βασιλέως τῆς νήσου Σύρου, ἔλεγεν εἰς τοὺς Φοίνικας, ὅτι εἰς ἄλλους τόπους ἐκτὸς τῶν Ἑλληνικῶν ἐδύναντο νὰ πωλήσωσι τὸν ὁποῖον ὑπέσχετο νὰ ἀπαγάγῃ καὶ παραδώσῃ εἰς αὐτοὺς υἱὸν τοῦ βασιλέως (β).

(α) Φερεκράτης ἐν Ἀθήν. Βιβ. Ϛ'.

(β) Τόν κεν ἄγοιμ' ἐπὶ νηὸς, ὁ δ' ὑμῖν μυρίον ὦνον
Ἄλφοι, ὅπῃ περάσητε κατ' ἀλλοθρόους ἀνθρώπους.
(Ὀδυσ. Ο. 452)

Εἰσήχθη εἰς τὴν Σπάρτην ἀπὸ τοῦ Σόου (α), προπάππου τοῦ Λυκούργου, περὶ τὸν ἔννατον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ τὸ ἔθιμον τοῦ κατέχειν ὡς δούλους τοὺς διὰ τοῦ πολέμου αἰχμαλώτους γενομένους ἢ καταδουλωθέντας, καὶ ἔγινεν ἡ τάξις τῶν Εἱλώτων. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔθιμον, ἐδούλευον καὶ οἱ πενέσται ἐν τῇ Θετταλίᾳ, καὶ ἡ φυλὴ τῶν Μνώων ἐν Κρήτῃ, καὶ ἄλλοι εἰς ἄλλας Ἑλληνικὰς πόλεις. Εἰς δὲ τὰς Ἀθήνας πρὸ τοῦ Σόλωνος, καὶ εἰς ἄλλους τόπους, ἐγίνοντο δοῦλοι καὶ οἱ μὴ πληρώσαντες τὸ ἐπὶ τῇ ὑποθήκῃ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν ληφθὲν δάνειον, καὶ πολλοὶ τούτων ἐπωλοῦντο εἰς ἀλλοεθνεῖς ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος (β). Πρῶτοι δὲ οἱ Χῖοι μετεχειρίσθησαν ἀγοραστοὺς δούλους μὴ Ἕλληνας, ἐκ τῶν βαρβάρων τῆς Ἀσίας λαμβανομένους (γ). Οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀσίας μετῆλθον μέγα ἐμπόριον σωμάτων μετὰ τῆς Φοινίκης καὶ μετὰ τῆς Ἑλλάδος,

(α) Τῶν δὲ προγόνων τοῦ Λυκούργου μάλιστα ἐθαυμάσθη Σόος, ἐφ᾽ οὗ καὶ τοὺς Εἵλωτας ἐποιήσαντο δούλους οἱ Σπαρτιᾶται. Πλουτ. Λυκ. 2.

(β) Γλῶσσαν οὐκέτ᾽ Ἀττικὴν
Ἱέντας, ὡς ἂν πολλαχῇ πλανωμένους. Πλουτ. Σολ. 16.

(γ) Χῖοι πρῶτοι τῶν Ἑλλήνων μετὰ Θετταλοὺς καὶ Λακεδαιμονίους ἐχρήσαντο δούλοις, τὴν μέν τοι κτῆσιν αὐτῶν, οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκείνοις. Λακεδαιμόνιοι μὲν γὰρ καὶ Θετταλοὶ φανήσονται κατασκευασάμενοι τὴν δουλείαν ἐκ τῶν Ἑλλήνων τῶν οἰκούντων πρότερον τὴν χώραν ἣν ἐκεῖνοι νῦν ἔχουσιν, οἱ μὲν Ἀχαιῶν, Θετταλοὶ δὲ Περραιβῶν καὶ Μαγνήτων, καὶ προσηγόρευσαν τοὺς καταδουλωθέντας οἱ μὲν Εἵλωτας, οἱ δὲ πενέστας. Χῖοι δὲ βαρβάρους κέκτηνται τοὺς οἰκέτας καὶ τιμὴν αὐτῶν καταβάλλονται. Θεόπομπος, ἐν Ἀθην. Βιβ. ϛ΄. 265.

καὶ μετ' ἄλλων ὕστερον τόπων. Ἡ μικρὰ νῆσος Αἴγινα ἔφθασε νὰ ἔχῃ τεσσαράκοντα ἑπτὰ μυριάδας δούλων (α), καὶ τὸ μέγιστον μέρος αὐτῶν ἦτο βεβαίως προωρισμένον εἰς ἐμπόριον. Ἡ Κόρινθος ἔφθασε νὰ ἔχῃ τεσσαράκοντα ἓξ μυριάδας· καὶ αἱ Ἀθῆναι τεσσαράκοντα μυριάδας δούλων (β) ὑπηρετούντων εἰς διαφόρους τέχνας καὶ εἰς τὰ μεταλλεῖα τοῦ ἀργύρου, ἐν καλῇ δὲ ζώντων καταστάσει, καὶ ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ τῆς ζωῆς καὶ τῆς τιμῆς αὐτῶν.

Κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ τοιαύτη ἦτον ἡ πρόοδος τῆς Ἰωνίας, ὥστε ὁ Πλούταρχος δὲν ἀμφισβητεῖ ὅτι ὁ Λυκοῦργος μετέβη εἰς αὐτὴν διὰ νὰ λάβῃ γνῶσιν τῆς ἁβρᾶς διαίτης, ἐν ᾗ ἔζων οἱ Ἴωνες. Μακροχρονιωτάτην ἀπήλαυσαν οἱ Ἕλληνες εἰρήνην ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης. Ἡ δραστηριότης καὶ τὸ μεγαλεπήβολον αὐτῶν ἐστράφη ἐντελῶς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ εἰς τὴν εἰρηνικὴν ἔκτασιν τοῦ κράτους καὶ τῆς ἰσχύος αὐτῶν.

Ἀλλ' οἱ ὁμογενεῖς καὶ ὁμόγλωσσοι Ἑλληνικοὶ λαοί, πολιτικῶς διηρημένοι εἰς πολλὰ αὐτόνομα καὶ ἀνεξάρτητα κράτη, συνεχῶς πρὸς ἄλληλα μαχόμενα, δὲν ἦτο δυνατὸν οὔτε νὰ εὐδοκιμήσωσιν οὔτε νὰ μεγαλυν-

(α) Ἀριστοτέλης δὲ ἐν Αἰγινητῶν πολιτείᾳ, καὶ παρὰ τούτοις φησὶ γενέσθαι ἑπτὰ καὶ τεσσαράκοντα μυριάδας δούλων. Ἀθην. αὐτόθι, 272.

(β) Ἀθην. αὐτόθι· διὰ τὰς μυριάδας τῶν δούλων στοχάζεται ὁ Ἀθήναιος, ὅτι ἡ Πυθία ὠνόμασε χοινικομέτρας τοὺς Κορινθίους, διότι ἔδιδον ἑνὸς Χοίνικος σῖτον εἰς ἕκαστον ὑπηρέτην ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν.

θῶσιν. Ἄφευκτον ἦτο νὰ ὑπάρξῃ μία προστάττουσα εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας φωνή, καὶ εἷς σύνδεσμος αὐτῶν διὰ τὴν πρόοδόν των. Ἄνδρες πλήρεις πνεύματος καὶ αἰσθημάτων ὑπὲρ τῆς κραταιώσεως καὶ τῆς προόδου τῶν Ἑλλήνων, εἰσήγαγον καὶ ἐνίσχυσαν τὴν πολιτικὴν τῆς ἑνώσεως αὐτῶν, καὶ τῆς συμβιβαστικῆς διαλύσεως τῶν πολιτικῶν διενέξεων. Εἰς τοὺς διῃρημένους λαοὺς ἡ φωνὴ τοῦ Οὐρανοῦ εἰσηκούετο· αἱ πολιτικαὶ φιλοδοξίαι ὑπετάσσοντο ἄνευ ταπεινώσεως εἰς αὐτήν. Αἱ ἀντιζηλίαι τῶν ὁμογενῶν πόλεων ὑπέκυπτον εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἀδελφότητα. Τοιαύτη ἦτον ἡ ἐποχὴ ἐκείνη. Ἔλαβε λοιπὸν τὸ ἐν Δελφοῖς Μαντεῖον τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τῶν γενικῶν συμφερόντων τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Πυθία ἔδιδε τὸ πρῶτον κῦρος εἰς τὰς νέας νομοθεσίας· συνεβούλευε τὴν θεραπείαν παντὸς κοινοῦ δυστυχήματος· προέλεγε τὴν ἔκβασιν πάσης μελετωμένης μεγάλης ἐπιχειρήσεως· ἐδείκνυε νέας ὁδοὺς εἰς τὴν ἀκοίμητον φιλοδοξίαν· διεύθυνε τὰ βήματα τῶν ἀπηλπισμένων εἰς τόπους εἰρήνης καὶ εὐτυχίας. Τὰ πάντα ἐκυβέρνα, ἐρωτωμένη ἀπὸ τοὺς προστρέχοντας αὐτοπροαιρέτως εἰς αὐτήν, καὶ οὐδέποτε πρωτουργὸς γινομένη.

Εἰς τοὺς Δελφούς, πλησίον τῶν ἱερῶν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς προναίας Ἀθηνᾶς, συνήδρευε καὶ τὸ πολιτικὸν δικαστήριον τῶν Ἀμφικτυόνων, συγκείμενον ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν ἀνεξαρτήτων πόλεων τῆς Ἑλλάδος, δικάζον καὶ ἀποφασίζον περὶ πάσης πολιτικῆς καὶ ἐμπορικῆς διενέξεως πόλεως πρὸς πόλιν καὶ ἰδιωτῶν ἐνίοτε πρὸς πόλιν.

Ἡ Πυθία, τὸ ἐξαίρετον τοῦτο τέχνασμα τῆς πατριω-

τικῆς τῶν Ἑλλήνων πολιτικῆς, συνεβούλευσεν εἰς τὸν Ἴφιτον νὰ ἀναστήσῃ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας διὰ νὰ φέρῃ τὴν συμφιλίωσιν καὶ τὸν διαρκῆ σύνδεσμον τῶν Ἑλληνικῶν λαῶν πρὸς ἀλλήλους, (α) καὶ νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὰ δεινὰ τῶν διχοστασιῶν. Αἱ τετραετηρίδες Ὀλυμπιάδες ἤρξαντο συστηθεῖσαι ἐκ νέου ἀπὸ τὸν Ἴφιτον. Κατὰ τὴν γενικωτέραν γνώμην τῶν χρονολόγων, τὸ πρῶτον ἔτος τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος εἶναι τὸ πρὸ Χριστοῦ 776. Εἰς τὴν Ὀλυμπιακὴν πανήγυριν δὲν ἦσαν δεκτοὶ εἰς συναγωνισμὸν οἱ μὴ Ἕλληνες. Ἡ διάταξις αὕτη συνετέλει τὰ μέγιστα, εἰς τὸ νὰ συνδέῃ διαρκῶς τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας μετὰ τῆς Ἑλλάδος, διότι εἶχον αὗται τὸ δικαίωμα τοῦ συναγωνίζεσθαι εἰς τὰ Ὀλύμπια, καὶ τοῦτο ἀνεμίμνησκεν ἀδιαλείπτως, εἰς τὰς μακρὰν τῆς Ἑλλάδος συστημένας ἀποικίας, καὶ διετήρει ἀναλλοίωτον, τὸν Ἑλληνικὸν σύνδεσμον καὶ τὴν πατριωτικὴν συγγένειαν (β).

Ὑπῆρξαν καὶ συνεστήθησαν πολλαὶ γενικαὶ πανηγύρεις εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς τὰ Ἴσθμια, τὰ Νέμαια, τὰ Πύθια, καὶ πάμπλεισται ἄλλαι τοπικαὶ ἑορταί, αἵτινες, ὡς λέγει ὁ Ἰσοκράτης, συνετέλεσαν τὰ μέ-

(α) Τῷ δὲ Ἰφίτῳ, φθειρομένης δὴ τότε μάλιστα τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ ἐμφυλίων στάσεων, καὶ ὑπὸ νόσου λοιμώδους, ἐπῆλθεν αἰτῆσαι τὸν ἐν Δελφοῖς θεὸν λύσιν τῶν κακῶν, καὶ οἱ προσταχθῆναι φασὶν ὑπὸ τῆς Πυθίας, ὡς αὐτόν τε Ἴφιτον δέοι καὶ Ἠλείους τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα σώσασθαι. Παυσ. Βιβ. Ε΄. κεφ. 4. Λέγει σώσασθαι τὸν ἀγῶνα, διότι προϋπῆρξε συστηθεὶς ὑπὸ τοῦ Πέλοπος καὶ Ἡρακλέους, ἀλλὰ διεκόπη.

(β) Ἴδε κεφ. Δ΄.

γιστα εἰς τὴν διάλυσιν τῆς προτέρας ἔχθρας, εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῆς κοινῆς λατρείας καὶ συγγενείας, καὶ εἰς τὴν συμφιλίωσιν τῶν συνελθόντων λαῶν. Αἱ πανηγύρεις τῶν Ἑλλήνων προσέφερον ἀξιολόγους διδασκαλίας καὶ δραστικωτάτην ὤθησιν καὶ ἅμιλλαν πρὸς τὴν τελειοποίησιν τῶν τεχνῶν καὶ εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἐμπορίου. Ἐπί τινος λίθου καθήμενος, ἐξήγει ὁ φιλόσοφος τὰς ἀρχὰς τῆς ἠθικῆς καὶ τῶν πολιτικῶν καθηκόντων. Ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν πλατάνων ἀνύψου ὁ ποιητὴς τὴν φαντασίαν καὶ παρέδιδε γνωμικὰ πλήρη συνέσεως καὶ ἀρετῆς. Ἐδῶ ἐφαίνοντο οἱ ῥωμαλέοι καὶ εὔμορφοι ἀθληταὶ τῶν διαφόρων Ἑλληνικῶν τόπων· ἐκεῖ οἱ ἐκλεκτοὶ καὶ ταχύποδες ἵπποι. Τὰ τεχνικώτερα ὑφάσματα καὶ ἐνδύματα διαφόρων τόπων ἐφαίνοντο εἰς τὴν πανήγυριν. Ἕκαστος λαὸς ἐπαρουσιάζετο φέρων ὅ,τι εἶχεν ἀξιοθέατον καὶ σπάνιον· ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἔβλεπον· οὐδεὶς ἐφθόνει· ἅπαντες ἐκινοῦντο ἀπὸ εὐγενῆ ἅμιλλαν (α). Ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα ἔφερε κατ' ἐξοχὴν ἡ ὀνομαστὴ καὶ γενικὴ πανήγυρις τῶν Ὀλυμπίων, εἰς ἣν συνήρχοντο οἱ ἁπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης Ἕλληνες. Συνηγωνίζετο καὶ ἡ Σπάρτη εἰς αὐτὴν, καὶ ἀπένεμεν εἰς τοὺς Ὀλυμπιονίκας αὐτῆς τὴν τιμὴν τῆς θέσεως πλησίον τοῦ βασιλέως ἐν πολέμῳ. Πρὸς εὐκολίαν τῆς μεταβάσεως τῶν

(α) Ἀλλὰ ἀθροισθέντων τῶν Ἑλλήνων εἰς ἓν, ἐγγενέσθαι, τοῖς μὲν ἐπιδείξασθαι τὰς ἑαυτῶν εὐτυχίας, τοῖς δὲ θεάσασθαι τούτους πρὸς ἀλλήλους ἀγωνιζομένους, καὶ μηδ' ἑτέρους ἀθύμως διάγειν, ἀλλ' ἑκατέρους ἔχειν ἐφ' οἷς φιλοτιμηθῶσι. Ἰσοκρ. Πανηγ. ιϐ'.

Ἰώνων, καὶ τῶν ἄλλων διὰ τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν Ἀθηνῶν εὐκολώτερον δυναμένων νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰ Ὀλύμπια, κατεσκευάσθη ἡ μεγάλη ἐπὶ 1485 στάδια ἐκτεινομένη ὁδὸς ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν μέχρι τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Πίσης (α).

Ἀπὸ τῆς θέσεως τῶν Ὀλυμπιάδων ἄρχεται νέα ἐποχὴ προόδου τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἐμπορικὴ Κόρινθος ἔκρινεν ὅτι ἡ τελειοποίησις τῆς ναυπηγίας ἦτο πρὸ πάντων ἀναγκαία διὰ τὴν πρόοδον τῆς ναυτιλίας. Οἱ Κορίνθιοι ναυπηγοὶ ἐμελέτων, εὕρισκον καὶ εἰσήγαγον βελτιώσεις καὶ κατὰ τὴν κατασκευὴν καὶ κατὰ τὸν ὁπλισμὸν τῶν πλοίων (β). Ὁ Κορίνθιος ναυπηγὸς Ἀμεινοκλῆς ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν (γ) ὡς πρῶτος σχεδιάσας καὶ κατασκευάσας τὴν τριήρη, μακρὸν, στενὸν καὶ ταχύτατον πλοῖον, ὅπερ κατὰ τὴν χρονολογίαν τοῦ Εὐσεβίου (Βιβ. Β. 115), κατεσκευάσθη κατὰ πρῶτον ἐν τῷ τρίτῳ ἔτει τῆς τετάρτης Ὀλυμπιάδος. Ἡ κατασκευὴ τοῦ πλοίου τούτου ἐκτιμᾶται ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου ὡς ἡ πρώτη πρόοδος τῆς ναυπηγίας καὶ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ἀργεῖος Φείδων, ὅστις διὰ τῆς βίας μετέφερεν εἰς τὴν Πῖσαν τῆς Ἠλείας τὸν ἀγῶνα τῆς ὀγδόης Ὀλυμπιάδος, ἐκανόνισε

(α) Ἡ μὲν γὰρ ἐς Πῖσαν ἐξ Ἀθηνέων καταδεῖ πεντεκαίδεκα σταδίων, ὡς μὴ εἶναι πεντακοσίων καὶ χιλίων. Ἡροδ. Βιβ. Β΄. 7.

(β) Πρῶτοι δὲ Κορίνθιοι λέγονται ἐγγύτατα τοῦ νῦν τρόπου μεταχειρίσαι τὰ περὶ τὰς ναῦς, καὶ τριήρεις πρῶτον ἐν Κορίνθῳ τῆς Ἑλλάδος ἐνναυπηγηθῆναι. Θουκυδ. Ξυγ. ά. 13.

(γ) Θουκυδ. αὐτόθι. Ὁ Εὐσέβιος λέγει ῥητῶς τοῦτο εἰς Βιβ. Β΄. ὁ Πλίνιος. VII 56.

περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὰ Ἑλληνικὰ σταθμὰ ἀκριβέστερον καὶ διὰ νέων ὀνομάτων, ὅθεν ὠνομάσθησαν Φειδώνια μέτρα καὶ σταθμὰ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Οὗτος ὁ Φείδων ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν, ὅτι πρῶτος ἔκοψεν ἐν Αἰγίνῃ τὸ ἐπίσημον ἀργυροῦν νόμισμα τοῦ ὀβολοῦ, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου κατεσκευάσθη τὸ νομισματικὸν σύστημα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος (α) (ἴδε κεφ. Β.) Τὰ νομίσματα τοῦ Φείδωνος καὶ τὰ σταθμὰ εἶχον τὰς αὐτὰς ὀνομασίας, σημαίνοντος οὕτω παντὸς νομίσματος τὸ βάρος αὐτοῦ. Ἐκυκλοφόρει ἤδη εἰς τεμάχια ὁ ἄργυρος ἔχων ἀξίαν ἀνάλογον πρὸς τὸ ποσὸν ἢ τὸ βάρος αὐτοῦ, καὶ τὸ πρῶτον νόμισμα ἐκόπη καὶ εἰσήχθη εἰς κυκλοφορίαν κατ' αὐ-

(α) Φείδωνος δὲ τοῦ τὰ μέτρα ποιήσαντος Πελοποννησίοισι, καὶ ὑβρίσαντος μέγιστα δὴ Ἑλλήνων ἁπάντων, ὃς ἐξαναστήσας τοὺς Ἠλείων ἀγωνοθέτας, αὐτὸς τὸν ἐν Ὀλυμπίῃ ἀγῶνα ἔθηκε. Ἡροδ. Βιϐ. ϛ'. 127. Οἵγε (Πισαῖοι) Ὀλυμπιάδι μὲν τῇ ὀγδόῃ τὸν Ἀργεῖον ἐπηγάγοντο Φείδωνα τύραννον τὸν ἐν Ἕλλησι μάλιστα ὑβρίσαντα, καὶ τὸν ἀγῶνα ἔθεσαν ὁμοῦ τῷ Φείδονι. Παυσ. Βιϐ. ϛ'. 22. Ἔφορος δὲ ἐν Αἰγίνῃ ἄργυρον πρῶτον κοπῆναι φησὶν ὑπὸ Φείδωνος. Στραϐ. 376. Λεπτομερέστερον ἀναφέρομεν τὰ περὶ τούτου ἐν κεφ. Β'.

Ὁ Λαέρτιος ἀναφέρει ὅτι καὶ ὁ Πυθαγόρας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἰταλίαν ἐκανόνισε τὰ σταθμά.

Οἱ Ἕλληνες εἶχον εἰδικὰ διὰ τὴν χρῆσιν τῆς Ἰατρικῆς σταθμά· τὴν ἰατρικὴν μνᾶν, τὴν λίτραν, τὴν οὐγκίαν, τὴν δραχμὴν τὸ γράμμα, τὸν ὀβολὸν, τὸ ἡμιοβόλιον, τὸ κεράτιον καὶ τὸ σιτάριον. Καὶ συμβολικὰ πρὸς τούτοις σημεῖα τῶν σταθμῶν, οἷον· τλ. τάλαντον· μν. μνᾶ· <δραχμή· >ἡμίδραχμον· — ὀβολός· χα. χαλκοῦς. Robinson archeol. Grec.

τὰς τὰς ἰδέας τῆς ἀξίας τῶν μετάλλων. Ἀναφέρονται καὶ ἄλλοι πλὴν τοῦ Φείδωνος ὡς πρῶτοι κόψαντες νόμισμα εἰς ἄλλους τόπους (α), διὰ δὲ τὸ ἐν Ἑλλάδι νόμισμα τοῦ ὀβολοῦ οὐδεὶς ἄλλος πλὴν τοῦ Φείδωνος ἀναφέρεται πρῶτος.

Αἱ ἀπὸ τοῦ ὀγδόου μέχρι τοῦ πέμπτου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ συστηθεῖσαι Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐμεγάλυναν ἐξαιρέτως καὶ ἰσχυροποίησαν τὸ κράτος τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐξέτεινον τὸ ναυτικὸν καὶ τὸ ἐμπόριον αὐτῶν. Αἱ πολυπληθεῖς αὗται ἀποικίαι κατατάττονται εἰς τὴν πρώτην τάξιν τῶν σπανιωτέρων γενικῶν συμβάντων τοῦ κόσμου, δι' ὧν ὁ πολιτισμὸς διεδόθη εἰς τὴν οἰκουμένην. Μέχρι τῶν μέσων τοῦ ὀγδόου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ τὸ Ἑλληνικὸν ἐμπόριον περιωρίζετο εἰς στενότατον κύκλον. Ἡ Αἴγυπτος ἀπηγόρευε τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον εἰς τὰ παράλιά της. Ἡ πειρατεία τῶν Τυῤῥηνῶν διέκοπτε πᾶσαν σχεδὸν συγκοινωνίαν τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας. Ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία ἦτον ἐπικράτεια λῃστρικῶν λαῶν. Ὁ Πόντος φοβερὸς καὶ ἀπρόσιτος διὰ τὰς τρικυμίας του, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν διὰ τοὺς πειρατὰς καὶ διὰ τοὺς ξενοκτόνους κατοίκους αὐτοῦ, τοὺς Ταύρους καὶ Σκύθας.

(α) Τάχα δ' ἄν τις φιλότιμον εἶναι νομίζοι καὶ τὸν ἐπὶ τῷ νομίσματι λόγον ἐπιζητεῖν, εἴτε Φείδων ὁ Ἀργεῖος πρῶτος ἔγραψε νόμισμα, εἴτε Δημοδίκη (κατὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ Kuhn) ἡ Κυμαία συνοικίσασα Μίδᾳ τῷ Φρυγὶ, παῖς δ' ἦν Ἀγαμέμνονος Κυμαίων βασιλέως, εἴτε Ἀθηναίοις Ἐριχθόνιος καὶ Λύκος, εἴτε Λυδοὶ καθὰ φησὶ Ξενοφάνης, εἴτε Νάξιοι, κατὰ τὴν Ἀγλωσθένους δόξαν. Πολυδ. Βιβ. Θ'. κεφ. 6.

Αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι μετέβαλον τὴν κατάστασιν ταύτην καὶ ἐξημέρωσαν τὰ πάντα.

Αἱ ἀποικίαι αὗται συνεστήθησαν ἄλλαι ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος αὐτῆς καὶ ἄλλαι ὑπὸ τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλλήνων. Πλεῖσται προέκυψαν διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀραιώσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῶν κατοίκων, ὅστις ἐγένετο ὑπέρμετρος καὶ ἐπικίνδυνος, διότι μέγα μέρος ἀνθρώπων ἔμενον ἀργοὶ, μὴ ὑπάρχοντος ἐμπορίου καὶ βιομηχανίας ἱκανῆς πρὸς ἐνασχόλησιν καὶ συντήρησιν αὐτῶν. Ἄλλαι προέκυψαν ἔκ τινος πολιτικῆς διχονοίας καὶ δυσαρεσκείας μέρους λαοῦ, ἢ ἰσχυροῦ τινος καὶ διακεκριμένου ἀνδρός. Ἄλλαι ἐγένοντο ἐπὶ σκοπῷ καταλήψεως εὐφόρων γαιῶν καὶ καταλλήλων πρὸς ἐμπόριον θέσεων, ἢ πρὸς ἐπέκτασιν τῆς χώρας καὶ τῆς ἰσχύος τῆς Μητροπόλεως.

Κατὰ τὰς ἰδέας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἱ χρησμοὶ καὶ οἱ οἰωνοὶ ἔπρεπε νὰ ἐγκρίνωσι τὴν κτίσιν πάσης νέας πόλεως καὶ τὴν ἀπέλευσιν καὶ σύστασιν πάσης ἀποικίας (α). Ἡ Πυθία τῶν Δελφῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ τὸ Μαντεῖον τῶν Βραγχιδῶν ἐν τῇ Ἰωνίᾳ ἔδιδον τὴν συμβουλὴν περὶ τῆς ἐπιχειρήσεως πάσης ἀποικίας, καὶ πολλάκις ὥριζον τὴν θέσιν ἐν ᾗ ἔμελλε νὰ ἐγκατασταθῇ. Ἡ φωνὴ τοῦ Μαντείου ἀντήχει τὴν ἐσκεμμένην περὶ τούτου γνώμην τῆς πόλεως ἥτις ἀπέστελλε, ἢ τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρὸς ὅστις ὡδήγει τὴν ἀποικίαν. Κατὰ τοῦτο ἔπραττον τὰ Μαντεῖα καθὼς ἔπραττον καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων πολιτικῶν ἐπιχειρημάτων, ἀλλὰ δὲν ἔβλα-

(α) Καὶ τοὺς μέλλοντας οἴκους τε καὶ πόλεις καλῶς οἰκήσειν, μαντικῆς προσδεῖσθαι. Ξενοφ. Ἀπομ. α. α.

ψαν οὔτε τῶν Ἑλλήνων τὰ συμφέροντα, οὔτε τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ ἐμπορίου παρεμπόδισαν.

Ἑκάστη τῶν ἀποικιῶν συνίστατο κατὰ τοὺς νόμους καὶ κατὰ τὰ ἔθιμα τῆς Μητροπόλεως, Ἰωνικὰ ἢ Δωρικὰ νόμιμα. Αἱ ἀποικίαι τῆς Σπάρτης δὲν διετήρησαν τοὺς νόμους αὐτῆς κατὰ τῆς χρήσεως τῶν πολυτίμων μετάλλων καὶ κατὰ τοῦ ἐμπορίου. Πᾶσα ἀποικία συνεδέετο μετὰ τῆς Μητροπόλεως ὡς θυγάτηρ πρὸς μητέρα· ὑπῆρχον δὲ καὶ ἀποικίαι ἐντελῶς ὑπήκοοι. Ἐλάμβανον αὗται συνήθως τὸν ἀνώτερον διοικητὴν ἢ τὸν πρῶτον ἱερέα ἀπὸ τῆς Μητροπόλεως. Ἐστράτευον δὲ αἱ ἀποικίαι ὑπὸ τὰς σημαίας τῶν Μητροπόλεων καὶ πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς ἐπροστατεύοντο παρ' αὐτῶν. Τινὲς τῶν ἀποικιῶν διὰ τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Μητροπόλεως, ἢ διὰ τὴν κατ' αὐτῆς δυσαρέσκειαν, καθίσταντο ἀνεξάρτητοι καὶ αὐτοδιοίκητοι. Διέσωζον ὅμως πάντοτε αἱ ἀποικίαι τὴν πρὸς τὴν Μητρόπολιν αὐτῶν ἀγάπην καὶ τὸ σέβας, καὶ ἐν πάσῃ ἀνάγκῃ προσέδραμον εἰς αὐτήν. Σπανιωτάτη ἐφάνη ἡ παράβασις τοῦ ἀποικιακοῦ τούτου φίλτρου. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπέστελλον αἱ ἀποικίαι δῶρα τινὰ εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ πρὸς τὴν Μητρόπολιν, εἰς μεταγενεστέρους δὲ χρόνους ὑπέφερον καὶ φορολογίας καὶ καταπιέσεις τινάς.

Καθ' ὃ εἶχον οἱ Ἕλληνες οἰκονομικὸν σύστημα, αἱ πόλεις καὶ αἱ ἀποικίαι δὲν κατελάμβανον τὴν γῆν καὶ δὲν διετήρουν αὐτὴν ὡς δημοσίαν τῆς πόλεως ἰδιοκτησίαν, ἀλλὰ διένεμον αὐτὴν εἰς μοίρας καὶ κατὰ κλῆρον εἰς τοὺς πολίτας ἢ ἀποίκους. Τοῦτο ἦτο τὸ σύστημα τῶν κληρουχιῶν. Κατεγίνοντο δὲ πρὸ πάντων

εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν, τιμῶντες τὸν γεωργικὸν βίον καὶ ὀρθῶς θεωροῦντες ὅτι ἡ γεωργία ἦτον ἡ τροφὸς ὅλων τῶν ἄλλων τεχνῶν καὶ τοῦ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐμπορίου (α). Ὅλαι αἱ ἀποικίαι τῶν Ἑλλήνων ἐπεμελήθησαν τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν, ἀλλὰ καὶ τὰς τέχνας συγχρόνως, καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν, καὶ κατεστάθησαν εὐτυχεῖς καὶ ἐμπορικαί, μηδέποτε παριδοῦσαι τὴν τῶν τεχνῶν, τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν καλλιέργειαν, δι' ὧν ἐλαμπρύνθησαν, ἐδόξασαν τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα, καὶ πολλοὺς βαρβάρους λαοὺς εὐηργέτησαν.

Ἡ Μίλητος ὑπερέβη πᾶσαν ἄλλην Ἑλληνικὴν πόλιν κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς συστάσεως καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τὸν ἀποικιῶν αὐτῆς (β). Οἱ Ἴωνες εἶχον τὰς τρυφάς, ἀλλὰ δὲν εἴχοντο παρ' αὐτῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην. Ἀπαριθμοῦσι τινὲς τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν τριακοσίας περίπου ἀποικίας τῆς Μιλήτου (γ). Κατέλαβεν αὕτη τὴν Προποντίδα, τὸν πόντον μέχρι τῶν περάτων αὐτοῦ, καὶ ἔκτισε πολλὰς πόλεις αἵτινες ταχέως προώδευσαν. Ἐπὶ τῶν ἀγρίων ἐκείνων καὶ λη-

(α) Εὖ μὲν γὰρ φερομένης τῆς γεωργίας, ἔῤῥωνται καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι ἅπασαι· ὅπου δ' ἀναγκασθῇ ἡ γῆ χερσεύειν ἀποσβέννυνται καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι σχεδόν τι κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. Ξενοφ. Οἰκον. Ε'.

(β) Πολλὰ δὲ τῆς πόλεως ἔργα ταύτης· μέγιστον δὲ τὸ πλῆθος τῶν ἀποικιῶν, ὅ τε γὰρ Εὔξεινος πόντος ὑπὸ τούτων συνῴκισται πᾶς, καὶ ἡ Προποντὶς καὶ ἄλλοι πλείους τόποι. Στράβ. 635.

(γ) Herren ἀρχαία ἱστορία.

στρικῶν τόπων εἰσήγαγε τὴν εὐταξίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἐκ τῶν ἀποικιῶν τῆς Μιλήτου ὠνομάσθη Εὔξεινος ὁ πρὶν ἄξενος πόντος (α)· Οἱ Σάμιοι, οἱ Κλαζομένιοι καὶ ἄλλοι τῶν Ἰώνων συνέστησαν ἄλλας ἀποικίας ἐπὶ τῆς Θρᾴκης καὶ εἰς τὰ ἐνδότερα τῶν Εὐρωπαϊκῶν παραλίων τοῦ πόντου μέχρι τῆς Μαιώτιδος (Ἀζοφικῆς). Οἱ Χαλκιδεῖς καὶ Ἐρετριεῖς ἀποίκησαν εἰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας, καὶ οἱ Μεγαρεῖς ἐπὶ τῶν παραλίων τοῦ στομίου τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ὁ Ἀθηναῖος Θεοκλῆς ἠνέωξε τὴν πρὸς τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν ὁδὸν, καὶ οἱ Χαλκιδεῖς, καὶ οἱ Κορίνθιοι, καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ οἱ Ἀχαιοὶ, καὶ οἱ Ῥόδιοι, καὶ οἱ Κνίδιοι καὶ ἄλλοι Ἕλληνες, συνέστησαν πλείστας ἀποικίας κτίσαντες ἀξιολόγους πόλεις. Ἡ Μίλητος καὶ οἱ Ἴωνες ἠνέωξαν τὰς πύλας τῆς Αἰγύπτου εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον, καὶ σημαντικὴ ἑτέρα ἀποικία τῶν Θηραίων καὶ Λακεδαιμονίων συνεστήθη ἐπὶ τῆς Ἀφρικῆς. Οὐδὲν τῶν ἀρχαίων ἢ νεωτέρων ἐθνῶν συνέστησε τοσοῦτον πλῆθος ἀποικιῶν, ὅσας οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες οἵτινες ἐξαιρέτως ἐπέδωκαν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς θέσεως προτιμήσαντες πάντοτε σχεδὸν τὰ παράλια (β).

(α) Δι' οὓς (Σκύθας) ἄξενος ὠνομάζετο ὁ πόντος. Στ. 300.

Πλείστας ἀποικίας γὰρ ἐξ Ἰωνίων
Ἔστειλαν εἰς τὸν Πόντον, ὃν πρὶν Ἄξενον
Διὰ τὰς ἐπιθέσεις λεγόμενον τῶν βαρβάρων,
Προσηγορίαν ἐποίησαν Εὔξεινον τυχεῖν.

Σκύμνου Χίου Περιηγ. στιχ. 733.

(β) Τῶν γὰρ Ἑλλήνων παρὰ τὰς κτίσεις μάλιστα εὐστοχῆσαι δοξάντων, ὅτι κάλλους ἐστοχάζοντο, καὶ ἐρυμνότητος, καὶ λιμένων καὶ χώρας εὐφυοῦς. Στράβ. 235.

Ἂς ἀναφέρωμεν λεπτομερέστερον, ἀλλ' ὅσον τὰ ὅρια τῆς συγγραφῆς ἐπιτρέπουσι, τὰς σημαντικωτέρας κατ' ἐμπορικὴν ἔποψιν ἀποικίας καὶ τὰς ἐμπορικωτέρας πόλεις αὐτῶν ἐπὶ τῶν τριῶν μερῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ ἐννάτου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ (α) ὁ προπάτωρ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου Κάρανος Τιμενίδης (ϐ), ἀρχηγὸς μιᾶς ἀποικίας Ἀργείων, κατέστησεν αὐτὴν ἐπὶ τῆς χώρας, ἐν ᾗ καθίδρυσε τὸ βασίλειον τῆς Μακεδονίας. Ἡ ἀποικία αὕτη βραδέως κατεστάθη καὶ προώδευσε. Διαμαχομένη ὅμως μὲ τοὺς ἐπὶ τῶν ἐνδοτέρων τῆς Μακεδονίας πολεμικοὺς λαούς, ηὐκόλυνε τὰ μέγιστα τὴν σύστασιν τῶν ἀποικιῶν τῶν ὑπὸ Χαλκιδέων καὶ Ἐρετριέων ἐντὸς τοῦ ὀγδόου αἰῶνος γενομένων ἐπὶ τῶν παραλίων τοῦ Θερμαϊκοῦ καὶ τοῦ Πιερικοῦ ἢ Στρυμονικοῦ κόλπου, ἐπὶ τῆς ὀνομασθείσης Χαλκηδικῆς χώρας. Οἱ Ἐρετριεῖς ἔκτισαν πόλεις, καὶ ἀποίκησαν εἰς τὸν Ἄθω καὶ περὶ αὐτόν. Ἐπὶ τῆς χώρας τῶν ἀποικιῶν τούτων ἀνηγέρθη βραδύτερον ἡ πόλις Ὄλυνθος, καὶ αἱ ὑπ' αὐτὴν κῶμαι καὶ μικρότεραι πόλεις (γ). Αἱ πρῶται ἀποικίαι προώδευσαν. Ἡ

(α) Κατὰ τὸν Εὐσέϐιον, ἡ ἀποικία αὕτη ἐγένετο κατὰ τὰ 813 ἔτη πρὸ Χριστοῦ, κατὰ δὲ τὸν Larcher, μετὰ τοῦ ὁποίου συμφωνεῖ καὶ ὁ Raoul-Rochette, ἐγένετο κατὰ τὰ 873.

(ϐ) Ἡροδ. Βιϐ. Η'. Θουκυδ. Ξυγγρ. Β'. 99. Πλουτ. Ἀλέξ.

(γ) Ἐρέτρια μὲν γὰρ συνῴκισε τὰς περὶ Παλλήνην καὶ τὸν Ἄθω πόλεις, ἡ δὲ Χαλκὶς τὰς ὑπὸ Ὀλύνθῳ. Στρ. 447. Ἡ Ὄλυνθος πόλις συνῳκίσθη ἐκ τῶν παραθαλασσίων πόλεων τῶν Χαλκιδέων ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, κατὰ προτρο-

χώρα τῆς Μακεδονίας, ἐκτὸς τῆς εὐφορίας τῶν καρπῶν, εἶχε καὶ πλούσια μεταλλεῖα χρυσοῦ ἐν τῷ ὄρει Παγγαίῳ (Προυνάρι) καὶ εἰς τὴν περὶ αὐτὸ γῆν καὶ πέραν αὐτῆς μέχρι τοῦ ποταμοῦ Στρυμόνος (Στροῦμα). Εἶχε δὲ καὶ ἄργυρον καὶ χαλκόν. Παρῆγεν ἀρίστην πρὸς ναυπηγίαν καὶ πρὸς τὰς οἰκοδομὰς ξυλείαν, καὶ μάλιστα τὴν χρησιμωτέραν διὰ τὴν κατασκευὴν δοράτων καὶ ἀκοντίων καὶ τῶν ξυλίνων ὅπλων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. (Θεοφρ. ἱστορ. φυτ.)

Ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς Θρᾴκης καὶ τοῦ Πόντου Ἑλληνικῶν πόλεων ὀνομαστότεραι καὶ ἐμπορικώτεραι ὑπῆρξαν· ἡ Κύζικος (α)· ἡ Σινώπη (β), ἥτις ἐτίμα τὸν

πὴν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περδίκκα, περὶ τὰ 432 ἔτη πρὸ Χριστοῦ, ἤτοι ἐν τῇ 86 Ὀλυμπιάδι. Θουκυδ. Ξυγγρ. ά. 58.

(α) Ἡ Κύζικος, Μιλησίων ἄποικος, ἐκτίσθη περὶ τὰ 751 ἔτη πρὸ Χριστοῦ, κατὰ τὴν χρονολογίαν τοῦ Εὐσεβίου καὶ τὸν Raoul-Rochette.

(β) Ἡ Σινώπη, ἀποικία τῶν Μιλησίων. Ἐδέχθη αὕτη ἡ πόλις πολλὰς ἀποικίας τῶν Μιλησίων, οἵτινες ἐπεμελήθησαν κατὰ πολὺ τὴν διατήρησιν καὶ πρόοδον αὐτῆς. Ἡ πρώτη ἀποικία τῶν Μιλησίων ἀνάγεται, κατὰ τοὺς χρονολογικοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Raoul-Rochette εἰς τὰ 751 ἔτη πρὸ Χριστοῦ. Ἡ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου ἀναφερομένη εἰς τὴν 37 Ὀλυμπιάδα ἀποικία τῶν Μιλησίων εἰς τὴν Σινώπην ὑπῆρξε δευτέρα ἀποικία πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς πρώτης, ὡς ἀποδεικνύει ὁ Raoul-Rochette (Liv. V. chap 19), ὅστις στηριζόμενος εἰς τὴν μαρτυρίαν Σκύμνου τοῦ Χίου παρατηρεῖ ὅτι οἱ καθιδρυταὶ τῆς Σινώπης ὑπῆρξαν οἱ Μιλήσιοι Κόϋς καὶ Κριτῖνος, καὶ ὄχι ὁ Κῷος Κρίτιος, ὡς ὁ Εὐστάθιος λέγει ὑπὸ τὸν στιχ. 775 τῆς περιηγήσεως τοῦ Διονυσίου, οὐδὲ ὁ Κῷος Μακρίτιος, ὡς λέγει ὁ Στέ-

Ἀργοναύτην ἥρωα Αὐτόλυκον ὡς πρῶτον ἱδρυτὴν αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰάσονος· ἡ Ἀμισὸς (α) (Σαμσούν)· ἡ καλλίστη Ἀμάσεια, πατρὶς τοῦ γεωγράφου μας Στράβωνος· ἡ Τραπεζοὺς (β)· ἡ Θεοδόσια (Καφφάς)· τὸ Παντικάπαιον (Κέρτσι), ἕδρα τῶν βασιλέων τῶν Βοσπορανῶν Ἑλλήνων· ἡ Φάσις ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Φάσιδος· ἡ Διοσκουριὰς, (Ἰσκουρία, τρία μίλια ἀπέχουσα ἀπὸ τοῦ Σουκοὺμ-Καλὲ πρὸς μεσημβρίαν)· ἡ Φαναγορία (γ) (Ταμὰν καὶ

φανος Βυζάντιος. Ὁ Ξενοφῶν, ὁ Στράβων, ὁ Διόδωρος καὶ ὁ περιηγητὴς τοῦ Εὐξείνου Πόντου Ἀῤῥιανὸς ὀνομάζουσι τὴν Σινώπην ἀποικίαν τῶν Μιλησίων.

(α) Ἡ πρώτη ἀποικία τῶν Μιλησίων εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἀναφέρεται κατὰ βασίμους σκέψεις τοῦ Raoul-Rochette εἰς τὰ 632 ἔτη πρὸ Χριστοῦ. Ἀποίκησαν δὲ εἰς τὴν πόλιν ταύτην διὰ τὸν ἄριστον λιμένα της καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἴωνες, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τοῦ Ἀθηνοκλέους διευθυνθέντες, οἵτινες ὠνόμασαν αὐτὴν Πειραιᾶ, διὰ τὸν λιμένα της.

(β) Ἡ πόλις αὕτη ὑπῆρξεν ἀποικία τῶν Σινωπέων, συστηθεῖσα περὶ τὰ 747 ἔτη πρὸ Χριστοῦ, κατὰ τὸν Raoul-Rochette.

(γ) Αἱ ἀποικίαι τῶν Μιλησίων εἰς τὴν Φαναγορίαν, Διοσκουριάδα, Φάσιδα, Παντικάπαιον καὶ Θεοδοσίαν ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Raoul-Rochette εἰς τὰ 572 ἕως τὰ 545 ἔτη πρὸ Χριστοῦ. Παρατηρεῖ δὲ ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς εἰς τὸ περὶ Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν σύγγραμμά του, (τὸ ὁποῖον ἐννοοῦμεν πάντοτε ὁσάκις ἀναφέρομεν αὐτὸν) ὅτι κατὰ γραφικὸν λάθος φαίνεται εἰς τὰ σχόλια τοῦ Εὐσταθίου εἰς τὸν Διονύσιον, ὅτι ἡ Φαναγορία καὶ ἡ Ἑρμώνασσα ἦσαν ἀποικίαι τῶν Παιόνων, διότι καὶ αὐτὸς ὁ Διονύσιος ὠνόμασεν αὐτὰς ἀποικίας τῶν Ἰώνων. Σκύμνος δὲ ὁ Χῖος, ἀποικίας τῶν Τηΐων. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ ὁ Ammian-Marcel· Lib. 22 c. 8 λέγει ῥητῶς· Phanagorus et hermo-

ἡ Φαναγορισκάγια)· ἡ Ὀλβία (α) ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ ποταμοῦ Βορυσθένους (Δνιέπερ). Ἐπὶ δὲ τῆς Θρακικῆς παραλίας, ἡ Πέρινθος (β) καὶ Ἡράκλεια ὕστερον ὀνομασθεῖσα· τὸ Βυζάντιον (γ) τὸ ὁποῖον ἀπέδιδεν εἰς

nassa studio Graecorum constructae· ἤτοι, «Φαναγόρειον καὶ ἡ Ἑρμώνασσα ἐπιμελείᾳ τῶν Ἑλλήνων κτισθεῖσαι.

(α) Ἡ πόλις αὕτη ὠνομάσθη καὶ Βορυσθένης. Ἐκτίσθη δὲ ὑπὸ τῶν Μιλησίων περὶ τὰ 650 ἔτη πρὸ Χριστοῦ. Ἡ θέσις τῆς ἀρχαίας καὶ ἐμπορικωτάτης ταύτης πόλεως ὑποτίθεται ὅτι ἦτον, ὡς ἀναφέρει ὁ Malte-Brun Liv. 92, πλησίον τοῦ Νικολαϊέφ, καὶ Στομογγύλι. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ὀδησσοῦ συνήχθησαν ὑπὸ τῶν Ῥώσσων πλεῖσται Ἑλληνικαὶ ἀρχαιότητες εὑρεθεῖσαι διὰ τῶν ἀνασκαφῶν εἰς τὰς θέσεις ταύτας, καθὼς καὶ εἰς τὸν λιμένα τῆς Ὀδησσοῦ.

(β) Ἡ Πέρινθος, καθὼς ἀναφέρει Σκύμνος ὁ Χῖος, ὑπῆρξεν ἀποικία τῶν Σαμίων, τὴν ὁποίαν ὁ Raoul-Rochette ἀναφέρει ὡς γενομένην περὶ τὸν ἕκτον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ.

(γ) Περὶ τὰ μέσα τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ οἱ Μεγαρεῖς ἀποίκησαν ἀπέναντι τῆς πρὸ ὀλίγων ἐτῶν κτισθείσης παρ' αὐτῶν Χαλκηδόνος καὶ κατέλαβον τὸ Βυζάντιον. Ἡ Πυθία ὡδήγησε τοὺς Μεγαρεῖς εἰς τὸ νὰ οἰκισθῶσιν εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ἀπαντήσασα εἰς τοὺς ἐρωτήσαντας αὐτὴν περὶ τῆς θέσεως τῆς νέας ἀποικίας, ὅτι ἔπρεπε νὰ συστήσωσιν αὐτὴν ἀπέναντι τῶν τυφλῶν, καὶ τυφλοὺς ἠνόει τοὺς πρώτους Μεγαρεῖς, οἵτινες παραβλέψαντες τὴν ἐξαίρετον καὶ σπανίαν θέσιν τοῦ Βυζαντίου, κατεστάθησαν εἰς τὴν Χαλκηδόνα. Οἱ Μεγαρεῖς ἔκτισαν καὶ τὴν Σηλυμβρίαν, ἀλλὰ Σκύμνος ὁ Χῖος εὐτυχεῖς Μεγαρεῖς ὠνόμασε τοὺς τὸ Βυζάντιον οἰκήσαντας.

Ἡ Σηλυμβρία
Ἣν οἱ Μεγαρεῖς κτίζουσι πρὶν Βυζαντίου·
Ἑξῆς Μεγαρέων εὐτυχῶν Βυζάντιον.

εἰς τὸν Ἀργοναύτην Βύζαν τὴν πρώτην ἵδρυσίν του. Ἡ διάσημος κατασταθεῖσα ἐπὶ τῆς Θρᾳκικῆς Χερσονήσου πόλις Καρδία, τὴν ὁποίαν ἔκτισαν οἱ Μιλήσιοι μετὰ τῶν Κλαζομενίων (α) καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἀποίκησαν οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ προτροπὴν τοῦ Σόλωνος, ὑπὸ τοῦ Μιλτιάδου διευθυνθέντες (ϐ). Πολλαὶ δὲ ἄλλαι πόλεις καὶ κῶμαι ἐκτίσθησαν, καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἀποικιῶν καὶ παρὰ τῶν Μιλησίων καὶ ἄλλων Ἑλλήνων, ἐμπορικὴν λαϐοῦσαι ἀξίαν, ὡς ἡ Σηλυμϐρία, ἡ Ἀπολλωνιὰς, ἡ Ὀδησσὸς, οἱ Τόμοι, ἡ Ἡράκλεια καὶ ἡ Χεῤῥόνησος ἐπὶ τῆς Ταυρικῆς Χερσονήσου, τὸ Κύτωρον, ἡ Κερασοῦς, ἡ Φαρνάκη, ἡ Τάναϊς ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ ποταμοῦ Τανάϊδος· αἱ Σκοπαὶ τῶν Κλαζομενίων περὶ τὴν Μαιώτιδα λίμνην καὶ ἄλλαι.

Ἐπὶ τῆς χώρας τῆς Τρῳάδος συνεστήθησαν αἱ πλεῖσται πόλεις καὶ κῶμαι ὑπὸ τῆς Λέσϐου, εἰς ἣν ὑπήγετο ἡ χώρα αὕτη (γ), καὶ πολλαὶ ἄλλαι ὑπὸ τῆς Μι-

Πολλοὶ δ' ἄλλοι Ἕλληνες συνῆλθον ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸ Βυζάντιον, ὡς ἀναφέρει ὁ αὐτοκράτωρ Πορφυρογέννητος Κωνςαντῖνος. Ὁ Raoul-Rochette παραδεχόμενος ὅτι τὸ Βυζάντιον ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Μεγαρέων, καὶ ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ διασήμου ναυτικοῦ Μεγαρέως Βύζα ὅστις ὡδήγησε τὴν ἀποικίαν, δὲν θεωρεῖ ἀπίθανον ὅτι τὸ Βυζάντιον κατείχετο πρότερον ὑπὸ τῶν Μιλησίων, ὡς ἀναφέρει ὁ Velleius Paterc. Liv. II c. 15.

(α) Σκυμ. Χίου στιχ. 699. 700.

(ϐ) Ἔπεισε δὲ καὶ τὴν ἐν Θράκῃ Χεῤῥόνησον προσκτήσασθαι. Διογ. Λαερ. Σόλων' καὶ Ἡροδ. Βιϐ. Ϛ'. 34.

(γ) Λεσϐίων ἐπιδικαζομένων σχεδόν τι τῆς πάσης Τρῳάδος, ὧν δὴ καὶ κτίσματα εἰσὶν αἱ πλεῖσται τῶν κατοικιῶν, αἱ μὲν συμμένουσαι καὶ νῦν, αἱ δὲ ἠφανισμέναι. Στραϐ. 599.

λήτου, τῆς Φωκαίας, καὶ ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων. Αἱ πρὸ τῶν Τρωϊκῶν ὑπάρξασαι καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου μνημονευόμεναι δύω πόλεις, ἡ Ἄβυδος, καὶ ἡ ἀπέναντι αὐτῆς Σηστὸς, ἐπὶ τοῦ στενοτάτου στομίου τῆς Προποντίδος κείμεναι, κατεστάθησαν ἐμπορικώταται, καταληφθεῖσαι ὑπὸ τῶν Μιλησίων (α) καὶ ἄλλων Ἑλλήνων. Ἡ Ἑλαία ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν κτισθεῖσα, προσέφερεν ἀξιόλογον λιμένα εἰς τοὺς ναυτιλλομένους (β). Ἡ Λάμψακος, ὑπὸ τῶν Φωκαέων ἐπὶ τοῦ στενοῦ τοῦ Ἑλλησπόντου κτισθεῖσα, καὶ ὑπὸ τῶν Μιλησίων οἰκισθεῖσα (γ) καὶ τὸ Ἀδραμύττιον, ἐξ οὗ ὠνομάσθη Ἀδραμυττινὸς ὁ κόλπος τῆς περὶ αὐτὸ θαλάσσης (δ), ἔγιναν ἐμπορικαὶ πόλεις.

(α) Ἄβυδος δὲ Μιλησίων ἐστὶ κτίσμα. Στραβ. 590· τὴν νεωτέραν τῶν Τρωϊκῶν Ἄβυδον ἐννοεῖ.

(β) Στραβ. 622.

(γ) Ἐλέγετο πρῶτον Πιτυοῦσα ἡ Λάμψακος· ἡ κτίσις αὐτῆς ἐγένετο ὑπὸ τῶν Φωκαέων ὡς διηγεῖται ὁ Πλούταρχος, ἐν ἀρετ. γυν. καὶ ὁ Στεφ. Βυζαντ. εἰς λέξιν Ἄβαρνος. Τὴν γνώμην ταύτην παραδέχεται ὁ Raoul-Rochette. Ὁ Στράβων (589) λέγει. Λαμψακηνοὶ Μιλησίων ἄποικοι. Ὅθεν φαίνεται ὅτι οἱ Μιλήσιοι κατέλαβον τὴν Λάμψακον δι' ἀποικίας καὶ μετ' αὐτὴν εὐδοκίμησεν ἡ Λάμψακος.

(δ) Adramytte, Cilla, Chrysa, furent sans doute occupées par des colonies Lésbiennes parties de Lesbos, puis que tout le territoire, sur le quel elles étaient situées, avait été envahi par elle. Raoul-Rochette hist· des Colon. Grec. Liv. IV ch. Ὁ Στράβων 606 λέγει. Ἀδραμύττιον Ἀθηναίων ἄποικος. Ἡ προτέρα τῶν Αἰολέων ἀποικία φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ἀσήμαντος.

Οἱ Αἰολεῖς συνέστησαν ἐπὶ τῆς Θρακικῆς παραλίας τὴν ἀποικίαν τῆς Αἴνου (α), ἐμπορικῆς πόλεως.

Δημητριακοὶ καρποί, κτηνοτροφία, ἀφθονία οἴνων, δάση, καὶ μέταλλα ὑπῆρχον εἰς τὴν Τρωϊκὴν ταύτην χώραν. Περὶ τὴν Ἄβυδον ἦσαν τὰ μεταλλεῖα τοῦ χρυσοῦ τῶν Ἀστύρων. Εἰς τὰ Ἄνδειρα ὑπῆρχε σίδηρος, καὶ ψευδάργυρος, καὶ κατεσκευάσθη ὀρείχαλκος (β). Εἰς τὸν Ἀδραμυττικὸν κόλπον ἐγίνετο τὸ ἐμπόριον τῆς ξυλείας τῆς Ἴδης καὶ ἄλλων ὀρέων (γ). Ἡ Προκόννησος ἐχορήγει τὸ ἐξαιρέτου ποιότητος λευκὸν μάρμαρον ἐξ οὗ ἡ Κύζικος κατεσκεύασε τὰ μεγαλοπρεπέστερα κτίσματα αὐτῆς.

Αἱ δὲ χῶραι τῶν ἐπὶ τῶν παραλίων τοῦ Πόντου, τῆς Ταυρικῆς Χερσονήσου, τῆς Κολχίδος, καὶ τῆς Σκυθίας, συστηθεισῶν, ὡς προείπομεν, ἀποικιῶν, παρεῖχον ἅπαντα τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως καὶ αὐξήσεως τῶν ἀποίκων, καὶ τῆς ἀναπτύξεως καὶ προόδου τοῦ ἐμπορίου αὐτῶν. Εὐφορίαν γαιῶν· πλείστους πο-

(α) Αἶνόν τε πόλιν Αἰολίδα. Ἡροδ. Βιβ. Ζ΄. 58 καὶ Θουκ. Ξυγγρ. Ζ΄. 57 καὶ ἄλλοι, καὶ ἰδίως ὁ Σουΐδας ἱστορικώτερον ἀναφέρων περὶ τῆς πόλεως ταύτης.

(β) Ὑπέρκειται τῆς τῶν Ἀβυδηνῶν χώρας τὰ Ἄστυρα . . . χρυσεῖα ἔχοντα, ἃ νῦν σπάνια ἐστίν. Στραβ. 591. Ἔστι δὲ περὶ τὰ Ἄνδειρα λίθος ὃς καιόμενος σίδηρος γίνεται· εἶτα μετὰ γῆς τινὸς καμινευθεὶς ἀποστάζει ψευδάργυρον, ἣ προσλαβοῦσα χαλκὸν τὸ καλούμενον γίνεται κράμα, ὃ τινὲς ὀρείχαλκον καλοῦσι. Στράβ. 610.

(γ) Ἐλέγετο τὸ χωρίον «Ἀσπανεύς, τὸ ὑλοτόμιον τῆς Ἰδαίας ὕλης. Ἐνταῦθα γὰρ διατίθενται κατάγοντες τοῖς δεομένοις.» Στ. 606.

ταμοὺς πλωτοὺς καὶ πλήρεις ἰχθύων· ἀπέραντα δάση παντοειδοῦς ξυλείας, μέταλλα, καὶ θάλασσαν. Οἱ Σκῦθαι ὅμως κατέτρεχον τοὺς Ἕλληνας ἀποστρεφόμενοι καὶ τὰ ἤθη καὶ τὴν θρησκείαν αὐτῶν. Ἅμα εἶδον τὸν Ἀνάχαρσιν ἐκτελοῦντα μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐπιστροφήν του θυσίαν τινὰ κατὰ τὰ Ἑλληνικὰ ἔθιμα κατετόξευσαν αὐτὸν, ὡς ὁ Ἡρόδοτος λέγει.

Οἱ πειραταὶ τῆς Ταυρικῆς Χερσονήσου κατεῖχον τὸν λιμένα τῶν Συμβόλων (α) (Βαλουκλαβὰ) καὶ ἐπειράτευον πᾶν φαινόμενον ἐν τῇ θαλάσσῃ ἢ προσερχόμενον εἰς τὰ παράλιά των πλοῖον, σφάζοντες ἢ δουλαγωγοῦντες καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Ἄλλοι δὲ λαοὶ, κάτοικοι τῶν ἀλιμένων καὶ ὀρεινῶν παραλίων τοῦ Καυκάσου, λεγόμενοι Ἀχαιοὶ, Ζυγοὶ, καὶ Ἡνίοχοι, οἵτινες ὑπετίθετο ὅτι κατήγοντο ἀπὸ τοὺς μείναντας εἰς τὴν Κολχίδα ἐκ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἰάσωνος, ἢ ἀπὸ ἄλλους ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου πλανηθέντας ἐν τῷ Πόντῳ Ἕλληνας, (β) κατεῖχον τὰ ἤδη ὑπὸ τῶν Ἀβαζῶν κατεχό-

(α) Λιμὴν στενόστομος, καθ' ὃν μάλιστα οἱ Ταῦροι, Σκυθικὸν ἔθνος, τὰ λῃστήρια συνίστανται τοῖς καταφεύγουσιν ἐπ' αὐτὸν ἐπιχειροῦντες. Καλεῖται δὲ Συμβόλων λιμήν. Στραβ. 318. Balaclava est le port des signaux, le Symbolon limin de Strabon. Malte Brun· Liv. 92.

(β) Ἡ τῶν Ἀχαιῶν καὶ Ζυγῶν καὶ Ἡνιόχων παραλία, τὸ πλέον ἀλίμενος καὶ ὀρεινὴ τοῦ Καυκάσου μέρος οὖσα. Ζῶσι δὲ ἀπὸ τῶν κατὰ θάλατταν λῃστηρίων, ἀκάτια ἔχοντες λεπτὰ καὶ κοῦφα. Καλοῦσι δὲ αὐτὰ οἱ Ἕλληνες Καμάρας. Φασὶ δὲ ἀπὸ τῆς Ἰάσωνος στρατιᾶς, τοὺς μὲν Φθιώτας καὶ Ἀχαιοὺς τὴν ἐνταῦθα Ἀχαΐαν οἰκίσαι, Λάκωνας δὲ τὴν Ἡνιοχίαν. Τῶν

μενα παράλια, καὶ ἐθαλαττοκράτουν ἐν τῷ Πόντῳ ἔχοντες στόλους μικρῶν καὶ ἐλαφρῶν πλοιαρίων, τὰ ὁποῖα οἱ Ἕλληνες ὠνόμαζον Καμάρας, καὶ κατὰ πλοίων, καὶ κατὰ πόλεων καὶ χωρίων ἐπιπίπτοντες, ἐλῄστευον καὶ ᾐχμαλώτιζον τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐπώλουν αὐτοὺς μετερχόμενοι τὴν σωματεμπορείαν.

Πολλὰ δὲ ἄλλα διαφόρων ὀνομάτων Σκυθικὰ γένη, περὶ τὸν Βορυσθένην, περὶ τὴν Μαιῶτιδα, καὶ περὶ τὸν Ἴστρον, (Δούναβιν) καὶ ἄλλα ὑπεράνω τῆς Τραπεζοῦντος ἐπὶ τοῦ Καυκάσου, καὶ ἐπὶ τοῦ Παρυάδρου (Τζελδὶρ) ἔζων νομαδικῶς καὶ λῃστρικῶς.

Οἱ δὲ Ἕλληνες ἀμυνόμενοι καὶ πολεμοῦντες, κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, καὶ συνετῶς καὶ ἐπιτηδείως πολιτευόμενοι, κατεστάθησαν σεβαστοὶ πρὸς τὰ πολυάριθμα βάρβαρα καὶ λῃστρικὰ γένη, καὶ ἐμπορικὰς μετ' αὐτῶν ἔλαβον σχέσεις.

Τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ἐμπορίου τῶν Ἑλλήνων ἐγίνετο ἐν τῷ Πόντῳ.

δ' οὖν Καμαρῶν στόλους κατασκευαζόμενοι καὶ ἐπιπλέοντες τοτὲ μὲν ταῖς ὁλκάσι, τοτὲ δὲ χώρᾳ τινὶ ἢ καὶ πόλει τινὶ θαλατοκρατοῦσι. Τὸ δ' αὐτὸ ποιοῦσι καὶ ἐν τῇ ἀλλοτρίᾳ ἀποκρύψαντες τὰς Καμάρας αὐτοὶ πλανῶνται πεζοί, νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἀνδραποδισμοῦ χάριν. Στράβ. 495, 496. Ὁ Ἀππιανὸς ἀναφέρει αὐτοὺς ὡς ἀπογόνους τῶν πλανηθέντων μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τρῳάδος ἐν τῷ Πόντῳ Ἑλλήνων. Les Grecs connurent jadis les Abases sous le nom d'Achaei, comme des pirates rusés et rédoutables; sous le nom d' Abasges, ils étaient décriés chez les Byzantins pour leur commerce d'ésclaves. Malte Brun. Liv. 122.

Ἡ Σινώπη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη, ἐξαιρέτως ναυτικὴ καὶ ἐμπορικὴ πόλις, ἐν τῷ Εὐξείνῳ θαλαττοκρατήσασα.

Ἡ ἁλιευτικὴ καὶ αἱ ταριχεῖαι, ἐχορήγουν σημαντικὰς προσόδους εἰς τοὺς περὶ τὴν Μαιῶτιδα, περὶ τὸν Βορυσθένην καὶ Τάναϊν, καὶ ἄλλους ποταμοὺς κατοικοῦντας, καθὼς καὶ εἰς τοὺς ἐπὶ τῶν παραλίων τοῦ Πόντου καὶ Ἑλλησπόντου. Ἡ ἁλιευτικὴ καὶ ταριχεία τοῦ ἰχθύος ἀντακαίου ἦτο λίαν προσοδοφόρος. Εἰς δὲ τὴν Σινώπην καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον, ἦτο μεγάλη καὶ ἐπικερδεστάτη ἡ ἁλιεία καὶ ταριχεία τῶν μικρῶν καὶ μεγάλων πηλαμύδων (α). Τὰ Βυζάντια καὶ Ποντικὰ ταρίχη ἦσαν ὀνομαστὰ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἐμπόριον.

Ἐκ τῆς Σινώπης καὶ ἄλλων τόπων τοῦ Πόντου ἐξήγετο πλείστη ξυλεία πρὸς ναυπηγίαν, καὶ πρὸς τὴν κατασκευὴν ξυλίνων ἐργαλείων καὶ σκευῶν, καὶ μάλιστα τῶν ὅσων κατεσκεύαζον ἐκ τοῦ βαρυτάτου ξύλου τῆς Πύξου, ἥτις εὑρίσκετο πλείστη εἰς τὴν Σινωπικὴν χώραν (β). Ἡ Ποντικὴ ξυλεία εἶχε τὰ δευτερεῖα τῆς Μακεδονικῆς εἰς τὸ ἐμπόριον (γ). Ἐξήγετο δὲ ἐκ τῆς Σινώπης, καὶ ἡ ἀρίστη μίλτος δι' ἧς ἤλειφον τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ἐξωτερικῶς βάπτοντες αὐτὰ (δ), καὶ

(α) Στραβ. 820. ἀναφέρει καὶ ὁ Ἡρόδοτος εἰς Βιβ. Δ'. περὶ τῆς ἁλιείας τῶν ἀντακαίων.

(β) Στραβ. 545. 546.

(γ) Διαιροῦσι δέ τινες κατὰ τὰς χώρας, καὶ φασὶν ἀρίστην μὲν εἶναι τῆς ὕλης πρὸς τὴν τεκτονικὴν χρείαν, τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα παραγινομένης τὴν Μακεδονικήν· δευτέραν δὲ τὴν Ποντικήν· κλ. Θεοφ. ἱστορ. Φυτ. Βιβ. Ε'. 2.

(δ) Τὸ δὲ παλαιὸν ἅπασαι αἱ νῆες ἦσαν μιλταλιφέες. Ἡροδ. Βιβ. Γ'. 58. Τὸ χρῶμα τῆς μίλτου ἦτον ἐρυθρόν.

τὴν ὁποίαν ἔφερον οἱ ἔμποροι εἰς τὴν Σινώπην διὰ ξηρᾶς ἐκ τῆς Καππαδοκίας, ὅθεν καὶ πλάκας κρυστάλλου, καὶ εἴδη ἐξαιρέτου ποιότητος λίθων χρησίμων διὰ τὴν κατασκευὴν λαβίδων τῶν μαχαιρίων, καὶ ἄλλα πράγματα μετέφερον (α).

Ἀπὸ τὴν Ταυρικὴν Χερσόνησον, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν Θεοδοσίαν ἐξήγοντο τὰ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς ἄλλους τόπους τῆς Ἑλλάδος φερόμενα πάμπολλα φορτία σίτου (β). Περὶ τὴν Τραπεζοῦντα καὶ ἐν τῇ Φαρνακίᾳ εἰργάζοντο εἰς τὴν μετάλλευσιν τοῦ σιδήρου καὶ ἀργύρου (γ).

(α) Ἐν δὲ τῇ Καππαδοκίᾳ γίνεται καὶ ἡ λεγομένη Σινωπικὴ μίλτος, ἀρίστη τῶν πασῶν. Ὠνομάσθη δὲ Σινωπικὴ διότι κατάγειν ἐκεῖσε εἰώθασιν οἱ ἔμποροι. Στραβ. 540.

(β) Τῆς δὲ Χεῤῥονήσου πλὴν τῆς ὀρεινῆς, τῆς ἐπὶ θαλάττῃ μέχρι Θεοδοσίας, ἥγε ἄλλη πεδιὰς καὶ εὔγεως ἐστὶ πᾶσα σίτῳ δὲ καὶ σφόδρα εὐτυχής. Κἂν τοῖς πρόσθεν χρόνοις ἐντεῦθεν ἦν τὰ σιτοπομπεῖα τοῖς Ἕλλησι. Στραβ. 311.

(γ) Οἱ δὲ νῦν Χαλδαῖοι, Χάλυβες τὸ παλαιὸν ὠνομάζοντο καθ' οὓς μάλιστα ἡ Φαρνακία ἵδρυται. Ὅλως δὲ κατὰ τοὺς τόπους τούτους ἡ παραλία στενὴ τελέως ἐστίν. Ὑπέρκειται δὲ αὐτῆς τὰ ὄρη μετάλλων πλήρη καὶ δρυμῶν· γεωργεῖται δὲ οὐ πολλά. Στραβ. 549.

Τὴν σήμερον ἔτι ἡ φυλὴ αὕτη ἐργάζεται εἰς τὴν ἐξόρυξιν τῶν μετάλλων καὶ κατ' ἐξοχὴν τοῦ χαλκοῦ, τοῦ ἐν τῇ Παφλαγονίᾳ (Καςαμουνὶ) εὑρισκομένου, καθὼς παρετήρησαν οἱ νεώτεροι περιηγηταὶ τῶν τόπων τούτων. Τὰ νῦν μεταλλεῖα τοῦ χαλκοῦ τοῦ Τοκὰτ, τοῦ Κουρὲχ, καὶ τοῦ Γουμοὺς Χανὲ, πλησίον τῆς Τραπεζοῦντος εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαίων, ἢ κεῖνται εἰς τὰς περὶ ἐκεῖνα θέσεις.

Τὸ Παντικάπαιον ἦτον ἡ μεγάλη ἐμπορικὴ ἀγορὰ τῶν Εὐρωπαίων Βοσπορανῶν, ἐν ᾗ εὑρίσκοντο πάντα τὰ ἔξωθεν διὰ θαλάσσης κομιζόμενα. Ἡ Φαναγορία ἦτον ἡ μεγάλη κοινὴ ἀγορὰ τῶν Ἀσιανῶν Βοσπορανῶν καὶ πάντων τῶν ἐκ τῆς Μαιώτιδος καὶ τῶν ἐνδοτέρων τόπων μετακομιζομένων πρὸς ἐμπόριον πραγμάτων (α). Ἡ πόλις Τάναϊς, ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ταναΐδος κειμένη, ἦτον ἡ κοινὴ ἀγορὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν νομαδικῶν ἐθνῶν ἅπερ ἔφερον, δέρματα, μηλωτὰς, ἀνδράποδα, καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶχον πρὸς ἐμπόριον, καὶ ἐλάμβανον οἴνους, ὑφάσματα, καὶ ἄλλα χειροτεχνήματα (β).

Ἡ Φάσις καὶ ἡ Διοσκουριὰς ἦσαν τὰ τελευταῖα ὅρια τοῦ ἐν τῷ Πόντῳ ἐμπορίου, καὶ οἱ Ἕλληνες ἔλεγον·

Εἰς Φᾶσιν ἔνθα ναυσὶν ἔσχατος δρόμος.

Ἡ Φάσις ἦτον ἡ ἐμπορικωτέρα πόλις τῆς Κολχί-

(α) Καὶ ἔστι τῶν μὲν Εὐρωπαίων Βοσπορανῶν Μητρόπολις τὸ Παντικάπαιον, τῶν δὲ Ἀσιανῶν τὸ Φαναγόριον· καλεῖται γὰρ καὶ οὕτως ἡ πόλις. Καὶ δοκεῖ τῶν μὲν ἐκ τῆς Μαιώτιδος καὶ τῆς ὑπερκειμένης βαρβάρου μετακομιζομένων ἐμπορεῖον εἶναι ἡ Φαναγορία, τῶν δὲ ἐκ τῆς θαλάσσης ἀναφερομένων ἐκεῖσε τὸ Παντικάπαιον. Στραβ. 493.

(β) Ἐπὶ δὲ τῷ ποταμῷ καὶ τῇ λίμνῃ πόλις ὁμώνυμος κεῖται Τάναϊς, κτίσμα τῶν τὸν Βόσπορον ἐχόντων Ἑλλήνων. Ἦν δ' ἐμπορεῖον κοινὸν τῶν τε Ἀσιανῶν καὶ τῶν Εὐρωπαίων Νομάδων, καὶ τῶν ἐκ τοῦ Βοσπόρου τὴν λίμνην πλεόντων, τῶν μὲν ἀνδράποδα ἀγόντων καὶ δέρματα, τῶν δὲ ἐσθῆτα καὶ οἶνον, καὶ ἄλλα ὅσα τῆς ἡμέρου διαίτης οἰκεῖα ἀντιφορτιζομένων. Στραβ. 493.

δος, ἀπέχουσα δύω ἢ τριῶν ἡμερῶν πλοῦν ἀπὸ τῆς Ἀμισοῦ καὶ ἀπὸ τῆς Σινώπης. Ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ στομίου τοῦ Πόντου μέχρι τῆς Φάσιδος πλοῦς, ἐδύνατο νὰ γίνῃ εἰς ἐννέα ἡμέρας καὶ ὀκτὼ νύκτας, λογιζομένης τῆς νυχθημέρου πορείας τοῦ πλοίου, εἰς δεκατρεῖς μυριάδας ὀργυιῶν κατὰ τὸν Ἡρόδοτον. (Βιβ. δ'. 86). Ὀνομαστὰ ἦσαν εἰς τὸ ἐμπόριον, τὰ λινὰ ὑφάσματα τῆς Κολχίδος καὶ τῆς Φάσιδος· τὸ Κολχικὸν λίνον καὶ ἡ κάνναβις· ἡ ναυπηγήσιμος ξυλεία καὶ ὁ κηρὸς καὶ ἡ πίσσα·

Ἐμπορικωτάτη ἦτον ἡ θέσις τῆς Φάσιδος, ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ποταμοῦ τούτου κειμένη (α). Διὰ τῆς πόλεως ταύτης ἐγίνετο τὸ διὰ θαλάσσης καὶ τὸ διὰ τῶν ποταμῶν τοῦ Φάσιδος καὶ Κύρου ἐμπόριον τῆς Κολχίδος, τῆς Ἀρμενίας, τῆς Ἰβηρίας (Ἰμηρητίας, Γεωργίας, Γουρίας) καὶ Ἀλβανίας, (Δαγιστὰν, καὶ Λεγιστὰν) καὶ ἄλλων τόπων τῆς Ἀσίας. Ἀπὸ τῆς Φάσιδος ἀνέπλεον τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα τὸν ποταμὸν Φάσιν ἕως τῶν Σαραπανῶν (Σαράμπανα ἐν τῇ νῦν Ἰμερητίᾳ) ὅπου ὁ ποταμὸς οὗτος εἶχεν ἑκατὸν εἴκοσι γεφύρας. Ἁμαξιτὴ δὲ ὁδὸς τεσσάρων ἡμερῶν διευκόλυνε τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὰς μεταφορὰς, μεταξὺ τῆς θέσεως ταύτης καὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Κύρου (β). Μεγίστη ὑπῆρξεν ἡ κίνησις τοῦ ἐμπο-

(α) Ἡ μικρὰ Ῥωσσικὴ πόλις Πόθι κατέχει τὴν σήμερον δεσπόζουσαν τὴν ναυτιλίαν τοῦ Φάσιδος θέσιν.

(β) Διαῤῥεῖ δὲ τὴν Κολχίδα ὁ Φάσις μέγας ποταμός. Ἀναπλεῖται μέχρι Σαραπανῶν ὅθεν πεζεύουσιν ἐπὶ τὸν Κῦρον ἡμέραις τέτρασι δι' ἁμαξιτοῦ. Ἐπίκειται δὲ τῷ Φάσιδι ὁμώνυμος

ρίου κατὰ τας θέσεις ταύτας. Διὰ τῶν ὁδῶν τοῦ ἐμπορίου τούτου, ἐλάμβανον οἱ Ἀρμένιοι παρὰ τῶν Ἑλλήνων τοὺς οἴνους (α), τοὺς ὁποίους μετέφερον διὰ τοῦ Εὐφράτου εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ὡς εἴπομεν εἰς τὸ περὶ ταύτης κεφάλαιον, καὶ ἔφερον ἀπὸ τῆς Βαβυλῶνος, τὰ ἐν αὐτῇ ἐντόπια, καὶ τὰ φερόμενα εἰς αὐτὴν πρὸς ἐμπόριον προϊόντα τῆς Ἀραβίας καὶ Ἰνδικῆς, ὅσα ἐζητοῦντο εἰς τοὺς τόπους ὅπου ἐπέστρεφον, καὶ εἰς τὴν Φάσιν.

Ἡ Διοσκουριὰς, ἥτις ἀνέφερε τὴν πρώτην ἵδρυσιν αὐτῆς εἰς τοὺς μετὰ τοῦ Ἰάσωνος πλεύσαντας εἰς τὴν Κολχίδα, ἦτον ἡ κοινὴ ἀγορὰ τῶν παμπόλλων ἑτερογλώσσων βαρβάρων καὶ νομαδικῶν λαῶν τοῦ Καυκάσου. Ἑβδομήκοντα, καὶ κατά τινας τριακόσια ἑτερόγλωσσα ἔθνη συνήρχοντο εἰς τὴν ἀγορὰν ταύτην, ὡς λέγει ὁ Στράβων (β).

«Εἰς τὴν Διοσκουριάδα, λέγει ὁ Raoul-Rochette, δὲν
» ἐβράδυναν νὰ ἔλθωσιν οἱ Μιλήσιοι ἕνεκα τῆς ἐξαι-
» ρέτου ἐμπορικῆς θέσεως. Τὸ εἰς ταύτην γενόμενον
» Ἰνδικὸν ἐμπόριον διὰ τῆς Κασπίας θαλάσσης, προε-
» κάλει τὴν συῤῥοὴν τοσούτων ἐθνῶν» (γ).

πόλις, ἐμπορεῖον τῶν Κόλχων, τῇ μὲν προβεβλημένη τὸν ποταμὸν, τῇ δὲ λίμνην, τῇ δὲ τὴν θάλατταν. Στράβ. 498.

(α) Ἡ Ἀρμενία δὲν παρῆγεν οἶνον οὔτε οἱ πλησίοι αὐτῆς ὀρεινοὶ καὶ ψυχροὶ τόποι.

(β) Ἡ δ' αὐτὴ Διοσκουριὰς, ἐστὶ καὶ ἀρχὴ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ μεταξὺ τῆς Κασπίας καὶ τοῦ Πόντου, καὶ ἐμπορεῖον τῶν ὑπερκειμένων καὶ τῶν σύνεγγυς ἐθνῶν κοινόν. Συνέρχεσθαι γοῦν εἰς αὐτὴν ἑβδομήκοντα, οἱ δὲ καὶ τριακόσια ἔθνη φασὶν, οἷς οὐδὲν τῶν ὄντων μέλει. Πάντες δὲ Καυκάσιοι. Στράβ. 498.

(γ) Dioscurias fondée dés les tems mythologiques

Ἡ Διοσκουριὰς ἔκειτο, ὡς λέγει ὁ Στράβων, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ μεταξὺ τοῦ Πόντου καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης Ἰσθμοῦ. Πρὸς Ἀνατολὰς δὲ τῆς Κασπίας οἱ νομάδες Σκῦθαι ἐξετείνοντο μέχρι τῆς Ἰνδικῆς (α), ὥστε δυνατὸν ἦτο νὰ διακομίζωνται διαδιδόμενα ἀπὸ πλησίου εἰς πλησίον Ἰνδικὰ τινὰ προϊόντα εἰς τὴν Κασπίαν, καὶ ἀπ' αὐτῆς εἰς τὴν ἐν τῇ Διοσκουριάδι κοινὴν ἀγοράν (β). Τίς οἶδεν ἀπὸ ποίας ἐποχῆς ἔγινε τοιοῦτόν τι. Ἀφ' οὗ ὅμως ἡ Σεμίραμις ἔκτισε τὴν Βαβυλῶνα καὶ εὐκόλυνε τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις τῶν Μήδων καὶ Ἀρμενίων καὶ ἄλλων λαῶν (γ) μετὰ τῆς Βαβυλωνίας, μετὰ τῆς Περσίδος καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης διὰ τοῦ Εὐφράτου καὶ Τίγριδος, ἤρξατο καὶ ἀνεπτύ-

dût attirer de bonne heure les Milesiens par sa position avantageuse. Le commerce qu' elle faisait avec l' Inde par la mer Caspienne attirait dans ses murs un grand nombre d'étrangers. Raoul Rochette. Colon. Grecques Liv. VI chap. II.

(α) Στράβ. 506.

(β) Ὁ Ἡρόδοτος δὲν ἀναφέρει τοιοῦτόν τι, ὁ δὲ Στράβων λέγει ὅτι οἱ νομάδες λαοὶ τοῦ Καυκάσου συνήρχοντο εἰς τὴν Διοσκουριάδα, οἱ πλείονες πρὸς ἀγορὰν ἅλατος· «συνέρχονται δὲ τὸ πλεῖστον ἁλῶν χάριν. Στράβ. 506.» Τοῦτο ὅμως δὲν ἀνατρέπει τὴν ἰδέαν τοῦ Κυρίου Raoul Rochette, διότι ἐν ᾧ ἤρχοντο πολλοὶ νομάδες διὰ νὰ ἀγοράσωσιν ἅλας, ἐδύναντο ἄλλοι νὰ φέρωσι καὶ ὀλίγα τινὰ Ἰνδικὰ προϊόντα.

(γ) Ἡ δὲ Σεμίραμις ἔκτισε καὶ ἄλλας πόλεις παρὰ τὸν ποταμὸν τόν τε Εὐφράτην καὶ τὸν Τίγριν, ἐν αἷς ἐμπόρια κατεσκεύασε τοῖς φορτία διακομίζουσιν ἐκ τῆς Μηδίας καὶ Παραιτακηνῆς καὶ πάσης τῆς σύνεγγυς χώρας. Διοδ. Βιβ. Β'. 11.

χθη βαθμηδὸν εἰς τὴν ἄνω Ἀσίαν τὸ ἐμπόριον τῶν Βαϐυλωνίων καὶ τῶν Ἀραϐικῶν καὶ Ἰνδικῶν προϊόντων, τὰ ὁποῖα μετέφερον διὰ ξηρᾶς οἱ Ἀρμένιοι καὶ οἱ Μῆδοι, οἱ δὲ ἄνω Ἄορσοι τὰ παρελάμϐανον παρ' αὐτῶν καὶ τὰ ἔφερον διὰ καμήλων εἰς τὴν Κασπίαν πρὸς ἐμπόριον (α). Γνωστὴ ἦτον ἡ ὁδὸς ἀπὸ τῆς Κολχίδος εἰς τὴν Ὑρκανίαν (ἤτοι τὴν πλησιεστέραν εἰς τὴν Μηδίαν καὶ Ἀρμενίαν Κασπίαν) καὶ ἀπ' αὐτῆς εἰς τὰ Βάκτρα, καὶ πέραν αὐτῶν πρὸς τὴν Ἰνδικὴν ἢ τὴν Κίναν (ϐ). Ὑπῆρξε δὲ ὁδὸς κατὰ τεταγμένους σταθμοὺς, ἀπὸ τῶν ὀνομασθεισῶν Κασπίων Πυλῶν (Σιὰχ Κὸχ) μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Ἰνδικῆς, δεκαπέντε καὶ ἡμισείας χιλιάδων σταδίων, ἥτις ἀπὸ τῆς Ἀρίας (Ἐρὰτ) ἐχωρίζετο εἰς δύω ὁδοὺς, τὴν μὲν ἄγουσαν διὰ τῆς Βακτριανῆς (Βὰλσχ) εἰς τὰ ἀνατολικώτερα τῆς Ἰνδικῆς, τὴν δὲ ἄγουσαν διὰ τῆς Δραγγιανῆς (Σιδγιστὰν) καὶ διὰ τῆς Ἀραχωτῆς (Κανδαχὰρ) εἰς τοὺς δυσμικοὺς τόπους τῆς Ἰνδίας (γ). Πρὸς δὲ τὴν διὰ ξηρᾶς διακό-

(α) Καὶ γὰρ (οἱ ἄνω Ἄορσοι) ἐπεκράτουν πλείονος γῆς, καὶ σχεδόν τι τῆς Κασπίων παραλίας τῆς πλείονος ἦρχον· ὥστε καὶ ἐνεπορεύοντο καμήλοις τὸν Ἰνδικὸν φόρτον καὶ τὸν Βαϐυλώνιον παρά τε Ἀρμενίων καὶ Μήδων διαδεχόμενοι· ἐχρυσοφόρουν δὲ διὰ τὴν εὐπορίαν. Στραϐ. 506.

(ϐ) Στράϐ. 66—71.

(γ) Μῆκος δὲ ἀπὸ Κασπίων πυλῶν, ὡς ἐν τοῖς Ἀσιατικοῖς σταθμοῖς ἀναγέγραπται διττόν. Μέχρι μὲν Ἀλεξανδρείας τῆς ἐν Ἀρίοις ἀπὸ Κασπίων πυλῶν διὰ τῆς Παρθυανῆς μία καὶ ἡ αὐτὴ ὁδός. Εἶθ' ἡ μὲν ἀπ' εὐθείας διὰ τῆς Βακτριανῆς καὶ τῆς ὑπερϐάσεως τοῦ ὄρους εἰς Ὀρτόσπανα καὶ τὴν ἐκ Βάκτρων τρίοδον, ἥτις ἐστὶν ἐν τοῖς Παροπαμισάδαις. Ἡ δὲ ἐκτρέπεται μι-

μισιν, ἐδύνατο νὰ γίνῃ, ὡς ἀνεκάλυψεν μετὰ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον ὁ Μακεδὼν ναύαρχος Πατροκλῆς, καὶ ἡ διὰ τοῦ ποταμοῦ Ὤξου (Δζιχοὺν) μεταφορὰ τῶν Ἰνδικῶν προϊόντων εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ποταμὸς οὗτος εἰσήρχετο τὸ πάλαι (α) ἀπὸ τῆς Βακτριανῆς διατρέχων. Ἤδη δὲ ἐκδίδει εἰς τὴν

κρὸν ἀπὸ τῆς Ἀρίας πρὸς νότον εἰς Προφθασίαν τῆς Δραγγιανῆς, εἶτα πάλιν ἡ λοιπὴ μέχρι τῶν ὅρων τῆς Ἰνδικῆς καὶ τοῦ Ἰνδοῦ. Ὥστε μακροτέρα ἐστὶν αὕτη ἡ διὰ τῶν Δραγγῶν καὶ Ἀραχωτῶν σταδίων μυρίων πεντακισχιλίων τριακοσίων ἡ πᾶσα. Στραϐ. 723.

(α) Ἀριστόϐουλος δὲ καὶ μέγιστον ἀποφαίνει Ὦξον, καὶ εὔπλουν εἶναι (καὶ οὗτος καὶ Ἐρατοσθένης παρὰ Πατροκλέους λαϐὼν) καὶ πολλὰ τῶν Ἰνδικῶν φορτίων κατάγειν εἰς τὴν Ὑρκανίαν θάλατταν, ἐντεῦθεν δὲ εἰς τὴν Ἀλϐανίαν περαιοῦσθαι, καὶ διὰ τοῦ Κύρου καὶ τῶν ἐφεξῆς τόπων εἰς τὸν Εὔξεινον μεταφέρεσθαι. Στάϐρ. 509. οὐχ ὁμολογοῦσι δὲ ὅτι περιέπλευσάν τινες ἀπὸ τῆς Ἰνδικῆς ἐπὶ τὴν Ὑρκανίαν, ὅτι δὲ δυνατὸν Πατροκλῆς εἴρηκε. Στρ. 51. 8.

Πλεῖσται ἔρευναι ἐγένοντο περὶ τοῦ ἂν ὁ Ὦξος εἰσήρχετο τὸ πάλαι εἰς τὴν Κασπίαν. Ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μεγάλου Πέτρου τῆς Ῥωσσίας καὶ διὰ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ἤρξατο ἡ πρόοδος τῶν γεωγραφικῶν γνώσεων τῆς Κασπίας καὶ τῶν περὶ αὐτὴν τόπων. Τελευταῖον δὲ αἱ ἔρευναι τῶν Ῥώσσων περιηγητῶν Μουραϐιὲφ, Μεγενδώρφ, τοῦ Γερμανοῦ Οὐμϐόλδου, καὶ τῶν Γάλλων Δουχαμὲλ καὶ Ὠζοὺ, ἐϐεϐαίωσαν ὅτι ἡ λίμνη Ἀρὰλ εἰς ἣν ἐκδίδει ὁ ποταμὸς Ὦξος, ἦτο τὸ πάλαι μέρος τῆς Κασπίας καὶ ἀποκατέστη λίμνη, διὰ τῆς ἀποξηράνσεως τῆς γῆς τῆς νῦν χωριζούσης τὴν λίμνην ἀπὸ τῆς Κασπίας. Huot, in Malte Brun.

λίμνην Ἀράλ, καὶ εἶναι ἄγνωστον ἀπὸ τίνος χρόνου συνέβη ἡ διαχώρισις αὐτῆς ἀπὸ τῆς Κασπίας.

Τὸ ἀρχαῖον Ἰνδικὸν καὶ Βαβυλώνιον ἐμπόριον εἰς τὴν Κασπίαν ὑπῆρξε πρὸ τῆς εἰς ταύτην ἐξουσίας τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Περσῶν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ Στράβωνος (509), καὶ ὅτε ἡ Μηδία, ἥτις ἐτρύφησε καὶ ἐχρυσοφόρησε πρὶν τῆς Περσίας, ἐζήτησε τὰ πρὸς τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν Ἀραβικὰ καὶ Ἰνδικὰ καὶ Βαβυλώνια προϊόντα. Μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἔλαβον συμφέρον καὶ οἱ Ἀρμένιοι καὶ οἱ Μῆδοι νὰ φέρωσι τὰ Ἰνδικὰ καὶ Βαβυλώνια προϊόντα, καὶ νὰ μεταδίδωσιν αὐτὰ εἰς τοὺς Ἀόρσους καὶ εἰς ἄλλους. Μικρὸν δὲ φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε τὸ ἐμπόριον τοῦτο, καὶ μικρὸν ἔλαβον ἴσως μέρος οἱ Ἕλληνες τοῦ Πόντου εἰς αὐτό. Τὰ ἀρώματα ἦσαν ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ τὰ πρώτιστα τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀραβίας καὶ Ἰνδικῆς προϊόντα, καὶ τὰ ἀρώματα εἰσήγοντο ὑπὸ τῶν Φοινίκων τὸ πάλαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐξήγοντο δὲ διὰ θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἔτι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (α).

Πλεῖστοι λαοὶ διαφόρων ὀνομάτων ἦσαν ἐπὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν καὶ Ἀσιατικῶν τόπων τοῦ Πόντου. Μεταξὺ τῶν λαῶν τούτων μνημονεύονται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, καὶ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ἱστορικῶν καὶ γεωγράφων οἱ Σινδοί. Ὁ Στράβων ἀναφέρει καὶ Σινδῶν πόλιν καὶ λιμένα καὶ βασίλειον ἐν τῷ Πόντῳ. Ὁ Ἡσύχιος ἐξήγησε τὴν λέξιν καὶ εἶπεν ὅτι Σινδοὶ εἶναι

(α) Τὰ δ' ἄλλα πάντα τὰ εὔοσμα οἷς πρὸς τὰ ἀρώματα χρῶνται τὰ μὲν ἐξ Ἰνδῶν κομίζεται κἀκεῖθεν ἐπὶ θάλατταν καταπέμπεται, τὰ δὲ ἐξ Ἀραβίας. Θεοφρ. ἱστ. Φυτ. Βιβ. Θ'. 7.

οἱ Ἰνδοί. Τινὲς δὲ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν καὶ γεωγράφων ἐθεώρησαν ὅτι οἱ Σινδοὶ τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου, καὶ ἄλλοι ἐν τῇ Ἀσίᾳ, καὶ οἱ Σίνδιες ἐν τῇ Μακεδονίᾳ, τοὺς ὁποίους ὁ Στράβων ὀνομάζει Θρᾷκας, (α) ἦσαν Ἰνδοὶ, (τίς οἶδε πῶς καὶ διατὶ ἀποδημήσαντες ἀπὸ τῆς Ἰνδικῆς) καὶ ὅτι οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ οἱ περὶ τὸν Δούναβιν λεγόμενοι Τζίγγανοι, εἶναι ἀπόγονοι τούτων τῶν Σινδῶν καὶ Σιντίων (β).

Οὔτε ὁ Ἡρόδοτος οὔτε ὁ Στράβων, οὔτε ἄλλος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἱστορικῶν ἢ γεωγράφων ἀνέφερεν ὅτι οἱ Σινδοὶ ἦλθον ποτὲ ἀπὸ τῆς Ἰνδίας, ἢ ὅτι κατήγοντο ἀπὸ τοὺς Ἰνδοὺς, ἢ ὅτι διέφερον κατὰ τὴν μορφὴν, κατὰ τὰ ἤθη, ἢ κατὰ τὴν θρησκείαν ἀπὸ τοὺς Σκύθας ἢ Θρᾷκας. Τὸ κατ' ἐμὲ πείθομαι ὅτι οἱ Σιντοὶ καὶ Σινδοὶ ἦσαν Θρακικὸν ἔθνος, ὡς λέγει ὁ Στράβων, καὶ δὲν δύναμαι νὰ ὑποθέσω ὅτι ὁ Ἡρόδοτος

(α) Ὅτι Σιντοὶ, ἔθνος Θρᾳκικὸν κατῴκει τὴν Λῆμνον νῆσον, ὅθεν Ὅμηρος Σίντιας αὐτοὺς καλεῖ. Στραβ. 21.

(β) M. Hasse, savant rempli d'idées originales a dévéloppé une hypothése différente sur l'origine des Ziguennes· il démontre que dépuis 3000 ans il a éxisté en Europe des tribus errantes portant le nom de Sigynes on Ziguennes en même tems que celui de Sinties ou Sinti· il voit dans nos Ziguennes ou Sintes, les descendans immediats de ces peuplades anciennes. D'un autre côté M. Lelewel, géopraphe Polonais, a demontré que dés l'aurore de l'histoire il a démeuré sur le Bosphore Cimmerien et mêmc en Europe, et notamment en Thrace des nations hindoues. Malte Brun Huot liv. 119.

μετὰ πολλῆς ἐπιμονῆς ἀποδείξας ὅτι οἱ Κόλχοι ἦσαν ἄποικοι τῶν Αἰγυπτίων, ἤθελε παραβλέψει νὰ ἀναφέρῃ ὅτι οἱ Σινδοὶ κατήγοντο ἀπὸ τοὺς Ἰνδοὺς, ἐὰν ὑπῆρχε τὸ πάλαι τοιαύτη γνώμη.

Ὅπως ἂν ἔχωσι τὰ περὶ τούτου, παρατηροῦμεν ὅτι οἱ Σινδοὶ δὲν μνημονεύονται οὔτε ὡς ἐμπορικὸς οὔτε ὡς διακεκριμένος κατά τι λαός. Οἱ Σκῦθαι ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Ταυρικῇ Χερσονήσῳ Τάφρου, (Περεκὸπ) ἐν ὥρᾳ χειμῶνος διὰ τῶν παγετῶν τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου ἐπροχώρουν, λέγει ὁ Ἡρόδοτος, μέχρι τῶν τόπων τῶν Σινδῶν (α) ἐπὶ σκοπῷ πιθανῶς ἐξανδραποδίσεως αὐτῶν.

Οἱ Ἕλληνες τοῦ Πόντου εἰσήγαγον βαθμηδὸν τὸν γεωργικὸν βίον καί τινα εὐταξίαν εἰς πολλοὺς Σκυθικοὺς λαοὺς, καὶ παρεκίνησαν αὐτοὺς εἰς τὴν φιλεργίαν διὰ τῶν ἐκ τοῦ ἐμπορίου κερδῶν. Ἀνεμίχθησαν δὲ Ἕλληνες καὶ Σκῦθαι εἰς διαφόρους τόπους τῆς Σκυθίας καὶ συνέζων. Ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως χώρας περὶ τὸν ποταμὸν Βορυσθένην, καὶ περὶ τὸν Ὕπανιν (Βοὺγ) οἱ Σκῦθαι κατεστάθησαν γεωργικοὶ, καί τινες μάλιστα ἐκαλλιέργουν τὸν σῖτον πρὸς ἐμπόριον καὶ ὄχι πρὸς χρῆσιν αὐτῶν (β) Ἐπροχώρουν δὲ οἱ Ἕλληνες ἔμποροι τοῦ Πόντου χάριν ἐμπορίου εἰς ὅλην τὴν Σκυθίαν,

(α) Ἡ δὲ θάλασσα πήγνυται καὶ ὁ Βόσπορος πᾶς ὁ Κιμμέριος, καὶ ἐπὶ τοῦ κρυστάλλου οἱ ἐντὸς τάφρου Σκῦθαι κατοικημένοι στρατεύονται καὶ τὰς ἁμάξας ἐπελαύνουσι πέρην εἰς τοὺς Σινδούς. Ἡροδ. Βιβ. δ'. 28.

(β) Ἡροδ. Βιβ. δ'. 17. 18. ὑπὲρ δὲ Ἀλαζώνων (Οὐκρανία Πολωνικὴ) οἰκέουσι Σκῦθαι ἀροτῆρες οἱ οὐκ ἐπὶ σιτήσι σπείρουσι τὸν σῖτον ἀλλ' ἐπὶ πρήσι.

καὶ ὑπεράνω αὐτῆς ἐπὶ πολλῶν ἡμερῶν δρόμον, μέχρι τῶν φαλακρῶν τῶν σιμῶν καὶ τῶν μεγαλοσώμων Ὀργιεμπαίων, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (α), τοὺς ὁποίους ὁ Μάλτε-Βροῦνος ὑποθέτει εἰς τὰ Οὐράλια ὄρη, πέραν τῶν ὁποίων ὀλίγοι διέβαινον. Ὑπεράνω δὲ τῆς Μαιώτιδος, καὶ πρὸς ἄρκτον αὐτῆς, ἐπὶ δεκαπέντε ἡμερῶν δρόμον προχωρήσαντες οἱ Ἕλληνες τοῦ Πόντου, συνέστησαν τὴν ἀποικίαν τῶν Γελωνῶν εἰς τὴν χώραν τῶν ξανθῶν Βουδίνων, ὅπου ἦσαν λίμναι τρέφουσαι τοὺς κάστορας καὶ τετραγωνοπρόσωπα ζῶα, καὶ εἰσήγαγον τὸν γεωργικὸν καὶ ἐν σταθερᾷ κοινωνίᾳ βίον. Ἐξ αὐτῶν τῶν τόπων ἐφέρετο τὸ καστόριον, χρήσιμον εἰς ἰατρικὰς θεραπείας ἔκπαλαι, καὶ πολύτιμα δέρματα, τὰ ὁποῖα πρὸς εὐπρέπειαν καὶ στολισμὸν ἔῤῥαπτον περὶ τὰς μηλωτὰς τῆς κατωτέρας ποιότητος (β).

Τὰ βήματα τῶν Ἑλλήνων ἠκολούθουν ἀτρομήτως

(α) Οὔνομα δὲ σφὶ ἐστὶ Ὀργιεμπαῖοι. Μέχρι μὲν νῦν τῶν φαλακρῶν τούτων πολλὴ περιφάνεια τῆς χώρας ἐστὶ καὶ τῶν ἔμπροσθε ἐθνέων. Καὶ γὰρ Σκυθέων τινὲς ἀπικνέονται εἰς αὐτούς, τῶν οὐ χαλεπὸν ἐστὶ πυθέσθαι, καὶ Ἑλλήνων τῶν ἐκ Βορυσθένεος τε ἐμπορίου καὶ τῶν ἄλλων Ποντικῶν ἐμπορίων· μέχρι μὲν δὴ τούτων γινώσκεται, τὸ δὲ φαλακρῶν κατύπερθε οὐδεὶς ἀτρεκέως οἶδε φράσαι. Ἡροδ. Βιβ. Δ΄. 24.

(β) Εἰσὶ γὰρ Γελωνοὶ τὸ ἀρχαῖον Ἕλληνες, ἐκ δὲ τῶν ἐμπορίων ἐξαναστάντες οἴκησαν ἐν τοῖσι Βουδίνοισι. Ἐν δὲ τῇ ἴδῃ τῇ πλείστῃ ἐστὶ λίμνη μεγάλη τε καὶ πολλὴ καὶ ἕλος καὶ κάλαμος περὶ αὐτήν, ἐν δὲ ταύτῃ ἐνύδριες ἁλίσκονται καὶ κάστορες καὶ ἄλλα θηρία τετραγωνοπρόσωπα, τῶν τὰ δέρματα περὶ τὰς σισύρας παραῤῥάπτεται καὶ οἱ ὄρχιες αὐτοῖσιν εἰσὶ χρήσιμοι εἰς ὑστερέων ἄκεσιν. Ἡροδ. Βιβ. Δ΄. 109.

τὴν φαντασίαν αὐτῶν. Φαίνεται τῷ ὄντι ἓν εἶδος ἐμπορικοῦ ἡρωϊσμοῦ εἰς τὰς πορείας καὶ εἰς τὰς προόδους αὐτῶν, εἰς ἀγνώστους καὶ μισοξένους λαοὺς, εἰς φοβεροὺς τόπους καὶ εἰς ἐρήμους, καὶ εἰς κλίματα παριστάμενα εἰς τὰς αἰσθήσεις τῶν Ἑλλήνων ὡς ὁ Τάρταρος τοῦ Ἡσιόδου. Τὸ Πελασγικὸν αἷμα εἶχε πτερὰ, καὶ τὸ ἐμπορικὸν πνεῦμα ὑπερέβαινε πᾶν πρόσκομμα. Πλεῖστοι λαοὶ διαφόρων ὀνομάτων, κατοικοῦντες πρὸς ἄρκτον καὶ πρὸς ἀνατολὰς, ἐπὶ τῆς Εὐρώπης καὶ ἐπὶ τῆς Ἀσίας, μνημονεύονται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, καὶ οὗτοι ἐγένοντο γνωστοὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων τοῦ Πόντου (α). Δὲν ἔχομεν ὅμως πληροφορίας περὶ πάντων τῶν τόπων μέχρι τῶν ὁποίων ἔφθασαν. Τὸ ἤλεκτρον ὅπερ, ὡς εἶχεν ἐξ ἀκοῆς ὁ Ἡρόδοτος, ἐφέρετο ἀπὸ τὴν βόρειον θάλασσαν (β), ἢ, ὡς ὁ Διόδωρος λέγει, ἀπὸ τὴν ἐν τῷ Ὠκεανῷ νῆσον Βασίλειαν, εἶναι ἄγνωστον ἐὰν μετεκομίσθη τότε, καὶ ἀπὸ τῶν παραλίων τῆς Βαλτικῆς εἰς τὸν Πόντον. Ὁ Ἡρόδοτος, καὶ μάλιστα ὁ ἐκ τοῦ Πόντου Στράβων, δὲν ἤθελε παραβλέψει νὰ ἀναφέρῃ ἂν ἐγίνετο τὸ τοιοῦτον σπάνιον καὶ πολύτιμον κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐμπόριον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τοῦ Πόντου.

(α) Les connaissances surprénantes sur des peuples ainsi éloignés n' étaint dues qu'au genie de commerce qui des rives du Borhisténe s'ouvrait une route vers l' Asie centrale, considerée par Herodote comme l' est de l' Europe. Hist. de geogr. Malte. Brun, Huot, Liv. 3.

(β) Ἐς θάλασσαν τὴν πρὸς βορέην ἄνεμον, ἀπ' ὅτου τὸ ἤλεκτρον φοιτᾷν λόγος ἐστί. Ἡροδ. Βιβ. Γ'. 115.

Οἱ Ἰσσηδόνες (α), τοὺς ὁποίους ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει ὡς γνωστούς, πέραν τῶν Οὐραλίων ὀρέων κατοικοῦντες, ἦσαν οἱ πρὸς ἄρκτον τῆς Ἰνδικῆς Κινέζοι, τοὺς ὁποίους καλῶς ἐγνώριζον οἱ Ἕλληνες τοῦ Πόντου, διότι παρ' αὐτῶν ἔμαθον, ὅσα ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει περὶ τῶν μετὰ τὰ Οὐράλια ὄρη πρὸς βοῤῥᾶν λαῶν, οἵτινες εἶχον ἑξάμηνον νύκτα. Περὶ δὲ τῶν Ὑπερβορέων τοὺς ὁποίους ἐξύμνουν οἱ ποιηταί, οὐδὲν ὑπάρχει σαφὲς (β).

Ἡ Δῆλος ἐτίμα τοὺς Ὑπερβορέους, καὶ οἱ Ὑπερβόρεοι ἐτίμων τὴν Δῆλον. Κοιναὶ τιμαὶ ἀπενέμοντο ἐν τῇ Δήλῳ ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν Ὑπερβορέων παρθένων τῆς Ὑπερόχης καὶ τῆς Λαοδίκης, καὶ ὕμνοι ἐψάλλοντο πρὸς τιμὴν δύω ἄλλων, τῆς Ὤπιδος καὶ τῆς Ἄργης. Οἱ δὲ Ὑπερ-

(α) Ὑπερβάντα δὲ τούτοις ἄλλους ἀνθρώπους οἳ τὴν ἑξάμηνον κατεύδουσι, τοῦτο δὲ οὐκ ἐκδέκομαι ἀρχήν. Ἀλλὰ τὸ μὲν πρὸς ἠῶ τῶν Φαλακρῶν γινώσκεται ἀτρεκέως ὑπὸ Ἰσσηδόνων οἰκεόμενον. Ἡροδ. Βιβ. Δ'. 25.

A l' est dans une distance inconnue une tradition reçue parmi les marchands grecs, qui se rendaient chez les Argippaei plaçait une nation d'Issedones; ils reparaissent plus tard dans la Geographie comme faisant parti du grand peuple des Séres au nord de l'Inde. Malte-Brun. Huot. hist. geogr. Liv. 3.

(β) Ὁ Ἡρόδοτος, ὡς παρατηρεῖ ὁ Στράβων, ἐνέπαιξε τὴν ὀνομασίαν Ὑπερβορείων, ἐκλαβὼν ὅτι τοιοῦτοι ἐλέγοντο οἱ πέραν τῶν ἀρχῶν τοῦ ἀνέμου βορέως οἰκοῦντες. Λέγει δὲ ὁ Στράβων «οἱ δὲ τὸ πρῶτον διελόντες τοὺς μὲν ὑπὲρ τοῦ Εὐξείνου καὶ Ἴστρου καὶ Ἀδρίου κατοικοῦντας, Ὑπερβορέους ἔλεγον. Καὶ Ὑπερβορέους τοὺς βορειοτάτους φασὶ λέγεσθαι.» Στραβ. 62. 507.

βόρεοι εἰς μόνην τὴν Δῆλον ἔπεμπον ἱερὰ, ἐν καλάμῃ δεδεμένα, τὰ ὁποῖα, ὡς ὁ Ἡρόδοτος λέγει, παρελάμβανον οἱ Σκῦθαι, καὶ μετ' αὐτοὺς ἄλλοι καὶ ἄλλοι διαδεχόμενοι τὴν διακομιδὴν, μετέφερον ἕως τῶν παραλίων τῆς Ἀδριατικῆς, ὅθεν διὰ θαλάσσης μετακομισθέντα εἰς τὴν Ἤπειρον, τὰ παρελάμβανον οἱ Δωδωναῖοι, τὰ ἔφερον εἰς τὴν Κάρυστον, οἱ δὲ Καρύστιοι εἰς τὴν Τῆνον, καὶ οἱ Τήνιοι εἰς τὴν Δῆλον (α). Ὁ δὲ Παυσανίας λέγει, ὅτι οἱ Σκῦθαι μετέφερον τὴν προσφορὰν τῶν Ὑπερβορέων εἰς τὴν Σινώπην, ἀπ' αὐτῆς δὲ ἤρχετο εἰς τὸν ἐν Πρασιαῖς τῆς Ἀττικῆς ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι μετέφερον αὐτὴν εἰς τὴν Δῆλον (β). Λέγει δὲ ὁ Παυσανίας, ὅτι οἱ Σκῦθαι παρελάμβανον τὰ ἱερὰ ταῦτα ἀπὸ τοὺς Ἰσσηδόνας, οὗτοι δὲ ἀπὸ τοὺς Ἀριμασποὺς, καὶ οὗτοι ἀπὸ τοὺς Ὑπερβορέους. Δὲν ἦσαν ἆρα οἱ Ὑπερβόρεοι οὗτοι, οἱ κατ' ἐξοχὴν τὴν Δῆλον τιμῶντες καὶ ἐν τῇ Δήλῳ τιμώμενοι, Ἕλληνες Δήλιοι ἐν τῇ Ἰνδικῇ ἢ ἔν τινι τόπῳ τῆς Κίνας ζῶντες, καὶ εὐχαριστοῦντες καὶ ἐπικαλούμενοι τὸν Δήλιον Ἀπόλλωνα ὑπὲρ αὐτῶν;

Ταῦτα ἔχομεν ἄξια λόγου περὶ τῶν ἱστορικῶς ἐ-

(α) Ἡροδ. Βιβ. Δ'. 33. 34. 35.

(β) Ἐν δὲ Πρασιεῦσιν Ἀπόλλωνος ἐστι ναός. Ἐνταῦθα τὰς Ὑπερβορέων ἀπαρχὰς ἰέναι λέγεται, παραδιδόναι δὲ αὐτὰς Ὑπερβορέους μὲν Ἀριμασποῖς, Ἀριμασποὺς δὲ Ἰσσηδόσι, παρὰ δὲ τούτων Σκύθας εἰς Σινώπην κομίζειν, ἐντεῦθεν δὲ φέρεσθαι διὰ Ἑλλήνων εἰς Πρασιάς. Ἀθηναίους δὲ εἶναι τοὺς εἰς Δῆλον ἄγοντας· τὰς δὲ ἀπαρχὰς κεκρύφθαι μὲν ἐν καλάμῃ πυρῶν, γινώσκεσθαι δὲ ὑπ' οὐδένων. Παυσαν. Βιβ. Α'. κεφ. 31.

γνωσμένων ἐμπορικῶν πραγμάτων τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ Πόντῳ, καὶ τῶν πρὸς ἄρκτον καὶ πρὸς τὴν ἄνω Ἀσίαν σχέσεων αὐτῶν. Ἂς ἴδωμεν ἤδη τὰς πρὸς δυσμὰς τῆς Ἑλλάδος ἀποικίας.

Μετ' ὀλίγα ἔτη ἀπὸ τῶν πρώτων ἀποικιῶν τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Πόντου, ἤρξατο ἡ ἐπιχείρησις τῶν ἐπὶ τῆς Σικελίας καὶ Ἰταλίας ἀποικιῶν τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Ἰταλιῶτις Κύμη ὑπῆρχε, προώδευε καὶ ἐμεγαλύνετο διά τινων ἀποικιῶν αὐτῆς. Καὶ Κρῆτες ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μίνωος διεσώζοντο ἐπὶ τῆς Ἰαπυγίας. Πᾶσα ὅμως σχέσις αὐτῶν, καὶ τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας ἐν γένει μετὰ τῆς Ἑλλάδος διεκόπη ἐπὶ αἰῶνας ἐκ τῆς πειρατείας τῶν Τυῤῥηνῶν. Ὁ Ἀθηναῖος Θεοκλῆς, μετὰ δεκαπέντε γενεὰς ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Τρῳάδος, ἤτοι ἐν τῷ ὀγδόῳ αἰῶνι πρὸ Χριστοῦ, ἀτρόμητος καὶ φιλοκίνδυνος θαλασσοπόρος, ἐλθὼν εἰς τὴν Σικελίαν καὶ γνωρίσας τὸ ἀκατοίκητον καὶ τὰ φυσικὰ πλεονεκτήματα τῆς χώρας ταύτης, ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ παρεκίνησε τοὺς συμπολίτας του νὰ ἀποικήσωσιν εἰς τὴν Σικελίαν· μὴ πείσας δὲ αὐτούς, μετέβη εἰς τὴν Χαλκίδα, καὶ παραλαβὼν πολλοὺς Χαλκιδεῖς, Μεγαρεῖς καὶ ἄλλους, ὡδήγησεν αὐτοὺς μετὰ πολλῶν πλοίων εἰς τὴν Σικελίαν, καὶ ἔκτισε πρώτας τὰς Ἑλληνικὰς ἐν Σικελίᾳ πόλεις Νάξον καὶ Μέγαρα (α), μετὰ τὰ μέσα τοῦ ὀγδόου αἰῶνος.

(α) Θουκυδ. Ξυγ. ϛ'. κ. 3. Ὁ δὲ Στράβων ἐν 267. Φασὶ δὲ ταύτας Ἔφορος πρώτας κτισθῆναι πόλεις Ἑλληνίδας ἐν Σικελίᾳ πεντεκαιδεκάτῃ γενεᾷ μετὰ τὰ Τρωϊκά· τοὺς γὰρ πρότερον

Ἀφ' οὗ διεθρυλλήθη ἡ ἐπιτυχία τοῦ Θεοκλέους καὶ κατεδείχθη ὅτι ἡ Σικελία δὲν κατείχετο πλέον ὑπὸ τῶν ἀνθρωποφάγων Κυκλώπων καὶ Λαιστρυγόνων, ἔδραμον παραυτὰ πάμπολλοι Ἕλληνες, ὑπὸ μεγαλόφρονας καὶ τολμηροὺς ἀρχηγούς, εἴς τε τὴν Σικελίαν καὶ κατωτέραν Ἰταλίαν, καὶ εἴς τινας Ἰταλικὰς νήσους. Οἱ Κορίνθιοι συνέστησαν δύω σημαντικωτάτας συγχρόνως ἀποικίας, τὴν τῆς Κερκύρας καὶ τῶν Συρακουσῶν (α). Οἱ Ῥόδιοι καὶ Κρῆτες ἔκτισαν τὴν Γέλαν (β). Οἱ Μεσσήνιοι τῆς Πελοποννήσου ἀποίκησαν εἰς τὴν

δεδιέναι τὰ ληστήρια τῶν Τυῤῥηνῶν καὶ τὴν ὠμότητα τῶν ταύτῃ βαρβάρων, ὥστε μηδὲ κατ' ἐμπορίαν πλεῖν. Θεοκλέα δ' Ἀθηναῖον παρενεχθέντα ἀνέμοις εἰς Σικελίαν, κατανοῆσαι τήν τε οὐδένειαν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς γῆς· ἐπανελθόντα δὲ Ἀθηναίους μὲν μὴ πεῖσαι, Χαλκιδέας δὲ τοὺς ἐν Εὐβοίᾳ συχνοὺς παραλαβόντα καὶ τῶν Ἰώνων τινάς, ἔτι δὲ Δωριέων ὧν οἱ πλείους ἦσαν Μεγαρεῖς πλεῦσαι. Τοὺς μὲν οὖν Χαλκιδέας κτίσαι Νάξον, τοὺς δὲ Δωριέας Μέγαρα, τὴν Ὕβλαν πρότερον καλουμένην.

(α) Ὁ Ἀρχίας ἔκτισε τὰς Σαρακούσας, καὶ ὁ Χερσικράτης κατέλαβε τὴν Κέρκυραν ἀποδιώξας ἀπ' αὐτῆς τοὺς Λιβυρνούς, Ἰλλυρικὸν ἔθνος ληστρικόν. Κατὰ τὸ μάρμαρον τῆς Πάρου, αἱ ἀποικίαι αὗται ἐγένοντο κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς πέμπτης Ὀλυμπιάδος· ἀλλ' ὡς παρατηρεῖ ὁ Raoul-Rochette, τὸ μάρμαρον ἔχει ξύσματα περὶ τὴν σημείωσιν ταύτην. Ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου ὁριζομένη χρονολογία τῆς ἀποικίας τῶν Σαρακουσῶν καὶ τῆς Κερκύρας, συμφωνοῦσα καὶ μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (Ξυγ. ς'. 3) μνημονευομένην, ἐγένετο δεκτὴ παρὰ τῶν σοφωτέρων νεωτέρων ἱστορικῶν, ὡς ὁ ἴδιος Raoul-Rochette λέγει ὁρίζων τὸ ἔτος τῶν ἀποικιῶν τούτων εἰς τὰ 735 πρὸ Χρ.

(β) Γέλαν δὲ Ἀντίφημος ἐκ Ῥόδου καὶ Ἔντιμος ἐκ Κρήτης

Σικελικὴν πόλιν Ζάγκλην, καὶ ὠνόμασαν αὐτὴν Μεσσήνην (α). Τὸν Τάραντα κατέλαβον ἀποικήσαντες οἱ Λακεδαιμόνιοι (β). Οἱ Ἀχαιοὶ καὶ ἄλλοι Πελοποννήσιοι καθίδρυσαν τὴν ἀποικίαν τῆς πατρίδος τῶν πολυαρίθμων ὀλυμπιονικῶν Κρότωνα, καὶ τὴν ἀποικίαν τῆς Συβάρεως, (Θουρίου ἔπειτα ὀνομασθείσης) ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Συβάρεως (Cosale) (γ). Οἱ Κνίδιοι μετὰ τῶν Ῥοδίων κατέλαβον τὴν νῆσον Λιπάραν καὶ τὰς περὶ αὐτὴν νήσους (δ). Οἱ Χαλκιδεῖς συνέστησαν τὸ ἱστορικώτατον Ῥήγιον. Οἱ Γελῶοι καὶ ἄλλοι Ἕλληνες ἔκτισαν τὸν Ἀκράγαντα. Οἱ Σάμιοι συνέστησαν τὴν ἀποικίαν τῆς Δικαιαρχίας καὶ ἔκτισαν

ἀποίκους ἀγαγόντες κοινῇ ἔκτισαν, ἔτει πέμπτῳ καὶ τεσσαρακοστῷ μετὰ Συρακουσῶν οἴκισιν. Θουκ. Ϛ'. 4.

(α) Στράβ· 267. Ἀμφισβητεῖται ἡ ἐποχὴ τῆς ἀποικίας ταύτης καὶ τῆς ὀνομασίας τῆς πόλεως.

(β) Ὁ Φάλανθος ὡδήγησε τὴν ἀποικίαν τῶν Λακαιδαιμονίων περὶ τὰ 708 πρὸ Χριστοῦ. Πρὸ τῆς ἀποικίας ταύτης ὁ Τάρας κατείχετο ὑπὸ Κρητῶν ἀναμεμιγμένων μετὰ τῶν ἐντοπίων, ὡς ἀναφέρει ὁ Στράβων ἐπὶ τῇ διηγήσει τοῦ ἱστορικοῦ Ἀντιόχου. Ἐξάγεται δὲ τοῦτο ἐκ τῶν ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (278, 279) στίχων τῆς Πυθίας πρὸς τὸν Φάλανθον, ἐν οἷς μνημονεύεται ὡς ὑπάρχων ὁ Τάρας·

Σατύριον τοι δῶκα, Τάραντά τε πίονα δῆμον
Οἰκῆσαι, καὶ πῆμα Ἰαπύγεσι γενέσθαι.

(γ) Στράβ. 262, 263. Ἡ ἐποχὴ τῶν ἀποικιῶν τούτων ὁρίζεται περὶ τοὺς χρόνους τῆς ἀποικίας τῶν Συρακουσῶν.

(δ) Τὴν ἀποικίαν ταύτην ὡδήγησεν ὁ Κνίδιος Πένταθλος κατὰ τὴν πεντηκοστὴν Ὀλυμπιάδα, (576 πρὸ Χριστοῦ) κατὰ τὸν Διόδωρον.

τὴν πόλιν ταύτην, ἐμπορικωτάτην κατασταθεῖσαν (α). Πλεῖσται δὲ ἄλλαι μικροτέρας ἐμπορικῆς σημασίας πόλεις καὶ κῶμαι ἐκτίσθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῶν πρώτων ἀποικιῶν, καὶ ὑπὸ ἄλλων Ἑλλήνων. Ἐκ τῶν πόλεων τούτων ὑπῆρξαν, ἡ τῶν Λεοντίνων, ἡ τῆς Ἡρακλείας, τὸ Μεταπόντιον, ἡ Καλλίπολις κλπ.

Ἡ δὲ ὀνομαστὴ γενομένη Νεάπολις, τῆς ὁποίας ἡ πρώτη κτίσις δὲν ὁρίζεται παρ' οὐδενὸς κατὰ ποίαν ἔγινεν ἐποχὴν, φαίνεται ὅμως ὅτι προϋπῆρξεν ἐν μικρᾷ καὶ ταπεινῇ ὑπάρξει, πρὸ πασῶν τῶν ἀποικιῶν τούτων κτισθεῖσα καὶ ἀποικισθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἰταλιώτιδος Κύμης (β).

Αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι κατέλαβον εὐφόρους γαίας, καὶ εἰς ἐξαιρέτους παραλίας καὶ παραποταμίας θέσεις ἔκτισαν τὰς πόλεις αὐτῶν ἐπὶ τῆς Σικελίας καὶ Ἰταλίας. Προώδευσαν δὲ τὰ μέγιστα διὰ τῆς γεωργίας, διὰ τῆς κτηνοτροφίας, διὰ τῶν τεχνῶν, διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ ναυτικοῦ.

Αἱ Συρακοῦσαι κατεστάθησαν ἄλλαι Ἀθῆναι. Ἐλέγοντο Πεντάπολις, διότι πέντε μεγάλα τμήματα ἀπετέλουν αὐτήν· ἤτοι ἡ Ὀρτυγία, ἡ Ἀχρηδία, ἡ Τύχη, ἡ Νεάπολις καὶ ἡ Ἐπίπολις. Εἰς τὴν Ὀρτυγίαν ἦσαν

(α) Εὐσεβ. Χρονικ. καὶ Στεφ. Βυζάντ. εἰς λέξιν Ποτίολοι. Ἡ ἀποικία αὕτη ὁρίζεται κατὰ τὸν Εὐσέβ. εἰς τὰ 560 πρὸ Χριστοῦ.

(β) Στράβων 267 Νεάπολις Κυμαίων. Οἱ Ῥωμαῖοι συγγραφεῖς V. Paterc, καὶ Τίτος Λίβιος· θεωροῦσι τὴν Νεάπολιν ὡς κτίσμα καὶ ἀποικίαν τῶν Κυμαίων. Ὁ Raoul Rochette ἐν ἐκτάσει ἀποδεικνύει τοῦτο.

οἱ δύω λιμένες, ὁ εἷς τῶν ὁποίων, ὁ καλούμενος μείζων λιμὴν, εἶχεν ὀγδοήκοντα σταδίων περιφέρειαν. Τὰ διασωθέντα ἐκ τῶν ἀρχαίων μεγαλοπρεπῶν δημοσίων κτισμάτων τῶν Συρακουσῶν, τὸ θέατρον καὶ ἀμφιθέατρον, μαρτυροῦσι τὴν μεγάλην πολυανθρωπίαν αὐτῶν. Ἑξήκοντα ἓξ σειραὶ ἑδρῶν φαίνονται ἐν τῷ ἀρχαίῳ τούτῳ θεάτρῳ, τὸ ὁποῖον ὑπολογίζεται ὅτι ἐχώρει τεσσαράκοντα χιλιάδας θεατῶν. Αἱ Συρακοῦσαι ἐπρώτευσαν καὶ ἡγεμόνευσαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Σικελίας καὶ Ἰταλίας· κατεδίωκον τοὺς πειρατὰς τῆς Τυῤῥηνίας, καὶ ἐπολέμησαν τινὰς τῶν Ἰταλικῶν λαῶν. Μεγάλους δὲ πολέμους ἐπεχείρησαν κατὰ τῶν Καρχηδονίων, καὶ ἀμυνόμενοι κατὰ τῆς ἰσχυρᾶς Ῥώμης ὑπέφερον. Τὸ ἐμπόριον, αἱ τέχναι, τὸ ναυτικὸν, ἔφθασαν εἰς μεγάλην ἀκμὴν, καὶ αἱ Συρακοῦσαι ἦσαν ἡ πρωτίστη ἀγορὰ τῆς Ἰταλίας, εἰς ἣν Ἕλληνες, Καρχηδόνιοι, Ἰταλοὶ, καὶ πᾶν ἄλλο ἔθνος ἐκ τῶν ἐμπορευομένων, εὐχαρίστως προσήρχετο. Κατ' ἐξοχὴν δὲ ὑπῆρξεν ἡ τῶν σίτων ἀγορὰ τῶν Ἀθηναίων, τῶν Πελοποννησίων καὶ ἄλλων Ἑλλήνων.

Ὁ Ἀκράγας (Grigenti) κατεστάθη μία τῶν σημαντικωτέρων καὶ πλουσιωτέρων ἐμπορικῶν πόλεων τῆς Σικελίας διὰ τὸ μετὰ τῆς Καρχηδόνος ἐμπόριον. Οἱ Ἀκραγαντῖνοι ἔφερον εἰς τὴν Καρχηδόνα τὸ ἔλαιον καὶ τοὺς ἐξαιρέτους οἴνους τῆς χώρας αὐτῶν, (α) καὶ

(α) Καὶ γὰρ ἀμπελῶνες τοῖς μεγέθεσι καὶ τῷ κάλλει διαφέροντες, καὶ τὸ πλεῖστον τῆς χώρας ἐλαίας κατάφυτον, ἐξ ἧς παμπληθῆ οἱ Ἀκραγαντῖνοι κομιζόμενοι καρπὸν ἐπώλουν εἰς Καρχηδόνα. Οὔπω γὰρ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους τῆς Λι-

ἐλάμβανον χρυσίον καὶ ἄργυρον. Προεκάλουν δὲ οἱ Ἀκραγαντῖνοι τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον διὰ τῆς ἄκρας πρὸς τοὺς ξένους περιποιήσεως. Ὁ Ἀκραγαντῖνος Γελλίας εἶχεν ἐν τῇ οἰκίᾳ του Ξενῶνας, καὶ πλήθη ὑπηρετῶν ἔργον ἐχόντων νὰ προσκαλῶσι πάντα ξένον εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ νὰ ὑπηρετῶσι τοὺς ξένους. Ὁ πυθεὼν τῆς οἰκίας τοῦ Γελλία εἶχε τριακοσίους ὑπερμεγέθεις λιθίνους πίθους. Πολλοὶ τῶν Ἀκραγαντίνων ἐγένοντο ἱστορικοὶ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν φιλοξενείαν, ὅλοι δὲ διὰ τὴν ἄκραν τρυφὴν ὑπὸ τῆς ὁποίας κατεκυριεύθησαν. Τοσοῦτο δὲ πλῆθος ξένων ἤρχετο εἰς τὸν Ἀκράγαντα, ὥστε, ὡς ὁ Διόδωρος ἀναφέρει, ἔφθασαν κατά τινα ἐποχὴν νὰ διατρίβωσιν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ δεκαοκτὼ μυριάδες ξένων, ἐν ᾧ οἱ ἐντόπιοι ἦσαν δύω μόνον μυριάδες.

Ἡ δὲ νῆσος Λιπάρα ἐχορήγει μὲν διὰ τῆς πολλῆς στυπτηρίας τὴν ὁποίαν παρῆγεν ἀξιολόγους προσόδους, ἀλλ' ἐπλούτησε κατ' ἐξοχὴν διὰ τῶν λαφύρων τὰ ὁποῖα οἱ κάτοικοι αὐτῆς Κνίδιοι ἐλάμβανον ναυμαχοῦντες κατὰ τῶν Τυῤῥηνῶν πειρατῶν καὶ νικῶντες αὐτοὺς (α). Οἱ στόλοι τῶν Κνιδίων τῆς Λιπάρας καταδιώκοντες τοὺς πειρατὰς τῆς Τυῤῥηνίας, συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τοῦ ναυτικοῦ ἐμπορίου.

Ἡ Δικαιαρχία (Puteoli) κατέστη τὸ ἐπίνειον τῆς

βύης πεφυτευμένης, οἱ τὴν Ἀκραγαντίνων νεμόμενοι, τὸν ἐκ τῆς Λιβύης ἀντιφορτιζόμενοι πλοῦτον, οὐσίας ἀπίστους τοῖς μεγέθεσιν ἐκέκτηντο. Διοδ. Βιβ. ΙΓ'. 81.

(α) Διοδ. Βιβ. Ε'. 9.

Κύμης καὶ τῆς Νεαπόλεως, καὶ ἐμπορικὴ πόλις τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς τῶν πόλεων τούτων καὶ πολλῶν ἐνδοτέρων τόπων. Μεταξὺ Δικαιαρχίας καὶ Κύμης ὑπῆρχεν ὁδὸς κατασκευασθεῖσα διὰ τῆς διατρυπήσεως τοῦ ὄρους, καὶ ὑπ' αὐτὸ διαβαίνουσα, καὶ ἄνωθεν αὐτοῦ διά τινων ὀπῶν φωτιζομένη, ἔχουσα πλάτος ἱκανὸν διὰ δύω ἐναντιοδρομούσας ἁμάξας, καὶ μῆκος πολλῶν σταδίων. Ὁμοία κρυπτὴ ὁδὸς ὑπῆρχε καὶ μεταξὺ Νεαπόλεως καὶ Δικαιαρχίας. Αἱ ὁδοὶ αὗται ἐγένοντο πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν συγκοινωνιῶν κατὰ τῶν ἠφαιστείων ἐκρήξεων καὶ ἄλλων ἴσως κινδύνων (α). Ὁ δὲ λιμὴν τῆς Δικαιαρχίας κατεσκευάσθη ἐκ τῆς Δικαιαρχικῆς ἄμμου, χρησιμωτάτης διὰ τὰ ἐν τῷ ὕδατι κτίσματα, διότι ἀπελιθοῦτο καὶ καθίστατο στερεωτάτη ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἔχουσα τὰς ἰδιότητας τῆς παρ' ἡμῖν Θηραϊκῆς γῆς (β).

Ὁ Τάρας ἐκτίσθη ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ ἀπέναντι

(α) Ἔστι δὲ καὶ ἐνθάδε διώρυξ κρυπτὴ τοῦ μεταξὺ ὄρους τῆς τε Δικαιαρχίας καὶ τῆς Νεαπόλεως ὑπεργασθέντος ὁμοίως, ὥσπερ ἐπὶ τὴν Κύμην, ὁδοῦ τε ἀνοιχθείσης ἐναντίοις ζεύγεσι πορευτῆς ἐπὶ πολλοὺς σταδίους. Τὰ δὲ φῶτα ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὄρους πολλαχόθεν ἐκκοπεισῶν θυρίδων διὰ βάθους πολλοῦ κατάγεται.

(β) Ἡ δὲ πόλις (Δικαιαρχία) ἐμπορεῖον γεγένηται μέγιστον χειροποιήτους ἔχουσα ὅρμους διὰ τὴν εὐφυΐαν τῆς ἄμμου· σύμμετρος γάρ ἐστι τῇ τιτάνῳ καὶ κόλλησιν ἰσχυρὰν καὶ πῆξιν λαμβάνει. Διόπερ τῇ χάλικι καταμίξαντες τὴν ἀμμοκονίαν προβάλλουσι χώματα εἰς τὴν θάλατταν καὶ κολποῦσι τὰς ἀναπεπταμένας ἠϊόνας, ὥστ' ἀσφαλῶς ἐνορμίζεσθαι τὰς μεγίστας ὁλκάδας. Στράβ. **245**.

τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ τῆς Πελοποννήσου μεγάλου κόλπου, ὅστις καὶ τὴν σήμερον λέγεται ὡς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὠνομάσθη κατὰ πρῶτον Ταραντῖνος κόλπος, διότι ὁ Τάρας εἶχε τὸ πολυπληθέστερον καὶ κραταιότερον ναυτικὸν, καὶ τὸν μόνον ἐν τῷ εὐρυτάτῳ τούτῳ κόλπῳ ὑπάρχοντα λιμένα. Ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ αὐτοῦ κόλπου ἐκτίσθησαν καὶ αἱ μεγάλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις, ἡ Κρότων, ἡ Σύβαρις ἢ Θούριον, ἡ Ἡράκλεια, τὸ Μεταπόντιον καὶ ἡ Καλλίπολις. Εἰς δὲ τοὺς ἐνδοτέρους περὶ αὐτὰς τόπους ὑπῆρχον διάφορα Ἰταλικὰ ἔθνη καὶ πόλεις αὐτῶν. Τὸ ἔλαιον, οἱ δημητριακοὶ καρποὶ, οἱ οἶνοι καὶ τὰ ἔρια ὑπῆρξαν τὰ ἐξαίρετα καὶ ἄφθονα προϊόντα τῶν τόπων τούτων, καὶ πρὸς τούτοις αἱ τέχναι, τὸ ναυτικὸν καὶ τὸ ἐμπόριον, δι' ὧν αἱ Ἑλληνικαὶ ἐκεῖναι πόλεις ἐπλούτησαν, ἐλαμπρύνθησαν καὶ ἐγένοντο πολυάνθρωποι. Εἰς τὸν Τάραντα αἱ τέχναι τῶν μεταλλικῶν κατασκευασμάτων, ἡ νομοσματοποιΐα, καὶ ἡ ὑφαντικὴ ἔφθασαν εἰς ἀκμήν. Ἡ πόλις αὕτη ὑπῆρξεν ἡ πρωτεύουσα τῆς μεγάλης Ἑλλάδος. Διεκοσμήθη δι' ἐξαισίων ἔργων τῶν καλῶν τεχνῶν, καὶ διέπρεψε κατὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς Πυθαγορείου κατ' ἐξοχὴν φιλοσοφίας. Καὶ ἡ πόλις αὕτη ἀπέδειξε τὴν συγγένειαν τῆς προόδου τῆς παιδείας μετὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου. Ἡ Κρότων ἀπελάμβανε πολλὰ ἕνεκα τῆς θέσεως αὐτῆς ἐπὶ τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς τοῦ Ταραντίνου κόλπου. Ἀλλ' ἡ πόλις Τάρας ἐν τῷ μυχῷ τοῦ κόλπου καὶ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς αὐτοῦ κειμένη, ὑπῆρξε διὰ τὸν λιμένα αὐτῆς τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου ὅλων τῶν ἐν

τῷ Ταραντίνῳ κόλπῳ πόλεων καὶ τόπων, μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Σικελίας (α).

Ἐκ τῶν πόλεων τὰς ὁποίας ὁ Διομήδης καθίδρυσεν ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς παραλίας ἐμπορικαὶ ἐγένοντο τὸ Κανύσιον (Cannes) ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Αὐφίδου (ofanto), δι' οὗ ἔπλεον τὰ πλοῖα ἐπὶ ἐνεννήκοντα στάδια μέχρι τοῦ ἐμπορίου τῶν Κανυσιτῶν. Ἡ Σαλαπία ἥτις ἦτο τὸ ἐπίνειον τῆς Διομηδικῆς πόλεως Ἀργυρίππας, (Arpini) καὶ ἡ τοῦ Σιποῦντος (β). Ἐκ τῶν πόλεων τούτων ἐξήγοντο σιτηρὰ καὶ μαλλία. Τὸ ἐμπόριον αὐτῶν ἐγίνετο μᾶλλον μετὰ τῆς ἀπέναντι Ἠπείρου, καὶ μετὰ τοῦ ἐπὶ τῆς Ἰλλυρίας Δυῤῥαχίου ἢ Ἐπιδάμνου (Δουράτσο)· μικρὸν ὅμως ἐμπόριον, διότι καὶ οἱ ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς παραλίας, ἀπὸ τοῦ Σιποῦντος μέχρι τῆς ἄκρας τῆς Ἰαπυγίας ὅπου ἦτον ὁ Ὑδροῦς, (Ὅτραντο) ἐρχόμενοι ἔμποροι μετέβαινον διὰ ξηρᾶς εἰς Τάραντα διὰ τὰς ἀνταλλαγὰς, καὶ δι' ἄλλας ἐμπορικὰς ἐργασίας (γ).

(α) Καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς Σικελίας καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος φερομένους ἐπί τινα τῶν προειρημένων τόπων κατ' ἀνάγκην ὁρμεῖν ἐν τοῖς τῶν Ταραντίων λιμέσι, καὶ τὰς ἀμείψεις καὶ τὰς οἰκονομίας πρὸς πάντας τοὺς κατέχοντας ταύτην τὴν πλευρὰν τῆς Ἰταλίας, ἐν ταύτῃ ποιεῖσθαι τῇ πόλει. Πολυβ. Βιβ. Ι'.

(β) Στράβ. 283, 284.

(γ) Ἀπὸ γὰρ ἄκρας Ἰαπυγίας ἕως εἰς Σιποῦντα πᾶς ὁ προσφερόμενος ἐκ τῆς ἀντίπερας καὶ καθορμισθεὶς πρὸς τὴν Ἰταλίαν εἰς Τάραντα ἐποιεῖτο τὴν ὑπερβολὴν, καὶ ταύτῃ συνεχρεῖτο τῇ πόλει πρὸς τὰς ἀλλαγὰς καὶ μεταθέσεις οἱονεὶ ἐμπορείῳ. Οὐδέπω γὰρ συνέβαινε τότε τὴν τῶν Βρεντεσίων ἐκτίσθαι πόλιν. Πυλυβ. Βιβ. Ι'. Καὶ μετὰ τὴν σύστασιν ὅμως τοῦ

Αἱ ἀποικίαι τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ Ἰταλίᾳ διέπρεψαν κατὰ πάντα καὶ ἐδόξασαν τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα. Ἡ φιλοσοφία καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ Πυθαγόρειος ἐκαλλιεργήθησαν ἐξαιρέτως εἰς αὐτάς· ἐγεννήθησαν ἐν αὐταῖς ἄριστοι νομοθέται, ὁ Διοκλῆς, ὁ Ζάλευκος, ὁ Χαρώνδας, καὶ ῥήτορες καὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες, καὶ ὁ ὑπὲρ πάντας ἀξιωθεὶς τῆς ἀθανάτου μνήμης μέγας μαθηματικὸς καὶ μηχανικὸς Ἀρχιμήδης.

Αἱ τέχναι ἐκαλλιεργήθησαν πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως πρὸς εὐχαρίστησιν τῶν διαφόρων ἀναγκῶν τοῦ βίου, καὶ αὐτῆς τῆς ἡδυπαθείας καὶ τρυφῆς. Αἱ καταστρεπτικαὶ φλόγες τοῦ Οὐεσουβίου κατακαλύψασαι διὰ τῆς τέφρας τρεῖς σώας πόλεις, διέσωσαν τὰ μόνα ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ ὑπάρχοντα δείγματα τῆς κατασκευῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν πόλεων, καὶ πλείστων τῶν ἀρχαίων σκευῶν, ἀγγείων καὶ διαφόρων ὀργάνων. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἤρξαντο ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, καὶ ἡ Κυβέρνησις τῆς Νεαπόλεως συνέστησε τὸ ὀνομασθὲν μουσεῖον τῶν σπουδῶν (Museo degli Studii), ἐν ᾧ φαίνονται πολυάριθμα ἔργα τῶν τεχνῶν τῶν ἀρχαίων. Τὰ κεραμικὰ καὶ μεταλλικὰ σκεύη καὶ ἀγγεῖα, τὰ ὑπάρχοντα ἐν τῷ μουσείῳ τούτῳ, διαιρούμενα κατὰ τὴν διαφορὰν τοῦ σχήματος, τοῦ μεγέθους καὶ τῆς ὕλης ἐξ ἧς ἐγένοντο, ἀριθμοῦνται ἤδη εἰς πλείονα τῶν 2500 διαφόρων εἰδῶν.

Ἂς φέρωμεν ἤδη τὸ βλέμμα καὶ ἐπὶ τῶν Ἑλληνι-

Βρεντεσίου ὀλίγον ἠλαττώθη τὸ ἐμπόριον τοῦ Τάραντος διὰ τῶν Ἀδριατικῶν λιμένων, ὡς ὁ Πολύβιος ἀναφέρει. Ἀπὸ τοῦ Βρεντεσίου εἰς τὸν Τάραντα μετέβαινον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ. Στράβ. 282.

κῶν ἀποικιῶν τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ἄλλων τινῶν καταστημάτων τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ Αἴγυπτος ἦτο γνωστὴ καὶ διαβόητος ὡς εὔφορος καὶ πλουσία χώρα, ἀλλ' ἀπηγόρευε τὸ διὰ θαλάσσης ἐμπόριον. Μόνοι οἱ τολμηροὶ θαλασσοπόροι, οἱ Κρῆτες κατ' ἐξοχὴν, ἐπικινδύνως μετέβαινον λαθραίως εἰς τὰ Αἰγυπτικὰ παράλια. Περὶ τὸ τέλος τοῦ ὀγδόου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ, φοβηθέντες ἴσως οἱ Μιλήσιοι τὰς στρατιωτικὰς ἐκδρομὰς καὶ ἐπιτυχίας τοῦ τρίτου βασιλέως τῆς Μηδίας Κυαξάρη, καὶ ὑποπτεύσαντες ὅτι ἐκινδύνευον νὰ στερηθῶσι τοῦ ἀναγκαίου σίτου, ἐὰν οἱ Μῆδοι κατελάμβανον τὰς ἐν τῷ Πόντῳ Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ ἐπήρχοντο κατὰ τῆς Λυδίας καὶ Ἰωνίας, ἐσκέφθησαν νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν εἴσοδον τῶν σίτων εἰς τὴν Μίλητον, ὅπως δυνηθῇ αὕτη νὰ ἀνθέξῃ κατὰ τῆς πολιορκίας τῶν Μήδων, ὡς ἀντέστη πολλάκις, τροφὰς ἔχουσα, κατὰ τῆς πολιορκίας τῶν Λυδῶν. Διὰ τοιοῦτον πιθανῶς λόγον ἡτοίμασαν στόλον τριάκοντα πλοίων καὶ ἔπλευσαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ἀποβάντες εἰς ἓν τῶν στομίων τοῦ Νείλου, τὸ λεγόμενον Βολβίτινον, ἔκτισαν ἓν τεῖχος, ὅπερ ἐλέγετο Μιλησίων τεῖχος (α), ἀλλὰ δὲν συνέ-

(α) Τὸ Μιλησίων τεῖχος. Πλεύσαντες γὰρ τριάκοντα ναυσὶ Μιλήσιοι κατὰ Κυαξάρη (οὗτος δ' ἦν τῶν Μήδων) κατέπλευσαν εἰς τὸ στόμα τὸ Βολβίτινον, εἶτ' ἐκβάντες ἐτείχισαν τὸ λεχθὲν κτίσμα. Χρόνῳ δὲ ἀναπλεύσαντες εἰς τὸν Σαϊτικὸν νομὸν, καταναυμαχήσαντες Ἴναρον πόλιν ἔκτισαν Ναύκρατιν. Στράβ. 801. Κατὰ γὰρ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἑπτακαιδεκάτης Ὀλυμπιάδος ᾑρέθη βασιλεὺς ὑπὸ Μήδων Κυαξάρης καθ' Ἡρόδοτον. Διοδ.

στησαν τότε ἐμπορικήν τινα πόλιν. Ὁ Στράβων λέγει, ὅτι οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου παρεχώρησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν κώμην Ῥακῶτιν ἐν τῇ θέσει ὅπου ἐκτίσθη ὕστερον ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἀλλὰ δὲν ἐξάγεται πότε ἔγινε τοῦτο (α). Ἐπέμενον ὅμως οἱ Μιλήσιοι, καὶ μετ᾽ ἄλλων Ἰώνων καὶ μετὰ τῶν Καρῶν ἐπῆλθον ἐπὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς παραλίας ἐν ᾧ καιρῷ ἐκυβερνᾶτο ἡ Αἴγυπτος ὑπὸ δώδεκα βασιλέων. Προσέφερον δὲ πρὸς τὸν Ψαμμίτιχον, ζητήσαντα τὰς στρατιωτικὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν, καὶ καταστήσαντες αὐτὸν μονάρχην πάσης τῆς Αἰγύπτου, ἔλαβον παρ᾽ αὐτοῦ τόπους πρὸς κατοικίαν ἐπὶ τοῦ Πηλουσιακοῦ στόματος τοῦ Νείλου. Οἱ Φοίνικες ἦσαν γείτονες τῶν Αἰγυπτίων, πρῶτοι ὅμως οἱ Μιλήσιοι πρὸ παντὸς ἄλλου ἀλλογλώσσου κατεστάθησαν ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ συνέστησαν θαλάσσιον ναυτικόν (β). Ὕστερον δὲ ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Ἀμα-

Βιβ. Β΄. 32. Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος, ἤτοι κατὰ τὸν 23ην Ὀλυμπιάδα, ἡ Ναύκρατις ἦτο συστημένη ἐμπορικὴ πόλις, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ Ἀθηναίου, ὅστις Ναυκρατίτης ὤν, ἀναφέρει ὅτι ὁ Ναυκρατίτης Ἡρίστρατος, ἐπ᾽ ἐμπορίᾳ πλέων, ἔφερε κατὰ τὴν 23 Ὀλυμπιάδα εἰς τὴν Ναύκρατιν σπιθαμιαῖον ἀγαλμάτιον τῆς Ἀφροδίτης, τὸ ὁποῖον ἠγόρασεν εἰς τὴν Πάφον τῆς Κύπρου. Ἀθην. Βιβ. ΙΕ΄. 675.

(α) Κατοικίαν δὲ αὐτοῖς ἔδοσαν τὴν προσαγορευομένην Ῥακῶτιν, ἡ νῦν μὲν τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως ἐστὶ μέρος τὸ ὑπερκείμενον τῶν νεωρίων, τότε δὲ κώμη ὑπῆρχε. Στραβ. 792

(β) Ἡρ. Βιβ. Β΄. 154 πρῶτοι γὰρ οὗτοι ἐν Αἰγύπτῳ ἀλλόγλωσσοι κατοικίσθησαν. Ἐξ ὧν δὲ ἐξανέστησαν χώρων ἐν τούτοισι δὴ οἵ τε ὁλκοὶ τῶν νεῶν καὶ τὰ ἐρείπια τῶν οἰκημάτων τὸ μέχρις ἐμεῦ ἦσαν.

σις παρεχώρησεν εἰς μόνην τὴν ὑπὸ τῶν Μιλησίων καὶ ἄλλων Ἑλλήνων κτισθεῖσαν ἐν Αἰγύπτῳ πόλιν Ναύκρατιν τὸ προνόμιον τοῦ ἐξωτερικοῦ ναυτικοῦ ἐμπορίου καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορεύεσθαι (α). Τοιουτοτρόπῳ πρῶτοι οἱ Ἕλληνες ἠνέωξαν τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον τῆς Αἰγύπτου, τὸ ὁποῖον ἐγίνετο κατὰ προνόμιον εἰς μόνην τὴν Ναύκρατιν. Ἡ Ναύκρατις ἐπέδωκε πολὺ κατὰ τὸ ἐμπόριον, κατὰ τὸ ναυτικὸν, κατὰ τὰς τέχνας καὶ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν. Ἡ κεραμικὴ τέχνη ἤκμασεν ἐν τῇ Ναυκράτει, ἐν ᾗ πολυάριθμοι ἦσαν οἱ κεραμεῖς καὶ παρήγαγον ἄριστα ἔργα ἐμπορίου. Οἱ κατοικήσαντες εἰς τὴν πόλιν ταύτην Κνίδιοι, οἵτινες ἦσαν τὸ πάλαι ὀνομαστοὶ διὰ τὰ κεραμικὰ ἔργα των, εὑρόντες ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Ναυκράτιδος πολυειδῆ καὶ καλὰ διὰ τὴν κεραμοποιίαν καὶ διὰ τὸ βάμμα τῶν κεράμων χώματα, κατεσκεύασαν διάφορα κεραμικὰ σκεύη, καὶ ἔβαπτον τὰ ποτήρια διά τινος ἀργυρόχροος ἀλειφῆς, ὥστε ἐφαίνοντο ἀργυρᾶ (β).

Ἡ σημαντικωτέρα ὅμως ἀποικία τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῆς Ἀφρικῆς ὑπῆρξεν ἡ τῆς Κυρήνης (γ), ἥτις συνε-

(α) Ἡροδ. Βιβ. 2. 178. 179.

(β) Πολλοὶ δὲ ἐν Ναυκράτει κεραμεῖς, ἀφ' ὧν καὶ ἡ πλησίον τῶν κεραμείων πύλη Κεραμικὴ καλεῖται. Καὶ βάπτονται εἰς τὸ δοκεῖν εἶναι ἀργυραῖ (αἱ κύλικες). Ἀθην. Βιβ. ΙΑ'. 480.

(γ) Ὁ Raoul-Rochette ἐρευνήσας μετὰ πολλῆς σπουδῆς τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης συστάσεως τῆς Κυρήνης, παρατηρεῖ ὅτι κατὰ τὴν χρονολογίαν τοῦ Εὐσεβίου ἀναφέρεται αὕτη εἰς τρεῖς πολὺ διαφερούσας ἐποχὰς, α'. εἰς τὰ 1235 πρὸ Χριστοῦ, β'. εἰς τα 759 πρὸ Χριστοῦ, καὶ γ'. εἰς τὰ 630 πρὸ Χριστοῦ. Ὁ δὲ

στήθη ὡς ἀνεξάρτητον καὶ αὐτοδιοίκητον Ἑλληνικὸν Κράτος. Ἡ πολιτικὴ τοῦ Δελφικοῦ Μαντείου συνεβούλευσε τὴν ἀποικίαν ταύτην, καὶ ἐπέμεινε διὰ πολλῶν χρησμῶν εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ αὐτὴν πολυάνθρωπον καὶ κραταιάν. Ὁ τρίτος βασιλεὺς τῆς Κυρήνης Βάττος κατὰ χρησμὸν τῆς Πυθίας, προσεκάλεσε πάντα Ἕλληνα νὰ ἀποικήσῃ εἰς τὴν Κυρηναίαν χώραν καὶ νὰ λάβῃ δωρεὰν μέρος γαιῶν (α). Ἔδραμον δὲ πλεῖστοι ἄποικοι ἐκ τῆς Πελοποννήσου, ἐκ τῆς Κρήτης καὶ ἐκ τῶν νήσων. Ἐπέδωκε δὲ καὶ ἐμεγαλύνθη ἡ Κυρήνη, κατεστάθη πεντάπολις, καὶ τὴν ἀποικίαν τῆς Βάρκης συνέστησε.

Αἱ ἐμπορικαὶ σχέσεις τῆς Κυρήνης δὲν ὑπῆρξαν μόνον μετὰ τῆς γείτονος Αἰγύπτου καὶ Καρχηδόνος, ἀλλ' ἐξετάθησαν εἰς ὅλους τοὺς ἐμπορικοὺς τόπους καὶ εἰς ὅλας ἰδίως τὰς Ἑλληνικὰς παραλίας καὶ ἐμπορικὰς πόλεις. Ἡ εὔφορος Κυρηναϊκὴ χώρα, καρποφοροῦσα

Raoul-Rochette παραδέχεται ὡς ἐποχὴν τῆς συστάσεως τῆς Κυρήνης τὴν ὑπὸ τοῦ Πινδάρου ἀναφερομένην ἐν τῇ προῤῥήσει τῆς Μηδείας πρὸς τοὺς Ἀργοναύτας (Πυθ. ᾠδὴ δ'.) καὶ ὑπολογίζει ὅτι ἐγένετο ἡ ἀποικία αὕτη περὶ τὰ 675 πρὸ Χριστοῦ. Raoul-Rochette, Colonies Grecques Liv. v. ch. 11.

Ἡ Κυρηναία χώρα καὶ ἡ ἀρχαία Βάρκη εἶναι ἡ νῦν χώρα τῆς Τριπόλεως τῆς Βαρβαρίας. Τὰ λείψανα τῆς λαμπρᾶς καὶ μεγάλης πόλεως Κυρήνης ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὴν θέσιν τὴν νῦν καλουμένην Κρενὰχ ἢ Γρενάχ.

(α) Ἐπὶ δὲ τοῦ τρίτου Βάττου τοῦ Εὐδαίμονος καλεομένου Ἕλληνας πάντας ὥρμησε χρήσασα ἡ Πυθίη πλώειν συνοικίσοντες Κυρηνέοισι Λιβύην. Ἐπεκαλέοντο γὰρ οἱ Κυρηναῖοι ἐπὶ γῆς ἀναδασμῷ. Ἡροδ. Βιβ. Δ'. 159.

ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας κατ' ἔτος, παρῆγε πολλοὺς καρποὺς καὶ ἔτρεφε πολλὰ χρήσιμα ζῶα. Ἐφημίζοντο οἱ Κυρηναῖοι ἵπποι καὶ τὰ Κυρηναῖα βόεια δέρματα. Συνετέλεσε δὲ ἡ Κυρήνη εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου, διότι παρεῖχε λιμένας καὶ προστασίαν εἰς τοὺς πλέοντας τὴν Ἀφρικανικὴν παραλίαν, καὶ ἐνήργει διὰ τῆς γειτονίας της ἐπὶ τῆς Καρχηδόνος ὠφέλιμον ἐπιῤῥοὴν ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ναυτιλίας. Τὸ δὲ σημαντικώτερον καὶ ἐπικερδέστερον ἐμπορικὸν προϊὸν τῆς Κυρηναϊκῆς χώρας ὑπῆρξε τὸ σίλφιον, εἶδος ἀγρίου καὶ ἀγεωργήτως γεννωμένου φυτοῦ, ὅπερ εὑρίσκετο τὸ πάλαι εἴς τινας μόνον τόπους τῆς Κυρήνης, καὶ πολὺ ὀλίγον ἐν τῇ Μηδίᾳ, τὴν σήμερον δὲ εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστον. Μετεχειρίζοντο δὲ αὐτὸ οἱ Ἕλληνες εἰς καρίκευσιν καὶ εἰς ἄλλας μαγειρικὰς σκευασίας. Τὰ σιλφωμένα κρέατα ἐγίνοντο εὐστόμαχα. Τὸ σίλφιον ἐφέρετο εἰς τὸν Πειραιᾶ ἀναμεμιγμένον μετ' ἀλεύρου, καὶ οὕτω διετηρεῖτο καλῶς κατὰ τὴν διὰ θαλάσσης μεταφοράν (α).

Ἡ θέσις τῆς Κυρήνης παρεῖχε πάσας τὰς εὐκολίας πρὸς ἐνέργειαν τοῦ κατὰ ξηρὰν ἐμπορίου μετὰ τῶν ἐνδοτέρων τόπων τῆς Αἰθιοπίας, τῆς Αἰγύπτου, καὶ τῶν Αὐάσεων, ὥστε ἡ Κυρήνη ἐδύνατο νὰ λαμβάνῃ καὶ ἐξάγῃ ὀδόντας ἐλεφάντων τῆς Αἰθιοπίας, καὶ δέρματα καὶ ἄλλα προϊόντα τῶν εἰρημένων τόπων. Ἐλάμβανε δὲ ἔξωθεν ἡ Κυρήνη πολλοὺς οἴνους. Οἱ Καρχηδόνιοι

(α) Κατεργάζονται δὲ ἄγοντες εἰς τὸν Πειραιᾶ (τὸ σίλφιον) τόνδε τὸν τρόπον. Ὅταν βάλωσιν εἰς ἀγγεῖα καὶ ἄλευρα μίξωσι, σείουσι χρόνον συχνόν, ὅθεν καὶ τὸ χρῶμα λαμβάνει, καὶ ἐργασθὲν ἄσηπτον ἤδη διαμένει. Θεοφ. φυτ. ἱστορ. Βιβ. Ϛ'. 2.

ἀντήλλασσον διὰ λαθρεμπορίου τοὺς οἴνους μὲ τὸ σίλφιον εἰς τὴν πόλιν Χάρακα.

Περὶ τοὺς χρόνους τῆς συστάσεως τῆς ἀποικίας τῆς Κυρήνης ἤρξαντο αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ ναυτικοῦ ἐμπορίου τῶν Ἑλλήνων μετά τινων παρωκεανείων τόπων τῆς Ἱσπανίας, τοὺς ὁποίους ὠνόμασαν Ταρτησσόν (α). Ἡ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ ἀρχαιοτάτη ἀποικία τῶν Ζακυνθίων καὶ ἡ πόλις αὐτῶν Ζάκανθα ὑπῆρχε μὲν ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἐμπορικὰς σχέσεις καὶ συγκοινωνίας μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἔπεσεν εἰς λήθην καὶ αὐτὴ, ὡς καὶ αἱ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἀρχαιότεραι ἀποικίαι, καὶ μόλις περὶ τὸν ἕβδομον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ ἔπλευσεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν κατὰ τύχην ὁ Σάμιος Κωλαῖος. Ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ ἄγνωστον ἦτο καὶ ἀκαλλιέργητον τὸ ἐμπόριον τοῦ τόπου τούτου, ὡς λέγει ὁ Ἡρόδοτος, καὶ ἐκέρδησεν ὁ Κωλαῖος ἑξήκοντα τάλαντα ἐκ τοῦ φορτίου τοῦ πλοίου του (β). Δὲν μνημονεύει ὅμως ὁ Ἡρόδοτος ὁποῖα πράγματα ἐμπορίου ἔχων εἰς τὸ πλοῖόν του ὁ Κωλαῖος καὶ πωλήσας εἰς τὴν Ταρτησσὸν ἐκέρδησε τοσαῦτα χρήμα-

(α) Ἡ Ἀνδαλουσία, καὶ κατά τινας, ἡ Τορτόσα. Ὁ Στράβων τὴν ὀνομάζει καὶ Τουρδητανίαν καὶ Βαιτικὴν, παρατηρῶν ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐλέγετο ὑπό τινων Ταρτησσὸς ἡ Καρτηΐα. Στράβ. 151.

(β) Οἱ δὲ Σάμιοι..... Ἡρακλέας στήλας διεκπερήσαντες ἀπίκοντο εἰς Ταρτησσόν. Τὸ δὲ ἐμπόριον τοῦτο ἦν ἀκήρατον τοῦτον τὸν χρόνον, ὥστε ἀπονοστήσαντες οὗτοι ὀπίσω μέγιστα δὴ Ἑλλήνων πάντων τῶν ἡμεῖς ἀτρεκέην ἴδμεν ἐκ φορτίων ἐκέρδησαν... Οἱ δὲ Σάμιοι τὴν δεκάτην τῶν ἐπικερδίων ἐξελόντες ἓξ τάλαντα, ἐποιήσαντο χαλκήϊον κρητῆρος Ἀργολικοῦ τρόπον. Ἡροδ. Βιβ. Δ΄. 152.

τα. Φαίνεται δὲ ὅτι εἶχον ἀνάγκην οἱ Ταρτησσεῖς καὶ φυσικῶν καὶ τεχνητῶν προϊόντων τῶν Ἑλληνικῶν τόπων, διότι οἱ Ἕλληνες καὶ μάλιστα οἱ Φωκαεῖς μετήρχοντο τὸ ἐμπόριον μετὰ τῆς Ταρτησσοῦ. Ὁ βασιλεὺς Ἀργανθώνιος (α) περιεποιήθη αὐτοὺς καὶ ἠθέλησε διὰ φιλοδωρημάτων νὰ τοὺς πείσῃ νὰ κατοικήσωσιν εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ. Ὁ Ἀππιανὸς εἰκάζει ὅτι ἔμειναν τινὲς τῶν Φωκαίων εἰς τὴν Ταρτησσὸν διὰ τῶν παρακινήσεων τοῦ Ἀργανθωνίου (β).

Ἡ φήμη τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐδαιμονίας τῆς χώρας ταύτης διεδόθη καθ' ἅπασαν τὴν Ἰωνίαν καὶ Ἑλλάδα. Οἱ ναυτικώτατοι Ῥόδιοι ἔσπευσαν νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τοῦ ἐμπορίου τῆς χώρας ταύτης, καὶ συνέστησαν ἰδίαν ἐν αὐτῇ ἀποικίαν, τὴν κτισθεῖσαν παρ' αὐτῶν πόλιν Ῥόδην (γ). Ὁ Ἴων ποιητὴς Ἀνακρέων ἐξύμνει τὴν

(α) Κατὰ τοὺς χρονολογικοὺς ὑπολογισμοὺς τοὺς ὁποίους παραδέχεται ὁ Raoul-Rochette, ὁ Ἀργανθώνιος ἐβασίλευεν εἰς τὴν Ταρτησσὸν περὶ τὰ 629 ἔτη πρὸ Χριστοῦ. Les Phocéens furent des premiers à cultiver cette branche lucrative du commérce et ils abordérent à Tartesse sous le régne d'Arganthonius que le calcul le plus vraisamlable fixe à l' an 629 avant nôtre ére. Raoul-Roch. Colon. Greques Liv. VI. chap. 4.

(β) Δοκοῦσι δέ μοι. . . Ἕλληνές τε εἰς Ταρτησσὸν καὶ Ἀργανθώνιον Ταρτησσοῦ βασιλέα πλέοντες ἐμμεῖναι καὶ τῶν δε τινὲς ἐν Ἰβηρίᾳ. Ἀππ. Ἰβηρ.

(γ) Κατὰ τὰς ἀναφερομένας ὑπὸ τοῦ Raoul-Rochette χρονολογικὰς κρίσεις, οἱ Ῥόδιοι ἔκτισαν τὴν πόλιν ταύτην ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ, μετ' ὀλίγον χρόνον ἀπὸ τῶν πρώτων πλοῶν τῶν Φωκαίων εἰς τὴν Ταρτησσόν. Raoul Rochette Colon. Grecques ibid.

Ταρτησσὸν ὡς χώραν τῆς ἄκρας εὐδαιμονίας (α). Ἐκ τῶν πλεόντων εἰς τὴν Ταρτησσὸν Φωκαίων προσώρμησαν τινὲς καὶ εἰς τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Γαλλίας καὶ κατοίκησαν εἰς τὸν τόπον ὅπου μετά τινα καιρὸν ἀνηγέρθη καὶ διέπρεψεν ἡ Μασσαλία. Ὁ Φωκεὺς Εὔξενος, ὅστις ἔλαβεν εἰς σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ τόπου τούτου, τὴν ὁποίαν μετωνόμασεν Ἀριστοξένην καὶ ἐξ ἧς ἀπέκτησεν υἱὸν τὸν Πρῶτον, ἦλθεν, ὡς εἰκάζεται, εἰς τὸν τόπον τοῦτον κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ (β). Ἀλλ' εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην δὲν συνεστήθη ἡ Ἑλληνικὴ ἀποικία τῆς Μασσαλίας. Ἐγένετο δὲ γνωστὸς εἰς τοὺς Ἕλληνας ὁ παράλιος οὗτος τόπος καὶ ἤρξαντο αἱ μετ' αὐτοῦ ἐμπορικαὶ σχέσεις.

Ἀφ' ὅτου κατεστάθησαν καὶ καθ' ὅσον προώδευον αἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, ἐμεγαλύνετο καὶ προώδευε τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων ἐν γένει, καὶ τὸ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, τῶν δυναμένων νὰ ἔχωσι συγκοινωνίας μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὅλαι αἱ παραλίαι πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ὅλαι αἱ νῆσοι, ἔλαβον

(α) Ἐγὼ δ' οὔτ' ἂν Ἀμαλθείας
Βουλοίμεν κέρας, οὔτ' ἔτεα
Πεντήκοντα τε χηκατὸν
Ταρτησσοῦ βασιλεῦσαι.

Ἐσφαλμένως ἐν σελ. 147 τοῦ Τόμου Α'. ἐτυπώθη ἡ λέξις Πίνδαρος ἀντὶ Ἀνακρέων.

(β) Κατὰ τὴν χρονολογίαν τοῦ Εὐσεβίου καὶ κατ' ἄλλας χρονολογικὰς ἱστορικὰς πληροφορίας ὁ Raoul Rochette ἀναφέρει εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην τὴν τοῦ Εὐξένου ἔλευσιν εἰς τὴν Μασσαλίαν. Colon. Grecques Liv. VI. chap. IV. Ἀθην. Βιβ. ΙΓ'. 576.

κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον μείζονα ἀνάπτυξιν τοῦ ναυτικοῦ καὶ τοῦ ἐμπορίου αὐτῶν. Οἱ διὰ μόνην τὴν λατρείαν τοῦ ἐν Δελφοῖς Μαντείου ἐρχόμενοι ἀπὸ τῆς Σικελίας καὶ Ἰταλίας Ἕλληνες κατέστησαν εὐτυχεῖς καὶ πλουσίους τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως Κίῤῥας καὶ Κρίσσης, ὅπου προσωρμίζοντο διὰ νὰ μεταβῶσι διὰ ξηρᾶς εἰς Δελφούς. (α). Ἡ Κέρκυρα κατέστη ἐμπορικὴ καὶ ἐξαιρέτως ναυτική, ἡ δὲ ναυπηγία τῶν Κερκυραίων ἐφημίσθη τὸ πάλαι διὰ τὴν καλλονὴν καὶ τὸν εὐτρεπισμὸν τῶν πλοίων αὐτῶν.

Κατ' ἐξοχὴν ὅμως ηὔξησε τὸ ἐμπόριον, ἡ βιομηχανία καὶ ὁ πλοῦτος τῆς Κορίνθου, ἕνεκα τοῦ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου τῶν προϊόντων τῆς Ἀσίας καὶ Ἰταλίας. Ἡ Κόρινθος καὶ ὁ ἰσθμὸς αὐτῆς κατέστη ἡ κοινὴ ἀγορὰ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν προϊόντων τούτων, καὶ ὁ τακτικὸς σταθμὸς ὅθεν ἐπέμποντο εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἔμποροι καὶ ναῦται τῶν τόπων τούτων ἐπροτίμων νὰ συνέρχωνται εἰς τὸν ἰσθμόν, ὅπως ἀποφεύγωσι τοὺς κινδύνους τῆς φοβερᾶς (β) ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ διαβάσεως τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλέα, καὶ τὰς χρονοτριβὰς καὶ δαπάνας τοῦ μακροῦ περίπλου τῆς Πελοποννήσου. Καὶ τὰ μὲν ἀπὸ τῆς Ἀσίας φορτία ἐφέροντο εἰς τὸν λιμένα τῶν Κεγχρεῶν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Κορινθιακοῦ Ἰσθμοῦ, τὰ δὲ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας εἰς τὸν λιμένα τοῦ Λε-

(α) Στρ. 418.

(β) Τοσοῦτον δύσπλους διεθρυλλεῖτο ὁ Μαλέας, ὥστε ἐλέγετο πρὸς παράστασιν τῶν κινδύνων τοῦ πλοὸς αὐτοῦ· «Μαλέας δὲ κάμψας, ἐπελάθου τῶν οἴκαδε.»

χαίου ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Ἰσθμοῦ (α). Το ἐμπόριον τοῦτο ἀνεπτύχθη καὶ κατέστη ἐπικερδὲς εἰς τὴν Κόρινθον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἰδίως τοῦ Περιάνδρου κατὰ τὴν 38 Ὀλυμπιάδα, ἤτοι κατὰ τὰ 626 ἔτη προ Χριστοῦ (β), δι' ὃ ἔν τινι ἐπιτυμβίῳ οἱ Κορίνθιοι ὠνόμασαν τὸν Περίανδρον πρύτανιν σοφίας καὶ πλούτου (γ). Ἡ φροντὶς καὶ ἡ ἐπιμέλεια τοῦ Περιάνδρου πρὸς ἔκτασιν τοῦ ἐμπορίου τῶν Κορινθίων μετὰ τῆς Ἰταλίας, ὑπηγόρευσε καὶ τὰς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του συςηθείσας Κορινθιακὰς ἀποικίας τοῦ Ἀνακτορίου, Ἀπολλωνίας, καὶ τῆς Ἐπιδάμνου ἢ Δυῤῥαχίου. Ἐπεχείρησεν ὁ Περίανδρος καὶ τὴν διάτμησιν τοῦ Ἰσθμοῦ πρὸς κατασκευὴν πλωτῆς διώρυγος, ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο δὲν ἐτελειώθη ἐκ τῶν δυσκολιῶν τῆς ἀνασκαφῆς ἐπὶ τοῦ πετρώδους καὶ σκληροῦ μέρους τοῦ Ἰσθμοῦ (δ). Ἦτο δὲ καὶ ἡ Πυθία

(α) Ὁ δὲ Κόρινθος, ἀφνειὸς μὲν λέγεται διὰ τὸ ἐμπορεῖον ἐπὶ τῷ Ἰσθμῷ κείμενος, καὶ δυσὶ λιμένοιν κύριος, ὧν ὁ μὲν τῆς Ἀσίας, ὁ δὲ τῆς Ἰταλίας ἐγγύς ἐστι, καὶ ῥᾳδίας ποιεῖ τὰς ἑκατέρωθεν ἀμοιβὰς τῶν φορτίων πρὸς ἀλλήλους τοῖς τοσοῦτον ἀφεστῶσιν. Στράβ. 378 καὶ 380.

(β) Κατὰ τὴν χρονολογίαν τοῦ Εὐσεβίου, ἡ βασιλεία τοῦ Περιάνδρου ἤρξατο περὶ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς 38ης Ὀλυμπιάδος. Ὁ δὲ Διογένης Λαέρτιος λέγει, ὅτι ἤκμαζεν ὁ Περίανδρος κατὰ τὴν Ὀλυμπιάδα ταύτην.

(γ) Πλούτου καὶ σοφίας πρύτανιν πατρὶς ἥδε Κόρινθος
Κόλποις ἀγχιάλοις γῆ Περίανδρον ἔχει.
Διογ. Λαερ. Περιαν.

(δ) Περίανδρος δὲ ἤθελε καὶ τὸν Ἰσθμὸν διορύξαι. Διογ. Λαερτ. Βιβ. Α'. Κεφ. Ζ'.

Ὡς δ' ἐπεχείρησε Πελοπόννησον ἐργάσασθαι νῆσον προαπέ-

τῶν Δελφῶν ἐναντία εἰς τοιούτου εἴδους ἐπιχειρήσεις, διότι καὶ πρὸς τοὺς Κνιδίους, οἵτινες προσπαθοῦντες νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν Κνίδον ἀπὸ τὰς εἰσβολὰς τῶν Περσῶν ἐπεχείρουν νὰ διακόψωσι τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κνίδου (α), ἐχρησμολόγησε διὰ γενικῆς ἐκφράσεως, ὅτι ὁ Ζεὺς ἔθεσεν ὅπου ἤθελε τὰς νήσους, καὶ δὲν ἀπέκειτο εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ νησοποιῶσι τὰ μέρη τῆς Ἠπείρου. Φαίνεται δ' ὅτι τὸ ἐμπορικὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων ὑπηγόρευσεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Περιάνδρου καὶ τὴν τομὴν τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ Σουὲζ ἐν Αἰγύπτῳ. Ὁ υἱὸς τοῦ Ψαμμητίχου Νεκὼς ἐπεχείρησε πρῶτος τὴν κατασκευὴν τῆς διώρυγος πρὸς συγκοινωνίαν τῆς ἐρυθρᾶς μετὰ τῆς Μεσογείου, καὶ τοῦτο ἔπραξε βεβαίως κατὰ προτροπὴν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλλήνων, οἵτινες ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ψαμμητίχου ἔλαβον ἐπιῤῥοήν τινα ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῶν βασιλέων τῆς Αἰγύπτου, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Κύριος Letronne (β).

λιπε διορύσσων Ἰσθμόν· καὶ ὅθεν μὲν διορύσσειν ἤρξαντο, δῆλον ἐστὶν, ἐς δὲ τὸ πετρῶδες οὐ προεχώρησαν ἀρχήν. Παυσ. Βιβ. Β'. Κεφ. Α'.

(α) Ἰσθμὸν δὲ μὴ πυργοῦτε μηδ' ὀρύσσετε·
Ζεὺς γάρ κ' ἔθηκε νῆσον, εἴγ' ἐβούλετο. Ἡροδ.

(β) Le creusement du Canal (de Suez) tient évidemment à ces vues du commerce maritime qui paraissent étre restées étrangéres à l'ancienne Egypte et qui ne se montrent qu'à l'époque où l'etablissiment des Ioniens, sous Psammitichus vint si notablement modifier la politique de ce prince et de ses successeurs. Deja les Grécs quelque tems auparavant avaient sous le régne de Périandre éssayé de couper l'isthme de Corinthe. Je

Οἱ Ἕλληνες εἶχον τὸ κύριον συμφέρον εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς διώρυγος ταύτης, διότι μὴ πλέοντες ἐν τῷ Ὠκεανῷ πέραν τῶν παραλίων τῆς Ἱσπανίας, ἐδύναντο εὐκόλως νὰ λάβωσι διὰ τῆς διώρυγος διαφόρους σχέσεις καὶ ἐμπορικὰς ὠφελείας μετὰ τῶν παραλίων τῆς Ἀραβίας, τῆς Περσίδος καὶ τῆς Ἰνδικῆς, καὶ μετὰ τῶν τόπων τῆς Αἰθιοπίας καὶ Ἀφρικῆς, ὅπου οἱ Καρχηδόνιοι καὶ οἱ Φοίνικες ἀπελάμβανον πλεῖστα κέρδη, μετερχόμενοι ἀποκλειστικῶς τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς τῶν τόπων τούτων, ὡς ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις εἴπομεν. Ἀλλὰ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἔπαυσεν ἡ τῆς διώρυγος κατασκευὴ διὰ τῆς χρησμολογίας τοῦ Μαντείου τοῦ Ἄμμωνος.

Ἐπεμελήθησαν βεβαίως οἱ Κορίνθιοι περὶ τῆς εὐκολωτέρας διὰ τῆς ξηρᾶς τοῦ ἰσθμοῦ μεταφορᾶς τῶν ἐμπορευμάτων εἰς τοὺς λιμένας αὐτοῦ. Οἱ Ἕλληνες μετεχειρίζοντο διὰ τοιαύτην χρείαν, ἐκτὸς τῶν ἁμαξῶν, τὰς σκυτάλας, ἤτοι φορτηγίδας ἁμάξας μὲ μικροὺς τροχούς, αἵτινες ἐκ τῆς κατασκευῆς των ἐκινοῦντο εὐκολώτερον καὶ ταχύτερον ἐξ αὐτῆς τῆς πιέσεως τοῦ ἐπ' αὐτὰς βάρους (α). Ὁ Στράβων ἀναφέρει

suis quant à moi convaincu que cette prémiere operation a suggeré l'autre, et que c'est là une idée grécque dont jamais les anciens rois d'Egypte ne s'étaient avisés. Letronne, l'isthme du Suez. Rev. des deux Mondes Juillet 1841.

(α) Διατί ἐπὶ τῶν σκυτάλων τὰ φορτία ῥᾶον κομίζεται ἢ ἐπὶ τῶν ἁμαξῶν ἐχουσῶν τῶν μὲν μεγάλους τροχοὺς τῶν δὲ μικρούς; ἢ διότι ἐπὶ τῶν σκυτάλων οὐδεμίαν ἔχει πρόσκοψιν, τὸ

ὅτι εἰς τὸ στενότατον μέρος τοῦ Ἰσθμοῦ πρὸς τὴν Μεγαρίδα ὑπῆρχεν ὁ Δίολκος, ὅστις ἀρχόμενος ἀπὸ τὸ παράλιον τοῦ Λεχαίου, καὶ διερχόμενος τὸν Ἰσθμὸν ἔληγεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Σχοινοῦντος, τεσσαράκοντα πέντε στάδια ἀπέχοντος ἀπὸ τὸν λιμένα τῶν Κεγχρεῶν (α). Λέγει δὲ ὅτι ἐγίνετο ὁ Δίολκος διὰ τῆς ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ Λεχαίου (β) κοιλότητος τοῦ ἐδάφους, εἰσδεχομένου τὰ ὕδατα ἐκ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Καὶ εἴς τινας ἐκδόσεις τοῦ Στράβωνος λέγεται ὅτι διὰ τοῦ Διόλκου μετεφέροντο νεωλκούμενα τὰ μικρὰ πλοῖα ἀπὸ παράλιον εἰς παράλιον τοῦ Ἰσθμοῦ, ἀλλ' ὁ Κοραῆς καὶ ἄλλοι κριτικοὶ ἀφήρεσαν ἀπὸ τὸ κείμενον τοῦ Στράβωνος τὴν περίοδον ταύτην, κρίναντες αὐτὴν μὴ γνησίαν τοῦ Στράβωνος ἔκφρασιν (γ). Καὶ δὲν

δὲ ἐπὶ τῶν ἁμαξῶν τὸν ἄξωνα καὶ προσκόπτει αὐτῷ. Ἔκ τε γὰρ τῶν ἄνωθεν πιέζει αὐτὸν καὶ ἐκ τῶν πλαγίων. Τὸ δὲ ἐπὶ τῶν σκυτάλων ὑπὸ δύο τούτων κινεῖται τῇ τε κάτω χώρᾳ ὑποκειμένῃ, καὶ τῷ βάρει τῷ ἐπικειμένῳ. Ἐπ' ἀμφοτέρων γὰρ τούτων κυλίεται τῶν τόπων ὁ κύκλος καὶ φερόμενος ὠθεῖται. Ἀριστοτ. Μηχαν. ΙΒ'.

(α) Κεγχρεαί, τὸ τῶν Κορινθίων ἐπὶ τὰ πρὸς ἕω μέρη ναύσταθμον. Εἶτα λιμὴν Σχοινοῦς πλεύσαντα πέντε καὶ τετταράκοντα σταδίους... Κατὰ δὲ τὸν Σχοινοῦντα ὁ Δίολκος τὸ στενότατον τοῦ Ἰσθμοῦ. Στράβ. 369.

(β) Ἐντεῦθεν (ἐκ τοῦ Λεχαίου) δὲ παρατείνουσα ἡ ἠϊὼν μέχρι Παγῶν τῆς Μεγαρίδος κλύζεται μὲν ὑπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, κοίλη δ' ἐστὶ καὶ ποιεῖ τὸν Δίολκον πρὸς τὴν ἑτέραν ἠϊόνα τὴν κατὰ Σχοινοῦντα, πλησίον ὄντα τῶν Κεγχρεῶν. Στρ. 380.

(γ) Ὁ δ' ἰσθμός, κατὰ τὸν δίολκον δι' οὗ τὰ πορθμεῖα ὑπερνεωλκοῦσιν ἀπὸ τῆς ἑτέρας εἰς τὴν ἑτέραν θάλασσαν. Στρ.

ἦτο μὲν ἀδύνατος ἡ τοιαύτη μεταφορὰ τῶν μικρῶν πλοίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὡς ἐκ τοῦ Πολυβίου ἐξάγεται, καὶ εἰς τοὺς χρόνους τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων λέγεται ὑπὸ τοῦ Κεδρηνοῦ (α) ὅτι ἔγινεν, ἀλλὰ τὸ μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Ἀσίας ἐμπόριον ἐν Κορίνθῳ, δὲν ἐγίνετο διὰ τοιαύτης διαβάσεως τῶν ἐμπορικῶν πλοίων, διότι ὁ Στράβων λέγει, ὅτι τὰ ἀπὸ τῆς Ἀσίας πλοῖα ἤρχοντο εἰς τὸν λιμένα τῶν Κεγχρεῶν, καὶ ὄχι εἰς τὸν Σχοινοῦντα, ὅπου ἦτον ὁ Διόλκος, καὶ πρὸς τούτοις λέγει, ὅτι οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας καὶ οἱ

335. Ὁ δὲ Κοραῆς ἐν ὑποσημειώσει εἰς τὴν ἔκδοσίν του τοῦ Στράβωνος λέγει τὰ ἑξῆς· Τὰ μεταξὺ τοῦ ἰσθμὸς, καὶ εἴρηται, ἐν ταῖς ἐκδόσεσι φερόμενα ταῦτα· «κατὰ τὸν δίολκον, δι' οὗ τὰ πορθμεῖα ὑπερνεωλκοῦσιν ἀπὸ τῆς ἑτέρας εἰς τὴν ἑτέραν θάλατταν» ἀπεχώρισα τοῦ κειμένου, ὡς μὴ γνήσια τοῦ Στράβωνος ῥήματα, πρὸς δὲ καὶ ὡς ἐν πολλοῖς τῶν ἀντιγράφων παραλελειμμένα.

(α) Ὁ δὲ Φίλιππος... τὰ λοιπὰ τῶν πλοίων ὑπερισθμίσας ἐν Λεχαίῳ παρήγγειλε πᾶσιν ὁρμεῖν, Πολυβ. Βιβ. Ε'. 101 Ἐξορμᾷ καὶ κατὰ τούτων Νικήτας πατρίκιος ὁ Ὠορύφας, ἐπιφόρῳ δὲ καὶ αἰσίῳ χρησάμενος πνεύματι, δι' ὀλίγων ἡμερῶν καταλαμβάνει τὴν Πελοπόννησον καὶ τῷ λιμένι προσίσχει τῶν Κεγχρεῶν. Μαθὼν δὲ ὅτι τὰ τῶν ἐχθρῶν σκάφη τὰ δυτικώτερα μέρη Πελοποννήσου ληΐζεται, βουλὴν βουλεύεται συνετὴν καὶ σοφήν. Ἰλιγγιάσας γὰρ περιοδεῦσαι τὴν Πελοπόννησον διὰ τοῦ Ταινάρου καὶ Μαλέου καὶ χιλίων μιλίων μῆκος τἠνάλλως ἀναμετρήσασθαι καὶ τοῦ προσήκοντος ὑστερεῖσαι καιροῦ, ὡς εἶχεν, εὐθὺς ἐν νυκτὶ διὰ τοῦ κατὰ Κόρινθον Ἰσθμοῦ, πολυχειρίᾳ χρησάμενος, πρὸς τὴν ἐκεῖθεν θάλασσαν κατὰ τὸ ξηρὸν διαβιβάζει τὰς ναῦς. Κεδρ. Συνοψ. Ἱστορ. 582.

ἀπὸ τῆς Ἰταλίας ἔμποροι ἔφερον εἰς τὸν Ἰσθμὸν τὰ φορτία των (α), καὶ τοῦτο προδήλως ἐκφράζει ὅτι δὲν ἤρχοντο εἰς τὸν ἰσθμὸν πρὸς διάβασιν τῶν πλοίων μετὰ τῶν φορτίων, ἀλλὰ πρὸς ἀνταλλαγὴν καὶ πώλησιν ἢ διαπομπὴν τῶν φορτίων. Ἡ διάβασις τῶν πλοίων διὰ τῆς ξηρᾶς τοῦ Ἰσθμοῦ ἦτο δαπανηρὰ, καὶ δὲν συνέφερε καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἰς τὸ ἐμπόριον (β).

Ἕνεκα τοῦ ἐμπορίου τούτου ἤκμασαν καὶ αἱ τέχναι ἐν Κορίνθῳ, καὶ μάλιστα αἱ τῆς κατασκευῆς διαφόρων χαλκωμάτων. Τὰ Κορινθιουργῆ χαλκώματα ὑπῆρξαν ὀνομαστὰ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐμπόριον, ἐζητοῦντο πολλαχόθεν, καὶ οἱ Κορίνθιοι τεχνῖται κατεσκεύαζον ἀπειράριθμα. Ὁ χαλκὸς εἰσήγετο ἔξωθεν εἰς τὴν Κόρινθον, ἀλλὰ τὰ ἐν αὐτῇ κατασκευαζόμενα χαλκώματα εἶχον ἓν εἰδικὸν χρῶμα πυρὸς, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο ὅτι ἐλάμβανον βαπτόμενα εἰς τὰ ὕδατα τῆς πηγῆς Πειρήνης, καὶ τὸ ὁποῖον ἔδιδον εἰς αὐτὰ οἱ Κορίνθιοι τεχνῖται διά τινος μυστικῆς σκευασίας (γ). Ὁ χαλκὸς τῆς

(α) Ἀγαπητὸν οὖν ἦν τοῖς τε ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ τοῖς ἐκ τῆς Ἰταλίας ἐμπόροις ἀφεῖσι τὸν ἐπὶ Μαλεὰς πλοῦν εἰς Κόρινθον κατάγεσθαι τὸν φόρτον αὐτόθι (ἐν τῷ Ἰσθμῷ). Στράβ. 378.

(β) Διὰ τοῦτο ὁ Δημήτριος Φάριος ἐθεώρησεν ὡς σημαντικὸν βοήθημα τοῦ Ταυρίωνος τὴν προσφορὰν τῆς δαπάνης πρὸς διαβίβασιν τῶν λέμβων διὰ τῆς ξηρᾶς τοῦ Ἰσθμοῦ. Πολυβ. Βιβ. Δ΄. 19.

(γ) Κεκόσμηται δὲ ἡ πηγὴ (Πειρήνη) λίθῳ λευκῷ καὶ πεποιημένα ἐστὶν οἰκήματα σπηλαίοις κατὰ ταὐτὰ, ἐξ ὧν τὸ ὕδωρ ἐς κρήνην ὕπαιθρον ῥεῖ, πιεῖν τε ἡδὺ, καὶ τὸν Κορίνθιον χαλκὸν διάπυρον καὶ θερμὸν ὄντα ὑπὸ τοῦ ὕδατος τούτου βάπτεσθαι λέγουσιν. Ἐπεὶ χαλκός γε οὐκ᾽ ἔστι Κορινθίοις. Παυσ. Βιβ. Β΄. Κεφ. γ΄.

Κορίνθου ἐτιμᾶτο πολὺ πλέον τοῦ ἀργύρου (α) καὶ εἰς αὐτὴν τὴν χαλκοῦχον Παλαιστίνην.

Μέγας πλοῦτος χρημάτων ἔῤῥευσεν εἰς τὴν Κόρινθον. Καθωραΐσθη ἡ πόλις διὰ πολυαρίθμων κτισμάτων ναῶν καὶ ἀνδριάντων. Οἱ δὲ Κορίνθιοι, ἔμποροι ὄντες, δὲν παρημέλουν τὴν ναυπηγίαν τῶν στόλων καὶ τὴν σύστασιν τῶν ἀποικιῶν, καὶ δὲν παρέβλεπον νὰ ὑπερασπίζωσι γενναίως διὰ τοῦ πολέμου τὰ δικαιώματα αὐτῶν καὶ τῶν συμμάχων. Περιεποιήθησαν δὲ εἰς τὸ ἄκρον καὶ πολλὰ μέσα τρυφῶν καὶ ἡδονῶν, αἵτινες ἠγοράζοντο ἐπὶ μεγίστῳ τιμήματι ἐν Κορίνθῳ. Καὶ ἐὰν ὁ ῥήτωρ Δημοσθένης δι' αὐτὰς ἔλεγεν ὅτι, οὐκ ὠνεῖται ἀντὶ πολλῶν μεταμέλειαν, οἱ φιλήδονοι ὅμως ἔλεγον, οὐ παντὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον.

Ἡ ἀπὸ τοῦ ὀγδόου μέχρι τοῦ ἕκτου αἰῶνος Π. Χ. γιγαντιαία τῷ ὄντι πρακτικὴ δραστηριότης τῶν Ἑλλήνων, ἀνεβίβασεν αὐτοὺς διὰ τῆς μακροτάτης κλίμακος τῆς πείρας, εἰς τὴν σφαῖραν τῆς γενικῆς θεωρίας τῶν ὄντων, καὶ ἰδοὺ ἀπὸ τοῦ ἕκτου αἰῶνος ἀναφαίνονται οἱ πρῶτοι ὀνομασθέντες σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἄρχονται αἱ πρῶται θεωρητικαὶ συστάσεις ἐπιστημῶν χρησίμων εἰς τὴν καλὴν ῥύθμισιν τῶν κοινωνιῶν, καὶ εἰς τὴν πραγματικὴν ὠφέλειαν τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ πρῶτοι καρποὶ τῆς νοερᾶς ταύτης προόδου τῶν Ἑλλήνων ἐγένοντο χρησιμώτατοι εἰς τὴν πρόοδον τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου. Πρῶτος δὲ ἐν τῇ ἐμπορικωτάτῃ πό-

(α) Μία δὲ ἡ ἔξωθεν τοῦ νεὼ Κορινθίου χαλκοῦ, πολὺ τῇ τιμῇ τὰς καταργύρους καὶ περιχρύσους ὑπεράγουσα. Ἰωσ. Ἰουδ. πολ. Ε'. 5.

λει τῆς Ἰωνίας Μιλήτῳ, ὁ ἐν αὐτῇ γεννηθεὶς πρῶτος τῶν ἑπτὰ σοφῶν Ἑλλήνων Θαλῆς (α) ἐφεῦρε πρὸς ὁδηγίαν τῶν ναυτιλλομένων τὸν ἀστερισμὸν τῆς μικρᾶς ἄρκτου, καὶ συνέγραψε πολλὰ περὶ ἀστρονομίας. Ὁ Σάμιος Φῶκος συνέγραψε τὴν ναυτικὴν ἀστρολογίαν. Ὁ Μιλήσιος Ἀναξίμανδρος ἐφεῦρε τὸν γνώμονα, τὰ ὡροσκοπεῖα, καὶ πρῶτος κατεσκεύασε γεωγραφικὸν πίνακα καὶ τὴν γεωγραφικὴν σφαῖραν (β). Ὁ δὲ ἐξ Ἑλληνίδος μητρὸς καὶ ἐκ Σκύθου πατρὸς γεννηθεὶς Ἀνάχαρσις, ὁ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων σοφῶν ὑπὸ πολλῶν καταταχθεὶς, ἐφεῦρε τὴν ἀμφίστομον ἄγκυραν καὶ τὸν κεραμικὸν τροχόν (γ). Πολλαὶ καὶ διάφοροι τεχνικαὶ εὑρέσεις καὶ βελτιώσεις ἐγένοντο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καθ' ἣν ἐπῆλθε μετὰ τὴν ὑλικὴν ἀνάπτυξιν ὁ καιρὸς τῆς τελειοποιήσεως καὶ προόδου. Ἡ σημαν-

(α) Καλλίμμαχος δ' αὐτὸν (Θαλῆν) οἶδεν εὑρετὴν τῆς ἄρκτου τῆς μικρᾶς λέγων ἐν τοῖς Ἰαμβείοις·

Καὶ τῆς ἁμάξης ἐλέγετο σταθμήσασθαι
Τοὺς ἀστερίσκους, ᾗ πλέουσι Φοίνικες.

Ἡ γὰρ εἰς αὐτὸν (Θαλῆν) ἀναφερομένη ναυτικὴ ἀστρολογία Φώκου λέγεται εἶναι τοῦ Σαμίου κλ. Διογ. Λαερτ. Βιβ. ά. κεφ. ά.

(β) Καὶ γῆς καὶ θαλάσσης περίμετρον πρῶτος ἔγραψεν, ἀλλὰ καὶ σφαῖραν κατεσκεύασε. Διογ. Λαερτ. Βιβ. β'. κεφ. ά.

Ὁ πίναξ τῆς Ἀσίας, τὸν ὁποῖον ἔφερεν ἐκ τῆς Μιλήτου ὁ Ἀρισταγόρας εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ ἐδείκνυεν εἰς τὸν βασιλέα αὐτῆς Κλεισθένην πρὸς κατανόησιν τῆς θέσεως τῶν διαφόρων τόπων τῆς Ἀσίας, ἦτο χαραγμένος ἐπὶ χαλκίνης πλακός. Ἴσως ὅμως κατεσκευάζοντο τοιοῦτοι πίνακες καὶ ἐξ ἄλλης ὕλης.

(γ) Εὗρε δ' εἰς τὸν βίον ἄγκυραν καὶ κεραμικὸν τροχὸν, ὥς τινες. Διογ. Λαερτ. Βιβ. ά. κεφ. Η'.

τικωτέρα ὅμως καὶ ὠφελιμωτέρα πασῶν τῶν μεταῤῥυθμίσεων, ὑπῆρξεν ἡ ἐν Ἀθήναις νομοθεσία τοῦ ἑνὸς τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος Σόλωνος.

Ἀπὸ τῆς νομοθεσίας αὐτοῦ, ἤτοι ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ ἕκτου αἰῶνος Π. Χ. (α) ἄρχεται νέα πολιτικὴ καὶ ἐμπορικὴ ἐποχὴ τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Πεισίστρατος κατέλυσε τὴν δημοκρατίαν, ἀλλὰ δὲν κατήργησε τοὺς περὶ ἄλλων ἀντικειμένων νόμους τοῦ Σόλωνος (β) τοὺς ὁποίους ἄλλοι νομοθέται μετὰ τὸν Πεισίστρατον ἔθεσαν εἰς ἐνέργειαν, καὶ ἄλλοι ηὔξησαν ἢ ἐτροποποίησαν ὕστερον κατὰ τὰς ἀνάγκας τῆς κοινωνίας καὶ τὴν διαφορὰν τῶν πραγμάτων.

Ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος δὲν ἐθυσίαζεν, ὡς ἡ τοῦ Λυκούργου, τὴν γενικὴν τῆς κοινωνίας ἠθικὴν εἰς τὸ πολιτικὸν συμφέρον, οὐδ' ἐσκόπει ὡς ἐκείνη νὰ κατασκευάσῃ διὰ τῆς μηχανικῆς τῶν φυσικῶν ἕξεων, ἐνσαρκωμένας διαθέσεις θελήσεων καὶ ἠθῶν. Ὁ Σόλων δὲν ἀπεχώρισε τὸν Ἀθηναῖον ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια καὶ ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν μεθ' ὅλων τῶν ἀνθρώπων συμβίωσιν. Ἐμπιστευθεὶς εἰς τὸ ἐλεύθερον αὐτεξούσιον, ἀπήτησεν ἀπὸ τὴν προαίρεσιν τὴν ἐνέργειαν τῶν καλῶν καὶ ἐν-

(α) Ἤκμαζε μὲν οὖν περὶ τὴν τεσσαρακοστὴν ἕκτην Ὀλυμπιάδα, ἧς τῷ τρίτῳ ἔτει ἦρξεν Ἀθηναίων, καθὰ φησὶ Σωσικράτης, ὅτε καὶ τίθησι τοὺς νόμους. Σόλων. Διογ. Λαερτ Βιβ. Α'. κεφ. β'.

(β) Πεισίστρατος Σόλωνι. Τὰ δ' ἄλλα ἁμαρτάνω οὐδὲν ἢ περὶ θεοὺς ἢ περὶ ἀνθρώπους, ἀλλὰ καθότι σὺ διέθηκας τοὺς θεσμοὺς Ἀθηναίοις, ἐπιτροπῶ πολιτεύειν. Καὶ ἄμεινόν τε πολιτεύουσιν ἢ κατὰ δημοκρατίαν. Ἐῶ γὰρ οὐδένα ὑβρίζειν. Διογ. Λαερτ. αὐτόθι.

τίμων πράξεων, ζητήσας τὴν ἐπιτυχίαν τῶν συμφερόντων εἰς τὴν πατρίδα, εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ εἰς ἕνα ἕκαστον πολίτην, διὰ τῆς ἀναλόγου βραβεύσεως καὶ ἀμοιβῆς τῶν ἐναρέτων καὶ ἐνδόξων ἔργων, καὶ διὰ τῆς ἀναλόγου τιμωρίας τῶν παρανόμων. Ὁ Ἀθηναῖος ὤφειλεν εὑρισκόμενος ἐν μέσῳ τῶν πειρασμῶν τῶν παθῶν, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν καλῶν καὶ κακῶν, νὰ ἦναι ἄριστος ὑπέρμαχος τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος του, καὶ ἀγαθὸς καὶ ἔντιμος πολίτης. Συνεβούλευσεν ὁ Σόλων νὰ ἐνδιαφέρωνται οἱ ἀδικούμενοι ἐξ ἴσου μὲ τοὺς ἀδικουμένους πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς ἀδικίας, καὶ ἐκήρυττεν ὅτι ἡ τιμιότης καὶ ἀγαθότης πρέπει νὰ ἀπολαμβάνῃ πλείονος ἀπὸ τοὺς ὅρκους ἐμπιστοσύνης· «καλοκἀγαθίαν ὅρκου πιστοτέραν ἔχε.»

Ἐκ τῶν ἀρχῶν τῆς τοιαύτης νομοθεσίας ἔπρεπε νὰ γεννηθῇ ἓν κοινὸν πνεῦμα δικαιοσύνης, τιμιότητος καὶ προσωπικῆς ἐλευθερίας, καταλληλότατον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων, καὶ εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἐμπορίου. Ἀλλ' ὁ Σόλων δὲν ἠρκέσθη εἰς τοῦτο τὸ ἔμμεσον ἀποτέλεσμα τῆς νομοθεσίας του, καὶ εἰδικοὺς ἔθεσε νόμους πρὸς καλλιέργειαν τῶν τεχνῶν, καὶ πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου, παρημελημένου ἐν τῇ ἐποχῇ του εἰς τὰς Ἀθήνας (α). Ἐπὶ τούτῳ διέταξε τοὺς γονεῖς νὰ διδάσκωσι τέχνην τινὰ εἰς τὰ τέκνα

(α) Ὁρῶν δὲ τὸ μὲν ἄστυ πιμπλάμενον ἀνθρώπων ἀεὶ συρρεόντων πανταχόθεν ἐπ' ἀδείας εἰς τὴν Ἀττικὴν, τὰ δὲ πλεῖστα τῆς χώρας ἀγενῆ καὶ φαῦλα, τοὺς δὲ χρωμένους τῆς θαλάττης μηδὲν εἰωθότας εἰσάγειν τοῖς μηδὲν ἔχουσιν ἀντιδοῦναι, πρὸς τὰς τέχνας ἔτρεψε τοὺς πολίτας. Πλουτ. Σόλων.

των, ἐτιμώρησε τὴν ὀκνηρίαν, καὶ πολλὰ διέταξεν ὑπὲρ τῶν τεχνῶν καὶ ὑπὲρ τοῦ ἐμπορίου, ἅπερ ἀναφέρομεν εἰς τὸ κεφάλαιον Δ'.

Ὁ σημαντικώτερος δὲ καὶ ὁ ἱστορικῶς ἐπιφανέστερος νόμος τοῦ Σόλωνος ὑπῆρξεν ὁ καταργήσας τὸ ἐπὶ τῷ σώματι δάνειον. Μέχρι τῆς ἀρχοντίας τοῦ Σόλωνος ἐδύνατο ὁ δανειζόμενος νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πληρωμὴν τοῦ χρέους διὰ τῆς ὑποχρεώσεως τῆς ἐλευθερίας του, γενόμενος ἀνδράποδον, ἐὰν κατὰ τὸν συμφωνηθέντα χρόνον δὲν ἀπέδιδε τὸ δάνειον. Οἱ τόκοι ἦσαν ἀπεριόριστοι καὶ ὑπέρογκοι, αἱ τέχναι καὶ τὸ ἐμπόριον εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, τὸ ἀργύριον σπάνιον, καὶ ἅπας ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἐδούλευε δι' ὀλίγους τινάς. Δυσκολώτατον ἦτον ἄρα εἰς τοὺς ὀφειλέτας νὰ κερδήσωσι χρήματα καὶ νὰ πληρώσωσι τὰ δάνεια, ὅθεν πάμπολλοι ἐπωλοῦντο καὶ ἠγοράζοντο ὡς ἀνδράποδα (α), καὶ πολυάριθμοι ἦσαν ἐπὶ τοῦ Σόλωνος οἱ διατρέχοντες τὸν κίνδυνον τοῦτον. Ὁ Σόλων λοιπὸν κατήργησε διὰ νόμου τὸ ἐπὶ σώματι δάνειον, καὶ ἐπειδὴ ὀφειλέται ἦσαν οἱ πένητες, οἱ μέλλοντες νὰ γίνωσιν ἀνδράποδα, ἀπήλλαξεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν πληρωμὴν τῶν

(α) Τότε δὴ τῆς τῶν πενήτων πρὸς τοὺς πλουσίους ἀνωμαλίας ὥσπερ ἀκμὴν λαβούσης, παντάπασιν ἐπισφαλῶς ἡ πόλις διέκειτο καὶ μόνως ἂν ἐδόκει καταστῆναι καὶ παύσασθαι ταραττομένη τυραννίδος γενομένης. Ἅπας μὲν γὰρ ὁ δῆμος ἦν ὑπόχρεως τῶν πλουσίων, ἢ γὰρ ἐγεώργουν ἐκείνοις ἕκτα τῶν γινομένων τελοῦντες, ἢ χρέα λαμβάνοντες ἐπὶ τοῖς σώμασιν ἀγώγιμοι τοῖς δανείζουσιν ἦσαν, οἱ μὲν αὐτοῦ δουλεύοντες οἱ δὲ ἐπὶ τὴν ξένην πιπρασκόμενοι. Πλουτ. Σόλων. καὶ Διογ. Λαερτ Βιϐ. Α.' κεφ. ϐ'.

χρεῶν, ὀνομάσας τὴν πρᾶξιν ταύτην σεισάχθειαν, ἤτοι ἀποκοπὴν τῶν χρεῶν. Ἀλλὰ διὰ τῆς σεισαχθείας ἀδίκως ὠφελήθησαν καὶ ὀλίγοι τινὲς πανοῦργοι, οἵτινες φίλοι ὄντες τοῦ Σόλωνος, καὶ μαθόντες παρ' αὐτοῦ ἐν ἐμπιστοσύνῃ ὅτι ἔμελλε νὰ διατάξῃ τὸ εἰρημένον μέτρον, ἔλαβον δάνεια ἄνευ ἀνάγκης ἐπὶ δολίῳ σκοπῷ σφετερισμοῦ τῶν ξένων χρημάτων, καὶ τούτους ὠνόμασαν οἱ Ἀθηναῖοι χρεωκοπίδας (α). Ὥστε ἡ διάκρισις τῶν ἀληθῶς πτωχῶν καὶ τῶν χρεωκόπων κατάγεται ἀπὸ τῆς εἰρημένης περιστάσεως, καὶ ἀπὸ ἐκείνους τοὺς καιρούς. Ηὔξησε δὲ ὁ Σόλων καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ νομίσματος τιμήσας τὴν μνᾶν ἑκατὸν δραχμάς (β).

Ἐν ᾧ δὲ αἱ Ἑλληνικαὶ κοινωνίαι ἐῤῥυθμίζοντο μετὰ πλείονος εὐταξίας καὶ εὐνομίας, ὁ σύγχρονος τοῦ Σόλωνος βασιλεὺς τῆς Λυδίας Κροῖσος ἐπολέμησεν ἄνευ λόγου μίαν κατὰ μίαν ὅλας τὰς Ἑλληνίδας πόλεις τῆς Ἀσίας, καὶ καθυπέταξεν αὐτάς, πλὴν τῶν νήσων, εἰς πληρωμὴν φόρων. Διαλογισθεὶς δὲ νὰ διατηρήσῃ τὴν τοιαύτην κατάκτησιν, καὶ νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἐκδί-

(α) Τοὺς μέντοι φίλους αὐτοῦ χρεωκοπίδας καλοῦντες διετέλεσαν. Πλουτ. Σόλων. Ἦν δὲ ἡ σεισάχθεια λύτρωσις σωμάτων τε καὶ κτημάτων. Διογ. Λαερτ. Βιβ. Α'. κεφ. β'.

(β) Τινὲς ἔγραψαν, ὧν ἐστιν Ἀνδροτίων, οὐκ ἀποκοπῇ χρεῶν, ἀλλὰ τόκων μετριότητι κουφισθέντας ἀγαπῆσαι τοὺς πένητας καὶ σεισάχθειαν ὀνομάσαι τὸ φιλανθρώπευμα τοῦτο, καὶ τὴν ἅμα τούτῳ γενομένην τῶν τε μέτρων ἐπαύξησιν καὶ τοῦ νομίσματος τιμήν. Ἑκατὸν γὰρ ἐποίησε δραχμῶν τὴν μνᾶν, πρότερον ἑβδομήκοντα καὶ τριῶν οὖσαν, ὥστ' ἀριθμῷ μὲν ἴσον δυνάμει δ' ἔλαττον ἀποδιδόντων, ὠφελεῖσθαι μὲν τοὺς ἐκτείνοντας μεγάλα, μηδὲν δὲ βλάπτεσθαι τοὺς κομιζομένους. Πλουτ. Σόλων.

κησιν καὶ τὰς στάσεις τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀσίας, ἐθήρευσε τὴν εὔνοιαν τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν καὶ τοῦ ἐν Μιλήτῳ μαντείου τῶν Βραγχιδῶν, πέμψας εἰς αὐτὰ μεγίστας ἀξίας χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἀφιερώματα. Καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους δὲ, πρωτεύοντας τῶν Ἑλλήνων, μετὰ πολλῆς φιλοφροσύνης περιεποιήθη.

Ἀλλ' ἐν τούτοις ἀνεφάνη ὁ Κῦρος, ὅστις συνέστησε πρῶτος τὸ μέγα κράτος τῶν Περσῶν, κυριεύσας τὴν Μηδίαν, καὶ εἰς ἄλλας ἑτοιμαζόμενος κατακτήσεις. Φοβηθεὶς δὲ ὁ Κροῖσος τὴν αὔξησιν τῆς δυνάμεως τῶν Περσῶν, καὶ θεωρήσας ἐπικίνδυνον τὴν μείζονα ἔκτασιν τοῦ κράτους αὐτῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἠθέλησε νὰ ἐμποδίσῃ αὐτὴν διὰ τοῦ πολέμου, καὶ ζητήσας καὶ ἐπιτυχὼν τὴν συμμαχίαν τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ παρὰ τῆς Πυθίας τῶν Δελφῶν ζητήσας καὶ λαβὼν χρησμὸν διφορούμενον, τὸν ὁποῖον ἐξήγησεν ὑπὲρ τῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ πολέμου, ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Κύρου πρὶν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔλθωσιν εἰς βοήθειάν του, ἐνικήθη, ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ ἀπώλεσε τὴν βασιλείαν του, ὑποταχθείσης τῆς Λυδίας εἰς τὴν Περσίαν.

Ἀλλ' αἱ Ἑλληνίδες πόλεις τῆς Ἀσίας δὲν συνυπετάχθησαν εἰς τὸν Κῦρον. Πλὴν τῆς Μιλήτου, ἥτις συνεφώνησε μετ' αὐτοῦ τὴν οὐδετερότητα ἐν τῷ πολέμῳ καὶ διετηρήθη ἀβλαβὴς καὶ αὐτοδιοίκητος, ὅλαι αἱ ἄλλαι Ἰωνικαὶ πόλεις γενναίως ἐπολέμησαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν, ἀλλ' ἡττήθησαν καὶ ὑπεδουλώθησαν (α), ἐξαιρουμένων τῶν Φωκαίων καὶ τῶν Τηΐων,

(α) Ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ ἡ Ἑλλὰς δὲν συνέδραμε τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ἕλληνας. Ἀπέστειλον μὲν οὗτοι πρέσβεις εἰς τὴν Σπάρ-

οἵτινες μὴ ἀνεχόμενοι τὸν Περσικὸν ζυγὸν, ἐγκατέλιπον τὰς πόλεις αὐτῶν, καὶ μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων καὶ τῶν πολυτιμοτέρων πραγμάτων ἐπιβάντες εἰς τὰ πλοῖα, ἀνεχώρησαν φερόμενοι εἰς ἄλλους τόπους.

Ὑπεδουλώθησαν δὲ αἱ πόλεις αὗται ἕνεκα τοῦ ἀχρείου συστήματος τῆς διαιρέσεως τῆς κυριαρχικῆς κυβερνήσεως αὐτῶν, διότι ἄλλαι μικραὶ ἀνεξάρτητοι κυβερνήσεις ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἰωνικὴν, ἄλλαι εἰς τὴν Αἰολικὴν, καὶ ἄλλαι εἰς τὴν Δωρικὴν ἀποικίαν. Ἑκάστη δὲ Ὁμοσπονδία τῶν ἀποικιῶν τούτων δὲν εἶχε μεγάλην τινα ἰσχὺν ἐπὶ τῶν μικρῶν κυβερνήσεων, καὶ οὐδεμία ὑπῆρχε κεντρικὴ τῶν τριῶν ὁμοσπονδιῶν καὶ ἀποικιῶν κυβέρνησις, δυναμένη νὰ ἀποφασίσῃ καὶ ἐνεργήσῃ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος ἐν ἑνὶ πνεύματι διὰ τῆς ἑνώσεως τῶν δυνάμεων ὅλων. Πρὶν ὑποδουλωθῶσιν ὑπὸ τὸν Κροῖσον οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀσίας, συνεβούλευσεν ὁ σοφὸς Θαλῆς εἰς τούτους νὰ ἑνωθῶσιν ὑπὸ μίαν κυβέρνησιν ἑδρεύουσαν εἰς τὴν κεντρικὴν τῆς Ἰωνίας πόλιν Τέων, καὶ ἅπασαι αἱ λοιπαὶ πόλεις νὰ θεωρῶνται ὡς δῆμοι αὐτῆς. Δὲν εἰσηκούσθη ὅμως ἡ σωτηρία αὕτη γνώμη (α).

Ὁ σοφὸς Βίας ὁ Πριηνεὺς θεωρῶν ὡς ὁ Θαλῆς

την ἐπικαλεσθέντες τὴν βοήθειαν αὐτῆς, καὶ ἡ Σπάρτη ἀπέστειλε κήρυκας πρὸς τὸν Κῦρον, λέγουσα πρὸς αὐτὸν νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὴν καταστροφὴν καὶ ὑποδούλωσιν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, διότι δὲν ἐδύνατο νὰ παραβλέψῃ ἡ Σπάρτη τὴν ὑπεράσπισιν αὐτῶν, ἀλλ' ὁ Κῦρος περιεφρόνησε τὴν πρεσβείαν τῆς Σπάρτης.

(α) Χρηστὴ δὲ καὶ πρὶν ἢ διαφθαρῆναι Ἰωνίην, Θάλεω ἀνδρὸς Μιλησίου ἐγένετο γνώμη, ὃς ἐκέλευεν ἓν βουλευτήριον Ἴωνας ἐκτῆσθαι, τὸ δὲ εἶναι ἐν Τέῳ (Τέων γὰρ μέσον εἶναι Ἰωνίης),

ὅτι ἡ διηρημένη διοίκησις τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων ἐπέφερε τὴν ὑποδούλωσιν αὐτῶν, καὶ ὑποπτεύων ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ ἀνακτήσωσιν οἱ Ἕλληνες τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ νὰ διαμείνωσιν ἐλεύθεροι ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἐπρότεινεν εἰς τοὺς συνελθόντας ἐν τῷ Πανιονίῳ καὶ διασκεπτομένους περὶ τῆς σωτηρίας των Ἕλληνας, νὰ ἀπέλθωσιν ὅλοι ἀπὸ τῆς Ἀσίας καὶ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν νῆσον Σαρδηνίαν, ὅπου νὰ συνοικήσωσιν ἡνωμένοι ὑπὸ μίαν κυβέρνησιν (α). Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη δὲν ἐγένετο δεκτὴ, μὴ ἀπελπισθέντων τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ πάσης βελτιώσεως τῆς πολιτικῆς καταστάσεως αὐτῶν, καὶ τῆς ἀνακτήσεως τῆς ἐλευθερίας των διὰ τῆς συνδρομῆς τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκ δὲ τῶν παραιτησάντων τὰς πόλεις αὐτῶν οἱ μὲν Τήϊοι μετέβησαν ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Θρᾴκης καὶ ἔκτισαν τὰ Ἄβδηρα, οἱ δὲ Φωκαεῖς, ἄλλοι μὲν μετέβησαν εἰς τὴν νῆσον Κύρνον (Κορσικὴν), ἐν ᾗ πρὸ εἴκοσι ἐτῶν ἔκτισαν τὴν πόλιν Ἀλαλίην, καὶ κατοικήσαντες ὀλίγα ἔτη, καταδιωκόμενοι πάντοτε ὑπὸ τῶν Τυῤῥηνῶν καὶ Καρχηδονίων, ναυμαχήσαντες τελευταῖον κατὰ τοῦ ἡνωμένου συμμαχικοῦ στόλου αὐτῶν, ἐνίκησαν μὲν αὐτοὺς, ἀλλ' ἔπαθον ὑπέρμετρον ζημίαν, καὶ διὰ τοῦτο μετέβησαν πρὸς πλείονα ἀσφάλειαν αὐτῶν, ἄλλοι εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἔκτισαν τὴν πόλιν Ὑλαίην (ἥτις μετωνομάσθη ὕστερον Ἐλέα, πατρὶς τοῦ Ζήνωνος Ἐλεάτου) ἄλλοι δὲ μετέβησαν εἰς τὸ ὁποῖον προεγνώριζον

τὰς δὲ ἄλλας πόλεις οἰκεομένας μηδὲν ἕσσων νομίζεσθαι, κατάπερ εἰ δῆμοι εἶεν. Ἡροδ. Βιβ. Α'. 170.

(α) Ἡροδ. Βιβ. Α'. κεφ. 170.

παράλιον τῆς Γαλατίας, καὶ ἔκτισαν τὴν πόλιν ἥτις ὠνομάσθη, ὡς ὁ Εὐστάθιος ἀναφέρει Μασσαλία (α), ἀπὸ τοῦ μάσαι, καὶ ἀπὸ τοῦ ἁλιεὺς, διότι ὁ κυβερνήτης τοῦ προσελθόντος πλοίου τῶν ἀποίκων Φωκαίων ἔρριψεν ἀπὸ τοῦ πλοίου σχοινίον πρός τινα ἁλιέα ἐν τῇ παραλίᾳ ὄντα, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν Αἰολικῶς· μάσσ' ἁλιεῦ, ἤτοι δέσε τὸ σχοινίον ἁλιεῦ (β).

(α) Τοῦτο συνέβη κατὰ τὴν 59ην Ὀλυμπιάδα, ἤτοι περὶ τὰ 540 ἔτη πρὸ Χριστοῦ, καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην κατέστη ἡ Μασσαλία κυρίως ἀποικία τῶν Φωκαίων. Ὁ Κύριος Raoul-Rochette παραδέχεται τοῦτο κατὰ τὴν γνώμην τῶν πλείστων συγγραφέων· C'est en effet à l'époque des conquêtes d Arpage en Ionie que la plus part des auteurs ont placé la deuxieme fondation de Marseille. Colon. Grecques. Liv. VI chap. IV. Ὁ Στράβων λέγει ἐν 179. Κτίσμα δ' ἔστι Φωκαίων ἡ Μασσαλία. Ἐν δὲ 252 λέγει· Φασὶ δ' Ἀντίοχος, Φωκαίας ἁλούσης ὑφ' Ἁρπάγου τοῦ Κύρου στρατηγοῦ, τοὺς δυναμένους, ἐμβάντας εἰς τὰ σκάφη, πανοικίους πλεῦσαι πρῶτον εἰς Κύρνον καὶ Μασσαλίαν μετὰ Κροντιάδου. Ὁ δὲ Παυσανίας ἐν Βιβ. Ι'. κεφ. Η'. λέγει· Οἱ δὲ Μασσαλιῶται Φωκαίων εἰσὶν ἄποικοι τῶν ἐν Ἰωνίᾳ μοῖρα καὶ αὐτοὶ τῶν ποτε Ἅρπαγον τὸν Μῆδον φυγόντων ἐκ Φωκαίας. Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Παυσανίου καὶ τὴν τοῦ Στράβωνος παραδεχθέντες, λέγομεν ὅτι ἄλλοι μὲν τῶν Φωκαίων μετέβησαν εἰς τὴν Κύρνον, ὡς ὁ Ἡρόδοτος λέγει, καὶ ἄλλοι εἰς τὴν Μασσαλίαν, ὡς ὁ Στράβων καὶ ὁ Παυσανίας λέγουσιν. Οὐδὲν ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος περὶ μεταβάσεως τῶν Φωκαίων εἰς τὴν Μασσαλίαν.

(β) Προσπλέων γάρ φασιν, ὁ τῶν ἀποίκων Φωκαιέων κυβερνήτης, καὶ ἰδὼν ἐκεῖ ἁλιέα, ἐκέλευσε μάσσαι ὅ ἐστὶ δῆσαι τὸ ἀπόγαιον πεῖσμα. Ὅθεν καὶ ἡ πόλις Μασσαλία παρὰ τὸ μάσσαι καὶ τὸν ἁλιέα. Εὐσταθ. εἰς Διονυσ. Περιηγ. ὑπὸ τὸν στιχ. 73

Ἡ ἀποικία αὕτη τῶν Φωκαίων ἔφερε νέαν ἔκτασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου καὶ ναυτικοῦ, καὶ εἰσήγαγε τὸ παράδειγμα τοῦ κρείττονος ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ κοινωνικοῦ βίου, καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Γαλλίας, καὶ εἴς τινα παράλια τῆς Ἱσπανίας, ὅπου συνέστησεν ἀποικίας καὶ ἔκτισε πόλεις.

Οἱ Φωκαεῖς δὲν ἐβράδυνον βεβαίως νὰ εἰσάξωσι τὴν ἀμπελοφυτείαν καὶ τὴν ἐλαιοφυτείαν εἰς τὴν χώραν τῆς Μασσαλίας, ἀλλ' ἡ καλλιέργεια αὐτῶν ἐβράδυνεν ἐπὶ αἰῶνας νὰ προοδεύσῃ εἰς ἄλλους τόπους τῆς Γαλλίας. Οἱ Γάλλοι ὑπερηγάπων (α) τὸν οἶνον καὶ ἐλάμβανον αὐτὸν ἔξωθεν παρὰ τῶν ἐμπόρων. Εἶχε δὲ πολὺν χρυσὸν ἡ Γαλλία (β) κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Διὰ τῶν ποταμῶν τῆς Γαλλίας καὶ διὰ τῶν παρωκεανείων κατοίκων αὐτῆς ἐνηργεῖτο τὸ μετὰ τῆς Βρεττανίας ἐμπόριον, καὶ ἰδίως τὸ τοῦ κασσιτέρου, φερομένου εἰς τὴν Ναρβῶνα καὶ εἰς τὴν Μασσαλίαν (γ).

(α) Διὰ δὲ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ ψύχους διαφθειρομένης τῆς κατὰ τὸν ἀέρα κράσεως, οὔτε οἶνον οὔτε ἔλαιον φέρει, διόπερ τῶν Γαλατῶν οἱ τούτων τῶν καρπῶν στερισκόμενοι πόμα κατασκευάζουσιν ἐκ τῆς κριθῆς τὸ προσαγορευόμενον ζῦθος, καὶ τὰ κηρία πλύνοντες τῷ τούτου ἀποπλύματι χρῶνται, κάτοινοι δ' ὄντες καθ' ὑπερβολὴν τὸν εἰσαγόμενον ὑπὸ τῶν ἐμπόρων οἶνον ἄκρατον ἐμφοροῦνται. Διοδ. Βιβ. Ε'. κεφ. 26.

(β) Κατὰ μὲν τὴν Γαλατίαν ἄργυρος μὲν τὸ σύνολον οὐ γίνεται, χρυσὸς δὲ πολὺς ὃν τοῖς ἐγχωρίοις ἡ φύσις ἄνευ μεταλλείας καὶ κακοπαθείας ὑπουργεῖ. Διοδ. Βιβ. Ε'. κεφ 27.

(γ) Διοδ. Βιβ. Ε'. κεφ. 22. Εἰς τὸ γενικὸν περὶ τῶν Φοινίκων κεφάλαιον τοῦ Βιβ. Β'. ἀνεφέραμεν τὸ μέρος τοῦτο τοῦ Διοδώρου.

Τοῦ καιροῦ προϊόντος τὸ ἐμπόριον τῆς Γαλλίας ἐγένετο ἐπικερδέστερον, καὶ ἡ Μασσαλία κατέστη μεγάλη, πλουσία, ἐμπορικωτάτη καὶ ναυτικωτάτη πόλις, ἀριστοκρατικῶς διοικηθεῖσα ὑπὸ τῶν ὀνομασθέντων Τιμούχων. Ἐπολέμησε πολλάκις κατὰ θάλασσαν καὶ ἐνίκησε τοὺς Καρχηδονίους. Κατεδίωξε τοὺς πειρατὰς, καὶ ἀντίζηλος τοῦ ἐμπορίου τῶν Καρχηδονίων ἠθέλησε νὰ ἀνακαλύψῃ τὰς θέσεις, ὅπου ἐλάμβανον οἱ Φοίνικες τὸ ἤλεκτρον, καὶ ἄλλας ν' ἀνεύρῃ νέας πηγὰς ἐμπορίου, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἀπέστειλε τὸν ἱκανώτατον ναυτικὸν Μασσαλιώτην Πυθέαν εἰς ἔρευναν τῶν ἀρκτικῶν τόπων τοῦ Ὠκεανοῦ.

Ἡ διοίκησις τοῦ Κύρου καὶ τοῦ Καμβύσου δὲν ἐπεβάρυνε παρὰ πολὺ τοὺς Ἕλληνας τῆς Ἀσίας. Πολλοὶ μάλιστα ἐκ τοῦ ἐμπορικοῦ πλήθους τῶν Ἰώνων ἠκολούθησαν τὸν Καμβύσην εἰς τὴν κατὰ τῆς Αἰγύπτου ἐκστρατείαν του χάριν ἐμπορίου. Μετὰ τὸν αἰφνίδιον θάνατον τοῦ Καμβύσου ὁ ἀναδειχθεὶς βασιλεὺς τῶν Περσῶν Δαρεῖος ἐμεγάλυνε τὴν χώραν καὶ τὴν ἰσχὺν τῶν Περσῶν διὰ τῆς κατακτήσεως πολλῶν Ἰνδικῶν καὶ ἄλλων γνωστῶν τόπων τῆς Ἀσίας, καὶ περιποιηθεὶς τοὺς φιλάρχους ἀρχηγοὺς τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ἑλλήνων, διώρισεν ἐξ αὐτῶν τοὺς τυράννους τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, καὶ ὑπεστηρίζετο ὑπ' αὐτῶν.

Οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀπειράκις πολυπληθέστεροι, πλουσιώτεροι καὶ ἰσχυρότεροι ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ παρὰ ἐν τῇ ἐποχῇ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ἀλλὰ δὲν εἶχον τὸ πνεῦμα τῆς ἑνώσεως καὶ τῆς πειθαρχίας εἰς μίαν ἀρχηγίαν καθὼς ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου. Ἡ δὲ κοινωνικὴ καὶ ἐμπορικὴ ἀνάπτυξις, καὶ τὰ ἐκ τῶν πολι-

τικῶν μεταβολῶν τῶν Κυβερνήσεων γεννηθέντα πάθη καὶ αἱ διαιρέσεις ἐπήγαγον τὴν ἀντίθεσιν καὶ σύγκρουσιν τῶν συμφερόντων καὶ φρονημάτων, καὶ τὴν παραλυσίαν τοῦ συνδέσμου τῶν κοινῶν δυνάμεων, διότι δὲν ὑπῆρχε μία ἀρχὴ, μία ἐξουσία δυναμένη νὰ ὁδηγήσῃ τοὺς πάντας, καὶ νὰ διευθύνῃ τὰ πάντα κατὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Οὐδεμία λοιπὸν ἔγινε κοινὴ σύσκεψις καὶ ἐπιχείρησις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ Κύρου, οὔτε κατὰ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Καμβύσου. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Σάμου Πολυκράτης, ἀκμάζων ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Καμβύσου, ὑπερεῖχε παντὸς ἄλλου Ἑλληνικοῦ κράτους κατὰ τὴν ναυτικὴν δύναμιν, καὶ διενοήθη νὰ ἀντικρούσῃ τοὺς Πέρσας καὶ νὰ ὑποτάξῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν Ἰωνίαν καὶ τὰς νήσους, ἀλλὰ πρὶν φανῆ οὐδὲν σημεῖον ἐκτελέσεως τῶν τοιούτων σκοπῶν, ὁ Σατράπης τῶν Σάρδεων Ὀτάνης κατώρθωσεν, ὑποκρινόμενος φιλίαν καὶ συνδρομὴν πρὸς τὸν Πολυκράτην νὰ πείσῃ αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς τὰς Σάρδεις, καὶ μεταβάντα ἐκεῖ τὸν ἐσταύρωσεν.

Ὁ μετὰ τὴν ὀλιγοετῆ βασιλείαν τοῦ Καμβύσου ἀναδειχθεὶς βασιλεὺς τῶν Περσῶν Δαρεῖος ἔπεμψε πρῶτος τοὺς Πέρσας κατὰ τῆς Εὐρώπης, οἵτινες ἐκυρίευσαν τὰς ἐν τῷ πόντῳ πόλεις, κατέστρεψαν τὴν Πέρινθον, κατέλαβον τὸ Βυζάντιον, καὶ ὑπέταξαν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Περσῶν τὴν Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν μέχρι Θετταλίας. Ἐπιχειρήσας δὲ ὁ Δαρεῖος καὶ τὴν κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐκστρατείαν, συμπραττόντων εἰς ταύτην διὰ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων καὶ τῶν Ἰώνων, τῶν Αἰολέων καὶ τῶν Ἑλλησποντίων, διοικουμένων ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν, ὡδήγησε

στρατὸν εἰς τὸν Δούναβιν, καὶ διὰ τῆς κατασκευασθείσης ὑπὸ τοῦ Σαμίου Μανδροκλέους πλωτῆς γεφύρας (σχεδίας) διεβίβασεν αὐτὸν ἐπὶ τῆς Σκυθικῆς χώρας, ἐμπιστευθεὶς εἰς τοὺς Ἴωνας τὴν φυλακὴν τῆς γεφύρας καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐνδεχομένης ὀπισθοδρομήσεως τοῦ στρατοῦ. Ἡττήθησαν οἱ Πέρσαι, καὶ προκαταλαβόντες οἱ Σκῦθαι τὴν ὁδὸν τῆς ἐπιστροφῆς αὐτῶν, ἔφθασαν εἰς τὴν θέσιν ἐν ᾗ οἱ Ἴωνες ἐφύλατον τὴν γέφυραν, καὶ ἐπρότεινον εἰς αὐτοὺς νὰ διαλύσωσιν αὐτὴν, καὶ συμπράττοντες οὕτως εἰς τὴν παντελῆ καταστροφὴν τῶν Περσῶν, νὰ ἐλευθερώσωσι τὴν Ἰωνίαν. Καὶ ὁ μὲν Ἀθηναῖος Μιλτιάδης, ὁ μετ' ὀλίγον καιρὸν στήσας τὰ ἐν τῷ Μαραθῶνι κατὰ τῶν Περσῶν τρόπαια, παρεδέχετο τὴν πρότασιν τῶν Σκυθῶν, ὁ δὲ τύραννος τῆς Μιλήτου Ἱστιαῖος ἀπέκρουσεν αὐτὴν, καὶ κατώρθωσε νὰ ὑπερισχύσῃ ἡ γνώμη του, ὥστε ὁ Δαρεῖος καὶ ὁ Περσικὸς στρατὸς διεσώθησαν διὰ τῆς πιστῆς συμπράξεως τοῦ Ἱστιαίου.

Ἀλλ' ἀφ' οὗ ὁ Δαρεῖος χάριν εὐγνωμοσύνης παρεχώρησε πρὸς τὸν Ἱστιαῖον νὰ κτίσῃ, καθὼς ἐζήτησε, νέαν πόλιν, τὴν Ἠδωνίδα ἐν τῷ Στρυμονικῷ κόλπῳ πλησίον τοῦ Ἄθωνος, μετ' ὀλίγον καιρὸν δοὺς πίστιν εἰς τὰς διαβολὰς τοῦ Μεγαβάζου κατὰ τοῦ Ἱστιαίου, ἀνεκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὰ Σοῦσα, ὅπου τὸν ἐκράτει ὁμοτράπεζον αἰχμάλωτον. Ἐν δὲ τῇ Μιλήτῳ ἐκυβέρνα ὡς ἐπίτροπος τοῦ Ἱστιαίου ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ Ἀρισταγόρας, ὅστις λίαν ἐντέχνως καὶ μυστικῶς συνεννοεῖτο μετὰ τοῦ Ἱστιαίου πρὸς διέγερσιν τῶν Ἰώνων καὶ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν.

Οἱ Ἑλληνικοὶ λαοὶ ὑπερηγάπων τὴν ἀνεξαρτησίαν

καὶ ἐπροτίμων αὐτὴν ὑπὲρ ὅλα τὰ ἀγαθὰ, καὶ ὑπὲρ πάσας τὰς ὠφελείας τοῦ ἐμπορίου. Ἡ Περσικὴ πολιτικὴ ἐνεπιστεύθη διὰ τοῦτο τὴν διοίκησιν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων εἰς Ἕλληνας τυράννους, οἵτινες πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν ἦσαν πιστοὶ πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα καὶ ὑπεστηρίζοντο παρ' αὐτοῦ, εἰς δὲ τοὺς λαοὺς ἐφαίνοντο ὡς ὁμογενεῖς τύραννοι, ὁποῖοι ἔτυχον καὶ εἰς ἄλλους τῆς Ἑλλάδος τόπους. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἐμίσουν ἐν γένει τοὺς περσίζοντας· ἦσαν βεβαρυμένοι καὶ ἀπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Δαρείου καὶ ἑτοιμότεροι εἰς ἐπανάστασιν, διότι ὁ Δαρεῖος ἐπέβαλε κατὰ πρῶτον ὡρισμένους καὶ βαρεῖς φόρους εἰς τοὺς ὑποτεταγμένους λαοὺς, ἐν ᾧ καὶ ὁ Καμβύσης καὶ ὁ Κῦρος δὲν ἐλάμβανον παρ' αὐτῶν εἰμὴ προσφορὰς δώρων καὶ προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν (α). Διήγειρε λοιπὸν ὁ Ἀρισταγόρας εἰς ἐπανάστασιν τοὺς Ἕλληνας τῆς Ἀσίας κατὰ τῶν Περσῶν, καταλύων τὰς τυραννίας καὶ τοὺς τυράννους τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων. Ἐζήτησε δὲ τὴν βοήθειαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀπέτυχε μὲν τὴν τῆς Σπάρτης, ἐπέτυχε δὲ τὴν τῶν Ἀθηναίων καὶ Ἐρετριέων, ἀποστειλάντων εἰκοσιπέντε πλοῖα μετὰ στρατοῦ πρὸς βοήθειαν τῶν Ἰώνων. Ἀλλ' ἀφ' οὗ οἱ σύμμαχοι οὗτοι ἐκστρατεύσαντες μετὰ τῶν Ἰώνων κατὰ τῶν Σάρδεων, ἐπυρπόλησαν τὴν πόλιν ταύτην, ἀπῆλθον τάχιστα ἀπὸ τῆς Ἀσίας φοβηθέντες τὴν δύναμιν τῶν Περ-

(α) Ἐπὶ γὰρ Κύρου ἄρχοντος, καὶ αὖτις Καμβύσεω ἦν κατεστηκὸς οὐδὲν φόρου πέρι, ἀλλὰ δῶρα ἀγίνεον. Διὰ δὲ ταύτην τὴν ἐπίταξιν τοῦ φόρου καὶ παραπλήσια ταύτῃ ἄλλα λέγουσι Πέρσαι, ὡς Δαρεῖος μὲν ἦν κάπηλος, Καμβύσης δὲ δεσπότης. Ἡροδ. Βιβ. Γ'. κεφ. 89.

σῶν. Ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἰώνων ἐξηκολούθησε καὶ ἐνισχύθη διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Καρίας καὶ τῆς Κύπρου, ὅπου οἱ Ἕλληνες ἀπέστειλαν ναυτικὸν πρὸς βοήθειαν τῶν Κυπρίων Ἑλλήνων, τὸ ὁποῖον ἐναυμάχησε κατὰ τοῦ στόλου τῶν Φοινίκων καὶ ἐνίκησεν. Ἀλλ' οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Φοίνικες ὑπερίσχυσαν τελευταῖον τοσοῦτον εὐκολώτερον, ὅσον καὶ αἱ διχόνοιαι τῶν Ἑλλήνων, καὶ αἱ προδοσίαι καὶ ἐνέργειαι τῶν ἐκπεσόντων τυράννων τῶν Ἰώνων συνέδραμον τὰ μέγιστα εἰς τὸ νὰ ὑπάξωσιν τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ Δαρείου. Ἡ Μίλητος ἐξηνδραποδίσθη ὑπὸ τῶν Περσῶν, διηρπάγησαν οἱ θησαυροὶ τοῦ Μαντείου τῶν Βραγχιδῶν, καὶ ὁ Δαρεῖος τοὺς μὲν Μιλησίους ἀποίκισεν ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τίγριδος, ὅπου ἔκτισαν τὴν Ἄμπην, τὴν δὲ Μίλητον παρέδωκε δωρεὰν εἰς τοὺς Κᾶρας.

Ὅσοι δὲ τῶν Μιλησίων ἐπέτυχον νὰ διαφύγωσι τὴν αἰχμαλωσίαν, ἡνώθησαν μετά τινων Σαμίων ἀποστρεφομένων τοὺς Πέρσας καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ τυράννου τῆς Σάμου Σωλοσῶντος, καὶ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν πόλιν Ζάγκλην ἢ Μεσσήνην τῆς Σικελίας.

Ἐπένθησαν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν καταστροφὴν τῆς Μιλήτου καὶ ἐτιμώρησαν τὸν ποιητὴν Φρύνιχον μὲ ποινὴν χιλίων δραχμῶν, διότι συνέταξε τὸ δρᾶμα τῆς ἁλώσεως τῆς Μιλήτου, τοῦ ὁποίου ἡ παράστασις εἰς τὸ θέατρον ἐπροξένησε τοὺς κλαυθμοὺς τῶν θεατῶν. Ἀπηγόρευσαν δὲ τὴν ἐπανάληψιν τῆς παραστάσεως τοῦ δράματος τούτου.

Ἡ καταστροφὴ τῆς Μιλήτου συνέβη περὶ τὰ 496 πρὸ Χριστοῦ, μετὰ ἓξ ἔτη ἀπὸ τῆς πυρπολήσεως τῶν

Σάρδεων. Τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος ὁ Περσικὸς στόλος ἐκυρίευσε τὴν Χίον, τὴν Λέσβον, τὴν Τένεδον, τὸ Βυζάντιον καὶ τὰς ἐλευθέρας μενούσας ἔτι Ἑλληνικὰς πόλεις τοῦ Ἑλλησπόντου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην κατέλιπεν ὁ Μιλτιάδης τὴν Θρᾳκικὴν Χερσόνησον, καὶ ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου μετὰ τρία ἔτη ἐξετέλεσε τὴν ἀείμνηστον ἐν Μαραθῶνι μάχην κατὰ τῶν Περσῶν, ἐν ᾗ οἱ Ἀθηναῖοι μόνοι μετ' ὀλίγων Πλαταιέων ἐπολέμησαν, ἐνίκησαν καὶ ἔσωσαν τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἑλλάδα (α). Ἀλλὰ δὲν παρῆλθον δέκα ἔτη καὶ ἐπῆλθε κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὁ διάδοχος τοῦ Δαρείου Ξέρξης μετὰ πολυαρίθμων καὶ φοβερῶν στρατῶν καὶ στόλων. Ἡ ἡρωϊκὴ μάχη καὶ θυσία τοῦ Λεωνίδα καὶ τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τὰς Θερμοπύλας δὲν ἐπέτυχε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κατὰ ξηρὰν πρόοδον τῶν Περσῶν, καὶ ἡ μὲν πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἐπυρπολήθη παρ' αὐτῶν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι εὐτυχήσαντες νὰ ἔχωσι τότε τὸν Θεμιστοκλέα, τὸν Ἀριστείδην καὶ ἄλλους ἐξόχους ἄνδρας πλήρεις πατριωτισμοῦ, μετέφερον πρὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Περσῶν, κατὰ συμβουλὴν καὶ προτροπὴν τοῦ Θεμιστοκλέους, τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα εἰς τὴν Σαλαμῖνα, εἰς τὴν Αἴγιναν καὶ εἰς τὴν Τροιζῆνα, οἱ δὲ μάχιμοι ἄνδρες ἐπέβησαν εἰς τὰ πλοῖα διὰ νὰ πολεμήσωσι μετὰ τῶν ἄλλων συμμαχούντων Ἑλλήνων τοὺς Πέρσας.

Ὁ μεγαλόνους πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς Θεμιστοκλῆς ἐσχεδίασε νὰ σώσῃ τὴν Ἑλλάδα διὰ τῶν

(α) Ἡ μάχη αὕτη ἐγένετο τῇ ἕκτῃ Βοηδρομιῶνος ἐν τῷ τρίτῳ ἔτει τῆς 72 Ὀλυμπιάδος, ἤτοι τὴν 29 Σεπτεμβρίου 490 Π. Χ.

ναυτικῶν δυνάμεων τῶν Ἑλλήνων, καὶ νὰ ὑψώσῃ τὰς Ἀθήνας εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ ἀποικιῶν διὰ τῆς θαλαττοκρατείας τῶν Ἀθηναίων. Ἐπέτυχεν. Οἱ Ἀθηναῖοι ὑπερεῖχον ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ καὶ τῶν Κορινθίων, καὶ τῶν Αἰγινητῶν καὶ τῶν Λακεδαιμονίων διὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων καὶ τῶν πληρωμάτων, καὶ δι' αὐτὴν τὴν μεταῤῥύθμισιν τῆς κατασκευῆς τῶν πολεμικῶν πλοίων, τὴν ὁποίαν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπενόησεν. Ὑπερεῖχον δὲ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ διὰ τοὺς ἐξόχους ἄνδρας αὐτῶν, καὶ μάλιστα διὰ τὸν Θεμιστοκλῆ καὶ Ἀριστείδην. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐσχεδίασε καὶ διεύθυνε τὴν ἐνέργειαν τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων, κατέστρεψε τὸν πολυεθνῆ στόλον τῶν Περσῶν εἰς τὴν Σαλαμῖνα καὶ ἀπεδίωξε τὸν Ξέρξην ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Παυσανίας καὶ ὁ Ἀριστείδης μετ' ὀλίγον ἐξωλόθρευσαν τοὺς ἐν Ἑλλάδι μείναντας ὑπὸ τὸν Μαρδόνιον Πέρσας, οἱ δὲ στόλοι τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Λακεδαιμονίων προσκληθέντες ὑπὸ τῶν Ἰώνων πρὸς ἐλευθέρωσιν τῆς Ἰωνίας, μετέβησαν καὶ ἐξολόθρευσαν τὸν Περσικὸν στόλον εἰς τὴν Μυκάλην. Ἀποβάντες δὲ εἰς τὴν ξηρὰν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι, καὶ συμμαχήσαντες μετὰ τῶν Ἰώνων, ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας. Ἐπρότεινον δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τοὺς Ἴωνας νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλεις καὶ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑποσχόμενοι νὰ δώσωσιν εἰς αὐτοὺς τὴν χώραν καὶ τὰς πόλεις τῶν Ἑλληνικῶν λαῶν, ὅσοι ἑκουσίως ὑπετάχθησαν εἰς τὸν Ξέρξην ἢ συνέπραξαν μετ' αὐτοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Καὶ οἱ Ἴωνες ἀπεφάσισαν νὰ πράξωσι τοῦτο, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ δευτέραν σκέψιν ἐνεθάῤῥυναν τοὺς Ἴω-

νας νὰ διαμείνωσιν εἰς τὴν Ἀσίαν, ὑποσχόμενοι ὅτι θέλουσι συνδράμει αὐτοὺς καὶ μόνοι αὐτοὶ, συγγενεῖς ὄντες, ἐὰν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες δὲν ἤθελον συνδράμει αὐτούς (α). Ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐγεννήθη μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Ἰωνίας ἡ σχέσις Μητροπόλεως πρὸς ἀποικίαν, ὅπερ ἐκίνησεν εἰς φθόνον τοὺς Λακεδαιμονίους.

Μετὰ τὰς νίκας ταύτας οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι κατέστησαν ἐπιθετικὸν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν, καὶ ἀπέστειλαν οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι τὸν Παυσανίαν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τὸν Ἀριστείδην μεθ' ἱκανοῦ στόλου, οἵτινες ἀπεδίωξαν τοὺς Πέρσας ἀπὸ τὴν Κύπρον καὶ ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Θρᾴκης καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου. Μετ' αὐτοὺς ὁ υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου Κίμων, ὁ ἐφάμιλλος τοῦ Θεμιστοκλέους, ἀφ' οὗ συνέτριψε τοὺς στόλους τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Περσῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας, καὶ δι' ἀποβάσεων στρατοῦ ἐπολέμησε καὶ ἐνίκησε κατὰ ξηρὰν τοὺς Πέρσας, ἠλευθέρωσεν ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς ἐπὶ τῆς Ἀσίας πόλεις, καὶ συνεφώνησε μετὰ τοῦ Ξέρξου τὴν ἔνδοξον ἐκείνην συνθήκην, καθ' ἣν οἱ Πέρσαι παρεδέχθησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ αὐτονομίαν τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ συνωμολόγησαν νὰ μὴ εἰσέρχεται οὐδεὶς τῶν Περσῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χώραν ἐν ἀποστάσει τετρακοσίων σταδίων ἀπὸ τῆς παραλίας, καὶ νὰ μὴ πλέῃ οὐδὲν πολεμικὸν πλοῖον αὐτῶν πέραν τῆς Φασηλίδος (β).

(α) Διοδ. Βιβ. ΙΑ'. κεφ. 37.

(β) Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς ἡμετέρας δυναστείας οὐκ ἐξῆν αὐτοῖς

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ Ἀσίαν, ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν Γέλων κατέστρεψε τοὺς ἐλθόντας κατὰ τῶν ἐν τῇ Σικελίᾳ Ἑλληνικῶν πόλεων στρατοὺς καὶ στόλους τῶν Καρχηδονίων.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἤτοι περὶ τὰ 470 ἔτη πρὸ Χριστοῦ, τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικὸν ἐπεκράτησε καὶ τὸ Φοινικικὸν ἐξέπεσεν. Αἱ Ἀθῆναι ἐθαλαττοκράτουν καὶ ἐπιζήλως κατεῖχον τὴν ἐν τῇ θαλάσσῃ ἡγεμονίαν.

Ἀφ' οὗ δὲ τὸ Ἑλληνικὸν ἐμπόριον ἔπαθε μεγάλας ζημίας ἐκ τῶν πολέμων τούτων, ἀναλαμβάνει ἤδη, ἐκτείνεται, προοδεύει καὶ ἀκμάζει, διότι πολὺς ἄργυρος καὶ χρυσὸς εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ τῶν λαφύρων τοῦ πολέμου, καὶ ἐκ τῶν φορολογιῶν τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων. Τὸ δὲ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων εἰργάζετο ἤδη πολλαπλασίως καὶ ἀφόβως μετὰ τὰς μεγάλας φθορὰς καὶ ταπεινώσεις τοῦ ναυτικοῦ τῶν Φοινίκων καὶ Καρχηδονίων. Τὸ ἐμπόριον μάλιστα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς ἤκμασε κατ' ἐξοχήν. Ὁ Θεμιστοκλῆς κατεσκεύασε τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς. Πρὸ τοῦ Θεμιστοκλέους τὸ ἐπίνειον τῶν Ἀθηνῶν ἦτο τὸ Φάληρον. Τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον τοῦ Πειραιῶς κατέστη σημαντικόν. Τὰ χρήματα ἔρρεον εἰς τὰς Ἀθήνας ἐκ τῶν πλουσίων μεταλλείων τῆς Θάσου καὶ τῆς Σκαπτῆς Ὕλης, τὰς ὁποίας ὁ Μιλτιάδης ὑπέταξεν εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ἐξ ἄλλων τόπων. Ὁ Κίμων συνέστησε τὴν ἀποικίαν τῆς Ἀμφιπόλεως ἐν τῷ

(τοῖς Πέρσαις) οὔτε ἐντὸς Ἅλυος ποταμοῦ πεζῷ καταβαίνειν οὔτε μακροῖς πλοίοις ἐπὶ τἄνδον πλεῖν Φασήλιδος. Ἰσοκρ. Παναθ. ά. Καὶ ὁ Πλουτ. εἰς βίον Κίμωνος.

μυχῷ τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου, ὅπου καὶ μέταλλον χρυσίου ἐξήγετο, καὶ τὸ ἐμπόριον ἐχορήγει ἀξιολόγους προσόδους. Ἔφερε δὲ ἀποικίας Ἀθηναίων εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς πόλεις τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Εὐξείνου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην καταλαβόντες οἱ Ἀθηναῖοι τὴν Ἀμισὸν ἐν τῷ Πόντῳ ὠνόμασαν αὐτὴν Πειραιᾶ διὰ τὸν καλὸν λιμένα της.

Νέα ἀξιοθαύμαστος ἐποχὴ γενικῆς κατὰ πάντα προόδου, γενικῆς εὐτυχίας τῶν Ἑλλήνων ἐγεννήθη κατὰ τὰ ἑπόμενα τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ξέρξου πεντήκοντα ἔτη (α). Ἐμεγαλύνθη τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων

(α) Τοῦ δὲ (πρὸς τὸν Ξέρξην) πολέμου παρὰ τὴν προσδοκίαν τὸ τέλος λαβόντος παράδοξον, οὐ μόνον τῶν κινδύνων ἀπελύθησαν οἱ τὴν Ἑλλάδα κατοικοῦντες, ἀλλὰ καὶ δόξαν μεγάλην κατεκτήσαντο καὶ τοσαύτης εὐπορίας ἐπληρώθη πᾶσα πόλις Ἑλληνὶς, ὥστε πάντας θαυμάσαι τὴν εἰς τοὐναντίον μεταβολήν. Ἀπὸ τούτων γὰρ τῶν χρόνων ἐπὶ ἔτη πεντήκοντα πολλὴν ἐπίδοσιν ἔλαβεν ἡ Ἑλλὰς πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν. Ἐν τούτοις γὰρ τοῖς χρόνοις αἵ τε τέχναι διὰ τὴν εὐπορίαν ηὐξήθησαν καὶ τότε μέγιστοι μνημονεύονται τεχνῖται γεγονέναι, ὧν ἔστι Φειδίας ὁ ἀγαλματοποιός. Ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν παιδείαν ἐπὶ πολὺ προέβη, καὶ φιλοσοφία προετιμήθη καὶ ῥητορικὴ παρὰ πᾶσι μὲν Ἕλλησι, μάλιστα δὲ Ἀθηναίοις. Φιλόσοφοι μὲν γὰρ οἱ περὶ τὸν Σωκράτην καὶ Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλην, ῥήτορες δὲ Περικλῆς καὶ Ἰσοκράτης καὶ οἱ τούτου μαθηταί. Ὁμοίως δὲ καὶ ἄνδρες ἐπὶ στρατηγίᾳ διαβεβοημένοι, Μιλτιάδης, Θεμιστοκλῆς, Ἀριστείδης, Κίμων, Μυρωνίδης, ἕτεροι πλείονες, περὶ ὧν μακρὸν ἂν εἴη γράφειν. Μάλιστα δὲ Ἀθηναῖοι τῇ τε δόξῃ καὶ ἀνδρίᾳ προκόψαντες διωνομάσθησαν καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν οἰκουμένην. Διοδ. Βιβ. ΙΒ'. κεφ. 1. 2.

ἐκ τῆς μεγάλης ἐπιτυχίας αὐτῶν κατὰ τῶν Περσῶν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δαρείου, καὶ παρήγαγε τὰ ἐξαίσια ἔργα τοῦ νοὸς καὶ τῶν τεχνῶν, δι' ὧν ἐθαυμάσθη ἡ ἀρχαία Ἑλλάς. Ὅλαι αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ηὐπόρησαν χρημάτων. Αἱ τέχναι καὶ τὸ ἐμπόριον ἐπολλαπλασιάσθησαν διὰ τοῦτο καὶ ἤκμασαν. Μετὰ τὰ Περσικὰ ἐμεγαλύνθησαν καὶ τῆς Πελοποννήσου αἱ πλεῖσται πόλεις, συμπαραλαβοῦσαι τοὺς περὶ αὐτὰς δήμους, ὡς ἡ Ἦλις, αἱ Πάτραι, ἡ Μαντίνεια καὶ ἄλλαι. (Σράϐ. 336, 337.)

Ἀνηγέρθη ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν καὶ κατέστη ἡ εὐρυτέρα, πολυπληθεστέρα καὶ ἐνδοξοτέρα τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Ἐκτίσθη ὅμως ἄνευ σχεδίου καὶ καλῆς ῥυμοτομίας. Αἱ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι, ὑπὲρ τὰς δέκα χιλιάδας οὖσαι (α), ἐκτίσθησαν καλαὶ πρὸς κατοικίαν ὄχι ὅμως μεγαλοπρεπεῖς καὶ ἐπιδεικτικαί. Ἡ δὲ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἐφαίνετο διὰ τοῦτο εἰς τὸν ἔξωθεν ἐρχόμενον πενιχρὰ καὶ ἀναξία τῆς γενικῆς φήμης τῆς καλλονῆς καὶ τοῦ μεγαλείου αὐτῆς (ϐ). Ἀλλὰ τὸ απα-

(α) Ἐπεὶ ἡ πόλις ἐκ πλειόνων ἢ μυρίων οἰκιῶν συνέστηκε. Ξενοφ. Ἀπομ. Βιϐ. Γ'. κεφ.

(ϐ) Ἡ δὲ πόλις ξηρὰ πᾶσα, οὐκ' εὔυδρος, κακῶς ἐῤῥυμοτομημένη διὰ τὴν ἀρχαιότητα. Αἱ μὲν πολλαὶ τῶν οἰκιῶν εὐτελεῖς, ἀπιστηθείη δ' ἄν, ἐξαίφνης ὑπὸ τῶν ξένων θεωρουμένη εἰ, αὐτὴ ἐςὶν ἡ προσαγορευομένη τῶν Ἀθηναίων πόλις, μετ' οὐ πολὺ πιστεύσειεν ἄν τις. Ὧδε ἦν τῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ κάλλιστον θέατρον, καὶ θαυμαστὸν Ἀθηνᾶς ἱερόν, ὁ Παρθενὼν, μεγάλην κατάπληξιν ποιεῖ τοῖς θεωροῦσιν Ὀλύμπιον ἡμιτελὲς μὲν κατάπληξιν δ' ἔχον τὴν τῆς οἰκοδομῆς ὑπογραφήν. Γυμνάσια τρία, Ἀκαδη-

τηλὸν τοῦτο φαινόμενον ἐξηφανίζετο μετὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῆς παρουσίας τῆς ἐξαισίας καλλονῆς πολυαρίθμων ναῶν καὶ δημοσίων καταστημάτων. Περιεσπούδαζον ἐξαιρέτως οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὸν καλλωπισμὸν τῶν δημοσίων κτισμάτων, καί τινες τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν προσέφερον δωρεὰν πολύτιμον ἐργασίαν πρὸς καθωράϊσιν τῆς πόλεως. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ ἔξοχος ζωγράφος Πολύγνωτος, ὁ ζωγραφήσας πολλὰ ἐν τῇ ποικίλῃ στοᾷ καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Ἀθηνῶν (α).

Ἀλλ' αἱ Ἀθῆναι διεκοσμήθησαν ἐξαιρέτως, καὶ αἱ τέχναι καὶ τὸ ἐμπόριον αὐτῶν ἔλαβον τὴν μεγίστην ἀνάπτυξιν ἐπὶ τῆς διοικήσεως τοῦ Περικλέους μετὰ τὴν ἐν Κύπρῳ ἀποβίωσιν τοῦ Κίμωνος.

Ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ τῆς γενικῆς τῶν Ἀθηναίων μεγαλοφροσύνης, εἶχεν ὁ Περικλῆς μεγαλόφρονα μὲν ἀλλὰ συνετὴν πολιτικήν. Ἀποφεύγων πᾶν ὅ,τι ἐδύνατο νὰ ἐξασθενίσῃ τὴν δύναμιν τοῦ φρονήματος καὶ τοῦ θάῤῥους, ἐκυβέρνα τὰς ὁρμὰς καὶ τὰ πάθη πρὸς τὸ συμφέρον καὶ πρὸς τὴν ἰσχὺν τῶν Ἀθηναίων. Κατηύναζε καὶ τὰς παρεκτροπὰς τῆς ἐπιβλαβοῦς ἀπερισκεψίας τοῦ λόγου εἰς τὰς συνελεύσεις τοῦ Δήμου, φέρων ἐν τῇ γλώσσῃ δεινὸν κεραυνὸν (ὡς ἔλεγον οἱ σύγχρο-

μία, Λύκειον, Κυνόσαργες. Πάντα κατάδενδρα τε καὶ τοῖς ἐδάφεσι ποώδη. κλ. Δικαιάρχ. Βίος Ἑλλάδος μετὰ στοιχ. 105.

Ὁ Ἡγησίας ἔλεγε περὶ τῶν Ἀθηνῶν. «Οὐ δύναμαι δηλῶσαι καθ' ἓν ἕκαστον, ἡ γὰρ Ἀττικὴ Θεῶν ἐστὶ κτίσμα καὶ προγόνων ἡρώων.» Στρ. 396.

(α) Πλουτ. Κίμων. 4.

νοί του) τὸν ὁποῖον ἔπλαττε βεβαίως ἡ ἰσχυρὰ πεποίθησις τῆς ἀληθείας καὶ ἡ ἐμβριθὴς σκέψις τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος. Καθωράϊσε δὲ τὴν πόλιν κατ' ἀξίαν τοῦ μεγάλου ὀνόματος καὶ τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ὑπεροχῆς αὐτῆς, μὴ φειδόμενος πρὸς τοῦτο οὐδὲ τῶν χρημάτων ἅπερ οἱ σύμμαχοι καὶ οἱ ἄποικοι τῶν Ἀθηναίων συνεισέφερον διὰ τὰς ἀνάγκας ἐνδεχομένων πολέμων κατὰ τῶν βαρβάρων. Ὑπῆρχον τότε οἱ ἀθανάτου μνήμης καλλιτέχναι τῶν Ἀθηναίων, οἱ ἀρχιτέκτονες τοῦ Παρθενῶνος Καλλικράτης καὶ Ἰκτῖνος, πολλοὶ ἄλλοι, καὶ πρὸ πάντων ὁ Φειδίας εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Περικλῆς παρέδωκε πᾶσαν τὴν ἐπιστασίαν τῶν δημοσίων ἔργων καὶ τῶν καλλωπισμῶν τῆς πόλεως. Ὁ Πλούταρχος ἀτενίζων τὸ βλέμμα εἰς τὰ ἔργα τῆς ἐποχῆς ταύτης, γίνεται Ὅμηρος θέλων νὰ ἐξιστορήσῃ τὴν καλλονὴν αὐτῶν. Δὲν μετέβαλλον, λέγει, οἱ αἰῶνες τὴν ἀνθηρὰν ὄψιν τῶν ἔργων τούτων, διότι ᾀειθαλὲς πνεῦμα καὶ ψυχὴ μὴ γηράσκουσα ὑπῆρξεν ἐν αὐτοῖς (α).

Ὁ Περικλῆς ἐπεμελήθη τὰ μέγιστα τὴν ἀνάπτυξιν ὅλων τῶν τεχνῶν καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς ἐνεργείας τοῦ ναυτικοῦ καὶ τοῦ ἐμπορίου. Ὅλα συνάμα ἤκμασαν εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρὸς, καὶ ὅλαι αἱ τάξεις τῶν πολιτῶν καὶ τῶν κα-

(α) Κάλλει μὲν γὰρ ἕκαστον εὐθὺς ἦν τότε ἀρχαῖον, ἀκμῇ δὲ μέχρι νῦν πρόσφατον καὶ νεουργόν. Οὕτως ἐπανθεῖ καινότης ἀεί τις ἄθικτον διατηροῦσα τὴν ὄψιν ὥσπερ ἀειθαλὲς πνεῦμα, καὶ ψυχὴν ἀγήρω καταμεμιγμένην τῶν ἔργων ἐχόντων. Πλουτ. Περικ.

τοίκων ηὐπόρησαν (α). Ἔφερεν ὁ Περικλῆς ἀποικίας Ἀθηναίων εἰς τὴν Χερσόνησον τῆς Θράκης, εἰς τὴν Σινώπην, εἰς τὸν Πόντον καὶ εἴς τινας τῶν Κυκλάδων νήσων. Κατεδίωξε τοὺς πειρατὰς καὶ λῃστὰς εἰς τὸν Πόντον καὶ εἰς ἄλλους τόπους, καὶ κατέστησε σεβαστὴν τὴν Ἑλληνικὴν ναυτιλίαν διὰ τοῦ φόβου τῶν Ἑλληνικῶν δυνάμεων. Ὑπεράσπισε δὲ δραστηρίως κατὰ τῶν Σαμίων τὴν Μίλητον, ἀνεγερθεῖσαν καὶ καλῶς ἤδη ἔχουσαν μεθ' ἣν ἔπαθεν ὑπὸ τοῦ Δαρείου καταστροφήν.

Οἱ κατὰ τῆς πολυτελείας νόμοι τοῦ Σόλωνος ἔμενον ἄχρηστοι. Ἓν διασωθὲν τεμάχιον τῆς δευτέρας κωμῳδίας τῶν Θεσμοφοριαζουσῶν τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐλέγχει τὴν πολυτέλειαν τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῶν πολλῶν καλλωπιστικῶν μέσων τῶν Ἀθηναίων γυναικῶν (β). Ἡ πολιτικὴ τοῦ Περικλέους ἔτεινεν εἰς τὴν

(α) Ὅπου γὰρ μὲν ἦν λίθος, χαλκὸς, ἐλέφας, χρυσὸς, ἔβενος, κυπάρισσος, αἱ δὲ ταύτην ἐκπονοῦσαι καὶ κατεργαζόμεναι τέχναι, τέκτονες, πλάσται, χαλκοτύποι, λιθουργοὶ, βαφεῖς, χρυσοῦ μαλακτῆρες (καὶ) ἐλέφαντος, ζωγράφοι, ποικιλταὶ, τορευταὶ, πομποὶ δὲ τούτων καὶ κομιστῆρες, ἔμποροι καὶ ναῦται, καὶ κυβερνῆται κατὰ θάλασσαν, οἱ δὲ κατὰ γῆν ἁμαξηγοὶ καὶ ζευγοτρόφοι καὶ ἡνίοχοι καὶ καλωστρόφοι καὶ λινουργοὶ καὶ σκυτοτόμοι καὶ ὁδοποιοὶ καὶ μεταλλεῖς· ἑκάστη δὲ τέχνη, καθάπερ στρατηγὸς ἴδιον στράτευμα, τὸν θητικὸν ὄχλον καὶ ἰδιώτην συντεταγμένον εἶχεν, ὄργανον καὶ σῶμα τῆς ὑπηρεσίας γινόμενον. Εἰς πᾶσαν ἡλικίαν καὶ φύσιν αἱ χρεῖαι διένειμον καὶ διέσπειρον τὴν εὐπορίαν. Πλουτ. Περικ. ιβ.

(β) Πάντα γοῦν ἐπιψόγως τὸν γυναικεῖον καταλεγόμενος κόσμον Ἀριστοφάνης ἐν Θεσμοφοριαζούσαις ὑποδείκνυσι. Παρα-

ἀνάπτυξιν ὅλων τῶν τεχνῶν, καὶ δὲν ἀπηγόρευεν οὐδὲ περιώριζε τὴν χρῆσιν τῶν διαφόρων τεχνητῶν ἔργων.

Ἡ Ἀττικὴ ἦτο πολυάνθρωπος καὶ φιλόξενος. Ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς, περὶ οὗ πολλαὶ ἐγένοντο ὑπὸ διακεκριμένων ἱστορικῶν καὶ ἀρχαιολόγων ἔρευναι, διέφερε μὲν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς, καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μακρᾶς εἰρήνης καὶ τοὺς χρόνους τῶν μεγάλων ἐκστρατειῶν καὶ τῶν διαρκῶν πολέμων τῶν Ἀθηναίων, δύναται ὅμως, κατὰ τὰς κριτικωτάτας ἐρεύνας καὶ γνώμας σοφῶν ἱστορικῶν, νὰ ὁρισθῇ κατὰ μέσον ὅρον εἰς 500,000 περίπου ψυχὰς, ἐξ ὧν 90,000 πολιτῶν Ἀθηναίων, 45,000 μετοίκων, 365,000 δούλων. Ὁ δὲ πληθυσμὸς τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν μὲ τὸν λιμένα Πειραιῶς, Μουνυχίας καὶ Φαλήρου ὑπελογίσθη εἰς 180,000 (α).

θήσομαι δὲ αὐτὰς τοῦ Κωμικοῦ λέξεις διελεγχούσας ἀκριβῶς τὸ φορτικόν. Κλημ. Ἀλεξ. Παιδαγ. Βιβ. Β'.

Μίτρας ἀναδήματα, νίτρον καὶ σιδήριον (διορθοῦσι καψιδρώτιον).
Κίσηριν, στρόφιον ὀπισθοσφενδόνην.
Ὀπισθοκάλυμμα, φῦκος, περιδέραια.
Ὑπογράμματα, τρυφοκαλάσιριν, κεκρύφαλον.
Σῶμα ἀμπεχόνιον, τρύφημα παρυφὲς ξυστίδα, (διορθοῦσι).
(Ζῶσμα, ἀμπεχόνην, γρύφωμα ἢ γρύφευμα).
Κιθῶνα, βάραθρον, ἔγκυκλον χιτῶνα.
Τὰ μέγιστα δ' οὐ εἴρηκα τούτων. Εἶτα τί;
Διόπας, διάλιθον, πλάστρα, μολόχιον βότρυν,
Χλιδῶνα, περόνας, ἀμφιλέας ὅρμους, πέδας,
Σφραγίδας, ἁλύσσεις, δακτυλίους, καταπλάσματα (διορθοῦσι
Ὑποθηρίδας, ἑλικτῆρας. [καταπετάσματα)

(α) Ὁ Saint-Groix ἀναβιβάζει τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων

Ἐκτὸς τούτων μέγας ἦτον ὁ ἀριθμὸς τῶν παρεπιδημούντων εἰς τὰς Ἀθήνας ἐκ τῶν συμμαχικῶν καὶ ἐκ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐξ ἄλλων τόπων διὰ τὸ μέγα ὄνομα καὶ τὴν δόξαν τῶν Ἀθηνῶν. Τοσοῦτος πληθυσμὸς ἀπῄτει πρὸ πάντων μεγάλα ποσὰ τροφίμων. Παρῆγεν ἡ Ἀττικὴ σῖτον, κριθὴν, ἔλαιον, μέλι, καὶ οἶνον καὶ διαφόρους ὀπώρας (α), ἀλλ' εἶχε μεγάλην ἀνάγκην σιτηρῶν, καὶ εἰσήγαγε κατ' ἔτος διὰ θαλάσσης ὀκτακοσίας περίπου χιλ. μεδίμνων (β) σίτου,

τῆς Ἀττικῆς εἰς 639,500, καὶ ὁ Walace εἰς 580,000. Ὁ Boeck Econom. polit. des Athen. Liv. I chap. VII λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τεμάχια τινὰ τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Διοδώρου καὶ τοῦ Πλουτάρχου, καὶ τὴν ἐν τῇ 110 ὀλυμπιάδι γενομένην ἀπαρίθμησιν τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Ἀθήναιος, καὶ παραδέχεται ὡς μέσον ὅρον τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἀττικῆς 500,000 κατοίκους, ἐξ ὧν τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν λιμένων αὐτῆς 180,000.

(α) Οὐκοῦν τὸ μὲν τὰς ὥρας ἐνθάδε προστάτας εἶναι καὶ αὐτὰ τὰ γιγνόμενα μαρτυρεῖ· ἃ γοῦν πολλαχοῦ οὐδὲ βλαστάνειν δύναιντ' ἂν ἐνθάδε καρποφορεῖ· ὥσπερ δὲ ἡ γῆ, οὕτω καὶ ἡ περὶ τὴν χώραν θάλαττα παμφορωτάτη ἐστί. Καὶ μὴν ὅσα περ οἱ θεοὶ ἐν ταῖς ὥραις ἀγαθὰ παρέχουσι, καὶ ταῦτα πάντα ἐνταῦθα πρωϊαίτατα μὲν ἄρχεται, ὀψιαίτατα δὲ λήγει. Ξεν. Πόροι. Α'.

(β) Ὁ Δημοσθένης παρατηρεῖ ὅτι τὸ ἥμισυ τοῦ ἔξωθεν εἰσαγομένου εἰς τὸν Πειραιᾶ σίτου ἤρχετο ἀπὸ τὴν ἐν τῇ Ταυρικῇ Χερσονήσῳ Θεοδοσίαν, καὶ τοῦτο ἦτο τεσσαράκοντα μυριάδες μεδίμνων, ὥστε τὸ ὅλον τοῦ εἰσαγομένου σίτου ἦτον ὀγδοήκοντα μυριάδες. «Πρὸς τοίνυν ἅπαντα τὸν ἐκ τῶν ἄλλων ἐμπορίων » ἀφικνούμενον ὁ ἐκ τοῦ πόντου σῖτος εἰσπλέων ἐστί. . . . Αἱ » τοίνυν παρ' ἐκείνου (τοῦ Λεύκωνος, κυρίου τῆς Θεοδοσίας)

ἤτοι πλέον τῶν 1,200,000 κοιλῶν, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δημοσθένους. Εἰσήγετο δὲ διὰ θαλάσσης τὸ πλεῖστον μέρος ἐκ τοῦ Πόντου, ἐκ τῆς Σικελίας, ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἐκ τῆς Κύπρου, ἐκ τῆς Εὐβοίας καὶ ἐξ ἄλλων τόπων. Διέκρινον δὲ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὸν ἐκ τοῦ Πόντου σῖτον εἰς σκληρὸν καὶ εἰς μαλακὸν, ὡς διακρίνεται τὴν σήμερον, καὶ ἐθεώρουν ὡς βαρύτερον τὸν τῆς Σικελίας καὶ Βοιωτίας. Μετέφερον μάλιστα εἰς τὴν Ἀχαΐαν ἐκ τῆς Σικελίας τοὺς διμήνους σίτους, οἵτινες ὑπάρχουσι μέχρι τῆς σήμερον εἴς τινας τόπους τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀλλαχοῦ (α).

Οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ὀλιγαρκεῖς κατὰ τὴν τροφὴν καὶ ὠνομάζοντο διὰ τοῦτο μικροτράπεζοι. Ἐξ ὅλων ὅμως τῶν τόπων τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ἤρχοντο τὰ καλλιοτέρας ποιότητος πράγματα εἰς τὸν Πειραιᾶ (β).

» δεῦρο ἀφικνούμεναι σίτου μυριάδες περὶ τεσσαράκοντα εἰσί.» Δημ. Λεπτ. 31. Εἰς ἄλλας ἐποχὰς εἰσήγετο περισσότερος ἴσως σῖτος. Καὶ διὰ ξηρᾶς δὲ ἐφέρετο ἐκ τῆς Βοιωτίας καὶ ἐκ τῆς Εὐβοίας. Ὁ Κύριος Βοίκιος ὑπολογίζει ὅτι καὶ ἡ Ἀττικὴ παρῆγε 2,000,000 μεδίμνων σιτηρῶν.

(α) Εἰσὶ δὲ καὶ δίμηνοι τινὲς (σῖτοι) οἵπερ καὶ ἐκ Σικελίας ἐκομίσθησαν εἰς Ἀχαΐαν. Βαρύτερος δὲ τῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα παραγινομένων σίτων ὁ Σικελός. Τούτου δ' ἔτι βαρύτερος ὁ Βοιωτός. Ἄτοπον δὲ καὶ ἀνομολογούμενον τὸ περὶ τοὺς ποντικοὺς σίτους συμβαῖνον. Εἰσὶ γὰρ οἱ μὲν σκληροὶ ἠρινοὶ, οἱ δὲ μαλακοὶ χειμερινοί. Θεοφ. περὶ φυτ. ἱστορ. Βιβ. Η'. κεφ. 2.

(β) Καὶ ὅ,τι ἐν Σικελίᾳ ἡδὺ, ἢ ἐν Ἰταλίᾳ, ἢ ἐν Κύπρῳ, ἢ ἐν Αἰγύπτῳ, ἢ ἐν Λυδίᾳ, ἢ ἐν τῷ Πόντῳ, ἢ ἐν Πελοποννήσῳ ἢ ἄλ-

Αἱ δὲ Ἀθῆναι παρῆγον ἀξιόλογα καὶ ζητούμενα χειροτεχνήματα ὑφαντῶν, μεταλλικῶν κατασκευασμάτων καὶ διαφόρων κοσμημάτων. Τὸ δὲ νόμισμα τῶν Ἀθηναίων ἦτο γνησιώτατον καὶ δεκτὸν εἰς τὸ ἐμπόριον ὅλων ἐν γένει τῶν τόπων. Ἐκτὸς δὲ τούτων, ἐδύναντο τὰ ξένα πλοῖα νὰ λάβωσιν ἀπὸ τοῦ Πειραιῶς διάφορα ἐμπορεύματα καὶ προϊόντα ἄλλων τόπων εἰς τὸν Πειραιᾶ (α) εὑρισκόμενα, ἐκτὸς ἐκείνων τῶν ὁποίων ἡ ἐξαγωγὴ ἀπηγορεύετο (κεφ. Δ΄.)

Αἱ Ἀθῆναι εἶχον καὶ τὸ κατὰ ξηρὰν ἐμπόριον. Πολλὰ μάλιστα τῶν τροφίμων ἐλάμβανον ἐκ τῆς Εὐβοίας καὶ ἐκ τῆς Βοιωτίας διὰ τοῦ Ὠρωποῦ (β).

Οἱ Ἀθηναῖοι περιεποιήθησαν ἐξόχως τὰς τέχνας καὶ τὸ ναυτικὸν φιλοξενοῦντες τοὺς μετοίκους, καὶ παραχωρήσαντες εἰς αὐτοὺς καθὼς καὶ εἰς τοὺς δούλους πᾶσαν ἀσφάλειαν (γ).

Τὰ διασωθέντα ἐκ τῶν τεχνικῶν ἔργων τῶν ἀρ-

λοθίπου, ταῦτα πάντα εἰς ἓν ἠθροίσθη διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς θαλάσσης (τῶν Ἀθηναίων). Ξενοφ. Ἀθην. Πολιτ. 8.

(α) Ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις πλεῖστα μὲν ἐστὶν ἀντεξάγειν, ὧν ἂν δέονται ἄνθρωποι. Ξεν. πόροι 3.

(β) Καὶ κατὰ γῆν πολλὰ δέχεται ἐμπόρια. Ἤπειρος γάρ ἐστί. Ξεν. πόροι κεφ. Α΄. Ἧτε τῶν ἐπιτηδείων παρακομιδὴ ἐκ τῆς Εὐβοίας, πρότερον ἐκ τοῦ Ὠρωποῦ κατὰ γῆν διὰ τῆς Δεκελείας θᾶσσον οὖσα. Θουκ. Ξυγ. Η΄. κεφ. 28.

(γ) Διὰ τοῦτο οὖν ἰσηγορίαν καὶ τοῖς δούλοις πρὸς τοὺς ἐλευθέρους ἐποιήσαμεν καὶ τοῖς μετοίκοις πρὸς τοὺς ἀστοὺς, διότι δεῖται ἡ πόλις μετοίκων διά τε τὸ πλῆθος τῶν τεχνῶν, καὶ διὰ τὸ ναυτικόν. Διὰ τοῦτο οὖν καὶ τοῖς μετοίκοις εἰκότως τὴν ἰσηγορίαν ἐποιήσαμεν. Ξεν. Ἀθην. Πολιτ. 12

χαίων Ἑλλήνων μαρτυροῦσι καὶ τὴν τελειότητα τῶν τεχνῶν, καὶ τὴν ἔξοχον κρίσιν καὶ ἀρέσκειαν τοῦ κοινοῦ πρὸς τὰ ἔργα τῶν τεχνιτῶν. Ἡμεῖς θαυμάζομεν αὐτὰ, καὶ δὲν τολμῶμεν νὰ κρίνωμεν περὶ αὐτῶν. Ἀλλ' ὡς θεωροῦμεν θαυμαστὴν τὴν ἐργασίαν τῶν δακτυλιολίθων, καὶ τῶν κεραμικῶν ἀγγείων, καὶ τῶν ἀγαλμάτων, καὶ τῶν ἀνευρεθέντων χρυσῶν κοσμημάτων καὶ ἄλλων ἔργων τῶν ἀρχαίων, οὕτως εὐλόγως φανταζόμεθα ὅτι ἦσαν ἐξαιρέτου ἐργασίας καὶ καλλονῆς καὶ τὰ τῶν ἄλλων τεχνῶν κατασκευάσματα.

Οἱ τεχνῖται συνεβίβαζον τὴν χρησιμότητα τῶν ἔργων μὲ τὴν τέρψιν τῆς ὁράσεως καὶ τοῦ νοός, καὶ μὲ τὴν ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διδασκαλίαν. Τὰ ἀνάγλυφα, αἱ γραφικαὶ εἰκόνες, δὲν ἐπετίθεντο μόνον εἰς τοὺς ναοὺς καὶ εἰς τοὺς δημοσίους τόπους, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ὅλων σχεδὸν τῶν κοσμημάτων τῶν γυναικῶν, καὶ ἐπὶ τῶν διαφόρων σκευῶν τῆς κοινῆς χρήσεως, ὥστε τὸ χρήσιμον εἰς τὸν φυσικὸν ἄνθρωπον ἐγίνετο κατά τι εὐάρεστον ἢ χρήσιμον καὶ εἰς τὸν λογικὸν καὶ ἠθικόν. Ὁποῖον δίδαγμα παρέδιδον αἱ σχηματιζόμεναι εἰς τὰ ἐνώτια τῶν ἀρχαίων Ἑλληνίδων περιστεραί; δὲν ἦσαν ἄρα αὗται ἡ ἀλληγορικὴ σύστασις τῆς ἀγάπης τῶν συζύγων; Τὸν δὲ κανόνα τῶν σχημάτων καὶ τῆς μορφῆς ἀνεζήτουν καὶ εὕρισκον διὰ φυσικῆς τινος φιλοσοφίας ἐν τῇ μορφῇ καὶ ἐν τῷ σχήματι τῆς παγκάλου φύσεως τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καὶ πρεπόντως καὶ ἐντέχνως μιμούμενοι, ἔφερον εἰς τὴν μικροτάτην χεῖρα τοῦ ἀνθρώπου, τὸ σχῆμα τῆς παραστάσεως τοῦ ἀπείρου μεγαλείου τοῦ παντός. **Κατεσκεύασαν**, λέγει ὁ Μυρλεανὸς, κυκλοειδῆ τὴν τράπε-

ζαν καὶ τοὺς τρίποδας τῶν ναῶν κατὰ μίμησιν τοῦ σφαιρσειδοῦς κόσμου· ἔδωκαν σχῆμα κύκλου εἰς τοὺς ἄρτους, θέλοντες νὰ παραστήσωσιν ὅτι ἀποτελεῖ τὸ τελειότερον τῆς τροφῆς, ὡς ὁ κύκλος τὸ τελειότερον τῶν σχημάτων. Τὸ δὲ ποτήριον κατεσκεύασαν κυκλοτερὲς κατὰ μίμησιν τοῦ κόσμου, διότι δέχεται ἐν αὐτῷ τὴν ὑγρὰν τροφὴν ὡς ὁ κόσμος δέχεται ἐν ἑαυτῷ τὰ ὑγρά (α). Οἱ ζωγράφοι, οἱ ἀγαλματοποιοὶ, καὶ οἱ γλύπται, ἐμιμήθησαν τὴν φύσιν κατ᾽ ἔξοχον καὶ εἰσέτι ἄγνωστον ἐπιστήμην τέχνης, παραστήσαντες τὴν ἀληθινὴν ὄψιν τῆς φυσικῆς κατασκευῆς καὶ τῆς σχηματικῆς ἐκφράσεως τῶν ὄντων. Ἐπέπιπτον τὰ πτηνὰ ἐπὶ τῆς ζωγραφηθείσης ὑπὸ τοῦ Ἀπελλοῦ σταφυλῆς ἀπατώμενα ἀπὸ τὴν φυσικωτάτην παράστασιν αὐτῆς, καὶ οἱ πέρδικες συνήγοντο καὶ κατεθορύβουν ἀπέναντι τῆς εἰκόνος τῆς πέρδικος τοῦ Πρωτογένους. Τὰ δὲ λίθινα κάλλη τῆς Ἀφροδίτης τοῦ Φειδίου, τῆς διασωθείσης μάρτυρος τῆς Ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας, δὲν ἔπαυ-

(α) Φησὶν ὁ Μυρλεανός. Τάδε λέγω περὶ τοῦ ποτηρίου. Οἱ παλαιοὶ καὶ τὴν ἥμερον τροφὴν πρῶτοι διαταξάμενοι τοῖς ἀνθρώποις, πειθόμενοι τὸν κόσμον εἶναι σφαιροειδῆ, λαμβάνοντες ἔκ τε τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης σχήματος ἐναργεῖς τὰς φαντασίας, καὶ τὰ περὶ τὴν αἴδιον τροφὴν τῷ περιέχοντι κατὰ τὴν ἰδέαν τοῦ σχήματος ἀφομοιοῦν εἶναι δίκαιον ἐνόμιζον· διὸ τὴν τράπεζαν κυκλοειδῆ κατεσκευάσανπο, καὶ τοὺς τρίποδας τοὺς τοῖς θεοῖς καθαγιζομένους, φθόεις κυκλοτερεῖς καὶ ἀστέρας ἔχοντας, οὓς καὶ καλοῦσι σελήνας. Καὶ τὸν ἄρτον δὲ ἐκάλεσαν, ὅτι τῶν σχημάτων ὁ κύκλος ἀπήρτισται καὶ ἔστι τέλειος. Καὶ τὸ ποτήριον οὖν τὸ δεχόμενον τὴν ὑγρὰν τροφὴν κυκλοτερὲς ἐποίησαν κατὰ μίμησιν τοῦ κόσμου. Ἀθην. Βιϐ. ΙΑ', 489.

σαν νὰ κατακτῶσι θεωρητικοὺς καὶ φαντασιώδεις λάτρας ἐκ τῶν ἐπισκεπτομένων αὐτὴν ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ.

Τὸ πνεῦμα τῆς καλλιτεχνίας καὶ φιλοτεχνίας ἐφηρμόσθη εἰς πᾶσαν τεχνικὴν ἐργασίαν καὶ εἰς πᾶν χειροτέχνημα, καὶ παρέστησεν εὐγενεστέραν καὶ αὐτὴν τὴν φυσικὴν ποιότητα τῶν ἀκατεργάστων ὑλῶν. Τὸ μάρμαρον τῆς Πάρου ἦτον ἐξαιρέτου ποιότητος, ἀλλὰ καὶ ἡ Νάξος, καὶ ἡ Τῆνος καὶ ἄλλαι νῆσοι εἶχον μάρμαρον τῆς αὐτῆς ποιότητος (α). Ἀλλ' οἱ Πάριοι μαρμαρογλύφοι ὑπερεῖχον κατὰ τὴν τέχνην, καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν κατέστη ὀνομαστότερον τὸ μάρμαρον τῆς Πάρου, ὡς ὁ Πλίνιος ἀναφέρει (β). Δὲν δυνάμεθα δὲ νὰ ἀμφιβάλλωμεν ὅτι καὶ τὰ ὑφαντὰ χειροτεχνή-

(α) On ne voit dans l'ile de Paros que des miserables faiseurs de salieres et de mortiers au lieu de ces grands sculpteurs, et de ces abiles archi tectes qui ont autrefois rendu le marbre de cette île plus célebre que celui des îles voisines. Car cette belle pierre n'est pas moins commune à Naxos et à Tine; mais on y manqua dans un certain tems d'abiles gens pour la mettre en oeuvre et en réputation. Tournef. Voyage, let. V.

(β) Ommes autem tantum candido marmore usi sunt a Paro insula. Plin, hist. nat. lib. 36 cap. 5. Παρατηρεῖ δὲ ὁ Πλίνιος εἰς τὸ αὐτὸ κεφάλαιον, ὅτι τὸ μάρμαρον τῆς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ Λούνας, καὶ ὡς εἰκάζουσιν οἱ νεώτεροι ἐννοεῖ τὸ τῆς Μάσσας Καράρας, ὑπερτέρει τὴν ποιότητα τοῦ Παρίου μαρμάρου, διότι ἦτο μαλακώτερον καὶ λεπτοτέρων μορίων, ὥστε δὲν ἐθραύετο εὐκόλως ἐν τῇ ἐργασίᾳ. Ἐξάγεται ἄρα προδήλως ὅτι οἱ Πάριοι μαρμαρογλύφοι εἶχον ειδικὴν ἐπιτηδειότητα καὶ τέχνην εἰς τὴν κατεργασίαν τοῦ μαρμάρου, ὥστε ἀπέφευγον τὰς θραύσεις.

ματα, καὶ ἡ κατασκευὴ καὶ τὸ σχῆμα τῶν ἐνδυμάτων ἦσαν ἀνάλογα πρὸς τὸ γενικὸν πνεῦμα τῆς καλλιτεχνίας καὶ τῆς κοινῆς ἀρεσκείας. Ὁ τερπόμενος ἐπὶ τῇ ὄψει τοῦ Παρθενῶνος ὀφθαλμὸς δὲν ἐδύνατο βεβαίως νὰ ἀνεχθῇ ἀπεριποίητον καὶ γυμνὴν χάριτος ἐνδυμασίαν. Ἐκτὸς τῆς Σπάρτης, ὅπου ἡ ἁπλότης καὶ τὸ ὁμοιόμορφον τῶν φορεμάτων ἐπεκράτει κατὰ νόμον συμφώνως μὲ τὴν γενικὴν τοῦ βίου λιτότητα καὶ τὴν ἄσκησιν τῶν σωμάτων, ὅλαι αἱ ἄλλαι πόλεις τῆς Ἑλλάδος, καὶ μάλιστα αἱ πολυπληθέστεραι καὶ ἐμπορικώτεραι, μετεχειρίζοντο διαφόρων σχημάτων, ποιοτήτων καὶ χρωμάτων ἐνδύματα, χειμερινὰ καὶ ἐαρινὰ, ἄλλα προσήκοντα εἰς τοὺς ἐλευθέρους πολίτας, καὶ ἄλλα εἰς τοὺς δούλους. Παρήγαγε λοιπὸν ἡ ὑφαντικὴ καὶ ἡ πλεκτικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων διάφορα ὑφάσματα. Τὰ ἀμφίμιτα, ἢ δίμιτα, τρίμητα καὶ πολύμιτα, λεπτοϋφῆ καὶ παχέα, τὰ διαφανῆ καὶ ἀραχνοειδῆ, τὰ θισσανωτὰ ἢ κροσσωτὰ, τὰ ἀμφίμαλλα ἢ ἑτερόμαλλα καὶ ἄλλα ἄλλως ὀνομασθέντα. Κατεσκευάζοντο δὲ τὰ πολλὰ ἐκ τῶν μαλλίων, ἐκ τοῦ λίνου καὶ ἐκ τῆς καννάβεως. Τὸ βαμβάκιον ἢ τὸ ἐριόξυλον ἢ βύσσος ὀνομασθὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, εἰσήχθη πολὺ βραδέως εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ περιηγητοῦ Παυσανίου ἢ ἐν τῷ πρώτῳ αἰῶνι μετὰ Χριστὸν ἡ βύσσος ἐκαλλιεργεῖτο καὶ εὑρίσκετο εἰς μόνην τὴν Ἠλείαν (α). Ἀ-

(α) Θαυμάσαι δ' ἄν τις ἐν τῇ γῇ Ἠλείᾳ τήν τε βύσσον ὅτι ἐνταῦθα μόνον ἑτέρωθι δὲ οὐδαμοῦ τῆς Ἑλλάδος φύεται. Ἡ δὲ βύσσος ἡ ἐν τῇ Ἠλείᾳ λεπτότητος μὲν εἵνεκα οὐκ ἀποδεῖ τῆς Ἑβραίων, ἔστι δὲ οὐχ ὁμοίως ξανθή. Παυσ. Βιβ. Ε΄. κεφ. 5.

ναφέρει δὲ ὁ Θεόφραστος ὅτι ὑπῆρχεν ἓν εἶδος βολβῶν ἐριοφόρων (α) ἐξ ὧν ἐγίνετο νῆμα καὶ ὕφασμα, ἀλλὰ δὲν προσδιορίζει ἂν ἐγεννῶντο εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ τοιοῦτοι βολβοὶ, ἢ ἂν ἐγίνετο χρῆσις αὐτῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι.

Ἐὰν δὲ εἰς τοὺς Κινέζους ὀφείλεται ἡ πρώτη ἐκ τῶν βομβύκων ἐξαγωγὴ τῆς μετάξης, εἰς τοὺς Ἕλληνας ὀφείλεται ἡ πρώτη εὕρεσις τῆς ἔκ τινων ἄλλων σκωλήκων (chénilles) ἐξαγωγῆς λεπτοτάτου νήματος, δι'οὗ κατεσκευάζοντο τὰ ἀραχνώδη λεγόμενα ὑφάσματα. Ἡ νηματοποιία καὶ ἡ ὑφαντικὴ ἦτον ἐπάγγελμα τῶν Ἑλληνίδων κυρίως γυναικῶν, ἐξαιρουμένων τῶν τῆς Σπάρτης (β), καὶ εἰς μίαν Ἑλληνίδα, ἥτις ὠνομάζετο Παμφίλη, ἐκ τῆς νήσου Κῶ, ἀπέδωκαν οἱ ἀρχαῖοι τὴν ὑφαντικὴν ταύτην ἐφεύρεσιν (γ).

(α) Μεγίστη δὲ καὶ ἰδιωτάτη διαφορὰ τῶν ἐριοφόρων βολβῶν. Ἔστι γάρ τι γένος τοιοῦτον ὃ φύεται μὲν ἐν αἰγιαλοῖς ἔχει δὲ τὸ ἔριον ὑπὸ τοὺς πρώτους χιτῶνας, ὥστε ἀνὰ μέσον εἶναι τοῦ τε ἐδωδίμου τοῦ ἐντὸς καὶ τοῦ ἔξω. Ὑφαίνεται δὲ ἐξ αὐτοῦ καὶ πόδια καὶ ἄλλα ἱμάτια, δι' ὃ καὶ ἐριῶδες τοῦτο καὶ οὐχ' ὥσπερ τὸ ἐν Ἰνδοῖς τριχῶδες. Θεοφ. ἱστορ. φυτ. Βιβ. Ζ'. κεφ. 13.

(β) Ξενοφ. Λακεδ. πολιτ. κεφ. ά.

(γ) Ἐκ δέ τινος σκώληκος μεγάλου, ὃς ἔχει οἷον κέρατα καὶ διαφέρει τῶν ἄλλων, γίνεται πρῶτον μὲν μεταβαλόντος τοῦ σκώληκος κάμπη, ἔπειτα βομβύλιος, ἐκ δὲ τούτου νεκύδαλος. Ἐν ἓξ δὲ μησὶ μεταβάλλει ταύτας τὰς μορφὰς πάσας. Ἐκ δὲ τούτου τοῦ ζώου καὶ τὰ βομβύκια ἀναλύουσι τῶν γυναικῶν τινὲς ἀναπηνιζόμεναι, κἄπειτα ὑφαίνουσιν. Πρώτη δὲ λέγεται ὑ-

Εἰς τὴν νῆσον Ἀμοργὸν κατεσκευάζοντο ἐξαιρέτου ποιότητος λινὰ ὑφάσματα τὰ ὁποῖα ὠνομάζοντο ἀμόργινα, καὶ ἦσαν ὀνομαστὰ εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων. Ἀμόργινα δὲ, κατὰ τὸν Εὐστάθιον ἐλέγοντο, καὶ τὰ ἐλαιόχροα, καὶ τοιούτου χρώματος ἦσαν ἴσως αἱ ἀμοργίδες τῶν Ἀθηναίων γυναικῶν, καὶ τῆς Ἀμοργοῦ τὰ ὑφάσματα (α). Ἐλέγοντο πρὸς τούτοις Ἀμοργίδια

φῆναι, ἐν Κῷ Παμφίλη Πλάτωνος θυγάτηρ. Ἀριστοτ. Περὶ τὰ ζῶα ἱστορ. Ε΄. Ὁ Πλίνιος, λέγει ὅτι ἐν τῇ νήσῳ Κέᾳ κατεσκευάσθησαν τὰ ἀραχνώδη πολυτελῆ φορέματα τῶν γυναικῶν. Ex hac (Ceam) profectam delicatiorem feminis vestem auctor est Varro. Plin. IV 12. Ἀλλὰ καὶ ὁ Σαλμάσιος in Solin. καὶ ὁ Tournefort παρατηροῦσιν ὅτι κατὰ λάθος γραφῆς, ἢ κατὰ λάθος τοῦ ὀνόματος τῆς νήσου ἀπέδωκεν ὁ Πλίνιος καὶ Σολίνος εἰς τὴν νῆσον Κέαν τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς τὴν νῆσον Κῶ ἀναφερομένην εὕρεσιν τῆς Παμφίλης. Οἱ ἀρχαῖοι διέκρινον μὲ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου τῆς κατασκευῆς τὰ διακρινόμενα χειροτεχνήματα αὐτοῦ, καὶ ὡς ἔλεγον Ἀμόργινον χιτῶνα, καὶ Κῷον ἱμάτιον, ἤθελον εἰπεῖ καὶ Κεῖον ἱμάτιον, ἐὰν ἐκ τῆς νήσου Κέας προήρχοντο· ὅτι δὲ τὰ ὑφάσματα ταῦτα δὲν ἦσαν ἐκ Σηρικοῦ νήματος ἢ μετάξης λέγει ῥητῶς ὁ Πολυδεύκης ἐν Βιϐ. Ζ΄. κεφ. ιζ΄.

(α) Τὰ δὲ Ἀμόργινα γίγνεσθαι μὲν τὰ ἄριστα ἐν τῇ Ἀμοργῷ, λίνου δ' οὖν ταῦτα εἶναι λέγουσιν. Ὁ δὲ Ἀμόργινος χιτὼν καὶ Ἀμοργὶς ἐκαλεῖτο. Πολυδ. Β. Ζ΄. κεφ. ΙΣΤ΄. Τὸ δὲ Ἀμόργινος, προπαροξυτόνως, χιτῶνος ἐπίθετον ἀπὸ χρώματος ἴσως ἐλαιοχρόου τινός. Ἀμόργη γὰρ ἡ τοῦ ἐλαίου ὑποστάθμη, ὅ ἐστιν ὁ τρυγίας. Παυσανίας δὲ, οὗ τὸ Ἀττικὸν Λεξικὸν, ἄλλο τὶ ἐμφαίνει λέγων « Ἀμοργὸς ὅμοιον βύσσῳ· καὶ ὅτι Ἀμοργὶς » κυρίως ἡ λινοκαλάμη, ἐξ ἧς ἐνδύματα Ἀμοργίδια λεγόμενα». Εὐσταθ. εἰς Διον. περιηγ. ὑπὸ στιχ. 525 αὐτόθι.

και τινα ὑφάσματα κατασκευαζόμενα διά τινος τεχνητῆς κατεργασίας τῆς λινοκαλάμης.

Κατεσκεύαζεν ἡ Ἑλλ. ὑφαντικὴ, διὰ τῆς συνυφάνσεως νημάτων διαφόρου χρώματος, ποικιλόχροα ὑφάσματα, ὡς ἦσαν τὰ ῥαβδωτὰ, τὰ περιπόρφυρα, τὰ περίλευκα, καὶ τὰ περίνησα, τὰ ὁποῖα ὠνομάζοντο οὕτω διότι πέριξ αὐτῶν ὑπῆρχον ἢ κροσσοὶ, ἢ ταινία πορφυροῦ χρώματος, ὡς περὶ τὰς νήσους ὑπάρχει ἡ θάλασσα (α).

Ἔβαφον δὲ τὰ ὑφάσματα διὰ διαφόρων χρωμάτων ἐντέχνως κατασκευαζομένων ἀπὸ διάφορα βότανα, ἄνθη, ξύλα, φλοιοὺς, φύλλα καὶ καρποὺς δένδρων, ἢ ἀπὸ χρωματιστικὰ χώματα, καὶ ἀπὸ τὴν κογχύλην τῆς πορφύρας, καὶ διά τινων καπνῶν καὶ διὰ τῆς θαλάσσης (β). Ὁ Θεόφραστος ἀναφέρει ὅτι ἐν τῇ Κρήτῃ ἐξήγαγον ἀπὸ τὰ φύκια τῆς θαλάσσης χρῶμα εὐμορφότερον τοῦ πορφυροῦ, ἐνόσῳ ἦτο πρόσφατον, δι' οὗ ἔβαφον ταινίας, ἱμάτια καὶ μαλλία (γ). Ἀναφέρει δὲ καὶ τὸν

(α) Τὰ δὲ περίνησα πρόκροσσον ἐστὶ περίβλημα, ἔχον τὰ νήματα ἐξηρτημένα, ἢ πορφύρα κύκλῳ τὰ τέλη τοῦ ὑφάσματος περιέρχεται, νήσου σχῆμα ποιοῦσα τῇ περιῤῥοῇ τοῦ χρώματος. Πολυδ. Βιβ. Ε'. καὶ ΙΓ'.

(β) Πολλὰ δὲ καὶ τοῖς ἄνθεσι καὶ ταῖς ῥίζαις βάπτεται, καὶ φλοιοῖς καὶ ξύλοις καὶ φύλλοις καὶ καρποῖς. Ἔτι δὲ πολλὰ μὲν γῇ, πολλὰ δὲ ἀφρῷ, πολλὰ δὲ καὶ μελαντηρίᾳ. Τὰ δὲ καὶ τοῖς τῶν ζώων χυλοῖς, καθάπερ καὶ τὸ ἁλουργὲς τῇ πορφύρᾳ. Τὰ δὲ οἴνῳ, τὰ δὲ καπνῷ, τὰ δὲ κονίᾳ, τὰ δὲ θαλάττῃ ὥσπερ τὰ τριχώματα τῶν θαλαττίων, καὶ γὰρ ταῦτα ὑπὸ τῆς θαλάττης γίνονται πυῤῥά. Ἀριστοτ. Περὶ χρωμ. δ'.

(γ) Καὶ ἐν Κρήτῃ δὲ φύεται φῦκος πρὸς τῇ γῇ ἐπὶ τῶν πετρῶν πλεῖστον καὶ κάλλιστον ᾧ βάπτουσιν οὐ μόνον τὰς ται-

ἐρυθροῦν κόκκον τοῦ πρίνου, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐβάπτοντο τὰ κοκκοβαφῆ ὀνομασθέντα. Ἐκ τῶν χρωμάτων οἱ μὲν ἄνδρες μετεχειρίζοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ πορφυροῦν ἢ φοινικοῦν, καὶ τὴν βατραχίδα (βαθὺ πράσινον), αἱ δὲ γυναῖκες τὸ κροκωτὸν (χρῶμα ζαφορᾶς), τὴν παραλουργίδα (λευκὸν μὲ ταινίας πορφυρᾶς) καὶ τὸ ὀμφάκινον (ἀνοικτὸν πράσινον) τὸ ὁποῖον ἤρεσε καὶ εἰς τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον (α). Τὸ φαιὸν ἢ τὸ ὑπομέλαν ἦτο τὸ χρῶμα τῆς στολῆς τῶν φιλοσόφων, καὶ τὸ φοινικοῦν τῶν ῥητόρων (ϐ). Ἦσαν δὲ ἐν χρήσει καὶ τὸ κίλλιον ἢ ὀνάγρινον (τὸ σύνηθες χρῶμα τῶν τριχῶν τοῦ ὄνου), καὶ τὸ ὑδροβαφὲς καὶ τὸ θάψινον (κίτρινον νεκρὸν) καὶ πολλὰ ἄλλα χρώματα. Οἱ Ἴωνες δὲ ἠγάπων κατ' ἐξοχὴν τὴν πολύχροον ἐνδυμασίαν, καὶ τὰ χρυσᾶ ὑφαντά (γ).

νίας, ἀλλὰ καὶ ἔρια καὶ ἱμάτια· καὶ ἕως ἂν πρόσφατος ἡ βαφὴ πολὺ καλλίων ἡ χρόα τῆς πορφύρας. Θεοφ. ἱστορ. Φυτ. Βιϐ. Δ'. κεφ. ϐ'. Δὲν ἦτο ἄρα τὸ χρῶμα τοῦ Ἰοδίου;

(α) Πολυδ. Βιϐ. Ζ'. κεφ. ΙΓ'.

(ϐ) Τρίϐωνες, περιϐλήματα τινὰ, τῶν μὲν ῥητόρων ἐρυθροί τε καὶ φοινικοῖ, φαιοὶ δὲ τῶν φιλοσόφων· παράσημον δ' ἦν αὐτοῖς καθ' ἑκάστην φορούμενον. Βασιλ. Ἑρμηνείας εἰς Γρηγ. Ναζιάνζ.

Α. ὦ τὰν, κατανοεῖς τίς ποτ' ἐστὶν ουτοσὶ
Ὁ γέρων; Β. ἀπὸ τῆς μὲν ὄψεως Ἑλληνικὸς,
Λευκὴ χλανὶς φαιὸς χιτωνίσκος καλὸς,
Πιλίδιον ἁπαλὸν, εὔρυθμος βακτηρία,
Βαιὰ τράπεζα· τί μακρὰ δεῖ λέγειν; ὅλως
Αὐτὴν ὁρᾶν γὰρ τὴν Ἀκαδήμειαν δοκῶ.

Ἀντιφάνης κατ' Ἀθήναιον Βιϐ. ΙΒ'. 545.

(γ) Τὰ δὲ τῶν Ἰώνων ἰοϐαφῆ, καὶ πορφυρᾶ καὶ κρόκινα ῥόμ-

Ἐποικίλοντο δὲ καὶ διὰ ζωγραφημάτων ἀνθῶν, καὶ διαφόρων ζώων, καὶ ἄλλων ἐξεικονίσεων. Ἡ ποικιλτικὴ τῶν ὑφασμάτων προώδευσε καὶ ἤκμασε ἀναλόγως τῆς προόδου τῆς ζωγραφικῆς τέχνης τῶν Ἑλλήνων. Δύω Κύπριοι, ὁ Ἀκεσᾶς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἑλικὼν, ἀναφέρονται ὅτι κατ' ἐξοχὴν προήγαγον καὶ ἐτελειοποίησαν τὴν ποικιλτικήν (α). Ἀλλὰ τὸ μεγαλοπρεπέστερον καὶ πολυτιμότερον ἔργον τῆς ποικιλτικῆς, τοῦ ὁποίου τὴν μνήμην διέσωσεν ἡ ἱστορία, καὶ τὸ ὁποῖον φαίνεται τὸ πρῶτον παράδειγμα τῶν ἀξιοθαυμάστων καὶ πολυτίμων ζωγραφητῶν ταπήτων τῶν Παρισίων (gôbelin), ὑπῆρξε τὸ ἱμάτιον τοῦ Συβαρίτου Ἀλκισθένους, τὸ ὁποῖον, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης περιγράφει, ἦτο δεκαπεντάπηχυ, πορφυροῦν, πλῆρες ζωγραφιῶν πόλεων καὶ ἀπόψεων, καὶ εἶχεν εἰς τὰς δύω ἄκρας τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀλκισθένους. Ἐξετίθετο δὲ ὡς μονα-

βοις ὑφαντά. Αἱ δὲ κεφαλαὶ κατ' ἴσα δειλημμέναι ζώοις· καὶ σαράπεις μήλινοι καὶ πορφυροῖ, καὶ λευκοὶ, οἱ δὲ ἀλουργεῖς· καὶ καλασίρεις Κορινθιουργεῖς (Εἰσὶ δὲ αἱ μὲν πορφυραῖ τούτων, αἱ δὲ ἰοβαφεῖς, αἱ δὲ ὑακίνθιναι). Λάβοι δ' ἄν τις καὶ φλογίνας καὶ θαλασσοειδεῖς. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ Περσικαὶ καλασίρεις αἵπερ εἰσὶ κάλλισται πασῶν. Ἴδοι δ' ἄν τις, φησὶ, καὶ τὰς καλουμένας ἀκταίας, ὅπερ ἐστὶ καὶ πολυτελέστατον ἐν τοῖς Περσικοῖς περιβλήμασιν. Ἔστι δὲ τοῦτο σπαθητὸν ἰσχύος καὶ κουφότητος χάριν· καταπέπλασται δὲ χρυσοῖς κέγχροις. Οἱ δὲ κέγχροι νήματι πορφυρῷ πάντες εἰς τὴν εἴσω μοῖραν ἅμματ' ἔχουσιν ἀνὰ μέσον. Ἀθην. Βιβ. ΙΒ'. 525.

(α) Ἤκμασε δὲ ἡ τῶν ποικίλων ὑφὴ, μάλιστα ἐντέχνων περὶ αὐτὰ γενομένων Ἀκεσᾶ καὶ Ἑλικῶνος τῶν Κυπρίων. Ὑφανταὶ δὲ ἦσαν ἔνδοξοι. Καὶ ἦν Ἑλικὼν υἱὸς Ἀκεσᾶ. Ἀθην. Βιβ. Β'. 48.

δικὸν καὶ σπάνιον ἔργον πρὸς θεωρίαν ὅλων τῶν Ἰταλῶν εἰς τὴν ἐν Λακινίῳ πανύγηριν τῆς Ἥρας, καὶ ἐπωλήθη εἰς τοὺς Καρχηδονίους δι' ἑκατὸν εἴκοσι τάλαντα, ἢ ἑξακοσίας ἑξήκοντα περίπου χιλιάδας φράγκων (α).

Ἀνάλογος τῆς ἀναπτύξεως τῶν τεχνῶν ἐγένετο καὶ ἡ τοῦ ἐμπορίου ἀνάπτυξις. Ἡ φαντασία καὶ ἐπιτηδειότης τῶν τεχνιτῶν, προκαλουμένη ἀπὸ τὴν τοῦ κοινοῦ φιλοκαλίαν, ἐδύνατο νὰ παράξῃ ἔνδοξα καὶ ἀξιοθαύμαστα ἔργα. Ἡ οἰκονομικὴ ὅμως ἀνάπτυξις τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν σοφίαν καὶ σύνεσιν τῶν γενικῶν νόμων, εἰς τὴν εἰδικὴν περὶ τῶν ἐμπορικῶν πραγμάτων νομοθεσίαν καὶ διοικητικὴν ἐπιμέλειαν, εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἑνὸς εἴδους κοινοῦ πνεύματος, δι' οὗ ἐκανονίζοντο τὰ ἐμπορικὰ πράγματα ἀναλόγως τῶν φυσικῶν ἀναγκῶν καὶ τοῦ ἠθικοῦ πρέποντος.

Εἰς τὰ ἑπόμενα κεφάλαια πραγματευόμεθα περὶ

(α) Ἀλκισθένει τῷ Συβαρίτῃ φασὶ κατασκευασθῆναι ἱμάτιον τοιοῦτον τῇ πολυτελείᾳ, ὥστε προτίθεσθαι αὐτὸ ἐπὶ τῇ ἐν Λακινίῳ πανηγύρει τῆς Ἥρας εἰς ἣν συμπορεύονται πάντες Ἰταλιῶται, τῶν τε δεικνυομένων μάλιστα πάντων ἐκεῖνο θαυμάζεσθαι· οὗ φασὶ κυριεύσαντα Διονύσιον τὸν πρεσβύτερον ἀποδόσθαι Καρχηδονίοις ἑκατὸν καὶ εἴκοσι ταλάντων. Ἦν δ' αὐτὸ μὲν ἁλουργὲς, τῷ μεγέθει πεντεδεκάπηχυ, ἑκατέρωθεν δὲ διείληπτο ζωδίοις ἐνυφασμένοις, ἄνωθεν μὲν Σούσοις, κάτωθεν δὲ Πέρσαις. Ἀνὰ μέσον δὲ ἦν Ζεὺς, Ἥρα, Θέμις, Ἀθηνᾶ, Ἀπόλλων, Ἀφροδίτη, παρὰ δὲ ἑκάτερον πέρας Ἀλκισθένης ἦν, ἑκατέρωθεν δὲ Σύβαρις. Ἀριστ. Θαυμασ. Ἀκουσμ. 119.

τῶν ἀντικειμένων τούτων. Ἤδη δὲ παρατηροῦμεν ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην τῶν πεντήκοντα ἐτῶν μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου, πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν τὴν καταφανῆ σύστασιν τῶν πρώτων ἐμπορικῶν τραπεζῶν ἐν Ἀθήναις, διότι ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ καὶ τὸ νόμισμα ἐπληθύνθη καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Ἀθηνῶν ἀνεπτύχθη καὶ ἐξετάθη εἰς διαφόρους τόπους, αἱ δὲ ἐμπορικαὶ τράπεζαι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξωσι πρὶν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου, καὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ὅλως σχεδὸν ἐμπορικῆς ὑπηρεσίας τῶν ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις τραπεζῶν. (Κεφ Β'.)

Ἡ λάμψις καὶ ἡ ὑπεροχὴ τῶν Ἀθηνῶν κατεζάλιζε τὴν Σπάρτην, καὶ ἡ περὶ τῶν πρωτείων ἀντιζηλία καὶ ἔρις τῶν ὁμογενῶν τούτων πόλεων ἐπέφερε τὸν Πελοποννησιακὸν ὀνομασθέντα πόλεμον. Ὅλοι οἱ Ἑλληνικοὶ λαοὶ προσεκαλοῦντο, ἄλλοι ὑπὸ τῆς Σπάρτης καὶ ἄλλοι ὑπὸ τῶν Ἀθηνῶν, νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον, συμμαχοῦντες μὲ ταύτην ἢ μὲ ἐκείνην τῶν πολεμίων πόλεων. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ ὑπάρξῃ ἓν εὔλογον καὶ κοινῶς ἐγκρινόμενον δικαίωμα πολέμου, καὶ ὡς τοιοῦτον ἐπρότεινεν ἡ Σπάρτη τὸ ψήφισμα τῶν Ἀθηναίων δι' οὗ οἱ Μεγαρεῖς ἀπεκλείοντο ἀπὸ τὰς ἀγορὰς καὶ ἀπὸ τοὺς λιμένας τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν. Ὁ Περικλῆς παρετήρει καὶ ἐκήρυττεν ὅτι ἡ πρότασις αὕτη τῆς Σπάρτης ἦτον ἀπατηλή, καὶ ὅτι ἡ κατάργησις τοῦ ψηφίσματος τούτου ἔφερε μὲν τὴν ταπείνωσιν τῶν Ἀθηνῶν, δὲν ἐδύνατο δὲ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἡ Σπάρτη δι' ἄλλους μὴ κηρυττομένους λόγους ἤθελε νὰ ἐπιφέρῃ.

Ὁ ἀνόσιος ἐκεῖνος πόλεμος ἐκηρύχθη.

Κατὰ τὴν μακρὰν διάρκειαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ νήσων, καὶ κατ' ἐξοχὴν τὸ ναυτικὸν, ἔπαθεν ἀνυπολογίστους καταστροφὰς καὶ μακρὰν ἀργίαν. Φρίκης καὶ ἀναθέματος ἐποχή! Ὁ μεγαλόνους Περικλῆς, ὅστις ἐδύνατο νὰ διευθύνῃ τὸν πόλεμον πρὸς τὸ συμφέρον μᾶλλον τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ συντέμῃ αὐτὸν διὰ τῆς ἐπινοήσεως μεγάλων ἔργων, ἱκανῶν νὰ φέρωσι τὸ σέβας μᾶλλον παρὰ τὸν φθόνον πρὸς τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων, ὁ Περικλῆς, τὸ τρίτον ἔτος μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου ἀπεβίωσεν, ἀριθμῶν ἐννέα τρόπαια ἅπερ ἔστησεν εἰς δόξαν τῶν Ἀθηναϊκῶν ὅπλων κατὰ διαφόρους μάχας. Ὁ ἀγχίνους Ἀλκιβιάδης δὲν εἶχε τὴν πολιτικὴν βαθύνοιαν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Περικλέους, καὶ δὲν ἐδυνήθη νὰ διαδεχθῇ αὐτὸν εἰς τὴν γενικὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων. Μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ Περικλέους, ἐνδοὺς εἰς τὰς ὁρμὰς ἀκαθέκτου τόλμης καὶ ἀπερισκέπτου φιλοδοξίας, κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν δῆμον νὰ ἀποφασίσῃ, διαρκοῦντος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, τὴν μεγάλην διαπόντιον ἐκστρατείαν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῆς Σικελίας (α), ὅπου ἀπώλεσαν οὗτοι στρατοὺς καὶ στόλους καὶ τὴν στρατιωτικὴν ὑπόληψίν των.

(α) Οἱ Λεοντῖνοι, ἄποικοι ὄντες τῶν Χαλκιδέων καὶ Ἀθηναίων, καὶ ὑπὸ τῶν Συρακουσίων πολεμούμενοι, ἀπέστειλαν πρέσβυν τὸν ῥήτορα Γοργίαν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐζήτουν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλ' οὗτοι εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Σικελίας ἀφορῶντες ἀπεφάσισαν τὸν πόλεμον ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου παρακινούμενοι, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μᾶλλον παρὰ πρὸς βοή-

Ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος διήρκεσεν εἴκοσιν ἑπτὰ ἔτη καὶ ἐπέφερε τοσαύτας μετοικεσίας Ἑλλήνων καὶ καταστροφὰς πόλεων, ὅσας ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ ἐποχῇ ὑπέφερεν ἡ Ἑλλάς. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ τῶν τριῶν πόλεων τῆς Ῥόδου κάτοικοι ἔκτισαν τὴν πόλιν Ῥόδον καὶ κατοίκησαν ἐν αὐτῇ.

Τὸ δὲ τέλος τοῦ πολέμου τούτου ἐπηύξησε τὰς δυστυχίας τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀφ' οὗ ἐστερήθησαν τὸν στόλον των εἰς τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχίαν καὶ ἀπώλεσαν τὴν κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίαν τῶν Ἑλλήνων, ἀφ' οὗ ἔπαθον μυρίας διαρπαγὰς τῆς περιουσίας των ὑπὸ τῶν εἰσϐαλόντων εἰς τὰς Ἀθήνας Λακεδαιμονίων, ὑπεϐλήθησαν διὰ τῆς συνθήκης τῆς εἰρήνης μετὰ τῆς Σπάρτης εἰς τὸ νὰ μὴ ἔχωσι πλέον τῶν δέκα τριήρεων, καὶ ἐδέχθησαν τὴν διοίκησιν τῶν τριάκοντα τυράννων, οἵτινες ἁρπάζοντες δι' ἀδίκων φόνων καὶ δημεύσεων τὴν περιουσίαν τῶν ξένων καὶ τῶν πολιτῶν, καὶ μηδεμίαν παρέχοντες ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἰδιοκτησίας, ἐβύθισαν τὴν πόλιν, ὑπὸ τὸ βάρος τῆς καταπιέσεως τῆς ἀδικίας καὶ τῶν αἱμάτων, εἰς ἀνέκφραστον δυστυχίαν. Χιλιάδες κατοίκων ἔφευγον ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Ἀθηνῶν ἐμηδενίσθη. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μετεϐλήθησαν ἐν γένει καὶ τὰ αὐστηρὰ ἤθη καὶ ἡ λιτότης τοῦ βίου τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος, καὶ τὰ πεποικιλμένα καὶ πορφυρᾶ ἐνδύματα καὶ τὸ ἐμπόριον εἰσήχθησαν εἰς αὐτὴν ἄνευ ἀπαγο-

θειαν τῶν Λεοντίνων ἀποϐλέποντες, δι' ὃ καὶ μεγάλην ἀπέστειλαν ναυτικὴν καὶ στρατιωτικὴν δύναμιν.

ρεύσεως. (Πλουτ. Ἄγις). Οἱ Σπαρτιᾶται ἀφήρεσαν πολὺν πλοῦτον ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ὁ θριαμβεύσας εἰς τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχίαν Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Λύσανδρος συνήγαγεν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Ἀσίας καὶ ἐκ τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὴν Σπάρτην 1500 τάλαντα. Κατέλυσε δὲ ἡ Σπάρτη τὰς δημοκρατίας τῶν πολεμηθεισῶν πόλεων καὶ νήσων, καθίδρυσεν ἐν αὐταῖς τὴν αὐθαίρετον διοίκησιν τῶν Λακεδαιμονίων ἁρμοστῶν, καὶ ὑπέταξεν αὐτὰς εἰς ὡρισμένους καὶ ἐτησίους φόρους, ἐξ ὧν ἀπελάμβανεν ὑπὲρ τὰ χίλια τάλαντα κατ' ἔτος, ὡς ὁ Διόδωρος λέγει (α).

Ὁ Θρασύβουλος ἀπήλλαξε τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν τριάκοντα, διαρκέσασαν ἑπτὰ μόλις ἔτη. Καὶ αὐτοὶ οἱ Σπαρτιᾶται συνήνεσαν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς προτέρας διοικήσεως καὶ τῆς αὐτονομίας τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ Κύπρος κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην κατέστη ἅπασα σχεδὸν Ἑλληνικὴ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ βασιλέως Εὐαγόρα καὶ διὰ τῆς συμπράξεως τοῦ Ἀθηναίου ναυάρχου Κόνωνος. Οἱ δὲ Πέρσαι κατέστρεψαν τὴν λακωνίζουσαν Αἰολίδα Κύμην, ἐχορήγησαν δὲ καὶ πᾶσαν συνδρομὴν εἰς τὸν Κόνωνα διὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ ἀνεγείρῃ τὰ μακρὰ τείχη τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ Σπάρτη ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἀσίαν κατὰ τῶν Περσῶν πρῶτον τὸν Παυσανίαν καὶ ἔπειτα τὸν Ἀγησίλαον, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐν τῇ Ἑλλάδι πολέμους αὐτῆς δὲν ἔκρινε συμφέρον νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον πρὸς προστασίαν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς

(α) Διοδ. Βιϐ. ΙΔ'. κεφ. 10.

Ἀσίας, καὶ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἀνταλκίδα παρέδωκεν αὐτὰς εἰς τὴν Περσικὴν δυναστείαν. Οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Ἀργεῖοι ὠργίσθησαν κατὰ τῆς Σπάρτης διὰ τὴν μισητὴν ταύτην πρᾶξιν. Αἱ τέχναι καὶ τὸ ἐμπόριον τῆς Ἰωνίας καὶ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν τόπων τῆς Ἀσίας ἐνεκρώθησαν. Δεκαπέντε ἔτη μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Ἀνταλκίδα, οἱ Θηβαῖοι ὑπὸ τὸν Πελοπίδαν καὶ Ἐπαμινώνδαν ἔστησαν τὰ ἐν τοῖς Λεύκτροις τρόπαια κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Σπάρτην. Αἱ Θῆβαι ἔλαβον τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἐπ' ὀλίγον χρόνον. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔσπευσαν εἰς συνδρομὴν τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ οἱ δύω οὗτοι πρώτιστοι λαοὶ τῆς Ἑλλάδος συνεφώνησαν ἤδη νὰ ἔχωσιν οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι τὴν κατὰ ξηρὰν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τὴν κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίαν, καὶ αὖθις τὸ ναυτικὸν, αἱ τέχναι καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς ἔφθασαν εἰς ἀξιόλογον κατάστασιν καὶ ἀκμήν.

Ὀλίγα ὅμως ἔτη διήρκεσεν ἡ νέα αὕτη κατάστασις. Τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου τὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τοῦ κοινοῦ πνεύματος τῶν Ἑλλήνων ἦτον ἀναγκαῖον νὰ ἐξαφανισθῶσι διὰ πολλῶν μεγάλων συμβάντων, δυναμένων νὰ προκαλέσωσι γενικὴν καὶ μακροχρόνιον ἕνωσιν ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Τοιαῦτα συμβάντα δὲν ἐπῆλθον. Μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἐμηδενίσθη σχεδὸν τὸ πρὸς τὴν ἰσχὺν τῶν κοινῶν δικαίων τῶν Ἑλλήνων σέβας. Ἡ πατρὶς δὲν ἦτο πλέον τὸ ἀντικείμενον τῆς κοινῆς λατρείας, διότι ὁ πόλεμος δὲν ἔγινεν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἀλλὰ διὰ τὴν ἰδιοτέλειαν καὶ διὰ τὴν φιλαυτίαν ἀδελφῶν κατ' ἀδελφῶν. Ἡ συν-

θήκη τοῦ Ἀνταλκίδα διέῤῥηξε τὴν Ἑλληνικὴν ἑνότητα, καὶ ἔθεσεν ὑπεράνω αὐτῆς καὶ ὑπεράνω τῆς ἐθνικῆς τιμῆς τὸ οὐτιδανὸν συμφέρον τῆς φιλαυτίας μιᾶς Ἑλληνικῆς πόλεως κατ' ἄλλης Ἑλληνικῆς πόλεως. Ἐπεκράτησε λοιπὸν ἡ ἰδιοτέλεια, καὶ ἐδύνατο ἤδη νὰ ὠθήσῃ εἰς τὴν προδοσίαν καὶ εἰς τὴν παράβασιν παντὸς ἱεροῦ καθήκοντος. Ἡ ἰδιοτέλεια ἐξησθένισε τὰ συστήματα τῆς γενικῆς τῶν Ἑλλήνων ἑνώσεως καὶ τῆς κοινῆς δικαιοσύνης. Αἱ κρίσεις καὶ αἱ ἀποφάσεις τῶν Ἀμφικτυόνων κατεφρονήθησαν παρὰ τῆς Σπάρτης αὐτῆς, καταδικασθείσης εἰς ἀπότισιν πεντακοσίων ταλάντων πρὸς τοὺς Βοιωτούς. Ἡ ἰδιοτέλεια ἐξῆψε περὶ τὰ μέσα τοῦ τετάρτου αἰῶνος Π. Χ. τὸν Φωκαϊκὸν πόλεμον μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν λαῶν. Ὁ Φιλόμηλος, ὁ Φάϋλος, ὁ Ὀνόμαρχος, τρεῖς ἀρχηγοὶ τοῦ πολέμου τούτου, ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον ἀφήρεσαν ἀπὸ τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν τὰ τιμώμενα ὡς ἱερὰ καὶ ἄθικτα πολύτιμα ἀφιερώματα, καὶ ἔκοψαν ἐξ αὐτῶν χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν νόμισμα διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου. Ἡ ἐμπορικὴ ἱστορία δύναται νὰ ἀναφέρῃ ὅτι ἐπληθύνθη τὸ εἰς κυκλοφορίαν χρυσίον ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης (α). Ἀλλ' ἰδοὺ κατόπιν τῆς ἱεροσυλίας καὶ τῆς διαῤῥήξεως τοῦ κοινοῦ συνδέσμου τῶν Ἑλλήνων ἔρχεται ὁ Φίλιππος τῆς Μακεδονίας. Ὁ Ἰσοκράτης συνεβούλευεν αὐτὸν διὰ τῶν ἐπιστολῶν του νὰ κερδήσῃ τὴν εὔνοιαν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ

(α) Συληθέντος τοῦ Πυθικοῦ ἱεροῦ ὑπὸ τῶν Φωκικῶν τυράννων, ἐπέλαμψε παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὁ χρυσός, εἰσεκώμασε δὲ καὶ ὁ ἄργυρος. Ἀθην. Βιβ. Ϛ'. 231.

ὄχι τὰ τείχη αὐτῶν. Συνεβούλευε νὰ κατορθώσῃ διὰ τῆς πειθοῦς τὴν συνένωσίν του μετὰ τῶν πρώτων τῆς Ἑλλάδος λαῶν, τῶν Ἀθηναίων, τῶν Θηβαίων, τῶν Ἀργείων, καὶ Λακεδαιμονίων, καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Περσῶν εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἀλλ' ὁ Φίλιππος ἤθελε νὰ ἐξασφαλίσῃ πρὸ πάντων τὴν μοναρχίαν του. Ἐπῆλθεν ἡ ἐποχὴ αὐτῆς. Μόνον τὸν Δημοσθένην ἐθεώρησεν ὁ Φίλιππος ὡς ἐπίφοβον ἐχθρόν, ἀλλὰ καὶ ὁ Δημοσθένης ἠναγκάσθη τελευταῖον νὰ ἐκφωνήσῃ ὅτι ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἦτο σύμφωνος μὲ τὴν κατάστασιν τῶν κοινῶν ἠθῶν (α). Οἱ κατὰ τῶν Ἀθηναίων πόλεμοι τοῦ Φιλίππου ἐπέφερον τὴν καταστροφὴν τῶν ἐμπορικῶν πόλεων τῆς Ὀλύνθου ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς παραλίας, καὶ τῆς Περίνθου καὶ ἄλλων ἐν τῇ Θρακικῇ Χερσονήσῳ. Μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην ἦλθον εἰς χεῖρας τοῦ Φιλίππου αἱ Ἀθῆναι καὶ ἅπασαι σχεδὸν αἱ πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ναυτικὴ δύναμις τῶν Ἀθηναίων κατελύθη.

Ὁ Φίλιππος ἐκαλλιέργησε τὰ ἐν Μακεδονίᾳ μεταλλεῖα τοῦ χρυσοῦ, ὥστε ἀπελάμβανεν ἐξ αὐτῶν χιλίων ταλάντων ἐτησίαν πρόσοδον (β). Πρῶτος δὲ ὁ βασιλεὺς οὗτος ἔκοψε τὸ χρυσοῦν Μακεδονικὸν νόμισμα, καὶ εἰσήγαγε τὸ ἔθιμον τῆς τυπώσεως τοῦ προσώπου τοῦ βασιλέως ἐπὶ τοῦ παρ' αὐτοῦ ἐκδιδομένου νομίσματος.

(α) Ἢ οὖν παυστέον τῶν ἠθῶν, ἢ μηδένα ἄλλον αἰτιατέον τοῦ πάντα φαύλως ἔχειν ἢ ὑμᾶς αὐτούς. Δημοσθ. κατὰ Φιλ. Δ'. ἐν τέλει.

(β) Διοδ. Βιβ. ΙϚ'. 8.

Ὑπὸ τοῦ Κασάνδρου γαμβροῦ τοῦ Φιλίππου ἐκτίσθη ἡ ἐμπορικὴ πόλις Θεσσαλονίκη ὁμώνυμος μὲ τὴν θυγατέρα τοῦ Φιλίππου Θεσσαλονίκην.

Ἀλλ' ἀπὸ τῶν χρόνων καὶ τῶν ἔργων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἀνεδείχθη ἡ λαμπροτέρα ἐποχὴ τοῦ ἀρχαίου ἐμπορίου τῆς οἰκουμένης. Οἱ Ἕλληνες κατέλαβον τὴν ἄνω Ἀσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον.

Οἱ κάτοικοι τῶν ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Μακεδόνων τόπων ἀπηλλάχθησαν ἀπὸ τὰς κακώσεις καὶ ἀπὸ τοὺς βαρεῖς φόρους τῶν Περσῶν καὶ ἄλλων Ἀσιανῶν λαῶν, αἱ δὲ Ἑλληνίδες ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλεις ἀφίεντο ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀφορολόγητοι καὶ αὐτόνομοι (α). Ἀναρίθμητος ἄργυρος καὶ χρυσὸς καὶ πολύτιμοι λίθοι εἰσήχθησαν εἰς τὴν Μακεδονίαν, καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐν γένει, ἀπὸ τὰς λεηλατήσεις πολλῶν πλουσίων πόλεων, καὶ ἀπὸ τοὺς μεγάλους δημοσίους θησαυροὺς τῆς Περσίας (β) καὶ ἄλλων τόπων, τοὺς ὁποίους ὁ Ἀλέξανδρος ἔλαβε καὶ φιλοφρόνως διέδιδεν εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ φίλους. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἤρξατο ἡ πρώτη ἐπαισθητὴ ὑπερτίμησις τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὁ ἄργυρος καὶ ὁ χρυσὸς ἦτον ἄφθονος εἰς κυκλοφορίαν. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος δὲν εἶχε τὸ σύστημα

(α) Μάλιστα δὲ εὐηργέτει τὰς Ἑλληνίδας πόλεις, ποιῶν αὐτὰς αὐτονόμους καὶ ἀφορολογήτους. Διοδ. Βιβ. ΙΖ'. 24.

(β) Διαφέρουσι τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν ἀναφερόμενα ποσά. Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (751) ἀναφερομένην γνώμην, τὸ ὅλον τῶν Περσικῶν θησαυρῶν τῶν συναχθέντων εἰς τὰ Ἐκβάτανα ἦτο δεκαοκτὼ μυριάδες ταλάντων, ἤτοι 1,80,000,000 δραχ.

τῆς φιλαργύρου ἀποταμιεύσεως τῶν πολυτίμων μετάλλων. Μεθ' ὅσους ἔλαβε μεγάλους θησαυροὺς καὶ μεθ' ὅσα κατ' ἔτος ἐλάμβανεν ἀπὸ τῆς Ἀσίας, δὲν εὑρέθησαν εἰς τὸ ταμεῖον μετὰ τὴν ἀποβίωσίν του, εἰμὴ 50,0000 ταλάντων (α).

Πρῶτος ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος κατέστησε πασίγνωστον μέγα μέρος τῆς Ἰνδικῆς ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ μέχρι τοῦ Γάγγου, καὶ πολλὰ ἔπραξε πρὸς διευκόλυνσιν τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τῶν σχέσεων μετὰ τῶν τόπων τούτων. Ὁ Πλούταρχος (Τύχ. Ἀλεξ.) ἀναφέρει ὅτι ἔκτισεν ὁ Ἀλέξανδρος πολλὰς ἐν τῇ Ἰνδικῇ πόλεις. Ἀλλ' ἡ Νίκαια καὶ ἡ Βουκέφαλος Ἀλεξάνδρεια, τὰς ὁποίας ἔκτισεν ἐπὶ τὸν Ὑδάσπην (Βιχὰτ) ποταμόν, καὶ αἱ δύω σωζόμεναι καὶ ἐμπορικῶς ἀκμάζουσαι ἤδη Ἀλεξάνδρειαι, ἡ ἐν Ἀρίοις (τὸ Ἑρὰτ) καὶ ἡ ἐν Ἀραχωταῖς (τὸ Κανδαχὰρ), ἀποδεικνύουσι κατ' ἐξοχὴν τὴν διάνοιαν τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῶν συγκοινωνιῶν τῆς Ἰνδικῆς μετὰ πλείστων τόπων τῆς ἄνω Ἀσίας μέχρι τοῦ Καυκάσου. Διὰ δὲ τὴν εἰδικὴν συγκοινωνίαν τῆς Περσίδος μετὰ τῆς Ἐρυθρᾶς καὶ τῶν Ἀραβικῶν καὶ Ἰνδικῶν παραλίων κατέστησε πλωτὸν τὸ ποταμὸν Τίγριν, τὸν ὁποῖον οἱ Πέρσαι κατέφραξαν εἰς διαφόρους θέσεις, θελήσαντες νὰ ἐμποδίσωσι τὸν ἀνάπλουν τῶν πειρατῶν ἀπὸ τῆς Ἐρυθρᾶς. (Στραβ. 740.)

Ἡ θέσις, ἐν ᾗ ὁ Ἀλέξανδρος συνέστησε τὸν ναύσταθμόν του εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰνδοῦ, κατεστάθη

(α) Boeckh econom. polit des Athen. Liv. t. chap. III traduct· francaise.

ἐμπορικὴ ἀγορὰ (α), καὶ μετὰ τέσσαρας καὶ ἐπέκεινα ἴσως αἰῶνας, ὅτε ὁ Ἀλεξανδρεὺς Ἀῤῥιανὸς περιέπλεε τὴν Ἐρυθρὰν, ἐσώζοντο ἐπὶ τῆς Ἰνδικῆς χώρας ὑπεράνω τῶν Βαρυγάζων (εἰς τοὺς τόπους τῶν νῦν μαχίμων Ἰνδῶν) πολλὰ λείψανα τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἀλεξάνδρου (β).

Τὴν δὲ Ἀλεξάνδρειαν τῆς Αἰγύπτου ἔκτισεν ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ μεγάλου πόθου, κρίνας ὅτι ἕνεκα τῆς θέσεώς της ἡ νέα αὕτη πόλις ἔμελλε νὰ γίνῃ εὐδαιμονεστάτη (γ). Ἔκτισε δὲ καὶ πολλὰς ἄλλας πόλεις ὁ Βασιλεὺς οὗτος, ἀλλὰ νέος καὶ μετὰ δωδεκαετῆ βασιλείαν ἀπεβίωσε.

Μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων ἤκμασεν. Οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς τῆς Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου ἐμερίμνων περὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ περιεποιοῦντο τὴν ἔκτασιν καὶ ἐπίδοσιν αὐτοῦ. Τινὲς τῶν βασιλέων τούτων ἐμάνθανον καὶ διεσκέδαζον ἐργαζόμενοι τέχνην τινά (δ). Πλεῖσται μεγάλαι, λαμπραὶ καὶ πολυάνθρωποι νέαι πόλεις ἐκτίσθησαν, ἐμπορικώταται

(α) Ἐν ταύταις ταῖς νήσοις (τῆς Ἀραβίας) ἰδεῖν ἐστὶν ὁρμοῦσας ἐμπορικὰς τῶν προσχώρων σχεδίας, πλείστας μὲν ἐκεῖθεν οὗ κατεστήσατο παρὰ τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν ὁ Ἀλέξανδρος ναύσταθμον. Ἀγαθαρχίδ. περὶ τῆς Ἐρυθρᾶς.

(β) Σώζεται δ' ἔτι τῆς Ἀλεξάνδρου σημεῖα περὶ τοὺς τόπους, ἱερά τε ἀρχαῖα καὶ θεμέλιοι παρεμβολῶν καὶ φρέατα μέγιστα Ἀῤῥιαν. περιπ. Ἐρυθ.

(γ) Καὶ ἔδοξεν αὐτῷ ὁ χῶρος κάλλιστος κτίσαι ἐν αὐτῷ πόλιν, καὶ γενέσθαι ἂν εὐδαίμονα τὴν πόλιν· πόθος οὖν λαμβάνει αὐτὸν τοῦ ἔργου. Ἀῤῥιαν. Ἀναβ. Ἀλεξ. Βιβ. Γ'. 1.

(δ) Πλουτ. Δημητρ. 20.

γενόμεναι. Ἡ νέα Σμύρνη ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου κτισθεῖσα (α) κατεστάθη ἐμπορικωτάτη, διεκοσμήθη λαμπρῶς καὶ ὑπερέβαλε πάσας τὰς πόλεις τῆς Ἰωνίας. Ἡ Ἀπάμεια Κιβωτὸς, περὶ τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Λυδικῆς

(α) Ὁ Παυσανίας καὶ ὁ ῥήτωρ Ἀριστείδης ἀναφέρουσι τὸν Ἀλέξανδρον ὡς οἰκιστὴν τῆς Σμύρνης. Ἀφ' οὗ ἡ πόλις αὕτη κατεσκάφη ὑπὸ τῶν Λυδῶν, δὲν ἀνηγέρθη καὶ δὲν συνοικίσθη πλέον οὔτε ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κροίσου, οὔτε ἐπὶ τῆς Περσικῆς δυναστείας, οὔτε ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἐλευθερώσεως τῆς Ἰωνίας μετὰ τὰς νίκας καὶ μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Κίμωνος. Ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἰδὼν τὰ προτερήματα τῆς θέσεως τῆς παλαιᾶς Σμύρνης, συνεβούλευσε τοὺς Σμυρναίους νὰ ἀνεγείρωσι τὴν Σμύρνην καὶ νὰ συνοικήσωσιν. Ἐρωτήσαντες δὲ περὶ τούτου οἱ Σμυρναῖοι τὸ ἐν Κολοφῶνι Μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος Κλάρου, ἀντήχησε τὸ Μαντεῖον τοῦτο τὴν φωνὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰπόν·

Τρισμάκαρες κεῖνοι, καὶ τετράκις ἄνδρες ἔσονται,
Οἱ Πάγον οἰκήσουσι πέρην ἱεροῖο Μέλητος.

Ἡ ἀπόφασις λοιπὸν τῆς ἀνεγέρσεως καὶ συνοικήσεως τῆς Σμύρνης ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, καὶ μετὰ τὸν χρησμὸν τοῦ Κλαρίου Ἀπόλλωνος ἤρξατο ὁ συνοικισμός. Ὁ Ἀντίγονος ὅμως καὶ ὁ Λυσίμαχος μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔκτισαν τὴν πόλιν, ὡς λέγει ὁ Στράβων, ἤτοι ἐτελειοποίησαν καὶ ἐκόσμησαν αὐτήν. «Λυδῶν δὲ κατασπασάντων τὴν Σμύρνην, περὶ τετρακόσια ἔτη διετέλεσεν οἰκουμένη κωμηδόν. Εἶτα ἀνήγειρεν αὐτὴν Ἀντίγονος, καὶ μετὰ ταῦτα Λυσίμαχος, καὶ νῦν ἔστι καλλίστη πασῶν. Ἔστι δ' ἡ ῥυμοτομία διάφορος ἐπ' εὐθειῶν εἰς δύναμιν, καὶ αἱ ὁδοὶ λιθόστρωτοι, στοαί τε μεγάλαι τετράγωνοι, ἐπίπεδοι τε καὶ ὑπερῷοι. Ἔστι δὲ καὶ βιβλιοθήκη, καὶ τὸ Ὁμήρειον, στοὰ τετράγωνος ἔχουσα ναὸν Ὁμήρου καὶ ξόανον.» Στράβ. 646.

πόλεως τῶν Κελαινῶν, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Σελεύκου περὶ τὴν αὐτὴν χώραν ὅπου ὑπάρχει τὴν σήμερον τὸ Ἀφιοὺν Καραϊσσὰρ, ὑπῆρξεν ἡ κοινὴ ἀγορὰ τῶν ἀπὸ τῆς Εὐρώπης φερομένων ἐμπορευμάτων (α). Ἡ Λαοδίκεια ἐπὶ τῆς Συριακῆς παραλίας, ἥτις ἐχορήγει τὸν πλεῖστον εἰς τὴν Αἰγυπτιακὴν Ἀλεξάνδρειαν οἶνον (β)· ἡ ἐπὶ τῷ Τίγρει Σελεύκεια, ἀκμάσασα διὰ τοῦ Ἰνδικοῦ ἐμπορίου· ἡ Ἀντιόχεια, καὶ ἄλλαι πάμπολλαι πόλεις (γ). Ἤκμασε δὲ ἐξόχως ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Μακεδόνων βασιλέων τῆς Ἀσίας τὸ Πέργαμον ἕδρα, τοῦ βασιλέως Ἀττάλου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, καὶ ἡ Ταρσὸς ἐν τῇ Κιλικίᾳ.

Ὁ Σέλευκος ἐκυρίευσεν ὅλους τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑποταχθέντας τόπους τῆς Ἰνδικῆς μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ καὶ πέραν αὐτοῦ (δ).

(α) Ἀπάμεια δὲ ἐστὶν ἐμπορεῖον μέγα τῆς ἰδίως λεγομένης Ἀσίας . . . Αὕτη γὰρ καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας καὶ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ὑποδοχεῖον κοινὸν ἐστίν. Στράβ. 577.

(β) Τοῖς μὲν οὖν Ἀλεξανδρεῦσιν αὕτη παρέχει τὸ πλεῖστον τοῦ οἴνου. Στράβ. 752.

(γ) Πόλεις δ' ᾤκισεν (ὁ Σέλευκος Νικάτωρ) ἑκκαίδεκα Ἀντιοχείας, πέντε Λαοδικείας, ἐννέα ἐπωνύμους ἑαυτοῦ, τρεῖς Ἀπαμείας καὶ μίαν Στρατονίκειαν. Ἐν τῇ Συρίᾳ καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτὴν ἄνω βαρβάροις, Βέῤῥοιαν, Ἔδεσσαν, Πέρινθον, Μαρώνειαν, Καλλίπολιν, Ἀχαΐαν, Πέλλαν, Ὠρωπὸν, Ἀμφίπολιν, Ἀρέθουσαν, Ἀστακὸν, Τεγέαν, Χαλκίδα, Λάρισσαν, Ἥραιον, Ἀπολλωνίαν. Ἐν δὲ τῇ Παρθυηνῇ, Σώτειραν, Καλλιόπην, Χάριν, Ἑκατόμπυλον, Ἀχαΐαν. Ἐν δ' Ἰνδοῖς Ἀλεξανδρόπολιν. Ἐν δὲ Σκύθαις Ἀλεξανδρέσχατα. Ἐκ τοῦ Ἀππ. Συριακῆς.

(δ) Ἀπὸ γὰρ Φρυγίας ἐπὶ ποταμὸν Ἰνδὸν ἄνω πάντα Σε-

Περὶ τὰ μέσα τοῦ τρίτου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ εἷς τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Ἀντιόχου Β' ὁ Διόδοτος, ἀποστατήσας συνέστησε κατὰ πρῶτον τὸ Ἑλληνικὸν βασίλειον τῶν Βάκτρων, τὸ ὁποῖον κατεστάθη μέγα καὶ κραταιὸν, διατηρηθὲν πέντε σχεδὸν αἰῶνας. Ὁ Δημήτριος, υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Βάκτρων Εὐθυδήμου, ὑπῆρξε μέγας κατακτητὴς καὶ ἐβασίλευσεν ἐν τῇ δυσμικῇ Ἰνδίᾳ, τῷ νῦν καλουμένῳ Μαλαβάρ. Ὁ δὲ Μένανδρος, βασιλεὺς τῶν Βάκτρων, ἐξέτεινε τὴν ἐξουσίαν του ἐν τῇ Κίνᾳ (6), ἀλλ' εἶναι ἄγνωστον μέχρις ὁποίων τόπων ἔφθασεν.

Ἐπὶ τῆς Ἰνδικῆς παραλίας τῆς συνεχομένης μετὰ τοῦ κόλπου τῶν Βαρυγάζων(κόλπου Καμπέη) ἔκειντο, ὡς ὁ Ἀλεξανδρεὺς Ἀῤῥιανὸς ἀναφέρει κατὰ τὸν δεύτερον μετὰ Χριστὸν αἰῶνα, πολλαὶ ἔχουσαι Ἑλληνικὰ ὀνόματα πόλεις, αἵτινες βεβαίως ἐκτίσθησαν ἐπὶ τῆς

λεύκῳ κατήκουεν· καὶ τὸν Ἰνδὸν περάσας ἐπολέμησεν Ἀνδροκόττῳ, βασιλεῖ τῶν περὶ αὐτὸν Ἰνδῶν. Ἀππιαν. Συριακ.

(α) Τοσοῦτον δ' ἴσχυσαν οἱ ἀποστατήσαντες Ἕλληνες αὐτὴν (τὴν Βακτριανὴν), ὥστε τῆς τε Ἀριανῆς ἐπεκράτουν καὶ τῶν Ἰνδῶν, ὡς φασὶν Ἀπολλόδωρος ὁ Ἀρτεμιτηνὸς καὶ πλείω ἔθνη κατεστρέψαντο ἢ Ἀλέξανδρος, καὶ μάλιστα Μένανδρος, (εἴγε καὶ τὸν Ὕπανιν διέβη πρὸς ἕω καὶ μέχρι τοῦ Ἰσάμου προῆλθε) τὰ μὲν αὐ ὸς, τὰ δὲ Δημήτριος ὁ Εὐθυδήμου υἱὸς τοῦ Βακτρίων βασιλεως. Οὐ μόνον δὲ τὴν Παττάλληνὴν κατέσχον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλης παραλίας τήν τε Σαραόστου καλουμένην καὶ τὴν Σιγέρτιδος βασιλείαν . . . Καὶ δὴ καὶ μέχρι Σηρῶν καὶ Φρυνῶν ἐξέτειναν τὴν ἀρχήν. Στραβ. 516. Οἱ νεώτεροι ἱστοριογράφοι δὲν ἀμφισβητοῦσι τὴν ἐπὶ τῆς Ἰνδικῆς καὶ ἐπί τινων τόπων τῆς Κίνας δυναστείαν τῶν βασιλέων τούτων.

Ἑλληνικῆς ἐν τῇ παραλίᾳ ταύτῃ ἐξουσίας (α). Ἀναφέρει καὶ χώραν Κηπροβότου, καὶ Ἀργάλου, καὶ Ἠπιοδώρου, αἵτινες ἐκ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν καταφαίνονται ὅτι ὑπήγοντο εἰς Ἑλληνικὰς δυναστείας.

Τὰ Βαρύγαζα (Βαρὸσχ) ἦτον ἡ Ἰνδικὴ πόλις τῶν εἰδικῶν σχέσεων τῶν Βακτριανῶν. Τὸ Ἑλληνικὸν Μακεδονικὸν νόμισμα ἐκυκλοφόρει εἰς τὴν πόλιν ταύτην μέχρι τῆς εἰρημένης ἐποχῆς τοῦ Ἀλεξανδρέως Ἀῤῥιανοῦ (β). Οἱ Βακτριανοὶ μετήρχοντο τὸ μεταξὺ τῆς Κίνας καὶ τῶν Βαρυγάζων ἐμπόριον. (Ἴδε Βιβ. Α΄. κεφ. Ζ΄.)

Οἱ δὲ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου τρεῖς πρῶτοι Πτολεμαῖοι, καὶ κατ' ἐξοχὴν ὁ δεύτερος Πτολεμαῖος Φιλάδελφος, ἐπεμελήθησαν τὰ μέγιστα περὶ τοῦ ἐμπορίου. Ἐπὶ τῶν βασιλέων τούτων ὁ Κνίδιος Σώστρατος κατεσκεύασε εἰς τὸν Φάρον τῆς Ἀλεξανδρείας τὸν πρῶτον πύργον πρὸς ὁδηγίαν καὶ ἀσφάλειαν τῶν εἰσπλεόντων εἰς τὸν λιμένα αὐτῆς (γ). Οὗτος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος

(α) Ἰδοὺ τὰ ὀνόματα ταῦτα· Καλλίενα, Σήμυλλα, Μανδαγόρα, Βυζαντίων Τοπαρὸν, ἢ κατὰ τὸν Πτολεμαῖον, Βυζάντιον μόνον.

(β) Μέχρι νῦν ἐν Βαρυγάζοις παλαιαὶ προχωροῦσι δραχμαὶ γράμμασιν Ἑλληνικοῖς ἐγκεχαραγμέναι, ἐπίσημα τῶν μετὰ Ἀλέξανδρον βεβασιλευκότων Ἀπολλοδότου καὶ Μενάνδρου. Ἀῤῥιαν. περιπ. Ἐρυθ.

(γ) Ἔστι δὲ καὶ αὐτὸ τὸ τῆς νησίδος ἄκρον πέτρα περίκλυστος, ἔχουσα πύργον θαυμαστῶς κατεσκευασμένον λευκοῦ λίθου πολυώροφον, ὁμώνυμον τῇ νήσῳ. Τοῦτον δὲ ἀνέθηκε Σώστρατος Κνίδιος, φίλος τῶν βασιλέων, τῶν πλοϊζομένων σωτηρίας χάριν, ὡς φησὶν ἡ ἐπιγραφή.

ΣΩΣΤΡΤΑΤΟΣ ΚΝΙΔΙΟΣ ΔΕΞΙΦΑΝΟΥΣ ΘΕΟΙΣ ΣΩΤΗΡΣΙΝ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΠΛΟΪΖΟΜΕΝΩΝ (Στραβ. 791.)

πύργος τοιαύτης χρήσεως, καὶ ἐξ αὐτοῦ ὠνομάσθησαν φάροι οἱ τοιοῦτοι πύργοι.

Ὁ Φιλάδελφος ἐπεμελήθη τὴν σύστασιν τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων τῆς Αἰγύπτου μετὰ τῆς Ἀραβίας. Πολλοὺς ἀπέστειλεν ἐπ' αὐτῆς ἱκανοὺς ἄνδρας, οἵτινες περιῆλθον καὶ παράλια, καὶ νήσους καὶ ἐνδοτέρους τόπους, καὶ ἔκτισαν πόλεις καὶ κώμας τινάς. Ὁ μέγας σκοπὸς τῶν τοιούτων ἐπιχειρημάτων ὑπῆρξε τὸ κυνήγιον καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν ἐλεφάντων καὶ τῶν ῥινοκερώτων. Κατέλαβε δὲ ὁ Φιλάδελφος καὶ τὴν λεγομένην Ὀφιώδη νῆσον ἐν ᾗ εὑρίσκοντο τὰ τοπάζια, τὰ ὁποῖα ἦσαν βασιλικὴ ἰδιοκτησία.

Περιεποιήθησαν οἱ Πτολεμαῖοι καὶ τὸ ἄμεσον ναυτικὸν ἐμπόριον τῆς Αἰγύπτου μετὰ τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Ἰνδικῆς, συστήσαντες τοὺς δύω ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς λιμένας, τὸν Μυὸς Ὅρμον, καὶ τὸν τῆς Βερενίκης (Κοσεὶρ,) περὶ τὴν ὁποίαν ἐξώρυττον καὶ τοὺς σμαράγδους. Ὁ Φιλάδελφος κατεσκεύασε τὴν ἀπὸ Βερενίκης μέχρι Κοπτοῦ (Κὲφτ) ὁδὸν, δι' ἧς μετεφέροντο εὐκόλως καὶ εὐχαρίστως τὰ Ἰνδικὰ καὶ Ἀραβικὰ ἐμπορεύματα, καὶ τὰ διὰ τὴν Ἀραβίαν καὶ Ἰνδικὴν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου στελλόμενα. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἦτον ἓξ ἢ ἑπτὰ ἡμερῶν. Εἰς δὲ τὴν Κοπτὸν καὶ ἀπ' αὐτῆς, ἡ συγκοινωνία μετὰ τῆς Αἰγύπτου ἐγίνετο διὰ τοῦ Νείλου καὶ διὰ τῆς διώρυγος τῆς Κοπτοῦ. (Στραβ. 815.)

Ὁ Φιλάδελφος ἐτελειοποίησε καὶ τὴν διώρυγα δι' ἧς ἡ Αἴγυπτος συνεκοινώνει ἀμέσως μετὰ τοῦ Ἀραβίου κόλπου. Ἡ διώρυξ αὕτη ὠνομάσθη Πτολεμαῖος ποταμός. Ἐπειδὴ ὅμως, κατὰ τὴν γνώμην τῶν μηχανικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὑπῆρχε κίνδυνος μὴ κατα-

πλημμυρήσῃ τὴν Αἴγυπτον ἡ Ἐρυθρὰ, ὑψηλοτέρα οὖσα τῆς μεσογείου, κατεσκευάσθη εἰς τὸ πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν στόμιον τῆς διώρυγος ἓν κλεῖσμα, τὸ ὁποῖον οἱ βασιλεῖς ἤνοιγον ὅταν ἤθελον (α). Ἐκ τούτου ἐξάγεται ὅτι ἡ διώρυξ ἐχρησίμευεν ἰδίως εἰς τὰς χρείας τῆς κυβερνήσεως τῶν Βασιλέων. Δὲν ἐδύνατο δὲ νὰ χρησιμεύσῃ ὠφελίμως εἰς τὸ ἐμπόριον, διότι δὲν εἶχε περὶ αὐτὴν μεγάλας καὶ ἐμπορικὰς πόλεις, καὶ ἐξέδιδεν

(α) Ὕστερον δὲ ὁ δεύτερος Πτολεμαῖος συνετέλεσεν αὐτὴν (τὴν διώρυγα) καὶ κατὰ τὸν ἐπικαιρότατον τόπον ἐμηχανήσατο τι φιλότεχνον διάφραγμα. Τοῦτο δὲ ἐξήνοιγεν ὁπότε βούλοιτο διαπλεῦσαι, καὶ ταχέως πάλιν συνέκλειεν, εὐστόχως ἐκλαμβανομένης τῆς χρείας. Ὁ δὲ διὰ τῆς διώρυγος ταύτης ῥέων ποταμὸς ὀνομάζεται μὲν ἀπὸ τοῦ κατασκευάσαντος Πτολεμαῖος, ἐπὶ δὲ τῆς ἐκβολῆς πόλιν ἔχει τὴν προσαγορευομένην Ἀρσινόην. Διοδ. Βιβ. Α'. 33. Οἱ μέν τοι Πτολεμαϊκοὶ βασιλεῖς διακόψαντες, κλειστὸν ἐποίησαν τὸν Εὔριπον, ὥστε ὅτε βούλοιντο, ἐκπλεῖν ἀκωλύτως εἰς τὴν ἔξω θάλασσαν, καὶ εἰσπλεῖν πάλιν. Στρ. 804.

Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἀπέφευγον οἱ ἔμποροι τὸν μακρότερον πλοῦν τῆς Ἐρυθρᾶς ἀπὸ τὸν μυχὸν τοῦ Ἀραβίου κόλπου, καὶ διὰ τοὺς κινδύνους τῆς θαλάσσης καὶ διὰ τοὺς πειρατὰς, καὶ πρὸς εὐκολίαν τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἐρυθρᾶς κατεσκεύασεν ὁ Φιλάδελφος τὴν ὁποίαν εἴπομεν ὁδὸν, ὡς λέγει ὁ Στράβων. «Λέγεται δ' ὅτι ὁ Φιλάδελφος πρῶτος στρατοπέδῳ τεμεῖν τὴν ὁδὸν ταύτην, ἄνυδρον οὖσαν, καὶ κατασκευάσαι σταθμοὺς ὥσπερ τοῖς ἐμπορίοις ὁδεύμασι καὶ διὰ τῶν καμήλων· τοῦτο δὲ πρᾶξαι καὶ διὰ τὸ τὴν Ἐρυθρὰν δύσπλουν εἶναι καὶ μάλιστα τοῖς ἐκ τοῦ μυχοῦ πλοϊζομένοις. Ἐφάνη δὲ τῇ πείρᾳ πολὺ τὸ χρήσιμον, καὶ νῦν ὁ Ἰνδικὸς φόρτος ἅπας, καὶ ὁ Ἀράβιος καὶ τοῦ Αἰθιοπικοῦ ὁ τῷ Ἀραβίῳ κόλπῳ κατακομιζόμενος εἰς Κοπτὸν φέρεται. Στράβ. 815.

εἰς τὴν πόλιν Ἀρσινόην, κειμένην εἰς τὸν στενὸν κόλπον τὸν ὕστερον Ἡρωοπολίτην ὀνομασθέντα (α), περὶ τὸν ὁποῖον δὲν ὑπῆρχεν οὐδεμία πόλις, ἀλλ' ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἔρημος τῆς Ἀραβίας, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ ἀκατοίκητον καὶ ὀρεινὸν παράλιον τῆς Αἰγύπτου. Τοσαῦται διώρυγες καὶ εὐκολίαι συγκοινωνιῶν ὑπῆρχον, ὥστε τὸ ἐμπόριον δὲν ἠναγκάζετο νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν χρῆσιν τῆς διώρυγος τοῦ Ἀραβίου κόλπου. Εἰς τὸν μεγάλον λιμένα τῆς Μαρεώτιδος λίμνης, εἰς τὸν ὁποῖον συνεκεντροῦτο ὅλη ἡ μεταξὺ τῆς ἄνω Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐνέργεια τῶν μεταφορῶν, ὑπῆρχε καὶ τὸ στόμιον τῆς διώρυγος τοῦ Ἀραβίου κόλπου ἐπί τινος κώμης, Φακκούσης λεγομένης (β)· ἀλλ' αἱ ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας ἀπελεύσεις πρὸς τὴν ἄνω Αἴγυπτον ἐγίνοντο ἀπὸ τῆς ἐν δεξιᾷ τῆς Κανωβικῆς (γ) πύλης τῆς Ἀλεξανδρείας διώρυγος, μέχρι τῆς πλησίας

(α) Ἐσφαλμένως ἐν σελ. 118 τοῦ Α. τόμου ἐτυπώθη Αἰλανίτης κόλπος ἀντὶ Ἀράβιος.

(β) Πληροῖ δὲ ταύτην (τὴν Μαρεῶτιν) πολλοῖς διώρυξιν ὁ Νεῖλος ἄνωθεν τε καὶ ἐκ πλαγίων, δι' ὧν καὶ τὰ εἰσκομιζόμενα πολλῷ πλείω τῶν ἀπὸ θαλάττης ἐστίν· ὥσθ' ὁ λιμὴν λιμναῖος ὑπῆρχε πλουσιώτερος τοῦ θαλαττίου. Στραβ. 793.

Ἡ δὲ ἀρχὴ τῆς διώρυγος τῆς ἐκδιδούσης εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλατταν ἀπὸ κώμης ἄρχεται Φακκούσης· πλάτος δ' ἔχει πηχῶν ἑκατὸν ἡ διώρυξ, βάθος δ' ὅσον ἀρκεῖν μυριοφόρῳ νηΐ. Στράβ. 805.

(γ) Ἐν δεξιᾷ δὲ τῆς Κανωβικῆς πύλης ἐξιόντι ἡ διώρυξ ἐστὶν ἡ ἐπὶ Κάνωβον συνάπτουσα τῇ λίμνῃ· ταύτῃ δὲ καὶ ἐπὶ Σχεδίαν ὁ πλοῦς ἐπὶ τὸν μέγαν ποταμὸν καὶ ἐπὶ τὸν Κάνωβον· πρῶτον δὲ ἐπὶ τὴν Ἐλευσῖνα. Ἔστι δ' αὕτη κατοικία πλησίον

κώμης Ἐλευσῖνος, καὶ ἀπ᾽ αὐτῆς εἰς τὴν πόλιν Σχεδίαν, καὶ ἀπ᾽ αὐτῆς διὰ τοῦ Νείλου εἰς τὴν ἄνω Αἴγυπτον, τῆς ὁποίας αἱ μεγάλαι πόλεις συνεκοινώνουν διὰ διωρύγων μετὰ τοῦ Νείλου, καθὼς καὶ ἡ Κοπτὸς, εἰς ἣν μετέβαινον οἱ θέλοντες νὰ ἐκπλεύσωσιν ἀπὸ τῆς Βερενίκης ἢ ἀπὸ τοῦ Μυὸς Ὅρμου εἰς τὰ ἐμπόρια τῆς Ἐρυθρᾶς (α). Εἰς τὴν Σχεδίαν ὑπῆρχε τὸ τελώνιον τῶν ἀπὸ τῆς ἄνω Αἰγύπτου φερομένων, ὥστε ἡ πόλις αὕτη ἦτον ὁ κοινὸς σταθμὸς τοῦ ἐμπορίου. Ἡ δὲ Φακκοῦσα δὲν μνημονεύεται οὔτε ὑπὸ τοῦ Στράβωνος, οὔτε ὑπὸ τοῦ Διοδώρου ὡς χρήσιμος εἰς τὸ ἐμπόριον.

Ἡ Αἴγυπτος κατεστάθη ἡ πρωτεύουσα ἐπικράτεια τοῦ ἐμπορίου τῆς Μεσογείου, καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐμπορικωτέρα πόλις αὐτῆς, ἐν ᾧ ἦτο καὶ λαμπροτάτη διὰ τῶν πολλῶν μεγαλοπρεπῶν κτιρίων, καὶ σοφωτάτη διὰ τῶν πολλῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν, καὶ διὰ τῆς μοναδικῆς βιβλιοθήκης, τῆς ὁποίας τὴν ἀπώλειαν ἐθρήνησαν πάντοτε οἱ πεπαιδευμένοι Εὐρωπαῖοι.

Ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ἐγένετο ἡ Αἴγυπτος ναυτικὸν κράτος. Χιλιάδας πολεμικῶν πλοίων κατεσκεύασαν καὶ διετήρουν εἰς ἐνέργειαν οἱ Βασιλεῖς οὗτοι (β).

τῆς τε Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Νικοπόλεως, ἐπ᾽ αὐτῇ τῇ Κανωβικῇ διώρυγι κειμένη.... Ἀπὸ δὲ τῆς Ἐλευσῖνος προελθοῦσι μικρὸν ἐν δεξιᾷ ἐστὶν ἡ διώρυξ ἀνάγουσα ἐπὶ τὴν Σχεδίαν... ἐν ᾗ τὸ ναύσταθμον τῶν θαλαμηγῶν πλοίων, ἐφ᾽ οἷς οἱ ἡγεμόνες εἰς τὴν ἄνω χώραν ἀναπλέουσιν. Ἐνταῦθα δὲ καὶ τὸ τελώνιον τῶν ἄνωθεν ἀναγομένων καὶ καταγομένων. Στραβ. 800.

(α) Στραβ. 815.

(β) Ἀππιαν. Προοιμ.

Ἀλλ' ἡ Αἴγυπτος καὶ οἱ στόλοι αὐτῆς δὲν ἀπήλαυσαν τὴν ναυτικὴν δόξαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν πενιχρῶν ἑλληνικῶν πλοίων τῶν ναυμαχιῶν τοῦ Ἀρτεμισίου, τῆς Σαλαμῖνος, τῆς Μυκάλης καὶ ἄλλων. Ἡ ἐμπορικὴ πόλις τῆς Αἰγύπτου Ναύκρατις ἀπώλεσεν ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ἐμπορίου αὐτῆς, τὸ ὁποῖον μετέβη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐν μέρει εἰς τὴν Κάνωβον.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν διαδόχων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου κατεσκευάσθησαν τὰ μεγαλλειότερα ἑλληνικὰ πλοῖα (α). Ὁ Βασιλεὺς Δημήτριος ὁ πολιορκητὴς κα-

(α) Οἱ Ἕλληνες κατεσκεύασαν πρότερον διαφόρου μεγέθους καὶ διαφόρων σχημάτων πλοῖα, καὶ ἐτακτοποίησαν ἐπιμελῶς τὴν ἐν αὐτοῖς ὑπηρεσίαν. Τὰ πολεμικὰ πλοῖα ἦσαν καὶ ἐλέγοντο μακρά. Ἐξ αὐτῶν δὲ τὰ μὲν ἦσαν δελφινοφόρα, φέροντα πολεμικὴν μηχανήν, τὰ δὲ κατάφρακτα, ἔχοντα ἐπὶ τοῦ καταστρώματος πολεμικοὺς πύργους. Τελευταῖον δ' ἐπὶ τοῦ πολέμου τῶν Ῥωμαίων καὶ Ῥοδίων κατὰ τοῦ Ἀντιόχου μετεχειρίσθη πρῶτος ὁ Ῥόδιος ναύαρχος Παυσίστρατος τὰ πυρφόρα πλοῖα, δι' ὧν ἔρριπτε τὸ πῦρ κατὰ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων· (Πολυβίου Βιβ. ΚΑ'. Ε'.) Τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ἦσαν καὶ ἐλέγοντο κοῖλα καὶ στρογγύλα, ὠνομάζοντο δὲ ὁλκάδες ἐν γένει. Γαῦλοι δὲ τὰ ὁμοιάζοντα μὲ τὰ Φοινικικά. Ἐγίνοντο δὲ διάρμενοι (δικάταρτα) καὶ τριάρμενοι ὁλκάδες. Ὁ Ἡρόδοτος μετρεῖ τὸ χωρητικὸν τοῦ πλοίου κατὰ τὸ βάρος τοῦ φορτίου εἰς σταθμὸν ταλάντων (Ἡροδ. Βιβ. Α'. 194.), ὥστε ἡ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων λεγομένη μυριοφόρος ναῦς ἦτον, ὡς νομίζω, ἡ φέρουσα γόμον μυρίων ταλάντων (5,000 κανταρίων περίπου). Τινὲς τῶν νεωτέρων ἐξήγησαν τὴν λέξιν μυριοφόρον ὡς σημαίνουσαν μύρια κεράμια οἴνου, ὅπερ μικρὸν διαφέρει ἐπὶ πλέον. Ἐσφαλμένως δέ τινες εἶπον, ὅτι ἡ μυριοφόρος ναῦς ἦτον ἡ χωροῦσα μυρίους ἀνθρώπους.

τεσκεύασεν, ἐκ τῆς ξυλείας μάλιστα τῆς Κυπρου, τὰς πρώτας ἐννήρεις, καὶ ἑκκαιδεκήρεις (α)· μετ' αὐτὸν

Κατὰ τὰς τάξεις καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν κωπῶν διεκρίθησαν τὰ πλοῖα εἰς μονήρεις, ἡμιολίας, διήρεις, τριήρεις, τετρήρεις, πεντήρεις, ἑξήρεις, κλπ. Τὸ μέγιστον πλοῖον τοῦ Πτολεμαίου Φιλοπάτωρος ἦτο τεσσαρακοντήρης. Ἦσαν δὲ καὶ εἰκόσοροι, τριακόντοροι, πεντηκόντοροι, καὶ ἑκατόντοροι, μεγάλα πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ σχήματος καὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἴσως κατασκευῆς διεκρίνοντο ἀπὸ τὰς διήρεις, τριήρεις κλπ.

Πᾶν κατάρτιον, πᾶν σχοινίον. καὶ πᾶν σχεδὸν μέρος τοῦ πλοίου εἶχεν ἴδιον ὄνομα. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἱστοῦ ἐκρέματο ὁ ἐπισείων, ταινία δεικνύουσα διὰ τῆς κινήσεώς της τὸ εἶδος τοῦ πνέοντος ἀνέμου. Εἰς τὴν πρύμνην ἵστατο ἡ στυλὶς, φέρουσα ἑτέραν ταινίαν δεικνύουσαν τὴν ἐθνικότητα τοῦ πλοίου. Ἕκαςον πλοῖον εἶχε τὸ ὄνομά του γεγραμμένον ἐπὶ τῆς πρώρας καὶ ἔφερε τὸ παράσημόν του (φιγοῦραν) ζωγραφημένον ἢ ἐγχαραγμένον. Τὸ ἀκρόπρωρον τοῦτο ἦτον ἡ εἰκὼν ζώου, ποταμοῦ, ὄρους ἢ δένδρου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Ὁ Ταῦρος ὅστις διεβίβασε τὸν Δία, καὶ ὁ Κριὸς ὅστις μετέφερε τὴν Ἕλλην, ἦσαν πλοῖα τῶν ὁποίων τὰ ἀκρόπρωρα εἶχον τὰς μορφὰς τῶν ζώων τούτων, ὡς λέγει ὁ Διόδωρος καὶ ὁ Πολυδεύκης. Ἁλιάδες καὶ Ἐπακτρίδες ἐλέγοντο τὰ ἁλιευτικὰ πλοῖα . . Κέλητες καὶ Ἐπακτροκέλητες ἦσαν τὰ ταχύτατα πλοῖα τὰ ὑπὸ τῶν Ῥοδίων ἐφευρεθέντα, ὡς λέγει ὁ Πλίνιος (VII 56.) Λέμβοι, κύδαλοι, κύδαροι, ἐφόλκια, ἦσαν τὰ μικρὰ τῆς ὑπηρεσίας τῶν πλοίων καὶ λιμένων πλοιάρια· ἐπιβάδες, πόρια, πορθμεῖα, ἦσαν τὰ ἐνεργοῦντα μόνον τὴν μεταφορὰν ἀνθρώπων. Λιβυρνίδες ἦσαν ταχύτατα τῶν Ἰλλυριῶν ὄχι τῶν Ἑλλήνων πλοῖα. Πολλὰ δὲ ὀνόματα πλοίων εἶχον οἱ Ἕλληνες. Εὐρυχωρότατα ἐμπορικὰ πλοῖα κατεσκευάσθησαν ἐν Αἰγύπτῳ ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων, καὶ ἐν Σικελίᾳ.

(α) Πλουταρ. Δημητ. καὶ Ἀθήν. Βιβ. Ε'. 203.

καὶ οἱ Σελευκίδαι, καὶ μάλιστα ὁ μέγας Ἀντίοχος. Οἱ δὲ Πτολεμαῖοι κατεσκεύασαν μέγιστα πλοῖα. Ὁ Πτολεμαῖος τέταρτος κατεσκεύασε τὴν μεγίστην καὶ θαυμαστὴν τεσσαρακοντήρη, μέγιςον πλοῖον. Τὸ πλοῖον τοῦ Πτολεμαίου εἶχε μῆκος διακοσίων ὀγδοήκοντα πηχῶν, καὶ ἐδέχετο ὑπὲρ τὰς ἑπτὰ χιλιάδας ἀνδρῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτοῦ, ἀλλ' ἔμεινε σχεδὸν ἄχρηστον (α). Κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Ἄγγλου Ἀρβωθνότου, (Arbutnot tables of anciens Coins) τὸ πλοῖον τοῦτο τοῦ Πτολεμαίου, συγκρινόμενον μὲ ἓν Ἀγγλικὸν τρίκροτον ἑκατὸν κανονίων, ἦτο μεγαλειότερον ὡς 4 $\frac{1}{2}$ πρὸς 1. Ἡ ναυπηγία ἔφθασε κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς ἀμίμητον ἔτι τέχνην, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Γίβωνος. Παρ' αὐτοῦ δὲ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ κατασπαταλεύσαντος τὸν μέγαν πλοῦτον (β), τὸν ὁποῖον ὁ Φιλάδελφος ἀφῆκεν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, κατεσκευάσθη καὶ μέγα καὶ πολυτελέστατον ποτάμιον πλοῖον, ὀνομασθὲν ἡ Θαλαμηγός, τοῦ ὁποίου τὸ μῆκος ἦτον ἡμιστάδιον ($\frac{1}{16}$ μιλίου) ἡ δὲ διακόσμησις ἐκ χρυσοῦ, ἐξ ἐλεφαντείων

(α) Ἀλλ' ὕστερον τεσσαρακοντήρη Πτομελεμαῖος ὁ Φιλοπάτωρ ἐναυπηγήσατο, μῆκος διακοσίων ὀγδοήκοντα πηχῶν, ὕψος δὲ ἕως ἀκροστολίου πεντήκοντα δυοῖν δεόντων· ναύτας δὲ, χωρὶς ἐρετῶν ἐξηρτημένην τετρακοσίοις, ἐρέταις δὲ τετρακισχιλίοις· χωρὶς δὲ τούτων ὁπλίτας δεχομένην ἐπί τε τῶν παρόδων καὶ τοῦ καταστρώματος ὀλίγῳ τρισχιλίων ἀποδέοντας. Ἀλλὰ θέαν μόνην ἐκείνη παρέσχε, καὶ μικρὸν ὅσον διαφέρουσα τῶν μονίμων οἰκοδομημάτων, φανῆναι πρὸς ἐπίδειξιν, οὐ χρείαν, ἐπισφαλῶς καὶ δυσέργως ἐκινήθη. Πλουτ, Δημητ. 43.

(β) Ὁ Ἀππιανὸς λέγει ὅτι ὁ Φιλάδελφος ἀφῆκεν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον 74 μυριάδας ταλάντων Αἰγυπτίων.

οδόντων, ἐξ ἀλαβαστρίτου λίθου, καὶ ἐξ Ἰνδικῶν λίθων ἀξίας, κλπ.

Κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους καὶ ὁ προτελευταῖος τύραννος τῶν Συρακουσῶν Ἱέρων κατεσκεύασε μέγιστον πλοῖον στεῤῥεώτατον, ἔχον ὀκτὼ πύργους, εἴκοσιν ἱππῶνας, ἰχθυοτροφεῖον, κήπους καὶ περιπάτους, καὶ διάφορα μηχανήματα τοῦ Ἀρχιμήδους. Τὰ καρφία τοῦ πλοίου τούτου ἦσαν χαλκᾶ, δεκάμναια (τριῶν χιλιογράμμων) τὰ πολλὰ, καὶ δεκαπέντε μνῶν βάρους τὰ μεγαλλειότερα, τὰ ὁποῖα διὰ τῶν τρυπάνων προσηρμόζοντο. Ὁ Κορίνθιος ναυπηγὸς Ἀρχίας κατεσκεύασε τὸ μέγα τοῦτο πλοῖον. Ὁ Ἱέρων ὠνόμασε αὐτὸ Συρακουσίαν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον καιρὸν ἀποςείλας αὐτὸ δῶρον πρὸς τὸν Πτολεμαῖον, τὸ ὠνόμασεν Ἀλεξάνδρειαν (α). Ἡ Ῥώμη κατεδίωκεν ἤδη τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, καὶ ὁ Ἱέρων καὶ Πτολεμαῖος ἡτοίμαζον τὰ μεγάλα πλοῖα τῆς φυγαδεύσεως τοσούτου μεγαλείου.

Ἡ Ῥόδος καὶ ἡ Κόρινθος εἶχον μέγα ἐμπόριον καὶ ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς ἐποχῆς. Ἡ Ῥόδος ἤκμασε μάλιστα, σύμμαχος οὖσα τῶν Πτολεμαίων, καὶ τὸ ἐμπόριον τῆς Αἰγύπτου μετερχομένη. Περὶ τὰ μέσα τοῦ τρίτου αἰῶνος Π. Χ. σφοδρότατος σεισμὸς κατέῤῥιψε τὸν μέγαν κολοσσὸν τῆς Ῥόδου, καὶ πολλὰ ἄλλα δημόσια

(α) Ὁ Ἀθήν. Βιβ. Ε'. κεφ. ιγ'. περιγράφει τὸ πλοῖον τοῦτο, τὸ ὁποῖον λέγει ὅτι ἀφ' οὗ ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐνεωλκήθη καὶ ἔμεινεν ἀργόν. Περιγράφει δὲ καὶ τὴν Θαλαμηγὸν, καὶ τὴν τεσσαρακοντήρη τοῦ Φιλοπάτορος μετὰ πλείστης λεπτομερείας.

καταστήματα. Ἡ δυστυχία αὕτη τῶν Ῥοδίων ἐκίνησε τὴν ἔκτακτον ὑπὲρ αὐτῶν συμπάθειαν τῶν Ἑλλήνων Βασιλέων, οἵτινες μεγάλας προσέφερον δωρεὰς εἰς τοὺς Ῥοδίους, καὶ μεταξὺ τῶν δωρεῶν σημαντικὰ προνόμια ὑπὲρ τῆς ναυτιλίας αὐτῶν. Μυριάδες μεδίμνων σίτου· χιλιάδες ταλάντων ἀργυρίου σιδήρου καὶ μολύβδου· μέγιστα ποσὰ ναυπηγησίμου ξυλείας καὶ ἄλλων πραγμάτων· ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν Ῥοδίων πλοίων ἀπὸ παντὸς τέλους εἰς τοὺς λιμένας τῆς Ἀσίας, τῆς Βιθυνίας, τοῦ Πόντου καὶ τῶν Συρακουσῶν· ταῦτα ἐδόθησαν εἰς τοὺς Ῥοδίους. Λίαν ἀξιοθαύμαστος, λέγει ὁ Πολύβιος, ἔγινεν εἰς ὀλίγον χρόνον ἡ μεγάλη ἐπίδοσις καὶ εὐτυχία τῶν Ῥοδίων καὶ τῆς πόλεως αὐτῶν διὰ τῶν εἰρημένων δωρεῶν καὶ βοηθημάτων (α).

Κακῶς ὅμως διέκειτο ἐν γένει ἡ Ἑλλάς. Τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἡ ἀνάμνησις τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος ἐμάχετο ἀκαταπαύστως κατὰ τῆς Μακεδονικῆς ἐξουσίας, ἄλλοτε κρυφίως, καὶ ἄλλοτε διὰ φανερῶν πολέμων. Διχόνοιαι καὶ ἐπίβουλοι διαιρέσεις· ἀρεταὶ τινὲς καὶ πλεῖσται κακίαι· ἡ πατριωτικὴ τόλμη τούτων καὶ ἡ χαμέρπεια καὶ οὐτιδανότης ἐκείνων· ἡ ζάλη τῶν πνευμάτων καὶ ἡ τῶν θελήσεων ἀμφιβολία· ταῦτα ἐπλήρουν καὶ κατεμάραινον τὴν Ἑλλάδα. Κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ ἔρχονται καὶ οἱ Γαλάται κατὰ τῆς Ἑλλάδος, σκοποῦντες νὰ ἁρπάσωσι τοὺς θησαυροὺς τῶν Δελφῶν, καὶ πολεμηθέντες καὶ ἀποτυχόντες μετέβησαν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ συνέστησαν ἀποικίαν πρὸς νό-

(α) Πολυβ. Βιβ. Ε΄. 88. 89.

τον τῆς Παφλαγονίας, ἥτις ὠνομάσθη Γαλατία, καὶ ὕστερον διὰ τῆς ἀναμίξεως τῶν Ἑλλήνων Γαλλογραικία. (Στραβ. 566.) Ὁ μέγας τῷ ὄντι στρατηγὸς, ὁ Βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου Πύῤῥος, ἐξεστράτευσεν ὑπὲρ τῶν Ταραντίνων κατὰ τῶν Ῥωμαίων εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀλλὰ καὶ κακὴ τύχη κατέτρεξε τὴν διαπόντιον ἐκστρατείαν του διὰ τῶν τρικυμιῶν τῆς θαλάσσης, καὶ ἓν εἶδος παραφροσύνης, μετὰ πολλὰς ἐπιτυχίας κατὰ τῶν ἐν Σικελίᾳ Καρχηδονίων, ἀπεστέρησεν αὐτὸν πάσης ὠφελείας καὶ πάσης δόξης τῶν νικῶν αὐτοῦ. Δὶς ὅμως ἡττήθησαν οἱ Ῥωμαῖοι ὑπὸ τοῦ Πύῤῥου, καὶ ἐγνώρισαν ὅτι δὲν ἐδύναντο νὰ περιφρονήσωσι τὴν στρατιωτικὴν ἱκανότητα τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν τούτοις ἡ βασίλισσα τῆς Ἰλλυρίας Τεύτα (α) ἐπολέμει ὅλων τῶν ἐθνῶν τὸ ἐμπόριον διὰ τῶν ἰλλυριῶν πειρατῶν. Αἱ Ἀθῆναι δὲν εἶχον ναυτικὴν πλέον δύναμιν. Αἱ Πάτραι ἤκμαζον ὡς πρωτεύουσα τῆς Ἀχαίας, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀχαιοὶ καὶ ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων δὲν ἐδυνήθησαν νὰ καταβάλλωσι τὰς πειρατικὰς λιβυρνίδας τῶν Ἰλλυριῶν. Ὅλοι οἱ ἔμποροι τῆς Μεσογείου ὑπέφερον μεγάλας ζημίας ὑπὸ τῶν πειρατῶν τούτων. Ἡ Κέρκυρα ἡ πάλαι θαλαττοκράτωρ ὑπέπεσεν εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν. Ἡ Ῥώμη ἔλαβεν ἐκ τῆς πειρατείας τῶν Ἰλλυριῶν τὴν πρώτην ἀφορμὴν τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλεύσεώς της. Οἱ δύω Κορογκάνιοι ἐστάλησαν ἀπὸ τῆς Ῥώμης πρέσβεις πρὸς τὴν Τεύταν, ζητοῦντες παρ' αὐτῆς τὴν κατάπαυσιν τῆς Ἰλλυρικῆς

(α) Ὁ Πολυβ. ἐν Βιβ. Β'. διηγεῖται τὰ τῆς Τεύτας καὶ τοῦ κατ' αὐτῆς πολέμου τῶν Ῥωμαίων.

πειρατείας. Ἡ Τεύτα ἀνεδέχετο πᾶσαν ὑπεράσπισιν τῶν Ῥωμαϊκῶν πλοίων, ἀλλ' οἱ πρέσβεις τῆς Ῥώμης ἀπήτησαν ἐντόνως τὴν ὑπὲρ ὅλων τῶν ἐθνῶν κατάπαυσιν τῆς πειρατείας. Ἡ Ῥώμη κατέστρεψε τὴν βασιλείαν τῆς Τεύτας καὶ τὴν πειρατείαν, οἱ δὲ Ἕλληνες ἐθαύμασαν καὶ ὑπερετίμησαν τοὺς Ῥωμαίους διὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην. Οἱ Κορίνθιοι ἀπένειμον εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα τοῦ συμπανηγυρίζειν εἰς τὰ Ἴσθμια. Οἱ Ἀθηναῖοι ὡμολόγησαν τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν: Ἐφάνη ἤδη ἐπὶ τῶν δυσμικῶν ἄκρων τῆς Ἑλλάδος ἡ σκιὰ τῆς ὄπισθεν ἐρχομένης ὑποδουλώσεως αὐτῆς. Ἡ Ἑλλὰς ἐδύνατο νὰ σωθῇ ἂν ἦτον ἡνωμένη ἐν ἑνὶ πνεύματι καὶ ἐν μιᾷ βουλήσει. Ἀλλ' ἡ διχόνοια καὶ ἡ διαίρεσις κατεστάθησαν ἄγρια καὶ ἀδυσώπητα πάθη, ὠθοῦντα εἰς τὴν ἀπώλειαν καὶ τοὺς Μακεδόνας βασιλεῖς καὶ τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις. Ἀνίσχυρον πλέον, ἐσιώπα τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν, καὶ οὐδεμία ἄλλη φωνὴ ἀντικατέστησε τὴν ἐπὶ τοῦ κοινοῦ πνεύματος ἰσχὺν τῆς Πυθίας. Ὁ Ἄρατος, ὁ Φιλοποίμην, τὸ Ὁμάριον τῶν Ἀχαιῶν, ἀπέδειξαν ὅτι δὲν ἀπώλεσεν ἡ Ἑλλὰς τὴν γονιμότητα μεγάλων ἀνδρῶν καὶ ἀρετῶν. Ἀλλὰ μετὰ θάνατον αὐτῶν δὲν ἀνεδείχθησαν ἄλλοι ἱκανοὶ διάδοχοι αὐτῶν. Μετά τινα καιρὸν ἐδύναντο νὰ ἀναφανῶσιν. Ἡ Ἑλλὰς ἤκμαζε καὶ ἐξέπιπτεν ἀλληλοδιαδόχως ἐνόσῳ ἀπελάμβανε τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς. Ἡ Μακεδονία ἐδύνατο νὰ γεννήσῃ νέον τινα Ἀλέξανδρον, ἱκανὸν νὰ συνενώσῃ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ, ἢ τὸ στέλεχος τῶν γηραιῶν ἤδη Ἀθηνῶν ἐδύνατο νὰ ἀναδώσῃ, ὡς τὸ στέλεχος τῶν ἱερῶν δένδρων τῆς Ἀθηνᾶς, νέους γόνους πλήρεις

τῶν ἀρχαίων ἀρετῶν. Ἀλλ' ἡ Ῥώμη ἐπῆλθε καὶ διὰ τῆς ἐπιβούλου πολιτικῆς καὶ διὰ τῶν στρατῶν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ δευτέρου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ κατὰ τῆς Μακεδονίας. Ἡ Ῥώμη ἐβάδιζε βραδέως ἀλλ' ἀσφαλῶς. Οἱ Ἕλληνες ἠννόουν τοὺς σκοποὺς αὐτῆς καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἑνώσεως καὶ ὁμονοίας αὐτῶν. Ἂς παύσωσιν, ἔλεγον αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις, οἱ μεταξὺ τῶν Αἰτωλῶν καὶ τοῦ ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου πόλεμοι, διότι αἱ τοιαῦται ἐμφύλιοι μάχαι ὑποτάττουσι τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν Ῥώμην. Ἡ Ἑλλὰς ὅμως ἦτον ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ εἰς ἐκείνην τὴν πολιτικὴν καὶ ἠθικὴν κατάστασιν, καθ' ἣν θαυμάζεται ἡ σοφὴ καὶ ὠφέλιμος γνώμη, ἀλλὰ δὲν ἐνεργεῖται. Ὁποίας συμβουλὰς ἔδωκεν ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ ὁ μέγας Καρχηδόνιος στρατηγὸς Ἀννίβας εἰς τὸν μέγαν Ἀντίοχον, παρὰ τῷ ὁποίῳ κατέφυγε καταδιωκόμενος ὑπὸ τῆς Ῥώμης, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Ἡ Ῥώμη ἐπολέμησε τὴν Μακεδονίαν, διαιροῦσα τὴν Ἑλλάδα ἀπ' αὐτῆς διὰ τοῦ κηρύγματος τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων ἀπὸ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας. Ἐχειροκρότουν εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἰσθμίων τὸ κήρυγμα τοῦτο οἱ Κορίνθιοι, μὴ ἐννοοῦντες τὴν πολιτικὴν ἔννοιαν καὶ τὰς συνεπείας αὐτοῦ. Ἐπολέμησεν ὕστερον ἡ Ῥώμη τὸν μέγαν Ἀντίοχον, ἔχουσα συμμάχους τὸν Φίλιππον τῆς Μακεδονίας, καὶ τοὺς Ῥοδίους, καὶ τὸν Εὐμένην. Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Ἀντιόχου παρεχώρησαν οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὴν Ῥόδον, πρὸς ἀμοιβὴν τῆς συμμαχίας της, τὴν Λυκίαν καὶ Καρίαν, εἰς δὲ τὸν Εὐμένην ἄλλους τόπους τῆς Ἀσίας, καὶ ἀφῆκαν αὐτονόμους πολλὰς Ἑλληνικὰς πόλεις

καὶ νήσους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Πρόσκαιροι ἀνεξαρτησίαι καὶ αὐτονομίαι! Μετ᾽ ὀλίγα ἔτη, ἰδοῦσα ἡ Ῥώμη ὅτι ὁ διάδοχος τοῦ Φιλίππου Περσεὺς, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ἐδύνατο νὰ κατασταθῇ ἰσχυρὸς καὶ ἐπίφοβος, ἐκήρυξεν ἐπὶ ψευδοῖς λόγοις τὸν πόλεμον κατ᾽ αὐτοῦ. Ὁ Παῦλος Αἰμίλιος κατέστρεψε τὰς πόλεις τῆς Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου, καὶ ἀφήρεσε τοὺς θησαυροὺς δι᾽ ὧν ἐπλούτισε τὴν Ῥώμην. Ἡ Μακεδονία ὑπετάχθη εἰς τὴν Ῥώμην κατὰ τὰ 168 ἔτη πρὸ Χριστοῦ. Κατὰ τὰ 146 ἔτη κατέσκαψε τὴν Κόρινθον ὁ Μόμμιος. Ἡ Ῥώμη κυριεύει ἤδη ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος. Ὑπῆρξαν ἔτι ἀνεξάρτητα καὶ αὐτόνομα τινὰ κράτη ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἐν τῇ Θράκῃ, ἐν τῷ Πόντῳ, καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ἐν τῇ Μεσογείῳ ἡ Κρήτη καὶ ἡ Ῥόδος, τὰ ὁποῖα μετὰ καιρὸν καθυπέταξεν ἡ Ῥώμη συγκατατάξασα εἰς τὰς ἐπαρχίας της.

Ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς κατασκαφῆς τῆς Κορίνθου ἡ ἐμπορικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀνήκει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ῥώμης.

Ἀνήκει ὅμως εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔτι ἡ κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ γενομένη μεγάλη καὶ τολμηρὰ ναυτικὴ ἐπιχείρησις τοῦ Κυζικηνοῦ Εὐδόξου, ἥτις προηγήθη τῶν ναυτικῶν ἐκδρομῶν τῶν Πορτογάλλων πρὸς τὴν Ἰνδικὴν, καὶ τοῦ ἐμπορίου αὐτῶν διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς ἐλπίδος. Ὁ Στράβων διέσωσε τὴν διήγησιν τοῦ Ποσειδωνίου περὶ τοῦ πλοὸς τοῦ Εὐδόξου. Ὁ φαντασιώδης καὶ τολμηρὸς οὗτος ἀνὴρ μεταβὰς εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐπὶ τοῦ βασιλέως αὐτῆς Πτολεμαίου Εὐεργέτου ἔπλευσεν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν Ἰνδικὴν, πρῶτον ὡς ἀπεσταλμένος ὑπὸ τοῦ Πτο-

λεμαίου μετά τινος Ἰνδοῦ, ὑποσχεθέντος νὰ δείξῃ τὸν εἰς τὴν Ἰνδίαν πλοῦν, καὶ δεύτερον ἔπλευσε μόνος ὡς ἀπεσταλμένος τῆς βασιλίσσης Κλεοπάτρας, συζύγου τοῦ εἰρημένου Πτολεμαίου, ἀποβιώσαντος. Οὐδὲν ἀπήλαυσεν ὁ Εὔδοξος ἐκ τῶν πλοῶν τούτων, διότι ὅλα τὰ παρ' αὐτοῦ κομισθέντα Ἰνδικὰ προϊόντα παρέλαβεν ὁ Πτολεμαῖος καὶ ἡ Κλεοπάτρα.

Ἀλλ' ὁ Εὔδοξος ἔφερεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἓν ἀκρόπρωρον τὸ ὁποῖον εὗρεν ἐν τῷ πελάγει κατὰ τὸν δεύτερον αὐτοῦ πλοῦν, καὶ ἐπιδείξας αὐτὸ εἰς πολλοὺς εἰδήμονας ναυτικούς, ἔμαθε παρ' αὐτῶν ὅτι τὸ ἀκρόπρωρον τοῦτο ἀνῆκεν εἴς τι πλοῖον τῶν Γαδειρανῶν. Ὁ Εὔδοξος ἦτο πεπαιδευμένος γεωγράφος, καὶ ἐκ τῆς πληροφορίας ταύτης, καὶ ἐκ τῆς θέσεως ἐν ᾗ εὗρε τὸ ἀκρόπρωρον ἔκρινεν ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ πλεύσῃ ἀπὸ δυσμὰς περὶ τὴν Ἀφρικὴν καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Ἰνδίαν. Ἐδανείσθη χρήματα ἐπὶ τῇ ὑποθήκῃ τῶν κτημάτων αὐτοῦ, καὶ ἔλαβε, μεταβὰς εἰς τὴν Δικαιαρχίαν καὶ εἰς τὴν Μασσαλίαν, πολλὰς χρηματικὰς συνδρομάς, κηρύττων ὅτι ἔμελλε νὰ ἐκτελέσῃ τὸν τοιοῦτον πλοῦν. Ἐπεχείρησεν αὐτὸν δι' ἑνὸς μεγάλου πλοίου καὶ δύω μικρῶν. Ἀλλὰ διὰ τὸ συμβὰν ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Ἀφρικῆς ναυάγιον τοῦ μεγάλου πλοίου, ἐκ τῶν λειψάνων τοῦ ὁποίου κατεσκεύασεν ἄλλο καὶ ἐξηκολούθησε τὸν πλοῦν, καὶ διὰ τὴν ἐκ τῶν κόπων τοῦ πλοὸς βαρυθυμίαν τῶν συμπλεόντων, ἐπέστρεψεν ἀφ' οὗ ἔφθασε μέχρι τῶν Αἰθιοπικῶν παραλίων, καὶ πάλιν νέον ἐν Ἱσπανίᾳ κατεσκεύασεν ἐμπορικὸν στρογγύλον πλοῖον ἱκανὸν διὰ τὸν πελάγιον πλοῦν, καὶ ἕτερον μακρὸν ἱκανὸν νὰ πλέῃ περὶ

τὴν γῆν, καὶ ἐπεχείρησε τὸν αὐτὸν περὶ τὴν Ἀφρικὴν πρὸς τὴν Ἰνδίαν πλοῦν. Ὁ Ποσειδώνιος δὲν ἔμαθε πλέον τί ἔπραξε, καὶ τί ἔπαθεν ὁ Εὔδοξος· λέγει ὅμως, ὅτι ἐν Γαδείροις καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ ἦσαν γνωστὰ τὰ συμβάντα κατὰ τὸν πλοῦν τοῦτον. (Στρ. 99. 100.)

Ὁ Στράβων καὶ μετ' αὐτὸν ἄλλοι ἐδίστασαν νὰ πιστεύσωσι τὰς ἐπιχειρήσεις ταύτας τοῦ Εὐδόξου. Ἀλλ' ὁ διάσημος καὶ σοφὸς γεωγράφος Μαλτε-Βροῦνος λέγει «ὅτι καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τῆς ὑγιοῦς κριτι-» κῆς ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν ὡς ἀληθῆ τὰ περὶ » τοῦ πλοῦ τοῦ Εὐδόξου λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Ποσει-» δωνίου, συγχρόνου καὶ συμπατριώτου αὐτοῦ» (α).

Ὁ Μαλτε-Βροῦνος παρατηρεῖ, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης προηγήθη τοῦ ἀνακαλύψαντος τὴν Ἀμερικὴν Χριστοφόρου Κολόμβου, διανοηθεὶς ὅτι τὰ παράλια τῆς Ἱσπανίας δὲν ἔκειντο κατὰ πολὺ μακρὰν τῆς Ἰνδικῆς (β).

Ἡ Ῥώμη διέκοψε τὰ βήματα τῆς Ἑλληνικῆς προόδου. Ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐζημιώθη τὰ μέγιστα ἐκ τῆς πτώσεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας, ἐξ ἧς παρήγοντο μεγάλοι ἄνδρες καὶ ἀξιοθαύμαστα ἔργα. Πρὸ πόσων ἄρα αἰώνων οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἀρχιμήδους καὶ Ἀριστοτέλους ἤθελον ἀνακαλύψει τὴν μηχανικὴν κίνησιν τῶν πλοίων κατὰ τῶν ἐναντίων ἀνέμων, καὶ τὴν Ἀμερικήν!

(α) Hist. de geogr. Liv. 9.

(β) Précedant Christophe Colomb dans ses savantes conjectures, Aristote pensa que les rivages de l'Espagne n' étaient pas trés éloignés de ceux de l'Inde. Malte-Brun. Huot. hist. de geog. Liv. 4.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ.

Δάνεια. Τράπεζαι. Τόκοι.

Ἡ ἐμπορική, χρηματιστικὴ οὖσα τέχνη, σκοποῦσα ποῦ καὶ πῶς νὰ κερδήσῃ πλειότερα χρήματα δι' ἐντίμων μέσων, καὶ ἐκ τῶν προσγινομένων πρὸς τοῦτο ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων ἢ ἐκ τῶν κοινωνικῶν περιστάσεων αἰτίων, ἐξετάθη καὶ ἐτελειοποιήθη μετὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ νομίσματος, καὶ μετὰ τὸν πολλαπλασιασμὸν καὶ τὴν γενικωτέραν διάδοσιν αὐτοῦ (α). Εἰπὼν ὁ Ἡρόδοτος ἐν μιᾷ περιόδῳ, ὅτι οἱ Λυδοὶ πρῶτοι ἔκοψαν νόμισμα, καὶ πρῶτοι ὑπῆρξαν κάπηλοι, ἐξήγησε προφανῶς αὐτὴν τὴν ἰδέαν, διότι δὲν ἠγνόει βεβαίως ὅτι ἄλλοι ἀρχαιότεροι τῶν Λυδῶν λαοὶ μετῆλθον πρὸ αὐτῶν τὰς ἀνταλλαγὰς προϊόντων καὶ ἔργων, ἀλλ' ἐθεώρει ὅτι ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι κάπηλοι, διότι πρῶτοι ἔκοψαν καὶ μετεχειρίσθησαν τὸ νόμισμα (β).

Ἀποφεύγοντες τὴν μικρολογίαν, περιττὸν θεωροῦ-

(α) Πορισθέντος οὖν ἤδη νομίσματος ἐκ τῆς ἀναγκαίας ἀλλαγῆς, θάτερον εἶδος τῆς χρηματιστικῆς ἐγένετο, τὸ καπηλικόν· τὸ μὲν πρῶτον ἁπλῶς ἴσως γινόμενον, εἶτα δι' ἐμπειρίας ἤδη τεχνικώτερον, πόθεν καὶ πῶς μεταβαλλόμενον πλεῖστον ποιήσει κέρδος. Ἀριστοτ. Πολιτ. Βιβ. Β'. κεφ. γ'.

(β) Πρῶτοι μὲν ἀνθρώπων τῶν ἡμεῖς ἴσμεν νόμισμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κοψάμενοι ἐχρήσαντο, πρῶτοι δὲ καὶ κάπηλοι ἐγένοντο. Ἡροδ. Βιβ. Α'. κεφ. 94.

μεν νὰ ἀναφέρωμεν τοὺς προφανεῖς καὶ πασιγνώστους λόγους, δι' οὓς τὸ ἐμπόριον μικρὰν καὶ ἀσήμαντον ἐδύνατο νὰ λάβῃ ἀνάπτυξιν, ἂν περιωρίζετο εἰς ἀνταλλαγὰς αὐτουσίων πραγμάτων καὶ ἔργων. Ἡ ἐπινόησις καὶ ἐφεύρεσις ἑνὸς κοινοῦ παραστάτου πάσης ἀξίας, οἷος ὑπῆρξεν ὁ ἐν τεμαχίοις ἄργυρος καὶ χρυσός, καὶ ἄλλα τινὰ μέταλλα, ἔφερε τὴν πρώτην εὐκολίαν τῆς ἐνεργείας τοῦ ἐμπορίου. Ἡ δὲ ἔκδοσις ἐπισήμου νομίσματος, καὶ ὁ πολλαπλασιασμὸς αὐτοῦ, ὑπῆρξαν τὰ δραστήρια μέσα τῆς μείζονος ἐκτάσεως καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐμπορικῆς τέχνης. Κατὰ γενικὴν ἄρα ἀρχὴν θεωροῦμεν ὅτι, τὸ ἐμπόριον ἐκτείνεται καὶ μεγαλύνεται διὰ τῶν μέσων δι' ὧν ἡ ἔκδοσις καὶ ἡ κυκλοφορία τοῦ νομίσματος εὐκολύνεται. Καθ' ἱστορικὴν δὲ ἀλήθειαν καὶ βεβαιότητα, ἡ τελειοποίησις καὶ ἡ χρῆσις τῶν τοιούτων μέσων ἐγένετο κυρίως κατὰ πρῶτον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Δύω τῷ ὄντι εἶναι τὰ μέσα ταῦτα, τὸ νομισματοκοπεῖον καὶ αἱ τράπεζαι, ἡ δὲ πρώτη ἐμφανὴς καὶ ἀξία τῆς ἱστορίας σύστασις καὶ ἐνέργεια αὐτῶν ἐφάνη εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ ὑπὸ τῆς Ἀρχῆς ἔκδοσις ἐπισήμου νομίσματος, φέροντος τὴν βεβαιότητα τῆς γνησιότητος καὶ τοῦ ποσοῦ τοῦ μετάλλου, καὶ σημαίνοντος τὴν εἰς αὐτὸ ἀποδιδομένην ὑπὸ τῆς κοινῆς ἐκτιμήσεως ἀξίαν, ὑπῆρξεν ἓν τῶν ἀρίστων ἐπινοημάτων πρὸς εὐκολίαν τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως καὶ πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου. Ὁποία ἀπώλεια καιροῦ καὶ πόσαι δυσκολίαι, ἐάν, διδομένου μὴ ἐπισήμου ἀργύρου καὶ χρυσοῦ εἰς ἀντάλλαγμα, ἠναγκάζετο ὁ λαμβάνων νὰ προστρέχῃ εἰς ἀργυρογνώμο-

νας, εἰς χρυσογνώμονας καὶ εἰς ἐκτιμητὰς κατὰ πᾶσαν δοσοληψίαν!

Τὸ ἀρχαιότερον ἔντυπον καὶ ὑπὸ τῆς 'Αρχῆς ἐκδοθὲν νόμισμα ὑπῆρξε, πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, τὸ ὑπὸ τοῦ Θησέως ἐκδοθὲν ἐν 'Αθήναις. Λέγεται ὑπό τινων ὅτι καὶ ὁ 'Εριχθόνιος καὶ ὁ Λύκος, ἀρχαιότεροι τοῦ Θησέως, ἔκοψαν ἐν 'Αθήναις νόμισμα, οὐδεὶς ὅμως ἀναφέρει οὔτε τὸ ὄνομα οὔτε τὸν χαρακτῆρα τῶν πρὸ τοῦ Θησέως νομισμάτων, καὶ ἴσως ἦσαν μὴ σεσημασμένα τεμάχια μετάλλου, ὡς οἱ Αἰγύπτιοι σίκλοι. 'Ο Θησεὺς, ὡς βασιλεὺς τῶν 'Αθηνῶν, ἔκοψε νόμισμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐχάραξε τὸν βοῦν (α), καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη βοῦς τὸ νόμισμα τοῦ Θησέως. Τὸ ἐννεάβοιον, δεκάβοιον, ἑκατόμβοιον, εἶναι ὀνόματα ἀθροιστικὰ αὐτοῦ, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἡ ἀρχαιοτάτη παροιμία, βοῦς ἐπὶ γλώττῃ, ἐπὶ τῶν μετὰ συστολῆς λαλούντων, διότι ἐτιμωροῦντο μὲ χρηματικὸν πρόστιμον αἱ τοῦ λόγου παρεκτροπαί(β).

Τί δὲ ἐσήμαινεν ἡ εἰκὼν τοῦ βοός; Ἄλλοι μὲν εἶπον, ὅτι ὁ Θησεὺς ἠνόει νὰ συστήσῃ δι' αὐτῆς τὴν γεωργίαν εἰς τοὺς πολίτας· ἄλλοι, ὅτι ἤθελε νὰ δοξάσῃ τὴν μνήμην τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἐν Κρήτῃ στρατηγοῦ Ταύρου, ἢ κατὰ τοῦ θηριώδους Μαραθωνίου ταύρου τὸν ὁποῖον ἐφόνευσε. Καθὼς ὅμως ὁ 'Αριστοτέλης παρατηρεῖ, ὁ χαρακτὴρ ἐπὶ τοῦ νομίσματος ἐτέθη κατ' ἀρχὰς ὡς σημεῖον τοῦ ποσοῦ (γ).

(α) Πλουταρ. Θησεύς.

(β) 'Ησύχιος καὶ Σουΐδας, λέξ. βοῦς.

(γ) 'Ιδοὺ πῶς ἐξιστορεῖ ὁ 'Αριστοτέλης τὴν εὕρεσιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ νομίσματος.

Ὁ δὲ Παυσανίας μνημονεύει, ὅτι πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐντύπου νομίσματος μετεχειρίζοντο οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς ἀνταλλαγὰς ἀτύπωτα τεμάχια ἀργύρου καὶ χρυσοῦ, καὶ ἀνδράποδα καὶ βόας (α). Ἡ εἰκὼν ἄρα τοῦ βοὸς ἐσήμαινεν ὅτι ἀντὶ αὐτοῦ τοῦ ζώου ἐχρησίμευεν εἰς τὰς ἀνταλλαγὰς τὸ φέρον τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ἀργύριον. Πιθανώτατον δὲ ὅτι, ἐπὶ τῆς μεγάλης σπανιότητος τοῦ ἀργύρου κατ' ἐκείνους τοὺς αἰῶνας, ἀντηλλάσσετο εἰς βοῦς μὲ τοσοῦτον ἄργυρον, ὅσον εἶχε τὸ νόμισμα τοῦ Θησέως, διότι, ἐὰν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σόλωνος ἐτιμᾶτο ὁ βοῦς πέντε δραχμὰς Ἀττικὰς (β), εἰς τὴν κατὰ ἑπτὰ περίπου αἰῶνας προηγηθεῖσαν ἐποχὴν τοῦ Θησέως, ἐτιμᾶτο λίαν πιθανῶς δύω δραχμὰς Ἀττικὰς, ὅσας μετὰ τὴν κατασκευὴν τῶν δραχμῶν ἐξετιμᾶτο τὸ νόμισμα ὁ βοῦς.

Μικρὸν καὶ ἀνεπαρκὲς εἰς γενικὴν χρῆσιν ἦτο τὸ ποσὸν τοῦ νομίσματος τοῦ Θησέως· σπάνιος ὁ ἄργυ-

Διὸ πρὸς τὰς ἀλλαγὰς τοιοῦτόν τι συνέθεντο πρὸς σφᾶς αὐτοὺς διδόναι καὶ λαμβάνειν, ὃ τῶν χρησίμων αὐτὸ ὂν εἶχε τὴν χρείαν εὐμεταχείριστον πρὸς τὸ ζῆν, οἷον ὁ σίδηρος καὶ ὁ ἄργυρος, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον, τὸ μὲν πρῶτον ἁπλῶς ὁρισθὲν μεγέθει καὶ σταθμῷ, τὸ δὲ τελευταῖον καὶ χαρακτῆρα ἐπιβαλόντων, ἵνα ἀπολύσῃ τῆς μετρήσεως αὐτούς. *Ὁ γὰρ χαρακτὴρ ἐτέθη τοῦ ποσοῦ σημεῖον*. Ἀριστοτ. Πολιτ. Βιβ. Α'. κεφ. γ'.

(α) Ἀργύρου γὰρ οὐκ ἦν πω τότε οὐδὲ χρυσοῦ νόμισμα, κατὰ δὲ τρόπον ἔτι τὸν ἀρχαῖον ἀντεδίδοσαν βοῦς, καὶ ἀνδράποδα, καὶ ἀργὸν τὸν χρυσὸν καὶ ἄργυρον. Παυσαν. Βιβ. Γ', κεφ. 12.

(β) Λύκον δὲ τῷ κομίσαντι πέντε δραχμὰς ἔδωκε, λυκιδέα δὲ μίαν, ὧν φησὶν ὁ Φαληρεὺς Δημήτριος τὸ μὲν βοὸς εἶναι, τὸ δὲ προβάτου τιμήν. Πλουτ. Σόλων 23.

ρος, καὶ πολὺ σπανιώτερος ὁ χρυσὸς, ἐξ οὗ δὲν ἐτυπώθη νόμισμα κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν. Παρετηρήσαμεν εἰς τὸ προηγηθὲν κεφάλαιον, ὅτι τὸ ἐμπόριον ἐγίνετο δι' ἀλλαγῶν διαφόρων πραγμάτων καὶ μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ νομίσματος τοῦ Θησέως. Οἱ δὲ μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ αἱ ἀναστατώσεις πόλεων καὶ λαῶν κατὰ παμπόλλους διαρκέσασαι χρόνους, ἐμπόδισαν πᾶσαν πρόοδον εἰς τὰς τέχνας, εἰς τὸ ἐμπόριον, καὶ εἰς τὴν νομισματοποιΐαν.

Αἰῶνας μετὰ τὸν Θησέα ἐφάνη τὸ νόμισμα, ὅπερ οἱ Ἴωνες ὠνόμαζον ὀβελοὺς, καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ὀβολοὺς, διότι τὸ ἄκρον αὐτοῦ ἦτον ὀξύ. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς ὁ Πλούταρχος, ὁ Εὐστάθιος καὶ ἄλλοι λέγουσιν, ἡ χεὶρ δὲν ἐδύνατο νὰ συγκλείσῃ πλέον τῶν ἓξ ὀβολῶν, ὠνομάσθη δραχμὴ τὸ ἐκ τῶν ἓξ ὀβολῶν δράγμα (α). Φαίνεται ἄρα ὅτι ἡ πρώτη νομισματικὴ μονὰς ὑπῆρξεν ὁ ὀβολὸς, ἡ δὲ δραχμὴ ἦτο κατ' ἀρχὰς ὀνομαστικὸν καὶ ὄχι πραγματικὸν νόμισμα.

Περὶ τὸν ὄγδοον ἢ κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα πρὸ Χρι-

(α) Οἱ μὲν οὖν Ἴωνες ὀβελὸς, ἡμεῖς δὲ ὀβολός. Μεγ. Ἐτυμολογικόν.

Δραχμὴν δὲ τοὺς ἓξ ὀβολοὺς καλεῖσθαι, τοσοῦτον γὰρ ἡ χεὶρ περιεδράττετο. Πλουτ. Λύσανδ. Ὁ ὀβολὸς εἰς ὀξὺ λήγων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις κατὰ τοὺς ὀβελοὺς, κἂν νῦν μικροῦ δεῖν ὡς εἰς ἐπίπεδόν τι κατένεκται. Ἀλλὰ καὶ ἡ δραχμὴ, τουτέστιν οἱ ἓξ ὀβολοὶ, ἐξ ἀρχαίας χρήσεως, ὡς καὶ αὐτὸ προείρηται, ἔτυχε τοιαύτης κλήσεως· τοσούτων γὰρ ὀβολῶν εἶχε τότε ἡ χεὶρ ἐπιδράττεσθαι, ὡς ἱστορεῖ καὶ Πλούταρχος. Εὐσταθ. εἰς Ἰλ. γ'.

στοῦ, ὁ Ἀργεῖος Φείδων, ὅστις ἐκανόνισεν, ὡς εἴπομεν εἰς τὸ προηγηθὲν κεφάλαιον, τὰ σταθμὰ καὶ ἔκοψεν ἐν Αἰγίνῃ νόμισμα, ἐσύλλεξε τοὺς ὀβελοὺς καὶ ἀνέθεσεν αὐτοὺς εἰς τὸν ἐν Ἄργει ναὸν τῆς Ἥρας, εἰσαγαγὼν τοὺς νέους ὀβολούς (α). Δὲν εἶναι ὅμως γνωστὸν ἂν ἄλλα νομίσματα ἔκοψεν ὁ Φείδων (β). Καθ' ὅλας δὲ τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τὸ νομισματικὸν σύστημα ἐκανονίσθη κατ' ἀρχὰς ὅμοιον καὶ ἀπαράλλακτον μὲ τὸ σύστημα τῶν σταθμῶν, διότι τὰ αὐτὰ ὀνόματα ἐσήμαινον ποσοστὰ σταθμοῦ καὶ ποσοστὰ νομίσματος, ὡς παρετηρήσαμεν εἰς τὸ Α'. κεφάλαιον.

Τὰ πολλαπλάσια λοιπὸν τοῦ ὀβολοῦ, καὶ ἡ πραγματικὴ δραχμή, καὶ τὰ πολλαπλάσια τῆς δραχμῆς, ἰσοβαρῆ μὲ τὰ ὁμώνυμα σταθμά, κατεσκευάσθησαν ἀφ' οὗ ηὔξησεν ὁ ἄργυρος καὶ ἐξήρκει εἴς τε τὴν ἔκδοσιν τῶν μικρῶν καὶ τῶν τῆς ἀνωτέρας ἀξίας νομισμάτων.

Ἡ νομισματοποιία ἐτελειοποιήθη μετὰ τὸν Φείδωνα βαθμηδὸν καὶ καθ' ὅσον διὰ τοῦ ἐμπορίου, καὶ διὰ τῆς μεταλλουργίας εἰσήγετο καὶ διεδίδετο ὁ ἄργυρος εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις. Ἑκάστη τῶν αὐτονόμων Ἑλληνικῶν πόλεων συνέστησε τὸ νομισματοκοπεῖόν

(α) Πάντων δὲ πρῶτος Φείδων Ἀργεῖος νόμισμα ἔκοψεν ἐν Αἰγίνῃ· καὶ διὰ τὸ νόμισμα ἀναλαβὼν τοὺς ὀβελίσκους, ἀνέθηκε τῇ ἐν Ἄργει Ἥρᾳ. Μεγ. Ἐτυμολ. ὀβολός.

(β) Ὁ Στράβων ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἐφόρου ἀναφέρει, ὅτι ὁ Φείδων «ἐξεῦρε καὶ νόμισμα κεχαραγμένον, τό τε ἄλλο καὶ τὸ ἀργυροῦν.» Στραβ. 258. Ἀλλὰ δὲν λέγει ποῖον ἄλλο νόμισμα, οὔτε ἂν ἀργυρᾶ νομίσματα ἔκοψεν ἄλλα ἐκτὸς τοῦ ὀβολοῦ.

της, καὶ εἶχεν ἴδιον νόμισμα ἐφ' οὗ ἐχάραττε τὴν εἰκόνα τοῦ προστάτου τῆς πόλεως, θεοῦ, θεᾶς ἢ ἥρωος, ἤ τινος τιμωμένου ζώου ἢ ἀξιοθαυμάστου ἐν τῇ πόλει συμβάντος τὴν παράστασιν. Ὅλα τὰ νομίσματα ὑπῆρξαν κατ' ἀρχὰς ἀργυρᾶ, ἐν Ἀθήναις κατ' ἐξοχήν. Τὰ δὲ ἐξ εὐτελοῦς μετάλλου κατεσκευάσθησαν βραδύτερον καὶ ἐκυκλοφόρουν μόνον ἐντὸς τοῦ ἐκδόσαντος αὐτὰ Κράτους. Ὅθεν ἐλέγοντο ἐπιχώρια νομίσματα.

Τὸ ἔντυπον χρυσοῦν νόμισμα ἐφάνη κατὰ πρῶτον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ τελευταίου βασιλέως τῆς Λυδίας Κροίσου. Οὗτος ἔπεμψεν εἰς τοὺς Δελφοὺς δωρεὰν τοὺς Κροισείους στατῆρας ὡς ἀπαρχὰς τοῦ νέου χρυσοῦ νομίσματος, τὸ ὁποῖον ἔκοψε καθ' ὑπαγόρευσιν ἴσως τῶν Ἑλλήνων, ὑπὸ τῶν ὁποίων περιεστοιχίζετο, καὶ δι' Ἑλλήνων τεχνιτῶν κατεσκεύασε, διότι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ οἱ Ἴωνες τῆς Ἀσίας ὑπερεῖχον κατὰ τὰς μεταλλικὰς τέχνας, ὁ δὲ Κροῖσος εἰς τοὺς τεχνίτας τῆς Σάμου καὶ Χίου παρήγγειλε καὶ κατεσκεύασαν τὰ ἄλλα ἐκ μετάλλου ἔργα, ἅπερ προσέφερεν εἰς τοὺς Δελφούς. Μετὰ τὸν Κροῖσον, ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς Δαρεῖος Α'. ἔκοψε τοὺς Δαρεικοὺς στατῆρας. Ἐκ δὲ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων ἡ Φώκαια ἔκοψε τοὺς Φωκαεῖς στατῆρας, ἡ Κύζηκος τοὺς Κυζηκινοὺς, ὁ Γέλων ἐν τῇ Συρακούσῃ τὸ Δημαρέτειον (α), αἱ Ἀθῆναι τοὺς χρυσοῦς, ὁ δὲ Φίλιππος καὶ οἱ τῆς Μακεδονίας μετ'

(α) Ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς συζύγου τοῦ Γέλωνος Δημαρέτης, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Καρχηδόνιοι προσέφερον, μετὰ τὴν ὁμολογηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Γέλωνος πρὸς αὐτοὺς εἰρήνην, τὸν χρυσοῦν στέφανον ἐξ οὗ ἐκόπη τὸ νόμισμα τοῦτο.

αὐτὸν βασιλεῖς τὸ χρυσοῦν Μακεδονικὸν νόμισμα. Οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας κατὰ πρῶτον ἐτύπωσαν τὴν εἰκόνα τοῦ προσώπου αὐτῶν ἐπὶ τοῦ νομίσματος, καὶ ἀπ' αὐτῶν ἤρξατο καὶ εἰσήχθη ἡ τοιαύτη συνήθεια.

Οἱ Ἕλληνες πρὸ πάντων ἠνόησαν τὴν μεγάλην χρησιμότητα τοῦ νομίσματος, καὶ τὰ Ἑλληνικὰ νομισματοκοπεῖα ὑπῆρξαν τὰ ἐνεργητικώτερα ὅλων τῶν ἄλλων τοῦ κόσμου. Ὁ Κροῖσος (α) καὶ ὁ Δαρεῖος (β) ἐφύλαττον ἀργὸν τὸν χρυσὸν καὶ ἄργυρον εἰς τὰ θησαυροφυλάκια, καὶ δὲν ἐφρόντιζον νὰ κόπτωσι νομίσματα διὰ τὴν εὐκολίαν τῶν δοσοληψιῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου. Αὐτοὶ δὲ οἱ ἐμπορικώτατοι Φοίνικες καὶ Καρχηδόνιοι εἶχον, ὡς φαίνεται, ὡς πρὸς τὴν νομισματοποιΐαν τὰ ἤθη τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας, οἵτινες μέχρι τῆς σήμερον ἐν τῇ Κίνᾳ καὶ ἐν τῇ Ἰνδικῇ μεταχειρίζονται μᾶλλον τεμάχια χρυσοῦ καὶ ἀργύρου εἰς τὰς δοσοληψίας. Οἱ Φοίνικες καὶ οἱ Καρχηδόνιοι εἶχον πλείστας μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐμπορικὰς σχέσεις· ἀλλ' εἰς τοὺς ἱστορικούς, εἰς τοὺς βιογράφους, εἰς τοὺς ῥήτορας δὲν μνημο-

(α) Ὁ Κροῖσος ἔπεμψεν εἰς τοὺς θησαυρούς του τὸν Ἀλκμαίωνα, δωρήσας εἰς αὐτὸν νὰ λάβῃ ὅσον ἐδύνατο νὰ φέρῃ χρυσίον, καὶ ὁ Ἀλκμαίων εὗρε τὸν χρυσὸν εἰς τρίμματα. Ἡροδ. Βιβ. Ϛ'. 125.

(β) Ἐλάμβανεν ὁ Δαρεῖος κατ' ἔτος ἀπὸ τοὺς φόρους τῶν ὑποτεταγμένων λαῶν δεκατέσσαρας χιλιάδας Εὐβοϊκὰ τάλαντα εἰς χρυσὸν καὶ ἄργυρον, καὶ ὡς ὁ Ἡρόδοτος λέγει « τοῦτον τὸν φόρον θησαυρίζει ὁ βασιλεὺς τρόπῳ τοιῷδε. Εἰς πίθους κεραμίνους τήξας καταχέει, πλήσας δὲ τὸ ἄγγος περιερέει τὸν κέραμον. Ἐπειδὰν δὲ δεηθῇ χρημάτων κατακόπτει τοσοῦτον, ὅσου περ ἂν ἑκάστοτε δέηται. Ἡροδ. Βιβ. Γ'. 96.

νεύονται οὔτε Φοινίκειοι, οὔτε Καρχηδόνιοι στατῆρες, οὔτε ἄλλο νόμισμα τῶν πολυχρύσων καὶ πολυαργύρων τούτων ἐθνῶν, ἐν ᾧ καὶ οἱ Κροίσειοι, καὶ οἱ Δαρεικοὶ, καὶ οἱ Φωκαεῖς καὶ οἱ Κυζηκινοὶ στατῆρες μνημονεύονται, διότι δὲν ἀπηγορεύετο ἐν τῇ Ἑλλάδι ἡ κυκλοφορία τῶν ξένων νομισμάτων·

Ἡ τέχνη τῆς νομισματοποιίας τοσοῦτον ἐτελειοποιήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν καλλονὴν καὶ διὰ τὸ ἄφθαρτον τῶν νομισμάτων, ὥστε, ὡς εἶναι ὁμολογούμενον, οἱ νεώτεροι δὲν ἔφθασαν ἔτι εἰς τὴν ἐντέλειαν καὶ τῆς τέχνης ταύτης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων (α). Ὑπερεῖχον δὲ κατὰ τὴν εὐμορφίαν τὰ τῶν Συρακουσῶν ἀργυρᾶ νομίσματα καὶ τὰ τῆς Ἀλεξανδρείας. Παραγωγικώτατα δὲ ὑπῆρξαν τὰ νομισματοκοπεῖα τῶν Ἀθηνῶν ὡς πρὸς τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα, καὶ τὰ τῆς Κυζήκου ὡς πρὸς τὰ χρυσᾶ ἐξαιρέτως. Οἱ Κυζηκινοὶ στατῆρες ἔτρεχον καὶ ἐντὸς τῆς Ἀσίας καὶ ἐντὸς τῶν Ἀθηνῶν, καὶ, ὡς ἀναφέρει ὁ Ξενοφῶν, οἱ μισθοὶ τῶν στρατευμάτων τοῦ Κύρου ἐπληρώθησαν εἰς Δαρεικοὺς καὶ Κυζηκινοὺς στατῆρας. Τὸ Ἀττικὸν δὲ νόμισμα ἐτιμᾶτο ὡς τὸ γνησιώτερον ὅλων. Ζήνων ὁ Κιττιεὺς, εἰδήμων τῶν νομισμάτων, διότι καὶ πρὶν ἐπαγγελθῆ τὴν φιλοσοφίαν ἦτον ἔμπορος, καὶ ὕστερον τοκιστὴς, ἔλεγεν ὅτι τὸ Ἀλεξανδρινὸν ἀργύριον ἦτο μὲν εὔμορφον κατὰ τὴν ὄψιν ὡς οἱ ἀσόλοικοι καὶ περιποιημέ-

(α) Herren, idées sur le com. des anc. ec. tom. VII L'art de monayer fût comme tous les autres, tellement parfectionné par les grecs que jamais aucun peuple ue peut les égaler. Vogel dans Scerer.

νοι λόγοι, τὰ δὲ Ἀθηναϊκὰ τετράδραχμα ἦσαν γνησιώτατα ὡς οἱ πλήρεις ἀληθείας καὶ χρησιμότητος, ἀλλὰ ἀπεριποίητοι ἢ σόλοικοι λόγοι (α).

Τὸ ἐντελέστερον σύστημα τῆς διαιρέσεως τῆς ἀξίας κατεσκευάσθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διὰ τῆς μεγίστης λεπτομερείας τοῦ νομίσματος. Ὑπῆρξε μονὰς πραγματικοῦ νομίσματος ἐλαχίστης ἀξίας. Τοιοῦτον σύστημα εὐκόλυνε τὴν εὐθηνίαν τῶν μικρᾶς ἀξίας πραγμάτων καὶ ἔφερε τὴν μᾶλλον ἐφικτὴν ἀκρίβειαν τῆς περὶ τὰς ἀνταλλαγὰς συμφωνίας καὶ δικαιοσύνης. Ἐὰν ὑπῆρχε τὴν σήμερον ἐκεῖνο τὸ διαιρετικὸν σύστημα τῆς νομισματικῆς ἀξίας, οἱ τραπεζῖται καὶ οἱ ἔμποροι δὲν εὑρίσκοντο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πλάττωσιν ἰδανικὰ πλάσματα τοῦ φαρδινίου ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ τοῦ ἑκατοστοῦ τοῦ φράγκου ἐν Γαλλίᾳ. Διότι, κατὰ τὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας καὶ συγκρίσεις τῆς ἀξίας τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν νομισμάτων πρὸς τὰ νέα νομίσματα τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἡ Ἑλληνικὴ λεπτὶς, ἢ τὸ λεπτὸν, ἰσοδυναμεῖ σχεδὸν μὲ ἓν τέταρτον τοῦ Γαλλικοῦ ἑκατοστοφράγκου, μὲ ἓν ἔννατον περίπου τοῦ Ἀγγλικοῦ φαρδινίου. Ἑπτὰ λεπτὰ εἶχεν ὁ χαλκός· δύω χαλκοὺς ὁ δίχαλκος· δύω διχάλχους τὸ

(α) Ἔφασκε δὲ τοὺς μὲν τῶν ἀσολοίκων λόγους καὶ ἀπηρτισμένους ὁμοίους εἶναι τῷ ἀργυρίῳ τῷ Ἀλεξανδρινῷ εὐοφθάλμους μὲν καὶ περιγεγραμμένους καθὰ καὶ τὸ νόμισμα, οὐδὲν δὲ διὰ ταῦτα βελτίονας. Τοὺς δὲ τοὐναντίον ἀφομοίου τοῖς ἀττικοῖς τετραδράχμοις, εἶναι μὲν κεκομμένους καὶ σολοίκους, καθέλκειν μέν τοι πολλάκις τὰς κεκαλληγραφημένας λέξεις. Διογ. Λαερ. Βιβ. Ζ΄. κεφ. ά. 19. 6.

ἡμιωβόλιον· δύω ἡμιωβόλια ὁ ὀβολὸς, τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον πολλαπλάσια, τὸ διώβολον καὶ τετρώβολον, ἴσως καὶ τριώβολον. Ἡ Ἀττικὴ δραχμὴ εἶχεν ἓξ ὀβολοὺς Ἀττικούς· πολλαπλάσια δὲ αὐτῆς ὑπῆρχον τὸ δίδραχμον καὶ τὸ τετράδραχμον. Ἡ μνᾶ καὶ τὸ τάλαντον ἦσαν ὀνομαστικὰ νομίσματα, καὶ ἡ μὲν Ἀττικὴ μνᾶ πρὸ τοῦ Σόλωνος εἶχεν ἑξήκοντα, μετὰ δὲ τὸν Σόλωνα ἑκατὸν δραχμάς· τὸ δὲ Ἀττικὸν τάλαντον ἀργυρίου ἑξήκοντα μνᾶς, τὸ δὲ χρυσίου τάλαντον, τρεῖς Ἀττικοὺς χρυσοῦς (α).

Ἀλλ' οὔτε τὰ ὀνόματα, οὔτε ἡ βαθμολογία τῆς ἀξίας τῶν νομισμάτων ἦσαν τὰ αὐτὰ καθ' ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις. Τὸ ἐν Βυζαντίῳ ἐπιχώριον μικρὸν νόμισμα ὠνομάζετο σιδήρειον, διότι ἦτον ἐκ σιδήρου· ἐν τῇ Σμύρνῃ ὁμήρειον. Ἀλλαχοῦ κόλυνον, κόλλυβον, πελάνος, ἢ ἄλλως πως ὠνομάζετο τὸ κερμάτιον καὶ ἐκ χαλκοῦ ἐπιχώριον νόμισμα, τὸ ὁποῖον εἰς τὰς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ εἰς ἄλλας Ἑλληνικὰς πόλεις ἔφερεν ἀφ' ἑνὸς μέρους ἐγκεχαραγμένον δικέφαλον πρόσωπον, καὶ

(α) Ἠδύνατο δὲ τοῦ χρυσίου τὸ τάλαντον τρεῖς χρυσοῦς Ἀττικούς. Πολυδ. Βιβ. Θ'. κεφ. ς'. ὁ δὲ χρυσοῦς στατὴρ δύω εἶχε δραχμὰς (σταθμοῦ) Ἀττικάς, τὸ δὲ τάλαντον τρεῖς χρυσοῦς, Πολυδ. Βιβ. Δ'. κεφ. ιδ'. Ὠνομάζετο τάλαντον χρυσοῦν καὶ μικρότερον ποσὸν χρυσίου. Ὁ Εὐστάθιος ἀναφέρει τάλαντον ἐκ δύω χρυσῶν στατήρων, τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (ἐν Ἰλιαδ. ψ.) ἀναφερόμενα « δύο χρυσοῖο τάλαντα, » παρατηρεῖ ὁ Πολυδεύκες ὅτι εἶχον μικρὰν ἀξίαν. Ἀναφέρει δὲ ὁ Πολυδεύκης ὅτι Μνᾶ χρυσίου ἐλέγετο εἷς στατήρ. Οἱ ἱστορικοὶ δὲ καὶ ἄλλοι Ἕλληνες συγγραφεῖς πολλάκις ἐννοοῦσι λέγοντες Μνᾶς καὶ τάλαντα χρυσίου, τὰ ἰσοβαρῆ μὲ τὰ τοῦ ἀργύρου τάλαντα.

ἐπὶ τοῦ ἑτέρου, ἢ σχεδίαν, ἢ στέφανον ἢ πλοῖον, καὶ τοῦτο, διότι ὁ Θεὸς Ἰανὸς, ὅστις ἐλέγετο ὅτι ἐφεῦρε ταῦτα, ἐθεωρεῖτο ὅτι πρῶτος ἐφεῦρε καὶ τὸ χαλκοῦν νόμισμα, καὶ παρίστατο ἔχων δύω πρόσωπα, διότι εἰς αὐτὸν ἀφιεροῦτο ἡ πρώτη ἡμέρα τοῦ νέου ἔτους, ἥτις ἔϐλεπε συγχρόνως καὶ τὸ παρελθὸν καὶ τὸ νέον ἔτος (α). Ἄξιον δὲ μνημονεύσεως, ὅτι εἰς ἄγνωστον ἐποχὴν, ἐπὶ τῆς σπανιότητος τῶν μικρῶν νομισμάτων, ἢ πρὸ τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν, ἐδιχοτομοῦντο τὰ νομίσματα καὶ ἐκυκλοφόρουν καὶ τὰ ἡμίσυ αὐτῶν· ἐλέγετο δὲ σύμϐολον τὸ ἡμίτομον τῶν νομισμάτων (ϐ), διότι συμϐαλλόμενον μετὰ τοῦ ἑτέρου ἡμιτόμου ἀπετέλει τὸ ὁλοσχερές.

Κατὰ δὲ τὴν ἀξίαν ἡ δραχμὴ τῆς Αἰγίνης ἐτιμᾶτο δέκα ὀϐολοὺς, καὶ ἐλέγετο παχεία δραχμὴ, ἐν ᾧ ἡ Ἀττικὴ ἐλέγετο λεπτὴ, καὶ τοιαύτη κατεστάθη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σόλωνος, ὅστις ἠλάττωσε τὴν δραχμὴν, ἀναϐιϐάσας τὴν μνᾶν εἰς ἑκατὸν δραχμὰς ἀντὶ ἑξήκοντα. Ἀναλόγως δὲ τῆς Αἰγιναίας δραχμῆς, καὶ τὰ ἄλλα τῆς Αἰγίνης νομίσματα εἶχον ἀνωτέραν ἀξίαν ἀπὸ τὰ Ἀττικά. Εἰς ἄλλας δὲ πόλεις ὑπῆρχον ἄλλαι διαφοραὶ τῶν νομισμάτων, συγκρινομένων πρὸς τὰ Ἀττικὰ νομίσματα. Ἁπανταχοῦ δὲ ἡ μνᾶ ἐσήμαινεν

(α) Ἰανὸν δὲ λόγος ἔχει διπρόσωπον γεγονέναι. καὶ νόμισμα χαλκοῦν πρῶτον χαράξαι· διὸ καὶ κατὰ τὴν Ἑλλάδα πολλὰς πόλεις, καὶ τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν ἐπὶ τοῦ νομίσματος ἐγχαράττειν πρόσωπον δικέφαλον, καὶ ἐκ θατέρου μέρους, ἢ στέφανον, ἢ σχεδίαν, ἢ πλοῖον. Ἀθην. Βιϐ. ΙΕ΄. 692.

(ϐ) Εἴη δ' ἂν καὶ σύμϐολον ϐραχὺ νομισμάτιον, ἡμίτομόν τι νομίσματος. Πολυδ. Βιϐ. Θ΄. κεφ. ς΄.

ἑκατὸν δραχμὰς, τὸ δὲ τάλαντον διέφερε κατά τινας τόπους (α).

Ὑπῆρχον δὲ καὶ πεντάδραχμα ἐν τῇ Κυρήνῃ, καὶ ἑξάδραχμα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀσίαν.

Ὁ Κορίνθιος στατὴρ ἐλέγετο δεκάλιτρον καὶ εἶχε δέκα ὀβολούς (β).

Εἰς δὲ τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν ὑπῆρχον διάφορα καὶ κατὰ τὴν ὀνομασίαν καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν νομίσματα. Ὁ χαλκοῦς ὠνομάζετο οὐγκία· ὁ δίχαλκος διξάντα· τριάντα ἢ τριξάντα τὸ ἐκ τριῶν οὐγκιῶν νόμισμα. Λίτρα ἐλέγετο ὁ ὀβολὸς, ἴση μὲ τὸν Αἰγιναῖον ὀβολὸν, καὶ ἡμίλιτρον τὸ ἡμιώβολον· ἕτερον δὲ νόμισμα ἐξ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως ὀβολοῦ ἐλέγετο νοῦμμος, καὶ εἰκοσιτέσσαρες νοῦμμοι ὠνομάζοντο τάλαντον (γ).

Ταῦτα καὶ πλεῖστ' ἄλλα ὀνόματα μικρῶν νομισμαστίων καὶ ἀθροίσματα νσμισμάτων σημαίνοντα εὑρίσκονται εἰς τοὺς συγγραφεῖς. Ἡ περὶ τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ νομίσματα ἔρευνα ἀποτελεῖ εἰδικὴν φιλολογίαν καὶ νομισματικὴν ἐπιστήμην. Ἡμεῖς ἠρκέσθημεν εἰς τὸ νὰ ἀναφέρωμεν ὅσα ἀρκοῦσιν ἤδη εἰς τὸ νὰ

(α) Ἡ μνᾶ δὲ ὡς παρ' Ἀθηναίοις ἑκατὸν εἶχε δραχμὰς, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις τὰς ἐπιχωρίους δυναμένας πρὸς λόγον τοῦ παρ' ἑκάστοις ταλάντου κατά τε προσθήκην καὶ ὑφαίρεσιν.

Τὸ μὲν Ἀττικὸν τάλαντον ἑξακισχιλίας ἐδύνατο δραχμὰς Ἀττικάς· τὸ δὲ Βαβυλώνιον ἑπτακισχιλίας· τὸ δὲ Αἰγιναῖον μυρίας, κλπ. Πολυδ. Βιβ. Θ'. κεφ. ς'.

(β) Τὸν δὲ Κορίνθιον στατῆρα δεκάλιτρον, ὅτι δέκα ὀβολοὺς δύναται. Πολυδ. Βιβ. Δ'. κεφ. ιδ'.

(γ) Πολυδ. Βιβ. Θ'. κεφ. ς'.

δείξωσιν όποίαν ἀνάπτυξιν καὶ ὁποίαν πρόοδον ἔλαβεν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἡ νομισματοποιία καὶ ἡ χρῆσις τῶν νομισμάτων.

Οἱ Ἕλληνες εἶχον περὶ τοῦ νομίσματος τὴν ἐπαγγελλομένην ὑπὸ τῶν νεωτέρων καὶ κορυφαίων οἰκονομολόγων γνώμην, θεωροῦντες καὶ ἐκτιμῶντες αὐτὸ ὡς ἐμπόρευμα. Ἀπήτουν διὰ τοῦτο νὰ ἔχῃ τὸ νόμισμα τὴν πραγματικὴν καὶ ἐμπορικὴν τοῦ μετάλλου ἀξίαν. Τοῦτο ἐξάγεται προφανῶς ἐξ ὧν λέγει ὁ Ξενοφῶν περὶ τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀττικῆς, παρατηρῶν ὅτι ἂν οἱ εἰσάγοντες διάφορα ἐμπορεύματα δὲν ἤθελον νὰ ἐξάξωσιν ἄλλα εἴδη ἐμπορίου, ἀλλ' ἐλάμβανον ἀργύριον ἐκ τῆς Ἀττικῆς, ὠφελοῦντο πωλοῦντες αὐτὸ εἰς ἄλλας πόλεις, διὰ τὴν καλὴν τοῦ Ἀττικοῦ νομίσματος ποιότητα (α). Ὑπεράνω τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ διχάλκου ὅλα τὰ νομίσματα ἦσαν ἀργυρᾶ ἐν Ἀθήναις. Ὁ ῥήτωρ Διονύσιος, ὅστις πρῶτος συνεβούλευσεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ κόψωσι χαλκᾶ νομίσματα, ἐπωνομάσθη Χαλκοῦς κατὰ περιφρόνησιν (β). Ὁ δὲ Ἀριστοφάνης δὲν παρέλιπε νὰ περιγράψῃ τὴν πρὸς τὰ τοιαῦτα νομίσματα ἀποστροφὴν τῶν Ἀθηναίων. Καὶ οἱ Βυζάν-

(α) Ἢν δὲ μὴ βούλωνται ἀντιφορτίζεσθαι, καὶ οἱ ἀργύριον ἐξάγοντες καλὴν ἐμπορίαν ἐξάγουσιν. Ὅπου γὰρ ἂν πωλῶσιν αὐτὸ, πανταχοῦ πλεῖον τοῦ ἀρχαίου λαμβάνουσι. Ξενοφ. πόροι κεφ. γ'.

(β) Ἀλλ' ἵνα κἀγὼ μνημονεύσω τῶν τοῦ Χαλκοῦ ποιητοῦ καὶ ῥήτορος Διονυσίου... Χαλκοῦς δὲ προσηγορεύθη διὰ τὸ συμβουλεῦσαι Ἀθηναίοις, χαλκῷ νομίσματι χρήσασθαι. Ἀθην. Βιβ. ΙΕ'. 669.

τιοι ἤκουον ἐμπαιγμοὺς διὰ τὸ σιδηροῦν νόμισμά των. Ὁ Ἱππίας ἔκοψεν ἐν Ἀθήναις μὴ καθαρὸν νόμισμα καὶ ὑπερετίμησεν αὐτὸ, ἀλλὰ τοῦτο ὑπῆρξε πρᾶξις τοῦ Ἱππία, ἐν γένει ἀποδοκιμασθεῖσα καὶ μικρὸν χρόνον διαρκέσασα (α).

Καὶ ὁ στρατηγὸς Τιμόθεος ἠναγκάσθη ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἀργυρίου νὰ κόψῃ χαλκοῦν νόμισμα, ἀλλὰ τοῦτο ἔπραξεν ἐν ἐκστρατείᾳ ἕνεκα κατεπειγούσης ἀνάγκης εἰς τὰς στρατιωτικὰς δαπάνας, ἀναδεχθεὶς συγχρόνως ν' ἀνταλλάσσῃ τὰ χαλκᾶ νομίσματά του εἰς ἄργυρον (β). Ἀναξία μνημονεύσεως εἶναι ἡ κιβδηλεία τοῦ νομίσματος τῶν Συρακουσῶν ὑπὸ τοῦ τυράννου Διονυσίου. Ἐν γένει δὲ οἱ Ἕλληνες ἀπήτουν τὴν γνησιότητα καὶ τὴν δικαίαν τοῦ νομίσματος ἀξίαν. Πᾶσα διαφθορὰ τοῦ νομίσματος ἐτιμωρεῖτο μὲ θάνατον (γ). Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ξενοφῶντος φαίνεται ὅτι ἦτο σπάνιον εἰς ἄλλας Ἑλληνικὰς πόλεις, ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν, τὸ ἀργυροῦν καὶ χρήσιμον εἰς τὸ ἐμπόριον νόμισμα, καὶ ὁ Ξενοφῶν παρατηρεῖ, ὅτι διὰ τοῦτο τὸ ἐμπόριον τῶν Ἀθηνῶν ὑπερεῖχεν ὅλων τῶν ἄλλων (δ).

Πρώτην βάσιν καὶ πρῶτον κανόνα τῆς ἀξίας τῶν

(α) Τό τε νόμισμα τὸ ὂν Ἀθηναίοις ἀδόκιμον ἐποίησε, τάξας δὲ τιμὴν ἐκέλευσε πρὸς αὐτὸν ἀνακομίζειν. Συνελθόντων δὲ ἐπὶ τῷ κόψαι ἕτερον χαρακτῆρα, ἐξέδωκε τὸ αὐτὸ ἀργύριον.

(β) Ἀριστ. Οἰκον. Β.

(γ) Νόμος ἐστὶν ἁπάσαις ὡς ἔπος εἰπεῖν ταῖς πόλεσιν ἐάν τις τὸ νόμισμα διαφθείρῃ θάνατον τὴν ζημίαν εἶναι. Δημοσθ. κατὰ Τιμοκρ. 765.

(δ) Ξενοφ. πόροι κεφ. γ'.

μετάλλων καὶ πραγμάτων εἶχον οἱ Ἕλληνες τὸν ἄργυρον. Πρὸς τὴν τιμὴν αὐτοῦ ἐγίνετο ἡ ἀναλογία πάσης ἄλλης ἀξίας. Ἡ εἰδικὴ καὶ ἐξαίρετος χρησιμότης τοῦ ἀργύρου συνίσταται, λέγει ὁ Ξενοφῶν, εἰς τὸ ἀμετάβλητον τῆς τιμῆς αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἡ τιμὴ τοῦ χρυσοῦ αὐξάνει ἢ ἐλαττοῦται ἀναλόγως τῆς ἐν τῷ ἐμπορίῳ μείζονος ἢ ἐλάσσωνος ποσότητος αὐτοῦ (α). Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ τιμὴ τοῦ ἀργύρου πρὸς τὸν χρυσὸν ἦτον **1=10**. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δαρείου ὁ ἄργυρος πρὸς τὸν χρυσὸν, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος, ἦτον **1=13** (β). Ἐπὶ δὲ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δημοσθένους ἦτον, **1=14** εἰς τὸν Βόσπορον (γ). Διέφερε δὲ ἡ ἀναλογία αὕτη κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ κατὰ διαφόρους τόπους.

Ἐκ τοιούτων ἐμπορικῶν ἀρχῶν περὶ τῆς ἀξίας τῶν πολυτίμων μετάλλων, καὶ περὶ τῆς γνησιότητος καὶ ἀκεραιότητος τῶν νομισμάτων καὶ ἕνεκα τῶν πολλῶν εἰδῶν καὶ τῆς ἐλευθέρας κυκλοφορίας τῶν καλῶν ἀλλοδαπῶν νομισμάτων, εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, ἐγεννήθησαν κατὰ πρῶτον εἰς αὐτὰς τὰ τραπεζιτικὰ ὀνομασθέντα ἐπαγγέλματα τῶν ἀργυραμοιβῶν, τῶν κολλυβιστῶν, καὶ τῶν νομισματοπωλῶν. Ἐκτὸς τοῦ κέρδους, ὅπερ οἱ πωλοῦντες τὰ νομίσματα κατ' ἐλευθέραν συμφωνίαν μὲ τοὺς ἀγοραστὰς ἀπελάμβανον· ἐκτὸς

(α) Εἰ δέ τις φήσειεν καὶ χρυσὸν μηδὲν ἧττον χρήσιμον εἶναι ἢ ἀργύριον, τοῦτο μὲν οὐκ ἀντιλέγω· ἐκεῖνο μέν τοι οἶδα, ὅτι καὶ χρυσίον ὅταν πολὺ παραφανῇ αὐτὸ μὲν ἀτιμότερον γίγνεται, τὸ δὲ ἀργύριον τιμιώτερον ποιεῖ. Ξενοφ. πόροι κεφ. ιβ'.

(β) Ἡροδ. Βιβ. Γ'. κεφ. 95.

(γ) Δημοσθ. πρὸς Φορμ. 914.

τῆς ἀμοιβῆς, τὴν ὁποίαν οἱ κολλυβισταὶ ἐλάμβανον ἀνταλλάσσοντες εἰς κέρματα τὰ μεγάλα νομίσματα, ἐγεννήθη καὶ ἡ θήρευσις τοῦ κέρδους καὶ τὸ ἐμπόριον τῆς καταλλαγῆς (change agio). Διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν λογαριασμῶν τῆς δοσοληψίας ἔπρεπε νὰ ἀναφέρεται εἰς αὐτοὺς τὸ εἶδος καὶ ἡ πόλις παντὸς νομίσματος, καὶ τὸ ποσὸν τῆς καταλλαγῆς (α). Οἱ θρασεῖς ἰχθυοπῶλαι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπρότεινον ἐν Ἀθήναις τὴν τιμὴν τῶν ἰχθύων εἰς ὀβολοὺς ἢ εἰς δραχμὰς ἀορίστως, ἐζήτουν δὲ τὴν πληρωμὴν εἰς νόμισμα τῆς Αἰγίνης, καὶ οὕτως ἐκέρδαινον τὴν καταλλαγήν (β). Τοσοῦτον γενικὴ κατεστάθη διὰ τὴν διαφορὰν τῶν νομισμάτων ἡ τῆς καταλλαγῆς πρᾶξις. Φαίνεται δὲ ὅτι εἰς τὸ Βυζάντιον, διὰ τὴν ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων τόπων συῤῥοὴν τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν νομισμάτων, τὸ ἐμπόριον τῆς καταλλαγῆς αὐτῶν ἦτο τοσοῦτον ἐπικερδές, ὥστε ἡ Βυζαντικὴ Κυβέρνησις, ἔν τινι ἐποχῇ μεγάλης ἀνάγκης χρημάτων, οἰκειοποιήθη τὸ δικαίωμα τοῦ ἐμπορίου

(α) Οὕτω γάρ μοι ἀκριβῶς ἐγέγραπτο ὥστε καὶ νόμισμα ποδαπὸν, καὶ ὁπόσου ἡ καταλλαγὴ ἦν τῷ ἀργυρίῳ, ἵν' εἴη ἀκριβῶς ἐξελέγξαι με τῷ διαδόχῳ, εἴ τι ἡγοῖτο ψεῦδος αὐτῷ λογίζεσθαι. Δημοσθ. πρὸς Πολυκλ. 1216.

(β) Ἂν ἐρωτήσῃς πόσου
Ὁ λάβραξ; δέκ' ὀβολῶν· οὐχὶ προσθεὶς ὁποδαπῶν.
Ἔπειτ' ἂν τἀργύριον αὐτῷ καταβάλῃς,
Ἐπράξατ' Αἰγιναῖον· ἂν δ' αὐτὸν δέῃ
Κέρματ' ἀποδοῦναι, προσαπέδωκεν Ἀττικά.
Κατ' ἀμφότερα δὲ τὴν καταλλαγὴν ἔχει.
Ἀθην. Βιβ. Ϛ'. 225.

τούτου, πωλήσασα τὸ προνόμιον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ εἰς μίαν μόνην τράπεζαν (α).

Συνεστήθησαν δὲ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ αἱ δανειστικαὶ τράπεζαι πρὸς χρῆσιν κυρίως καὶ εὐκολίαν τοῦ ἐμπορίου.

Τὰ τοιαῦτα καταστήματα δὲν δύνανται νὰ ὑπάρξωσι καὶ νὰ εὐδοκιμήσωσιν ὅπου καὶ ὅταν δὲν ὑπάρχῃ πληρεστάτη ἀσφάλεια καὶ δικαία προστασία τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας. Εἰς τὴν Ἀσίαν ἡ τυραννία καὶ αὐθαιρεσία τοῦ δεσποτισμοῦ· εἰς ἄλλους τόπους, τὰ στασιαστικὰ ἤθη τοῦ ὄχλου καὶ ἡ ἀσέβεια πρὸς τὴν ἰδιοκτησίαν· ἀλλαχοῦ, οἱ ἐπικείμενοι κίνδυνοι τῶν ξένων εἰσβολῶν, καὶ ἀλλαχοῦ, τὰ ἐλαττώματα τῶν νόμων καὶ ἡ κακὴ διαχείρισις τῆς δικαιοσύνης, ἐμπόδισαν κατά τινας ἐποχὰς τὴν σύστασιν τοιούτων καταστημάτων. Οἱ ζῶντες ὑπὸ τὸν κίνδυνον τῶν εἰρημένων περιστάσεων ἔκρυπτον τὰ χρήματά των ὑπὸ τὴν γῆν, ἢ παρακατέθετον καὶ ἐφύλαττον αὐτὰ εἰς ἄσυλα, φοβούμενοι νὰ παραδώσωσιν αὐτὰ εἰς τὴν κυκλοφορίαν, καὶ νὰ φανῶσιν ὅτι πλουτοῦσιν. Ἀπηγόρευον οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης τὴν κτῆσιν καὶ χρῆσιν τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἀλλὰ τινὲς τῶν Σπαρτιατῶν ἀπέκτων, ὅταν ἐδύναντο, αὐτόν, καὶ τὸν ἐφύλαττον εἰς τὴν Ἀρκαδίαν ἐκτὸς πάσης κυκλοφορίας (β). Διὰ τοὺς κινδύνους τῶν

(α) Βυζάντιοι δέ . . . τῶν τε νομισμάτων τὴν καταλλαγὴν ἀπέδοντο μιᾷ τραπέζῃ, ἑτέρῳ δὲ οὐκ ἦν οὐδενὶ οὔτε ἀποδόσθαι ἑτέρῳ, οὔτε πρίασθαι παρ' ἑτέρου, εἰδὲ μὴ στέρησις ἦν. Ἀριστ. Οἰκον. Β'.

(β) Λακεδαιμόνιοι δὲ ὑπὸ τῶν ἐθῶν κωλυόμενοι εἰσφέρειν εἰς

πολέμων καὶ ξένων εἰσβολῶν ἐφύλαττον τὰ συνεισφερόμενα δι' ἀνάγκην κοινοῦ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων πολέμου χρήματα, εἰς τὴν σεβασθεῖσαν καὶ ὑπὸ τοῦ στόλου τῶν Περσῶν ἱερὰν Δῆλον μέχρι τοῦ Περικλέους. Ἐν τῇ Ἀσίᾳ ὁ μέγας Ναὸς τῆς Ἐφέσου, κατέστη μεγάλη τράπεζα παρακαταθηκῶν, εἰδικῆς διὰ ταύτας ὑπαρχούσης ὑπηρεσίας (α). Καὶ εἰς τοὺς ναοὺς τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, καὶ εἰς ἄλλους ναοὺς ἐγίνοντο τοιαῦται πρὸς φύλαξιν χρημάτων παρακαταθῆκαι. Ἡ ποινὴ καὶ ὁ φόβος τῆς ἱεροσυλίας ἐφύλαττον τοὺς θησαυρούς. Ἕνδεκα ἔτη διήρκεσεν ὁ ἱερὸς ἐπικληθεὶς πόλεμος κατὰ τῶν ληστευσάντων τοὺς θησαυροὺς τῶν Δελφῶν, Φιλομήλου καὶ τῶν ἄλλων Φωκέων, ἕως ὅτου διέφθειραν πάντας τοὺς λαβόντας μέρος εἰς τὴν διαρπαγὴν τῶν ἱερῶν χρημάτων (β). Οἱ δὲ ἁρπάσαντες τὸν θησαυρὸν τοῦ ναοῦ τῶν Βραγχι-

τὴν Σπάρτην, ὡς ὁ Ποσειδώνιος ἱστορεῖ, καὶ κτᾶσθαι ἄργυρον καὶ χρυσὸν, ἐκτῶντο μὲν οὐδὲν ἧττον, παρακατετίθεντο δὲ τοῖς ὁμόροις Ἀρκάσιν. Ἀθην. Βιβ. ϛ'. 233.

(α) Ἴστε που τοὺς Ἐφεσίους, ὅτι πολλὰ χρήματα παρ' αὐτοῖς ἐστὶ, τὰ μὲν ἰδιωτῶν ἀποκείμενα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀρτέμιδος, οὐκ Ἐφεσίων μόνον, ἀλλὰ καὶ ξένων καὶ τῶν ὁπόθεν δήποτε ἀνθρώπων, τὰ δὲ καὶ δήμων καὶ βασιλέων, ἃ τιθέασι πάντες οἱ τιθέντες ἀσφαλείας χάριν, οὐδενὸς οὐδεπώποτε τολμήσαντος ἀδικῆσαι τὸν τόπον, καίτοι καὶ πολέμων ἤδη μυρίων γεγονότων καὶ πολλάκις ἁλούσης τῆς πόλεως. Ἀλλὰ καὶ δημοσίᾳ κατὰ τὰς ἀπογραφὰς ἔθος αὐτὰ τοῖς Ἐφεσίοις ἀπογράφεσθαι. Δίων Χρυσοστ. Λόγος 31. Ῥοδ.

(β) Ἐγένετο δὲ ὁ πόλεμος οὗτος ἔτη ἕνδεκα, ἕως τῆς φθορᾶς τῶν διανειμαμένων τὰ ἱερὰ χρήματα. Διοδ. Βιβ. Ιϛ'. κεφ. 14.

δῶν ἐν Μιλήτῳ, κατέφυγον εἰς τοὺς Πέρσας καὶ εἰς τὰ Βάκτρα μετοίκησαν. Εἰς τὰς ἐμπορικὰς πόλεις, ὡς εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν Αἴγιναν, εἰς τὴν Κόρινθον, εἰς τὸ Βυζάντιον, εἰς τὴν Σινώπην, καὶ εἰς ἄλλας, ὅπου ἐπεκράτει ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ πίστις εἰς τὰς δοσοληψίας, συνεστήθησαν αἱ ἰδιωτικαὶ τράπεζαι, μικρὰ ὅμως ἔχουσαι χρηματικὰ κεφάλαια, διότι δὲν συνιστῶντο διὰ πολυμελῶν εταιριῶν καὶ διὰ πολλῶν μικρῶν καταθέσεων. Ἡ ἐν Ἀθήναις τράπεζα τοῦ ὀνομαστοτέρου τῶν τραπεζιτῶν Πασιώνος, δὲν εἶχεν ὑπὲρ τὰ πεντήκοντα τάλαντα, τὰ ὁποῖα ἐδανείσθη ἐπὶ τῇ ὑποθήκῃ τῆς ἀκινήτου περιουσίας του, ἐχούσης ἀξίαν εἴκοσι ταλάντων (α).

Τὸ τραπεζιτεύειν ἦτον ἰδιωτικὸν ἔργον καὶ ἐμπόριον. Αἱ Κυβερνήσεις δὲν ἐπέμβαινον οὔτε εἰς τὴν ἔγκρισιν, οὔτε εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν τραπεζῶν, καὶ οὐδεμίαν εἶχον αἰτίαν εἰς ἐφόρευσιν αὐτῶν, διότι αἱ τράπεζαι μὴ ἐκδίδουσαι γραμμάτια κυκλοφοροῦντα ἀντὶ χρημάτων, δὲν ἐδύναντο νὰ βλάψωσι τὰ κοινὰ συμφέροντα, καταχρώμεναι τῆς ἐκδόσεως τοιούτων γραμματίων, καὶ τῆς πίστεως τοῦ κοινοῦ. Μίαν μόνην ἔχομεν, τὴν ὁποίαν ἀνεφέραμεν ἤδη, ἐξαίρεσιν τῆς παραχωρήσεως τοῦ ἐμπορίου τῆς καταλλαγῆς τῶν νομισμάτων εἰς μίαν τράπεζαν ἐν τῷ Βυζαντίῳ.

Δὲν ἦτον ὅμως εὔκολον καὶ πρόχειρον τὸ τοῦ τραπεζίτου ἐπάγγελμα. Μακρὰ δοκιμασία, καὶ γενικὴ ὑπόληψις τῆς ἀκριβεστέρας περὶ τὰς δοσοληψίας πίστεως καὶ τιμιότητος ἦτο κατ' ἐξοχὴν ἀναγκαία δι'

(α) Δημοσθ. ὑπὲρ Φορμ.

αὐτό (α). Ἀφ' οὗ δὲ ἡ κοινὴ κρίσις καὶ ἡ κοινὴ ὑπόληψις συνίστα τὸν τραπεζίτην, οἱ νόμοι καὶ τὰ δικαστήρια ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς ἄξιον εἰδικῆς τινος νομικῆς πίστεως, τῆς ὁποίας ὑπῆρχεν ἄφευκτος ἀνάγκη διὰ τὴν εὐκολίαν καὶ ταχύτητα τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ἐμπορίου διὰ τῶν τραπεζιτικῶν ἐργασιῶν. Ἰσχυρὰ ἦσαν διὰ τοῦτο τὰ συμβόλαια τῶν τραπεζιτῶν καὶ ἄνευ μαρτύρων, κατ' ἐξαίρεσιν τοῦ γενικοῦ κανόνος γινόμενα (β).

Οἱ τραπεζῖται ἐδανείζοντο καὶ ἐδάνειζον. Ἐδέχοντο παρακαταθήκας χρημάτων καὶ πολυτίμων πραγμάτων. Συνέταττον καὶ ἐφύλαττον ἔγγραφα ἀφορῶντα τὰ συμφέροντα ἄλλων, ἐξετέλουν παραγγελίας χρηματικῶν πληρωμῶν, καὶ εἶχον ἀνοικτοὺς λογαριασμοὺς μετὰ τῶν ἐμπόρων. Πάντες οἱ ἔμποροι μετεχειρίζοντο τράπεζαν τινὰ, καὶ οἱ ἔξωθεν ἐρχόμενοι συνιστῶντο εἴς τινα τραπεζίτην ὑπό τινος γνωρίμου. Ὅστις ἤθελε νὰ πληρώσῃ χρήματα εἴς τινα παρόντα ἢ ἀπόντα, ἐδύνατο νὰ καταθέσῃ αὐτὰ εἰς τὴν τράπεζαν μετὰ τῆς παραγγελίας τῆς πληρωμῆς. Ἐὰν δὲ ὁ μέλλων νὰ λάβῃ τὰ χρήματα ἦτον ἄγνωστος εἰς τὸν τραπεζίτην, ὁ παραγγέλων τὴν πληρωμὴν ἔλεγε, καὶ ὁ τραπεζίτης ἔγραφεν ἐκεῖνον ὅστις ἔμελλε νὰ βεβαιώσῃ τὴν ταὐτότητα τοῦ λήπτορος (γ). Τὰ βιβλία τῶν τραπεζιτῶν ἦσαν ἀκριβῆ, καὶ προσήγοντο πρὸς ἀπόδειξιν.

(α) Δημοσθ. ὑπὲρ Φορμ.

(β) Τὰ μὲν γὰρ συμβόλαια πρὸς τοὺς ἐπὶ ταῖς τραπέζαις ἄνευ μαρτύρων γίγνεται. Ἰσοκρ. Τραπεζιτ.

(γ) Εἰώθασι δὲ πάντες αἱ τραπεζῖται, ὅταν τις ἀργύριον τι-

Μετὰ μεγίστης ἀκριβείας καὶ πίστεως ἐξεπλήρουν οἱ τραπεζῖται τὰ ἔργα των. Ὁ Δημοσθένης ἀναφέρει ὅτι πολλοὶ τῶν τραπεζιτῶν ἐστερήθησαν πάσης τῆς περιουσίας των (α). Ὅταν συνέβαινε νὰ ἐκπέσωσιν εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὀφειλομένων παρ' αὐτῶν πληρωμῶν, ἀνέτρεπον ἢ κατέστρεφον τὴν τράπεζαν ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐνήργουν, καὶ ἥτις ἔκειτο εἰς ἐμφανῆ εἰς τὸ κοινὸν θέσιν (β). Ἐκρύπτοντο δὲ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ τραπεζῖται, φεύγοντες τὰς ἀπαιτήσεις τῶν δανειστῶν, καὶ ἀνεφαίνοντο ἅμα ἐλάμβανον τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὰς ἐργασίας των χρήματα.

θεὶς ἰδιώτης ἀποδοῦναι τῷ προστάττῃ, πρῶτον τοὔνομα τοῦ θέντος γράφειν καὶ τὸ κεφάλαιον τοῦ ἀργυρίου, ἔπειτα παραγράφειν «τῷ δεῖνι ἀποδοῦναι δεῖ» καὶ ἂν μὲν γιγνώσκωσι τὴν ὄψιν τοῦ ἀνθρώπου ᾧ ἂν δέῃ ἀποδοῦναι, τοσοῦτο μόνον ποιεῖν, γράψαι ᾧ δεῖ ἀποδοῦναι, ἐὰν δὲ μὴ γιγνώσκωσι, καὶ τούτου τοὔνομα προσπαραγράφειν ὃς ἂν μέλλει συστήσειν καὶ δείξειν τὸν ἄνθρωπον ὃν ἂν δέῃ κομίσασθαι τὸ ἀργύριον. Δημοσθ. πρὸς Καλ. 1237.

(α) Δημοσθ. ὑπὲρ Φορμ.

(β) Οὐ πολλῷ δὲ χρόνῳ μετὰ ταῦτα τῆς τραπέζης ἀνασκευασθείσης καὶ τοῦ Ἡρακλείδου (τραπεζίτου) κατ' ἀρχὰς κεκρυμμένου. Δημοσθ. πρὸς Ἀπατ. 895. Ὁ Μόνιμος πρὶν δοθῇ εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ὑπηρέτης ὢν παρά τινι τραπεζίτῃ ἐν Κορίνθῳ, ἔῤῥιπτε τὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης χρήματα, ὑποκρινόμενος παραφροσύνην, διὰ νὰ τὸν ἀποπέμψῃ ὁ κύριός του. (Διογ. Λαερτ.) Δὲν ἦτον ἄρα εἰκονική τις φράσις ἡ τράπεζα, σημαίνουσα τὸ ἔργον τῶν τραπεζιτῶν, ἀλλὰ πραγματικῶς ἵστατο ἐκτεθειμένη χρήματα φέρουσα.

Τὰ δάνεια ἐξησφαλίζοντο δι' ἐνεχύρων κινητῶν πραγμάτων, δι' ὑποθήκης ἀκινήτων, καὶ δι' ἐγγυητῶν. Ἡ χρησιμότης τῆς δημοσιότητος τῶν ὑποθηκῶν δὲν διέφυγε τὴν νομοθετικὴν σύνεσιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, καὶ ἡ δημοσιότης ἐπραγματοποιεῖτο διὰ καταφανεστάτου τρόπου εἰς τὰς Ἀθήνας. Πᾶν ἐνυπόθηκον κτῆμα ἔφερεν ἐξωτερικὸν πασιφανὲς γνώρισμα τῆς ὑποχρεώσεώς του, διά τινος στήλης, ἢ διά τινος λίθου, καὶ ἐλέγετο ἔνστικτον χωρίον, διακρινόμενον ἀπὸ τὸ ἄστικτον, ἤτοι τὸ ἐλεύθερον ὑποθήκης. Ἐγίνετο δὲ αὕτη μετὰ προηγηθεῖσαν ἐκτίμησιν τοῦ κτήματος, καὶ ὁ νόμος δὲν ἐπέτρεπεν οὐδεμίαν ἀπαίτησιν οὔτε τοῦ ὑποθηκεύσαντος, οὔτε τῶν κληρονόμων αὐτοῦ κατὰ τοῦ οὕτως ἐξασφαλισθέντος δανείου (α).

Ηὐκόλυνε δὲ ὁ νόμος καὶ τὰς ἐγγυήσεις, μὴ ἐγκαταλείπων εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ δανειστοῦ καὶ τοῦ ὀφειλέτου τὴν διάρκειαν τῆς ἐγγυήσεως, καὶ περιορίζων τὴν ὑποχρέωσιν αὐτῆς εἰς ἓν ἔτος.

Οὐδεὶς δὲ ὑπῆρχε νόμος κανονίζων τὴν συμφωνίαν τῶν τόκων. Ἡ τελευταῖον εἰσαχθεῖσα ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Σαρδηνίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, ἐλευθερία περὶ τὰς συμφωνίας τῶν τόκων ὑπῆρξεν εὐρυτάτη εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ νόμον τοῦ Σόλωνος (β). Κατὰ τὰς ἐρεύνας καὶ κατὰ

(α) Εἰς ἅ τις ἀπετίμησε μὴ εἶναι δίκας οὔτ' αὐτῷ οὔτε κληρονόμοις· Δημοσθ. Ἀποτίμημα δ' ἐστὶν οἷον ὑποθήκη. Πολυδ. Βιβ. Η'. κεφ. ιβ'.

(β) Καί μοι ἀνάγνωθι τούτους τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος τοὺς παλαιούς· «τὸ ἀργύριον στάσιμον εἶναι, ἐφ' ὅσον ἂν βούληται ὁ »δανείζων τὸ στάσιμον.» Τοῦτο ἐστὶν ὦ βέλτιστε, οὐ ζυγῷ ἱστᾶ-

τὴν γνώμην πάντων τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχοληθέντων, εἰς μόνην τὴν περίστασιν καθ' ἣν ὁ σύζυγος ἀπέπεμπε τὴν σύζυγόν του, μὴ παραδίδων συγχρόνως τὴν προῖκα, διέταττε ῥητῶς ὁ Ἀττικὸς νόμος νὰ δίδεται διὰ τὴν ὑπερημερίαν τῆς ἀποδόσεως τῆς προικὸς ὁ ἐπὶ ἐννέα ὀβολοῖς τόκος (α), ἤτοι 18 τοῖς ἑκατόν. Εἰς τοῦτο ὑπεχρεοῦτο καὶ ὁ λαβὼν τὴν προῖκα πρὸ τοῦ γάμου, ὀφείλων δὲ μὴ ἐκτελέσας αὐτὸν νὰ τὴν ἀποδώσῃ. Εἰς οὐδεμίαν ἄλλην περίστασιν εὑρίσκεται τόκος ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζόμενος.

Ὑπῆρχε γενικὸν μέτρον τοῦ τόκου, διαφέρον κατὰ τὰς πόλεις καὶ κατὰ τὰς ἀνάγκας τῶν χρημάτων, ὑπὸ τῆς ἐκτιμήσεως τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν τραπεζιτῶν ὁριζόμενος κατὰ τὰς περιστάσεις, ὡς ἡ ἀγοραία τιμὴ πάντων τῶν ἐν ἐμπορίῳ πραγμάτων. Ὁ συνήθης καὶ ἐπιεικὴς τόκος ἐν Ἀθήναις ἦτον ὁ ἐπὶ δραχμῇ, ἤτοι δώδεκα τοῖς ἑκατὸν (β), ὅστις διαιωνίσθη ὡς νόμιμος τόκος εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν.

ναι, ἀλλὰ τόκον πράττεσθαι ὁπόσον ἂν βούληται. Λυσ. κατὰ Θεομ. Α'.

(α) Ἐὰν ἀποπέμπει τὴν γυναῖκα, ἀποδιδόναι τὴν προῖκα, ἐὰν δὲ μὴ, ἐπὶ ἐννέα ὀβολοῖς τοκοφορεῖν. Δημοσθ. κατὰ Νεαίρας, 1362. Καὶ κατ' Ἀφόβου. Ὅταν οἱ Ἕλληνες ἔλεγον τόκον ἐπόγδοον ἐπίπεμπτον κλπ. ἠνόουν τὸν ἐτήσιον τόκον, ὅταν δὲ ἔλεγον ἐπὶ δραχμῇ, ἐπὶ ὀβολοῖς, ἠνόουν τὸν μηνιαῖον. Τὸ δὲ ἐπόγδοον καὶ τὰ τοιαῦτα ἐσήμαινον τὸ ὄγδοον ἢ ἄλλο μέρος τῆς μνᾶς.

(β) Ὁ Δημοσθένης ἐκφράζει τοῦτο εἰς πολλοὺς λόγους, καὶ εἰς τὸν κατὰ Ἀφόβου Α'. Ἐνώπιον τῶν δικαστῶν, θέλων νὰ ὑπολογίσῃ τὸν συνήθη καὶ δίκαιον κατὰ κοινὴν κρίσιν τόκον λέγει· «μὴ γήμαντος δὲ αὐτοῦ τὴν μητέρα τὴν ἐμὴν, ὁ μὲν

Καὶ πάσης ὑπαρχούσης ἐλευθερίας εἰς τὰς συμφωνίας τῶν τόκων, ἐπεκράτει ὡς ἄλλος νόμος τὸ «μὴ λαμβάνειν πολλοὺς τόκους» (α). Ὑπῆρξαν οἱ τοκογλύφοι καὶ οἱ καλεσθέντες ἡμεροδανεισταὶ, δανείζοντες ἐπὶ ἡμερησίῳ τόκῳ, καὶ τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ αἰσχρόβιος κυνικὸς Μένιππος (β), ἀλλ' ἡ κοινὴ καταφρόνησις ἐπέπιπτεν ἀδυσώπητος κατ' αὐτῶν. Ὁ Θεόφραστος χαρακτηρίζει ὡς πρᾶξιν ἀπονοίας τὴν τῶν ἡμεροδανειστῶν τοκογλυφίαν, καὶ ὡς ἔργον μικρολογίας τὴν εἴσπραξιν τόκου ἐπὶ τοῦ τόκου. Φαίνεται ἦσαν σπάνιαι τοιαῦται πράξεις, παραδεδομέναι οὖσαι εἰς τὸ κοινὸν ὄνειδος. Μετὰ τὸν Σόλωνα, μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, δὲν ἐφάνησαν κοινὰ δυστυχήματα εἰς οὐδεμίαν πόλιν ἕνεκα τῶν ὑπερβολικῶν τόκων. Οἱ τόκοι τῶν ναυτικῶν δανείων, μ' ὅλον ὅτι οἱ δανεισταὶ ἀνεδέχοντο ὅλους τοὺς κινδύνους τῆς ἀπωλείας τῶν δανείων καθὼς τὴν σήμερον, καὶ δὲν εἶχον τὰ ὑπάρχοντα μέσα καὶ καταστήματα τῆς ἀσφαλείας, δὲν ὑπερέβαινον συνήθως τὰ 3 τοῖς ἑκατὸν διὰ τὰ ἀμφοτερόπλοα, ἀπὸ τοῦ Πειραιῶς εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον, καὶ ἀπὸ τοῦ Πόντου εἰς τὸν Πειραιᾶ. Τὸ συμβόλαιον τοῦ ναυτικοῦ δανείου, ὅπερ μεταφέρομεν εἰς τὸ κεφάλαιον Δ'. δεικνύει διὰ ποῖον πλοῦν συνεφώνησαν οἱ δανεισταὶ τὸν τόκον τῶν 3 τοῖς ἑκατὸν,

νόμος κελεύει τὴν προῖκα ὀφείλειν ἐπ' ἐννέα ὀβολοῖς, ἐγὼ δ' ἐπὶ δραχμῇ μόνον τίθημι.

(α) Εἰσὶ δὲ καὶ ἰδιωτικοὶ νόμοι, οἷον μὴ λαμβάνειν πολλοὺς τόκους.

(β) Διογ. Λαερ. εἰς Μένιππον.

καὶ διὰ ποῖον τὸν ἐλάσσονα τούτου, καὶ παρέχει ἓν ἱκανὸν δεῖγμα τοῦ περὶ τὰ τοιαῦτα δάνεια συστήματος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Εἰς τοὺς τρόπους τῆς κυκλοφορίας καὶ χρήσεως τῶν χρημάτων κατατάσσονται καὶ τὰ τὴν σήμερον ὀνομαζόμενα γραμμάτια εἰς διαταγὴν, καὶ αἱ συναλλαγματικαί.

Τὸ συμβόλαιον τοῦ συναλλάγματος, ὡς παρετήρησεν ὁ ἐκ τῶν κορυφαίων συγγραφέων τοῦ ἐμπορικοῦ Γαλλικοῦ δανείου Παρδεσσὼ (α), δὲν ἦτον ἐκ τῶν ἀγνώστων ἢ ἐκ τῶν μὴ χρησίμων εἰς τοὺς Ἕλληνας μέσων τοῦ ἐμπορίου. Εὑρίσκομεν τῷ ὄντι ἓν πρῶτον παράδειγμα παρ' αὐτοῖς. Ἐν ᾧ ὁ Στρατοκλῆς ἔμελλε νὰ πλεύσῃ ἀπὸ Ἀθήνας εἰς τὸν Πόντον, ὁ υἱὸς τοῦ Σωπαίου ἔλαβε παρ' αὐτοῦ χρήματα εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ἐξέδωκε παραγγελίαν πρὸς τὸν ἐν τῷ Πόντῳ πατέρα του νὰ πληρώσῃ εἰς τὸν Στρατοκλέα τὰ χρήματα. Ἐὰν δὲ ὁ Σωπαῖος δὲν ἐδέχετο νὰ πληρώσῃ, ὁ δὲ Στρατοκλῆς ἐπιστρέφων εἰς Ἀθήνας δὲν εὕρισκε τὸν ἐκδόντα τὴν παραγγελίαν διὰ νὰ λάβῃ παρ' αὐτοῦ τὰ χρήματα, ὁ τραπεζίτης Πασίων ἐγίνετο ἐγγυητὴς, διὰ νὰ πληρώσῃ αὐτὰ καὶ τὸν τόκον αὐτῶν. Ἡ πρᾶξις αὕτη δὲν διέφερεν ἀπὸ τὴν συναλλαγματικὴν τὴν σήμερον ἐν χρήσει, ἐὰν ὁ Σωπαῖος ὤφειλε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν πα-

(α) Ils se livraient aussi à des négociations dont l' objet étoit de faire compter des fonds dans un lieu, pour des valeurs reçues dans un autre; ce qui est à proprement parler, nôtre contrat de ehange. Pardessus us et cout. chap. II. Legisl. Com. des Athen.

ραγγελίαν τῆς πληρωμῆς εἰς πάντα κομιστὴν αὐτῆς, καὶ ἂν ὁ Στρατοκλῆς (α) ἐδύνατο νὰ μεταβιβάσῃ εἰς ἄλλον τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκδοθεῖσαν κατὰ πρῶτον παραγγελίαν. Περὶ τούτων δὲν ἔχομεν πληροφορίας. Δὲν δυνάμεθα ὅμως ν' ἀμφιβάλλωμεν μετὰ λόγου, ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ ἐπενόησαν καὶ μετεχειρίσθησαν πάντα τὰ χρήσιμα εἰς τὴν εὐκολίαν τῆς ἐνεργείας τοῦ ἐμπορίου κατ' ἐκείνους τοὺς καιρούς. Δὲν ἦσαν ἀνώτεροι τῆς δυνάμεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐπινοίας οἱ σήμερον φαινόμενοι καὶ τὸ πάλαι ἄχρηστοι τρόποι τῆς κυκλοφορίας καὶ διαβιβάσεως τῶν χρημάτων, ἀλλὰ δὲν ὑπηγορεύθησαν οὔτε ὑπὸ τῆς ἀνάγκης, οὔτε ὑπὸ τοῦ συμφέροντος τοῦ ἐμπορίου ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ.

(α) Ἐγὼ γάρ, ὦ ἄνδρες δικασταί, μέλλοντος Στρατοκλέους εἰσπλεῖν εἰς τὸν Πόντον, βουλόμενος ἐκεῖθεν ὡς πλεῖστα ἐκκομίσασθαι τῶν χρημάτων, ἐδεήθην Στρατοκλέους τὸ μὲν αὐτοῦ χρυσίον ἐμοὶ καταλιπεῖν, ἐν δὲ τῷ Πόντῳ παρὰ τοῦ πατρὸς τοὐμοῦ κομίσασθαι, νομίζων μεγάλα κερδαίνειν εἰ κατὰ πλοῦν μὴ κινδυνεύσει τὰ χρήματα.

Ἐρωτῶντος γὰρ Στρατοκλέους, ὅστις αὐτῷ ἀποδώσει τὰ χρήματα, ἐὰν ὁ πατὴρ ὁ ἐμὸς μὴ ποιήσῃ τὰ ἐπεσταλμένα, ἢ αὐτὸς ἐκπλεύσας ἐμὲ ἐνθάδε μὴ καταλάβῃ, Πασίωνα αὐτῷ συνέστησα, καὶ ὡμολόγησεν οὗτος αὐτῷ καὶ τὸ ἀρχαῖον καὶ τοὺς τόκους τοὺς γιγνομένους ἀποδώσειν. Ἰσοκρ. Τραπεζιτ. 19.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Πολιτικοὶ καὶ διοικητικοὶ κανόνες τοῦ ἐμπορίου.

Αἱ Ἑλληνικαὶ κυβερνήσεις ἐθεώρουν τὸ ἐμπόριον ὡς χρήσιμον καὶ ἀναγκαῖον εἰς τὴν κοινωνίαν, περιεποιοῦντο δὲ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἔκτασιν αὐτοῦ, καθ' ὅσον ἔκρινον ὅτι συνεβιβάζετο μὲ τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἀνεξαρτησίαν τῆς πολιτείας, μὲ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἠθικὴν, καὶ μὲ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ Κράτους. Τοιοῦτος ἦτον, ἐν ὅλοις, ὁ γενικὸς κανὼν τῆς Ἑλληνικῆς πολιτικῆς τοῦ ὁποίου αἱ ἐξαιρέσεις ὑπῆρξαν σπάνιαι, ἕνεκα ἐκτάκτων περιστάσεων ἐπὶ δυστυχῶν καιρῶν. Οὐδὲν ἱερὸν, οὐδὲν πρέπον εἰς τὴν ἐθνικὴν τιμὴν παρέβλεπον, καὶ οὐδὲν ἀντιβαῖνον εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἐλευθερίαν ὑπέμενον χάριν τῆς ἐκτάσεως καὶ τῶν ὠφελειῶν τοῦ ἐμπορίου. Ἦτον ἄρα τὸ ἐμπόριον ὁ εὐνοούμενος φίλος τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας καὶ πολιτικῆς, ὄχι ὅμως ὁ δεσπότης αὐτῆς.

Τὸ κοινὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων συνεφώνει μὲ τὸ σύστημα τοῦτο. Ἔδραμον προθύμως οἱ Ἕλληνες εἰς τοὺς πολέμους· ἔδραμον εἰς τὰς κοινὰς συνελεύσεις· δὲν κατέβαλλον ὅμως μεγάλην καὶ ἀδιάκοπον ἀσχολίαν εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰ ἐπικερδῆ ἔργα. Οἱ Κρῆτες, καὶ οἱ Σπαρτιᾶται μάλιστα καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας τῆς ἰσχύος τῶν νόμων τοῦ Λυκούργου, δὲν ἠσχολοῦντο εἰμὴ εἰς μόνα τὰ πολεμικὰ, καὶ κατεγέλων ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐτιμώρουν τὴν ἀργίαν. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἤθη τῶν Ἀθηναίων, πρὸ τῆς διαφθορᾶς αὐτῶν, δὲν προέ-

κρινον ποτὲ τὸ χρηματικὸν συμφέρον ἀπὸ τὸ καλὸν καὶ τὸ πρέπον (α).

Πολυάριθμοι ἦσαν αἱ κοιναὶ πανηγύρεις καὶ ἑορταὶ καὶ προσέτι αἱ τοπικαὶ καὶ ἰδιωτικαί, καθ' ἃς ἐσχόλαζον οἱ Ἕλληνες, καὶ κατ' ἐξοχὴν οἱ Ἀθηναῖοι, πλείονας τῶν ἄλλων ἔχοντες ἑορτὰς καὶ δημοσίας διασκεδάσεις. Ἐπιβλαβὲς διὰ πολλοὺς λόγους ἠθικῆς καὶ δημοσίας οἰκονομίας σύστημα, ὅλως ἐναντίον τοῦ ἐμπορικοῦ ἤθους, τὸ πρώτιστον συστατικὸν τοῦ ὁποίου εἶναι τὸ φίλεργον καὶ ἡ τοῦ καιροῦ ἐπωφελὴς χρῆσις. Πόσα καὶ πόσα ἐδαπάνων εἰς μάτην οἱ ἐργοστασιάρχαι τῶν Ἀθηνῶν, μισθοδοτοῦντες καὶ τρέφοντες τοὺς πολυαρίθμους ἐργάτας καὶ τεχνίτας τῶν ἐργοστασίων κατὰ τὰς παμπόλλους ἡμέρας τῆς κοινῆς ἀργίας! Ἐξαιρουμένης ὅμως τῆς νομίμου ταύτης ἀργίας, ἡ κακοήθης ἀργία ἐτιμωρεῖτο εἰς Ἀθήνας λίαν αὐστηρῶς, ὡς παρατηροῦμεν εἰς τὸ ἑπόμενον κεφάλαιον. Οὐδὲν θέλγητρον κέρδους ἐδύνατο νὰ ἀποτρέψῃ τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τὰς λατρείας καὶ ἀπὸ τὰς δεισιδαιμονίας αὐτῶν. Ἀρχόμενοι ἀπὸ τὰ κατ' αὐτοὺς θεῖα, ἐνήργουν ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτῶν, καὶ ἀνεπαύοντο εἰς αὐτά. Τοιαῦται ἕξεις ἦσαν κοιναὶ καὶ εἰς τοὺς ἐμπόρους. Πρὶν ἐπιχειρήσωσι μακρὰν ὁδοιπορίαν ἢ πλοῦν, ἐξετέλουν τὰ ἐξιτήρια, ἤτοι τὰς πρὸς εὐόδωσιν ἱκεσίας καὶ θυσίας. Ἐὰν ἐκινδύνευον καθ' ὁδὸν ἢ κατὰ θάλασσαν, ὑπέσχοντο καὶ ἔθυον τὰ σωτήρια πρὸς τοὺς Διοσκούρους ἢ ἄλλους ἥρωας καὶ θεούς. Ἐπιστρέφοντες δὲ αἰσίως ἑώρταζον μετὰ τῶν οἰκείων τὰ ἐπιδήμεια. Ἐὰν δέ

(α) Δημοσθ. πρὸς Λεπτ. 461.

τις ἐπετύγχανεν ἀξιόλογα κέρδη ἐκ τοῦ πλοὸς ἢ ἐκ τῆς κατὰ ξηρὰν ἀποδημίας, προσέφερε καὶ ἀξιόλογον μέρος εἰς τὰ Μαντεῖα. Ὁ Σάμιος Κωλαῖος προσέφερε τὸ δέκατον τῶν κερδῶν, τὰ ὁποῖα ἀπήλαυσεν ἐκ τοῦ πλοός του εἰς τὴν Ἱσπανίαν, καὶ τοσαύτη φαίνεται ὅτι ἦτον ἡ συνήθης μερὶς τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν, καὶ ἄλλων Μαντείων, ἐπὶ τῶν ἐκτάκτων καὶ εὐτυχῶν κερδῶν.

Ὁ δὲ πόθος τῶν Ἑλλήνων ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἐλευθερίας ὑπερέβαινε πάντ' ἄλλον πόθον. Οἱ ἐμπορικώτεροι τῶν Ἑλλήνων, οἱ Ἴωνες τῆς Ἀσίας, κατεφρόνησαν ἐμπορικοὺς πλούτους καὶ πᾶσαν ὑλικὴν εὐδαιμονίαν, ὁσάκις παρέστη καιρὸς νὰ δράξωσι τὰ ὅπλα ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν καὶ τῆς κοινῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Ἐγκατέλιπον δὲ καὶ τὰς πόλεις καὶ τὰς οἰκίας αὐτῶν καὶ μετῴκησαν εἰς ἄλλους τόπους ἀσυγκρίτως ἐλάσσονας κατὰ τὴν εὐφορίαν καὶ κατὰ τὴν φυσικὴν καλλονὴν, ἀσύλους ὅμως κατὰ τοῦ ξένου ζυγοῦ.

Ἅπασαι αἱ τοῦ δικαίου ἰδέαι διεδόθησαν, ὡς παρετηρήσαμεν εἰς τὸ κεφάλαιον Α', μετὰ τῶν μυθολογιῶν τῆς θρησκευτικῆς λατρείας. Ἀλλὰ δι' αὐτῶν εἰσήχθησαν καὶ ἰδέαι παθῶν, παντοίων ἐλαττωμάτων καὶ ἐκδικήσεων, τῶν ὁποίων δὲν ᾐσχύνοντο καὶ δὲν ἀπετρέποντο νὰ γίνωσιν ἔνοχοι οἱ ἄνθρωποι, ἀφ' οὗ οἱ θεοὶ, αἱ θεαὶ, οἱ ἥρωες, ἐλέγετο ὅτι περιέπεσον εἰς τοιαύτας πράξεις. Ὁ ἰδιωτικὸς βίος καὶ αἱ ἰδιωτικαὶ σχέσεις ὑπῆρξαν ἄρα πλήρεις παντοειδοῦς κακοηθείας, διότι ἔλλειπε τὸ φῶς τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου ἡ ἠθικὴ ὁδηγία. Ἀλλὰ τὸ σέβας πρὸς τὸ δίκαιον ἐπεβάλλετο ἀπὸ τὸν νόμον καὶ ἀπὸ τὴν κοινὴν γνώμην. Ἡ

καλὴ πίστις εἰς τὰ συναλλάγματα ἐτιμᾶτο καὶ ἦτον ἀναγκαιοτάτη εἰς τὸ ἐμπόριον (α), ἡ δὲ κοινὴ κατάκρισις καὶ δυσφημία ἐτιμώρει μὲ τὴν κοινὴν περιφρόνησιν τοὺς ἀπίστους καὶ πονηροὺς κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐμπορικῶν δοσοληψιῶν, ὡς τοὺς Φασηλίτας καὶ Μεγαρεῖς, καί τινας ἄλλους, ἡ δὲ κοινὴ εὐφημία συνίστα εἰς τὸ κοινὸν τὴν ἐγνωσμένην καλὴν πίστιν, ὡς τὴν πίστιν τῶν Ἀθηναίων (β).

Αἱ Ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι, ἐξαιρουμένης τῆς Σπάρτης, ἐπρέσβευον καὶ παρεχώρουν πᾶσαν ἐλευθερίαν τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων πάντων τῶν ἐν εἰρήνῃ διακειμένων Ἑλλήνων καὶ ξένων. Εὐπρόσδεκτοι ἦσαν εἰς τοὺς λιμένας καὶ εἰς τὰς πόλεις πάντες οἱ Ἕλληνες καὶ πάντες οἱ ξένοι, ἐρχόμενοι καὶ ἀπερχόμενοι ἀσφαλῶς, καὶ δι' εἰδικῶν παραγγελμάτων ἐκ τῶν νόμων προστατευόμενοι κατὰ τῆς παρανομίας καὶ ἀδικίας (γ).

(α) Εἰ δὲ τοῦτο ἀγνοεῖς, ὅτι πίστις ἀφορμὴ πασῶν ἐστὶ μεγίστη πρὸς χρηματισμὸν, πᾶν ἂν ἀγνοήσειας. Δημοσθ. ὑπὲρ Φορμ. 958.

(β) *Ἀττικὴ πίστις* ἐλέγετο κατὰ παροιμίαν ἡ καλὴ πίστις καὶ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις. Vel. paterc. histor. Lib. 1. Ὁ δὲ Δικαίαρχος λέγει· «οἱ μὲν Ἀττικοὶ περίεργοι ταῖς λαλιαῖς, » ὕπουλοι, συκοφαντώδεις, παρατηρηταὶ τῶν ξενικῶν βίων· οἱ » δὲ Ἀθηναῖοι μεγαλόψυχοι, ἁπλοῖ τοῖς τρόποις, φιλίας γνή» σιοι φύλακες.»

(γ) Τοὺς γὰρ ξένους, ἐξ οὗ ὅτε Σίνις καὶ ὁ Σκείρων καὶ ὁ Προκρούστης ἀπέθανον, οὐδεὶς ἔτι ἀδικεῖ. Ἀλλὰ νῦν οἱ μὲν πολιτευόμενοι ἐν ταῖς πατρίσι καὶ νόμους τίθενται ἵνα μὴ ἀδι-

Διέμενον τῷ ὄντι καὶ ἔζων μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Φοίνικες, καὶ Καρχηδόνιοι, καὶ Λυδοὶ, καὶ Φρῦγες, καὶ Σκῦθαι καὶ πᾶν ἄλλο ἔθνος, μετερχόμενοι καὶ τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον. Μέγα μέρος τῶν κατοίκων τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Κορίνθου, τῆς Ῥόδου, τοῦ Βυζαντίου, καὶ τῶν Συρακουσῶν, ἀπετέλουν οἱ μέτοικοι.

Εἷς νόμος τοῦ Σόλωνος ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς ἀλλοδαποὺς νὰ ἐργάζωνται ἐν τῇ ἀγορᾷ. Ἕτερος δὲ νόμος αὐτοῦ ἐδέχετο πάντας τους διὰ παντὸς καὶ οἰκογενειακῶς μετοικοῦντας εἰς τὰς Ἀθήνας ξένους τεχνίτας, καὶ παρεχώρει νὰ πολιτογραφῶνται. Δὲν ἐσκόπει τῷ ὄντι ὁ Σόλων νὰ ἀποδιώξῃ τοὺς ξένους, ἀλλὰ χάριν τῆς ἀσφαλείας καὶ εὐταξίας τῆς πόλεως ἀπεμάκρυνε τοὺς ἀγύρτας καὶ κακοήθεις, οἵτινες συνέῤῥεον πανταχόθεν εἰς αὐτήν· περιεποιεῖτο δὲ τοὺς ἱκανοὺς εἰς τὸ νὰ εἰσάξωσι καὶ ἀναπτύξωσι τὴν βιομηχανίαν (α). Ἔπεσε δὲ εἰς ἀχρηστίαν ὁ νόμος ἐκεῖνος, καὶ μετὰ αἰῶνας ἀνενεώθη ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφῶντος (β), καθ᾿ ὅσον ἐπέβαλ-

κῶνται. Αἱ πόλεις ξένῳ κηρύττουσιν ἀσφάλειαν καὶ προσιόντι καὶ ἀπιόντι. Ξενοφ. ἀπομνημ. Βιβ. Β΄.

(α) Ὁρῶν δὲ τὸ μὲν ἄστυ πιμπλάμενον ἀνθρώπων ἀεὶ συῤῥεόντων πανταχόθεν ἐπ᾿ ἀδείας εἰς τὴν Ἀττικήν. Πλουτ. Σολ. 22. Παρέχει δὲ ἀπορίαν καὶ ὁ τῶν δημοποιήτων νόμος, ὅτι γενέσθαι πολίτην οὐ δίδωσι πλὴν τοῖς φεύγουσιν ἀειφυγίᾳ τὴν ἑαυτῶν ἢ πανεστίοις Ἀθήναζε μετοικιζομένοις ἐπὶ τέχνῃ. Τοῦτο φασὶ ποιῆσαι αὐτὸν οὐχ οὕτως ἀπελαύνοντα τοὺς ἄλλους ὡς κατακαλούμενον Ἀθήναζε τούτους ἐπὶ βεβαίῳ μεθέξειν τῆς πολιτείας. Πλουτ. Σόλων 24.

(β) Ἀλλ᾿ εἰ μὲν ξένη ἦν, τὰ τέλη ἐξετάσαντες τὰ ἐν τῇ ἀγορᾷ εἰ ξενικὰ ἐτέλει καὶ ποδαπὴ ἦν. Δημοσ. πρὸς Εὐβουλίδην.

λεν εἰς τοὺς ξένους μικρόν τινα φόρον διὰ τὴν ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐργασίαν καὶ τὸ ἐμπόριον αὐτῶν.

Ἐπενόησαν μάλιστα καὶ εἰσήγαγον οἱ Ἕλληνες τοὺς προξένους καὶ τοὺς εἰδικοὺς προστάτας τοῦ ἐμπορίου, καὶ τῶν ξένων. Ἄδηλον δὲ ποῦ καὶ πότε ὑπῆρξαν κατὰ πρῶτον.

Ἡ λέξις πρόξενος, ὡς σημαίνουσα δημόσιον ὑπάλληλον, εὑρίσκεται κατὰ πρῶτον εἰς τοὺς Σπαρτιατικοὺς νόμους, καθ' οὓς οἱ Βασιλεῖς διώριζον προξένους ἐκ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐὰν ὁ Πλούταρχος ἐδέχετο ὡς ἀληθὲς ὅτι πρὶν νομοθετήσῃ ὁ Λυκοῦρκος, πλανηθεὶς καὶ περὶ τὴν Ἰνδικὴν, συνδιελέχθη μετὰ τῶν γυμνοσοφιστῶν (α), ἐδυνάμεθα νὰ ὑποπτεύσωμεν ὅτι ἔλαβε παρ' αὐτῶν τὴν πρώτην ἰδέαν τῆς συστάσεως εἰδικῆς ἀρχῆς ἐπὶ τῶν ξένων, διότι, ὡς ἀνεφέραμεν εἰς τὸ περὶ Ἰνδῶν κεφάλαιον Βιβ. Α', ὑπῆρχεν εἷς κλάδος τῆς ἀστυνομίας παρ' αὐτοῖς, τὰ τῶν ξένων συμφέροντα ἐπιμελούμενος. Ἀλλ' οὔτε τοὺς Ἰνδοὺς ἐμιμήθη ὁ Λυκοῦργος πρὸς περιποίησιν τῶν ξένων, οὔτε τοὺς Αἰγυπτίους, οἵτινες εὕρισκον ὁμοιάζοντας μὲ τοὺς νόμους αὐτῶν τοὺς στρατιωτικοὺς μόνον νόμους τοῦ Λυκούργου (β). Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐνομοθέτησεν οὗτος τὸν ἐν συσσιτίοις βίον τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ τὰ ἰδιότροπα ἔθιμα καὶ γυμνάσια αὐτῶν· ἀφ' οὗ ἀπηγόρευσε τὸ ἐμ-

(α) Ὅτι δὲ καὶ Λιβύην καὶ Ἰβηρίαν ἐπῆλθεν ὁ Λυκοῦργος καὶ περὶ τὴν Ἰνδικὴν πλανηθεὶς τοῖς γυμνοσοφισταῖς ὡμίλησεν, οὐδένα πλὴν Ἀριστοκράτη τὸν Ἱππάρχου Σπαρτιάτην εἰρηκότα γινώσκομεν. Πλουτ. Λυκουρ.

(β) Πλουτ. Λυκουρ.

πόριον, καὶ ἠθέλησε νὰ προφυλάξῃ τὰ ἤθη καὶ νόμιμα τῆς Σπάρτης ἀπὸ πάσης διαφθορᾶς ἐκ τῆς ἐπιμιξίας μετὰ τῶν ξένων· δὲν ἐδύνατο κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς νομοθεσίας του νὰ συγχωρήσῃ εἰς ἕκαστον πολίτην τὴν φιλοξενίαν, ἀλλ' οὔτε νὰ ἀπαγορεύσῃ πρὸς βλάβην τῶν συμφερόντων καὶ τῆς ἐπιῤῥοῆς τῆς Σπάρτης πᾶσαν εἴσοδον τῶν ἄλλων Ἑλλήνων καὶ ἀλλοεθνῶν. Ἐθεώρησε λοιπὸν ἀναγκαῖον νὰ ἀναθέσῃ εἴς τινας μόνον τῶν Σπαρτιατῶν, κατὰ τὴν σύνεσιν καὶ κρίσιν τῶν Βασιλέων ἐκλεγομένων, τὴν περὶ τῶν ξένων φροντίδα, καὶ ὠνόμασε τοὺς ταύτην ἔχοντας, προξένους, ἤγουν κηδεμόνας τῶν ξένων (α), ὡς ὠνόμασε προδίκους τοὺς κηδεμόνας τῶν ἀνηλίκων βασιλέων τῆς Σπάρτης.

Εἰς τοὺς ἄλλους τόπους τῆς Ἑλλάδος εἰσήχθη διὰ τῶν ἐθίμων τῆς φιλοξενίας, ἡ ἑκουσία προξενία, καὶ μετ' αὐτὴν ἡ δημόσιον χαρακτῆρα καὶ ἀξίωμα λαβοῦσα προξενία. Διεκρίνοντο διὰ τοῦτο οἱ πρόξενοι εἰς ἐθελοπροξένους καὶ εἰς προξένους. Εἶχον δὲ οἱ ἐθελοπρόξενοι τὰ αὐτὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα τῶν προξένων ὡς πρὸς τὴν προστασίαν τῶν παρεπιδημούντων πολιτῶν τῆς πόλεως ὑπὲρ ἧς προσέφερον αὐτήν, ἀφ' οὗ ἡ προξενία των ἀνεγράφετο εἰς δημόσιον ἔκθεμα, ἢ εἰς τὸ λεύκωμα τῆς πόλεως ἐδηλοποιεῖτο, ἐγκρινομένη οὕτως ὑπὸ τῆς ἐπιτοπίου Ἀρχῆς, καὶ μὴ ἀποδοκιμαζομένη ὑπὸ τοῦ ἔθνους ὑπὲρ οὗ ἐχορηγεῖτο (β).

(α) Ἡσυχ. λέξις πρόξενος.

(β) Ὁ μὲν πρόξενος ὅταν πόλεως δημοσίᾳ προξενῇ τις ἐν ἄλλῃ πόλει ὤν, ὡς ὑποδοχῆς τῶν ἐκεῖθεν φροντίζειν, καὶ προσόδου τῆς πρὸς τὸν δῆμον, καὶ ἕδρας ἐν τῷ θεάτρῳ· ποιεῖ δὲ

Ἐπεμελοῦντο οἱ πρόξενοι ἐν τῇ πόλει, ἐν ᾗ ἀνεγνωρίζοντο ὡς τοιοῦτοι, περὶ τῆς καλῆς ὑποδοχῆς, περὶ τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς ἀπολαυῆς τῶν δικαίων τῶν ξένων τοὺς ὁποίους ἐπροστάτευον, ἐν δὲ ἀποβιώσει ἢ ἀπουσίᾳ αὐτῶν, εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐνεργῶσιν ὡς δημόσιοι κηδεμόνες τῶν συμφερόντων αὐτῶν. Ὁ τραπεζίτης Φορμίων ἀπεποιεῖτο, κατὰ τὸ σύστημα ἴσως τῶν τραπεζιτικῶν ἔργων, νὰ δηλώσῃ εἰς τὸν Κάλλιπον ἐὰν ὁ Ἡρακλεώτης Λύκων εἶχε χρήματα εἰς τὴν τράπεζαν, ἀλλ' ἅμα ἤκουσεν ὅτι ὁ μὲν Λύκων ἀπεβίωσεν, ὁ δὲ Κάλλιππος ἦτο πρόξενος τῶν Ἡρακλεωτῶν, ἔδειξεν εἰς αὐτὸν ἄνευ ἀντιῤῥήσεως τὸν ἐν τοῖς βιβλίοις τῆς τραπέζης λογαριασμὸν τοῦ Λύκωνος (α).

Ἐνήργουν δὲ οἱ πρόξενοι καὶ περὶ κοινῶν καὶ λίαν σημαντικῶν συμφερόντων τοῦ ἔθνους τὸ ὁποῖον ἐπροστάτευον, καὶ περὶ συμμαχιῶν καὶ εἰρήνης, καὶ πολλάκις μάλιστα διὰ τῆς ἐπιῤῥοῆς αὐτῶν ἐν τῇ πόλει ἐν ᾗ σταθερῶς διέμενον, ἢ ὡς πρόξενοι ἐπέμποντο, ἐνήργουν κάλλιον παρὰ οἱ πρέσβεις, οἵτινες, κατὰ τὰ ἐν ἐκείνοις τοῖς καιροῖς ἔθιμα τῶν ἐθνῶν, ἐπέμποντο ἐκτάκτως, καὶ πρὸς εἰδικήν τινα διαπραγμάτευσιν, μὴ ὑπαρχόντων τῶν ἑδραίων πρέσβεων. Ὁ δυστυχὴς

ταῦτα καὶ ἐθελοπρόξενος, ὁ ἀνάγραπτον τὴν προξενίαν ἔχων. Πολυδ. Βιβ. Γ'. κεφ. έ.

(α) Ἐγὼ δὲ προξενῶν τυγχάνω τῶν Ἡρακλεωτῶν. Ἀξιῶ δή σε δεῖξαι μοι τὰ γράμματα ἵν' εἰδῶ εἴ τι καταλέλοιπεν ἀργύριον, ἐξ ἀνάγκης γάρ μοι ἐστὶν ἁπάντων Ἡρακλεωτῶν ἐπιμελεῖσθαι. Ἀκούσας δὲ αὐτοῦ ὁ Φορμίων, ἔδειξεν εὐθέως παραχρῆμα. Δημοσθ. Πρὸς Καλλ.

Πειθίας, ἐθελοπρόξενος τῶν Ἀθηναίων ἐν Κερκύρᾳ ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, κατηγορήθη διότι ἐνήργει πολιτικῶς ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ τελευταῖον ἐφονεύθη ὑπὸ στασιωτῶν ἐπὶ τοιαύτῃ ὑπονοίᾳ (α). Ὁ δὲ Ἀβδηρίτης Νυμφόδωρος, διορισθεὶς πρόξενος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Θρᾴκην, ἐνήργησε καὶ ἐπέτυχεν ὑπὲρ αὐτῶν τὴν συμμαχίαν τοῦ Βασιλέως Σιτάλκου, καὶ τὸν συμβιβασμὸν τῶν Ἀθηναίων μετὰ τοῦ Βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περδίκκα (β). Ὁ Μιλτιάδης τοῦ Κίμωνος εἰς προτέρους χρόνους, πρόξενος ὢν τῶν Λακεδαιμονίων, διεπραγματεύθη καὶ ἐπέτυχε τὴν μετ' αὐτῶν εἰρήνην τῶν Ἀθηναίων (γ). Διάσημοι δὲ ἄνδρες Ἀθηναῖοι ἐγένοντο πρόξενοι ἐν Ἀθήναις, ὡς ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ὁ Καλλίας τῶν Λακεδαιμονίων, ὁ Νι-

(α) Καὶ ἦν γὰρ Πειθίας ἐθελοπρόξενός τε τῶν Ἀθηναίων, καὶ τοῦ δήμου προειστήκει· ὑπάγουσιν αὐτὸν οὗτοι οἱ ἄνδρες εἰς δίκην, λέγοντες Ἀθηναίοις τὴν πόλιν καταδουλοῦν... Οἱ δ' ἐπειδὴ τῷ τε νόμῳ ἐξείργοντο, καὶ ἅμα ἐπυνθάνοντο τὸν Πειθίαν ἕως ὅτου βουλῆς ἐστὶ μέλλειν τὸ πλῆθος ἀποπείσειν τοὺς αὐτοὺς Ἀθηναίους φίλους τε καὶ ἐχθροὺς νομίζειν, ξυνίσταντο καὶ λαβόντες ἐγχειρίδια ἐξαπιναίως εἰς τὴν βουλὴν εἰσελθόντες τόν τε Πειθίαν κτείνουσι κλ. Θουκυδ. Ξυγγρ. Γ. κεφ. 70.

(β) Καὶ Νυμφόδωρον τὸν Πύθεω, ἄνδρα Ἀβδηρίτην οὗ εἶχε τὴν ἀδελφὴν Σιτάλκης, δυνάμενον παρ' αὐτῷ μέγα, οἱ Ἀθηναῖοι πρόξενον ἐποιήσαντο καὶ μετεπέμψαντο. Θουκυδ. Ξυγγρ. Β. κεφ. 29.

(γ) Μιλτιάδου τοῦ Κίμωνος προκηρυκευσαμένου πρὸς Λακεδαιμονίους, ὄντος προξένου, σπονδὰς τοῦ πολέμου πεντηκονταετεῖς ἐποιησάμεθα. Αἰσχ. παραπρεσβ. 172.

κίας τῶν Συρακουσίων, ὁ Δημοσθένης τῶν Θηβαίων, καὶ πολλοὶ ἐζήτουν τὰς προξενίας τῶν σημαντικῶν πόλεων, διότι εὐαρεστοῦντες ἐλάμβανον στεφάνους παρ' αὐτῶν (α).

Ἀλλ' οἱ μεγάλοι οὗτοι καὶ διάσημοι ἄνδρες δὲν ἦσαν οἱ καταλληλότεροι διὰ τὰς ἐπιμελείας τῶν μικρῶν συμφερόντων τῶν ἰδιωτῶν ἐμπόρων. Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Ἀσίας γνωρίζουσαι κάλλιον τὰς ἀνάγκας τῆς προστασίας τῶν ἐμπόρων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, διώρισαν εἰδικοὺς προστάτας τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ἐμπόρων εἰς τὴν ἐν Αἰγύπτῳ Ναύκρατιν, ὡς ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει (β), καὶ εἰς ἄλλους ἴσως τόπους.

Αἱ μεταξὺ τῶν αὐτονόμων καὶ ἀνεξαρτήτων πόλεων ἐμπορικαὶ σχέσεις ἐκανονίζοντο κατὰ τὰ λεγόμενα κοινὰ δίκαια τῶν Ἑλλήνων, ἐκ τῶν κοινῶν ἐθίμων, καὶ ἐξ ἰδίων συνθηκῶν πηγάζοντα. Αἱ περὶ τοιούτων σχέσεων διενέξεις ὑπεβάλλοντο πολλάκις ὡς ζητήματα τοῦ ἐθνικοῦ δικαίου εἰς τὴν κρίσιν καὶ ἀπόφασιν τοῦ συνεδρίου τῶν Ἀμφικτυόνων, ἢ ἄλλων πολιτικῶν προσκαίρων ἢ διαρκῶν συνεδρίων. Τοῦτο κατ' ἐξοχὴν ἐγίνετο, ὅταν μικρὰ κράτη, ἢ ἰδιῶται ἀδικηθέντες, μὴ δυνάμενοι οἰκείᾳ δυνάμει νὰ ἱκανοποιηθῶσι κατὰ τῆς πλεονεξίας καὶ ἀδικίας ἄλλων ἰσχυροτέρων, ἀνέφερον τὰ παράπονα αὐτῶν εἰς τοιαῦτα συνέδρια. Δὲν περιῆλθον ἕως ἡμᾶς αἱ περὶ διαφόρων ἐμπορικῶν διενέξεων ἀποφάσεις τῶν συνεδρίων τούτων, αἵτινες ἐδύναντο νὰ

(α) Αἰσχ. κατὰ Κτησιφ.

(β) Καὶ προστάτας τοῦ ἐμπορίου, αὗται αἱ πόλεις εἰσὶν αἱ παρέχουσαι. Ἡροδ. Βιβ. Β'. κεφ. 178.

χρησιμεύσωσι τὰ μέγιστα καὶ ἐν παντὶ καιρῷ ὡς νομολογία ἐπὶ τῶν διενέξεων τῶν ἐθνῶν.

Ὁ Περικλῆς συγκαλέσας εἰς τὰς Ἀθήνας γενικὴν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων συνέλευσιν, προεκήρυξεν ὅτι ἔμελλεν αὕτη νὰ ὁρίσῃ καὶ νὰ ἀποφασίσῃ πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸ κοινὸν ναυτικὸν δίκαιον τῶν Ἑλλήνων (α). Πολιτικαὶ ῥᾳδιουργίαι κατὰ τῆς γενικῆς τῶν Ἀθηναίων ἐπιῤῥοῆς καὶ ἡγεμονείας ἐμπόδισαν τὴν συγκρότησιν τῆς συνελεύσεως ταύτης, ἥτις ὑπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις κοινοῦ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν φιλοδικαίου καὶ φιλοτίμου πνεύματος ἔμελλε βεβαίως νὰ θέσῃ ναυτικοὺς κανόνας ἱκανοὺς νὰ ἐξασφαλίσωσι τὸ ἐμπόριον καὶ τοὺς πλέοντας ἀπὸ πάσης πειρατικῆς διαγωγῆς καὶ ἀπὸ πάσης βλάβης, καὶ νὰ διαμείνωσιν ἀξιοθαύμαστα πρωτότυπα ἔργα πολιτικῆς καὶ νομοθεσίας, ὡς ἔμειναν ἄλλα ἀμίμητα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔργα.

Στερηθέντες καὶ τῶν ἐκφράσεων τῆς τοιαύτης πολιτικῆς συνελεύσεως, καὶ τῶν πλείστων ἀποφάσεων τῶν Ἀμφικτυόνων καὶ ἄλλων πολιτικῶν συνεδρίων περὶ τῶν μεταξὺ τῶν ἐθνῶν ἐμπορικῶν σχέσεων καὶ διενέξεων, ἂς ἀρκεσθῶμεν ἤδη νὰ ἀναφέρωμεν ὅσα

(α) Γράφει ψήφισμα πάντας Ἕλληνας τοὺς ὁποίποτε κατοικοῦντας Εὐρώπης ἢ τῆς Ἀσίας παρακαλεῖν, καὶ μικρὰν καὶ μεγάλην πόλιν εἰς σύλλογον πέμπειν Ἀθήναζε τοὺς βουλευσομένους περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἱερῶν καὶ τῆς θαλάττης ὅπως πλέωσι πάντες ἀδεῶς καὶ τὴν εἰρήνην ἄγουσιν. Ἐπράχθη δ' οὐδὲν οὐδὲ συνῆλθον αἱ πόλεις Λακεδαιμονίων ὑπεναντιωθέντων, ὡς λέγεται. Πλουτ. Περικ.

περὶ τούτων ἱστορικῶς καὶ ἀναντιῤῥήτως γνωρίζομεν. Ὀλίγα μὲν εἶναι, ἱκανὰ δὲ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς εὐθύτητος καὶ δικαιοσύνης τὴν ὁποίαν ἐφήρμοσαν ἐπὶ ἐμπορικῶν ἐθνικῶν ζητημάτων τὰ Ἑλληνικὰ Κράτη.

Ἡ ἄδικος προσβολὴ κατὰ τῶν ἐμπόρων καὶ κατὰ τῆς ἰδιοκτησίας αὐτῶν εἰς τὸν λιμένα πόλεως τινὸς, μὴ ἐπανορθουμένη παρ' αὐτῆς, ἐδύνατο νὰ καταστῇ ζήτημα τοῦ ἐθνικοῦ δικαίου, καὶ νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ὑποχρέωσιν πάσης τῆς πόλεως, ἤτοι τῆς Κυβερνήσεως αὐτῆς, πρὸς πληρωμὴν τῆς ἀποζημιώσεως. Οἱ Ἀμφικτύονες ἐδέχθησαν τὰ παράπονα Θετταλῶν τινῶν ἐμπόρων, τοὺς ὁποίους ἐλήστευσαν οἱ κάτοικοι τῆς Σκύρου Δόλοπες, καὶ κατεδίκασαν ἅπασαν τὴν πόλιν εἰς ἀποζημίωσιν τῶν παθόντων. Ἀλλ' ἡ πόλις ἠνάγκαζεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης μόνους τοὺς ἁρπάσαντας τὰ πράγματα τῶν ἐμπόρων, καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν διχόνοιαν τῶν Δολόπων, μία μερὶς τῶν ὁποίων προσεκάλεσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ παραλάβωσι τὴν πόλιν· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, ἀφ' οὗ παρέλαβον τὴν νῆσον, ἔξωσαν ἀπ' αὐτῆς ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς Δόλοπας (α) ὡς πειρατάς.

(α) Ληϊζόμενοι δὲ τὴν θάλασσαν ἐκ παλαιοῦ, τελευτῶντες οὐδὲ τῶν εἰσπλεόντων παρ' αὐτοῖς καὶ χρωμένων ἀπείχοντο ξένων, ἀλλὰ Θετταλούς τινας ἐμπόρους περὶ τὸ Κτήσιον ὁρμησαμένους συλήσαντες εἶρξαν. Ἐπεὶ δὲ διαδράντες ἐκ τῶν δεσμῶν οἱ ἄνθρωποι δίκην κατεδικάσαντο τῆς πόλεως Ἀμφικτυονικὴν, οὐ βουλομένων τῶν πολλῶν τὰ χρήματα, συνεκτίνειν ἀλλὰ τοὺς ἔχοντας καὶ διηρπακότας ἀποδοῦναι κελευόντων, δείσαντες ἐκεῖνοι πέμπουσι γράμματα πρὸς Κίμωνα ἥκειν μετὰ τῶν νηῶν

Αἱ εἰσπράξεις παρανόμων δασμῶν καὶ φόρων ἀπὸ τοὺς προσερχομένους ἀλλοδαποὺς, καὶ ἡ ἔμμεσος διὰ βαρέων δασμῶν καταπίεσις τοῦ ναυτικοῦ ἐμπορίου τῶν Ἑλλήνων, κατεδικάσθησαν κατὰ τὸ ἐθνικὸν δίκαιον αὐτῶν. Οἱ Ἀμφικτύονες κατεδίκασαν εἰς ἐξολοθρευμὸν τοὺς Κιῤῥαίους, καὶ ὕστερον τοὺς Ἀμφισσεῖς, διότι εἰσέπραττον παράνομα τέλη ἀπὸ τοὺς ἐρχομένους εἰς τὸν λιμένα Κίῤῥας διὰ νὰ μεταβῶσιν εὐσεβείας χάριν εἰς τοὺς Δελφούς (α). Οἱ δὲ Ῥόδιοι, παρακαλούμενοι ἀπὸ πολλοὺς ναυτικοὺς λαοὺς τῶν Ἑλλήνων, ἐκήρυξαν πόλεμον κατὰ τῶν Βυζαντίων διὰ τὰ βαρέα τέλη τὰ ὁποῖα εἰσέπραττον ἐπὶ τῶν ἐξαγομένων ἐκ τοῦ Πόντου (β).

Οἱ Ἀθηναῖοι δυσαρεστηθέντες κατὰ τῶν Μεγαρέων διότι παρὰ τοὺς ἱεροὺς νόμους ἐκαλλιέργησαν ἱερὰν γῆν, καὶ παρεῖχον ἄσυλον καταφυγῆς εἰς τοὺς ἀποδιδράσκοντας ἀπὸ τὰς Ἀθήνας δούλους, ἀπηγόρευσαν εἰς τοὺς Μεγαρεῖς πᾶν εἶδος ἐμπορίου εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀττικῆς καὶ εἰς τοὺς ἐν τῇ κατοχῇ τῶν Ἀθηναίων λιμένας (γ). Παραπονέθησαν οἱ Μεγαρεῖς

ληψόμενον τὴν πόλιν ὑπ' αὐτῶν ἐκδιδομένην. Παραλαβὼν δὲ οὕτω τὴν νῆσον ὁ Κίμων, τοὺς μὲν Δόλοπας ἐξήλασε, Πλουτ. Κίμων 8.

(α) Αἰσχ. κατὰ Κτησιφ. καὶ Στράβων.

(β) Μεγάλης δὲ γενομένης τῆς ἀλυσιτελείας καὶ δυσχρηστίας πᾶσιν ἐκ τοῦ τέλος πράττειν τοὺς Βυζαντίους τῶν ἐξαγομένων ἐκ τοῦ Πόντου, δεινὸν ἡγοῦντο, καὶ πάντες ἐνεκάλουν οἱ πλοϊζόμενοι τοῖς Ῥοδίοις διὰ τὸ δοκεῖν τούτους προεστᾶναι τῶν κατὰ θάλατταν, ἐξ οὗ συνέβη φῦναι τὸν πόλεμον. Πολυβ. Βιβ. Δ'. 47.

(γ) Ὁ Πλούταρχος εἰς τὸν βίον τοῦ Περικλέους λέγει ὅτι

κατὰ τοῦ ψηφίσματος τούτου, προτείναντες ὅτι ἀντέκειτο εἰς τὰ κοινὰ δίκαια τῶν Ἑλλήνων (α), καὶ τὸ ἐν Σπάρτῃ συνέδριον τῶν συμμάχων αὐτονόμων πόλεων κατεδίκασε τὸ ψήφισμα καὶ ἀπεφάσισε τὴν κατάργησιν αὐτοῦ. Ὁ Περικλῆς ἀντέστη, καὶ οὕτως ἔδωκεν, ὡς ὁ Πλούταρχος παρατηρεῖ, τὴν κυρίαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου αἰτίαν, διότι, ἂν τὸ ψήφισμα κατηργεῖτο, ἡ Σπάρτη καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτῆς δὲν εἶχον ἄλλον λόγον παραβάσεως τῶν κοινῶν δικαίων πρὸς κήρυξιν πολέμου κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Ὁ μέγας λοιπὸν καὶ πολυχρονιώτατος ἐκεῖνος πόλεμος δὲν εἶχεν ἄλλην

δὲν ἦσαν γνωστὰ τὰ ἀληθῆ αἴτια τοῦ ψηφίσματος. Ὁ δὲ Θουκυδίδης λέγει· «οἱ Ἀθηναῖοι οὔτε τὸ ψήφισμα καθήρουν ἐπικαλοῦντες ἐπεργασίαν Μεγαρεῦσι τῆς γῆς τῆς ἱερᾶς καὶ ἀορίστου καὶ ἀνδραπόδων ὑποδοχὴν τῶν ἀφισταμένων.» Θουκυδ. Ξυγγρ. Α'. 139.

(α) Προσεγένοντο Μεγαρεῖς αἰτιώμενοι πάσης μὲν ἀγορᾶς, πάντων δὲ λιμένων ὧν Ἀθηναῖοι κρατοῦσιν εἴργεσθαι καὶ ἀπελαύνεσθαι παρὰ τὰ κοινὰ δίκαια καὶ τοὺς γεγενημένους ὅρκους τοῖς Ἕλλησι. Πλουτ. Περικ. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι πεισθέντες τοῖς Μεγαρεῦσιν ἀπέστειλαν πρέσβεις ἐκ τοῦ προφανεστάτου ἀπὸ τῆς τοῦ κοινοῦ Συνεδρίου γνώμης προστάττοντες τοῖς Ἀθηναίοις, ἀνελεῖν τὸ ψήφισμα. Διοδ. Βιϐ. ΙΒ'. 39. Καὶ μάλιστα γε πάντων καὶ εὐδηλότατα προὔλεγον τὸ περὶ Μεγαρέων ψήφισμα καθελοῦσι, μὴ ἂν γενέσθαι πόλεμον. Θουκυδ. Ξυγγρ. Α. κεφ. 139. Καὶ ὁ Ἀριστοφάνης.

Εἶτα Περικλῆς
Ἐμϐαλὼν σπινθῆρα μικρὸν Μεγαρικοῦ ψηφίσματος
Ἐξεφύσησε τοσοῦτον πόλεμον.

φανερὰν καὶ εὔλογον αἰτίαν ἐκτὸς τῆς παραβάσεως τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου τῶν ἐθνῶν.

Οἱ Ἕλληνες ἐχαρακτήριζον τὴν πειρατείαν ὡς κακούργημα κατὰ τῶν ἐθνῶν ἐν γένει καὶ κατὰ τοῦ γενικοῦ ἐμπορίου, καὶ πᾶν Ἑλληνικὸν ἔθνος κατεδίωκεν αὐτὴν κατὰ τὰ κοινὰ δίκαια. Ἐκτὸς τῆς ἔκπαλαι γενομένης ὑπὸ τοῦ Μίνωος καταδιώξεως τῶν πειρατῶν τοῦ Αἰγαίου, οἱ Λύκιοι συστηματικῶς ἀπεστρέφοντο καὶ κατεδίωκον τὴν πειρατείαν· οἱ ἀποικήσαντες εἰς τὴν Λιπάραν καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰόλου Κνίδιοι κατεπολέμησαν τοὺς Τυῤῥηνοὺς πειρατάς· οἱ δὲ Ῥόδιοι, συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως ἐπὶ αἰῶνας κατατρέξαντες ἐν τῇ Μεσογείῳ τὴν πειρατείαν, ἐθαυμάσθησαν καὶ ἐπηνέθησαν παρὰ πάντων τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἐθνῶν διὰ τὴν τοιαύτην εὐεργεσίαν πρὸς τὰ ἔθνη καὶ τὸ ἐμπόριον. Οἱ Ἀθηναῖοι, ἀφοῦ ἐθαλαττοκράτησαν, ἀνέλαβον καὶ τὴν φυλακὴν τῆς θαλάσσης, καὶ μετὰ τοιαύτης σπουδῆς κατεῖχον αὐτήν, ὥστε δὲν ἐθεώρουν οὔτε πρέπον οὔτε συμφέρον νὰ δεχθῶσι τὴν σύμπραξιν τοῦ Βασιλέως Φιλίππου εἰς ταύτην. Αἱ Ἀθηναϊκαὶ τριήρεις ἔπλεον εἰς τὸν Ἑλλήσποντον πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ πλοὸς τῶν σιταγωγῶν πλοίων, καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ ναυτικοῦ ἐμπορίου τῶν Ἑλλήνων, καὶ συνέπλεον μετὰ τῶν ἐμπορικῶν ὁλκάδων πρὸς προστασίαν αὐτῶν. Διὰ τοῦ ψηφίσματος τοῦ Μοιροκλέους ἐκηρύχθη γενικὴ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ ὑπὸ τῶν συμμάχων αὐτῶν καταδίωξις τῶν πειρατῶν καὶ τῶν ἄλλως ἀδικούντων τοὺς ἐμπόρους, καὶ δυνάμει τοῦ ψηφίσματος τούτου κατεδικάσθησαν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων οἱ Μήλιοι εἰς

χρηματικὴν ποινὴν, εἰς πληρωμὴν τῆς ὁποίας κατηναγκάσθησαν βιαίως (α).

Τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικὸν ὑπέφερε πολλὰ παρὰ τῶν Τυῤῥηνῶν καὶ Καρχηδονίων πειρατῶν, καὶ ἐκ τούτων ἐμποδίσθη ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἰταλίας ἀπὸ τῶν Τρωϊκῶν χρόνων ἕως τοῦ Θεοκλέους, ὡς εἴπομεν εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον. Διὰ ταῦτα καὶ οἱ Ἕλληνες, ἐκδικούμενοι κατ' αὐτῶν καὶ κατὰ τῶν Φοινίκων τῶν ὑπηρετούντων τοὺς Πέρσας κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐπειράτευον τὰ πλοῖα αὐτῶν, ὡς ἔπραξεν ὁ διαβόητος ἀρχιπειρατὴς Διονύσιος Φωκαιεὺς (α) μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἰώνων κατὰ τοῦ Δαρείου.

Καὶ ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, καὶ ὕστερον ἐπὶ τοῦ Δημητρίου τοῦ πολιορκητοῦ, οἱ Τυῤῥηνοὶ μετά τινων ἄλλων ὑπηκόων τῆς Ῥώμης ἐπειράτευον ἐν αὐτῇ

(α) Μοιροκλῆς τοίνυν, ὁ τὸ ψήφισμα γράψας κατὰ τῶν τοὺς ἐμπόρους ἀδικούντων, καὶ πείσας οὐ μόνον ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ τοὺς συμμάχους φυλακήν τινα τῶν κακουργούντων ποιήσασθαι.

Οὐ γὰρ δήπου, ὦ Μοιρόκλεις, Μηλίους μὲν κατὰ τὸ σὸν ψήφισμα νῦν εἰσπράξομεν, ὅτι τοὺς λῃστὰς ὑπεδέξαντο, τουτονὶ δὲ ἀφήσομεν. Δημοσθ. κατὰ Θεοκρ. 1339.

(α) Διονύσιος δὲ ὁ Φωκαιεὺς ἐπεί τε ἔμαθε τῶν Ἰώνων τὰ πρήγματα διεφθαρμένα, νέας ἑλὼν τρεῖς τῶν πολεμίων ἀπέπλωεν εἰς μὲν Φώκαιαν οὐκέτι, εὖ εἰδὼς ὡς ἀνδραποδιεῖται σὺν τῇ ἄλλῃ Ἰωνίᾳ, ὁ δὲ ἰθέως ὡς εἶχεν ἔπλωεν ἐς Φοινίκην, γαύλους δὲ ἐνθαῦτα καταδύσας καὶ χρήματα λαβὼν πολλὰ ἔπλωεν ἐς Σικελίαν, ὁρμεόμενος δὲ ἐνθεῦτεν λῃστὴς κατεστήκεεν Ἑλλήνων μὲν οὐδενὸς, Καρχηδονίων δὲ καὶ Τυρσηνῶν. Ἡροδ. Βιβ. Ϛ'. κεφ. 17.

τῇ Ἑλληνικῇ θαλάσσῃ. Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Δημήτριος ἔγραψαν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ὅτι πρὸς χάριν αὐτῶν δὲν ἐτιμώρησαν τοὺς συλληφθέντας ἐξ αὐτῶν τῶν πειρατῶν, ἀπήτουν ὅμως παρὰ τῶν Ῥωμαίων νὰ μὴ ἐπιτρέπωσι τοιαύτην αἰσχρὰν πρᾶξιν (α).

Πολὺ ὕστερον τῆς ἐποχῆς ταύτης, καὶ μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Ῥωμαίων εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀφ' ὅτου κατέπεσεν ἡ ἰσχὺς τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸ γενναῖον φρόνημα αὐτῶν ἐξέλιπεν, ἐγεννήθησαν δὲ αἱ παραφοραὶ τοῦ νοὸς καὶ τῶν ἔργων, εἰς τὰς ὁποίας περιέπιπτον πάντες οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς μεγάλας δυστυχίας τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἐλευθερίας αὐτῶν, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἐν τῷ πρώτῳ αἰῶνι πρὸ Χριστοῦ, ἀνεφάνη ἡ διαβόητος καταστᾶσα πειρατεία τῶν Κρητῶν, τὴν ὁποίαν μετήρχοντο τὰ ἐν αὐτῇ μισθοφορικὰ στρατεύματα, καὶ ἥτις ἔλαβε τὸν χαρακτῆρα τῆς ὑπὸ τῶν πολεμίων ναυτικῆς καταδρομῆς τοῦ ἐμπορίου, συμπραττόντων τῶν Κρητῶν εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Μιθριδάτου Εὐπάτορος κατὰ τῶν Ῥωμαίων (β). Ἀφ' οὗ

(α) Καὶ πρότερον μὲν ναῦς ἐκέκτηντο (οἱ τοῦ Ἀντίου κάτοικοι) καὶ ἐκοινόνουν τῶν ληστηρίων τοῖς Τυῤῥηνοῖς, καίπερ ἤδη Ῥωμαίοις ὑπακούοντες. Διόπερ καὶ Ἀλέξανδρος πρώην ἐγκαλῶν ἐπέστειλε καὶ Δημήτριος ὕστερον τοὺς ἁλόντας τῶν ληστῶν ἀναπέμπων τοῖς Ῥωμαίοις, χαρίζεσθαι μὲν ἔφη αὐτοῖς τὰ σώματα διὰ τὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας συγγένειαν, οὐκ ἀξιοῦν δὲ τοὺς αὐτοὺς ἄνδρας στρατηγεῖν τε τῆς Ἰταλίας καὶ ληστήρια ἐκπέμπειν. Στραβ. 232.

(β) Ὑπὲρ δὲ τῆς Κρήτης ὁμολογεῖται, διότι κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους ἐτύγχανεν εὐνομουμένη καὶ ζηλωτὰς ἑαυτῆς τοὺς ἀρίστους τῶν Ἑλλήνων ἀπέφηνεν. Ὕστερον δὲ ἐπὶ χεῖρον με-

δὲ ἐξέπεσεν ἐν Κύπρῳ καὶ ἐν Κιλικίᾳ ἡ Ἑλληνικὴ ἡγεμονεία καὶ διοίκησις τῶν Τελαμώνων, καὶ ἡ τῶν Ῥοδίων ναυτικὴ δύναμις καὶ ἐπιῤῥοὴ, ὑπερῆρε τὴν κεφαλὴν ἡ ἀκράτητος καὶ κακοηθεστάτη πειρατεία τῶν Κιλίκων, ἡνωμένη μετὰ τῆς ἀνοσιωτέρας σωματεμπορίας ἐλευθέρων ἀνθρώπων (α).

Ὑπῆρξαν βεβαίως καὶ εἰς τοὺς προτέρους χρόνους καὶ πολλοὶ καὶ θρασεῖς καὶ ἰσχυροὶ καταστάντες πειραταί. Ὁ φοβερὸς ἀρχιπειρατὴς Σκίρπαλος, εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ Πειραιῶς περὶ τὴν Αἴγιναν πλέοντα συνέλαβε καὶ ἐδουλαγώγησε τὸν κυνικὸν Διογένην, καὶ συμμορία πειρατῶν ἀφήρεσεν ἀπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Ἀθηναίων τὴν Ἁλόννησον· ἄλλοι δὲ πειραταὶ κατέλαβον ἄλλους τινὰς τόπους καὶ παράλια. Ἀλλ' ὅλαι αἱ τοιαῦται πράξεις ἐθεωροῦντο καὶ κατεδιώκοντο ὡς κακουργήματα, καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἀνεγνώρισαν τὸ κράτος τῆς πειρατείας ἐν οὐδεμιᾷ ἐποχῇ, ὡς ἡ νέα Εὐρώπη ἠνέχετο καὶ ἀνεγνώριζε τὸ

τέβαλεν ἐπὶ πλεῖστον. Μετὰ γὰρ τοὺς Τυῤῥηνοὺς οἳ μάλιστα ἐδῄωσαν τὴν καθ' ἡμᾶς θάλατταν, οὗτοι εἰσὶν οἱ διαδεξάμενοι τὰ ληστήρια. Συχνοῦ δὲ ὄντος ἐν αὐτῇ (Κρήτῃ) τοῦ μισθοφορικοῦ στρατιωτικοῦ πλήθους, ἐξ οὗ καὶ τὰ ληστήρια πληροῦσθαι συνέβαινεν Στραβ. 477.

Ὅτι Κρήτη ἐξ ἀρχῆς εὐνοϊκῶς ἔχειν ἐδόκει Μιθριδάτῃ βασιλεύοντι Πόντου, καὶ αὐτῷ μισθοφορῆσαι πολεμοῦντι Ῥωμαίοις ἐλέγετο. Ἔδοξε δὲ καὶ τοῖς πλεονάσασι τότε λησταῖς ἐς χάριν τοῦ Μιθριδάτου συλλαβεῖν καὶ συμμαχῆσαι σαφῶς διωκομένους ὑπὸ Μάρκου Ἀντωνίου. Ἀππ. Σικελ.

(α) Στραβ. 668. 671. 672.

κράτος τῆς πειρατείας τῶν Ἀλγερίνων, Τουνεζίνων κλπ. μεθ' ὧν συνομολόγησαν καί τινα μικρὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη συνθήκας καὶ χρηματικὰς προσφορὰς πρὸς ἀπαλλαγὴν τοῦ ναυτικοῦ ἀπὸ τὴν πειρατικὴν καταδρομήν.

Οἱ Ἕλληνες ἐπρέσβευον ὅτι ἡ κατοχὴ τῶν πειρατῶν δὲν ἀφῄρει τὴν κατοχὴν τοῦ νομίμου κυρίου ἐπί τινος χώρας, ὥστε οἱαδήποτε ναυτικὴ δύναμις ἀπεδίωκε τοὺς πειρατὰς, ὤφειλε κατὰ δίκαιον νὰ παραδώσῃ τὴν ἀπαλλαχθεῖσαν ἀπ' αὐτοὺς χώραν εἰς τὸν νόμιμον κύριον αὐτῆς. Τοιούτῳ δικαιώματι ἔλαβον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν Ἁλόννησον παρὰ τοῦ Φιλίππου, ἀποδιώξαντος ἀπ' αὐτῆς τοὺς κατασχόντας αὐτὴν πειρατάς. Τὸ δίκαιον τοῦτο ἐπεκράτει καὶ ἐπὶ τῶν κινητῶν πραγμάτων (α).

Ἐν πολέμῳ ὑπῆρχε τὸ δίκαιον τῆς συλλήψεως καὶ δημεύσεως τῶν ἐχθρικῶν πλοίων καὶ φορτίων, καὶ ἰδιωτικὰ πλοῖα ὡπλίζοντο καὶ ἔτρεχον ἐπὶ λείαν. Ἡ ἀνωτέρα πολιτικὴ Ἀρχὴ ἐδίκαζε καὶ ἀπεφαίνετο περὶ τοῦ δικαίου τῆς συλλήψεως καὶ δημεύσεως. Ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἐδίκασε καὶ κατεδίκασεν ὡς πολέμια τὰ φορτία τῆς Ναυκρατιτικῆς ὁλκάδος, τὴν ὁποίαν συνέλαβον ἐν τῇ θαλάσσῃ οἱ τριήραρχοι Ἀρχέβιος καὶ Λυσιθείδας (β). Ἐπὶ δὲ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ἀν-

(α) Ὁ δὲ τοὺς λῃστὰς τιμωρησάμενος καὶ κρατήσας οὐκ ἂν δήπου εἰκότα λέγοι, εἰ φαίη, ἃ ἐκεῖνοι ἀδίκως καὶ ἀλλότρια εἶχον ταῦθ' ἑαυτοῦ γίγνεσθαι. Δημοσθ. Περὶ Ἁλοννήσου 77.

(β) Οἱ Ναυκρατῖται ἐλθόντες Ἀθήναζε τὸν δῆμον ἱκέτευον, ὁ δὲ δῆμος ἔγνω πολέμια εἶναι τὰ χρήματα καὶ μὴ δεῖν ἀποδο-

τιγόνου ὁ φρούραρχος τῆς Ἄνδρου ἀπεφάσισεν ὡς πολέμια τὸ πλοῖον τοῦ Ἀράτου καὶ τὰ ἐν αὐτῷ (α).

Ἀλλὰ καὶ ὅταν πόλις τις ἢ ἰδιῶται δὲν ἐπετύγχανον τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς ζημίας ἣν ἔπαθον παρὰ ξένου Κράτους ἢ παρὰ ξένων ἰδιωτῶν, ἐδίδετο τὸ δικαίωμα τῆς συλλήψεως καὶ ἀφαιρέσεως τῶν πλοίων καὶ πραγμάτων παντὸς ὁμογενοῦς τῶν ἀδικησάντων. Τοῦτο ἐλέγετο σύλα διδόναι καὶ σύλα εἶναι (β). Ὥστε τὸ δικαίωμα τῶν συλῶν (prises) δὲν ὑπῆρχε μόνον ὡς δικαίωμα τοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ ὡς δικαίωμα βιαίας καὶ ἐθνικῆς αὐτοδικίας (represailles). Δὲν ἔχομεν ὅμως πληροφορίας περὶ τῶν περιστάσεων καθ' ἃς ἦτον ἐπιτετραμμένον τὸ τοιοῦτον, καὶ περὶ τῶν τρόπων δι' ὧν ἐξετελεῖτο. Εἰς τὸ Βιβ. Β'.τῶν λεγομένων οἰκονομικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους εὑρίσκομεν ὅτι οἱ Καρχηδόνιοι, ἔν τινι περιστάσει ἀχρηματίας, προσεκάλεσαν πάντας τοὺς πολίτας καὶ μετοίκους νὰ ἀπογράψωσιν ἐὰν καὶ ὅ,τι εἶχον δικαίωμα συλῶν κατὰ πόλεως ἢ ἰδιώτου, καὶ ἀφ' οὗ ἔλαβον πολλὰς τοιαύτας δηλώσεις, κατέλαβον λόγῳ δικαιώματος συλῶν τὰ εἰς τὸν Πόντον πλέοντα πλοῖα, καὶ τοῦτο λέγει ὁ συγγραφεὺς τῶν Οἰκονομικῶν, ὅτι ἔπραξαν μετ' εὐλόγου προφάσεως,

θῆναι. Λιβαν. ὑπόθεσις εἰς τὸν κατὰ Τιμοκρ. τοῦ Δημοσθ. καὶ ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ τοῦ Δημοσθένους.

(α) Τὰ μέν τοι κομιζόμενα καὶ τὴν ναῦν καὶ τοὺς θεράποντας, ἀπέφηνε πολέμια καὶ κατέσχε. Πλουτ. Ἄρατος. ΙΒ'.

(β) Σεσυλήμεθα τὰ ἡμέτερα αὐτῶν ὑπὸ τούτων Φασηλιτῶν ὄντων, ὥσπερ διδομένων συλῶν Φασηλίταις κατ' Ἀθηναίων. Δημοσθ. πρὸς Λακρ. 231.

οὐδεμίαν δόσαντες ἀφορμὴν εἰς πόλεμον, ἀφ' οὗ μάλιστα ἀπεζημίωσαν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου πᾶσαν τυχοῦσαν ἄδικον καὶ παράνομον σύλληψιν πλοίων καὶ φορτίων (α). Ἐξάγεται λοιπὸν ὅτι ὑπῆρχε γενικῶς παραδεδεγμένον ἓν δίκαιον συλῶν μεταξὺ μὴ πολεμίων καὶ ἐκτὸς πολέμου. Φαίνεται δὲ ὅτι ἐγίνετο γνωστὸν διά τινος μέσου ὅτι ἡ δεῖνα πόλις ἐνήργει σῦλα κατὰ τῆς δεῖνα, διότι ἐν τῷ ναυτικῷ συμβολαίῳ, τὸ ὁποῖον φέρομεν εἰς τὸ ἑπόμενον κεφάλαιον, εὑρίσκομεν τὸν ὅρον δι' οὗ ὑποχρεοῦται ὁ πλοίαρχος νὰ μὴ μεταβῇ εἰς τόπους, ὅπου ὑπῆρχον σῦλα κατὰ τῶν Ἀθηναίων.

Ὁ πόλεμος καὶ ἀπὸ μικρὰ αἴτια πολλάκις ἀνεφύετο, καὶ οὐδενὸς δικαιώματος τὴν ἀκριβῆ ἀσφάλειαν ἐγγυᾶτο. Ἡ ὀργὴ καὶ ἡ ἀγανάκτησις ὑπερέβαινον πολλάκις τὰ ὅρια τῆς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ πολέμου ἀναγκαίας βλάβης καὶ ἀμύνης. Ἐπήγαζε καὶ τοῦτο ἐκ τῆς θρησκευτικῆς πλάνης τῶν ἀρχαίων, διότι ἀφ' οὗ ὁ Ἀπόλλων ὀργισθεὶς διὰ τὸν τρόπον τοῦ Ἀγαμέμνονος πρὸς τὸν Χρύσην, κατέστρεφε διὰ θανασίμου νόσου τὸ στράτευμα τῶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ θεοὶ ὀργιζόμενοι ἐν τῷ Ἑλληνικῷ καὶ ἐν τῷ Τρωϊκῷ στρατῷ σκληροτάτας ἔπραττον ἐκδικήσεις, ἑπόμενον ἦτο νὰ καταρτισθῇ

(α) Καρχηδόνιοι ἀνήγγειλαν οὖν εἴ τις τῶν πολιτῶν ἢ μετοίκων σύλαν ἔχει κατὰ πόλεως, ἢ ἰδιώτου, ἢ βούλεται λαβεῖν ἀπογράψασθαι. Ἀπογραψαμένων δὲ συχνῶν, τὰ πλοῖα τὰ πλέοντα εἰς τὸν Πόντον ἐσύλων μετὰ προφάσεως εὐλόγου. Ὑπὲρ δὲ τῶν συλῶν διεδικάσαντο, τοῖς δὲ μὴ δικαίως συληθεῖσιν ἡ πόλις ἀπὸ τῶν προσόδων ἀπεδίδου. Ἀριστ. Οἰκονομ. Β'.

σύμφωνον μὲ τὰ τοιαῦτα τὸ γενικὸν φρόνημα περὶ τοῦ δικαίου καὶ τῶν ὁρίων τῆς ἐκδικήσεως καὶ τῆς βλάβης. Ἐνίοτε κατεστρέφοντο πόλεις, ἐξηνδραποδίζοντο οἱ κάτοικοι, καὶ ἰδιωτικαὶ κτήσεις δημόσιαι καθιστάμεναι ἐκληροδοτοῦντο. Ἀνάξια πάσης μνήμης, καὶ αὐτῆς τῆς ἀποστροφῆς, εἶναι τὰ ἔργα τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσίων Διονυσίου κατὰ τῶν ἐμπόρων ἐν γένει καὶ κατὰ τῶν ἐν Συρακούσαις εὑρεθέντων ἐμπόρων Καρχηδονίων, πρὶν κηρύξῃ τὸν κατ' αὐτῶν πόλεμον.

Πᾶσα πρᾶξις ὑπερβαλλούσης καὶ ἀθεμίτου σκληρότητος καὶ ἀδικίας ἐδικαιολόγει τὴν ἀνταπόδοσιν αὐτῆς δι' ἄλλης ὁμοειδοῦς πράξεως, καὶ εἰς τοιαύτας περιστάσεις ἡ ἀσφάλεια τῆς ζωῆς καὶ ἰδιοκτησίας τῶν ἀθώων ἦτον ἀληθὴς δωρεὰ καλῆς τύχης.

Ἐν καιρῷ πολέμου δὲν διεκρίνοντο οἱ ἔμποροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους πολίτας. Οἱ νόμοι καὶ τὰ διοικητικὰ συστήματα προσεκάλουν ἅπαντας ἀνεξαιρέτως εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος καὶ εἰς τὴν βλάβην τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἐμπόρων ἐξεστράτευον κατὰ ξηρὰν ἢ κατὰ θάλασσαν (α). Κατά τινας περιστάσεις

(α) Ἡ ὑπὸ τὸν στίχ. 905 τοῦ Πλούτου τοῦ Ἀριστοφάνους σημείωσις τοῦ σχολιαστοῦ περὶ ἀπαλλαγῆς τῶν ἐμπόρων ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τὰς εἰσφορὰς ἐν καιρῷ πολέμου, καὶ τὸ τοῦ Θεοφίλου ἐν τοῖς Ἰνστιτούτοις λεγόμενον περὶ τῆς ἀτελείας τῶν σιτεμπόρων ἐκρίθησαν ὡς ὅλως ἀνυπόστατα καὶ ὑπὸ τοῦ Βοικίου καὶ παρ' ἄλλων, ὀρθῶς στηριζομένων εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην λόγῳ περὶ τῆς γενικῆς ἁπάντων ὑποχρεώσεως εἰς τὰς εἰσφορὰς λεγόμενα, ἅπερ εἰς τὸ ἑπόμενον κεφάλαιον ἀναφέρομεν. Καὶ ὁ Λυσίας εἰς τὸν κατὰ Σιτοπωλῶν

οἱ μέτοικοι ξένοι ἀπήλαυσαν προνόμια διὰ στρατιωτικὰς ἐκδουλεύσεις, καὶ οἱ δοῦλοι ἠλευθερώθησαν.

Οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὡς ἦσαν αὐτοὶ ἅπαντες στρατιῶται, οὕτως ἐν καιρῷ πολέμου πολιτευόμενοι πρὸς ὅλους κατὰ τὰ ἰδίας αὐτῶν ἀρχὰς, ἐθεώρουν καὶ τοὺς ἀόπλους πολίτας τῶν ἄλλων πόλεων καὶ τοὺς ἐν τῇ θαλάσσῃ ἐμπορευομένους ὡς στρατιώτας. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου δὲν ἤξευρον τί ἔπραττον κατὰ θάλασσαν. Περιέπεσον εἰς τὸ μέγα ἁμάρτημα τοῦ νὰ φονεύσωσιν ὅσους συνέλαβον περὶ τὴν Πελοπόννησον πλέοντας ἐμπόρους Ἀθηναίους, συμμάχους αὐτῶν καὶ οὐδετέρους. Ὁ δὲ Σπαρτιάτης στρατηγὸς Ἀλκίδας, πλέων περὶ τὴν Λέσβον καὶ τὴν Ἰωνίαν, ἐφόνευεν ὅσους ἐν τῇ θαλάσσῃ συνελάμβανεν ἐκ τῶν φίλων καὶ ὑπηκόων τῶν Ἀθηναίων, ἕως ὅτου διὰ τῆς ὀρθῆς συμβουλῆς τῶν Σαμίων ἀπετράπη ἀπὸ τοιαύτην πρᾶξιν.

Δὲν ἦτον ὅμως αὕτη γενικὴ ἐν πολέμοις πολιτική. Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἴωνες ἐν γένει ἐτήρουν φιλανθρωποτέρας καὶ δικαιοτέρας ἀρχάς. Ἀνταπέδωκαν οἱ Ἀθηναῖοι τὸν φόνον τῶν περὶ τὴν Πελοπόννησον συλληφθέντων ἐμπόρων, φονεύσαντες τοὺς πρέσβεις τῶν Πελοποννησίων, τοὺς ὁποίους ἐν Θράκῃ συνέλαβον μεταβαίνοντας πρὸς τὸν Βασιλέα τῶν Περσῶν (α), καὶ

λόγον λέγει περὶ αὐτῶν, ὅτι ἐν περιπτώσει εἰσφορᾶς πενίαν ἐπροφασίζοντο, ὥστε δὲν ἀπηλλάσσοντο διὰ τὸ εἶδος τοῦ ἐμπορίου των.

(α) Θουκυδ. Ξυγγρ. Β΄. κεφ. 67. Ἀπέκτειναν καὶ ἐς φάραγγας ἐσέβαλον δικαιοῦντες τοῖς αὐτοῖς ἀμύνεσθαι οἷς περ καὶ οἱ

ἀπέστελλον ναυτικὰς δυνάμεις εἰς προστασίαν τοῦ ναυτικοῦ ἐμπορίου αὐτῶν καὶ τῶν συμμάχων. Καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲν ἐπανελάμβανον τὰς σκληρὰς καὶ ἀδίκους κατὰ τῶν ἀόπλων πλοίων καὶ ναυτικῶν πράξεις. Ὁ Σπαρτιάτης Τελευτίας εἰσελθὼν μετὰ τοῦ στόλου του εἰς τὸν Πειραιᾶ, ῥητῶς ἀπηγόρευσε πᾶσαν βλάβην κατὰ τῶν ἐμπορικῶν πλοίων. Συνελάμβανε δὲ καὶ ἐδήμευεν αὐτὰ, καὶ ἠχμαλώτιζε τοὺς ναύτας, καὶ ἐν Πειραιεῖ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, καὶ περὶ τὸ Σούνιον (α). Τοῦτο ἔπραξαν καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν Λακεδαιμονίων ναυάρχων.

Εἰς τοὺς πολιορκουμένους λιμένας, ὅρμους καὶ κόλπους ἀπηγορεύετο ἡ εἴσοδος καὶ ἔξοδος τῶν ἐμπορικῶν πλοίων. Οἱ φέροντες πράγματα χρήσιμα πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀντιστάσεως τῶν πολιορκουμένων ἐκινδύνευον νὰ πάθωσι τὰς μεγίστας ποινὰς, ἐκλαμβανόμενοι ὡς συμμαχοῦντες μετὰ τῶν πολιορκουμένων. Συνήθως ἐδημεύοντο τὰ πλοῖα καὶ φορτία, καὶ ἠχμαλωτίζοντο οἱ ναῦται. Δημήτριος ὅμως ὁ πολιορκητὴς, συλλαβὼν πλοῖον φέρων σῖτον εἰς τὴν πολιορκουμένην παρ' αὐτοῦ Ἀττικὴν, ἐκρέμασε τὸν κυβερνήτην καὶ τὸν ἔμπορον, ὑπερβὰς τὸ κοινὸν σύνηθες δίκαιον, διὰ νὰ φέρῃ τρόμον εἰς τοὺς σιταγωγοῦντας (β). Οἱ τολμηρότεροι τῷ ὄντι τῶν κερδοσκόπων

Λακεδαιμόνιοι ὑπῆρξαν τοὺς ἐμπόρους οὓς ἔλαβον Ἀθηναίων καὶ τῶν ξυμμάχων ἐν ὁλκάσι περὶ Πελοπόννησον πλέοντας, ἀποκτείναντες καὶ ἐς φάραγγας ἐσβαλόντες.

(α) Ξενοφ. Ἑλλην. Βιβ. Ε'. κεφ. ά.

(β) Καὶ ναῦν τινὰ λαβὼν ἔχουσαν σῖτον καὶ εἰσάγουσαν τοῖς

ἐπεχείρουν, καὶ ἐν πολλοῖς κινδύνοις, νὰ φέρωσι σῖτον εἰς τοὺς πολιουρκουμένους τόπους, διότι ἡ τιμὴ αὐτοῦ ἀνεβιβάζετο ὑπὲρ πᾶν μέτρον. Ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Σύλλα, ἐτιμήθη καὶ χιλίας δραχμὰς κατὰ μέδιμνον.

Ἀπηγορεύετο, καὶ ἴσως ἐπὶ τῇ βαρυτέρᾳ ποινῇ, ἀπηγορεύετο καὶ πᾶν δάνειον χρημάτων ἐπὶ ἐχθρικοῦ πλοίου (α) κατὰ τὸ Ἀττικὸν δίκαιον.

Ἀφ' οὗ ἐξεθέσαμεν τοὺς κυριωτέρους καὶ γενικωτέρους κανόνας τοῦ κοινοῦ δικαίου τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν πραγμάτων, παρατηροῦμεν τελευταῖον ὅτι οἱ θαλαττοκρατοῦντες ἀντεποιοῦντο τὴν διεύθυνσιν τοῦ ναυτικοῦ ἐμπορίου, καὶ τὴν φυλακὴν αὐτοῦ, δι' ἃ ἀπελάμβανον πλεονεκτήματα ἐμπορικά. Τοῦτο ἐξάγεται σαφῶς ἐξ ὧν λέγει ὁ Ξενοφῶν περὶ τῶν ὠφελειῶν τῆς θαλαττοκρατίας, παρατηρῶν ὅτι οἱ θαλαττοκρατοῦντες δύνανται νὰ ἀπολαμβάνωσι παντὸς εἴδους προϊόντα καὶ πράγματα ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα εἰς αὐτούς, ἑκόντων καὶ ἀκόντων τῶν ἄλλων. «Εἴ γάρ τις πόλις (λέγει) » πλουτεῖ ξύλοις ναυπηγησίμοις, ποῖ διαθήσεται, ἐὰν » μὴ πείσῃ τὸν ἄρχοντα τῆς θαλάσσης; τί δ' εἴτις σι- » δήρῳ ἢ χαλκῷ ἢ λίνῳ πλουτεῖ πόλις, ποῖ διαθήσεται » ἐὰν μὴ πείσῃ τὸν ἄρχοντα τῆς θαλάσσης;»

Ἀθηναίοις, ἐκρέμασε τὸν ἔμπορον καὶ τὸν κυβερνήτην, ὥστε τῶν ἄλλων ἀποτρεπομένων διὰ φόβον, σύντονον λιμὸν ἐν Ἄστει γενέσθαι, πρὸς δὲ τῷ λιμῷ καὶ τῶν ἄλλων ἀπορίαν. Πλουταρχ. Δημητ. 13.

(α) Ἢ χρήματα τοῖς τῶν ἀντιπάλων ναυσὶ παρέχειν τινὰ πείθει. Ἀριστοφ. Βάτραχοι.

Οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες μόνοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἔλαβον ὁμολογουμένην παρὰ τῆς Σπάρτης καὶ παρὰ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων τὴν κατὰ θάλασσαν ἡγεμονείαν, καὶ ἐθαλαττοκράτησαν, ἀπήλαυσαν τῷ ὄντι πολλὰς ἐμπορικὰς ὠφελείας, αἱ σημαντικώτεραι τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸ τέλος τῆς τριακοστῆς ὅλων τῶν διὰ τὰς Ἀθήνας μεταφερομένων φορτίων σίτου ἀπὸ τὴν Θεοδοσίαν καὶ ἄλλους λιμένας ὑποκειμένους εἰς τὸν Βασιλέα τοῦ Πόντου Λεύκωνα καὶ Παρεισάδην, καὶ τὸ προνόμιον τῆς πρὸ πάντων τῶν ἄλλων πλοίων φορτώσεως τῶν Ἀθηναϊκῶν πλοίων εἰς τοὺς λιμένας τούτους. Ἐλάμβανον δὲ καὶ χρήματα καὶ δῶρα ἀπὸ τὰς ἐμπορικὰς πόλεις τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλλήνων, διὰ νὰ φυλάττωσι τὰ ἐκπλέοντα πλοῖα αὐτῶν (α). Κατεχράσθησαν ὅμως εἰς τὰς τοιαύτας ἀργυρολογίας, καὶ ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὸν κατ' αὐτῶν πόλεμον τῶν Ῥοδίων, τῶν Χίων καὶ Βυζαντίων, τὸν συμμαχικὸν ὀνομασθέντα.

(α) Πάντες ὅσοι ποτ' ἐκπεπλεύκασι παρ' ὑμῶν στρατηγοί, καὶ παρὰ Χίων καὶ παρ' Ἐρυθραίων, καὶ παρ' ὧν ἂν ἕκαστοι δύνωνται, τούτων τῶν τὴν Ἀσίαν οἰκούντων λέγω, χρήματα λαμβάνουσι. Καὶ διδόασιν οἱ διδόντες οὔτε τὰ μικρὰ οὔτε τὰ πολλὰ ἀντ' οὐδενός, ἀλλ' ὠνούμενοι μὴ ἀδικεῖσθαι τοὺς παρ' αὐτῶν ἐκπλέοντας ἐμπόρους, μὴ συλλᾶσθαι, παραπέμπεσθαι τὰ πλοῖα τὰ αὐτῶν, τὰ τοιαῦτα. Φασὶ δ' εὐνοίας διδόναι. Δημοσθ. περὶ τῶν ἐν Χεῤῥονήσῳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Διοικητικοὶ καὶ οἰκονομικοὶ κανονισμοὶ τοῦ ἐμπορίου.

Τέκνα τοῦ πολιτισμοῦ ὑπῆρξαν οἱ διοικητικοὶ κανονισμοὶ τοῦ ἐμπορίου, καὶ πᾶν εἶδος καὶ πᾶσα κατάστασις πολιτισμοῦ ἐγέννησεν ὁμοίας μὲ αὐτὸν, καὶ ἀναλόγους πρὸς αὐτὸν τὰς ἀρχὰς, ἐφ' ὧν ἐστηρίχθησαν οἱ τοιοῦτοι κανονισμοί. Πρὸ τοῦ Σόλωνος ἐπώλουν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ τέκνα των διὰ νὰ πληρώσωσι τοὺς δανειστὰς χρημάτων, ὑπεθήκευον τὰ σώματα τῶν πολιτῶν πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν δανείων, καὶ ἐπώλουν τοὺς καθυστερήσαντας ὀφειλέτας ὡς δούλους (α). Ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ κατήργησε τὸ ἀχρεῖον τοῦτο ἐμπόριον διὰ τῶν νόμων τοῦ Σόλωνος, καὶ ἡ πρόοδος τῆς θείας τοῦ Εὐαγγελίου διδασκαλίας κατήργησε πᾶν ἐμπόριον ἀνθρωπίνων σωμάτων, καὶ ἀπεφάσισε τὴν ἐξαφάνισιν παντὸς λειψάνου τοιαύτης κακουργίας.

Αἱ Ἀθῆναι, διότι προηγήθησαν ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων εἰς τὴν τακτοποίησιν τῆς κοινωνίας, εἰς τὴν σύστασιν εὐτάκτου Κυβερνήσεως, καὶ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν γραπτῶν νόμων, πιστεύομεν ὅτι αἱ Ἀθῆναι πρῶται ἐνομοθέτησαν καὶ διοικητικοὺς κανονισμοὺς

(α) Χρέα λαμβάνοντες ἐπὶ τοῖς σώμασιν ἀγώγιμοι τοῖς δανείζουσιν ἦσαν, οἱ μὲν αὐτοῦ δουλεύοντες, οἱ δὲ ἐπὶ τὴν ξένην πιπρασκόμενοι. Πολλοὶ δὲ καὶ παῖδας ἰδίους ἠναγκάζοντο πωλεῖν, οὐδεὶς γὰρ νόμος ἐκώλυε. Πλουταρ. Σόλων. 13.

τοῦ ἐμπορίου. Διεσώθησαν πολλαὶ τῶν διατάξεων τούτων, ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐμπορίου ἐκανονίζοντο κατὰ γενικὴν ἀρχὴν, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐπρέσβευον ἀναγκαῖα μέτρα πρὸς διατήρησιν τῆς κοινῆς εὐκοσμίας καὶ ἠθικῆς, καὶ τῆς κοινῆς ἀσφαλείας τῆς πόλεως καὶ τῆς πολιτείας. Τὸ ἐμπόριον ἔπρεπε νὰ ὑπηρετῇ, νὰ μὴ βλάπτῃ ὅμως τὴν κοινωνίαν.

Ὅλαι αἱ πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἐφρόντιζον περὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ ἐμπορίου, καὶ ἐκ τῶν πρωτίστων ἀντικειμένων τῆς μελέτης καὶ ἐνεργείας πάσης ἐσωτερικῆς διοικήσεως ὑπῆρχεν ἡ σκέψις καὶ ὁ κανονισμὸς περὶ τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων (α). Ἕκαστον ὅμως Κράτος ἔπραττε περὶ τούτων κατὰ τὰς ἰδίας αὐτοῦ περιστάσεις καὶ ἀνάγκας, καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἐπικρατοῦν ἐν αὐτῷ κοινὸν πνεῦμα. Ἐκ τῶν σωζομένων τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων δὲν ἔχομεν τὰς περὶ τῶν τοιούτων κανονισμῶν τῶν διαφόρων Ἑλληνικῶν ἐπικρατειῶν πληροφορίας, καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν εἰμὴ δι' εἰκασιῶν καὶ πιθανολογιῶν περὶ

(α) Πρώτη μὲν οὖν ἐπιμέλεια των ἀναγκαίων ἡ περὶ τὴν ἀγορὰν, ἐφ' ᾗ δεῖ τινα ἀρχὴν εἶναι τὴν ἐφορῶσαν περί τε τὰ συμβόλαια καὶ τὴν εὐκοσμίαν. Ἀριστ. Πολιτ. Βιϐ. Ϛ'. κεφ. έ.

Σχεδὸν γὰρ περὶ ὧν βουλεύονται πάντες τὰ μέγιστα τυγχάνει πέντε τὸν ἀριθμόν. Ταῦτα δ' ἐστὶ, περὶ πόρων, περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης, περὶ φυλακῆς τῆς χώρας καὶ τῶν ἐξαγομένων καὶ εἰσαγομένων, καὶ περὶ νομοθεσίας. (Παρακατιὼν δὲ λέγει) καὶ τίνων εἰσαγωγῆς δέονται καὶ τινων ἐξαγωγῆς, ἵνα πρὸς τούτοις καὶ συνθῆκαι καὶ συμϐολαὶ γίγνονται. Ἀριστοτ. Ῥητ. Βιϐ. Α'. κεφάλαιον 4.

τούτων. Ἀρχούμεθα λοιπὸν εἰς τὰς διασωθείσας διοικητικὰς διατάξεις τῶν Ἀθηναίων περὶ ἐμπορίου καὶ τεχνῶν.

Ἐν γένει οἱ διοικητικοὶ κανονισμοὶ τοῦ ἐμπορίου σκοπὸν εἶχον νὰ καταστήσωσι τὸ ἐμπόριον ὠφέλιμον, προφυλάττοντες τὴν πόλιν, τοὺς πολίτας καὶ αὐτὸ τὸ ἐμπόριον ἀπὸ τὰς ἀπάτας, ἀπὸ τοὺς κινδύνους, ἀπὸ τὴν βλάβην καὶ ἀπὸ πάντα τὰ αἰσχρὰ ἐπινοήματα καὶ ἔργα τῆς πονηρίας καὶ φαυλότητος. Δὲν ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ τούτου καθ' ὁλοκληρίαν καὶ καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς, ποτὲ μὲν διότι ἀντέκειντο εἰς τὰ κοινὰ ἤθη καὶ εἰς τὴν γενικὴν θέλησιν ὑπὸ τῆς ὁποίας κατεβάλλοντο· ἄλλοτε, διότι καθίσταντο δυσκολώτατοι κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν, καὶ ἀπωθοῦντο καθ' ὅσον παρεβίαζον τὴν ἀφεύκτως ἀναγκαίαν διὰ τὴν ὕπαρξιν καὶ ἐξάσκησιν τοῦ ἐμπορίου ἐλευθερίαν· καὶ ἄλλοτε, διότι ἡ ἐπίνοια καὶ οἱ ὅροι τοιούτων διατάξεων ὑπῆρξαν ἀτελεῖς καὶ ἄτεχνοι, ἐξ ἀπειρίας ἢ ἀπροσεξίας. Ἀδιαφιλονείκητος ὅμως ἀπεδείχθη ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως τοιούτων κανονισμῶν. Ἡ πεῖρα τῶν χρόνων, ἡ μεταβολὴ καὶ ἡ πρόοδος τῶν ἐμπορικῶν πραγμάτων ἐδύνατο νὰ φέρῃ οἵαν ἔφερε, καὶ μετὰ καιρὸν μέλλει νὰ φέρῃ τελειοτέρας διατάξεις αὐτῶν. Οὐδὲν ὅμως τῶν εὐνομουμένων ἐθνῶν παραλείπει αὐτοὺς, δυνάμενον νὰ παραδεχθῇ τὴν ἀφαίρεσιν πάσης ἐπιτηρήσεως τοῦ ἐμπορίου, καὶ μάλιστα τοῦ λεπτομεροῦς ἐμπορίου τῶν ἀγορῶν, τῶν τροφίμων, τῶν ἰατρικῶν κλπ. καὶ τῆς χρήσεως τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τοῦ Σόλωνος, καὶ εἰς τὰς Συρακούσας καὶ εἰς ἄλλας πόλεις ἐτέθησαν νόμοι

κατὰ τῆς πολυτελείας καὶ τοῦ στολισμοῦ τῶν γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, καὶ ὁ Διόδωρος παρατηρεῖ ὅτι ἐκ τῶν τοιούτων νόμων οἱ τοῦ νομοθέτου τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Λοκρῶν Ζαλεύκου ἐπέτυχον πλέον τῶν ἄλλων, διότι ἀντὶ τῆς χρηματικῆς ποινῆς, ἥτις ἐπεβάλλετο εἰς τὰς παραβάσεις τῶν τοιούτων νόμων, ὁ Ζάλευκος προσῆψε διὰ τοῦ νόμου ὀνειδιστικήν τινα ἐπωνυμίαν κατὰ τοῦ παραβάτου. Εἶπε, δηλαδή, «γυναικὶ ἐλευθέρᾳ μὴ πλεῖον ἀκολουθεῖν μιᾶς θεραπαινίδος ἐὰν μὴ μεθύῃ», ὥστε ἕκαστος ἐδύνατο ἀνεγκλήτως νὰ ὀνομάσῃ μέθυσον τὴν συνοδευομένην ὑπὸ πλειόνων θεραπαινίδων. Καὶ οὕτως ἐν τοῖς ἄλλοις. Ἀλλ' ἀδρανεῖς ἔμειναν τελευταῖον ἅπαντες οἱ νόμοι κατὰ τῆς πολυτελείας, καὶ αὐτὴ ἡ διὰ τῆς κοινῆς παροιμίας «πάλαι ποτ' ἦσαν ἄλκιμοι Μιλήσιοι» περιφρονητικὴ πρόσρησις τῆς κοινῆς γνώμης κατὰ τῶν ἐκπεσόντων ὡς οἱ Μιλήσιοι ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχον ἀνδρίαν καὶ ἀρετὴν ἕνεκα τῆς τρυφῆς καὶ πολυτελείας. Πολλὰ ὑπῆρξαν τὰ αἴτια δι' ἃ καὶ οἱ νόμοι καὶ αἱ τῶν φρονίμων γνῶμαι καὶ συμβουλαὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἰσχύσωσι κατὰ τῆς προόδου τῆς πολυτελείας καὶ διαφθορᾶς, ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα ἐξέρχονται τῶν ὁρίων τῆς πραγματείας μας.

Διὰ τῶν νόμων τοῦ Σόλωνος ἐτιμωρήθη ἡ ἀργία, καὶ διὰ τῶν νόμων τοῦ Δράκοντος ἐτιμωρήθη αὐστηρότερον. Εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν Κόρινθον ὁ ἀκτήμων καὶ ὁ ἄνευ ἐπαγγέλματος ἀργός, μὴ δυνάμενος νὰ ἀποδείξῃ πόθεν ἐπορίζετο τὰς εἰς τὸν βίον δαπάνας, ὑπέκυπτεν εἰς τὰς βαρυτέρας ποινάς, διότι διὰ τὴν κατάστασιν τῆς κοινωνίας καὶ τῶν ἠθῶν εἰς τὰς δύω ταύτας πόλεις, καὶ εἰς ἄλλας ἴσως ἐξίσου

πολυανθρώπους καὶ πολυξένους, ὁ τοιοῦτος ἀργὸς ἐλογίζετο ἐπὶ μόνῃ τῇ ἀποδείξει τῆς ἀργίας, καὶ ἄνευ ἄλλης ἐρεύνης, ἔνοχος μεγάλων κακουργημάτων (α). Ἀλλ' οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος ἐπέβαλλον εἰς τοὺς γονεῖς τὸ καθῆκον νὰ ἐπιμελῶνται εἰς τὸ νὰ μάθωσιν οἱ υἱοί των τέχνην τινὰ ἢ νὰ δοθῶσιν εἰς τὸ ἐμπόριον, ἀφ' οὗ ἐμάνθανον πρῶτον τὰ εἰς ἕκαστον ἀναγκαῖα κοινὰ γράμματα, καὶ ἐγυμνάζοντο νὰ κολυμβῶσι, δὲν ἦσαν δὲ ἐξ ἐκείνων οἵτινες εὐποροῦντες ἐδύναντο νὰ ἀσχολῶνται εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ εἰς τὰς θεωρητικὰς ἐπιστήμας, καὶ εἰς τὰ γυμνάσια (β). Οἱ παραμελήσαντες τοιαῦτα καθήκοντα γονεῖς δὲν εἶχον δικαίωμα νὰ ἀπαιτήσωσι διατροφὴν ἀπὸ τὸ παραμεληθὲν τέκνον.

Πρὸς τελειοποίησιν τῶν τεχνῶν καὶ πρὸς διανομὴν

(α) Τοὺς τῆς ἀργίας ἁλόντας ἀποκτεῖναι. Πλουτ. Σόλ. Καὶ ὁ ἀργὸς ὑπεύθυνος ἔστω παντὶ τῷ βουλομένῳ γράψασθαι. Διογ. Λαερτ. Σόλων. Τῆς δὲ ἀργίας, ἐπὶ μὲν Δράκοντος ἀτιμία ἦν τὸ τίμημα· ἐπὶ δὲ Σόλωνος. εἰ τρίς τις ἁλώῃ, ἠτιμοῦτο. Πολυδ. Βιβ. Η'. κεφ. 6.

Νόμιμον τοῦτ' ἐστι βέλτιστ' ἐνθάδε
Κορινθίοισιν·
Ἐὰν δὲ μηδ' ὁτιοῦν ἔχων ζῇ πολυτελῶς,
Τῷ δημίῳ παρέδωκαν αὐτόν.

Δίφιλος ἐν Ἐμπόρῳ. παρ' Ἀθην. Βιβ. ς'. 228.

(β) Μήτε νεῖν, μήτε γράμματα· ἐπὶ τῶν ἀμαθῶν, ταῦτα γὰρ ἐκ παιδόθεν ἐν ταῖς Ἀθήναις ἐμάνθανον. Σουΐδ. Τοὺς μὲν γὰρ ὑποδεέστερον πράττοντας ἐπὶ τὰς γεωργίας καὶ τὰς ἐμπορίας ἔτρεπον, τοὺς δὲ βίον ἱκανὸν κεκτημένους, περὶ τὴν ἱππικὴν, καὶ τὰ γυμνάσια, καὶ τὴν κυνηγεσίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἠνάγκασαν διατρίβειν. Ἰσοκρ. Ἀρειοπαγ. καὶ Δημοσθ. πρὸς Εὔβουλ.

τῆς ἐργασίας, ἀπηγόρευον οἱ νόμοι τῶν Ἀθηνῶν νὰ μετέρχεταί τις δύω τέχνας· δὲν ὑπεχρέωσαν ὅμως, ὡς οἱ Αἰγύπτιοι, τοὺς υἱοὺς νὰ μανθάνωσι τὴν τέχνην τοῦ πατρὸς καὶ ὄχι ἄλλην, καὶ δὲν ἐμπόδισαν τὴν μάθησιν πολλῶν τεχνῶν, ἀλλὰ μόνην τὴν σύγχρονον ἐξάσκησιν δύω ἢ πλειόνων τεχνῶν· ὥστε ὁ σήμερον ὑποδηματοποιός, ἐδύνατο αὔριον νὰ μετέρχεται τὴν μαχαιροποιίαν, ἀλλὰ μόνον τὴν μίαν, ἢ τὴν ἄλλην τέχνην.

Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ πολλοὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων περιεφρόνουν τοὺς χειροτέχνας. Οἱ Κορίνθιοι ὅμως ἐτίμων αὐτούς, καὶ ὠνόμαζον μάλιστα τοὺς στελλομένους εἰς τὰς ἀποικίας αὐτῶν διοικητὰς, δημιουργοὺς καὶ ἐπιδημιουργούς, ἤτοι τεχνίτας καὶ ἐπιστάτας τῶν τεχνιτῶν. Δὲν ἦσαν ὅμως διὰ τοῦτο ἔλλασον πρόθυμοι εἰς πᾶσαν θυσίαν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων, οὔτ' ἔλασσον ἱκανοὶ εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Τιμολέοντος καὶ τῶν Κορινθίων εἰς τὴν Σικελίαν κατὰ τοῦ Ἱκέτου, καὶ αἱ ἀξιοθαύμαστοι μάχαι καὶ νίκαι αὐτῶν κατὰ τῶν μεγίστων δυνάμεων τῶν Καρχηδονίων, καὶ ἡ ἐλευθέρωσις τῶν Συρακουσῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐν Σικελίᾳ Ἑλληνικῶν πόλεων ἀπὸ τὴν τυραννίαν, ἀνήκουσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐνδοξοτέρων μεγαλουργημάτων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ὑπῆρξεν ὅμως κατὰ τῶν Κορινθίων καί τις πρόσαψις πολεμικῆς ἀδρανείας καὶ ἀδιαφορίας περὶ τὰ κοινὰ συμφέροντα τῶν Ἑλλήνων, καὶ οἱ Κορίνθιοι ἐθεώρησαν ὡς πικρὰν εἰρωνείαν τὸ τοῦ Σιμωνίδου· «Κορινθίοις δ' οὐ μέμφεται τὸ Ἴλιον.»

Ὁ Ἡρόδοτος ὑποθέτει ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων ἔμαθον παρὰ τῶν βαρβάρων νὰ περιφρονῶσι τοὺς χειροτέχνας (α). Ὁ Σόλων ἠθέλησε νὰ διορθώσῃ καὶ κατὰ τοῦτο τὸ κοινὸν πνεῦμα τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἀπηγόρευσεν ἐπὶ ποινῇ πᾶν ὄνειδος κατὰ τῆς ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐργασίας πολίτου τινὸς ἢ πολίτιδος (β). Ὑπῆρξε δὲ ἐν Ἀθήναις καὶ ἓν εἶδος συναγωνισμοῦ καὶ ἅμιλλα πρὸς τελειοποίησιν τῶν τεχνῶν, χορηγηθείσης εἰς τὸν ἀριστεύοντα μεταξὺ τῶν ὁμοτέχνων συντάξεως τινὸς ὑπὸ τοῦ δημοσίου, καί τινος τιμῆς (γ). Καὶ ταῦτα πάντα διετάχθησαν πρὸς διόρ-

(α) Εἰ μὲν δὴ καὶ τοῦτο παρ' Αἰγυπτίων μεμαθήκασιν οἱ Ἕλληνες, οὐκ ἔχω ἀτρεκέως κρῖναι, ὁρέων καὶ Θρήϊκας, καὶ Σκύθας, καὶ Πέρσας, καὶ Λυδοὺς καὶ σχεδὸν πάντας τοὺς βαρβάρους ἀποτιμοτέρους τῶν ἄλλων ἡγουμένους πολιητέων, τοὺς τὰς τέχνας μανθάνοντας καὶ τοὺς ἐκγόνους τούτων, τοὺς δ' ἀπηλλαγμένους τῶν χειρωναξέων γενναίους νομίζοντας εἶναι, καὶ μάλιστα τοὺς εἰς πόλεμον ἀνειμένους. Μεμαθήκέναι δὲ τοῦτο πάντες οἱ Ἕλληνες, καὶ μάλιστα Λακεδαιμόνιοι. Ἥκιστα δὲ Κορίνθιοι ὄνονται τοὺ χειροτέχνας. Ἡροδ. Βιβ. Β'. κεφ. 167.

(β) Δημοσθ. πρὸς Εὐβουλ.

(γ) Νόμος τις ἐνθάδε ἐστὶ κείμενος

Ἀπὸ τῶν τεχνῶν ὅσαι μεγάλαι καὶ δεξιαί,
Τὸν ἄριστον ὄντα τῶν ἑαυτοῦ συντεχνῶν,
Σίτησιν αὐτὸν ἐν Πρυτανείῳ λαμβάνειν,
Θρόνον τε τοῦ Πλούτωνος ἑξῆς.

Ἀριστ. Βάτραχ. στίχ. 775.

Ὁ δὲ Σχολιαστὴς λέγει· Ταῦτα μεταφέρει ἀπὸ τῶν ἐν Ἀττικῇ ἐθῶν εἰς τὰ καθ' ᾅδου.

Παρατηροῦμεν δὲ ὅτι ὁ Ξενοφῶν συμβουλεύει εἰς τὸ, πρόσο-

θωσιν τῆς ἐπιπολαζούσης κακοήθους ἀργίας. Ἔδωκε δὲ ὁ Σόλων καὶ ἠθικήν τινὰ ὁδηγίαν ὡς πρὸς τὴν πρέπουσαν εἰς ἄνδρας ἐργασίαν, ἀπαγορεύσας εἰς αὐτοὺς νὰ πωλῶσι τὸ μύρον (α), χαρακτηρίσας τοῦτο ὡς θηλυπρεπές. Ἀλλ' ἔγιναν καὶ Μυρεψοὶ καὶ Μυροπῶλαι ἄνδρες (β).

Τὰ κοινὰ ἤθη καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἀπήτουν καὶ ἄρχοντας καὶ στρατηγοὺς καὶ ῥήτορας τοὺς προπαρεσκευασμένους διὰ τὰ μεγάλα ἔργα τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς διευθύνσεως, καὶ πλήρη ἔχοντας ἀφοσίωσιν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος. Τοῦτο ἤθελον καὶ οἱ τεχνῖται καὶ οἱ ἔμποροι καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς τῆς ὑγιοῦς καταστάσεως τῶν πολιτικῶν ἠθῶν καὶ φρονημάτων. Ὁ Κλέων καὶ ὁ Ὑπέρβολος ἐξῆλθον τῶν ἐμπορικῶν ἐθίμων, δημαγωγοὶ γενόμενοι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅτε ἐν πολλοῖς ἀπεπλανήθη πρὸς βλάβην τῶν Ἀθηναίων ἡ παρ' αὐτοῖς δέσποινα τῶν ἁπάντων κοινὴ θέλησις καὶ ψῆφος. Ἀλλ' ὁ Κλέων καὶ ὁ Ὑπέρβολος καὶ ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἐγένοντο οἱ κω-

δοι κεφ. γ'. νὰ τιμῶνται καὶ οἱ ξένοι ἔμποροι καὶ οἱ ναύκληροι μὲ προεδρείας κλ. «Ταῦτα γὰρ τιμώμενοι, οὐ μόνον τοῦ κέρδους » ἀλλὰ καὶ τῆς τιμῆς ἕνεκεν ὡς πρὸς φίλους ἐπισπεύδοιεν ἄν.»

(α) Ἀθήναιος, Βιβ. ΙΓ'. καὶ ΙΕ'. Σόλων τε ὁ σοφὸς διὰ τῶν νόμων κεκώλυκε τοὺς ἄνδρας μυροπωλεῖν.

(β) Ὁ Ἀθήναιος Βιβ. ΙΓ'. 612 ἀναφέρει τεμάχιον τοῦ μὴ διασωθέντος λόγου τοῦ Λυσίου πρὸς Αἰσχίνην τὸν Σωκρατικόν, καὶ ἐν τῷ τεμαχίῳ τούτῳ λέγεται καὶ ὁ Αἰσχίνης οὗτος Μυρεψός.

μικοὶ ἥρωες τῆς δριμυτάτης κωμῳδίας τῶν ἱππέων τοῦ Ἀριστοφάνους. Καὶ πολιτικοὶ ὅμως ἄνδρες καὶ φιλόσοφοι ἐπεχείρησαν ἐμπορικάς τινὰς ἐπιχειρήσεις πρὸς χρηματισμόν, ὡς ὁ Θαλῆς, ὁ Σόλων, ὁ Πλάτων, ὁ Ζήνων Κιτιεύς, καὶ ὁ ῥήτωρ Δημοσθένης, ὅστις εἶχεν ἀπὸ πατρικὴν κληρονομίαν διδόμενα εἰς μίσθωσιν δύω ἐργαστήρια μαχαιροποιῶν καὶ κλινοποιῶν (α), καὶ ἄλλοι, ἀλλὰ δὲν μετήρχοντο τὸ ἐμπορικὸν ἐπάγγελμα, οὐδ' ἠσχολοῦντο εἰς κερδῴας ἐπιχειρήσεις, καὶ οὐδενὸς νόμου ἀπαγορεύοντος τοῦτο.

Ὁ Αἰσχίνης ἀναφέρει, ὅτι ἐάν τις τῶν ὁδηγούντων τὰ πλοιάρια ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ εἰς τὴν Σαλαμῖνα ναυτῶν ἀνέτρεπεν ἄκων τὸ πλοιάριόν του ἢ ἄλλο πλοῖον, δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ μετέλθῃ τὴν τέχνην αὐτοῦ κατὰ ῥητὴν διάταξιν τοῦ νόμου (β). Καὶ τοῦτο, λέγει ὁ Αἰσχίνης, διετάχθη εἰς προφύλαξιν τῆς ζωῆς τῶν πολιτῶν ἀπὸ τῆς ναυτικῆς ἀπειρίας. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὑπῆρχεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἀστυνομική τις ἐπιτήρησις ἐπὶ τῆς ναυτικῆς τέχνης καὶ ἱκανότητος, καὶ εἶναι πιθανώτατον ὅτι, κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς εἰρημένης διατάξεως, ἀπηγορεύετο ἡ διεύθυνσις πλοίων εἰς πάντα ἀποδεικνυόμενον ἀνίκανον κατὰ τὴν ναυτικὴν τέχνην.

Ἐκ τῶν πρωτίστων μεριμνῶν τῶν Ἑλληνικῶν διοι-

(α) Πλουτ. Σόλων, Διογ. Λαερτ. Ζήν. Κιτ. Δημοσθέν. κατὰ Ἀφάβου Α'.

(β) Ἐπὶ μὲν τοὺς πορθμέας τοὺς εἰς Σαλαμῖνα πορθμεύοντας νόμον ἔθεσθε, ἐάν τις αὐτῶν ἄκων ἐν τῷ πόρῳ πλοῖον ἀνατρέψῃ, τούτῳ μὴ ἐξεῖναι πάλιν πορθμεῖ γενέσθαι ἵνα μηδεὶς αὐτοσχεδιάζῃ εἰς τὰ τῶν Ἑλλήνων σώματα. Αἰσχιν. κατὰ Κτησιφ.

κήσεων ὑπῆρξεν ἡ περὶ τῆς τροφῆς τῶν κατοίκων. Διάφορα μέσα εἰς προφύλαξιν κατὰ τῆς σιτοδείας ἐπενόησαν ὅσαι πόλεις δὲν εἶχον τὴν ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν ἀφθονίαν τοῦ σίτου. Εἰς πολλὰς πόλεις, ὡς εἰς τὴν Κύζικον, ὑπῆρχον δημόσιαι μεγάλαι ἀποθῆκαι ἀποταμιεύσεως σίτου, τὸν ὁποῖον ἐπροφύλαττον οἱ Κυζικηνοὶ ἀπὸ τὴν σῆψιν διὰ τῆς ἀναμίξεως τῆς Χαλκιδικῆς γῆς (α). Εἰς τὴν Λάμψακον ἀπηγορεύετο ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ σίτου (β) καὶ εἰς ἄλλας πόλεις, ὅπου ἐθεώρουν ἀναγκαίαν τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ὑπάρξεως τῆς τροφῆς τῶν πολιτῶν. Εἰς δὲ τὰς Ἀθήνας καὶ διὰ τὸν πληθυσμὸν τῶν κατοίκων, καὶ διὰ τὴν συῤῥοὴν τῶν ἔξωθεν ἐρχομένων, καὶ διὰ τὰ ἤθη τοῦ λαοῦ ἡ σπανοσιτεία καθίστατο πολὺ φοβερωτέρα καὶ ἐπικίνδυνος εἰς τὴν δημόσιον ἀσφάλειαν, καὶ ἐλήφθησαν διάφορα μέτρα.

Ὁ Σόλων ἀπηγόρευσεν ὅλων τῶν τροφίμων τὴν ἐξαγωγὴν ἐπιτρέψας τὴν τοῦ ἐλαίου μόνου (γ). Ἀλλ' ἡ Ἀττικὴ δὲν παρῆγεν, ὡς εἴπομεν εἰς τὸ κεφ. Α'. τὰ ἀναγκαῖα εἰς τροφὴν τῶν κατοίκων αὐτῆς σιτηρὰ, καὶ ἐλάμβανε τὰ πλεῖστα τῶν εἰσαγομένων διὰ θαλάσσης. Κατ' ἐκείνους δὲ τοὺς χρόνους οὔτε ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ναυτικοῦ ἐμπορίου, οὔτε ἡ ναυτικὴ τέχνη ἦτο τοιαύτη, ὥστε πᾶσα πόλις νὰ ἦναι βεβαία ὅτι χρήματα

(α) Στράβ. Κύζικος 575. Τρεῖς δὲ θησαυροὺς κέκτηται, τὸν μὲν ὅπλων, τὸν δὲ ὀργάνων, τὸν δὲ σίτου· ποιεῖ δὲ τὸν σῖτον ἄσηπτον ἡ Χαλκιδικὴ μιγνυμένη γῆ.

(β) Ἀριστ. Οἰκονομ. Βιβ. Β'.

(γ) Τῶν δὲ γινομένων διάθεσιν πρὸς ξένους ἐλαίου μόνον ἔδωκεν, ἄλλα δὲ ἐξάγειν ἐκώλυσε. Πλουτ. Σόλων κδ'.

ἔχουσα, λαμβάνει τὰ ἀναγκαῖα εἰς αὐτὴν προϊόντα διὰ τῶν αὐθορμήτων ἐπιχειρήσεων τοῦ ἐμπορίου. Ἡ διὰ θαλάσσης εἰσαγωγὴ ἔπρεπε νὰ γίνῃ κατὰ τὴν καλοκαιρίαν, διότι αἱ ναυτιλίαι διεκόπτοντο κατὰ τὸν χειμῶνα. Σύγχρονοι δὲ ἀνάγκαι σιτηρῶν εἰς πολλὰς πόλεις προεκάλουν ἐνίοτε τὴν διὰ θαλάσσης σιταγωγίαν, καὶ τὰ πλοῖα, καὶ οἱ χορηγοῦντες τὰ χρήματα διὰ τὴν ἀγορὰν τοῦ σίτου κεφαλαιοῦχοι καὶ ἔμποροι, προτιμῶντες νὰ φέρωσι τὸν σῖτον ἐκεῖ ὅπου ἐτιμᾶτο πλειότερον, ἔφερον τὴν ἀνάγκην τῆς γενικῆς ὑπερτιμήσεως αὐτοῦ καὶ τὴν σιτοδείαν, ἐπί τινα τοὐλάχιστον καιρὸν, διότι δὲν ὑπῆρχον οὔτε χρήματα ἐν τῷ ἐμπορίῳ, οὔτε πλοῖα πολλὰ καὶ ἀρκοῦντα εἰς τὸ νὰ θεραπεύσωσιν ὅλων τῶν πόλεων τὰς ἀνάγκας ἐπὶ εὐλόγῳ ἐμπορικῇ ὠφελείᾳ. Ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ αἰφνίδιος πόλεμος, καὶ συλλήψεις τῶν ἐμπορικῶν πλοίων ἐδύναντο νὰ παρεμποδίσωσι τὴν μεταγωγὴν τοῦ σίτου. Διὰ ταῦτα διετάχθη ἐν Ἀθήναις εἰς τοὺς πλοιάρχους καὶ ἐμπόρους Ἀθηναίους καὶ εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις διαμένοντας μετοίκους νὰ φέρωσι τὸν σῖτον εἰς τὴν Ἀττικὴν μόνον καὶ ὄχι εἰς ἄλλους τόπους, καὶ νὰ μὴ δίδωσι δάνεια χρήματα πρὸς ἐμπόριον τοῦ σίτου, εἰμὴ ἐπὶ τῷ ὅρῳ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας (α).

(α) Καὶ περὶ τούτων οἱ ἡμέτεροι νόμοι τὰς ἐσχάτας τιμωρίας ὁρίζουσιν, ἐάν τις Ἀθηναίων ἄλλοσέ πη σιτηγήσῃ ἢ ὡς ὑμᾶς. Λυκ. κατὰ Λεωκρ. Τῶν δὲ νόμων τὰ ἔσχατα ἐπιτίμια προστεθεικότων εἴ τις οἰκῶν Ἀθήνησιν ἄλλοθι που σιτηγήσειεν ἢ εἰς τὸ Ἀττικὸν ἐμπόριον. Δημοσθ. πρὸς Φορμ. Ἀργύριον δὲ μὴ ἐξεῖναι ἐκδοῦναι Ἀθηναίων καὶ τῶν μετοίκων τῶν Ἀθήνησι μετοικούν-

Οἱ δὲ παραβάται τῶν διατάξεων τούτων ἐτιμωροῦντο μὲ θάνατον, καὶ οἱ μηνύοντες τὴν παράβασιν ἐλάμβανον τὸ ἥμισυ τοῦ ἀνακαλυφθέντος λαθρεμπορίου.

Μυριοτρόπως ἐσοφίσθησαν κατὰ τῆς διατάξεως ταύτης οἱ τολμηρότεροι τῶν κερδοσκόπων, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς μετὰ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον χρόνους, ὅταν ὁ σατραπεύων τῆς Ἀλεξανδρείας Κλεομένης, συγχρόνου ἀφορίας τοῦ σίτου συμβάσης εἰς πολλοὺς τόπους, ὑπερηύξησε τὴν τιμὴν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ διὰ τοῦ μονοπωλίου καὶ διὰ τῶν φόρων τῆς ἐξαγωγῆς. Πολλοὶ τότε τῶν σιτεμπόρων Ἀθηναίων δὲν ἔφερον τὸν σῖτον εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐὰν δὲν ἐλάμβανον εἴδησιν παρὰ τῶν ἐν Πειραιεῖ συνεταίρων αὐτῶν, ὅτι ἐπωλεῖτο εἰς συμφέρουσαν τιμὴν (α). Αὕτη ἦτον ἡ φυσικὴ τοῦ ἐμπορίου πορεία, καὶ αἱ διατάξεις τῶν Ἀθηναίων, ἀντικείμεναι εἰς αὐτὴν, ἔπαυσαν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους τῆς διαφθορᾶς τῶν πολιτικῶν ἠθῶν καὶ τῆς ἐκπτώσεως τῆς θαλαττοκρατίας τῶν Ἀθηναίων νὰ ὑποστηρίζωνται εἰς τὴν ἐκτέλεσίν των ἀπὸ τὸν πατριωτισμὸν ἑκάστου πολίτου, καὶ ἀπὸ τὸ σέβας καὶ τὸν φόβον πρὸς τὴν ναυτικὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιῤῥοὴν τῶν Ἀθηναίων.

Εἰς προφύλαξιν δὲ κατὰ τοῦ μονοπωλίου τοῦ σίτου

των μηδενὶ, μηδὲ ὧν οὗτοι κύριοι εἰσὶν, εἰς ναῦν ἥτις ἂν μὴ μέλλῃ ἄξειν σῖτον Ἀθήναζε. Δημοσθ. πρὸς Λακρ.

(α) Εἶτα πρὸς τὰς καθεστηκυίας τιμὰς ἔπεμπον γράμματα οἱ ἐπιδημοῦντες τοῖς ἀποδημοῦσιν ἵνα, ἐὰν μὲν παρ' ἡμῖν τίμιος ᾖ ὁ σῖτος δεῦρο αὐτὸν, κομίσωσιν, ἐὰν δὲ εὐωνότερος γένηται, εἰς ἄλλο καταπλεύσωσιν ἐμπόριον. Δημοσθ. κατὰ Διονυσιδ. 1285.

ἀπηγορεύθη νὰ ἀγοράζῃ τὶς περισσότερον ἀπὸ τὸ διὰ νόμου προσδιορισθὲν ποσὸν πεντήκοντα φορμῶν (α). Ἐσκόπει δὲ ἡ διάταξις αὕτη νὰ προστατεύσῃ ἴσως καὶ τὴν διὰ θαλάσσης εἰσαγωγὴν, ἐξασφαλίζουσα τοὺς φέροντας σῖτον ὅτι ἐδύναντο πάντοτε νὰ εὕρωσιν ἀγοραστὰς εἰς ὠφελίμους τιμὰς, διότι οἱ μεταπράται δὲν ἐδύναντο κατὰ τὸν νόμον νὰ ἔχωσιν ἀποταμίευσιν πολλοῦ σίτου. Οἱ κατηγορηθέντες ὑπὸ τοῦ Λυσίου σιτοπῶλαι ὡμολόγουν ὅτι εὑρόντες τὸν σῖτον εἰς καλὴν τιμὴν, ἠγόρασαν ὑπὲρ τὸ νόμιμον ποσὸν, πρὸς τὸ συμφέρον τῶν πολιτῶν, διότι ἐδύναντο νὰ πωλῶσιν εἰς εὐθυνὴν τιμὴν, ἐὰν οἱ ἔμποροι ἔφερον τὸν σῖτον εἰς ἀνωτέραν, ὁ δὲ Λυσίας παρετήρει εἰς τοὺς δικαστὰς ὅτι ἂν ἀπέλυον τοὺς σιτοπώλας διὰ τοιοῦτον λόγον, ἐδείκνυον ὅτι ἐπεβουλεύοντο αὐτοὶ οἱ δικασταὶ τοὺς φέροντας διὰ θαλάσσης τὸν σῖτον (β). Παρετήρει πρὸ πάντων ὁ Λυσίας, ὅτι οἱ σιτοπῶλαι ἐψεύδοντο λέγοντες ὅτι πρὸς τὸ συμφέρον τῶν πολιτῶν ἔπραξαν, καὶ φαίνεται, ὅτι κατὰ τὰς οἰκονομικὰς ἀρχὰς αὐτοῦ καὶ τῶν δικαστῶν, δὲν ἐδύνατο νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἐπιβλαβὴς ἡ συνώνησις τοῦ εὐθηνοῦ σίτου, εἰμὴ διὰ τὰς κακοήθεις πανουργίας τῶν σιτοπωλῶν, καὶ διὰ τὸν μὴ συμφέροντα ἀνταγωνισμὸν αὐτῶν κατὰ τῶν ἔξωθεν φερόν-

(α) Εἶναι ἄγνωστον τὸ μέτρον τοῦτο. Ὁ Βοίκιος ὑποθέτει ὅτι εἶναι ἴσον μὲ τὸν μέδιμνον, ὁ δὲ Σαμουὴλ Πετῖτος, ὅτι εἶναι ἶσον μὲ τὸν Βοιωτικὸν κόφφινον.

(β) Εἰ γὰρ ἀπογνώσεσθε ὁμολογούντων αὐτῶν ἐπὶ τοὺς ἐμπόρους συνίστασθαι, δόξασθ' ὑμεῖς ἐπιβουλεύειν τοῖς εἰσπλέουσιν. Λυσ. κατὰ Σιτοπωλῶν.

των τὸν σῖτον. Ἡ οἰκονομικὴ σκέψις αὕτη τοῦ Λυσίου καὶ τῶν Ἀθηναίων δὲν διέφερεν ἀπὸ τὰς περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου ἀρχὰς τοῦ Σμίθ. Ἡ κατάστασις τοῦ ἐμπορίου διέφερε.

Πολύτροπα τεχνάσματα ἐγένοντο καὶ κατὰ τῆς διατάξεως ταύτης ὑπὸ τῶν σιτοπωλῶν, οἵτινες ἐκινδύνευον, ὡς ἔλεγεν ὁ Λυσίας, καθ' ἑκάστην τὴν ζωήν των παραβαίνοντες αὐτὴν, διότι ὁ νόμος ἐπέταττε τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου κατὰ τῶν παραβατῶν τῆς διατάξεως ταύτης. Αὐστηρὰ ἦτον ἡ ποινὴ, ἀλλ' ἂν μὴ ἴση κατὰ τὴν αὐστηρότητα, μεγάλη ὅμως ὑπῆρξε πάντοτε ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἡ κατὰ τοῦ μονοπωλίου τῶν σιτηρῶν τιμωρία μέχρι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι εὑρίσκοντο ἀκαταπαύστως σχεδὸν εἰς ἀναλόγους μὲ ἐκείνας τὰς περιστάσεις, δι' ἃς ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὰ 1793 ἐπέβαλεν εἰδικὸς νόμος τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου κατὰ τοῦ μονοπωλίου τῶν τροφίμων. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου διώρθωσε τὸ κακὸν τοῦτο πλέον παρὰ οἱ νόμοι.

Ἐτάσσετο δὲ ἐν Ἀθήναις καὶ διατίμησις τοῦ σίτου ἐπὶ μικρᾷ ὠφελείᾳ τῶν σιτοπωλῶν (α), καὶ ἐνίοτε ὑπῆρξε πολὺ κατωτέρα τῆς ἀγοραίας τιμῆς, ὡς ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅτε ὁ ἀγαθὸς καὶ γενναῖος πολίτης Φορμίων ἐπώλησε μυρίους μεδίμνους κατὰ τὴν διατεταγμένην τιμὴν, πέντε δραχμὰς τὸν μέδιμνον, ἐνῷ κοινῶς ἐτιμᾶτο πρὸς δεκαέξ (β).

(α) Δεῖν γὰρ αὐτοὺς ὀβολῷ μόνον πωλεῖν τιμιώτερον. Λυσ. κατὰ σιτοπωλῶν.

(β) Ὅτε δὲ ὁ σῖτος ἐπετιμήθη πρότερον καὶ ἐγένετο ἐκ-

Πρὸς τούτοις ἠγόραζεν ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων διὰ δημοσίων χρημάτων καὶ δι' ἐράνων τῶν πλουσιωτέρων πολιτῶν, καὶ ἀπεταμίευε σίτους διὰ δημοσίαν ἀνάγκην. Ἡ σιτωνία ὑπῆρξε δημόσιος ὑπηρεσία, εἰς διακεκριμένους διὰ τὴν τιμιότητα καὶ διὰ τὸν πατριωτισμὸν ἀπονεμομένη πολίτας. Καὶ ὁ Δημοσθένης ἐξελέχθη Σιτώνης.

Ἔχοντες ἀνάγκην τῆς ναυπηγησίμου ξυλείας, καὶ τῆς πίσσης, καὶ τοῦ κηροῦ καὶ πασῶν τῶν εἰς ναυπηγίαν χρησίμων ὑλῶν, ἀπηγόρευσαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τὴν ἐξαγωγὴν αὐτῶν (α). Ἡ Ἀττικὴ δὲν παρῆγε τοιαύτην ξυλείαν καὶ ἐλάμβανεν αὐτὴν ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν καὶ ἀπὸ τὸν Πόντον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὥστε ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ἐξαγωγῆς αὐτῶν εἰς οὐδὲν ἐχρησίμευεν, ἂν δὲν ἐγίνετο ἡ εἰσαγωγή. Ὑπῆρχον ἆρα καὶ εἰδικαὶ διατάξεις προκαλοῦσαι τὴν εἰς τὸν Πειραιᾶ εἰσαγωγὴν τῆς ξυλείας;

Ὁ Δημοσθένης παρατηρεῖ ὅτι ἡ ξυλεία εἰσεκομίζετο πόῤῥωθεν, καὶ μόλις ἡ ἀρκοῦσα (β). Φρονοῦμεν διὰ

καίδεκα δραχμῶν, εἰσαγαγόντες πλείους ἢ μυρίους μεδίμνους πυρῶν διεμετρήσαμεν ὑμῖν τῆς καθεστηκυίας τιμῆς πέντε δραχμῶν τὸν μέδιμνον. Δημοσθ. πρὸς Φορμ.

(α) Τουτονὶ τὸν ἄνδρα ἐγὼ δείκνυμι, καὶ φήμ' ἐξάγειν
Ταῖσι Πελοποννησίων τριήρεσι ζωμεύματα.

Ὁ σχολιαστής· ζωμεύματα τὰ τῶν νηῶν χρειώδη. Λέγεται δὲ καὶ κηρὸς, καὶ ξύλα, καὶ πίσσα.

Ἐξ Αἰγίνης Θωρυκίων ὢν, εἰκοστολόγος κακοδαίμων
Ἀσκώματα καὶ λίνα καὶ πίτταν διαπέμπων εἰς Ἐπίδαυρον.
Ἀριστοφ. Βάτραχ.

(β) Οὐ γὰρ δὴ ἔστι γε εἰπεῖν ὡς Ἀθήνησι μὲν ἀφθόνων ὄν-

τοῦτο ὅτι διετάχθη καὶ περὶ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ περὶ τοῦ ἐμπορίου τῆς ξυλείας καὶ τῶν πρὸς ναυπηγίαν ἀναγκαίων ὅ,τι καὶ περὶ τοῦ σίτου· ἀπηγορεύθη δηλαδὴ εἰς τὰ Ἀθηναϊκὰ πλοῖα νὰ μεταφέρωσι τὰ τοιαῦτα εἴδη εἰς ἄλλο ἐμπόριον ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς, καὶ εἰς τοὺς δανειστὰς, νὰ δίδωσι δάνεια ἐπὶ πλοίων, δι' ἐπιχείρησιν τοῦ ἐμπορίου τῶν εἰδῶν τούτων, δι' ἄλλους τόπους ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς. Ὁ περὶ τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ ἐμπορίου τοῦ σίτου νόμος, τὸν ὁποῖον ὁ Δημοσθένης ἀναφέρει, φαίνεται προφανῶς ὅτι ἐφηρμόζετο καὶ ἐπὶ ἄλλων εἰδῶν, τῶν ὁποίων ἡ πόλις εἶχεν ὁμοίαν ἀνάγκην (β), καὶ τοιαῦτα ἦσαν τὰ πρὸς ναυπηγίαν χρήσιμα. Ἡ πόλις εἶχε δημοσίας ἀποθήκας ναυτικῶν σκευῶν, καὶ παρέδιδεν ἐκ τούτων τὰ ζητούμενα ἀπὸ τοὺς πολίτας, οἵτινες προσέφερον τὰ πλοῖα καὶ τὴν προσωπικὴν ὑπηρεσίαν των εἰς τὰς πολεμικὰς χρείας (γ) κατὰ τοὺς νόμους.

των τῶν ναυπηγησίμων ξύλων, τῶν πόῤῥωθεν καὶ μόλις εἰσκομιζομένων. Δημοσθ. περὶ τῶν πρὸς Ἀλεξ. συνθ.

(α) Ἀργύριον δὲ μὴ ἐξεῖναι ἐκδοῦναι Ἀθηναίων καὶ τῶν μετοίκων τῶν Ἀθήνησι μετοικούντων μηδενὶ εἰς ναῦν ἥτις ἂν μὴ μέλλῃ ἄξειν σῖτον Ἀθήναζε, «*καὶ τἆλλα τὰ γεγραμμένα περὶ ἑκάστου αὐτῶν*» Δημοσθ. πρὸς Λακρ. 941.

Ἐσφαλμένως ἐξέλαβον τινὲς, ὡς παρατηρεῖ ὁ Κύριος Pastoret, hist de la legislat. Athen, ὅτι ἐπετρέπετο κατὰ παραχωρούμενον προνόμιον ἡ ἐξαγωγὴ τῆς ξυλείας ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, διότι τὸ παρὰ τοῦ Θεοφράστου εἰς τὸ περὶ ἀλαζονίας λεγόμενον ἀναφέρεται προφανῶς εἰς δωρεὰν προνομίου τοῦ Βασιλέως τῆς Μακεδονίας, ὄχι τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν.

(β) Καὶ πολλὰς τριηραρχίας τετριηραρχικὼς ὑμῖν οὐδεπώποτε

Τὰ ναυπηγεῖα τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν ἐνεργητικώτατα, κατασκευάζοντα πολλὰ πλοῖα πολεμικὰ καὶ ἐμπορικά, ὥστε τὸ ἐμπόριον ἐδύνατο νὰ φέρῃ εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν ναυπηγήσιμον ξυλείαν καὶ τὰ χρήσιμα ἐν γένει εἰς τὴν ναυπηγίαν, κατὰ τὸ συμφέρον ἐργαζόμενον. Ἀλλ' ἕνεκα τῆς εἰρημένης ἀπαγορεύσεως τῆς ἐξαγωγῆς δὲν εὑρίσκοντο πάντοτε ἄφθονα εἰς τὸν Πειραιᾶ τὰ πρὸς ναυπηγίαν χρήσιμα, διότι οἱ ἔμποροι μὴ δυνάμενοι νὰ μεταφέρωσιν αὐτὰ καὶ εἰς ἄλλους τόπους, καθ' ἃς περιστάσεις δὲν εὕρισκον συμφέρουσαν εἰς τὰς Ἀθήνας τιμήν, ὑπελόγιζον νὰ εἰσάγωσι τοσοῦτον ἀκριβῶς ποσόν, ὅσον ἔμελλε νὰ πωληθῇ ἐπικερδῶς (α).

Ἀπηγορεύετο δὲ ἐν Ἀθήναις καὶ πᾶν ναυτοδάνειον πρὸς ξένον ἐμπόριον (β), διότι ὁ νόμος ἀπῄτει νὰ ὑπηρετῶσιν οἱ κεφαλαιοῦχοι διὰ τῶν χρημάτων τὸ ἐμπόριον τῆς πατρίδος. Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη δὲν ἐξετείνετο εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις ξένους, τοὺς μὴ σταθερῶς μετοικοῦντας.

Ἀπηγόρευσαν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ ποινῇ θανάτου τὴν ἐξαγωγὴν καὶ τὴν μεταφορὰν ὅπλων εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Φιλίππου, ἐνῷ εἶχον πόλεμον

ἔλαβον σκεύη ἐκ τοῦ νεωρίου, ἀλλ' αὐτὸς ἰδίᾳ παρεσκεύαζον ὁπότε δέοι. Δημοσθ. κατὰ Εὐερ. καὶ πρὸς Πολυκλ.

(α) Οὐδ' ἐν τῷ Πειραιεῖ ὄντα ἄφθονα, ὀθόνια καὶ στυπεῖα καὶ σχοινία οἷς κατασκευάζεται τριήρης, ὥστε πρίασθαι. Δημ. κατὰ Εὐεργ. 1145.

(β) Ἴστε γὰρ δήπου, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὸν νόμον ὡς χαλεπός ἐστιν, ἐάν τις Ἀθηναίων χρήματα δανείσῃ εἰς ἄλλο τι ἐμπόριον ἢ τὸ Ἀθηναίων. Δημοσθ. πρὸς Λακρ.

κατ' αὐτοῦ (α). Φαίνεται ὅτι δὲν ὑπῆρχε πρότερον νόμος ἀπαγορεύων τὸ ἐμπόριον τῶν ὅπλων ἐν καιρῷ πολέμου πρὸς τοὺς ἐχθρούς, διότι δὲν ἀνεφάνη ἡ ἀνάγκη τοιαύτης ἀπαγορεύσεως, ἢ ἕνεκα τῶν ἠθῶν, ἢ ἕνεκα τῆς ἐν ἑκάστῳ κράτει ὑπαρχούσης καὶ ἐξαρκούσης ὁπλοποιίας, ἢ διότι ἐτιμωρεῖτο ὡς προδοσία τῆς πατρίδος.

Ἀπηγορεύετο εἰς πάντα πλοίαρχον νὰ δεχθῇ εἰς τὸ πλοῖόν του καταδεδικασμένον καὶ δραπετεύοντα (β).

Ἡ ἀστυνομία τοῦ ἐμπορίου, καὶ ἡ ἀγορανομία εἰδικῶς λεγομένη, ἀνεπτύχθη εἰς τὰς Ἀθήνας πλειότερον παρὰ εἰς πᾶσαν ἄλλην πόλιν τῆς Ἑλλάδος, διὰ τὴν πολυανθρωπίαν καὶ διὰ τὴν μεγάλην ἐνέργειαν ἁπάντων τῶν εἰδῶν τοῦ ἐμπορίου. Εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ ὑπῆρχον·

Α'.) Οἱ ἐπιμεληταὶ τοῦ ἐμπορίου, οἵτινες ἐπεμελοῦντο ἰδίως τὴν ἐφαρμογὴν τῶν περὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ μεγάλου ἐμπορίου νόμων, δεχόμενοι καὶ τὰς μηνύσεις τῶν παραβάσεων αὐτῶν. Οὗτοι ἐφρόντιζον ὥστε τὰ δύω τρίτα τοῦ ἐρχομένου εἰς τὸν Πειραιᾶ σίτου, νὰ μεταφέρωνται εἰς τὰς Ἀθήνας (γ) ὑπὸ τῶν ἐμπόρων.

Β'.) Οἱ σιτοφύλακες, οἵτινες ἐλάμβανον ἐπισήμως γνῶσιν περὶ τοῦ ποσοῦ τοῦ εἰσαγομένου σίτου, καὶ

(α) Κατὰ τὸ ψήφισμα τοῦ Τιμάρχου, ὅπερ ἀπηγόρευε καὶ τὴν μεταφορὰν τριηραρχικῶν σκευῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Δημοσθ. παραπρεσβ. 433.

(β) Σὺ οὖν, ἐὰν σωφρονῇς, οὐδένα τῶν φευγόντων ἐάσεις ἐπὶ τὴν ναῦν ἀναβαίνειν, οὐ γὰρ ἐῶσιν οἱ νόμοι. Δημοσθένης πρὸς Πολυκλίδην.

(γ) Ἁρποκρατ. ἐμπόρ. καὶ Ἐπιμ. Καὶ Δημοσθ. κατὰ Θεοκρ.

ἐσημείουν τοῦτο εἰς εἰδικὰ βιβλία (α), ἐπιμελούμενοι εἰδικῶς καὶ περὶ τοῦ ἐμπορίου τοῦ σίτου, καὶ τοὺς σιτοπώλας ἐφορεύοντες κατὰ τὸν νόμον (β). Οὗτοι εἶχον καὶ τὴν ἐφορείαν ἐπὶ τῆς πωλήσεως τῶν ἀλεύρων (γ). Ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν σιτοφυλάκων, ἢ μετ' αὐτῶν ἐφόρευον καὶ οἱ σιτομέτραι τὰ μέτρα τῶν σιτηρῶν, τῶν ἀλεύρων καὶ ἄρτων (δ).

Γ'.) Οἱ ἀγορανόμοι ἐφόρευον τὸ λεπτομερὲς κατ' ἐξοχὴν ἐμπόριον καὶ τὴν ἐν τῇ ἀγορᾷ εὐταξίαν, καὶ εἰσέπραττον τὰ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς καὶ πωλήσεως ἐπιβεβλημένα τέλη, δι' ὃ ἐλέγοντο καὶ λογισταί (ε).

Εἰς τὴν Σπάρτην οἱ Ἐμπέλωρες εἶχον καὶ ἀγορανομικὴν ὑπηρεσίαν (ζ), σύμφωνον μὲ τοὺς νόμους τῆς Σπάρτης ὡς πρὸς τὸ ἐμπόριον.

(α) Καὶ τοῦτο ἐκ τῆς παρὰ σιτοφύλαξιν ἀπογραφῆς, ἐάν τις ἴδοι. Δημοσθ. πρὸς Λεπτ. 467.

(β) Ἐπὶ μὲν τοῖς ἄλλοις ὠνίοις ἅπασι τοὺς ἀγορανόμους φύλακας κατεστήσατε, ἐπὶ δὲ μόνῃ ταύτῃ τῇ τέχνῃ (τῶν σιτοπωλῶν) σιτοφύλακας. Λυσ. κατὰ Σιτοπ.

(γ) Ἁρποκρατ. Σιτοφύλακες.

(δ) Ἁρποκρατ. καὶ Σουΐδας εἰς τὰς λέξεις σιτοφύλαξ, σιτομέτρης, προμετρητής.

(ε) Ἀγορᾶς τέλος, ταύτην γέπου δώσεις ἐμοί.

Ἀριστοφ. Ἀχαρνῆς.

Καὶ ὁ σχολιαστής· ἔθος ἦν τὸ παλαιὸν τοὺς ἐν τῇ ἀγορᾷ πιπράσκοντας τέλος διδόναι τοῖς λογισταῖς. Ἔστι δὲ ἀγορανόμος ὁ ἐπόπτης τῶν ὠνίων τῆς ἀγορᾶς. Οὐλπ. εἰς Δημοσθένην κατὰ Τιμοκράτους.

(ζ) Ἡσυχ. Ἐμπέλωρες.

Δ'.) Οἱ μετρονόμοι, ἐπιτετραμμένοι ἰδίως τὴν ἐφορείαν τῆς ἀκριβείας τῶν μέτρων.

Ε'.) Οἱ ὀψονόμοι, εἰδικῶς ἐπιτετραμμένοι τὴν ἐπιτήρησιν τῶν κακίστης ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Κορίνθῳ ὑπολήψεως ἰχθυοπωλῶν.

Οἱ φύλακες τῶν λιμένων ὑπῆρχον εἰς ὅλας τὰς παραλίας πόλεις, ὅπου ἦτον ἀνάγκη φυλακῆς καὶ ἀστυνομίας αὐτῶν (α).

Ἐξ ὅσων εἴπομεν περὶ τῆς διατιμήσεως τοῦ σίτου καταφαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ἡ ἰδέα καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ἀγορανομικοῦ τούτου μέτρου. Δὲν ἔχομεν ὅμως πληροφορίας ἐπὶ ποίων εἰδῶν ἐφηρμόζετο. Ἡ ἀγορανομία τῶν Ἀθηνῶν ἦτον ἐνεργητικωτάτη, καὶ, ὡς ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τὰς Ἐκκλησιαζούσας περιγράφει, συνεχῶς ἐξεδίδοντο ἀγορανομικαὶ διατάξεις καὶ συνεχῶς μετεβάλλοντο, κατὰ τὴν ἀποδεδειγμένην βεβαίως ἀνάγκην καὶ ὠφέλειαν τοῦ κοινοῦ. Ἐκ τοιούτων διατάξεων ὑπῆρξεν, ὡς ὑποτίθεται, καὶ ἡ περὶ τοῦ ἅλατος διατίμησις, ἢ τὸ τέλος ἐπὶ τῆς συλλογῆς καὶ πωλήσεως αὐτοῦ (β) ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ἄλλοις τόποις.

(α) Ἀριστ. πολιτ. Βιβ. ϛ'. κεφ. ε.

(β) Τί δεινόν, ὥσπερ οὐχ ὁρῶν
Αἰεὶ τοιαῦτα γινόμενα ψηφίσματα;
Οὐκ οἶσθ' ἐκεῖνο οὔδοξε τὸ περὶ τῶν ἁλῶν;
Ἀριστοφ. Ἐκκλ.

Διὰ τέλους δὲ τοῦθ' ἅλας.
Ἀθην. Βιβ. Θ'. 366.

Καὶ ἐν Τρῳάδι δὲ ἐξουσίαν εἶχον οἱ βουλόμενοι τὸν πρὸ τοῦ χρόνου τὸν Τραγασαῖον ἅλα λαμβάνειν. Λυσιμάχου δὲ τέλος ἐ-

Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις εἶχον προσδιωρισμένους τόπους τῶν δημοσίων ἀγορῶν. Ὁ Παυσανίας ἐδίσταζεν ἂν ἔπρεπε νὰ ὀνομάσῃ πόλιν τὴν τῶν Φωκέων ἐν τῇ Φωκίδι, διότι ἐστερεῖτο τῶν ἐν ἑκάστῃ πόλει ὑπαρχουσῶν δημοσίων οἰκοδομῶν καὶ τῆς ἀγορᾶς (α). Ἀναλόγως δὲ τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς ἐκτάσεως πάσης πόλεως ὑπῆρχον μία ἢ πλείονες ἀγοραί, δι' ὧν ηὐκολύνετο καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐμπορίου καὶ ἡ ἐπιτήρησις αὐτοῦ.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἦσαν συστημέναι πολλαὶ ἀγοραί. Ἡ μεγάλη ἀγορά, ἐν ᾗ ἦσαν ἐσκηνωμένοι οἱ Σκῦθαι τοξόται, φρουροῦντες καὶ ὑπηρετοῦντες ἐν Ἀθήναις ὡς ἀστυνομικὴ δύναμις. Ἐν τῇ ἀγορᾷ διεκρίνοντο θέσεις τινὲς ὀνομασθεῖσαι Κύκλοι, ὅπου ἐπωλοῦντο διάφορα σκεύη, καὶ τὰ ἀνδράποδα. Ἑκάστη δὲ τῶν ἄλλων ἀγορῶν εἶχεν εἰδικὸν ὄνομα ἐκ τῶν πωλουμένων ἐν αὐτῇ πραγμάτων, ὡς Ἱματιόπωλις καὶ Σπειρόπωλις· Γυναικεία, ὅπου ἐπωλοῦντο ἰδίως τὰ τῶν γυναικῶν· Ὄψον· Μύρα· Βιβλίον, ὅπου ἐπωλοῦντο ἢ ἐδημοπρατοῦντο τὰ βιβλία (β), ἀφ' οὗ εἰσήχθη τὸ ἐμπόριον αὐτῶν, καὶ ἄλλαι κατ' αὐτὴν τὴν Ἀττικὴν συνήθειαν ὀνομασθεῖσαι ἀγοραί. Εἰς δὲ τὸν Πειραιᾶ, καὶ εἰς ἄλλους ἐμπορικοὺς λιμένας, ὡς εἰς τὴν Ῥόδον, ὑπῆρχεν ἡ ἀγορὰ ἡ καλουμένη Δεῖγμα, ὅπου οἱ ἔμποροι ἐξέθετον τὰ δείγματα τῶν διὰ θαλάσσης κομισθέντων πρὸς

πιβαλόντος, ἠφανίσθη. Θαυμάσαντος δὲ καὶ ἀφέντος τὸν τόπον ἀτελῆ, πάλιν ηὐξήθη. Ἀθην. Βιβ. Γ'. 73.

(α) Παυσαν. Βιβ. Ι'. κεφ. 6.

(β) Πολυδ. Βιβ. Ι'. κεφ. 2.

ἐμπόριον πραγμάτων (α), καὶ τὸ καλούμενον Χῶμα (σκάλα, μῶλος), ὅπου ἐπλησίαζον τὰ πλοῖα, καὶ ἦτον ἡ εἰδικὴ τῶν ναυτῶν ἀγορά (β).

Ἀπηγορεύετο πᾶσα διατάραξις καὶ ἔρις ἐν ταῖς ἀγοραῖς (γ). Οἱ ἀγορανόμοι εἶχον τὴν ἐξουσίαν νὰ σωφρονίζωσιν ἀμέσως καὶ παραχρῆμα τοὺς ἀτακτοῦντας, καὶ διά τινων σκληρῶν μέτρων (δ). Εἷς ἄξιος τῶν ἐπαίνων ὅλων τῶν γενεῶν νόμος τοῦ Σόλωνος ἀπηγόρευσε πᾶν ψεῦδος καὶ πᾶσαν ἀπάτην εἰς τὰς ἀγοράς (ε). Ἡ θρασύτης καὶ ἡ ἀχείρωτος πανουργία τῶν ἰχθυοπωλῶν προεκάλεσε μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σόλωνος καὶ ῥητὰς κατ' αὐτῶν διατάξεις, καθ' ἃς ἀπηγορεύετο νὰ ῥαίνωσι τοὺς πωλουμένους ἰχθεῖς μὲ νερόν, ἀποκρύπτοντες οὕτω τὸ πάρωρον αὐτῶν, καὶ νὰ

(α) Πολυδ. Βιβ. Θ'. κεφ. 5. Καὶ τὸ Δεῖγμα τοὔνομα ἀπὸ τοῦ δεῖγμα τῶν ἀγωγίμων τοῖς ὠνητιῶσι δεδόσθαι. Ἐλέγετο καὶ Ἐξαίρεσις ὅπου ἐξεφορτίζοντο τὰ φορτία.

(β) Τὸ Χῶμα δὲ ἦν οἰκοδόμημα ἐν τῷ λιμένι προβεβλημένον προσορμίσεως ἕνεκα καὶ ἀγορᾶς τῶν ναυτῶν. Λιβαν. ὑποθ. εἰς τὸν Δημοσθ. περὶ στεφ. τῆς τριηραρχίας.

(γ) Ἢν δ' ἀπολιγαίνῃ, τοὺς ἀγορανόμους καλῶ. Ἀριστοφ. Ἀχαρ.

(δ) Πολυδ. Βιβ. Ι'. κεφ. 45. λέξις κυφών.

(ε) Ὁ μὲν τοίνυν νόμος κελεύει ἀψευδεῖν κατὰ τὴν ἀγοράν. Ἔοικεν ὁ νόμος περὶ τῶν ὠνίων κεῖσθαι. Ὑπερ. ἐν Ἁρποκρατ. κατὰ τὴν ἀγοράν. Καὶ Δημοσθ. πρὸς Λεπτ. Δυοῖν τούτων δεῖν τοὺς ἀγορανόμους ἐπιμελεῖσθαι, τῆς τε ἐν τῇ ἀγορᾷ εὐκοσμίας, καὶ τοῦ ἀψευδεῖν μὴ μόνον τοὺς πιπράσκοντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὠνουμένους. Σουϊδ. κατὰ τὴν ἀγοράν.

πωλῶσιν εἰς κατωτέραν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐζήτησαν κατὰ πρῶτον τιμὴν, ἀποπειρώμενοι νὰ λάβωσιν, εἰ δυνατὸν, πλέον τῆς ἀγοραίας ἀξίας (α). Ἡ δευτέρα αὕτη παράβασις ἐτιμωρεῖτο μὲ φυλάκισιν (β).

Εἰς τὰς πολυπληθεῖς πανηγύρεις τῶν ἑορτῶν καὶ ἀγώνων ἡ ἀστυνομία ἀνετίθετο εἰς τοὺς χορηγοὺς (γ), εἰς τοὺς κριτὰς, ἀγωνοθέτας καὶ βραβευτὰς, καὶ εἰς τοὺς ἐπίτηδες διοριζομένους μαστιγονόμους καὶ ῥαβδούχους, διὰ προχείρων καὶ ἑτοίμων σωφρονισμῶν ἐνεργοῦντας τὰ δέοντα πρὸς εὐταξίαν καὶ εὐκοσμίαν (δ). Χάριν τῆς ἱερότητος θρησκευτικῶν τινῶν πανηγύρεων ἐγεννήθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας πρῶτον αἱ εἰς μεταγενεστέρους αἰῶνας χάριν τοῦ ἐμπορίου ἐπικρατήσασαι εἰς τὴν Εὐρώπην διατάξεις, περὶ τῆς ἐν τῷ τόπῳ τῶν ἐμπορικῶν πανηγύρεων ταχείας (ε)

(α) Ἀθην. Βιβ. ϛ'. 226.

(β) Οὐ γέγονε κρείττων νομοθέτης τοῦ πλουσίου
Ἀριστονίκου· τίθησι γὰρ νυνὶ νόμον,
Τῶν ἰχθυοπωλῶν ὅστις ἂν πωλῶν τινὶ
Ἰχθὺν ὑποτιμήσας ἀποδῶτ' ἐλάττονος
Ἧς εἶπε τιμῆς, εἰς τὸ δεσμωτήριον
Εὐθὺς ἀπάγεσθαι τοῦτον. Ἀθην. Βιβ. ϛ'. 226.

(γ) Ἐπειδὴ χορηγὸς κατεστάθην εἰς Θαργήλια, τὸν χορὸν συνέλεξα ὡς ἐδυνάμην ἄριστα, οὔτε ζημιώσας οὐδένα, οὔτε ἐνέχυρα βίᾳ φέρων, οὔτε ἀπεχθανόμενος. Ἐκ τοῦ Ἀνδοκ. περὶ Χορηγ.

(δ) Παισὶ δὲ καὶ παιδαγωγοῖς καὶ τῷ πλείστῳ ὄχλῳ ῥάβδου κοσμούσης ἡ νουθέτησις ἐγίνετο. Πλάτ. Νομ. Βιβ. Γ'.

(ε) Τῶν νεωτέρων ἐμπορικῶν πανηγύρεων ἡ καθίδρυσις ἐγένετο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν ὀνόματι ἁγίου τινὸς, καὶ τὴν σήμερον

ἐκδικάσεως τῶν ἐν αὐταῖς συμβαινουσῶν διαφορῶν, καὶ τῆς προσκαίρου ἀπαλλαγῆς τῶν φοιτώντων εἰς τὰς πανηγύρεις ἀπὸ πᾶσαν καταδίωξιν διὰ προηγουμένας ὑποχρεώσεις. Τὴν ἐπιοῦσαν τῆς λήξεως τῶν Παναθηναίων οἱ πρυτάνεις τῆς Πανδιονίδος φυλῆς συνήδρευον καὶ ἀπεφάσιζον περὶ τῶν συμβασῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν Παναθηναίων ἀσεβειῶν καὶ ἀδικιῶν (α). Μετὰ δὲ τὴν λῆξιν τῆς πολλὰς διαρκούσης ἡμέρας πανηγύρεως τῶν Διονυσίων, ἡ Βουλὴ ἐδίκαζε περὶ τῶν παρανομιῶν καὶ ἀδικιῶν αἵτινες συνέβησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἑορτῆς. Ἐπὶ αὐστηροτάτῃ δὲ ποινῇ ἀπηγορεύετο πᾶσα ἀγωγὴ, πᾶσα ἀπαίτησις κατὰ τῶν ὑπερημμέρων ὀφειλετῶν, καὶ πᾶσα ἐκτέλεσις ἐμπορικῆς ἢ ἄλλης ἀποφάσεως, ἐὰν οἱ ὀφείλοντες ἐφοίτων ἑορτάζοντες τὰ Διονύσια. Ὁ δῆμος Ἀθηναίων κατεδίκασεν εἰς θάνατον Εὔανδρον τινὰ καλούμενον, διότι ἐπεχείρησε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν κατά τινος τῶν φοιτώντων εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην ἐμπορικὴν ἀπόφασιν διὰ τῆς συλλήψεως αὐτοῦ (β).

Ἂς φέρωμεν ἤδη τὸ βλέμμα ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν διατάξεων, αἵτινες ἐφηρμόζοντο ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰς τὸ ἐμπόριον.

Τινὲς τῶν κυβερνήσεων τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων ἐν μεγίστῃ ἀνάγκῃ χρημάτων προσέδραμον καὶ εἰς τὸ μέτρον τῶν μονοπωλίων τῶν τροφίμων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ-

πολλαὶ ὑπάρχουσιν οὕτω καθιδρυμέναι, ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ πανήγυρις τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου.

(α) Δημοσθ. κατὰ Τιμοκρ.

(β) Δημοσθ. κατὰ Μειδίου.

στον (α). Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα μέτρα ὑπῆρξαν σπάνια καὶ πρόσκαιρα, καὶ εἰς τὴν θεραπείαν μόνον ἐπικειμένης ἀνάγκης περιορισθέντα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεστρέφοντο αὐτὰ, καὶ οὐδεμίαν ἔδωκαν ἀκρόασιν εἰς τὸν Πυθοκλέα, συμβουλεύσαντα τὸ μονοπώλιον τοῦ μολύβδου (β).

Εἰς τὰ ἐλεύθερα κράτη τῆς Ἑλλάδος, καὶ εἰς τὸ πρωτεῦον καὶ μέγιστον ὅλων τούτων, εἰς τὰς Ἀθήνας, ἡ φορολογία διεκρίνετο εἰς συνήθη καὶ τακτικὴν, ἢ εἰς περιστατικὴν καὶ ἔκτακτον. Ὅταν ὑπῆρχεν ἀνάγκη κατασκευῆς τειχῶν καὶ φρουρίων, ἢ ἄλλων δημοσίων ἔργων, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἐπὶ πολέμων ἐπιθετικῶν ἢ ἀμυντικῶν οἱ ἑκούσιοι ἔρανοι, αἱ συνεισφοραὶ τῶν συμμάχων καὶ ἀποίκων, καὶ αἱ τῶν πλουσιωτέρων πολιτῶν εἰσφοραὶ ἤρχοντο γενναίως εἰς βοήθειαν τοῦ δημοσίου ταμείου, καὶ ἐξεπλήρουν ἁπάσας τὰς χρηματικὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος. Καταγεγραμμένα ἦσαν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὰ ὀνόματα καὶ ἡ περιουσία ὅλων τῶν δυναμένων διὰ τὴν εὐπορίαν αὐτῶν, εἰρήνης μὲν οὔσης, νὰ δαπανῶσιν εἰς τὰς δημοσίας ἑορτὰς, εἰς τὰ δημόσια γυμνάσια τῶν ἀθλητῶν καὶ εἰς τὰς ἑστιάσεις τῶν φυλῶν, ἐν περιπτώσει δὲ πολέμου, νὰ εἰσφέρωσι χρήματα, ὅπλα καὶ πλοῖα. Ἡ ναυκραρία καὶ ἡ τριηραρχία, ἤτοι ἡ προσφορὰ πλοίων διὰ τὴν δημόσιον ὑπηρεσίαν, ἦτον ἡ σημαντικωτέρα συνεισφορά.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἔμποροι ὑπεχρεοῦντο εἰς τὴν ἐκπλήρω-

(α) Καὶ τῶν πόλεων ἔνιαι τοῦτον ποιοῦνται τὸν τρόπον ὅταν ἀπορῶσι χρημάτων· μονοπωλίων γὰρ τῶν ὠνίων ποιοῦσι. Ἀριστοτ. Πολιτ. Βιβ. Α΄. κεφ. δ΄.

(β) Ἀριστοτ. Οἰκονομ. Β.

σιν τῶν λειτουργιῶν τούτων, ἐὰν διὰ τὴν περιουσίαν των ἐτάσσοντο εἰς τὴν τάξιν τῶν ὀφειλόντων αὐτάς. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ σταθερῶς διαμένοντες ἐν Ἀθήναις ξένοι μέτοικοι δὲν ἀπηλλάσσοντο ἀπὸ τὰς ἕνεκα τοῦ πολέμου ὁριζομένας εἰσφορὰς (α). Ἡ ἀτέλεια, κατὰ τὸ πολιτικὸν σύστημα τῶν Ἀθηναίων, ἦτον ἀμοιβὴ ἢ βραβεῖον διδόμενον εἰς τοὺς διαπρέψαντας διὰ μεγάλων ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔργων πολίτας, ὡς εἰς τὸν Ἰφικράτην καὶ Κόνωνα, καὶ εἰς μεγάλως ἢ εὐστόχως εὐεργετήσαντας τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ξένους, ὡς εἰς τὸν Λεύκωνα καὶ εἰς τὸν Κυρηναῖον Ἐπικέρδην.

Εἰς ὅλους τοὺς τόπους ὅπου τοιοῦτον ἐπεκράτει σύστημα δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη μεγάλων καὶ βαρέων τε-

(α) Τῶν μὲν γὰρ εἰς τὸν πόλεμον πασῶν εἰσφορῶν καὶ τριηραρχιῶν ἐκ τῶν παλαιῶν νόμων οὐκ εἰσὶν ἀτελεῖς. Τῶν δὲ λειτουργιῶν εἴπερ εἰσὶν ἱερῶν οὐδ' ἔχουσιν. Ἀλλὰ μὲν γέγραπται (ὑπὸ Λεπτίνου) ἀτελεῖς αὐτοὺς εἶναι· τίνος; ἢ τοῦ μετοικίου τοῦτο γὰρ λοιπόν· οὐδήπου.

Ἔτι τοίνυν ἴσως ἐπισύροντες ἐροῦσιν ὡς Μεγαρεῖς καὶ Μεσσήνιοι τινὲς εἶναι φάσκοντες, ἔπειτ' ἀτελεῖς εἰσὶν ἀθρόοι . . . Ὑπὲρ δὴ τούτων ὡδὶ ποιήσατε. Ὅταν αὐτὰ λέγωσι, κελεύετε εἴπερ ἀληθῆ λέγουσι πρὸς ὑμᾶς τὰ ψηφίσματα ἐν οἷς ἀτελεῖς εἰσὶν οὗτοι δεῖξαι. Οὐ γὰρ ἔστιν οὐδεὶς ἀτελὴς παρ' ἡμῖν, ὅτῳ μὴ ψήφισμα ἢ νόμος ἔδωκε τὴν ἀτέλειαν. Δημοσθ. πρὸς Λεπτ. Εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον ἀνεφέραμεν ἐν σημειώσει τὰς περὶ ἀπαλλαγῆς τῶν ἐμπόρων ἀπὸ τὰς εἰσφορὰς γνώμας, καθ' ὧν ὁ σοφώτατος Βοίκιος (Econom. des Athen.) ἐκηρύχθη, παραδεχθεὶς μόνον ὅτι ἐν περιπτώσει πολέμου οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς σιταγωγίας εἰς Ἀθήνας ἀπηλλάσσοντο ἀπὸ τὰς στρατιωτικὰς ὑπηρεσίας.

λῶν. «Μὴ ζητήσετε, ἔλεγεν ὁ Δημοσθένης, ὑπαρχού-» σης ὑπονοίας πολέμου, νὰ συνεισφέρωσιν ἀπὸ τοῦδε » οἱ πολῖται μέρος τῆς περιουσίας των διὰ τὰς ἀνάγ-» κας τοῦ πολέμου. Ἂς ἔχωσιν οἱ πολῖται τὰ χρή-» ματα, καλῶς φυλάττοντες αὐτὰ ὑπὲρ τῆς πατρίδος. » Ἅμα δὲ φθάσῃ ἡ ἀνάγκη τοῦ πολέμου, ἑκουσίως » συνεισφέρουσιν (α).» Οἱ Μενδαῖοι (β) δὲν εἰσέπραττον τοὺς τακτικοὺς ἐπὶ τῶν γαιῶν φόρους, ἐν ὅσῳ δὲν εἶχον ἀνάγκην αὐτῶν (γ).

Ὑπὸ τὸ κράτος τοιούτων ἰδεῶν καὶ τοιούτων οἰκονομικῶν συστημάτων οἱ δασμοὶ καὶ τὰ τακτικὰ τέλη ἐτάττοντο κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐπικειμένων ἀναγκῶν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας. Διέφερον ὅμως, κατὰ καιροὺς καὶ κατὰ τὰ εἴδη τῶν Κυβερνήσεων, αἱ περὶ τούτων ἰδέαι, καὶ διαφόρως διὰ ταῦτα ἐτάχθησαν τὰ τέλη εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις κατὰ διαφόρους ἐποχάς.

Ἐλλειπεῖς δὲ εἶναι αἱ περὶ τῶν ἐμπορικῶν τελῶν ἱστορικαὶ πληροφορίαι, καὶ αἱ περὶ τούτων ἔρευναι καὶ γνῶμαι δὲν ἀρκοῦσιν εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀκριβοῦς ἐμπορικοῦ δασμολογίου τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἐλλείπουσιν ἀξιόλογοι τῷ ὄντι πληροφορίαι περὶ τῶν τελῶν ἐπὶ τῶν διαμετακομιζομένων διὰ τοῦ ἰσθμοῦ, καὶ μάλιστα τῶν διὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἀσίαν διαβιβαζομένων πραγμάτων. Ἄγνωστον ἂν οἱ Κορίνθιοι

(α) Δημοσθ. περὶ συμμοριῶν.

(β) Μένδη, Ἑλληνικὴ πόλις ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς παραλίας. Ἡροδ. Βιβ. Ζ΄. 123.

(γ) Ἀριστ. Οἰκον. Β΄.

ἐλάμβανον ἐπ᾽ αὐτῶν ἴσον μὲ τὸ τέλος τῶν εἰσαγομένων, καὶ ὁποίαν εἶχον τάξιν εἰς τὴν εἴσπραξιν τοῦ τέλους τῆς διαμετακομιδῆς (α) πρὸς εὐκολίαν καὶ ταχύτητα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐκείνου ἐμπορίου. Οἱ ἐμπορικώτατοι Μιλήσιοι, καὶ οἱ Ῥόδιοι μάλιστα, δὲν εἶχον ἆρα καὶ τελωνειακοὺς νόμους τὴν αὐτὴν ἔχοντας μὲ τὴν ναυτικὴν νομοθεσίαν των δικαιοσύνην καὶ ἀξίαν; Καὶ ταῦτα ἀγνοοῦντες, γνωρίζομεν ὅμως δύω τινὰ ἱκανοποιοῦντα πληρέστατα, κατὰ γενικὴν ἔποψιν, τὴν ἱστορικὴν περιέργειαν περὶ τῶν ἐμπορικῶν τελῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων· ά. ὅτι τὰ τοιαῦτα τέλη ὑπῆρξαν ὀλιγάριθμα, ὡς ἀποδεικνύουσι τὰ ὀνόματα αὐτῶν, καὶ β΄. ὅτι ἦσαν τοιαῦτα, ὥστε δὲν ἐπέφερον βλάβην εἰς τὸ ἐμπόριον, οὔτε διήγειραν τὴν ἀγανάκτησιν τῶν ἐμπόρων, εἰμὴ εἰς σπανίαν τινὰ καὶ ἐξαιρετικὴν περίστασιν, ὡς παρακατιόντες παρατηροῦμεν περὶ τοῦ τέλους τοῦ διαγωγίου.

Ὑπῆρξε τὸ τέλος ἐπὶ τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων φορτίων, εἰσπραττόμενον ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν πραγμάτων. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐλάμβανον οἱ τελῶναι πεντηκοστὴν ἐπὶ τῶν εἰσαγομένων (β), ἤτοι δύω τοῖς

(α) Ὅτι εἶχον τέλη διαμετακομιδῆς προκύπτει ἐκ τῶν εἰρημένων ὑπὸ τοῦ Στράβωνος· «καὶ πεζῇ τῶν ἐκκομιζομένων ἐκ » τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν εἰσαγομένων ἔπιπτε τὰ τέλη » τοῖς τὰ κλεῖθρα ἔχουσι. Διέμεινε δὲ τοῦτο καὶ εἰς ὕστερον » μέχρι παντός.» Στράβ. 378.

(β) Τῶν εἰσαγομένων εἰς τὸν Πειραιᾶ φορτίων ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς πεντηκοστὴν ἐτέλουν οἱ ἔμποροι. Ἐτυμολογ. πεντηκοστευόμενον.

ἑκατὸν, καὶ διὰ τοῦτο πεντηκοστολόγοι ὠνομάζοντο. Ὁ Ξενοφῶν, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῶν Ἀθηναίων, ἀπαριθμῶν τὰς προσγινομένας εἰς τὴν πόλιν ὠφελείας ἐκ τῆς ἐλεύσεως τῶν συμμάχων διὰ τὰς δίκας αὐτῶν, συγκατατάττει καὶ τὴν πληρωμὴν τῆς ἑκατοστῆς εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ἀλλ' εἶναι ἄγνωστον διατὶ ἐδίδετο ὁ φόρος οὗτος, μ' ὅλον ὅτι πολλαὶ ἐγένοντο περὶ αὐτοῦ ὑπὸ ἐξόχων ἀνδρῶν ἔρευναι καὶ εἰκασίαι. Πιθανώτατον ὅμως φαίνεται ὅτι δὲν εἰσεπράττετο ἐπὶ τῶν φορτίων, διότι ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἀναφέρεται ὡς διδόμενος ὑπὸ τῶν ἐρχομένων νὰ δικασθῶσι συμμάχων, ὄχι ὑπὸ τῶν ἐμπόρων. Τὸ δὲ τέλος τῆς ἑκατοστῆς εἰσεπράττετο ἐπὶ πολλῶν ἐν Ἀθήναις πραγμάτων, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ Ἀριστοφάνους (α), ἀλλὰ δὲν εἶναι γνωστὰ ἱστορικῶς τὰ περὶ τούτων.

Τὸ δὲ ἐπὶ τῶν ἐξαγομένων τέλος, ὅπερ εἰδικῶς ἐλέγετο παραγώγιον (β), δὲν εἶναι γνωστὸν ἐπὶ ποίων εἰδῶν εἰσεπράττετο.

Εἰς τὴν Θεοδοσίαν, ἴσως δὲ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τοῦ Πόντου, τὸ τέλος τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ σίτου ἦτον ἡ τριακοστὴ, ἤτοι ἓν τοῖς τριάκοντα (γ).

Ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου αἱ ἔκτακτοι καὶ μεγάλαι ἀνάγκαι χρημάτων ἠνάγκασαν τοὺς

(α) Κᾆξω τούτου τὰ τέλη χωρὶς, καὶ τὰς πολλὰς ἑκατοστὰς,
Πρυτανεῖα, μέταλλ', ἀγορὰς, λιμένας, μισθοὺς καὶ δημιόπρατα.
Ἀριστοφ. Σφῆκες.

(β) Πολυδ. Βιβ. Θ'. κεφ. 5. καὶ ἡ σημείωσις τοῦ Kühn εἰς τὴν λέξιν παραγώγιον.

(γ) Δημοσθ. πρὸς Λεπτ.

Ἀθηναίους νὰ ἐπιβάλωσι τὴν εἰκοστὴν, ἤτοι πέντε τοῖς ἑκατὸν, τελωνιακὸν δασμὸν, καὶ νὰ εἰσπράττωσιν αὐτὸν εἰς ὅλους τοὺς λιμένας τῶν ὑπηκόων πόλεων ἀντὶ τοῦ πρότερον διδομένου παρ' αὐτῶν φόρου (α).

Τὴν δὲ δεκάτην, ἥτις ὑπῆρξε τὸ ἀνώτερον ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ τῆς γενικῆς σπανοχρηματίας ἐμπορικὸν τέλος, ἐπέβαλε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοῦ πολέμου ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπὶ πάντων τῶν ἐκ τοῦ Πόντου φορτίων, συστήσας εἰς τὴν κατεχομένην ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Χρυσόπολιν τὸ ὀνομασθὲν Δεκατευτήριον (β) ὅπερ εἰσέπραττε τὸν φόρον τοῦτον. Οἱ Ἀθηναῖοι διετήρουν τριάκοντα τριήρεις εἰς τὴν Χρυσόπολιν πρὸς εἴσπραξιν τοῦ τέλους τούτου. Εἰσέπραξαν δὲ αὐτὸ ὕστερον καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἀλλ' εἶναι ἄγνωστον ἂν μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Ἀνταλκίδα εἰσεπράχθη ὑπὸ τῶν Περσῶν αὐτὸ ἢ ἄλλο τέλος ἐπὶ τῶν ἐξαγομένων ἐκ τοῦ Πόντου. Εἰς τοὺς μετὰ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον χρόνους, καὶ ὅτε οἱ Βυζάντιοι ἀνέλαβον τὴν διοίκησιν τῆς πόλεώς των, ἐπέβαλον τὸ διαγώγιον ἢ παραγώγιον τέλος ἐπὶ τῶν ἐξερχομένων ἐκ τοῦ Πόντου πλοίων. Αἱ περιστάσεις ὅμως τοῦ ἐμπορίου δὲν ἐπέτρεπον τὴν πληρωμὴν τοσούτου τέλους, καὶ ὅλοι οἱ ναυτικοὶ Ἕλληνες προσέδραμον εἰς τοὺς Ῥοδίους ἔχοντας κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τὴν ἐν θαλάσσῃ ὑπεροχὴν ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην Ἑλληνικὴν δύναμιν, καὶ πα-

(α) Καὶ τὴν εἰκοστὴν ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον τῶν κατὰ θάλασσαν ἀντὶ τοῦ φόρου τοῖς ὑπηκόοις ἐποίησαν, πλείω νομίζοντες ἂν σφίσι χρήματα οὕτω προσιέναι. Θουκυδ. Βιβ. Ζ'. 28.

(β) Ξενοφ. Ἑλλην. Βιβ. Δ'. κεφ. 20, 27, 31.

ρεπονοῦντο διότι δὲν ἐνήργουν πρὸς κατάπαυσιν τοῦ τέλους ἐκείνου, δι' ὃ οἱ Ῥόδιοι ἐκήρυξαν τὸν κατὰ τῶν Βυζαντίων πόλεμον (α), ἀφορῶντες καὶ εἰς τὸ ἴδιον αὐτῶν ἐμπορικὸν συμφέρον.

Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις εἰσέπραττον ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων τὰ ἀπὸ τῶν λιμένων τέλη. Οἱ Κυμαῖοι, τῆς ἐν Ἀσίᾳ Κύμης, διέταξαν τοιαῦτα τέλη μετὰ τρεῖς αἰῶνας ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς πόλεώς των, ἤτοι περὶ τὸν ὄγδοον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ, καὶ ἐλέγετο ὅτι βραδέως ἔπραξαν τοῦτο (ϐ). Τὸ ἀπὸ τῶν λιμένων τέλος ἐλέγετο ἐλλιμένιον, καὶ Ἐλλιμενισταὶ ὠνομάζοντο οἱ εἰσπράττοντες αὐτό. Οὐδεμίαν ἔχομεν ἱστορικὴν ἔνδειξιν, ὅτι τὰ πλοῖα ὑπεϐάλλοντο εἰς τέλος διὰ τὴν προσόρμισιν καὶ διαμονὴν ἐν τῷ λιμένι. Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὅτε τὰ πλοῖα τῶν πολιτῶν ὑπηρέτουν εἰς τὸν πόλεμον, πᾶσα ἰδέα τοιούτου τέλους ἐπὶ τῶν πλοίων ὑπῆρξεν, ὡς φρονοῦμεν, ἐναντία τοῦ κοινοῦ πνεύματος καὶ τῆς πολιτικῆς τῶν Κυϐερνήσεων τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων.

(α) Μεγάλης δὲ γενομένης τῆς ἀλυσιτελείας καὶ δυσχρηστίας, πᾶσιν ἐκ τοῦ τέλους πράττειν τοῖς Βυζαντίοις τῶν ἐξαγομένων ἐκ τοῦ Πόντου, δεινὸν ἡγοῦντο, καὶ πάντες ἐνεκάλουν οἱ πλοϊζόμενοι τοῖς Ῥοδίοις, διὰ τὸ δοκεῖν τούτους προεστάναι τῶν κατὰ θάλατταν, ἐξ οὗ συνέϐη φῦναι τὸν πόλεμον. Πολυϐ. Βιϐ. Δ'. 47.

(ϐ) Σκώπτεται δὲ εἰς ἀναισθησίαν ἡ Κύμη κατὰ τοιαύτην τινά, ὡς φασὶν ἔνιοι, δόξαν, ὅτι τριακοσίοις ἔτεσιν ὕστερον τῆς κτίσεως ἀπέδοντο τοῦ λιμένος τὰ τέλη· πρότερον δὲ οὐκ ἐκαρποῦτο τὴν πρόσοδον ταύτην. Στράϐων.

Ὑπῆρξεν ἓν τέλος ἐλλιμένιον, ὅπερ φαίνεται ὅτι ἔδιδεν ἕκαστος ἀναχωρῶν διὰ θαλάσσης (α), ἀλλ' εἶναι ἄγνωστον εἰς ποίας πόλεις ὑπῆρξε, καὶ ἂν ἀπὸ πάντων τῶν ἀναχωρούντων ἢ μόνον ἀπὸ τῶν ἐμπόρων εἰσεπράττετο. Ἐκτὸς δὲ τοῦ τέλους τούτου, ἐλλιμένιον ἐλέγετο τὸ τέλος ὅπερ εἰσεπράττετο ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν φορτίων εἰς τὰς πόλεις αἵτινες μὲ τοιαύτην γενικὴν λέξιν ὠνόμαζον τὸν τελωνειακὸν δασμὸν τῶν διὰ θαλάσσης εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων (β). Τοὺς δὲ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καλουμένους πεντηκοστολόγους, ἢ εἰκοστολόγους, ὠνόμαζον Ἐλλιμενιστὰς εἰς ἄλλας πόλεις. Εἰς τὸν Πειραιᾶ δὲν ὑπῆρχον τῷ ὄντι Ἐλλιμε-

(α) Ὁ Πολυδεύκης ἀναφέρει τὸ τέλος τοῦτο ὁμοῦ μὲ τὰ ἄλλα εἴδη τῶν τελῶν ἐπί τινων εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων, διακρίνει δὲ ὡς ὑπὸ τοῦ Εὐπόλιδος μνημονευθὲν, «τὸ ἐλλιμένον ὃ δοῦναι πρὶν εἰσβῆναί σε δεῖ». Πολυδ. Βιβ. Θ'. κεφ. 5.

(β) Ἐλλιμενίζειν, τελωνίζειν τὰ ἀπὸ λιμένων καὶ θαλάσσης. Ἡσυχ. Εἰς τὰ τοῦ Ἰουλίου Ἀφρικανοῦ εὑρίσκονται τὰ ἑξῆς, ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται ὅτι ἐλλιμενισταὶ ἐλέγοντο οἱ τελῶναι· «Εἰσκομίζεσθαι δεῖ θώρακας νέους, καὶ στολίδια καὶ περικεφαλαίας, ὅπλα, κνημίδας, μαχαίρας, τοξεύματα ἐν κιβωτίοις, ὡς φορταγωγοῖς κατεσκευασμένα ὡς ἱματίων ἐνόντων, καὶ ἄλλων ἀγωγίμων, ἅπερ οἱ ἐλλιμενισταὶ ἀνοίξαντες καὶ ἰδόντες ὡς ἱμάτια μόνον τιμήσονται.» Kühn εἰς Πολυδ. Βιβ. Η'. κεφ. ι. Ὁ πρέσβυς τῶν Ῥοδίων Ἀστυμείδης, θελήσας ν' ἀποδείξῃ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ ἐμπορίου τῆς Ῥόδου πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, ἔλεγεν ὅτι τὸ ἐλλιμένιον τῆς Ῥόδου ἐπωλεῖτο εἰς τοὺς προτέρους χρόνους ἑκατὸν μυριάδας δραχμῶν, καὶ ἠνόει βεβαίως μὲ τὴν λέξιν ἐλλιμένιον πᾶσαν τὴν ἐκ τῆς κινήσεως τοῦ ἐμπορίου πρόσοδον τοῦ λιμένος. Πολυβ. ΛΑ'. 7.

νισταί, καὶ εἰς τὰς πόλεις τοῦ Πόντου ὠνομάζοντο οὕτως οἱ τὰ ἔργα τῶν πεντηκοστολόγων τοῦ Πειραιῶς πράττοντες.

Τὰ δημόσια ταῦτα τέλη ἐπωλοῦντο ὑπὸ τοῦ δημοσίου ἐπὶ δημοπρασίας. Ὑπῆρξε δὲ κατακραυγὴ καὶ κατὰ τῆς σκληρότητος, καὶ κατὰ τῶν ἐνοχλήσεων τῶν τελωνῶν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, καὶ μάλιστα κατὰ τῶν ἐν τῷ Ὠρωπῷ (α).

Τὸ τέλος εἰσεπράττετο εἰς χρήματα, καὶ ἐπὶ τούτῳ οἱ τελῶναι ἠρεύνων τὰ εἰσαγόμενα καὶ ἐξαγόμενα, καὶ συνέταττον ἀπογραφὴν αὐτῶν μετ' ἐκτιμήσεως τῆς ἀξίας εἰς χρήματα (β). Ἔδιδον δὲ ἀντίγραφα τῶν τοιούτων ἀπογραφῶν, τὰ ὁποῖα ἴσχυον πρὸς ἀπόδειξιν ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ Δημοσθένους, ὅστις εἰς ἐμπορικὰς δίκας ἐπαρουσίασε καὶ ἐπρότεινε τοιαύτας ἀπογραφὰς τῶν πεντηκοστολόγων τοῦ Πειραιῶς, καὶ τῶν Ἐλλιμενιστῶν τῶν πόλεων τοῦ Πόντου.

Ἡ ψευδὴς δήλωσις καὶ ἡ ἀπόκρυψις τοῦ τελωνιστέου πράγματος ἐτιμωρεῖτο, ἂν μὲν ἀπηγορεύετο ἡ

(α) Ἡ δὲ πόλις τῶν Ὠρωπῶν, οἰκία Θηβῶν ἐστὶ, μεταβόλων ἐργασία, τελωνῶν ἀνυπέρβλητος πλεονεξία, ἐκ πολλῶν χρόνων τῇ πονηρίᾳ συντεθραμμένη. Τελωνοῦσι γὰρ καὶ τὰ μέλλοντα πρὸς αὐτοὺς εἰσάγεσθαι. Οἱ πολλοὶ αὐτῶν τραχεῖς ἐν ταῖς ὁμιλίαις, τοὺς συνετοὺς ἐπανελόμενοι. Δικαιαρχ. βίος Ἑλλάδος.

(β) Ἐκ τῆς ἀπογραφῆς τινῶν πεντηκοστολόγων ἐξήγαγεν ὁ Δημοσθένης ὅτι ὁ Φορμίων ἔθεσε πέντε χιλιάδων καὶ πεντακοσίων δραχμῶν φορτίον εἰς τὸ πλοῖον. «Ἔκ τε (λέγει) τῆς ἀπογραφῆς τῆς ἐν Βοσπόρῳ παρὰ τοῖς Ἐλλιμενισταῖς» ἐδύνατο νὰ ἀποδειχθῇ ψευδόμενος ὁ Φορμίων.

ἐξαγωγὴ, μὲ τὴν τεταγμένην ὑπὸ τοῦ νόμου ποινὴν, ὡς ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς τῶν σύκων καὶ τροφίμων ἀπὸ τὰς Ἀθήνας (α), εἰ δὲ μὴ διὰ χρηματικῆς ζημίας, ἢ διὰ τῆς δημεύσεως τοῦ πράγματος. Δὲν ἐτιμωρεῖτο δὲ τὸ λαθρεμπόριον εἰς ὅλας τὰς πόλεις διὰ τῶν αὐτῶν ποινῶν (β).

Ὑπῆρχον δὲ καὶ προϊόντα εἰσαγόμενα ἄνευ πληρωμῆς τέλους, ὡς ἐν Πειραιεῖ ὁ Λέσβιος οἶνος.

Ὑπῆρχον καὶ λιμένες ἀτελεῖς λεγόμενοι, διότι δὲν εἰσεπράττετο τέλος εἰς αὐτούς (γ). Τοιοῦτος φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ὁ τῶν Φωρῶν λιμὴν τῶν Ἀθηναίων ἔξω τοῦ Πειραιῶς, ἀλλ' ἡ ἐν τῷ λιμένι τούτῳ ἐλευθερία φαίνεται ὅτι ὑπερέβαινε πᾶν ὅριον (δ). Ἐλεύθερος ὑπῆρ-

(α) Πλουτ. Σόλων.

(β) Ἔπειτα ὁ πατὴρ παρατελωνησάμενός τι, πανοίκιος ἐπράθη μεθ' ἡμῶν, λέγει ὁ Βορυσθενίτης Βίων. (Διογ. Λαερτ. Βίων.) καὶ τοῦτο ἐγένετο πρὸς πληρωμὴν τῆς ἐπιβεβλημένης διὰ λαθρεμπόριον ζημίας. Εἰς δὲ τὰς Ἀθήνας ὁ παροιμιογράφος Ζηνόβιος διηγεῖται τὸ ἑπόμενον συμβὰν δημεύσεως τοῦ ἀποκρυφθέντος ἀπὸ τοῦ τελωνείου πράγματος. «Λεύκων γάρ τις γεωργὸς, μέλιτος ἀσκοὺς εἰς φορμὸν ἐμβαλὼν ἐκόμιζεν Ἀθήναζε· κριθὰς οὖν τοῖς φορμοῖς ἐμβαλὼν, ὡς ὑπὲρ κριθῶν ὀλίγον εἰσπραχθησόμενος τέλος· τοῦ δὲ ὄνου πεσόντος, οἱ τελῶναι βοηθῆσαι βουλόμενοι, ἔμαθον ὅτι μέλι ἐστὶ καὶ ἀπενέγκαντο αὐτὸ ὡς ἀτελώνητον. Sam. Petitus Liv. IV Tit X.

(γ) Καὶ λιμὴν ἀτελὴς, ὅπου μηδὲν εἰσπράττεται. Πολυδ. Βιβ. Θ'. κεφ. 5.

(δ) Καὶ ἔστιν ὅμοιον εἰς Φωρῶν λιμένα ὁρμίσασθαι, ὥσπερ ἂν εἴ τις εἰς Αἴγιναν ἢ εἰς Μέγαρα ὁρμίσαιτο. Δημοσθένης πρὸς Λακρ.

ξε καὶ ὁ λιμὴν τῆς Αἰολίδος Κύμης ἐν Ἀσίᾳ κατὰ τρεῖς αἰῶνας, καὶ ὁ τῆς Δήλου.

Ἐνίοτε, διά τινας ἐξαιρέτους καὶ ὠφελίμους ἐκδουλεύσεις, παρεχωρεῖτο ἀτέλεια εἰς τοὺς κατοίκους τόπου τινὸς, ὡς οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔπραξαν πρὸς τοὺς Δεκελεῖς (α), καὶ οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς ἄλλους λαούς (β).

Ἀγοραῖα δὲ τέλη, εἰσπραττόμενα ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ λεπτομεροῦς ἐμπορίου, γνωρίζομεν ὅτι ὑπῆρξαν τὰ ἑξῆς.

Τὸ ξενικὸν τέλος, ὅπερ ἐν Ἀθήναις ἔδιδον οἱ ἐν ταῖς ἀγοραῖς μετερχόμενοι ἐμπορικὰς πράξεις ξένοι. Τὸ τέλος τοῦτο δὲν ἐξετείνετο ἐπὶ τοῦ μεγαλεμπορίου τοῦ γινομένου εἰς τὸν Πειραιᾶ, εἰς τὸ Δεῖγμα. Ὁ Δημοσθένης ἀναφέρει αὐτὸ ἐπὶ τοῦ μικροῦ καὶ λεπτομεροῦς ἐμπορίου τῆς ἀγορᾶς (γ). Ἄγνωστον τὸ ποσὸν τοῦ τέλους.

Τὸ Διαπύλιον· τέλος διδόμενον διὰ τὰ εἰσερχόμενα διὰ ξηρᾶς εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ τούτου ἄγνωστον τὸ ποσόν.

Τὸ Ἐπώνιον. Ἐδίδετο ἀπὸ ἕκαστον πωλητὴν καὶ ἀγοραστήν.

Ἐλαμβάνετο ἐν Ἀθήναις καὶ τέλος ἀπὸ τῶν ἐργαστηρίων ἢ ἀπὸ τοῦ μισθώματος αὐτῶν (δ).

(α) Ἡροδ. Βιβ. Θ'. 73.

(β) Δημοσθ. πρὸς Λεπτ.

(γ) Δημοσθ. πρὸς Εὔβουλ.

(δ) Τοῖς δὲ ὠνουμένοις τε ἔταξαν χωρὶς τῆς τιμῆς διδόναι τὸ ἐπιδέκατον. Ἀριστοτ. Οἰκον. Β'. Θεωρεῖται ἐσφαλμένον ἢ τὸ κείμενον ἢ ἡ γνώμη τοῦ Ἁρποκρατίωνος λέγοντος ὅτι τὸ ἐπώνιον ἦτον ἡ πέμπτη.

Εἰς τὸ Βυζάντιον τὸ τέλος τοῦτο, διδόμενον ἀπὸ τοὺς ἀγοραστὰς, ἔφθασεν εἰς περιστάσεις ἀνάγκης χρημάτων εἰς δέκα τοῖς ἑκατὸν, καὶ ὠνομάσθη ἐπιδέκατον. Οἱ Βυζάντιοι ἀναφέρονται ὡς μόνοι οἱ ἐπιθέσαντες διάφορα τοιαῦτα τέλη διὰ τὰς χρηματικὰς ἀνάγκας αὐτῶν, ὡς ἐπὶ τῆς χρήσεως τῶν δημοσίων τόπων πρὸς ἀγορὰν καὶ πώλησιν, ἐπὶ τῆς ἁλιείας, ἐπὶ τῆς πωλήσεως τοῦ ἅλατος, καὶ ἐπὶ τῆς ἐργασίας τῶν παντοίων θαυματοποιῶν καὶ γοήτων (α).

Ἔταξεν ὁ Ἀντίγονος τοιοῦτόν τι τέλος καὶ ἐπὶ τῆς πόσεως τῶν ἰαματικῶν ὑδάτων τῆς Αἰδηψοῦ, ἀλλ' ἡ πηγὴ ἐξηράνθη, καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀτέλειάν της, ὡς θεόθεν προσταττομένην (β).

Φέροντες τὸ βλέμμα καὶ εἰς τὰς διαδικασίας τῶν ἐμπορικῶν διαφορῶν, δὲν εὑρίσκομεν πλέον τοὺς περὶ τούτων νόμους τῶν πολλῶν αὐτονόμων Ἑλληνικῶν πόλεων. Διεσώθησαν ὅμως καὶ κείμενα ἐκ τῶν ἐμπορικῶν νόμων τῶν Ἀθηναίων, καὶ περιγραφαὶ καὶ ἑρμηνεῖαι ἄλλων νόμων τῶν ὁποίων τὰ κείμενα δὲν διεσώθησαν. Ἀρκοῦσι δὲ ταῦτα, διὰ τὰς γενικὰς ἰδέας τὰς ὁποίας προσφέρει περὶ τῶν ἐμπορικῶν διαδικασιῶν ἡ ἐμπορικὴ ἱστορία, μὴ ἐρευνῶσα λεπτομερῶς τὰ περὶ τούτων ὡς ἡ νομικὴ ἐπιστήμη.

(α) Τούς τε τόπους τοὺς ἀγοραίους ἐν οἷς ἐπώλει τίς τι, καὶ τῆς θαλάττης τὴν ἁλιείαν, καὶ τὴν τῶν ἁλῶν ἁλατοπωλίαν, τῶν τε ἐργαζομένων θαυματοποιῶν καὶ μάντεων καὶ φαρμακοπώλων καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιουτοτρόπων· τρίτον δὲ μέρος τοῦ ἐργαζομένου ἀποτελεῖν ἔταξαν. Ἀριστοτ. Οἰκονμ. Β'.

(β) Ἀθην. Βιβ. Γ'. 73.

Πρῶτοι ὅλων τῶν Ἑλλήνων συνέστησαν οἱ Ἀθηναῖοι δικαστήρια, καὶ ἐνομοθέτησαν, καὶ τοὺς γραπτοὺς εἰσήγαγον νόμους ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἰδίως τοῦ Σόλωνος. Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους καιροὺς οἱ πολῖται ἄλλων πόλεων μετέβαινον καὶ ἐδικάζοντο εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ τὴν φήμην τῆς δικαιοσύνης τῶν δικαστηρίων αὐτῶν (α). Διετηρήθη δὲ ἡ ὑπόληψις αὕτη εἰς τὴν ἀλήθειαν στηριχθεῖσα. Οὐδεὶς, λέγει ὁ Δημοσθένης, οὔτε ἐνάγων, οὔτε ἐναγόμενος παρεπονήθη ποτὲ δι' ἀπόφασιν τοῦ Ἀρείου Πάγου (β). Ὁ Συρακούσιος γέρων Νικόλαος ἔλεγε πρὸς αὐτοὺς τοὺς Συρακουσίους, ἐν ᾧ ἐπολεμοῦντο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, νὰ σώσωσι τοὺς αἰχμαλώτους αὐτῶν, σεβόμενοι καὶ ἐντρεπόμενοι τὴν δόξαν τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἥτις διὰ πολλῶν εὐηργέτησε τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ μάλιστα «νόμους εὗρε δι' οὓς ὁ κοινὸς βίος ἐκ τῆς ἀγρίας καὶ » ἀδίκου ζωῆς εἰς ἥμερον καὶ δικαίαν ἐλήλυθε συμ» βίωσιν (γ). » Γενικὴ ὑπῆρξεν ἡ ὑπόληψις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς νόμους τῶν Ἀθηναίων. Ἅπαντες οἱ

(α) Πρώτη γὰρ (ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν) καὶ νόμους ἔθετο, καὶ πολιτείαν κατεστήσατο. Δῆλον δ' ἐκεῖθεν· οἱ γὰρ ἐν ἀρχῇ περὶ τῶν φονικῶν ἐγκαλέσαντες, καὶ βουληθέντες μετὰ λόγου, καὶ μὴ μετὰ βίας διαλύσασθαι τὰ πρὸς ἀλλήλους, ἐν τοῖς νόμοις τοῖς ἡμετέροις τὰς κρίσεις ἐποιήσαντο περὶ τούτων. Ἰσοκράτης. Πανηγυρ. ί.

(β) Δημοσθ. κατὰ Τιμοκράτ. Τὸν Σωκράτην δὲν ἐδίκασεν ὁ Ἄρειος Πάγος, καὶ ἡ τῶν Ἀθηναίων καταφορὰ κατὰ τοῦ Ἀνύτου καὶ Μελίτου ἀποδεικνύει τὸ φιλοδίκαιον ὅπερ ἡ φρίκη τῆς ἀδικίας διήγειρε.

(γ) Διοδ. Βιβ. ΙΓ'. 26.

πολυπληθεῖς σύμμαχοι καὶ ὑπήκοοι αὐτῶν ἐδικάζοντο ἐν Ἀθήναις (α). Πρὸ τοῦ Φιλίππου δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐμπορευόμενοι ἐδικάζοντο εἰς τὴν Μακεδονίαν, καὶ οἱ Μακεδόνες εἰς τὰς Ἀθήνας (β), διότι οἱ νόμοι περὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἐμπορικῶν σχέσεων καὶ δοσοληψιῶν δὲν διέφερον. Καὶ αὐτὸς ὁ Φίλιππος ἔστεργε μὲν νὰ δικάζωνται οἱ Μακεδόνες εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' ἀπήτει νὰ μὴ ἐκτελῆται ἡ ἀπόφασις πρὶν ἐγκριθῇ παρ' αὐτοῦ, ὡς τὴν σήμερον γίνεται ἐν τῇ Εὐρώπῃ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἀποφάσεων ἀλλοδαπῶν δικαστηρίων. Οἱ Ἀττικοὶ ἄρα νόμοι ἐπεκράτησαν ἐπὶ πλείστων Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ λαῶν, ἐν ὀλίγοις ἴσως διαφέροντες· ἦσαν δὲ οἱ νόμοι τοῦ πρωτεύσαντος καὶ κατὰ τὴν ναυτικὴν ἰσχὺν καὶ κατὰ τὸ ἐμπόριον Ἑλληνικοῦ κράτους. Ἐὰν περιήρχοντο ἕως ἡμᾶς ἅπαντες οἱ ἐμπορικοὶ καὶ ναυτικοὶ νόμοι τῶν Ἀθηναίων, μικρᾶς περιεργείας ἀντικείμενον ἦτον ἡ ἔρευνα τῆς νομοθεσίας ἄλλων τινων πόλεων.

Οἱ Ῥόδιοι ὅμως ἐφημίσθησαν διὰ τοὺς ναυτικοὺς αὐτῶν νόμους, ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων μάλιστα, οἵτινες παρεδέχθησαν αὐτούς. Ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἱστοριογράφων καὶ συγγραφέων ἔχομεν ἀγαθὰς κρίσεις καὶ ἐπαίνους τῶν Ῥοδίων, διὰ τὴν εὐνομίαν καὶ διὰ τὸ φιλοδίκαιον αὐτῶν, δὲν ἔχομεν ὅμως οὔτε πολλὰς οὔτε ὀλίγας πληροφορίας περὶ τῶν εἰδικῶν διατάξεων τῆς νομοθεσίας αὐτῶν, καὶ οὐδεὶς ἀναφέρεται ὀνομαστὸς νομοθέτης Ῥόδιος. Πολλὰ εὑρέθησαν εἰς τὰς βι-

(α) Ξενοφ. Ἀθην. πολιτ.
(β) Δημοσθ. περὶ Ἁλον.

βλιοθήκας τῆς Εὐρώπης χειρόγραφα ἐπιγραφόμενα νόμοι Ῥοδίων. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πρὸς ἄλληλα ἀσυμφωνίαν, καὶ διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς χρῆσιν πολλῶν λέξεων τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς, καὶ διὰ τὸ ὕφος ἐν γένει τῆς γλώσσης οἱ κριτικοὶ παρεδέχθησαν ὅτι δὲν περιέχουσι τὸ κείμενον τῶν Ῥοδίων ναυτικῶν νόμων, ἀλλὰ τὴν ἔννοιαν αὐτῶν, ἀναμεμιγμένην καὶ μέ τινας ἄλλας διατάξεις. Ἐσεμνύνοντο οἱ Ῥόδιοι διὰ τοὺς νόμους καὶ διὰ τὴν εὐταξίαν τῆς πόλεως (Δίων Χρυσ. Λ. 31) καὶ εἶχον, λίαν πιθανῶς, λεπτομερεστέρας ναυτιλιακὰς ἀστυνομικὰς διατάξεις. Ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ἓν ἦτο τὸ ναυτικὸν δίκαιον τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἔθνος λεπτομερέστερον διαχωρίσαντες τὰ εἴδη τῶν δικαστηρίων, κατὰ τὰ διάφορα εἴδη τῶν δικῶν, χρησιμωτάτην ἐθεώρησαν, καὶ τὴν διάκρισιν τῆς ἐμπορικῆς δικαιοδοσίας καὶ τὴν ταχίστην διεκπεραίωσιν τῶν ἐμπορικῶν δικῶν.

Οἱ διαφερόμενοι ἐδύναντο νὰ ἀναθέσωσιν ἐκ συμφώνου εἰς ἕνα ἢ τρεῖς διαιτητὰς τὴν δίκην τῆς διαφορᾶς αὐτῶν. Ἓν τῶν ἀνωτέρων δικαστηρίων, τὸ τῶν θεσμοθετῶν, ἐδίκαζεν ἰδίως καὶ περὶ τῶν ἐμπορικῶν ὑποθέσεων, οἱ δὲ Ναυτοδίκαι ἐδίκαζον μόνον περὶ τῶν ἐμπορικῶν ναυτικῶν διενέξεων (α).

Αἱ δίκαι αὗται ἐδικάζοντο ἐντὸς ἓξ ὡρισμένων μηνῶν ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Ἀπριλίου, ὅτε ἡ ἐμπορικὴ ναυτιλία ἦτο διακεκομμένη. Μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ χρόνου τούτου οὐδεμία ἐμπορικὴ δίκη εἰ-

(α) Ναυτοδίκαι, οἱ ἐπὶ τοῦ ἐμπορίου δικασταί, ἐφ' ὧν καὶ αἱ τῆς ξενίας ἐκρίνοντο δίκαι. Ἡσυχ.

σήγετο, διότι ὁ νόμος δὲν ἐπέτρεπε νὰ ἀπασχολῶνται εἰς διαδικασίας οἱ ἔμποροι καὶ οἱ ναῦται κατὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν τὰ πλοῖα καὶ οἱ ἔμποροι ἀπέπλεον καὶ εἰργάζοντο (α).

Οἱ νόμοι διέταξαν νὰ ἀποπερατοῦται πᾶσα ἐμπορικὴ δίκη ἐντὸς ἑνὸς μηνὸς, ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν ἀπὸ ποίας ἐποχῆς διετάχθη τοῦτο. Ὁ Δημοσθένης παρατηρεῖ ὅτι δὲν ἦσαν τοιαῦται ἔμμηνοι δίκαι πρὸ τοῦ Φιλίππου τῆς Μακεδονίας (β).

Τὰ δικαστήρια ὤφειλον νὰ δικάζωσι κατὰ τοὺς νόμους, περὶ δὲ τῶν περιστάσεων, περὶ ὧν ῥητῶς δὲν ἐπρόβλεπον οἱ νόμοι, ὤφειλον νὰ δικάζωσι κατὰ τὴν δικαιοτάτην γνώμην καὶ κρίσιν (γ). Αἱ ἐμπορικαὶ ἀποφάσεις ἐξετελοῦντο καὶ διὰ τῆς φυλακίσεως τῶν καταδικασθέντων εἰς πληρωμὴν χρεῶν, ἢ προστίμων καὶ ἀποζημιώσεων (δ). Προνοήσαντες δὲ οἱ νόμοι περὶ τῆς

(α) Αἱ δὲ λήξεις τῶν δικῶν τοῖς ἐμπόροις ἔμμηνοι εἰσὶν, ἀπὸ τοῦ βοηδρομιῶνος μέχρι τοῦ μουνυχιῶνος, ἵνα παραχρῆμα τῶν δικαίων τυχόντες ἀνάγωνται. Δημοσθ. πρὸς Ἀπατ.

(β) Καὶ ἐμπορικαὶ δίκαι οὐκ' ἦσαν ὥσπερ νῦν ἀκριβεῖς αἱ κατὰ μῆνα. Δημοσθ. Περὶ Ἀλον. (Boeck econ polit. des Athen Liv. 1 chap. ix παρατηρεῖ ὅτι συνεπείᾳ τῆς συμβουλῆς τοῦ Ξενοφῶντος ἐγένοντο ἔμμηνοι αἱ ἐμπορικαὶ δίκαι. Ὁ Ξενοφῶν εἰς τὸ περὶ προσόδων συνεβούλευε τῷ ὄντι τὴν ταχίστην ἐκπεραίωσιν τῶν τοιούτων δικῶν.)

(γ) Ὁ δὲ ὅρκος ἦν τῶν δικαστῶν περὶ μὲν ὧν νόμοι εἰσὶ κατὰ τοὺς νόμους ψηφιεῖσθαι, περὶ ὧν δὲ μὴ εἰσὶ, σὺν γνώμῃ τῇ δικαιοτάτῃ. Πολυδ. Βιβ. Η'. κεφ. ι.

(δ) Τοῖς μὲν ἐμπόροις, ὦ ἄνδρες δικασταὶ, καὶ τοῖς ναυκλήροις κελεύει ὁ νόμος εἶναι τὰς δίκας πρὸς τοὺς θεσμοθέτας, ἐάν τι

προφυλάξεως τῆς ὑπολήψεως τῶν ἐμπόρων, καὶ περὶ τῆς μὴ ἐνοχλήσεως αὐτῶν δι' ἀδίκων καὶ συκοφαντικῶν ἀγωγῶν, ἐτιμώρησαν μὲ αὐστηροτέρας ποινὰς τοὺς τοιαύτας ἀγωγὰς κινοῦντας κατὰ ἐμπόρων, παρὰ κατ' ἄλλης τάξεως πολιτῶν (α).

Ἡ παραίτησις τῆς περιουσίας τῶν ὀφειλετῶν πρὸς πληρωμὴν τῶν δανειστῶν ἦτον ἐπιτετραμμένη (β). Τὰ ἐμπορικὰ συμβόλαια ἐγίνοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔγγραφα, καὶ τὸ ἔγγραφον παρακατετίθετο εἰς χεῖρας φίλου ἢ τραπεζίτου κοινῆς πίστεως καὶ ὑπολήψεως τῶν συμβαλλομένων.

Τὸ ναυτικὸν δίκαιον τῶν Ἀθηναίων, ἐξαιρουμένων τῶν πολιτικῶν καὶ διοικητικῶν περὶ τοῦ ναυτικοῦ ἐμπορίου διατάξεων, ἦτον, ὡς αὐτὸς ὁ διακεκριμένος ἐν τῇ Εὐρώπῃ συγγραφεὺς τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου

ἀδικῶνται ἐν τῷ ἐμπορίῳ, ἢ ἐνθένδε ποι πλέοντες ἢ ἑτέρωθεν δεῦρο, καὶ τοῖς ἀδικοῦσι δεσμὸν ἔταξε τοὐπιτίμιον, ἕως ἂν ἐκτίσωσιν ὅ,τι ἂν αὐτῶν καταγνωσθῇ, ἵνα μηδεὶς ἀδικῇ μηδένα τῶν ἐμπόρων εἰκῇ. Δημοσθ. πρὸς Ἀπατ.

(α) Ὅτι δὲ οὐ ταῖς χιλίαις μόνον ἔνοχος ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ ἀπαγωγῇ καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅσα κελεύει πάσχειν ὁ νόμος οὑτοσὶ συκοφαντοῦντα τοὺς ἐμπόρους καὶ τοὺς ναυκλήρους. Δημοσθ. κατὰ Θεοκρ. Ἀλλὰ τί κελεύεις, ὦ Λάκριτε; μὴ ἱκανὸν εἶναι ἡμᾶς ἀποστερεῖσθαι ἃ ἐδανείσαμεν χρήματα ὑμῖν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ δεσμωτήριον παραδοθῆναι ὑφ' ὑμῶν προσοφλόντας τὰ ἐπιτίμια, ἐὰν μὴ ἐκτίνωμεν; Δημοσθ. πρὸς Λακρ.

(β) Ἀλλὰ δι' ἀπορίαν ἐξειστήκει τῶν ἑαυτοῦ καὶ τὴν ναῦν ἐπεπράκει. Δημοσθ. πρὸς Ἀπατουρ. Καὶ τοὺς μὲν ἄλλους τοὺς δανειζομένους ἴδοι τις ἂν ἐξισταμένους τῶν ὄντων. Δημοσθ. πρὸς Πανταίν.

Παρδεσὼς λέγει, ὅμοιον σχεδὸν μὲ τὸ ἐπικρατοῦν τὴν σήμερον παρὰ τοῖς νεωτέροις καὶ εὐνομουμένοις ἔθνεσι (α).

Δὲν εἶχον ὅμως εἰδικὰς καὶ λεπτομερεῖς διατάξεις περὶ τῆς συστάσεως, περὶ τῆς διευθύνσεως ἢ περὶ εἰδῶν διαφόρων ἑταιριῶν, ἀλλ' ἐπέτρεπον πᾶσαν ἐλευθερίαν συμφωνίας μεταξὺ ἐμπόρων, ἢ μεταξὺ ναυτῶν, καὶ πᾶσα συμφωνία μὴ ἐναντιουμένη εἰς τὸν νόμον ἦτον ἰσχυρὰ (β).

Ἐκδίδομεν δὲ ἐνταῦθα τὸ μόνον ὑπάρχον καὶ διασωθὲν ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους συμβόλαιον ναυτικοῦ δανείου, ἐξ' οὗ καταφαίνεται ἡ ἀξιόλογος σύνταξις τῶν τοιούτων ἐγγράφων, ἡ ὁμοιότης μὲ τὰ νῦν γινόμενα καὶ τὸ περὶ ναυτικῶν δανείων δίκαιον. Παρατηροῦμεν δὲ ὅτι εἰθίζετο ἐν τοῖς συμβολαίοις τούτοις καὶ ποινικὴ ῥήτρα, καθ' ἣν ὁ παραβάτης τῆς συμφωνίας, ἢ ἑνὸς ἢ πλειοτέρων ὅρων αὐτῆς ὑπεβάλλετο εἰς τὴν

(α) A l'exception de quelques réglémens rélatifs à l'interêt politique on peut sans rien hasarder croire que cette legislation commerciale des Atheniens differait peu de celles qui regissent nos societès modernes. Pardessus. us et coutumes ec. chap. ii.

(β) Οἱ νόμοι κελεύουσιν ὅσα ἄν τις ἑκὼν ἕτερος ἑτέρῳ ὁμολογήσῃ ταῦτα κύρια εἶναι. Δημοσθένης κατὰ Διονυσιδ. καὶ ἐν τῷ κατὰ Εὐέργου, καὶ ἐν τῷ πρὸς Φαίνιππον.

Καὶ εἴπου ἐναντίος νόμος· οἷον ὁ μὲν κελεύει κύρια εἶναι ἃ συνθῶνται, ὁ δὲ ἀπαγορεύει· μὴ συντίθεσθαι παρὰ τὸν νόμον. Ἀριστοτ. Ῥητ. Βιϐ. Α'. κεφ. 25. Πρὸς τούτοις καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Γαΐου ἀναφερόμενος νόμος τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὸ Lib iv ad legem xii Tabularum.

πληρωμὴν τῶν διπλασίων τῶν ὅσων ὤφειλε χρημάτων (α).

Ναυτικὸν δάνειον ἀμφοτερόπλουν.

«Ἐδάνεισαν Ἀνδροκλῆς Σφήττιος καὶ Ναυσικράτης Καρύστιος, Ἀρτέμωνι καὶ Ἀπολλοδώρῳ Φασηλίταις δραχμὰς ἀργυρίου τρισχιλίας Ἀθήνηθεν εἰς Μένδην ἢ Σκιώνην καὶ ἐντεῦθεν εἰς Βόσπορον, ἐὰν δὲ βούλωνται, τῆς ἐπ' ἀριστερὰ μέχρι Βορυσθένους καὶ πάλιν Ἀθήναζε, ἐπὶ διακοσίαις εἴκοσι πέντε τὰς χιλίας· ἐὰν δὲ μετ' Ἀρκτοῦρον (β) ἐκπλεύσωσιν ἐκ τοῦ Πόντου ἐφ' ἱερόν, ἐπὶ τριακοσίαις τὰς χιλίας, ἐπὶ οἴνου κεραμίοις Μενδαίοις τρισχιλίοις, ὃς πλεύσεται ἐκ Μένδης ἢ Σκιώνης ἐν τῇ εἰκοσόρῳ ἣν Ὑβλήσιος ναυκληρεῖ. Ὑποτιθέασι δὲ ταῦτα, οὐκ ὀφείλοντες ἐπὶ τούτοις ἄλλῳ οὐδενὶ οὐδὲν ἀργύριον, οὐδ' ἐπιδανείσονται· καὶ ἀπάξουσι τὰ χρήματα τὰ ἐκ τοῦ Πόντου ἀντιφορτισθέντα Ἀθήναζε πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ πλοίῳ ἅπαντα. Σωθέντων δὲ τῶν χρημάτων Ἀθήναζε, ἀποδώσουσιν οἱ δανεισάμενοι τοῖς δανείσασι τὸ γιγνόμενον ἀργύριον κατὰ τὴν συγγραφὴν ἡμερῶν εἴκοσιν, ἀφ' ἧς ἂν ἔλθωσιν Ἀθήναζε, ἐντελὲς πλὴν ἐκβολῆς, ἣν ἂν οἱ σύμπλοι ψηφισάμενοι κοινῇ ἐκβάλλωνται, καὶ ἄν τι πολεμίοις ἀποτίσωσιν. Τῶν δ' ἄλλων ἁπάντων ἐντελές· καὶ παρέξουσι τοῖς δανείσασι τὴν

(α) Ἐὰν δὲ μὴ παράσχωσι τὰ ὑποκείμενα ἐμφανῆ καὶ ἀνέπαφα, ἢ ποιήσωσί τι παρὰ τὴν ναυτικὴν συγγραφήν, ἀποδιδότωσαν διπλάσια τὰ χρήματα. Δημοσθ. κατὰ Διονυσιδ.

(β) Ἐντὸς τοῦ Ἰουνίου· ἀναβιβάζεται δὲ ὁ τόκος εἰς τριακοσίας διὰ τὴν ἔκτασιν τοῦ πλοὸς καὶ τὴν παράτασιν τοῦ χρόνου.

ὑποθήκην ἀνέπαφον κρατεῖν, ἕως ἂν ἀποδῶσι τὸ γιγνόμενον ἀργύριον κατὰ τὴν συγγραφήν. Ἐὰν δὲ μὴ ἀποδῶσιν ἐν τῷ συγκειμένῳ χρόνῳ, τὰ ὑποκείμενα τοῖς δανείσασιν ἐξέστω ὑποθεῖναι καὶ ἀποδόσθαι τῆς ὑπαρχούσης τιμῆς· καὶ ἄν τι ἐλλείπῃ τοῦ ἀργυρίου ὃ δεῖ γενέσθαι τοῖς δανείσασι κατὰ τὴν συγγραφὴν, κατὰ Ἀρτέμωνος καὶ Ἀπολλοδώρου ἔστω ἡ πρᾶξις τοῖς δανείσασι, καὶ ἐκ τῶν τούτων ἁπάντων, καὶ ἐγγείων καὶ ναυτικῶν, πανταχοῦ ὅπου ἂν ὦσι, καθάπερ δίκην ὠφληκότων καὶ ὑπερημέρων ὄντων (α), καὶ ἑνὶ ἑκατέρῳ τῶν δανεισάντων καὶ ἀμφοτέροις. Ἐὰν δὲ μὴ εἰσβάλωσι, μείναντες ἐπὶ κυνὶ (β) ἡμέρας δέκα ἐν Ἑλλησπόντῳ, ἐξελόμενοι ὅπου ἂν μὴ σῦλαι ὦσιν Ἀθηναίοις (γ), καὶ ἐντεῦθεν κατεπλεύσαντες Ἀθήναζε τοὺς τόκους ἀποδόντων τοὺς πέρυσι γραφέντας (δ) εἰς τὴν

(α) Συμφωνεῖται ὅτι τὸ ἔγγραφον θέλει εἶσθαι ἐκτελεστὸν ὡς ἀπόφασις, ἄνευ δίκης κατὰ τὴν οὐσίαν, καὶ τοῦτο ἐξηγεῖται ἐν αὐτῷ τῷ πρὸς Λακρ. λόγῳ τοῦ Δημοσθένους.

(β) Ἐν τῷ Αὐγούστῳ.

(γ) Ἡ φράσις αὕτη ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς διαφόρους ἑρμηνείας. Ὁ Σαμουὴλ Πετῖτος λέγει ὅτι τὸ κείμενον ἔπρεπε νὰ διορθωθῇ οὕτως, «ὅπου ἂν μὴ συλάωσιν Ἀθηναίους», ἀλλ' ὅπως ἔχει τὸ κείμενον σημαίνει σχεδὸν τὸ αὐτὸ, ἤτοι, «ὅπου δὲν ὑπάρχει κίνδυνος νὰ συλληφθῶσι τὰ τῶν Ἀθηναίων πράγματα,» εἴτε διότι οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον τὴν ἄδειαν νὰ συλλαμβάνωσι τὰ πλοῖα καὶ φορτία πόλεως τινὸς, καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ αὕτη ἡ πόλις ἐδύνατο νὰ συλλαμβάνῃ τὰ τῶν Ἀθηναίων, εἴτε ἂν δι' ἄλλον λόγον ἐκινδύνευον νὰ συλληφθῶσιν αὐτά. Ὁ Ἁρποκρατίων εἰς λέξιν σύλα ἐξηγεῖ τοῦτ' αὐτό.

(δ) Καὶ ἐπὶ τῆς φράσεως ταύτης διάφοροι συζητήσεις καὶ

συγγραφήν. Ἐὰν δέ τι ἡ ναῦς πάθῃ ἀνήκεστον ἐν ᾗ ἂν πλέῃ τὰ χρήματα, σωτηρία ἔστω τῶν ὑποκειμένων (α). Τὰ δὲ περιγενόμενα κοινὰ ἔστω τοῖς δανείσασιν· κυριώτερον δὲ περὶ τούτων ἄλλο μηδὲν εἶναι τῆς συγγραφῆς.

Μάρτυρες, Φορμίων Πειραιεύς, Κηφισόδωρος Βοιώτιος, Ἡλιόδωρος Πιτθεύς.»

Ἡ ὑπογραφὴ τῶν συμφωνησάντων δὲν ὑπάρχει, καὶ ἤρκει, φαίνεται, διὰ τὸ κῦρος τοῦ συμβολαίου καὶ τῶν μαρτύρων μόνον ἡ ὑπογραφή.

γνῶμαι. Τὸ βεβαιότερον φαίνεται ὅτι οἱ δανεισταὶ συμφωνοῦσι νὰ πληρωθῇ ὁ τόκος καθ' ὡρισμένον μέτρον καὶ γνωστὸν εἰς τοὺς συμβαλλομένους.

(α) Συμφωνεῖται νὰ λάβωσι τὴν δέουσαν φροντίδα οἱ δανειζόμενοι περὶ τῆς διασώσεως τοῦ φορτίου ἐκ τοῦ ναυαγίου.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Η ΑΡΧΑΙΑ ΡΩΜΗ

Ὅταν ὁ Ῥωμύλος καθίδρυσε τὴν πόλιν τῆς Ῥώμης κατὰ τὰ 753 πρὸ Χριστοῦ, καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τοὺς πρώτους νόμους, διέταξε πρὸς τούτοις ν' ἀπέχωσιν ἅπαντες οἱ ἐλεύθεροι πολῖται ἀπὸ τὴν ἐξάσκησιν τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου, καὶ νὰ ἐργάζωνται μόνον εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ εἰς τὸν πόλεμον. Τὸ παράγγελμα τοῦτο ἐσεβάσθησαν ἅπαντες εὐχαρίστως, ὡς ἀναγκαῖον καὶ ὠφέλιμον εἰς τὴν νέαν ἀποικίαν, καὶ ἀρεστὸν εἰς αὐτοὺς διὰ τὰς ἕξεις τοῦ βίου. Οὐδεμία ποινὴ διετάχθη κατὰ τῶν παραβατῶν τοῦ εἰρημένου παραγγέλματος.

Ἡ ἀρτισύστατος Ῥώμη δὲν ἐδύνατο τῷ ὄντι νὰ ἐλπίσῃ ἀπὸ τὰς τέχνας καὶ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον οὔτε τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἀνεξαρτησίαν, οὔτε τὴν εὐδαιμονίαν αὐτῆς. Ἡ πόλις ἔκειτο μεσογείως ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τιβέρεως, περὶ τὰ τεσσαράκοντα Ῥωμαϊκὰ μίλια ἀπέχουσα ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὅπου ὁ Τίβερις ἐξέδιδε, καὶ τῆς ὁποίας τὰ παράλια μετὰ πολλῆς χώρας ἐξουσίαζον οἱ ναυτικοὶ Σαβῖνοι. Ἡ χώρα τῆς Ῥώμης ἦτον

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Η ΑΡΧΑΙΑ ΡΩΜΗ.

Ὅταν ὁ Ῥωμύλος καθίδρυσε τὴν πόλιν τῆς Ῥώμης κατὰ τὰ 753 πρὸ Χριστοῦ, καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τοὺς πρώτους νόμους, διέταξε πρὸς τούτοις ν' ἀπέχωσιν ἅπαντες οἱ ἐλεύθεροι πολῖται ἀπὸ τὴν ἐξάσκησιν τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου, καὶ νὰ ἐργάζωνται μόνον εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ εἰς τὸν πόλεμον. Τὸ παράγγελμα τοῦτο ἐδέχθησαν ἅπαντες εὐχαρίστως, ὡς ἀναγκαῖον καὶ ὠφέλιμον εἰς τὴν νέαν ἀποικίαν, καὶ ἀρεστὸν εἰς αὐτοὺς διὰ τὰς ἕξεις τοῦ βίου. Οὐδεμία ποινὴ διετάχθη κατὰ τῶν παραβατῶν τοῦ εἰρημένου παραγγέλματος.

Ἡ ἀρτισύστατος Ῥώμη δὲν ἐδύνατο τῷ ὄντι νὰ ἐλπίσῃ ἀπὸ τὰς τέχνας καὶ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον οὔτε τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἀνεξαρτησίαν, οὔτε τὴν εὐδαιμονίαν αὐτῆς. Ἡ πόλις ἔκειτο μεσόγειος ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τιβέρεως, περὶ τὰ τεσσαράκοντα Ῥωμαϊκὰ μίλια ἀπέχουσα ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὅπου ὁ Τίβερις ἐξέδιδε, καὶ τῆς ὁποίας τὰ παράλια μετὰ πολλῆς χώρας ἐξουσίαζον οἱ ναυτικοὶ Σαβῖνοι. Ἡ χώρα τῆς Ῥώμης ἦτον

ἐλαχίστη, μόλις ὑπερβαίνουσα τὰ ὀκτὼ μίλια (α), ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων μόλις ἔφθανε κατὰ τὸν Διονύσιον Ἁλικαρνασσέα εἰς τρισχιλίους πεζοὺς καὶ τριακοσίους ἱππεῖς. Ἦσαν δὲ ἅπαντες πτωχοί, ἀποικήσαντες ἀπὸ τῆς Ἄλβας μετὰ τῶν ὀλίγων ἐφοδίων, τὰ ὁποῖα ἔδιδεν ἡ Λατινικὴ αὕτη μητρόπολις εἰς τοὺς ἀποικοῦντας. Περιεστοιχίζετο πρὸς τούτοις ἡ Ῥώμη ἀπὸ τὰς πόλεις καὶ τοὺς λαοὺς τῶν Λατίνων καὶ Σαβίνων καὶ ἀπὸ τὴν δώδεκα ἔχουσαν βασιλευούσας πόλεις Τυῤῥηνίαν, ὑπερέχουσαν ἐν ἁπάσῃ τῇ Ἰταλίᾳ καὶ κατὰ τὴν ναυτικὴν δύναμιν, καὶ κατὰ τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον, καὶ κατὰ τὸν πληθυσμὸν καὶ τὸν πλοῦτον. Δὲν εἶχε λοιπὸν ἡ Ῥώμη οὔτε τὰς εὐκολίας τῆς θαλάσσης διὰ νὰ μετέρχηται τὴν ναυτικὴν ὅπως οἱ παράλιοι Σαβῖνοι καὶ Λατῖνοι μετήρχοντο αὐτὴν πειρατεύοντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Δὲν εἶχε χώραν πρὸς παραγωγὴν περιττῶν προϊόντων, οὔτε μέταλλα, καὶ δὲν ἐδύνατο νὰ συναγωνισθῇ πρὸς τοὺς Τυῤῥηνοὺς κατὰ τὰς τέχνας. Ἀποβλέψας δὲ ὁ Ῥωμύλος εἰς τὸ νὰ ἐκτείνῃ καὶ μεγαλύνῃ τὴν Ῥώμην διὰ τῶν κατακτήσεων, καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς ἀπέναντι τῶν ἰσχυροτέρων γειτόνων της, προεκάλεσε πᾶσαν τὴν προσοχὴν τῶν πολιτῶν εἰς τὰ στρατιωτικὰ ἔργα καὶ εἰς τὸν πόλεμον, ἐπιτρέψας καὶ τὴν γεωργίαν, ἐξ ἧς ἐτρέφοντο, ἐγυμνάζοντο κατὰ τὸ σῶμα, καὶ ἐπορίζοντο τὰ διὰ τὰς ἐκστρατείας ἀναγκαῖα, διότι ἕκαστος Ῥωμαῖος ὤφειλε νὰ ἐκστρατεύῃ δι' ἰδίας αὐτοῦ δαπάνης.

(α) Στράβ. 230.

Ἡ Ῥώμη ὅμως δὲν ἀπηγόρευσε τὴν χρῆσιν τῶν πολυτίμων μετάλλων καθὼς ἡ Σπάρτη, οὔτε συνετάχθη, καθὼς αὐτή, ἐν πλήρει ἰσότητι λιτῆς διαίτης. Τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας ὑπῆρξεν ἐξαρχῆς καὶ διενεμήθη ἡ γῆ. Ἡ Ῥώμη ὑπερεπόθει καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τὸ μεγαλεῖον, καὶ ἐσχεδίαζε νὰ ἀπολαύσῃ αὐτὰ ὅσον δυνατὸν ταχύτερον διὰ τοῦ πολέμου καὶ διὰ τῶν καταχτήσεων. Δὲν ἀπεδίωξεν ὡς ἡ Σπάρτη τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον. Ὁ Ῥωμύλος αὐτὸς διέταξε πρῶτος τὰς ἀνὰ πᾶσαν ἐννάτην ἡμέραν κοινὰς ἀγορὰς (ὅθεν ὠνομάσθησαν nundini), καὶ προεκήρυξεν οὐ μόνον θρησκευτικὴν, ἀλλὰ καὶ ἐμπορικὴν τὴν πανήγυριν τοῦ Κόνσου, ἐν ᾗ ἐξετέλεσε τὴν ἁρπαγὴν τῶν γυναικῶν τῶν Σαβίνων καὶ ἄλλων πλησιοχώρων. Ἐξηυτέλισεν ὅμως καὶ τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον, καταδικάσας τὰ ἐπαγγέλματα ταῦτα ὡς ἔργα ἴδια τῶν δούλων καὶ τῶν μετοίκων, οὐδαμῶς ἐμποδίσας διὰ τούτου τὴν χρῆσιν καὶ ὠφέλειαν τῶν τοιούτων ἔργων εἰς τοὺς πολίτας, οἵτινες ἐδύναντο νὰ ἀσχολῶνται ἀφανῶς εἰς τὴν διεύθυνσιν τοιούτων ἐπιτηδευμάτων, ἐπιτρέποντες ἢ ἐπιβάλλοντες τὴν ἐξάσκησιν αὐτῶν εἰς τοὺς οἰκείους δούλους. Ἀλλ' ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ ἡ μᾶλλον χρηματοποιὸς ἐν τῇ Ῥώμῃ τέχνη ἦτον ἡ στρατιωτικὴ καὶ ὁ πόλεμος.

Δύω δὲ προσκόμματα τῆς ἀναπτύξεως τῆς φιλεργείας καὶ τῆς ἐντίμου φιλοκερδείας εἰσήγαγεν ὁ πρῶτος τῆς Ῥώμης ὀργανισμὸς, διὰ τῆς πατρικῆς ἐξουσίας καὶ διὰ τοῦ δικαίου τῆς προστασίας τῶν Πατρικίων ἐπὶ τῶν δημοτικῶν. Οὐδεμία τῶν Ἑλληνικῶν καὶ ἐμπορικῶν πόλεων εἶχε τὰ συστήματα ταῦτα καθὼς

ἡ στρατιωτικὴ καὶ ἡ γεωργικὴ Ῥώμη. Ἐν αὐτῇ δὲν ἀπηλλάσσετο ὁ υἱὸς οὔτε διὰ τῆς ἡλικίας, οὔτε διὰ τοῦ γάμου ἀπὸ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν. Νέος, ἀνὴρ ἢ γέρων, πᾶν ὅτι ἀπέκτα ἀνῆκεν εἰς τὸν πατέρα του, ἢ εἰς τὸν πρὸς πατρὸς πάππον, ἐὰν ἔζη. Μὴ ἔχων δὲ ὁ ὑπεξούσιος ἰδιοκτησίαν, καὶ μὴ ἀπολαμβάνων τὴν χρῆσιν καὶ ὠφέλειαν τῶν κόπων του, όποίαν ἐδύνατο νὰ ἔχῃ ἑκουσίαν εἰς τὸ ἐργάζεσθαι προθυμίαν καὶ ὁρμήν; Ἕκαστος δὲ τῶν δημοτικῶν ἐλάμβανε κατὰ νόμον ἕνα προστάτην ἐκ τῶν Πατρικίων, λεγόμενον πάτρωνα, καὶ γενόμενος πελάτης αὐτοῦ, ὤφειλε νὰ προσφέρῃ πᾶσαν χρηματικὴν συνδρομὴν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ πάτρωνος καὶ τῆς οἰκογενείας του, ὥστε ἀμφίβολος καθίστατο ἡ κτῆσις τῆς περιουσίας τῶν δημοτικῶν.

Ἀλλ' ἡ Ῥώμη ταχέως ηὔξανε κατὰ τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς, δεχομένη πάντας τοὺς προσερχομένους νὰ κατοικήσωσιν εἰς αὐτὴν ξένους, καὶ παραχωροῦσα κατ' ἀρχὰς εἰς αὐτοὺς καὶ ἰσοπολιτείαν καὶ γῆν. Ἐπὶ τῶν πρώτων χρόνων τῆς βασιλείας τοῦ Ῥωμύλου ἀποίκησαν εἰς τὴν Ῥώμην καὶ Τυῤῥηνοί, καὶ οἱ Σαβῖνοι Κυρῖται (οἱ ἐκ τῆς πόλεως Κύριτος), οἵτινες καὶ τέχνας ἐγνώριζον, καὶ τὸν χρυσὸν μετεχειρίζοντο εἰς κοσμήματα, καὶ μετά τινος πολυτελείας ἔζων. Ἡ ὅλως στρατιωτικὴ πολιτικὴ τοῦ Ῥωμύλου δὲν ἐνεκρίθη ἀπὸ τὸν διάδοχον αὐτοῦ Βασιλέα Νουμᾶν, Σαβῖνον Κυρίτην τὸ γένος, διότι κατέστησε λίαν ἄγριον καὶ ἅρπαγα τὸν λαόν. Ἠθέλησε λοιπὸν νὰ καταστήσῃ ὁ Νουμᾶς εἰρηνικωτέραν καὶ δικαιοτέραν τὴν Ῥώμην, εἰσαγαγὼν τοὺς δικαστὰς τοῦ δικαίου τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ πολέμου, (fetiales), ἀφιερώσας εἰς τὸ θεῖον τὰ ὅρια τῆς χώρας

καὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἀγρῶν, καὶ συστήσας τὴν πανήγυριν τῶν ὁροθεσίων (terminalia). Προσεπάθησε δὲ νὰ κραταιώσῃ τὴν κατὰ συνείδησιν ἀκρίβειαν καὶ δικαιοσύνην περὶ τὰς ἰδιωτικὰς συμφωνίας, ἀνεγείρας τὸν εἰδικὸν τῆς πίστεως ναόν. Πᾶν ὅτι ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἱστοριογράφων εἰς τὴν ἀκρίβειαν τῆς τηρήσεως τῶν ὅρκων τῶν Ῥωμαίων, ὀφείλεται κατ' ἐξοχὴν εἰς τοῦ Νουμᾶ τὰς διδασκαλίας καὶ τὰς καθιερώσεις.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ βασιλέως τούτου, καὶ μετὰ τεσσαράκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς Ῥώμης, ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ καὶ πολλοὶ καὶ διάφοροι τεχνῖται ἐκ τῶν προσελθόντων μάλιστα μετοίκων Τυῤῥηνῶν καὶ Σαβίνων. Ὁ Νουμᾶς ἠθέλησε νὰ τακτοποιήσῃ τὰς τέχνας κατὰ τὸ ἐν τῇ Τυῤῥηνίᾳ εἰσαχθὲν κατὰ μίμησιν πιθανῶς τῶν Αἰγυπτιακῶν θεσμῶν σύστημα, διαιρέσας τοὺς τεχνίτας κατὰ τὸ εἶδος τῆς τέχνης. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἤρξατο τὸ σύστημα τῶν σωματείων τῶν τεχνιτῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ. Συνέστησε δὲ ὁ Νουμᾶς ὀκτὼ σωματεῖα, τῶν αὐλητῶν, τῶν χρυσοχόων, τῶν τεκτόνων, τῶν βαφέων, τῶν σκυτοτόμων, τῶν σκυτοδεψῶν, τῶν χαλκέων καὶ τῶν κεραμέων, ἀλλὰ δὲν ἔδωκεν εἰς αὐτὰ οὐδενὸς εἴδους προνόμιον, οὔτε εἰδικόν τινα ὀργανισμόν. (Πλουτ. Νομᾶς.)

Καὶ θέλουσα ὅμως ἡ Ῥώμη, δὲν ἐδύνατο νὰ εἰρηνεύῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Κατὰ τὸ κοινὸν δίκαιον τῶν ἐν τῇ μέσῃ Ἰταλίᾳ λαῶν καὶ πόλεων, αἱ συνθῆκαι τῆς εἰρήνης ἔπαυον νὰ ἰσχύωσι μετὰ τὴν ἀποβίωσιν ἢ τὴν παῦσιν τοῦ συμφωνήσαντος αὐτὰς Βασιλέως, καὶ ἡ εἰρήνη ἀνενεοῦτο ἢ ἐγίνετο ὁ πόλεμος κατὰ τὴν θέλησιν τῶν ἀνεξαρτήτων πόλεων. Πολλάκις δὲ προε-

καλεῖτο ὁ πόλεμος διὰ τῆς ἐκπομπῆς λῃστῶν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς κράτους εἰς τὴν χώραν τοῦ ἄλλου. Τοῦτο ἔπραξαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νουμᾶ οἱ Λατῖνοι κατὰ τῆς Ῥώμης, διότι ἐφθόνησαν τὴν πρόοδον αὐτῆς, καὶ ἔβλεπον ἐκπίπτουσαν τὴν ἀξίαν καὶ ὑπεροχὴν τῆς Λατινικῆς πρωτευούσης Ἄλβας, ἥτις ἀντεποιεῖτο τὰ πρωτεῖα καὶ τὰ δίκαια Μητροπόλεως ἐπὶ τῆς Ῥώμης, οὔσης ἀποικίας αὐτῆς. Ἐκ τοιούτων διχονοιῶν κατεσκάφη ἡ Ἄλβα, καὶ ἡ Ῥώμη κατέστη ἡ κορυφαία πόλις τῶν Λατίνων.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου αἰῶνος ἀπὸ τῆς κτίσεώς της ἡ Ῥώμη ἔλαβε Βασιλέα τὸν Ἄγκον Μάρκιον, Σαβῖνον, συγγενῆ καὶ ὀπαδὸν τοῦ συστήματος τοῦ Νουμᾶ. Οἱ Σαβῖνοι Βασιλεῖς τῆς Ῥώμης διενοοῦντο νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν καὶ ναυτικὴν καὶ ἐμπορικήν. Ὁ Ἄγκος Μάρκιος ἔκτισεν ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τιβέρεως, περιεχομένων ἤδη εἰς τὴν χώραν τῆς Ῥώμης, τὴν κώμην Ὤστια ἢ Ὠστίαν (στόμιον), ἥτις ὑπῆρξεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης τὸ μόνον καὶ διαρκὲς ἐπίνειον τῆς πόλεως Ῥώμης. Κατέλαβε δὲ καὶ ὠχύρωσε τὸ Ἰανίκολον ἐπὶ τοῦ Τιβέρεως ὑπεράνω τῆς Ῥώμης, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ποταμοπλοίας κατὰ τῶν Τυῤῥηνῶν λῃστῶν.

Ὁ μετὰ τὸν Μάρκιον βασιλεύσας Ταρκύνιος, Ἕλληνα τὸ γένος, υἱὸς τοῦ πλουσιωτάτου Κορινθίου Δημαράτου, μεταναστεύσαντος εἰς τὴν Τυῤῥηνίαν διὰ τὴν τυραννίαν τοῦ Κυψέλου, ἔφερεν εἰς τὴν Ῥώμην τὸν μέγαν πλοῦτον αὐτοῦ, ἐμεγάλυνε τὸ κράτος καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτῆς καὶ καθωράϊσε τὴν πόλιν διὰ δημοσίων κτισμάτων. Εὐγνωμονήσας πρὸς τὴν θρέψασαν

αὐτὸν Τυῤῥηνίαν, δὲν ἠθέλησε νὰ τὴν καθυποτάξῃ, ἀφ' οὗ ἐνίκησε τοὺς στρατοὺς αὐτῆς, ἀλλ' ηὐχαριστήθη νὰ λάβῃ τὴν ὀνομαστικὴν μᾶλλον καὶ τιμητικὴν ἡγεμονείαν καὶ τὴν πραγματικὴν συμμαχίαν αὐτῆς, καὶ πρῶτος οὗτος ὁ Βασιλεὺς τῆς Ῥώμης ἔλαβε και εἰσήγαγε τὴν στολὴν καὶ τὰ παράσημα τῶν Βασιλέων τῆς Τυῤῥηνίας· ἤτοι τὸν ἐλεφάντινον θρόνον, τὸ ἐλεφάντινον σκῆπτρον μετὰ τοῦ ἀετοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς, τὸν χρυσοῦν στέφανον τῆς κεφαλῆς, τὸν πορφυροῦν καὶ χρυσοῦν χιτῶνα, καὶ τὸν ποικίλον πορφυροῦν μανδύαν. Ἐτιμήθησαν λοιπὸν τὰ ἔργα τῶν τεχνῶν τῆς πολυτελείας ὡς ἄξια τῆς στολῆς τῶν Βασιλέων τῆς Ῥώμης, καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ, εἰς τὴν τάξιν τοὐλάχιστον τῶν Πατρικίων, ἡ ἀρέσκεια πρὸς τὰ τοιαῦτα.

Ὁ Βασιλεὺς οὗτος διήγειρε γενικήν τινὰ πρὸς τὰ καλὰ καὶ πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν διάθεσιν τοῦ κοινοῦ διὰ τῶν μεγάλων, χρησίμων καὶ καλλωπιστικῶν τῆς πόλεως δημοσίων κτισμάτων. Οὗτος ἐπεχείρησε τὰς πολυδαπάνους καὶ ἀξιοθαυμάστους ὑπονόμους τῆς πόλεως πρὸς καθαρισμὸν αὐτῆς, καὶ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ τοῦ Διὸς Καπιτωλίου· κατεσκεύασε τὸν μέγαν ἱππόδρομον, καὶ ἄλλα φιλοτέχνως τελειωθέντα ἔργα. Ἓν δεῖγμα εἰς μνημόσυνον τῶν μεγαλουργιῶν τοῦ Ταρκυνίου διασώζεται ἔτι, ἡ κατασκευασθεῖσα παρ' αὐτοῦ μεγάλη δεξαμενὴ τῶν ὑδάτων, (cloaca maxima). Προεκάλεσε δὲ διὰ τῶν τοιούτων ἔργων καὶ τὸ ἐμπόριον τῆς εἰσαγωγῆς τῆς Ῥώμης, διότι ἔλαβεν ἀνάγκην καὶ σιδήρου, καὶ μολύβδου, καὶ μαρμάρων καὶ καλῆς ξυλείας, τῶν ὁποίων ἐστερεῖτο

μὲν ἡ Ῥώμη, ἄφθονα δὲ καὶ περιττὰ εἶχεν ἡ Τυῤῥηνία. Ἡ νῆσος Αἰθάλεια (Ἔλβα) παρῆγεν ἄφθονον σίδηρον· ἡ Πίσα ἀρίστην ξυλείαν καὶ μάρμαρα. Ἡ πόλις Σελήνη (Luna), ἥτις ἔκειτο ὅπου τὴν σήμερον ἡ Σπέτσια τῆς Γενούης, παρῆγεν ἀρίστης ποιότητος καὶ διαφόρων χρωμάτων μάρμαρα. Αἱ δὲ ἐμπορικαὶ σχέσεις τῆς Ῥώμης μετὰ τῶν τόπων τούτων καὶ μετὰ τῶν ἄλλων τῆς Τυῤῥηνίας ἀνεπτύχθησαν ἔτι μᾶλλον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Βασιλέως τούτου.

Πρὸ καιροῦ δὲν ἤρκουν πλέον, διὰ τὰς καθημερινὰς ἀνάγκας τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ῥώμης, αἱ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Ῥωμύλου γινόμεναι ἐνναήμεροι ἀγοραί, ἀλλ' ὁ Ταρκύνιος κατεσκεύασε πρῶτος ἐν τῇ μεγάλῃ καὶ κοινῇ τῶν Ῥωμαίων ἀγορᾷ (Forum) σειρὰς ἐργαστηρίων πρὸς χρῆσιν τῶν ἐμπόρων, καὶ πλησίον τοῦ μεγάλου Ἱπποδρόμου κατεσκεύασε τεχνικῶς περιπεποιημένην ὑπόστεγον ἀγορὰν μὲ ἐργαστήρια.

Αἱ δαπάναι τῶν πολιτῶν ηὔξησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ταρκυνίου. Πολλαπλάσιοι ἐγένοντο οἱ ὀφειλέται· οἱ τόκοι ἦσαν βαρεῖς δι' αὐτούς· τὰ ἐπὶ τῷ σώματι δάνεια ἦσαν ἐπιτετραμμένα· οἱ γογγυσμοὶ τῶν ὀφειλετῶν ἄρχονται ἐν τῇ Ῥώμῃ περὶ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου αἰῶνος αὐτῆς. Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ταρκύνιον νοημονέστατος καὶ ἀγαθὸς Βασιλεὺς Σερούϊος Τύλλιος συνέδραμε διὰ χρημάτων τοὺς ἐνδεεῖς καὶ κινδυνεύοντας ὀφειλέτας, ἀλλ' ἡ συνδρομὴ αὕτη δὲν ἐδύνατο νὰ φέρῃ πλήρη καὶ διαρκῆ θεραπείαν εἰς τοὺς μικρὰ ἔχοντας καὶ ὑπὲρ τὰς δυνάμεις αὐτῶν δαπανῶντας, εἰς τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐκστρατείας καὶ εἰς τοὺς ἀκαταπαύστους πολέμους.

Ὁ Σερούϊος Τύλλιος, ὅστις ἦλθεν εἰς τὴν βασιλείαν τῆς Ῥώμης μετὰ δεκαὲξ ἔτη ἀπὸ τῆς νομοθεσίας τοῦ Σόλωνος, γαμβρὸς τοῦ Ταρκυνίου, καὶ μετ' αὐτοῦ ζῶν, ἐγνώρισε λίαν πιθανῶς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τὰ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων διοικητικὰ καὶ νομοθετικὰ συστήματα. Ὁ Διονύσιος Ἁλικαρνασσεὺς λέγει, ὅτι κατὰ μίμησιν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων εἰσήγαγεν ὁ Σερούϊος εἰς τὴν Ῥώμην τὰς ἀπογραφὰς τῆς περιουσίας, καὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν πολιτῶν (census) κατὰ γένη καὶ καθ' ἡλικίαν. Διεκπεραιώσας δὲ ταύτας, ἐπέβαλλεν εἰς τὸν πλείονα ἔχοντα πλειοτέρας εἰσφορὰς χρημάτων καὶ ὑπηρεσίας διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου, ἀνακουφίσας οὕτω τοὺς πενεστέρους.

Ἐξ ὅσων ἀναφέρει ὁ Διονύσιος περὶ τῆς ἀπογραφῆς ταύτης, ἐξάγεται ὅτι αἱ ἐκτιμήσεις τῆς περιουσίας ἐγένοντο εἰς χρήματα· αἱ μείζονες περιουσίαι ὀλίγον ὑπερέβαινον τὰς ἑκατὸν μνᾶς, ὡς ἐκτιμᾷ ὁ Διονύσιος τὴν Ῥωμαϊκὴν λίτραν πρὸς τὴν μνᾶν. Οἱ πλουσιώτεροι τῶν Ῥωμαίων κατετάχθησαν εἰς τοὺς ἱππεῖς. Ἐξάγεται πρὸς τούτοις ὅτι ὑπῆρχον ἤδη πολῖται Ῥωμαῖοι τεχνῖται, ὁπλοποιοί, τέκτονες, μουσικοὶ καὶ ἄλλοι ἐργαζόμενοι χρησίμους εἰς τὸν στρατὸν καὶ εἰς τὸν πόλεμον τέχνας. Τοῦτο δέ, ἢ διότι δὲν ἀπηγορεύθησαν ἐξ ἀρχῆς αἱ τοιαῦται τέχναι εἰς τοὺς πολίτας Ῥωμαίους, ἢ διότι ἡ διοίκησις τῶν διαδόχων τοῦ Ῥωμύλου ἐξησθένισε τὴν τῶν τεχνῶν ἀπαγόρευσιν.

Καθὼς ὁ Διονύσιος περιγράφει τὰ προπαρασκευαστικὰ πρὸς τὴν κτηματογραφίαν μέτρα τοῦ Σερουΐου, φαίνεται ὅτι ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τριῶν τιμῶν νομίσματα εἰς τὴν Ῥώμην, διότι οἱ ἄνδρες, αἱ

γυναῖκες καὶ οἱ παῖδες ἔδιδον διαφέροντα νομίσματα κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παγαναλίων. Δὲν λέγει ὅμως ὁ Διονύσιος οὔτε τὸ ὄνομα, οὔτε τὴν ἀξίαν, οὔτε τὸ μέταλλον τῶν τοιούτων νομισμάτων, οὔτ' ἀναφέρει ἂν ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Σερουΐου, ἢ ὑπὸ προγενεστέρου Βασιλέως, ἢ ἂν ἦσαν Τυῤῥηνικὰ ἢ ἄλλης ξένης ἐπικρατείας νομίσματα. Ὁ Πλίνιος λέγει ῥητῶς, ὅτι ὁ Σερούϊος πρῶτος ἐξέδωκε τὸ χαλκοῦν νόμισμα, ὅπερ κατὰ τὸν Aurel. Vict. ἐγχάραγμα εἶχε τὸ πρόβατον ἢ τὸν βοῦν (α), ἐξ οὗ τὰ χρήματα ὠνομάσθησαν ἐν γένει ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων π ε κ ο ύ ν ι α, διότι π έ κ ο υ ς ἔλεγον τὸ πρόβατον. Πρότερον δὲ μετεχειρίζοντο οἱ Ῥωμαῖοι ἀνεπισήμαντα τεμάχια χαλκοῦ. Ὁ Πλούταρχος ὅμως ἀναφέρει καὶ τρίτον χαλκοῦν παλαιὸν νόμισμα τῶν Ῥωμαίων, φέρον τὸ ἀπεικόνισμα χοίρου (β). Ὑπάρχει δὲ εὐϋπόληπτος γνώμη, ἀνάγουσα τὴν πρώτην ἔκδοσιν τῶν χαλκῶν νομισμάτων τῆς Ῥώμης εἰς προγενεστέραν ἐποχὴν, ἤτοι εἰς τὸν πρῶτον αἰῶνα τῆς κτίσεως αὐτῆς, καὶ ἑτέρα ἰσχυρὰ γνώμη, ὑποστηρίζουσα ὅτι ὁ

(α) Servius Rex primus signavit aes; plin 32 13. Servius Rex ovium boumque effigie primus aes signavit. Aurel. Vict. c. 7.

(β) Τῶν νομισμάτων τοῖς παλαιοτάτοις βοῦν ἐπεχάραττον ἢ πρόβατον ἢ σῦν. Πλουτ. Ποπλικ. ΙΑ'.

Τὸ πρῶτον χαλκοῦν νόμισμα τῆς Ῥώμης ἦτο βαρὺ καὶ ογκῶδες, καὶ βαθμηδὸν ἐγίνετο ὕστερον ἐλαφρότερον. Ὑπῆρχον δὲ τρία χαλκᾶ νομίσματα· τὸ ἀσσάριον, ὅπερ λατινιστὶ ἐλέγετο ἄς, τὸ ἥμισυ, λεγόμενον σεμβέλα, καὶ τὸ τρίτον, τὸ λεγόμενον τεροῦντσιους ἢ τριούγγιον.

Σερούϊος ἐξέδωκε καὶ τὸ πρῶτον ἀργυροῦν νόμισμα τῆς Ῥώμης. Οὗτος εἰσήγαγε καὶ τὰ σταθμὰ καὶ μέτρα.

Ἡ διαδοχὴ ἐξ ἀρίστων Βασιλέων ἔφερε τὴν ἔκτασιν τῆς χώρας καὶ τοῦ κράτους τῆς Ῥώμης, ἥτις ἔχει ἤδη τὴν ἀρχηγίαν καὶ τὴν προστασίαν ὅλων τῶν Λατίνων. Ὁ λαὸς ἠγάπα καὶ ἐσέβετο τοὺς βασιλεῖς, οἵτινες πρὸς τούτοις ἐμεγάλυναν, διεκόσμησαν τὴν πόλιν καὶ συνέδραμον αὐτόν. Ἀλλ' ὁ μετὰ τὸν Σερούϊον βασιλεύσας Ταρκύνιος κατέκτησε μὲν τὴν εὔφορον χώραν τῶν Πωμεντίνων καὶ τὸν εἰς χρυσὸν καὶ ἄργυρον μέγαν πλοῦτον αὐτῶν, ἀλλὰ διήγειρε τὴν κατ' αὐτοῦ ἀγανάκτησιν, καταναγκάσας τὸν λαὸν εἰς ἄμισθον ἐργασίαν πρὸς τελειοποίησιν τῶν τοῦ Ταρκυνίου πρώτου ἀτελειώτων δημοσίων οἰκοδομῶν, καὶ καταργήσας τοὺς ὑπὲρ τοῦ λαοῦ νόμους τοῦ Σερουΐου. Δυσηρέστησε δὲ βλάψας καὶ πολλοὺς τῶν Πατρικίων. Ἐν τούτοις ἐπῆλθε τὸ θηριῶδες κακούργημα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Σέξτου κατὰ τῆς Λουκρητίας, καὶ ἔδωκε τὴν ἀφορμὴν εἰς τὸν Ἰούνιον Βροῦτον νὰ διεγείρῃ εἰς ἐπανάστασιν καὶ τοὺς Πατρικίους καὶ τὸν λαὸν, νὰ φέρῃ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας, καὶ τὴν σύστασιν τῆς κυβερνήσεως τῶν Ὑπάτων ἐν ἔτει 509 πρὸ Χριστοῦ.

Ἅμα ἐγένετο ἡ μετασχημάτισις τῆς κυβερνήσεως, οἱ Ὕπατοι καὶ οἱ Πατρίκιοι ἐσκέφθησαν διὰ ποίων μέσων καὶ τρόπων νὰ στερεώσωσι τὴν νεοσύστατον ἀρχὴν, στηρίζοντες αὐτὴν διὰ τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ λαοῦ. Οἱ βασιλεῖς ἐδόξασαν τὰ Ῥωμαϊκὰ ὅπλα καὶ εὐτύχησαν εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς πολέμους. Δὲν ἐταπείνωσαν τὴν ἀξίαν τῆς Ῥώμης, καὶ οὐδεμίαν ἠνέχθησαν κατ' αὐτῆς ὕβριν ἀτιμώρητον καὶ ἀνεκδί-

κητον. Σκιρτῶντες ἀπὸ χαρὰν καὶ ἐνθουσιῶντες ἐπανηγύρισαν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς θριάμβους τῶν Βασιλέων ἀπὸ τοῦ Ῥωμύλου μέχρι τοῦ τελευταίου Ταρκυνίου. Ἐὰν, ἅμα συστηθείσης τῆς Ὑπατείας, συνέβαινε καταισχύνη ὅπλων καὶ ἐξωτερικὴ προσβολὴ καθ' ἧς ἡ Ῥώμη δὲν ἐδύνατο νὰ ἱκανοποιηθῇ μετ' ἐπιτυχίας, ἡ φαντασία τῶν Ῥωμαίων ἤθελεν ἴδῃ κατηφῆ καὶ μελανοφόρον τὸν Κυρῖνον περιφερόμενον τὰς νύκτας ἐπὶ τοῦ πεδίου τοῦ Ἄρεως, ἡ δὲ δεισιδαιμονία ἤθελε δώσει ἀκρόασιν εἰς τοὺς Τυῤῥηνοὺς οἰωνοσκόπους, κρυφίως συμβουλεύοντας τὴν ἐπάνοδον τῶν Ταρκυνίων. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ἀποφύγῃ ἡ πρωτοσύστατος Ὑπατεία τοὺς κινδύνους τῆς ἥττης, καὶ ἐκ τοιαύτης ὑπηγορεύθη αἰτίας ἡ πρώτη μετὰ τῶν Καρχηδονίων ἐμπορικὴ συνθήκη, ἐκ τῶν πρώτων πράξεων τῶν πρώτων Ὑπάτων οὖσα, γενομένη, ὡς ὁ μόνος διασώσας αὐτὴν Πολύβιος λέγει, εἰκοσιοκτὼ ἔτη πρὸ τῆς διαβάσεως τοῦ Ξέρξου εἰς τὴν Ἑλλάδα· (ὄχι δὲ πεντήκοντα, ὡς ἐσφαλμένως ἐτυπώθη εἰς τὸ περὶ Καρχηδονίων κεφ. β'. τοῦ Βιβ. Β'. ἐν ᾧ ὁλοκλήρως μετεγράψαμεν τὴν συνθήκην ταύτην.)

Οἱ Ὕπατοι προβλέψαντες ὅτι ἡ Ῥώμη, ἐπικειμένων μάλιστα ἄλλων πολέμων κατ' αὐτῆς, δὲν ἐδύνατο νὰ ἀντικρούσῃ ἐπιτυχῶς τοὺς Καρχηδονίους, ἐὰν ἐξεστράτευον ἐπὶ τῶν Λατινικῶν παραλίων, ἐφ' ὧν ἀπεπειρῶντο, ὡς ἐκ τῆς συνθήκης ταύτης ἐξάγεται, νὰ λάβωσι κατοχὴν, συνεφώνησαν μετὰ τῶν Καρχηδονίων νὰ μὴ καταλάβωσιν οὐδένα τόπον τῶν Λατίνων, εἴτε ὑπήκοον εἴτε μὴ ὑπήκοον τῶν Ῥωμαίων, νὰ μὴ οἰκοδομήσωσι φρούριον ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Λατίνων, καὶ ἄν ποτε διαβῶσιν εἰς αὐτὴν ὡς ἐχθροὶ, νὰ μὴ διανυκτε-

ρεύσωσι (α). Ἀντὶ τούτων δὲ παρεδέχθησαν οἱ Ὕπατοι διὰ τῆς συνθήκης νὰ ἀποκλεισθῶσιν ἐντελῶς τὰ Ῥωμαϊκὰ πλοῖα ἀπὸ τὸ ἐμπόριον τῆς μικρᾶς Σύρτεως, ὅπου ὑπῆρχον τὰ λεγόμενα ἐμπορεῖα τῶν Καρχηδονίων. Ἡ συνθήκη αὕτη τῶν πρώτων Ὑπάτων τῆς Ῥώμης ἔθεσε κατὰ πρῶτον τὴν ἐπὶ αἰῶνας ἐπικρατήσασαν ἀρχὴν εἰς τὰς μεταξὺ Καρχηδονίων καὶ Ῥωμαίων ἐμπορικὰς καὶ πολιτικὰς σχέσεις (β).

Ὁ Πολύβιος παρατηρεῖ ὅτι οἱ Καρχηδόνιοι ἐξ ἐμπορικοῦ φθόνου περιώρισαν τὴν ναυτιλίαν τῶν Ῥωμαίων ὅπως μὴ γίνωσι γνωστὰ εἰς αὐτοὺς τὰ ἐμπορεῖα τῆς Σύρτεως (γ). Ἦτον ἄρα τὸ ναυτικὸν τῶν Ῥωμαίων ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ ἄξιον τοῦ φθόνου τῶν θαλαττοκρα-

(α) Καρχηδόνιοι δὲ μὴ ἀδικήτωσαν δῆμον μηδένα Λατίνων ὅσοι ἂν ὑπήκοοι· ἐὰν δέ τινες μὴ ὦσιν ὑπήκοοι τῶν πόλεων, ἀπεχέσθωσαν, ἐὰν δὲ λάβωσι, Ῥωμαίοις ἀποδιδότωσαν ἀκέραιον, φρούριον μὴ ἐνοικοδομήτωσαν ἐν τῇ Λατίνῃ. Ἐὰν ὡς πολέμιοι εἰς τὴν χώραν εἰσέλθωσιν, ἐν τῇ χώρᾳ μὴ ἐννυκτερευέτωσαν. Πολυβ. Βιβ. Γ΄. 22.

(β) Μὴ πλεῖν Ῥωμαίους μηδὲ τοὺς Ῥωμαίων συμμάχους ἐπέκεινα τοῦ Καλοῦ ἀκρωτηρίου, ἐὰν μὴ ὑπὸ χειμῶνος ἢ πολεμίων ἀναγκασθῶσιν. Ἐὰν δέ τις βίᾳ κατενεχθῇ, μὴ ἐξέστω αὐτῷ μηδὲν ἀγοράζειν, μηδὲ λαμβάνειν. Πολυβ. Βιβ. Γ΄. 22.

(γ) Τὸ μὲν οὖν Καλὸν ἀκρωτήριον ἐστι τὸ προκείμενον αὐτῆς τῆς Καρχηδόνος ὡς πρὸς τὰς Ἄρκτους, οὗ καθάπαξ ἐπέκεινα πλεῖν ὡς πρὸς μεσημβρίαν οὐκ οἴονται δεῖν Καρχηδόνιοι τοὺς Ῥωμαίους μακραῖς ναυσὶ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι γινώσκειν αὐτούς, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μήτε τοὺς κατὰ τὴν Βυσσάτιν, μήτε τοὺς κατὰ τὴν μικρὰν Σύρτιν τόπους, ἃ δὴ καλοῦσιν Ἐμπορεῖα. Πολυβ. Βιβ. Γ΄. 23.

τούντων Καρχηδονίων, ἢ ἤθελον οὗτοι νὰ μετέρχωνται μόνοι διὰ τῶν οἰκείων πλοίων τὸ ἐμπόριον τῆς Σύρτεως;

Ἐξ οἱουδήποτε λόγου προέκυψεν ὁ ὅρος οὗτος, ἔδιδεν ἴσως εὐλογοφανῆ ἀφορμὴν εἰς τοὺς Καρχηδονίους νὰ καταποντίζωσιν ἀπανθρώπως τὰ Ῥωμαϊκὰ πλοῖα, εἴτε ἀληθῶς, εἴτε ψευδῶς κατηγοροῦντες ὅτι παρεβίαζον τὴν συνθήκην.

Οἱ παράλιοι ὅμως ὑπήκοοι τῆς Ῥώμης Σαβῖνοι καὶ Λατῖνοι ἦσαν κατ' ἐξοχὴν πειραταί. Ὁ χρυσὸς καὶ ἄργυρος τὸν ὁποῖον ἥρπασαν οἱ Ῥωμαῖοι ἀπὸ τοὺς Πωμεντίνους καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀντιάτας, καὶ ὁ πλοῦτος τῶν Ἀρδεατῶν προήρχοντο ἀπὸ πειρατείας καὶ λῃστείας (κατὰ τὸν Διον. Ἁλικαρ.), διότι οὔτε ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν ὑπῆρχον τοιαῦτα μέταλλα, οὔτε ὀνομαστόν τι ἐμπόριον μετήρχοντο. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐπολέμησαν αὐτούς, καὶ ἀφήρεσαν τὸν πλοῦτον αὐτῶν, οὐδὲν ὅμως ἔπραττον πρὸς κατάπαυσιν τῆς πειρατείας. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ταραντῖνοι ἀπέκλεισαν διὰ συνθήκης τὰ Ῥωμαϊκὰ πλοῖα ἀφ' ὅλου τοῦ Ταραντίνου κόλπου, μὴ ἐπιτρέψαντες εἰς αὐτὰ νὰ ὑπερβαίνωσι τὸ Λακίνιον ἀκρωτήριον. (Ἀππ. Σαυν.) Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἔπαυον αἱ ναυτιλιακαὶ σχέσεις τῶν Ῥωμαίων καὶ μετὰ τῆς Κρότωνος, καὶ μετὰ τῆς Συβάρεως, καὶ μεθ' ὅλων τῶν ἄλλων ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ Ταραντίνου κόλπου κειμένων Ἑλληνικῶν πόλεων.

Καὶ ἐξωτερικοὶ κίνδυνοι, καὶ ἐσωτερικαὶ στάσεις καὶ ἐπαναστάσεις κατέλαβον τὴν Ῥώμην ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς Ὑπατείας. Οἱ Τυῤῥηνοὶ ὑπὸ τὸν Βασιλέα Πορσῖνον ὑπεστήριζον διὰ φοβεροῦ πολέμου τὴν ἀπαίτησιν τῆς ἀποδόσεως τῶν χρημάτων τοῦ Ταρκυ-

νίου, καὶ ἡ ἀπαίτησις αὕτη ἦτο βαρυτάτη εἰς τὴν Ῥώμην διὰ τὴν ὀλιγοχρηματίαν. Ἐκ δὲ τῶν ὑπὸ τὴν Ῥώμην Λατίνων καὶ Σαβίνων πότε οἱ μὲν, καὶ πότε οἱ δὲ ἐπανίσταντο πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν. Οὐδεμία τῶν κατακτήσεων τῆς Ῥώμης ἦτον ἀσφαλὴς, μ᾽ ὅλον ὅτι ἐνοικίζοντο Ῥωμαϊκαὶ ἀποικίαι εἰς τὰς ὑπεξουσίας χώρας. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲν καθίσταντο ἄξιοι ὑπεροχῆς καὶ σεβασμοῦ εἰς τοὺς πέριξ λαοὺς οὔτε διὰ τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, τὰς ὁποίας ἐντελῶς παρέβλεπον καὶ περιεφρόνουν, οὔτε διὰ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν αὐτῶν, ἥτις μετὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς βασιλείας ἐκυματίζετο σφοδρῶς ὑπὸ τῶν φοβερῶν συγκρούσεων τῆς φιλαρχίας τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ τῆς στασιώδους δημοκοπίας.

Ἡ γεωργία ἔπασχε τὰ πάνδεινα ἐκ τῶν εἰσβολῶν τῶν ἐχθρῶν καὶ λῃστῶν, καὶ ἐκ τῆς ἐνασχολήσεως τῶν Ῥωμαίων εἰς τὸν πόλεμον. Ἡ γεωργία ἐδύνατο νὰ εὐδοκιμήσῃ συνδυαζομένη μὲ τὸ ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον παρέχει τὸ μόνον καὶ ἄμεσον συμφέρον πρός τε τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν βελτίωσιν τῆς καλλιεργείας, διὰ τῆς ἀγορᾶς καὶ μεταδόσεως τῶν προϊόντων αὐτῆς. Ἀλλ᾽ ἦτον ἀδύνατον νὰ εὐδοκιμήσῃ συνδυαζομένη μὲ τὸ στρατιωτικὸν καὶ πολεμικὸν σύστημα τῆς ἀρχαίας Ῥώμης. Ἡ στρατιωτικὴ καὶ γεωργικὴ Ῥώμη ἄρχεται ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν πολέμων τοῦ Πορσίνου νὰ ζητῇ τὴν εἰσαγωγὴν ἐξωτερικῶν σίτων. Οἱ ἐμπορικώτεροι καὶ ναυτικώτεροι λαοὶ τῶν ἀκμαζουσῶν ἤδη Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας, καὶ οἱ φίλοι τῶν Ῥωμαίων Καρχηδόνιοι, καὶ οἱ Τυῤῥηνοὶ καὶ οἱ παράλιοι Λατῖνοι καὶ Σαβῖνοι καταπληροῦσι τὴν

περὶ τὴν Ἰταλίαν θάλασσαν μὲ τὰ πλοῖά των, φέροντες σίτους καὶ ἄλλα εἴδη, ἀλλ' ὀλίγοι ἔρχονται εἰς τὰ Ὤστια καὶ εἰς τὴν Ῥώμην κατὰ τοὺς χρόνους τούτους. Οἱ συνήθως ἐμπορευόμενοι μετ' αὐτῆς, ἔσπευσαν νὰ φέρωσιν εἰς αὐτὴν σῖτον, ἅμα ἔμαθον ὅτι ὑπῆρχεν ἀνάγκη, ἀλλ' ἦσαν ὀλίγοι (α). Οἱ Ὕπατοι ἠγόρασαν ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων τὸν ὑπὸ τῶν ἐμπόρων κομισθέντα σῖτον, καὶ ἀπέστειλον πρέσβεις εἰς διαφόρους τόπους πρὸς ἀγορὰν αὐτοῦ. Ἄρχεται ἤδη ἡ δημόσιος ἐν Ῥώμῃ σιτωνία.

Ὁ Βασιλεὺς τῶν Συρακουσῶν Γέλων ἐδέχθη φιλοφρόνως τοὺς ἐλθόντας πρὸς αὐτὸν πρέσβεις τῆς Ῥώμης καὶ ἔδωκε δωρεὰν μεγάλην ποσότητα σίτου. Ὁποία διαφορὰ περὶ τοὺς χρόνους τούτους μεταξὺ Ῥώμης καὶ τῶν Συρακουσῶν, αὐτῆς τῆς ἀποικίας τῶν Κορινθίων, τῆς ἑλληνικῶς πολιτευομένης καὶ καλλιεργούσης συνάμα τὴν γῆν, τὰς ἐπιστήμας, τὰς τέχνας, τὸ ναυτικὸν καὶ τὸ ἐμπόριον! Ἡ Ῥώμη, ἀρχαιοτέρα τῶν Συρακουσῶν, ἐν μέσῳ ὁμογενῶν ἐθνῶν καὶ ἐν τῇ οἰκείᾳ χώρᾳ καθιδρυμένη, τρέμει ἀπέναντι τοῦ Πορσίνου καὶ τῶν Τυῤῥηνῶν, τοὺς ὁποίους εἰς οὐδὲν ἐλογίζοντο οἱ Συρακούσιοι, καὶ αὐτοὶ οἱ τῆς νήσου Λιπάρας Κνίδιοι. Οἱ Ὕπατοι συνθηκολογοῦσι μετὰ τοῦ Πορσίνου, καὶ εὐχαριστοῦντες αὐτὸν διὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης, πέμπουσι πρὸς αὐτὸν δῶρα ὅμοια μὲ τὰ ὁ-

(α) Οἵ τε διαμείβεσθαι τὰς ἀγορὰς εἰωθότες ἐκ παντὸς τόπου συνῆλθον, παρ' ὧν ἡ πόλις ὠνησαμένη τὸν φόρτον ἐκ τῶν κοινῶν χρημάτων εἶχεν ἐν φυλακῇ. Διον. Ἁλικαρνασεὺς ἀρχ. Βιβ. Ζ'. 1. 20.

ποῖα ὁ Βασιλεὺς Ταρκύνιος πρῶτος ἔλαβε πρὸ ὀγδοήκοντα περίπου ἐτῶν ἀπὸ τοὺς Τυῤῥηνούς, οἱ δὲ Συρακούσιοι δέχονται ἤδη εἰς πόλεμον ἅπασαν τὴν φοβερωτάτην δύναμιν τῶν Καρχηδονίων, καὶ ἀφ' οὗ ὁ Βασιλεὺς Γέλων κατέστρεψε μυριάδας στρατιωτῶν καὶ πολλὰς ἑκατοστάδας πλοίων τῶν Καρχηδονίων, δωρεῖται τὴν εἰρήνην εἰς τοὺς γονυπετεῖς καὶ θρηνοῦντας πρέσβεις αὐτῶν, καὶ ὡς μέγας προστάτης τῶν σχέσεων τοῦ θείου πρὸς τοὺς θνητοὺς ἐπιτάττει εἰς τὴν Καρχηδόνα ὡς ὅρον εἰρήνης τὴν κατάπαυσιν τῆς βαρβάρου καὶ θηριώδους λατρείας τῶν ἀνθρωπίνων θυσιῶν (α). Ἡ Ῥώμη τρέμει τοὺς Καρχηδονίους καὶ θυσιάζει εἰς τὸν ἐμπορικὸν φθόνον αὐτῶν τὴν ὑπόληψιν καὶ τὴν πρόοδον τῆς ναυτιλίας της, οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τρέμουσι τὰς Συρακούσας, σέβονται τὸ ἐμπόριόν των, καὶ περιποιούμενοι τὸν Γέλωνα, προσφέρουσι βαρὺν χρυσοῦν στέφανον εἰς τὴν σύζυγόν του Δημαρέτην. Ἡ Βασίλισσα Δημαρέτη παραδίδει τὸν στέφανόν της εἰς τὸ νομισματοκοπεῖον καὶ γίνεται χρυσοῦν νόμισμα πρὸς εὐκολίαν τῶν κοινῶν δοσοληψιῶν, οἱ δὲ Ὕπατοι τῆς Ῥώμης πωλοῦσιν εἰς τὸν λαὸν τὸν δωρεὰν σταλέντα ὑπὸ τοῦ Γέλωνος σῖτον.

Καὶ ὄχι μόνον αἱ Συρακοῦσαι, ἀλλὰ καὶ ὁ Τάρας, καὶ ἡ Κρότων, καὶ ἡ Σύβαρις πολὺ ὑπερεῖχον τῆς Ῥώμης. Ὁ τύραννος τῆς Ἰταλιώτιδος Κύμης Ἀριστόδημος δὲν ἐδειλίασε, χαριζόμενος εἰς τοὺς προσ-

(α) Πλουτ. ἀποφθέγματα καὶ περὶ Νεμ. κτλ. Οἱ Καρχηδόνιοι ὅμως ἢ λαθραίως ἐξετέλουν πάντοτε, ἢ ἐπανέλαβον τὰς εἰς τὸν Κρόνον θυσίας τῶν παίδων. Διοδ. Βιβ. Κ΄. κεφ. 14.

φυγόντας παρ' αὐτῷ Ῥωμαίους φίλους τῶν Ταρκυνίων, νὰ παραβιάσῃ τὰ δίκαια τῶν ἐλθόντων πρὸς αὐτὸν δι' ἀγορὰν σίτου πρέσβεων τῶν Ὑπάτων.

Ἀλλὰ καὶ ἀφ' οὗ ἔγινε γνωστὴ ἡ ἀνάγκη εἰσαγωγῆς σίτου εἰς τὴν Ῥώμην, μικρὸν ἐφρόντιζον νὰ φέρωσιν εἰς αὐτὴν οἱ ἔμποροι. Ὁ λαὸς ἐγόγγυζε καὶ ἐταράττετο διὰ τὴν σπανοσιτείαν, οἱ δὲ Ὕπατοι ἀπέστελλον δημοσίους ἀγοραστὰς σίτου, καὶ ἐνίοτε κατηνάγκασαν τοὺς ἔχοντας πλέον τοῦ δέοντος νὰ παραδώσωσιν αὐτὸν εἰς κοινὴν χρῆσιν ἐπὶ ὡρισμένῃ τιμῇ, ὡς ὁ Διον. Ἁλικαρνασσεὺς ἀναφέρει.

Ἡ πενία ἐπεπόλαζεν. Οἱ Ὕπατοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἀνακουφίσωσι τὸν λαὸν ἀπὸ τὴν πληρωμὴν παντὸς τέλους, καὶ πάσης εἰσφορᾶς διδομένης διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου. Τοῦτο δὲ ἐγένετο περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ πέμπτου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ.

Τὰ χρήματα ἦσαν σπάνια. Ὁ εἰσαγόμενος διὰ τῶν κατακτήσεων καὶ διὰ τῶν ἁρπαγῶν ἄργυρος καὶ χρυσὸς ἐχρησίμευεν εἰς ὀλίγα κοσμήματα καὶ σκεύη, τὸ δὲ πλεῖστον μέρος ἐφυλάττετο εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, καὶ ἐξήγετο ἀπὸ τῆς Ῥώμης πρὸς ἀγορὰν τῶν ἀναγκαίων διὰ τὰς δημοσίας οἰκοδομὰς καὶ διὰ τοὺς στρατιωτικοὺς ὁπλισμούς. Τὸ κοινὸν νόμισμα ἦτο τὸ χαλκοῦν ἀσσάριον (ἄσ), ἔχον βάρος μιᾶς λίτρας. Τοῦτο δέ, ὄχι διότι ἡ Ῥώμη ἤθελε νὰ καταστήσῃ δύσχρηστον τὸ νόμισμα ὡς ἡ Σπάρτη, ἀλλὰ διότι ἡ Ἰταλία παρῆγε πολὺν χαλκόν, τὸ δὲ ἐξ αὐτοῦ νόμισμα ἔπρεπε νὰ ἔχῃ, κατὰ τὴν κοινὴν κρίσιν, τὴν πραγματικὴν ἀξίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε καὶ ὁ εἰς τεμάχια ἀνεπισήμαντα κυκλοφορῶν χαλκός. Ἰσοβαρὲς μὲ τὸ Ῥωμαϊ-

κὸν ἦτο τὸ χαλκοῦν νόμισμα πλείστων ἄλλων πόλεων τῆς Ἰταλίας. Ἀλλ' ἐν τῇ Ῥώμῃ καὶ τὸ ποσὸν τῶν ἀσσαρίων ἦτον ἀνεπαρκὲς, ὁ δὲ Ὕπατος Ποπλικόλας ἔφερε νόμον, καθ' ὃν οἱ καταδικαζόμενοι εἰς χρηματικὴν ποινὴν, μὴ δυνάμενοι νὰ πληρώσωσιν εἰς νόμισμα, ἔδιδον ἀντ' αὐτοῦ βόας καὶ πρόβατα, ὡς ὁ Διονύσιος Ἁλικαρνασεὺς, καὶ ὁ Πλούταρχος ἐν Ποπλ. ἀναφέρουσι.

Πολλάκις ἐγόγγυζον οἱ πένητες ὀφειλέται, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀποδώσωσι τὰ δάνεια, καὶ ταράττοντες τὴν πόλιν ἐζήτουν ἀποκοπὴν τῶν χρεῶν. Ποτὲ ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐνέδωκεν εἰς τοιαύτην ἀπαίτησιν, θεωροῦσα ὅτι ἔμελλε νὰ καταστρέψῃ τὴν δημοσίαν πίστιν, ἐὰν ἐνέκρινε τοιοῦτον μέτρον. Πᾶσα κακία καὶ διαφθορὰ καὶ ἀνατροπὴ πόλεως ἄρχεται, ἔλεγεν ὁ συνετώτατος Λάρκιος, ἀπὸ τῆς χρεωκοπίας. (Διον. Ἁλικ. Β. ς'. 38.) Διετάχθη ὅμως κατά τινας κατεπειγούσας περιστάσεις ἐξωτερικῶν κινδύνων ἡ προσωρινὴ παῦσις πάσης ἀπαιτήσεως πληρωμῆς δανείων, μέχρι τῆς παρελεύσεως τῆς πολιτικῆς ἀνάγκης τοῦ μέτρου τούτου. Ἀλλ' ἡ ἐπινόησις τοῦ διορισμοῦ τῶν προσωρινῶν δικτατόρων τῆς Ῥώμης, ἐν περιπτώσει ἐξωτερικῶν ἢ ἐσωτερικῶν κινδύνων, προέκυψε κατὰ πρῶτον ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῶν στάσεων τῶν ὀφειλετῶν, καὶ ὁ πρῶτος δικτάτωρ διωρίσθη ἐκ τοιαύτης αἰτίας, μετ' ὀλίγα ἔτη ἀπὸ τῆς καθιδρύσεως τῆς Ὑπατείας.

Ἐπειδὴ δὲ πολλὰ δάνεια ἐγίνοντο ἐπὶ τῷ σώματι, πολλοὶ δὲ τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν κατεστάθησαν δοῦλοι, μὴ δυνηθέντες νὰ ἀποδώσωσι τὰ δάνεια, πολλοὶ δὲ ὑπερήμεροι ὄντες ὀφειλέται ἔμελλον νὰ ὑποπέσωσιν

εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν, καὶ ὁ λαὸς δημαγωγούμενος ἀπεχώρησεν εἰς τὸ λεγόμενον Ἱερὸν Ὄρος μετὰ δεκαὲξ ἔτη ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς Ὑπατείας, ἀπειλῶν νὰ ἀποικήσῃ εἰς ξένον τόπον· καθ' ὃν καιρὸν οἱ ἐξωτερικοὶ πόλεμοι περιεστοίχιζον τὴν Ῥώμην, ἡ Σύγκλητος καὶ οἱ Ὕπατοι ἀπήλλαξαν διὰ προσωρινοῦ μέτρου ἀπὸ τὴν δουλείαν τοὺς ἐκ τῶν χρεῶν ὑποδουλωθέντας καὶ κινδυνεύοντας νὰ ὑποδουλωθῶσιν ὀφειλέτας, δὲν κατήργησαν ὅμως τὸ ἐπὶ τῷ σώματι δάνειον διὰ νόμου.

Καὶ ἡ σπανιότης ὅμως τῶν χρημάτων, καὶ ἡ ἀνάγκη τῶν δανείων, καὶ ὁ ἀπελπισμὸς τῶν ὀφειλετῶν δὲν ἐδύναντο νὰ παύσωσι, καὶ δὲν ἔπαυσαν εἰς τὴν Ῥώμην, δύω ἔχουσαν ἀεννάους πηγὰς τοιούτων δυστυχημάτων, τὴν ὅλως στρατιωτικὴν καὶ πολεμικὴν πολιτικὴν, καὶ τὴν μέχρις ἀσυγγνώστου ἀπερισκεψίας πλεονεξίαν καὶ ἀδικίαν τῶν ὀλιγαρχικῶν. Ἕνεκα τούτων, ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως τῶν σχέσεων καὶ ἰσοληψιῶν, τῶν παραγινομένων διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, ἐβράδυνεν ἡ Ῥώμη νὰ ἀπολαύσῃ καὶ κοινὴν καὶ πασίγνωστον νομοθεσίαν. Οἱ Πατρίκιοι διεχειρίζοντο τὴν δικαιοσύνην ὡς χρησμολογίαν, οἱ δὲ δημοτικοὶ εἶχον αἴσθημα δικαιοσύνης μαχόμενον πρὸς τὴν μυστηριώδη δικανικὴν ἐπιστήμην τῶν Πατρικίων. Ἐζήτησαν νόμους. Συνέστησαν δὲ τὴν Δεκαρχίαν εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωκαν, διὰ τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῆς διοικήσεως τῆς κοινωνίας, τὴν νομοθετικὴν καὶ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν συνάμα, καὶ μόλις μετὰ τρεῖς αἰῶνας ἀπὸ τῆς ὑπάρξεώς της ἔλαβεν ἡ Ῥώμη ὑπὸ τῶν Δέκα τὴν Δωδεκάδελτον τῶν

νόμων αὐτῆς, συνταχθεῖσαν καὶ διὰ τῆς συμπράξεως τοῦ Ἐφεσίου Ἑρμοδώρου, ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν νόμων καὶ ἐκ τῶν ἐθίμων τῆς Ῥώμης.

Ἡ Δωδεκάδελτος ὥρισε τὸν νόμιμον τόκον, καὶ χρηματικὴν ποινὴν κατὰ τῶν παραβατῶν τῆς διατάξεως ταύτης. Δὲν ἀπηγόρευσε δὲ τὸ ἐπὶ τῷ σώματι δάνειον, ἀλλ' ἐπέτρεψε μάλιστα εἰς τοὺς δανειστὰς νὰ φονεύωσιν, ἂν θέλωσι, τὸν ὑπερήμερον ὀφειλέτην. Τοιούτους νόμους δὲν εἶχον ποτὲ αἱ Ἀθῆναι, οὔτ' ἄλλη Ἑλληνικὴ πόλις. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἤθη τῶν Ῥωμαίων ἀπέκρουσαν καὶ ἔρριψαν εἰς ἀχρηστίαν τὴν περὶ τοῦ φόνου τοῦ ὀφειλέτου διάταξιν.

Ἡ θηριώδης ὁρμὴ τῆς ἀκολασίας τοῦ Ἀππίου, τοῦ σημαντικωτέρου τῶν Δέκα, ὤθησεν αὐτὸν εἰς τὴν ἀνόσιον καὶ κακοῦργον δίκην δι' ἧς ἐπενόησε νὰ βιάσῃ τὴν σώφρονα Οὐϊργινίαν. Ἀπέφυγε τὴν ἀτιμίαν σφαγιασθεῖσα ἡ Οὐϊργινία, ἡ δὲ φωνὴ τοῦ αἵματός της κατέστρεψε τὴν διετῆ καὶ τυραννικωτάτην κατασταθεῖσαν Δεκαρχίαν.

Πολλοὶ τῶν νέων Πατρικίων καὶ Ἱππέων ἐφαίνοντο ἀκρατεῖς καὶ ἄκριτοι εἰς τὴν διαγωγήν των. Μετ' ὀλίγα ἔτη ἀπὸ τοῦ συμβάντος τῆς Οὐϊργινίας εἰσήχθη ἡ φοβερὰ κατασταθεῖσα καὶ μέγιστον λαβοῦσα ἀξίωμα Ἀρχὴ τῶν Τιμητῶν (Censores), ἥτις ἀντέκειτο εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου, διότι αὐστηρὰν ἐνήργει ἐπιτήρησιν τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Πατρικίων καὶ τῶν Ἱππέων, αὐστηρῶς πρὸς τοῖς ἄλλοις τιμωροῦσα καὶ τοὺς ὑπερβαίνοντας τὰ ὅρια τῆς ὀλιγαρκείας καὶ τῆς ἁπλότητος. Ὁ Πατρίκιος συγκλητικὸς Ῥουφῖνος ἀπεβλήθη δι' ἀποφάσεως τῶν Τι-

μητῶν ἀπὸ τὴν Σύγκλητον, διότι εὑρέθη ἔχων ὀλίγων λιτρῶν ἀργυρᾶ σκεύη.

Οἱ κατὰ τῆς πολυτελείας νόμοι μικρὰ πάντοτε ἐνήργησαν, καὶ ἐντελῶς τελευταῖον ἀπέτυχον, διότι μάχονται κατὰ τῆς θεμιτῆς καὶ φυσικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου περὶ τὴν χρῆσιν τῶν πραγμάτων. Εἶναι νόμοι ἠθικῆς, γινόμενοι ἄδικοι καὶ ἀνυπόφοροι ἂν ἐπιβάλλωσι βαρείας ποινάς, ἀνίσχυροι δὲ καθιστάμενοι ὅταν ἀντίκεινται εἰς τὰς κοινὰς ὀρέξεις καὶ εἰς τὰ κοινὰ ἤθη. Περιστέλλουσιν ὅμως, κατὰ τὰ πρῶτα μάλιστα ἔτη τῆς εἰσαγωγῆς των, καὶ τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον, διότι καὶ οἱ τεχνῖται καὶ οἱ ἔμποροι κανονίζουσι τὰς ἐργασίας των κατὰ τὴν θεμιτὴν ἀνάλωσιν τοῦ εἴδους καὶ τοῦ ποσοῦ τῶν πραγμάτων, καὶ οἱ ἄνθρωποι ὑπακούουσιν εἰς τοὺς νέους νόμους κατὰ τῆς πολυτελείας, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τίθενται ἐν ᾗ ἐποχῇ ἄρχεται μὲν ἡ πολυτέλεια, ἐπικρατεῖ δὲ εἰς τὸ πνεῦμα τῶν πλειόνων ὁ πόθος τῆς προτέρας τάξεως τοῦ βίου. Τὰ ἤθη συμβιβάζονται μετὰ τοῦ λαθρεμπορίου, ἕως ὅτου κατασταθῶσι καὶ τοῦτο καὶ ἐκεῖνα πάγκοινα καὶ θεμιτά, ὡς ἡ ἱστορία τῆν Ῥώμης ἀπέδειξεν ὑπὲρ πάσης ἄλλης πόλεως ἱστορίαν. Οἱ Τυῤῥηνοὶ καὶ οἱ Καρχηδόνοι εἰσήγαγον ἤδη εἰς τὴν Ῥώμην καὶ ἀναγκαῖα ἀλλὰ καὶ πολυτελῆ τινὰ πράγματα, ὡς τὰ πορφυρᾶ καὶ περιπόρφυρα ὑφάσματα, δι' ὧν ἐστολίζοντο οἱ Πατρίκιοι καὶ αἱ Πατρικίαι, καὶ τὰ ὀλίγα χρυσᾶ κοσμήματα ὁποῖα αὗται ἔφερον. Τὰ πορφυροβαφεῖα τῶν Καρχηδονίων ἦσαν ἐν τῇ μικρᾷ Σύρτει, ὅπου διὰ τῆς προειρημένης ἐμπορικῆς συνθήκης ἀπηγορεύθη εἰς τὰ Ῥωμαϊκὰ πλοῖα νὰ ἀγοράζωσι καὶ νὰ πωλῶσι, διότι βεβαίως

οἱ Καρχηδόνιοι ἐλάμβανον καλὰ κέρδη μεταφέροντες αὐτοὶ εἰς τὴν Ῥώμην τὰ τεχνικὰ προϊόντα τῆς Σύρτεως, ἐν οἷς καὶ ἡ πορφύρα. Ὅτε μετὰ δεκαὲξ ἔτη ἀπὸ τῆς Ὑπατείας ἀπεβίωσεν ὁ Ὕπατος Ἀγρίππας Μενήνιος, ὅστις καὶ τοὺς Σαβίνους ἐνίκησε, καὶ τὴν πόλιν εἰρήνευσε καὶ εὐηργέτησε, συνδιαλλάξας τοὺς ἀποχωρήσαντας εἰς τὸ Ἱερὸν Ὄρος πολίτας, αἱ Πατρικίαι ἐπένθησαν δι' ἓν ἔτος ἀποθέσασαι τὸν χρυσὸν καὶ τὴν πορφύραν (α). Καὶ ὑπὸ ἀδιάλειπτον διατελοῦσαι κηδεμονίαν, δὲν ἦσαν ἐκτὸς τῶν πολιτικῶν πραγμάτων αἱ Πατρικίαι, αἵτινες καὶ τὸν ἀντάρτην Κοριολάνον ἀφώπλισαν, καὶ ὡς ἐνέχυρα εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Πορσίνου μετέβησαν καὶ πολλὰ ἄλλα ἔπραττον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ τετάρτου αἰῶνος τῆς ὑπάρξεως τῆς Ῥώμης ἡ Σύγκλητος ἐθέσπισε κατὰ πρῶτον τὴν ὑπὸ τοῦ δημοσίου μισθοδοσίαν τῶν στρατευομένων, καὶ τὸ μέτρον τοῦτο ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν διάδοσιν τῶν χρημάτων, τὰ ὁποῖα ἡ Κυβέρνησις συστηματικῶς διεφύλαττεν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον καὶ ἐδαπάνα ἐν μέρει εἰς οἰκοδομὰς ναῶν καὶ εἰς δημοσίας τινὰς ἀνάγκας. Ἦσαν ὅμως σπάνια τὰ χρήματα καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, καὶ μάλιστα ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος, ὅστις ἐξήγετο ἀπὸ τῆς Ῥώμης διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐξωτερικῆς εἰσαγωγῆς σίτων καὶ ἄλλων πραγμάτων, δὲν εἰσήγετο δὲ εἰμὴ ἔκ τινος λεηλασίας ἐχθρικῆς πόλεως, ἢ διά τινος συνθήκης ἀνακωχῆς ὅπλων καὶ εἰρήνης.

(α) Αἱ δὲ γυναῖκες αἱ Ῥωμαίων ἐνιαύσιον ἐπένθησαν χρόνον, πορφύραν καὶ χρυσὸν ἀποθέμεναι. Διον. Ἁλικαρ. ἀρχ. Βιβ. Θ'. 27.

Μετὰ πολλὰς νίκας καὶ τρόπαια ὁ Κάμιλλος κατεδικάσθη εἰς χρηματικὴν ποινὴν δέκα χιλιάδων ἀσσαρίων, κατὰ τὸν Πλούταρχον, ἢ πεντήκοντα χιλιάδων, κατὰ τὸν Διονύσιον Ἁλικαρνασσέα, ἤτοι εἰς Ἀττικὰς δραχμὰς, **1500**, ἢ **7500**, καὶ μὴ ἔχων νὰ πληρώσῃ τοσοῦτον ποσὸν, ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ῥώμην. Ἐπέστρεψε δὲ καὶ ἔσωσεν αὐτὴν, ὅταν μετ' ὀλίγα ἔτη (389 π. Χ.) κυριευθεῖσα καὶ πυρποληθεῖσα ἀπὸ τὰς Γαλάτας, εὑρίσκετο εἰς ἄκραν χρηματικὴν ἀμηχανίαν, ἀφ' οὗ ἐξηγόρασε τὴν εἰρήνην, διότι ὁ Βρέννος, στέρξας νὰ λάβῃ ὀλίγας λίτρας χρυσίου, προσέθεσεν εἰς τὰ σταθμὰ καὶ τὴν βαρείαν σπάθην του, ἀπαιτῶν καὶ αὐτῆς τὸν ἀντίσταθμον χρυσόν (α).

Μετὰ τὸ μέγα συμβὰν τῆς ἐμπρήσεως ταύτης τῆς Ῥώμης, ἐπῆλθε μετά τινας στασιώδεις διενέξεις ἡ μεταξὺ Πατρικίων καὶ Δημοτικῶν σύμπνοια, διὰ τῆς ἴσης μετοχῆς αὐτῶν εἰς τὰς σημαντικωτέρας ἀρχὰς τοῦ κράτους, καὶ διὰ τῶν νόμων τοῦ Στόλωνος Λικιννίου, ὁρισάντων τὸ μέτρον τῆς κτήσεως τῆς γῆς διὰ πάντα Ῥωμαῖον. Ἐξέλιπε σχεδὸν ἐντελῶς τὸ κομματικὸν πνεῦμα, καὶ ἡ συμφρόνησις τῶν πολιτῶν παρήγαγεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης τὰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις, δι' ὧν ἐξέτεινεν ἡ Ῥώμη τὸ κράτος αὐτῆς ἐφ' ὅλης τῆς Ἰταλίας πρῶτον, καὶ ἔπειτα ἐφ' ὅλης τῆς Οἰκουμένης. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐπεχείρησεν ἡ Ῥώμη τὸν πεντήκοντα διαρκέσαντα ἔτη πόλεμον κατὰ τῶν Σαυνιτῶν, ἐξ οὗ ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ κυριεύσῃ ἀφαιροῦσα ἀπὸ

(α) Κατά τινας τῶν συγγραφέων, ὁ Βρέννος ἔστερξε νὰ λάβῃ **25**, καὶ κατ' ἄλλους, **1000** λίτρας χρυσίου.

τοὺς Καμπανοὺς τὴν Ἰταλιῶτιδα Κύμην, τὴν Δικαιαρχείαν (puteoli) καὶ τὴν συμμαχήσασαν μετὰ τῶν Σαυνιτῶν Νεάπολιν. Ἀπέκτα ἡ Ῥώμη καὶ εὐτυχεῖς καὶ πλουσίας πόλεις, καὶ παραλίους ναυτικοὺς καὶ ἐμπορικοὺς λαούς.

Ἀλλὰ περὶ τοὺς χρόνους τούτους μαθοῦσα ἡ Ῥώμη ὅτι ἡ Καρχηδὼν ἡτοιμάζετο νὰ ἐκστρατεύσῃ διὰ μεγάλων καὶ φοβερῶν δυνάμεων κατὰ τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐν Συρακούσαις Κορινθίου Τιμολέοντος, περὶ τὰ 345 ἔτη πρὸ Χριστοῦ, ὁμολογεῖ μετὰ τῆς Καρχηδόνος χείρονα καὶ ἀτιμοτέραν τῆς πρώτης ἐμπορικὴν συνθήκην, καθ' ἣν τὰ Ῥωμαϊκὰ πλοῖα ἀπεδιώκοντο ἀπὸ τὸ ἐμπόριον τῆς Σαρδηνίας καὶ ὅλων τῶν τόπων τῶν Καρχηδονίων, πλὴν τῆς πόλεως Καρχηδόνος καὶ τῆς Καρχηδονικῆς Σικελίας. Ἡ συνθήκη αὕτη εἶναι ἡ δευτέρα τῆς Ῥώμης μετὰ τῆς Καρχηδόνος, τὴν ὁποίαν ὁλόγραφον περιελάβομεν εἰς τὸ κεφ. 6'. τοῦ Βιβ. Β'. Ἡ πολιτικὴ τῆς Ῥώμης εἶχε τοὺς σκοποὺς της καὶ κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ κατὰ τῶν Καρχηδονίων, ἀλλ' ἀνέμενε τοὺς καιροὺς καὶ κατ' αὐτοὺς ἐπολιτεύετο.

Παρομοίαν συνθήκην συνωμολόγησεν ἡ Ῥώμη μετὰ τῆς Καρχηδόνος μετὰ ἥμισυ καὶ ἐπέκεινα αἰῶνα, ὅταν ὁ Πύῤῥος ἡτοιμάζετο νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸς βοήθειαν τῶν Ταραντίνων εἰς τὸν κατὰ τῆς Ῥώμης πόλεμον αὐτῶν, σκοποῦσα νὰ λάβῃ τὰς ὁποίας πραγματικῶς ἔλαβε βοηθείας ὑπὸ τῶν Καρχηδονικῶν πλοίων εἰς τὰς διαβάσεις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ κατά τινας θέσεις.

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Πύῤῥου εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀπέτυχεν. Ὁ μέγας οὗτος στρατηγός, ἀφ' οὗ ἐνίκησε δὶς

τοὺς Ῥωμαίους, ἀφοῦ κατέβαλεν ἐν Σικελίᾳ τοὺς Καρχηδονίους, περιορίσας αὐτοὺς εἰς μόνον τὸ Λιλύβαιον (Μαρσάλα) κατασταθεὶς μισητὸς διὰ τὴν πολιτικήν του, καὶ ἡττημένος ἐπέστρεψεν ἀδόξως εἰς τὴν Ἤπειρον. Ἡ Ῥώμη κατέκτησε τὸν Τάραντα καὶ τὰς μενούσας ἔτι ἀνεξαρτήτους ἐν τῇ κατωτέρᾳ Ἰταλίᾳ Ἑλληνικὰς πόλεις, περὶ τὰ 271 ἔτη πρὸ Χριστοῦ.

Ἡ Ῥώμη εἶναι κραταιὰ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους· ἔχει πολυαρίθμους στρατοὺς καὶ μελετᾷ μεγάλους ἐξωτερικοὺς πολέμους. Ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ κόψῃ ἀργυροῦν νόμισμα, ἀφ' οὗ μάλιστα διὰ τῶν νέων κατακτήσεων ἔλαβε πολὺν ἄργυρον ἀπὸ τὰς ἐμπορικὰς καὶ πλουσίας Ἑλληνικὰς πόλεις. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ὀνομαστὰ διὰ τὴν εὐμορφίαν καὶ εὐχρηστίαν νομίσματα τῶν Ταραντίνων ἤρεσαν ἐν γένει, οἱ Ῥωμαῖοι ἔχοντες ἤδη ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν καὶ τὰ νομισματοκοπεῖα καὶ τοὺς νομισματοποιοὺς τοῦ Τάραντος, ἔκοψαν τρία ἔτη μετὰ τὴν ἅλωσιν αὐτοῦ, κατὰ τὰ 268 πρὸ Χριστοῦ (α), τὰ εὔμορφα ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς Ῥώμης, κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν νομισμάτων τῶν Ταραντίνων καὶ τῶν Συρακουσίων. Τρία

(α) Argentum signatum est anno urbis CCCCLXXXV (485) quinque annis ante primum bellum punicum. Plin. XXX III. 13. L'empreinte des premieres monnaies romaines était, suivant le temoignage des historiens, assolument semblable à celle des pieces Siciliennes. Παρατήρησις τοῦ ἐξόχου ἀρχαιολόγου Βοικίου ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Durau de la Malle, econ. polit. des Rom. Liv 1. chap. IX.

δὲ ἦσαν τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα· τὸ δηνάριον, ἀξίζον δέκα ἀσσάρια, τὸ κουϊνάριον, ἥμισυ τοῦ δηναρίου, καὶ ὁ σεστέρτσιος (α) ἢ νοῦμμος τὸ ἥμισυ τοῦ κουϊναρίου. Μετὰ ἑξήκοντα δύω ἔτη ἔκοψεν ἡ Ῥώμη, κατὰ τὸν Πλίνιον, καὶ τὸ πρῶτον χρυσοῦν νόμισμα, ὅπερ ἐλέγετο χρυσοῦς (aureus) καὶ ἤξιζεν 25 δηνάρια, καὶ ἕτερον χρυσοῦν νόμισμα, τὸ σκρούπουλον, ἤτοι τὸ πέμπτον τοῦ χρυσοῦ.

Μετὰ δεκαπέντε ἔτη ἀπὸ τῆς τελευταίας ἐμπορικῆς συνθήκης τῆς Καρχηδόνος καὶ Ῥώμης δὲν ἀνείχετο πλέον αὕτη τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν μεγάλυνσιν τῶν Καρχηδονίων ἐπὶ τῆς Σικελίας καὶ τῶν Ἰταλικῶν νήσων. Ὑπελόγιζεν ἡ Ῥώμη ὅτι ἀφ' οὗ κατέκτησε τὰς παραλίας καὶ ναυτικὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς κατωτέρας Ἰταλίας, ἐδύνατο νὰ ἔχῃ ἱκανὴν σύμμαχον δύναμιν κατὰ τῆς ναυτικῆς Καρχηδόνος, τὴν ὁποίαν ἐμίσουν ἐν γένει οἱ Ἕλληνες ὡς βάρβαρον. Διὰ τοῦτο, ἅμα δοθείσης ἀφορμῆς, μετέβησαν οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ τῆς Σικελίας δι' Ἑλληνικῶν πλοίων τῶν ὑπηκόων ἤδη τῆς Ῥώμης Ταραντίνων, Λοκρῶν, Ἐλεατῶν καὶ Νεαπολιτῶν (β), καὶ ἤρξαντο τοῦ πρώτου Καρχηδονικοῦ κατὰ τῆς Σικελίας πολέμου. Ὁ κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς τύραννος τῶν Συρακουσῶν Ἱέρων συνεμάχησε κατ'

(α) Εἰς οὐδέτερον γένος *σεστέρτζιουμ* σημαίνει χιλίους σεστερτσίους, καὶ εἰς γενικὴν πληθυντικὴν *σέρτζιουμ* ἀντὶ *σεστερτζιόρρουμ* ἑκατὸν χιλιάδας σεστερτσίους.

(β) Παρὰ Ταραντίνων καὶ Λοκρῶν, ἔτι δὲ Ἐλεατῶν καὶ Νεαπολιτῶν συγχρησάμενοι πεντηκοντόρους καὶ τριήρεις, ἐπὶ τούτων παραβόλως διεκόμισαν τοὺς ἄνδρας. Πολυβ. Α'. 20.

ἀρχὰς μετὰ τῶν Καρχηδονίων, ἀλλὰ μετὰ μίαν ἧτταν συνεφώνησε τὴν εἰρήνην μετὰ τῶν Ῥωμαίων, καὶ συμμαχήσας ἐχορήγησεν εἰς αὐτοὺς μεγάλας συνδρομὰς κατὰ τῶν Καρχηδονίων, καθ' ὅλην τὴν ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρα ἔτη διάρκειαν τοῦ πολέμου.

Ἕνεκα τοῦ πολέμου τούτου καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ἔγιναν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ναυτικὸν κράτος, κατασκευάσαντες μεγάλα κατάφρακτα πλοῖα, πεντήρεις, ἑξήρεις, καὶ πεντηκοντόρους, ἔχοντα ἕκαστον τριακοσίους κωπηλάτας καὶ ἑκατὸν εἴκοσι μαχητάς, καὶ συνέστησαν μεγάλους στόλους. Διὰ μιᾶς μηχανῆς, τὴν ὁποίαν ὠνόμαζον κόρακα (corvum) καὶ πρῶτοι ἐπενόησαν καὶ μετεχειρίσθησαν οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὰς ναυμαχίας ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου τούτου, ἐξετέλουν θαυμασίως τὰς ἐφόδους κατὰ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων, καὶ ἐνίκων ναυμαχοῦντες διότι ἐμάχοντο ὡς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς (α). Τὴν πρώτην ναυμαχίαν ἐνίκησαν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἐμεθύσθησαν ἀπὸ χαράν. Σώζεται ἔτι ἡ πρὸς τιμὴν τοῦ νικήσαντος τὴν ναυμαχίαν ταύτην στρατηγοῦ Βιλίου (Duillius) ἀνεγερθεῖσα στήλη. Ἐξετέλεσαν δὲ καὶ διαπόντιον κατὰ τῆς Καρχηδόνος ἐκστρατείαν εἰς τὴν Ἀφρικήν, ὅπου ὁ Λακεδαιμόνιος Ξάνθιππος διοικήσας τοὺς Καρχηδονίους ἐνίκησε τοὺς Ῥωμαίους (β), ἀλλ' ἔφυγε φοβηθεὶς τὸν βάρβαρον φθόνον τῶν Καρχηδονίων καὶ κατ' αὐτῆς τῆς εὐεργεσίας. Ἡ Ῥώμη ἐπιμελεῖται ἤδη μεγάλως τὴν ναυπηγίαν καὶ τὸ

(α) Πολυβ. Βιβ. Α. 22.

(β) Εἰς τὸν Τομ. Α'. σελ. 182, στιχ. 13. ἐτυπώθη ἐσφαλμένως, ἐν Σικελίᾳ, ἀντὶ ἐν Καρχηδόνι.

ναυτικὸν, καὶ ἀντιποιεῖται τὴν ἐπικράτειαν τῆς θαλάσσης. Δὲν ἐπιτρέπει ὅμως εἰς οὐδένα τῶν Πατρικίων νὰ ἔχῃ πλοῖον πρὸς ἐμπόριον ἢ πρὸς χρῆσιν αὐτοῦ.

Μόλις ἔπαυσεν ὁ πόλεμος οὗτος, καὶ ἡ Ῥώμη ἐμφανίζεται θαλαττοκρατοῦσα ἐν πάσῃ τῇ Μεσογείῳ, καὶ προστατεύει δραστηρίως τὸ ναυτικὸν αὐτῆς, καὶ ὅλων τῶν ἐμπορικῶν ἐθνῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, κατὰ τῆς φοβερᾶς πειρατείας τῶν Ἰλλυριῶν, καθ' ἧς οἱ μᾶλλον παρ' αὐτῆς πάσχοντες Ἕλληνες, δὲν ἦσαν εἰς τοὺς καιροὺς ἐκείνους ἱκανοὶ νὰ ἀντιταχθῶσιν. Ἡ ἐνεργοῦσα τὴν Ἰλλυρικὴν πειρατείαν Ἡγεμονὶς τῶν Ἰλλυριῶν Τεύτα (α) ἐνέδωκε νὰ ἀπαλλάξῃ τὰ Ῥωμαϊκὰ μόνον πλοῖα ἀπὸ τὴν καταδρομὴν τῶν πειρατῶν, ἀλλ' οἱ πρέσβεις τῆς Ῥώμης ἀπήτησαν τὴν γενικὴν τῆς πειρατείας κατάπαυσιν, τὴν ὁποίαν, ὡς ἔλεγεν ἡ Τεύτα, δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τοὺς ἰδιώτας ὑπηκόους της. Διακόσια Ῥωμαϊκὰ πλοῖα μετὰ στρατοῦ ἦλθον κατὰ τῆς Ἰλλυρίας· κατέστρεψαν τοὺς πειρατὰς, καὶ κατέστησαν ἡγεμόνα τοῦ πλείστου τῆς Ἰλλυρίας, καὶ μάλιστα τῆς παραλίας, τὸν Δημήτριον Φάριον. Εἶδον οἱ Ἕλληνες τοὺς Ῥωμαίους ὡς σωτῆρας. Ἡ Κέρκυρα, ἡ Ἀπολλωνία, ἡ Ἐπίδαμνος ὑπετάχθησαν εἰς τὴν Ῥώμην. Οἱ Κορίνθιοι ἐτίμησαν τοὺς Ῥωμαίους διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ δικαιώματος τοῦ συμπανηγυρίζειν εἰς τὰ Ἴσθμια. Οἱ Ἀχαιοὶ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὡμολόγησαν χάριτας.

Ἡ πολιτικὴ τῆς Ῥώμης κατέκτα τὰ πνεύματα καὶ

(α) Τοῦ Πολυβίου τὸ Β. πραγματεύεται τὰ περὶ τῆς Τεύτας καὶ τοῦ πρώτου τούτου Ἰλλυρικοῦ πολέμου.

τὰς καρδίας πρὶν κατακτήσῃ τὴν χώραν. Ἦτο πάντοτε ὁποία ἀπὸ τοῦ Ῥωμύλου εἰσήχθη, καὶ ὁποία ὑπὸ τοῦ Οὐϊργιλίου ὕστερον ποιητικῶς ἀνυψοῦτο (α).

Ἰσχυροτάτη κατέστη κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους ἡ Ῥώμη. Ὑπὲρ τὰς ἑβδομήκοντα μυριάδας πεζῶν καὶ ἑπτὰ μυριάδας ἱππέων συγκροτοῦσι τὰ στρατεύματα αὐτῆς. Διαφόρους ἐπιχειρεῖ συγχρόνως πολέμους ἀπὸ τὰ τελευταῖα εἰκοσιπέντε ἔτη τοῦ τρίτου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ, καὶ μεγάλας κατακτᾷ χώρας. Ἡ πληρεστάτη κατάκτησις τῆς περὶ τὸν Πάδον ἀνωτέρας Ἰταλίας, τῆς Ὑπαλπείας λεγομένης Γαλατίας (Gallia Cisalpina), προσέθεσεν εἰς τὴν χώραν τῆς Ῥώμης εὐφορωτάτην γῆν μετὰ τῶν ὑπαρχόντων τότε περὶ τὴν Πλακεντίαν μεταλλείων τοῦ χρυσοῦ. Παρῆγεν αὕτη ἡ χώρα ἀφθονίαν σίτων καὶ ἄλλων καρπῶν. Οἱ δρυμῶνες αὐτῆς ἔτρεφον ἀναριθμήτους χοίρους, ἐξ ὧν ἡ Ῥώμη καὶ ἅπασα ἡ Ἰταλία ἠγόραζεν. Ἀπὸ τὰ κατωτέρας ποιότητος μαλλία τῶν προβάτων κατεσκευάζετο τὸ τῆς κοινῆς χρήσεως τῶν ἐν Ἰταλίᾳ δούλων ὕφασμα. Περὶ τὴν Μουτίνην (Μόδεναν) ὅμως παρήγοντο ἀρίστης ποιότητος μαλλία. Ἡ πίσσα καὶ ἡ ξυλεία καὶ ὁ οἶνος ἦσαν ὑπερπερισσά. Οἱ ξύλινοι πίθοι τοῦ οἴνου εἶχον τερα-

(α) Tu regere imperio populos, Romane memento.
Hae tibi erunt artes; pacisque imponere morem
Parcere subjectis; et debellare Superbos.
Aen. l. 6. 847.

Σὺ διεύθυνον τὸ κράτος ἐπὶ τῶν λαῶν, ὦ Ῥωμαῖε.
Αὗται ἔστωσαν αἱ τέχναι σου· εἰρηνικὰ ἐπίταξον ἤθη,
Φείδου τῶν ὑποκειμένων, κατάστρεψον τοὺς ἀνυποτάκτους.

τῶδες μέγεθος, κατὰ τὸν Στράβωνα. Ἡ εὐφορωτάτη αὕτη χώρα ἦτον ὀλιγάνθρωπος ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως αὐτῆς, καὶ νοσώδης διὰ τὰ πολλὰ λιμνάζοντα ὕδατα. Τὸ ἐμπόριόν της ἦτο μηδαμινόν. Διὰ τὴν ὀλιγανθρωπίαν καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἐμπορίου ἡ εὐφορία ἔφερε τὴν ἄκραν εὐθηνίαν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων. Ἥμισυ ἀσσάριον, ἤτοι ἓν τέταρτον ὀβολοῦ, κατὰ τὸν Πολύβιον, ἐξήρκει εἰς τὴν ἡμερησίαν τροφὴν ἑνὸς ἀνθρώπου. Ἡ μεγάλη, πλουσία καὶ ναυτικωτάτη κατασταθεῖσα διὰ τοῦ ἐμπορίου τῆς χώρας ταύτης Ἑλληνικὴ πόλις Σπίνα, καθὼς καὶ ἡ Ἀδρία, κτισθεῖσαι περὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Πάδου, ἔπαυσαν πρὸ καιροῦ νὰ ἦναι ναυτικαὶ καὶ ἐμπορικαὶ πόλεις, ἀπέχουσαι ἤδη πολλὰ στάδια ἀπὸ τῆς θαλάσσης, διότι ὁ Πάδος χερσώσας τὴν περὶ αὐτὰς θάλασσαν διὰ τῶν μεγάλων ἐτησίων προσχώσεων, κατέστησεν αὐτὰς μεσογείους(α). Ἡ Σπίνα ἔπαθε καὶ ἀπὸ ἐχθρικὰς εἰσβολὰς βαρβάρων

(α) Αἱ ὑπὸ τοῦ Πάδου γινόμεναι προσχώσεις ἀπεξήραινον τὴν περὶ τὰς ἐκβολάς του θάλασσαν κατά τινας 120, κατ' ἄλλους 70, καὶ κατ' ἄλλους 25 μέτρα κατ' ἔτος, κατά τινας χρόνους περισσότερον καὶ κατά τινας ὀλιγώτερον. Ὁ Malte Brun, παρατηρῶν ταῦτα, λέγει· «ἡ Ἀδρία, ἥτις τὸ πάλαι εἶχεν ὄνομα-» στὸν λιμένα, ἐξ οὗ καὶ ἡ θάλασσα ὠνομάσθη Ἀδριατική, ἀ-» πέχει τὴν σήμερον ὀκτὼ λεύγας ἀπὸ τῆς θαλάσσης». Malte Brun Βιβ. 106. descript. d'italie. Ὁ δὲ Στράβων, 214· Ἡ Σπίνα νῦν μὲν κωμίον, πάλαι δὲ Ἑλληνὶς πόλις ἔνδοξος, θησαυρὸς γὰρ Σπινιτῶν ἐν Δελφοῖς δείκνυται, καὶ τἆλλα ἱστορεῖται περὶ αὐτῶν ὡς θαλαττοκρατησάντων. Φασὶ δὲ ἐν θαλάσσῃ ὑπάρξαι· νῦν δ' ἐστὶν ἐν μεσογείᾳ τὸ χωρίον, περὶ ἐννενήκοντα σταδίους τῆς θαλάττης ἀπέχον.

λαῶν. Ὑπῆρχεν ὅμως τὸ Παταούϊον (Πάδοβα), ἡ πατρὶς τοῦ μεγάλου ποιητοῦ Οὐϊργιλίου, ἀρχαιότατον κτίσμα τοῦ Ἀντήνωρος, ὡς ὁ ποιητὴς οὗτος τὴν ὀνομάζει (β), μεγάλη, πολυάνθρωπος, χειροτεχνικωτάτη καὶ ἐμπορικὴ πόλις. Πολλὰ καὶ διάφορα ὑφάσματα, καὶ πολυτελεῖς τάπητες ἐκ μαλλίων καλῆς ποιότητος κατεσκευάζοντο εἰς αὐτὴν πρὸς ἐμπόριον. Ἀπεῖχεν ἡ πόλις κατὰ διακόσια καὶ ἐπέκεινα στάδια ἀπὸ τὴν θάλασσαν, συνεκοινόνει ὅμως μετ' αὐτῆς διὰ τοῦ ποταμοῦ καὶ εἶχεν εὐρύχωρον καὶ ἄριστον λιμένα. Τὸ ἐμπόριον τῆς εἰσαγωγῆς τῆς Ῥώμης ηὔξησε διὰ τῆς κατακτήσεως τῆς ἀνωτέρας Ἰταλίας.

Αἱ κατὰ ξηρὰν συγκοινωνίαι ἐγίνοντο εὐκόλως καὶ ἀσφαλῶς. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐπεμελήθησαν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἔθνος τῆς Εὐρώπης τὴν κατασκευὴν μεγάλων δημοσίων ὁδῶν, πλωτῶν διωρύγων, καὶ ὑδραγωγείων, εἰς ὅλας τὰς χώρας ὅπου ἐξέτεινον τὸ κράτος αὐτῶν.

Οἱ Βασιλεῖς, οἱ Ὕπατοι καὶ Στρατηγοί, οἱ Πραίτορες καὶ οἱ Τιμηταὶ ἔδιδον δόξης χάριν τὸ ὄνομά των εἰς τὰ μεγάλα δημόσια ἔργα καὶ κτίσματα, τὰ ὁποῖα ἐξετέλουν. Ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ τετάρτου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ ὁ Τιμητὴς Ἄππιος κατεσκεύασε τὴν μεγάλην ὁδὸν ἀπὸ τῆς Ῥώμης εἰς τὴν Καπύην,

(α) Παταούϊον πασῶν ἀρίστη τῶν ταύτῃ πόλεων. Δηλοῖ δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῆς πεμπομένης κατασκευῆς εἰς τὴν Ῥώμην, τῶν τε ἄλλων καὶ ἐσθῆτος παντοδαπῆς, τὴν εὐανδρίαν τῆς πόλεως καὶ τὴν εὐτεχνίαν. Ἔχει δὲ θαλάττης ἀνάπλουν ποταμῷ διὰ τῶν ἑλῶν φερομένῳ σταδίων πεντήκοντα καὶ διακοσίων ἐκ λιμένος μεγάλου. Στρ. 213 καὶ 218.

τὴν μέχρι Βρεντεσίου ὕστερον ἐκταθεῖσαν, ἥτις ὠνομάσθη Ἀππία ὁδός.

Κατεσκευάσθησαν ὕστερον μετὰ τὰς ἐν Ἰταλίᾳ κατακτήσεις τῆς Ῥώμης πλεῖσται ἄλλαι ὁδοί, διώρυγες καὶ γέφυραι πρὸς εὐκολίαν τῶν συγκοινωνιῶν τῆς Ῥώμης. Ἐκ τῶν μεγάλων ὁδῶν ἦτον ἡ Φλαμινία, ἔχουσα μῆκος 1350 σταδίων, καὶ ἡ συνεχομένη μετ' αὐτῆς Αἰμιλία ὁδός, ἥτις διήρχετο ἀπὸ τὴν Βονωνίαν καὶ Ἀκυληΐαν καὶ ἔφθανεν εἰς τοὺς πρόποδας τῶν Ἄλπεων. Περιγράφων τὰς ὁδοὺς ταύτας ὁ Στράβων παρατηρεῖ, ὅτι διέβαινον δι' αὐτῶν μεγάλαι ἁρμάμαξαι, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἐδύνατο νὰ φέρῃ φορτίον μικροῦ πλοίου. Περὶ τὰς ὁδοὺς ταύτας ἔκειντο αἱ ἐμπορικώτεραι πόλεις.

Κατὰ τὸν δεύτερον Καρχηδονικὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον ὁ μέγας στρατηγὸς Ἀννίβας ἐξῆψε καταστρέψας τὴν ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ Ἑλληνικὴν ἀρχαιοτάτην πόλιν Ζάκανθαν (Sagunto), ὁ διάδοχος τοῦ Ἱέρωνος τύραννος τῶν Συρακουσῶν Ἱερώνυμος ἔκλινεν ὑπὲρ τῶν Καρχηδονίων καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν πρὸς ταχυτέραν κατάκτησιν τῶν Συρακουσῶν. Ἐνεθαῤῥύνθη ὁ Ἱερώνυμος εἰς τὴν ἀντίστασιν του κατὰ τῆς Ῥώμης, ἀπὸ τὴν μεγάλην καὶ ἀπόῤῥητον ἐπιστήμην τοῦ Ἀρχιμήδου. Οἱ πολυάριθμοι στρατοὶ καὶ στόλοι τῶν Ῥωμαίων συντρίβονται καὶ ἀποσκυβαλίζονται ἀπέναντι τῶν Συρακουσῶν διὰ τῶν μηχανημάτων τοῦ μοναδικοῦ τούτου μέχρι τοῦδε μηχανικοῦ. Οἱ Ῥωμαῖοι νομίζουσιν ὅτι μάχονται κατ' αὐτῶν οἱ θεοί, καὶ ὁ στρατηγὸς Μάρκελλος ἡτοιμάζετο ν' ἀποχωρήσῃ, ὅταν ἡ τύχη τῆς Ῥώμης παραδίδει εἰς αὐτὴν διὰ προδοσίας τὰς Συρα-

κούσας. Δὲν ἐδέχθη ὁ Μάρκελλος τὰς δεήσεις τῶν Συρακουσίων ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως αὐτῶν. Δὲν ἐξηνδραπόδισε τοὺς πολίτας, ἀλλ' ἐλεηλάτησε καὶ ἐλαφυραγώγησε τὴν πόλιν. Μέγιστον ἔφερεν ἐξ αὐτῆς πλοῦτον εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ διεκόσμησεν αὐτὴν διὰ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς Ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας. Ἐξίστατο ὁ λαὸς τῆς Ῥώμης ἀτενίζων εἰς αὐτά. Ἡ κοινὴ ἀρέσκεια τῶν Ῥωμαίων ἐτράπη πρὸς τὴν φιλοκαλίαν, καὶ οἱ φίλοι τῶν ἀρχαίων ἐθίμων κατηγόρουν τὸν Μάρκελλον διὰ τὴν μεταβολὴν τῶν ἠθῶν τοῦ λαοῦ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἤρξατο εἰς τὴν Ῥώμην, ἡ πρὸς τὰ εὔμορφα ἔργα τῶν τεχνῶν ἀρέσκεια, ἥτις ἀποτελεῖ πάντοτε νέαν τινὰ ἐμπορικὴν ἐποχήν.

Διὰ τοῦ δευτέρου Καρχηδονικοῦ πολέμου ἔξωσαν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς Καρχηδονίους ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν, καὶ ἔλαβον διὰ τῶν συνθηκῶν τῆς εἰρήνης πεντακόσια πολεμικὰ πλοῖα αὐτῶν. Μετ' ὀλίγα ἔτη νικήσαντες τὸν μέγαν Ἀντίοχον εἰς τὴν Ἀσίαν, παρέλαβον καὶ τὰ πολεμικὰ πλοῖα αὐτοῦ. Ἀπηγόρευσαν δὲ διὰ τῶν συνθηκῶν καὶ εἰς τὴν Καρχηδόνα καὶ εἰς τὸν Ἀντίοχον τὴν κατασκευὴν πολεμικῶν στόλων. Οὕτως ἡ Ῥώμη κατέστη ἐντὸς τῶν δέκα πρώτων ἐτῶν τοῦ δευτέρου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ ἡ μόνη θαλαττοκρατοῦσα δύναμις.

Ἡ Ἱσπανία καὶ Λυσιτανία (Πορτογαλλία) ἦσαν κατὰ τὸ μέγιστον μέρος αὐτῶν ὅλως ἀπολίτευτοι ὑπὸ τὸ κράτος πολλῶν διῃρημένων ἀγριοβίων καὶ ληστρικῶν λαῶν. Οὐδεὶς ἄλλος τόπος ἀντέταξε τοσοῦτον ἐπίμονον, γενναίαν καὶ μακροχρόνιον ἀντίστασιν κατὰ τῆς Ῥώμης, ἥτις τελευταῖον μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας καὶ θυσίας ἀνδρῶν καθυποτάξασα τοὺς ληστρικοὺς ἐκείνους λαούς,

εἰσήγαγε τὴν εὐταξίαν καὶ εὐνομίαν παρ' αὐτοῖς. Ἀλλ' ἡ νότιος Ἱσπανία, τὴν ὁποίαν κατ' ἀρχὰς κατέλαβον οἱ Ῥωμαῖοι, ἡ εὐδαιμονεστάτη χώρα τῆς Τουρδητανίας περὶ τὸν ποταμὸν Βαῖτιν (Γουαδαλκουὶρ) καὶ αἱ περὶ τὸν ποταμὸν Τάγον τῆς Λυσιτανίας τόποι προήχθησαν ἔκπαλαι διὰ τῶν ἀποικιῶν τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Ἑλλήνων Μασσαλιωτῶν εἴς τε τὰς χειροτεχνίας καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον. Εὐπρόσδεκτοι ἐγένοντο οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τας χώρας ταύτας μετὰ τὴν ἀποβολὴν τῶν ἀπλήστων Καρχηδονίων. Πλεῖστοι Ἰταλοὶ μετέβησαν πάραυτα καὶ ἐπελήφθησαν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἐξορύξεως τῶν μετάλλων. Ὁ χαλκός, ὁ χάλυψ, ὁ χρυσός, ὁ σίδηρος, ὁ κασσίτερος καὶ πολὺς κατ' ἐξοχὴν ἄργυρος εὑρίσκετο εἰς τὰ πρὸ αἰώνων ἀνεωχθέντα μεταλλεῖα.

Ἐξαίρετα δὲ καὶ ἄφθονα προϊόντα ἔδιδον ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα καὶ οἱ ποταμοὶ τῆς Ἱσπανίας. Σίτους, οἴνους, ναυπηγήσιμον ξυλείαν, σχοινοπλοκικὴν σπάρτον, ἄμετρον πλῆθος ἰχθύων ταριχευομένων, οἵτινες ἐπλεόναζον καὶ ἀφ' οὗ ἀνέπαυον τὰ ἀδηφάγα στόματα τῶν φαλαινῶν, τῶν φυσητήρων καὶ τῶν ὀρύγων, ἀφόβως περιπλεόντων τὰ παρωκεάνεια τῆς Εὐρώπης κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους. Παρῆγε δὲ ἡ Ἱσπανία καὶ τὰ ὑπερβολικοῦ κάλλους μαλλία, καὶ πολλὰ ὑφάσματα, ἅπερ ἐξήγοντο πρὸς ἐμπόριον. Ὀνομαστώτατα ὑπῆρξαν τὰ λεπτὰ ὑφάσματα τὰ ὁποῖα κατεσκεύαζον οἱ λεγόμενοι Σαλτιῆται, ἢ τὰ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων λεγόμενα Carbasea.

Οἱ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Ἰταλοὶ κατεστάθησαν εἰς τὴν Ἱσπανίαν ὡς εἰς πατρίδα αὐτῶν. Ἔκτισαν πολλοτάτας πόλεις καὶ συνέστησαν πολλὰς ἀποικίας. Ἡ πρώτη καὶ ἀρχαιοτάτη πόλις τῶν Ῥωμαίων ὑπῆρξεν ἡ

Κορδύβη, πατρὶς τοῦ Σένεκα (Cordua) ὑπὸ τοῦ Μαρκέλλου κτισθεῖσα, κατὰ τὸν Στράβωνα, ἐπὶ τοῦ Βαίτιος ποταμοῦ, δι' οὗ συνεκοινόνει μετὰ τῆς θαλάσσης. Ἡ ἐμπορικωτάτη Ἴσπαλις ἦτον ἀποικία τῶν Ῥωμαίων. Ἡ Ἰτάλικα, καὶ πλεῖσται ἄλλαι πόλεις ἐκτίσθησαν καὶ συνοικίσθησαν παρ' αὐτῶν κατὰ διαφόρους ἐποχάς.

Ἡ κοινὴ γνώμη τῶν Ῥωμαίων μετεβλήθη, ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς πρώτης κατακτήσεως τῆς Ἰσπανίας, ὡς πρὸς τὸ ἐμπορικὸν ἐπάγγελμα καὶ τὰς ἐλευθερίας τέχνας. Τὸ μέγα ἐμπόριον δὲν κατεφρονεῖτο (α). Αἱ μεγάλαι ἐκστρατεῖαι ἐπέφερον τὰς μεγάλας ἐργολαβίας τῶν προμηθειῶν τῶν τροφῶν τοῦ στρατοῦ. Ἡ μεγάλη ἔκτασις ἑκάστης τῶν ἐπαρχιῶν, ἀπῄτει μεγάλα χρηματικὰ κεφάλαια διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν δημοσίων φόρων καὶ τῶν δημοσίων προσόδων. Ἐγεννήθησαν λοιπὸν αἱ μεγάλαι ἑταιρίαι διὰ τὰς τοιαύτας ἐπιχειρήσεις. Διαφόρων τόπων νομίσματα εἰσέῤῥεον εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ τὰ δάνεια καὶ αἱ δοσοληψίαι ἐπολλαπλασιάσθησαν ἐκ τῆς πληθύος τῶν κατοίκων καὶ τῶν ἔξωθεν ἐρχομένων, καὶ ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς νέων ἠθῶν τοῦ βίου. Συνεστήθησαν λοιπὸν οἱ ἀργυραμοιβοὶ ἢ τραπεζῖται, (argentarii). Ἀπὸ τῶν πολέμων τῶν Σκηπιώνων ἐν τῇ Ἰσπανίᾳ ἀνεφάνησαν τὰ πρῶτα στοιχεῖα τοῦ ἀσφαλιστικοῦ συμβολαίου κατὰ τῶν θαλασσίων κινδύνων τοῦ ἐμπορίου. Οἱ Σκηπίωνες ἀπῄτουν τροφὰς διὰ τὸν στρατὸν, μηνύοντες ὅτι ἂν δὲν ἐπέμποντο ταχέως, ἠναγκάζοντο νὰ ἐξέλθωσι τῆς Ἰσπανίας. Ὁ Πραίτωρ τῆς Ῥώμης συγκαλέσας τοὺς

(α) Cicer. de offic. 1. 42.

πλουτήσαντας ἐξ ἐνοικιάσεων τῶν δημοσίων πρασάδων, παρεκίνησεν αὐτοὺς νὰ προμηθεύσωσι τὰ τοῦ στρατοῦ τῆς Ἰσπανίας. Τρεῖς μεγάλαι ἑταιρίαι ἀνέλαβον τὴν προμήθειαν, ἀναδεχθέντος τοῦ δημοσίου τὴν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ τὴν ἐκ τῆς θαλάσσης ζημίαν.

Η Ρώμη ἐπλούτει, τὸ ἐμπόριον διευθύνετο φυσικῷ λόγῳ εἰς αὐτήν. Η Δικαιαρχία καὶ τὰ Ὤστια ἦσαν οἱ δύω λιμένες τοῦ ναυτικοῦ ἐμπορίου τῆς Ρώμης, ἐν οἷς πάμπολλοι ἐπλούτουν. Αὐξηθέντος δὲ τοῦ ἐμπορίου, καθιδρύθησαν ἐν τῇ Ρώμῃ τὰ τελωνεῖα καὶ εἰσήχθησαν οἱ δασμοὶ τῆς ἐξαγωγῆς καὶ εἰσαγωγῆς περὶ τὸ ἔτος 180 πρὸ Χριστοῦ, ἐν ᾧ εἰς τὰς ἐπαρχίας ὑπῆρχον καὶ πρότερον (α), εἰς δὲ τὴν Ρώμην, καταργηθέντων, ὡς εἴπομεν, ὑπὸ τῶν πρώτων Ὑπάτων τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπαρχόντων φόρων, δὲν διετάχθησαν ἄλλοι μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης.

Ἦτον ἤδη ἡ Ρώμη μεγίστη καὶ πλουσιωτάτη ἐπικράτεια. Ἐὰν ὁ ὑπουργὸς τοῦ Πύῤῥου, ὁ ἐπικουρικὸς Κυνέας ἐκυβέρνα αὐτὴν, ἤθελεν εἰπῇ εἰς αὐτὴν ζῆθι καὶ τρύφα. Η Ρώμη ὅμως δὲν ἔφθασεν εἰσέτι εἰς τὸ τέρμα τοῦ προορισμοῦ της.

Ὅταν ἡ Ρώμη κατέστησε τὸν Δημήτριον Φάριον ἡγεμόνα ἐν τῇ Ἰλλυρίᾳ· ὅταν παρεχώρησε τὴν εἰρήνην εἰς τὴν Καρχηδόνα καὶ εἰς τὸν πατέρα τοῦ Περσέως Φίλιππον τῆς Μακεδονίας· ὅταν συνεφώνησε μετὰ τοῦ Ἀντιόχου καὶ περιεποιήθη τὰς ἐλευθερίας

(α) L'an de Rome 573, le besoin d'argent pour la guerre fit rétablir ces impôts, (de portoria) Durau de la Malle econ. polit. des Rom. Liv. IV. chap. 10.

τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ἑλληνικῶν πόλεων, δὲν ἀπεφάσισεν εἰλικρινῶς νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὴν κατάκτησιν τῶν τόπων τούτων, οὔτε νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς οὐδένα αὐτῶν νὰ ἀναστήσῃ καλὴν καὶ ἰσχυρὰν κατάστασιν τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν πραγμάτων. Ἐπολιτεύθη κατὰ τὰς περιστάσεις, συμφωνήσασα τὴν εἰρήνην, ἐπολιτεύετο δὲ μετ' αὐτὴν ὅπως διὰ τῶν διαιρέσεων τῶν λαῶν καὶ τοῦ σχηματισμοῦ κομμάτων ὑπὲρ τῆς Ῥώμης ἐπιφέρῃ τὰς περιστάσεις εὐκολωτέρας κατακτήσεως. Οἱ κατάσκοποι καὶ οἱ πράκτορες τῆς Ῥώμης εἰργάζοντο πανταχοῦ ὑπὲρ τῆς δυναστείας αὐτῆς. Ὁ φίλος καὶ σύμμαχός της Εὐμένης καταγγέλλει τὸν Βασιλέα τῆς Μακεδονίας Περσέα διὰ τὴν μεγάλην ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων ἐπιῤῥοήν του. Καταγγέλλει τὰ φαινόμενα τῆς συνετῆς ὁμονοίας τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Ῥώμη καταφρονεῖ τὸ δίκαιον καὶ τὰς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης παρακλήσεις τοῦ Περσέως. Καταφρονεῖ τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ πρεσβείας τῶν συμμάχων της Ῥοδίων. Κηρύττει τὸν πόλεμον. Ὁ φιλέλλην Παῦλος Αἰμίλιος ἐπῆλθε, κατέστρεψε, κατελήστευσε τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἤπειρον, καὶ ἔφερεν εἰς τὴν Ῥώμην μέγιστον πλοῦτον χρυσοῦκαὶ ἀργύρου, ὅστις ἔμελλε νὰ ἐκδικήσῃ τὸ αἷμα τοῦ Περσέως.

Εἰς τὴν τελετὴν τοῦ θριάμβου τοῦ Αἰμιλίου Παύλου ἐν τῇ Ῥώμῃ προσήγοντο ἑπτακόσια πεντήκοντα ἀγγεῖα πλήρη νομίσματος ἀργυροῦ, καὶ ἑβδομήκοντα ἑπτὰ πλήρη νομίσματος χρυσοῦ. Τέσσαρες ἄνδρες ἔφερον ἕκαστον τῶν ἀγγείων τούτων διὰ τὸ βάρος. Ἡ κυβέρνησις τῆς Ῥώμης ἀπήλλαξεν ἐπὶ ἕνα αἰῶνα τὸν λαὸν τῆς Ἰταλίας ἀπὸ τὴν πληρωμὴν φόρων μετὰ τὴν απόκτησιν τοῦ πλούτου τῆς Μακεδονίας.

Μετὰ εἰκοσιδύω ἔτη ἀπὸ τῆς καταχτήσεως τῆς Μακεδονίας, γενομένης κατὰ τὰ 168 ἔτη πρὸ Χριστοῦ, κατέσκαψαν οἱ Ῥωμαῖοι ἐν ἔτει 146 πρὸ Χριστοῦ τὰς δύω ἐμποριχωτέρας καὶ πλουσιωτέρας πόλεις τοῦ κόσμου, τὴν Καρχηδόνα καὶ τὴν Κόρινθον. Ἡ πολιτικὴ τῆς Ῥώμης μὴ ἀνεχομένη ὑπεροχὰς, οὔτε ἴσας κορυφὰς, δὲν ἐσκέφθη κἂν ὅτι αἱ τοιαῦται μεγάλαι καὶ ἀρχαίας ἐμπορικῆς ὑπολήψεως πόλεις ἐδύναντο νὰ ὠφελήσωσι τὰ μέγιστα τὸ κράτος, καθιστάμεναι ἔτι ἐμποριχώτεραι, ἀφ᾽ οὗ περιελαμβάνοντο εἰς τὴν ἀπέραντον ἐπικράτειαν τῆς Ῥώμης.

Ἀπὸ τῆς τέφρας τῆς Κορίνθου καὶ Καρχηδόνος ἐκδικητικοὶ ἐγεννήθησαν δαίμονες κατὰ τῆς Ῥώμης. Πλούσιοι ἦσαν ἐν αὐτῇ οἱ Πατρίκιοι, οἱ Ἱππεῖς καὶ οἱ περιφρονητικῶς λεγόμενοι νεόπλουτοι. Ἐπλούτουν ὅμως διὰ τῶν ἀδικιῶν καὶ ἁρπαγῶν, καὶ διὰ τοῦ σφετερισμοῦ τῶν δημοσίων γαιῶν, κατασοφιζόμενοι τοὺς περὶ αὐτῶν νόμους τοῦ Λικιννίου, περὶ ὧν προείπομεν. Ἅπαντες οἱ ὑπὸ τὴν Ῥώμην λαοὶ, καὶ μάλιστα οἱ Ἰταλοὶ, προσέφερον τὸ αἷμα αὐτῶν στρατεύοντες ὑπὸ τὰς σημαίας τῆς Ῥώμης πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ πρὸς ἔκτασιν τῆς δυναστείας αὐτῆς, ἀλλὰ δὲν ἀπελάμβανον ὅλοι ἴσα μὲ τοὺς πολίτας Ῥωμαίους δικαιώματα, οὔτε εἰς τὰ τῆς πολιτείας πράγματα, οὔτε εἰς τὰ τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν ἰδιωτικῶν συναλλαγῶν. Οἱ πολῖται Ῥωμαῖοι ὑπερεῖχον καὶ ἐπρώτευον. Διέφερον τὰ τῶν Ἰταλῶν, τὰ τῶν Λατίνων, τὰ τῶν παραδοσάντων ἑαυτοὺς καὶ τὰ τῶν ὑποδουλωθέντων δίκαια. Αἱ προσβλητικαὶ αὗται διακρίσεις ἐπέφερον τὴν δυσπιστίαν καὶ τὸν φθόνον τῶν λαῶν πρὸς ἀλλήλους, καὶ τὴν απο-

στροφὴν καὶ τὰς συνωμοσίας καὶ ἐπαναστάσεις κατὰ τῆς Ῥώμης.

Οἱ δύω Γράκχοι, ζηλωταὶ τῶν Ἑλληνικῶν συστημάτων, καὶ μάλιστα ὁ πρεσβύτερος αὐτῶν Τιβέριος, διδασκόμενος ἀπὸ τὸν Μιτυληναῖον ῥήτορα Διοφάνην καὶ ἀπὸ τὸν Κυμαῖον φιλόσοφον Βλόσσιον, προτείνουσιν, ἅμα μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Καρχηδόνος καὶ Κορίνθου, τὴν ἰσοπολιτείαν τῶν Ἰταλῶν καὶ πολεμοῦσι τὸν σφετερισμὸν τῶν δημοσίων γαιῶν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐξήφθησαν αἱ φονικαὶ στάσεις. Αἱ μεταξὺ Πατρικίων καὶ Δημοτικῶν ἔριδες διηγέρθησαν πολὺ παρά ποτε ἄλλοτε αὐθάδεις καὶ φονικαί. Εἶναι ἤδη ἔμβρυον τὸ αἱμοβόρον τέρας τῆς ἀδελφοκτονίας τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ τῆς μανιώδους πάλης τῆς φιλαρχίας, τὸ ὁποῖον ἀνδροῦται μετὰ τοῦ Σύλλα καὶ τοῦ Μαρίου καὶ πολλῶν ἄλλων.

Εἰς τοὺς χρόνους τῶν Γράκχων μηδαμινὴ κατεστάθη ἡ παραγωγὴ τῆς γῆς τῆς Ἰταλίας διὰ τὴν κακὴν καλλιέργειαν καὶ διὰ τὴν ἀπληστίαν τῶν κτηματικῶν, οἵτινες κατεῖχον μεγάλας ἐκτάσεις γαιῶν, κακῶς καὶ ἐν μέρει μόνον γεωργοῦντες αὐτὰς διὰ δούλων καὶ ἀνδραπόδων. Μυριάδες μοδίων σίτων εἰσήγοντο εἰς τὴν Ῥώμην καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τὴν Σικελίαν, ἀπὸ τὴν Σαρδηνίαν, ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν, ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀπὸ ἄλλους τόπους. Ὁ Γάϊος Γράκχος συνέστησε τὰς δημοσίους ἀποθήκας τοῦ σίτου ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ ἔταξε τὴν διατίμησιν τῆς πωλήσεως αὐτοῦ. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους εἰσήγαγε καὶ ὁ Δροῦσος τὰς δωρεὰς τοῦ σίτου πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς.

Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἑλ-

λάδος πλήθη Ἰταλῶν ἐμπόρων ἦλθον εἰς διαφόρους πόλεις αὐτῆς, μάλιςα δὲ εἰς τὴν Δῆλον καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν. Εἰς τὴν Δῆλον κατέφυγον μετὰ τὴν καταςροφὴν τῆς Κορίνθου καὶ οἱ διασωθέντες τῶν ἐμπόρων αὐτῆς. Ἡ Ῥώμη ἐξέπιπτεν εἰς ἀνόητον τρυφὴν μετὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ πλούτου τῆς Μακεδονίας καὶ ἄλλων τόπων, καὶ ἀπήτει μυριάδας δούλων. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἤκμασεν ἡ αἰσχρὰ σωματεμπορία τῆς Δήλου. Οἱ Κίλικες καὶ ἄλλοι μετ' αὐτῶν ἐπειράτευον καταδουλοῦντες τοὺς ἐλευθέρους, καὶ ἔφερον αὐτοὺς πρὸς ἐμπόριον εἰς τὴν Δῆλον, ἥτις μυριάδας ἐδέχετο καὶ ἐπώλει. Χιλιάδες Ἰταλῶν ἐμπόρων διέμενον ἐπὶ τῆς Δήλου. Τὸ ἐμπόριόν της ἐμεγαλύνθη κατὰ πάντα. «Ἐλθὲ, ἔμπορε, (ἔλεγον οἱ Δήλιοι) ἔξελε πάντα πρίαται.» Ἡ Ῥόδος ἐκπεσοῦσα ἀπὸ τὴν ναυτικὴν ἰσχὺν καὶ ἀξίαν της, καὶ μὴ θέλουσα ἴσως νὰ ἐμποδίσῃ τὴν σωματεμπορίαν, τὴν ὁποίαν προεκάλει τὸ ἐμπόριον τῆς Ῥώμης, δὲν ἀντετάχθη κατὰ τῶν πειρατῶν σωματεμπόρων τῆς ἐποχῆς ταύτης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ῥώμη ἀφῆκεν ἀτελῆ τὸν λιμένα τῆς Δήλου καὶ τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον ἔδραμεν εἰς αὐτὴν, ἡ Ῥόδος ὑπέφερε σημαντικωτάτην ἐμπορικὴν κρίσιν διὰ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ἐμπορίου της, δι' ἣν παρεπονέθη καὶ εἰς τὴν Ῥώμην διὰ τοῦ πρέσβεως αὐτῆς Ἀστειμήδου.

Οἱ Ἑλληνικοὶ τόποι, τοὺς ὁποίους ἡ Ῥώμη ἐκυρίευσε, στερηθέντες πρὸ πολλοῦ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρετῶν, διέσωζον τὰς χειροτεχνίας καὶ τὰς γνώσεις, δι' ὧν ταχέως ἐδύναντο νὰ ἀναστήσωσι εὐδόκιμον ἐμπόριον. Ἐκ τῆς προόδου αὐτοῦ ἐδύνατο νὰ γεννηθῇ καὶ ἑτέρα πρόοδος. Ἀλλ' ἡ διοίκησις τῶν

ἐπαρχιῶν τῆς Ῥώμης ὑπῆρξεν ἀχρειεστάτη καὶ ὀλεθρία. Ὁποία λύσσα ἀργυρολογίας ἐκυρίευσε τοὺς Ῥωμαίους! Ὁποίαν γοητείαν ἐνήργει ἐπ' αὐτῶν ὁ χρυσός! Ὁποίας ἀδικίας καὶ ἁρπαγὰς δὲν ἔπραξαν (α)!

Ἡ μανία τῆς τελετῆς τῶν στρατιωτικῶν Θριάμβων τῆς Ῥώμης, ἐν οἷς ἡ δόξα τοῦ θριαμβεύοντος στρατηγοῦ ἐμεγαλύνετο ἀναλόγως τοῦ ἐπιδεικνυομένου εἰς τὴν τελετὴν μεγάλου ποσοῦ τῶν λαφύρων, τῶν ἐκλάμπρων αἰχμαλώτων καὶ τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, καὶ ἡ μετὰ τὴν κατάκτησιν διοίκησις τῶν ἐπαρχιῶν, κατέστρεφον αὐτάς. Οἱ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν εἶχον τὴν ἀνωτέραν πολιτικὴν καὶ τὴν στρατιωτικὴν συνάμα ἐξουσίαν. Ὁ Μοντεσκιὼ ἐξομοιεῖ αὐτοὺς μὲ τοὺς Πασσάδας τῆς Τουρκίας. Ἀτελέστατος ἦτον ὁ ὀργανισμὸς τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς, καὶ οἱ κάτοικοι τῶν ἐπαρχιῶν οὐδεμίαν εἶχον ἀσφάλειαν εἰς τὴν ἀπονομὴν τοῦ δικαίου. Πολλάκις οἱ ἀγαθοὶ νόμοι ἐχρησίμευον εἰς τὸ νὰ καταστρέψωσι τοὺς τιμίους καὶ ἀγαθοὺς πολίτας διὰ τὰ σφάλματα εἰς τὰ ὁποῖα οὗτοι ὠθοῦντο ὑπὸ τῆς ἀχρείας διαγωγῆς τῶν διοικητῶν καὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων.

Ὁ Κικέρων κατηγόρησε πολλοὺς τῶν διοικητῶν εἰς τὴν Σύγκλητον, καὶ οἱ κατὰ τοῦ Βέρου διοικητοῦ τῆς Σικελίας, καὶ κατὰ τοῦ Πίσωνος, διοικητοῦ τῆς Μακεδονίας, φέρουσι φρίκην. Εἰς τὸν περὶ Μανιλίου νόμον λόγον του, ἔλεγεν ὁ Κικέρων εἰς τὴν Σύγκλη-

(α) Tous les moyens d'extorquer de l'argent paraissaient legitimes à ces spoliateurs de l'empire Romain D. de la Malle Econ. polit des Rom. Liv. IV. ch. 8.

τον· «Δὲν δύναμαι νὰ ἐκφράσω ὁποῖον μῖσος τρέφουσι
» καθ' ἡμῶν τὰ ξένα ἔθνη διὰ τὰς πραττομένας κατ'
» αὐτῶν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων διοικητῶν βίας καὶ ἀδι-
» κίας. Ποῖον τῷ ὄντι ναὸν ἐσεβάσθησαν οἱ ὑπάλλη-
» λοί μας εἰς αὐτοὺς τοὺς τόπους; Ποίας πόλεως τὰ
» προνόμια διετηρήθησαν; Ποῖος οἶκος διέφυγε τὰς
» ἁρπαγάς των; Ζητοῦσι νὰ διοικήσωσι τὰς πολυαν-
» θρώπους καὶ πλουσίας πόλεις, καὶ ἔπειτα πλάττου-
» σι προφάσεις πολέμου διὰ νὰ λαφυραγωγήσωσιν
» αὐτάς.»

Διέσωζον οἱ Ἕλληνες καὶ εὐγενὲς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αἴσθημα καὶ ἀναμνήσεις τῆς προτέρας εὐδαιμονίας των. Ἑτοίμως ἐθυσιάζοντο ἐν ὀνόματι τῆς εὐνομίας καὶ ἀνεξαρτησίας αὐτῶν, μὴ συλλογιζόμενοι οὔτε τοὺς κινδύνους, οὔτε τὴν ἔλλειψιν τῶν ἱκανῶν δυνάμεων. Δὲν εἶχον ὅμως ἱκανοὺς ἄνδρας διὰ μεγάλα ἔργα. Δὲν ὁμονόουν πρὸ πάντων, καὶ ἐκ τῶν μεγάλων ἰσχυρῶν Ἑλληνικῶν πόλεων αἱ πλεῖσται ἐρωμάϊζον. Ὤφειλον λοιπὸν νὰ ὑπομένωσιν οἱ Ἕλληνες ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν καὶ διαφυλάττοντες τὰς δυνάμεις αὐτῶν δι' αἰσιωτέραν ἐποχὴν τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ τοιαῦτα ἦσαν τὰ δεινὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς διοικήσεως, ὥστε οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων παρεκινήθησαν ἀπὸ ἐμπαίζοντας τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων σοφιστὰς νὰ ἀναθέσωσι τὰς ἐλπίδας τῆς ἐλευθερίας των εἰς τὸν Πέρσην Μιθριδάτην Εὐπάτορα, τύραννον τοῦ Πόντου, καὶ νὰ ἐπαναστῶσιν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτοῦ κατὰ τῆς Ῥώμης.

Οἱ Μιθριδατικοὶ πόλεμοι ἔφερον τὴν καταστρεπτικωτέραν ἐποχὴν τοῦ ἐμπορίου ἐν Ἑλλάδι, ἐν τῇ Ἀ-

σία, καὶ ἐν τῇ Μεσογείῳ ἐν γένει θαλάσσῃ. Ὁ Μιθριδάτης καὶ οἱ Ῥωμαῖοι καταστρέφουσι καὶ πόλεις καὶ λαοὺς, καὶ διαρπάζουσι τὰς περιουσίας τῶν ἰδιωτῶν διὰ διαφόρων τρόπων. Ὁ Ἀρχέλαος, στρατηγὸς καὶ ἐπίτροπος τοῦ Μιθριδάτου, ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ μεταβὰς εἰς τὴν Δῆλον ἥρπασε τὰ κοινὰ Ἑλληνικὰ χρήματα, καὶ κατέσφαξεν ὑπὲρ τὰς δύω μυριάδας ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων οἱ πλείονες ἦσαν ἔμποροι Ἰταλοί. Κατεστράφη ἡ Χίος ὡς ῥωμαΐζουσα, καταναγκασθέντων τῶν Χίων διὰ διαταγῆς τοῦ Μιθριδάτου εἰς τὴν ἀπὸ τῆς πατρίδος των φυγήν. Ἡ Κύζικος καὶ ἡ Ῥόδος ἀσχολοῦνται εἰς ἀμυντικοὺς κατὰ τοῦ Μιθριδάτου πολέμους. Πληροῦται ἡ θάλασσα ἀπὸ στόλους τολμηροτάτων πειρατῶν, ὀργανιζομένων εἰς τὴν Κιλικίαν καὶ εἰς τὴν Κρήτην διὰ τῶν ἐνεργειῶν καὶ διὰ τῶν χρημάτων τοῦ Μιθριδάτου.

Ὁ θηριώδης Σύλλας ἦλθεν ἀπὸ τὴν Ῥώμην, καὶ στενῶς πολιορκεῖ τὰς Ἀθήνας. Ὁ ὑπὸ τὰς διαταγάς του ἐνεργῶν Λούκουλλος μετέβη εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν ὁποίαν εὐκόλως ἔφερεν εἰς ἡσυχίαν. Εἰς τὰ νομισματοκοπεῖα τῆς Πελοποννήσου ἔκοψεν ὁ Λούκουλλος τὸ διὰ τὸν στρατὸν τοῦ Σύλλα ἀναγκαῖον νόμισμα, τὸ ὀνομασθὲν Λουκούλλειον, κατὰ τὸν Πλούταρχον. Πολιορκοῦνται σκληρῶς αἱ Ἀθῆναι, τῶν ὁποίων τὴν ὑπεράσπισιν διευθύνει ὁ ἀνόητος καὶ φαυλόβιος σοφιστὴς Ἀριστίων. Χιλίας δραχμὰς τιμᾶται ὁ μέδιμνος τοῦ σίτου καὶ οἱ δυστυχεῖς Ἀθηναῖοι καταμαστίζονται πρὸς τούτοις ἀπὸ θανάσιμον νόσον. Ἐν ὀνόματι τῶν ἐνδόξων σκιῶν τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων, ἐζήτησαν οἱ πρέσβεις τοῦ Ἀριστείωνος τὴν εἰ-

ρήνην ἀπὸ τοῦ Σύλλα. Ἀπέλθετε, λέγει ὁ Σύλλας, δὲν θέλω ἱστορίαν· ἦλθον νὰ τιμωρήσω ἀντάρτας. Εἰσῆλθον δι' ἐφόδου καὶ διὰ προδοσίας οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὴν πόλιν τὴν ὁποίαν παρέδωκεν ὁ Σύλλας εἰς τὴν σφαγὴν καὶ τὴν λεηλασίαν. Οἱ Ἀθηναῖοι, ἄλλοι αὐτοχειριάζονται ἀπὸ λύπην· ἄλλοι προσφέρουσιν ἑκουσίως τὸν τράχηλον εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν ξίφος· ἄλλοι πίπτουσι μαχόμενοι, καὶ οἱ ποταμοὶ τοῦ αἵματος ἔθεσαν σημεῖα, φαινόμενα μετὰ δύω ἔτι αἰῶνας ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Πλουτάρχου. Ἡ καταστροφὴ αὕτη τῶν Ἀθηνῶν συνέβη κατὰ τὸ 85 ἔτος πρὸ Χριστοῦ.

Μετέβη μετὰ ταῦτα ὁ Σύλλας εἰς τὴν Ἀσίαν. Διένειμε τὸν στρατόν του εἰς τὰς οἰκίας τῶν ἰδιωτῶν. Διέταξεν, ἐκτὸς τοῦ καταλύματος καὶ τῆς τροφῆς, νὰ λαμβάνῃ πᾶς στρατιώτης 4 τετράδραχμα, καὶ πᾶς ἀξιωματικὸς 50 δραχμὰς καθ' ἑκάστην. Κατεδίκασε δὲ τὴν μετὰ τοῦ Μιθριδάτου συμμαχήσασαν κατὰ τῆς Ῥώμης Ἀσίαν εἰς πληρωμὴν 20,000 ταλάντων. Ἅδην κακῶν, λέγει ὁ Ἀππιανὸς, ἔλαβεν ἡ Ἀσία διὰ τὴν πληρωμὴν τῆς ποινῆς ταύτης, καὶ ὁ Πλούταρχος περιγράφει λεπτομερέστερον τὰ δεινὰ τῶν πόλεων καὶ τῶν πολιτῶν ἐκβιαζομένων εἰς τὴν ἀπότισιν τοῦ ἀναλόγου τῆς ποινῆς. Προτιμοτέρα, λέγει, ἦτον ἡ κατάστασις τῶν δούλων ἀπὸ τὴν τῶν πολιτῶν. Ἐδανείζοντο ἰδιῶται καὶ πόλεις τὰ χρήματα δι' ἀνηκούστων τόκων ἀπὸ Ἰταλοὺς καὶ Ῥωμαίους. Εἰς ὀλίγα ἔτη αἱ 20,000 ταλάντων, ἀνέβησαν εἰς δώδεκα μυριάδας διὰ τῶν τόκων. Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Σύλλαν εἰς τὴν Ἀσίαν Λούκουλλος εἶδε τὴν ἀνάγκην τῆς παύσεως τοσούτων κακῶν τῆς Ἀσίας. Διέταξεν ὡς νόμιμον ἀνυπέρβλητον

τόκον δώδεκα τοῖς ἑκατὸν κατ' ἔτος· ἀπηγόρευσεν ἐπὶ ποινῇ τὸν ἀνατοκισμόν· ἀπέκοψε πάντα τόκον μετὰ τὸν δι' αὐτοῦ διπλασιασμὸν τοῦ κεφαλαίου· καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν δανειστὴν τὸ τέταρτον μόνον τοῦ εἰσοδήματος τοῦ ὀφειλέτου. Ὁ Λούκουλλος ἐφάνη εὐεργετικὸς πρὸς τοὺς δυστυχεῖς λαοὺς τῆς Ἀσίας. Ἀλλ' ὑπὸ τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ ἐπυρπολήθη ἡ ἐν τῷ Πόντῳ μεγάλη καὶ ἐμπορικωτάτη πόλις Ἀμισός, καὶ ὁ Λούκουλλος ἔλαβεν ἀπο τῆς Ἀσίας τοσοῦτον πλοῦτον, ὥστε ἀφ' οὗ ἔδωκεν εἰς ἕκαστον στρατιώτην ἐννεακοσίας πεντήκοντα δραχμὰς, πολλὰ δὲ χρήματα εἰς ἄλλους Ῥωμαίους· ἀφ' οὗ ἔφερεν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον τῆς Ῥώμης τὸν ἑξάπουν χρυσοῦν κολοσσὸν τοῦ Μιθριδάτου, πολλότατα ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ σκεύη καὶ νομίσματα, ὀκτὼ ἡμιόνων φορτία χρυσοῦ ὑλικοῦ, πεντήκοντα ἓξ ἡμιόνων φορτία χωνευμένου ἀργυρίου, καὶ ἑκατὸν ἑπτὰ ἡμιόνων φορτία ἀργυροῦ νομίσματος, ἔμεινε καὶ τοσοῦτος εἰς χεῖράς του πλοῦτος, ὥστε παίζων ἐδαπάνα δι' ἕνα μικρὸν δεῖπνον τοῦ Κικέρωνος πεντήκοντα χιλιάδας δηναρίων.

Κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους κατεδίωξεν ὁ Πομπήϊος δραστηρίως τοὺς πειρατὰς, οἵτινες ἐγεννήθησαν καὶ ἐπλεόνασαν ἐκ τῆς κακῆς διοικήσεως τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἐκ τῆς μεγάλης ἐλαττώσεως τοῦ ναυτικοῦ ἐμπορίου. Οἱ πειραταὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐθαλαττοκράτησαν. Ἐκυρίευον παραλίας πόλεις, καὶ τὴν Ῥώμην ἐπολιόρκουν καὶ ἔφερον αὐτὴν εἰς κινδύνους καταλαμβάνοντες τὰ ἐρχόμενα εἰς αὐτὴν φορτία σίτου. Ὁ ἤπιος καὶ φιλάνθρωπος ὁπωσοῦν τρόπος τοῦ Πομπηίου ἀπεδείκνυεν εἰς τὴν Ῥώμην διὰ ποίων μέσων

ἐδύνατο νὰ κυβερνήσῃ ἐπιτυχῶς καὶ ἀσφαλέστερον τοὺς ὑποτεταγμένους λαούς. Εἴκοσι χιλιάδες πειρατῶν προσῆλθον ἑκουσίως εἰς τὸν Πομπήϊον, καὶ οὗτος κατέστησεν ἀποικίας ἐξ αὐτῶν εἰς διαφόρους θέσεις. Εἰς τὸν Πομπήϊον ἐδόθη καὶ ἡ Κρήτη ὑπὸ τῶν κρατούντων ἐν αὐτῇ πειρατῶν, καὶ κατεστάθη Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία. Ἀλλὰ καὶ ὁ Πομπήϊος, ὅστις διεδέχθη τὸν Λούκουλλον εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ κατέβαλεν ἐντελῶς τὸν Μιθριδάτην καὶ τοὺς Ἀρμενίους, ἔφερεν ἄπειρον πλοῦτον ἀργυρῶν, χρυσῶν, λιθοκολλήτων σκευῶν εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ ἑβδομήκοντα πέντε ἑκατομμύρια δραχμῶν ἐπισήμου ἀργυροῦ νομίσματος, τὸ ὁποῖον ἐκ τῆς Ἀσίας εἰσέπραξεν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐγένοντο κατὰ πρῶτον γνωστὰ εἰς τὴν Ῥώμην, ὡς λέγει ὁ Πλίνιος, τὰ πολύτιμα ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα ὠνόμαζον μούρινα, καὶ τὰ ὁποῖα οἱ νεώτεροι δὲν ἀνεκάλυψαν εἰσέτι ἐξ ὁποίας ὕλης κατεσκευάζοντο.

Τὸ ἐμπόριον εἶναι ἤδη μέγα ἐν τῇ Ῥώμῃ. Τὰ χρήματα καὶ τὰ πολύτιμα μέταλλα ἔῤῥεον ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ πανταχόθεν εἰς αὐτὴν, ἀλλὰ, κατὰ τὰς ἐπικρατούσας ἐν αὐτῇ ἰδέας, διετηροῦντο εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ὡς ἱερὸς θησαυρός. Ἐθεώρει μάλιστα ἡ Κυβέρνησις ὡς ἐπιζημίαν τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ νομίσματος, καὶ διὰ τοῦ Γαβινίου νόμου ἀπηγόρευσε νὰ δίδωνται δάνεια χρήματα εἰς τὰς ἐπαρχίας ἀπὸ τὴν Ῥώμην (α).

Οἱ Ἑβραῖοι, οἵτινες ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου Βασιλέων τῆς Συρίας καὶ Αἰγύπτου ἐπε-

(α) D. de la Malle Econ. pol. des Rom. liv IV. ch xi.

λήφθησαν μᾶλλον τοῦ ἐμπορίου μετὰ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἀπεδείχθησαν ἐπιτηδειότατοι κατ᾽ ἐξοχὴν εἰς τὴν χρηματοσυλλεξίαν. Ὁ Στράβων ὠνόμασεν Ἰουδαϊκὴν ἐντρέχειαν τὴν ἐπινόησιν τῆς ὑπερτιμήσεως τινῶν προϊόντων διὰ τῆς σπανοκαρπίας αὐτῶν. (Στρ. 799.) Εἰς ὅλας τὰς πολυπληθεῖς καὶ ἐμπορικὰς πόλεις διεσπάρησαν οἱ Ἑβραῖοι καὶ μετήρχοντο κατ᾽ ἐξοχὴν τὸ ἐμπόριον τῶν δανείων. Ἐν τῷ πρώτῳ αἰῶνι πρὸ Χριστοῦ, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κικέρωνος, οἱ Ἑβραῖοι μετήρχοντο τὸ ἐμπόριον τοῦτο ἐν τῇ Ῥώμῃ, καὶ ἐπειδὴ πολλὰ ἐκέρδαινον καὶ πολλὰ ἐξαπέστελλον εἰς τὴν Παλαιστίνην, ὁ Κικέρων ἐπὶ τῆς ὑπατείας του ἀπηγόρευσεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐξάγωσι τὸν χρυσὸν κατὰ πᾶν ἔτος. (Cicer. pro Flac. 28.)

Ὑπερεπλεόνασαν δὲ τὰ κίβδηλα νομίσματα ἐν τῇ Ῥώμῃ, ὡς ὁ Κικέρων αὐτὸς ὁμολογεῖ (de offic. lib. 3, c. 20), ὥστε ὁ λαὸς τῆς Ῥώμης ἐζήτησε, κατὰ τὸν Πλίνιον, νὰ συστηθῇ εἰδικὸν σχολεῖον νομισματογνωμόνων. Ὑπῆρχεν εἰδικὴ ἐπὶ τῶν νομισμάτων Ἀρχὴ (triumviri monetarii), ἀλλ᾽ αὕτη δὲν ἐξήρκεσεν εἰς τὴν προφύλαξιν ἀπὸ τῆς κιβδηλείας, διότι δὲν ὑπῆρξαν εἰμὴ βραδέως νόμοι κατ᾽ αὐτῆς. Αὐτὴ δὲ ἡ Κυβέρνησις τῶν Ὑπάτων, ἐν ἀνάγκῃ χρημάτων διὰ τοὺς πολέμους, ἠλάττωσε πολλάκις τὸ βάρος τῶν νομισμάτων, καὶ εὐτελὲς μέταλλον ὑπὲρ τὸ σύνηθες προσέθεσεν εἰς τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα, διατηροῦσα τὴν προτέραν τιμὴν αὐτῶν. Ἀπὸ τὸ κακὸν τοῦτο δὲν ἀπηλλάχθη ἡ Ῥώμη ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων.

Ἡ ἐποχὴ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος εἶναι ἀξιοσημείωτος καὶ διὰ τὴν ἐμπορικὴν ἱστορίαν. Ὁ μέγας ἐκεῖνος

ἀνὴρ ἐξετίμα τὴν κοινωνικὴν χρησιμότητα τοῦ ἐμπορίου. Ἐπεθύμει βεβαίως νὰ στήσῃ τὸ κράτος του ἐν τῷ πνεύματι τῶν παμπόλλων ἐμπορικῶν λαῶν, οἵτινες ἠγάπων καὶ ἐξεθείαζον τὸν πολιτικὸν ἀντίζηλόν του Πομπήϊον. Ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει, συνέστησεν ὁ Καῖσαρ τὴν ἀποικίαν τῆς Καρχηδόνος καὶ τῆς Κορίνθου ἐπὶ τῶν τεφρῶν τῶν πόλεων τούτων. Ἤθελε νὰ διασκάψῃ τὸν Κορινθιακὸν Ἰσθμὸν πρὸς εὐκολίαν τῆς ναυτιλίας. Προητοίμαζε τὴν κατασκευὴν μακρᾶς καὶ βαθυτάτης διώρυγος, δι' ἧς ὁ Τίβερις ἔμελλε νὰ συγκοινωνήσῃ μετὰ τῆς παραλίας τῆς Ταρρακίνης πρὸς εὐκολίαν τῶν εἰς Ῥώμην πλεόντων ἐμπόρων. Εἰς δὲ τὴν Ὠστίαν ἐσκόπει, καθαρίζων τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τιβέρεως νὰ κατασκευάσῃ λιμένα καὶ ἄλλα μέσα ἐξασφαλίσεως τῶν ναυτιλλομένων (Πλουτ. Καῖσαρ). Οὐδὲν τῶν ἔργων τούτων ἔφθασε νὰ ἐκτελέσῃ. Ἐνήργησεν ὅμως διὰ πολλῶν ἄλλων πρὸς ἔκτασιν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἐμπορίου.

Ἡ κατάκτησις τῆς Γαλλίας προσέθεσε μεγίστην χώραν, μέγιστον πλοῦτον καὶ ἐμπορικωτάτους τόπους εἰς τὴν Ῥώμην. Πρὸ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Καίσαρος κατὰ τῆς Γαλλίας, κατέλαβον οἱ Ῥωμαῖοι, ἔχοντες ἰσχυροὺς συμμάχους τοὺς Μασσαλιώτας, θέσεις τινὰς ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας, καὶ συνέστησαν μικρὰς ἀποικίας περὶ τὴν Μασσαλίαν. Ὁ στρατηγὸς Καιπίων ἐλεηλάτησε τὴν Τολώσην καὶ ἀφήρεσεν ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας λίτρας χρυσίου, καὶ ἑκατὸν δέκα χιλιάδας λίτρας ἀργυρίου (α). Ὁ Μάριος

(α) Στραβ. 188. καὶ noct. attic III c. 9. ἡ παροιμία α-

κατεσκεύασε μεγάλην πλωτὴν διώρυγα, δι' ἧς κατέστησεν εὐκολωτέραν τὴν συγκοινωνίαν τοῦ Ῥοδανοῦ ποταμοῦ μετὰ τῆς θαλάσσης. Οἱ Μασσαλιῶται ἐπεμελήθησαν καὶ κατέστησαν τὴν διώρυγα ταύτην πλωϊμωτέραν, ἀπολαμβάνοντες ἀξιόλογον πρόσοδον ἐκ τῶν διαγωγικῶν τελῶν (Στράβ. 123). Ἀλλ' ἦσαν ταῦτα ἀσήμαντα ἔργα τῆς Ῥώμης ἐν τῇ Γαλλίᾳ. Ὁ Καῖσαρ καθυπέταξε καὶ κατέκτησεν αὐτήν. Τοσοῦτον δὲ χρυσὸν ἀφήρεσεν ἀπ' αὐτῆς, ὥστε τὸ πρῶτον ἀποτέλεσμα τῆς κατακτήσεως ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη ἔκπτωσις τοῦ χρυσοῦ εἰς τὴν Ἰταλίαν (Suet. jul. Caes. 54.)

Ἐκτὸς τῆς ἐμπορικωτάτης καὶ τῆς ὑπερεχούσης κατὰ τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας Μασσαλίας, εἶχεν ἡ Γαλλία καὶ ἄλλας σημαντικὰς ἐμπορικὰς πόλεις. Ἡ Ναρβὼν, ἡ Νέμαυσος (Nimes), ἡ Τολώση, τὰ Βουρδίγαλα (Bordeau), αἱ Ἀρελάται (Arles), καὶ ἄλλαι μικρότεραι πόλεις Γαλατικαὶ, ἦσαν λίαν ἐμπορικαί. Θαυμάσιος τόπος διὰ τὸ ἐμπόριον, λέγει ὁ Στράβων, εἶναι ἡ Γαλλία. Οἱ ποταμοὶ αὐτῆς εἶναι οὕτω πως διατεθειμένοι, ὥστε εὐκολωτάτη καθίσταται ἡ μεταξὺ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Μεσογείου συγκοινωνία (α). Ἔπλεον

urum tolosanum, Τολωσικὸς χρυσὸς, ἐσήμαινε τὴν ἀσεβῆ καὶ ἐπικίνδυνον κτῆσιν τοῦ πλούτου.

(α) Οὕτως δ' εὐφυῶς ἴσχει τὰ ῥεῖθρα πρὸς ἄλληλα, ὥστ' ἐξ ἑκατέρας τῆς θαλάττης εἰς ἑκατέραν κατακομίζεσθαι, πορευομένων ἐπ' ὀλίγον τῶν φορτίων καὶ διὰ πεδίων εὐμαρῶς, τὸ δὲ πλέον τοῖς ποταμοῖς, τοῖς μὲν ἀναγομένων τοῖς δὲ καταγομένων. Ἔχει δέ τι πλεονέκτημα πρὸς τοῦτο ὁ Ῥοδανός. Στρ. 177. καὶ 186, καὶ 189.

ἐν ὅλοις τοῖς ποταμοῖς, ἀλλ' ὁ Ῥοδανὸς εἶχε πρὸ πάντων τὴν μείζονα ποταμοπλοΐαν. Εἰς τὰς θέσεις ὅπου αὕτη δὲν ἐγίνετο μετεχειρίζοντο τὰς φορτηγίδας ἁμάξας ἐπὶ τῶν ἐπιπέδων ὁδῶν. Ὅλον τὸ ἐμπόριον τῆς Βρεττανίας ἐγίνετο κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους μετὰ τῆς Γαλλίας. Ὁ Βρεττανικὸς κασσίτερος ἐφέρετο ὅλος, σχεδὸν μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Καρχηδόνος, εἰς τὴν Ναρβῶνα καὶ εἰς τὴν Μασσαλίαν. (Διοδ. Β. Ε΄. 38). Ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τῶν εἰς τὸν Ὠκεανὸν ἐκχεομένων ποταμῶν τῆς Κελτικῆς ἀνεχώρουν καὶ εἰς ὀλίγας ὥρας ἔφθαναν εἰς τὴν Βρεττανίαν. Οἱ Οὐένετοι (οἱ τοῦ νῦν Μορβιχὰν κάτοικοι) μετήρχοντο κατ' ἐξοχὴν τὸ ναυτικὸν τοῦτο ἐμπόριον, ἔχοντες δυνατὰ, μεγάλα, ὑψόπρωρα καὶ ὑψίπρυμνα πλοῖα, ἱκανὰ διὰ τὸν ἐν τῷ Ὠκεανῷ πλοῦν. Περὶ τὸ στενὸν τοῦ Καλαὶ κατῴκουν οἱ Μωρινοὶ, κατέχοντες τὸν λιμένα Ἴτιον, τὸν εἰδικῶς χρήσιμον γενόμενον εἰς τὴν συγκοινωνίαν τῶν περὶ τὸν Ῥῆνον οἰκούντων μετὰ τῆς Βρεττανίας. Ἀπὸ δὲ τῶν Καλέτων (Calais) ἦτον ἡ πλησιεστέρα διάβασις εἰς τὴν Βρεττανίαν, ἥτις ἐγίνετο ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας (Στράβ. 189—204).

Ὑπῆρχον ἤδη καὶ τέχναι ἐν τῇ Γαλλίᾳ. Τινὲς τῶν λαῶν αὐτῆς εἰργάζοντο ἀξιολόγως τὸν σίδηρον· ἄλλοι ἐξώρυττον ἄργυρον καὶ ἄλλοι τὸν χρυσόν. Ὑπῆρχον εἴς τινας τόπους ὀνομαστὰ λινουργεῖα, καὶ ὁ Πλίνιος (XIX. 1.) παρατηρῶν ὅτι ἐν τῇ Γαλλίᾳ ἅπαντα τὰ ἐν χρήσει ὑφάσματα κατεσκευάζοντο ἐν αὐτῇ, ὑπερεπαινεῖ τοὺς λεγομένους παρ' αὐτοῦ καὶ παρὰ τοῦ Στράβ. Καδούρκους (Cahors) διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν στρωμνῶν.

Οἱ Γάλλοι ὑπερηγάπων τὸν οἶνον, ἀλλ' ὁ παραγό-

μενος ἐν μόνῃ τῇ χώρᾳ τῆς Μασσαλίας καὶ τῆς Ναρβῶνος κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους δὲν ἐξήρκει, οἱ δὲ Ἰταλοὶ ἔμποροι εἰσῆγον πλεῖστον οἶνον εἰς τὴν Γαλλίαν ὑπέρμετρα ἀπολαμβάνοντες διὰ τοῦ ἐμπορίου τούτου κέρδη (α).

Πλείστας συνέστησαν ἐν τῇ Γαλλίᾳ ἀποικίας οἱ Ῥωμαῖοι. Ἡ σημαντικωτέρα δὲ ὑπῆρξεν ἡ τῆς πόλεως Λουγδούνου (Lyon), πρωτευούσης τῆς Ῥωμαϊκῆς διοικήσεως ἐν τῇ Γαλλίᾳ, κτισθείσης περὶ τὸ 47 ἔτος πρὸ Χρ. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ συνέστησαν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ νομισματοκοπεῖον ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν νομισμάτων. Ὅλον σχεδὸν τὸ ἐμπόριον τῆς Γαλλίας κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, καί, ὡς ὁ Κικέρων ἔλεγεν, (pro Flac.) οὐδεμία ὑπόθεσις ἐγίνετο, οὐδ' ἓν νόμισμα ἐκινεῖτο ἄνευ τῆς παρεμβάσεως Ῥωμαίου τινός. Ἡ δὲ σύμμαχος τῶν Ῥωμαίων Μασσαλία ἐξέπεσε τὰ μέγιστα κατὰ τὸ ἐμπόριόν της, ἀφ' οὗ μάλιστα ἐκηρύχθη, ὡς ὅλαι σχεδὸν αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις, ὑπὲρ τοῦ Πομπηΐου εἰς τὸν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Καίσαρος ἐμφύλιον πόλεμον (β).

Ἡ γεωργία καὶ αἱ τέχναι προώδευσαν ἐπὶ τῶν Ῥω-

(α) Πολλοὶ τῶν Ἰταλῶν ἐμπόρων διὰ τὴν συνήθη φιλαργυρίαν ἕρμαιον ἡγοῦνται τὴν τῶν Γαλατῶν φιλοινίαν διδόντες γὰρ οἴνου κεράμιον ἀντιλαμβάνουσι παῖδα. Διοδ. Βιβ. Ε' 26.

(β) C'étaiens des citoyens Romains, qui exploitaient presque tout le commerce de la Gaule. Trop Longs hist. du Contr. de la societé. Revue Wolowski fevr. 1843.

μαίων ἐν τῇ Γαλλίᾳ διὰ τῆς καθησυχάσεως τῶν παμπόλλων ἀνεξαρτήτων λαῶν αὐτῆς. Οἱ Βέλγαι, οἱ Κελτίβηρες, οἱ Ἐλουήττιοι συμπεριελαμβάνοντο εἰς τὴν Γαλλίαν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν. Ὑπῆρχεν ὁ λαὸς ὁ καλούμενος Παρίσιοι, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχεν ὀνομαστὴ πόλις αὐτῶν.

Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ διέχυσεν εἰς τὴν Ῥώμην καὶ τὸν μέγαν θησαυρὸν τοῦ ταμείου αὐτῆς, τὸν ὁποῖον ὑπολογίζει ὁ D. de la Malle (econ. pol. des Rom. L. 1. ch. X.) εἰς 2,000,000,0000 φράγκων. Ἐκ τῆς διαδόσεως τοσαύτης ποσότητος χρημάτων κατεβιβάσθη ὁ τόκος, ἀνέβη τὸ τίμημα τῶν πραγμάτων καὶ τὸ ἐμπόριον ηὔξησε. Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἔλαβε καὶ τὴν τιμὴν τῆς πλήρους καταργήσεως τοῦ ἐπὶ τῷ σώματι δανείου (α).

Ἐφάνη ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος ἐν τῇ Ῥώμῃ ἡ αὐτοκρατορία, ἀλλ' αὕτη καθιδρύθη ὑπὸ τοῦ θετοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ὀκταουίου περὶ τὸ τριακοστὸν ἔτος πρὸ Χρ.

Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων, κατὰ τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον αἰῶνα μετὰ Χρ. ἔφθασεν ἡ Ῥώμη εἰς τὴν μεγίστην ἔκτασιν τῆς χώρας καὶ τοῦ κράτους αὐτῆς. Δὲν ἀπέφυγον τὴν δυναστείαν αὐτῆς εἰμὴ· ἐν τῇ Ἀσίᾳ οἱ Ἰνδοί, οἱ Κινέζοι, οἱ πλεῖστοι τῶν Ἀράβων, οἱ Πάρθοι καὶ οἱ Πέρσαι· ἐν τῇ Ἀφρικῇ, οἱ τὰς ἐρήμους οἰκοῦντες· ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ, οἱ Ἰρλανδοί, οἱ πλεῖστοι τῶν Γερμανῶν, οἱ Σκανδιναυοὶ καὶ οἱ ὑπεράνω αὐτῶν Ῥωξολά-

(α) Suet. Caes. vit. 42. Λέγει καὶ ὁ Πλούταρχος εἰς τὸν βίον τοῦ Καίσαρος ὅτι «σεισαχθείᾳ τινὶ ἐκούφιζε τοὺς χρεωφειλέτας.»

νοι καὶ Σκυθικοὶ λαοί. Οἱ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ῥώμης αὐτοδιοίκητοι τόποι κατεστάθησαν ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Οὐεσπεσιανοῦ Ῥωμαϊκαὶ ἐπαρχίαι, ὡς ἡ Ἀχαΐα, τὸ Βυζάντιον, ἡ Θρᾴκη, ἡ Σάμος, ἡ Ῥόδος καὶ ἄλλοι τόποι. Ὁ πληθυσμὸς τῆς αὐτοκρατορίας ὑπερέβη πιθανῶς τὰ 120 ἑκατομμύρια ψυχῶν.

Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων μεγάλως ἀνεπτύχθη τὸ ἐμπόριον τῆς Αἰγύπτου καὶ Ἰνδικῆς, ὅπερ διὰ τῶν συστηθέντων ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων μονοπωλίων ἐνηργεῖτο διὰ μόνης τῆς Ἀλεξανδρείας (Στράβ.) Εἰς αὐτὴν ἤρχοντο ὅλων τῶν τόπων οἱ ἔμποροι, ἄλλα φέροντες καὶ ἄλλα ἐξάγοντες.

Τὸ Ἀραβικὸν καὶ Ἰνδικὸν ἐμπόριον τῆς Αἰγύπτου ἐγίνετο δι' ἀνταλλαγῶν καὶ διὰ χρημάτων. Ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου ἐξήγετο σῖτος, κατειργασμένη καὶ ἀκατέργαστος ὕελος, διάφορα ὑφάσματα πρὸς χρῆσιν τῶν Ἀράβων ἰδίως κατασκευαζόμενα, κοσμήματα καὶ μικρά τινα χειροτεχνήματα, οἶνος τῆς Λαοδικείας καὶ Ἰταλικὸς, χαλκὸς καὶ ἄλλα μέταλλα, καὶ Ῥωμαϊκὸν ἀργυροῦν καὶ χρυσοῦν νόμισμα, τοῦ ὁποίου ἡ καταλλαγὴ ἦτον ἐπικερδὴς εἴς τινας Ἰνδικὰς πόλεις, ὡς ὁ Ἀῤῥιανὸς ἀναφέρει.

Οἱ Αἰγυπτιακοὶ λιμένες τοῦ ἐμπορίου τούτου ἦσαν, ὡς ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων, ὁ Μυὸς Ὅρμος καὶ ἡ Βερενίκη. Κατέστησαν δὲ οἱ Ῥωμαῖοι στρατιωτικὴν φρουρὰν καὶ τελωνεῖον εἰς τὴν Λευκὴν Κώμην (Ἄουρα), γενικὸν σταθμὸν τῆς διαβάσεως τῶν ἐμπόρων καὶ πλοίων.

Ἐν τῷ πρώτῳ αἰῶνι μετὰ Χριστὸν (α) ἔγινεν ἡ

(α) Οὐδὲν ἀναφέρει ὁ Στράβων περὶ τοῦ ἀνέμου Ἱππάλου. Ἐὰν

πρώτη ἀξία λόγου ἀνάπτυξις τοῦ ναυτικοῦ ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ ἐμπορίου διὰ τῆς χρήσεως τῶν ἐτησίων ἀνέμων τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ. Ὁ ναύαρχος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου Νέαρχος, καὶ ὁ γεωγράφος Ἐρατοσθένης ἐγνώρισαν αὐτούς, καὶ ἀνέφερον περὶ αὐτῶν, ἀλλ' ἡ ναυτικὴ βραδέως ἐξ αὐτῶν ὠφελήθη ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ. Πρῶτος ὁ ἐμπορικὸς πλοίαρχος Ἵππαλος κατέστησε γνωστὸν τὸν ἐτησίαν Λιβόνοτον, ὅστις ὠνομάσθη Ἵππαλος πρὸς τιμὴν αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης ἐπεχείρησαν οἱ ναυτικοὶ τοὺς βραχυτέρους καὶ ἀσφαλεστέρους πελαγίους πλόας πρὸς τὴν Ἰνδικήν.

Ὁ Πλίνιος περιγράφει τὴν πορείαν τῶν μετερχομένων τὸ Ἀραβικὸν καὶ Ἰνδικὸν ἐμπόριον οὕτως· « Οἱ ἔμποροι ἀνεχώρουν ἀπὸ τὴν Ἰουλιούπολιν, δύω μίλια ἀπέχουσαν ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ ἔπλεον διὰ τοῦ Νείλου 309 μίλια εἰς δώδεκα ἡμέρας μέχρι τῆς Κοπτοῦ. (Κέφτ.) Ἀπὸ ταύτης ἐπορεύοντο καὶ μετέφερον διὰ καμήλων τὰ πράγματα, καὶ σταθμεύοντες εἰς πολλὰ καθ' ὁδὸν ὑδρεύματα, καὶ νυκτοποροῦντες ἤρχοντο εἰς τὴν Βερενίκην εἰς δώδεκα ἡμέρας. Ἀνεχώρουν δὲ ἀπ' αὐτῆς διὰ θαλάσσης ὀλίγον πρὸ τῆς ἀνατολῆς ἢ μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ Κυνός, καὶ εἰς τριάκοντα ἡμέρας ἔφθανον εἰς τὴν Ἀραβικὴν πόλιν Ὄκηλιν, ἢ εἰς τὴν Κανήν, καὶ ἀπ' αὐτῶν ἔπλεον διὰ τοῦ ἀνέμου Ἱππάλου τεσσαράκοντα ἡμέρας, μέχρι τῆς πρώτης Ἰνδικῆς πόλεως Μουζίρεως. Ἀνεχώρουν δὲ

ἐγνώριζε τὴν χρῆσιν αὐτοῦ, δὲν παρέλιπε βεβαίως νὰ ἀναφέρῃ περὶ αὐτῆς, ὡς ἀνέφερε περὶ τῆς χρήσεως τῶν ἐτησίων ἀνέμων εἰς τοὺς πλόας τῆς Ἱσπανίας.

ἀπὸ τῆς Ἰνδικῆς ἐν τῷ Δεκεμβρίῳ, ἡ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰανουαρίου, πλέοντες διὰ τοῦ ἀντιπνόου τοῦ Ἰππάλου ἀνέμου «Volturno».

Δὲν ἐξάγεται ἐκ τῶν ἱστορικῶν καὶ γεωγράφων ἐὰν καὶ ὁποία ἐγένετο χρῆσις τοῦ Πτολεμαίου ποταμοῦ διὰ τὸ Ἀραβικὸν καὶ Ἰνδικὸν ἐμπόριον τῆς ἐποχῆς ταύτης. Δι' οὓς λόγους εἴπομεν ἐν τῷ κεφ. α'. τοῦ Βιβ. Γ'. οἱ ἔμποροι ἐπροτίμων τὴν ὑπὸ τοῦ Πλινίου περιγραφομένην πορείαν, τὴν ὁποίαν καὶ ὁ Στράβων ἀναφέρει. Ὁ αὐτοκράτωρ Τραϊανὸς εὑρὼν εἰς ἀχρηστίαν τὴν διώρυγα τοῦ Πτολεμαίου, ἐπεσκεύασεν αὐτὴν καὶ μετήλλαξε τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς, ὥστε διήρχετο διὰ τῆς ἄνω τοῦ Δέλτα Αἰγυπτιακῆς Βαβυλῶνος, καὶ ἔληγεν εἰς τὸν Ἡρωοπολίτην κόλπον, εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἡρώων, κειμένην πλησίον τῆς Ἀρσινόης, εἰς ἣν λέγει ὁ Στράβων ὅτι ἐξέδιδεν ἡ τοῦ Πτολεμαίου διώρυξ. Ὁ Letronne ἀναφέρων ταῦτα παρατηρεῖ ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἀφ' οὗ ἀνεκάλυψαν τὰ ὄρη τοῦ ἀλαβαστρίτου καὶ πορφυρίτου λίθου ἐπὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς πλευρᾶς τοῦ Ἡρωοπολίτου κόλπου, ἐπεσκεύασαν καὶ μετεχειρίσθησαν τὴν διώρυγα πρὸς μεταφορὰν τῶν μεγάλων μονολίθων ἐξ ὧν κατεσκεύασαν τοὺς ὀβελίσκους (α).

Αἱ ἐμπορικώτεραι Ἀραβικαὶ πόλεις ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἦσαν ἡ Ἄδουλις, ἀφ' ἧς ἐλάμβανον οἱ ἔμποροι τοὺς ὀδόντας τῶν ἐλεφάντων καὶ ῥινοκερώτων ὅλης τῆς Αἰθιοπίας· ἡ Μούζα, εἰδικὴ ἐμπορικὴ ἀγορὰ τῶν Ἀράβων, παράγουσα καὶ τινα χειροτεχνήματα

(α) Letronne, l'istme de Suez, dans la Revue des deux Mondes 1841.

ἐκ μετάλλων· ἡ Κανή, μεγίστη ἀγορὰ τοῦ λιβάνου καὶ τῆς ἀλόης· ὁ λιμὴν Μόσχας, δευτερεύουσα ἀγορὰ τοῦ Σαχαλίτου λιβάνου· ἡ Ὄκηλις, γενικὸς σταθμὸς τῶν διάπλων πρὸς τὴν Ἰνδικήν. Ἡ Διοσκορὶς νῆσος (Σοκοτώρα), παρῆγε τὸ χρῶμα, Ἰνδικὸν κιννάβαρι ὑπὸ τοῦ Ἀῤῥιανοῦ λεγόμενον, ὅπερ συνήγετο ὡς δάκρυ δένδρων τινῶν, καὶ εἰς τὰ παράλιά της ἐθήρευον πλείστας χελώνας τῶν ὁποίων τὸ ὄστρακον ἦτο σημαντικὸν ἀντικείμενον ἐμπορίου. Ἕλληνες, Ἰνδοὶ καὶ Ἄραβες μετέβαινον, λέγει ὁ Ἀῤῥιανός, εἰς τὴν νῆσον ταύτην καὶ εἰργάζοντο.

Ἐν τῷ Περσικῷ κόλπῳ ἐμπορικαὶ κατ' ἐξοχὴν πόλεις ἦσαν τὰ Ὄμανα καὶ ἡ τοῦ Ἀπολόγου.

Αἱ ἐμπορικώτεραι παραλίαι Ἰνδικαὶ πόλεις ἦσαν τὰ Βαρύγαζα ἐν τῷ κόλπῳ τῶν Βαρυγάζων (Καμπέ). Δημόσιοι καθοδηγοὶ ὤφειλον νὰ ὁδηγῶσι διὰ τῶν πλοιαρίων αὐτῶν εἰς τὸν λιμένα τῶν Βαρυγάζων τὰ διευθυνόμενα εἰς αὐτὸν πλοῖα. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἔφερον οἱ Βακτριανοὶ πεζέμποροι τὰ σηρικὰ ὑφάσματα καὶ νήματα καὶ ἄλλα προϊόντα τῆς Κίνας. Ἀπὸ τὴν Μεσόγειον μεγάλην Ἰνδικὴν πόλιν Ὀζήνην καὶ ἀπό τινας πόλεις τοῦ Δαχιναβάδη (Δεκὰν) ἔφερον οἱ ἔμποροι εἰς τὰ Βαρύγαζα πολυτίμους λίθους, πολύτιμα ἀγγεῖα καὶ πολλὰ ὑφάσματα.

Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐν τῷ δευτέρῳ μετὰ Χριστὸν αἰῶνι, ὅτε ὁ Ἀῤῥιανὸς περιέπλευσε τὴν Ἐρυθράν, ἐκυκλοφόρουν αἱ δραχμαὶ τῶν ἐν τῇ Ἰνδικῇ μετὰ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον βασιλευσάντων Μακεδόνων, καὶ ἐγίνετο ἐμπόριον καταλλαγῆς τῶν νομισμάτων. (Ἀῤῥιαν. περιπ. Ἐρυθ.) Ἡ Μούζιρις (Μιρζοὺχ), ἡ Νελκύνδα·

(Νελισσεράμ), ἡ Βαράκη (Βαρκοὺρ), ἡ Τύνδη ἦσαν ἐμπορικώταται πόλεις. Ἡ Μούζιρις εἶχε τὸ πλεῖστον τοῦ ἐμπορίου τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων, ὡς ὁ Ἀῤῥιανὸς λέγει. Ἀπὸ τῶν πόλεων τούτων ἐλάμβανον οἱ Ῥωμαῖοι ἔμποροι πέπερι, πλεῖστα ἀρώματα καὶ ὑφάσματα Ἰνδικὰ, καὶ τὰ ἀπὸ τῆς Κίνας μεταφερόμενα εἰς αὐτὰς σηρικὰ ὑφάσματα καὶ ἄλλα προϊόντα. Εἰς τὴν χώραν τοῦ Ἡπιοδώρου, λέγει ὁ Ἀῤῥιανὸς, ἐτόρευον τοὺς μαργαρίτας καὶ κατεσκεύαζον τὰς πολυτίμους ἐμμαργαρίτιδας σινδόνας, τὰς ὁποίας ἐλάμβανον οἱ Ῥωμαῖοι ἔμποροι. Ἡ Μαισωλία (Μαζουλιπατὰμ) παρῆγε καὶ ἐξῆγεν ἔκτοτε τὰς πολλὰς καὶ καλὰς σινδόνας (σίτια). Ἐπὶ δὲ τοῦ στομίου τοῦ ποταμοῦ Γάγγου διεκρίνετο διὰ τὸ ἐμπόριόν της ἡ πόλις Γάγγη, ὅπου ὑπῆρχε καὶ Ἰνδικὸν νόμισμα ὀνομαζόμενον κ ά λ τ ι ς, καὶ ὅθεν ἐξήγοντα ἄριστα Ἰνδικὰ καὶ Κινεζικὰ ὑφάσματα, καὶ πολύτιμοι λίθοι καὶ μαργαρῖται, καὶ τὸ Κινεζικὸν μαλάβαθρον, ὅπερ ἴσως ἦτο τὸ τσάϊον, κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Ἀῤῥιανοῦ (α). Τὸ σάκχαρι δὲν ἦτο ση-

(α) Ὑπέθεσαν τινὲς ὅτι τὸ μαλάβαθρον ἦτο τὸ πέπερι βέτελ, καὶ ἄλλοι ὅτι ἦτον ἄλλο τ.. Ὁ Ἀῤῥιανὸς λέγει ὅτι τὸ μαλάβαθρον ἐφέρετο ἀπὸ τὴν Κίναν εἰς τὴν Ἰνδικὴν, ὅτι ἦτο φύλλον φυτοῦ καὶ προπαρεσκευάζετο εἰς σφαιρίδια πρὶν παραδοθῇ εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἰδοὺ πῶς περιγράφει τὴν κατεργασίαν· «Καὶ » ἐξινιάσαντες καλάμους τοὺς λεγομένους πέτρους, ἐπὶ λεπτὸν » ἐπιδιπλώσαντες τὰ φύλλα καὶ σπειροειδῆ ποιοῦντες διείρουσι » ταῖς ὑπὸ τῶν καλάμων ἴναις. Γίνεται δὲ γένη τρία· ἐκ μὲν » τοῦ μείζονος φύλλου τὸ ἀδρόσφαιρον μαλάβαθρον λεγόμενον· » ἐκ δὲ τοῦ ὑποδεεστέρου τὸ μεσόσφαιρον· ἐκ δὲ τοῦ μικροτέ-

μαντικὸν ἀντικείμενον ἐμπορίου. Ὀλίγον ἐξήγετο ἀπὸ τὴν Ἰνδικὴν καὶ Ἀραβίαν καὶ μετεφέρετο εἰς τὴν Ῥώμην πρὸς χρῆσιν τῶν ἰατρικῶν μόνον, ὡς ὁ Πλίνιος ἀναφέρει.

Τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον τῆς Ἀραβίας καὶ Ἰνδικῆς ἠναγκάζετο νὰ προφυλάττεται μετὰ πολλῆς προσοχῆς κατὰ τῶν σκληρῶν πειρατῶν τῆς Ἀραβίας, οἵτινες ἐδουλαγώγουν ὅσους συνελάμβανον, καὶ αὐτοὺς τοὺς ναυαγοῦντας καὶ διασωζομένους ἐπὶ τῆς ὁποίας κατεῖχον μακροτάτης παραλίας ἀπὸ τῆς Βερενίκης μέχρι τῆς Μούζας, καὶ κατὰ τῶν πειρατῶν τῶν κατεχόντων νήσους τινὰς καὶ παραλίας τῆς Ἰνδικῆς. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τιμωρήσωσι τοὺς πειρατὰς τούτους. Πλείστας δυσκολίας ὑπέφερον πρὸς τούτοις οἱ ἔμποροι εἴς τινας Ἀραβικοὺς λιμένας, ὅπου τὸ ἐμπόριον ἦτο μονοπώλιον τῶν Ἡγεμόνων, καὶ εἴς τινας Ἰνδικοὺς κατεχομένους ὑπὸ τῶν Πάρθων, οἵτινες μετὰ τὸν πρῶτον κατ' αὐτῶν πόλεμον τῶν Ῥωμαίων ἀπηγόρευσαν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου. Εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰνδοῦ ὑπῆρχε, λέγει ὁ Ἀῤῥιανὸς, ὁ λιμὴν ὁ λεγόμενος Βάρβαρος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξήγετο καὶ τὸ Ἰνδικὸν μέλαν, ἀλλὰ τὸ ἐν τῷ λιμένι τούτῳ γινόμενον ἐμπόριον ἦτο μονοπώλιον τοῦ Ἡγεμόνος τῶν Πάρθων. Δὲν ὑπῆρχον δὲ οὔτε φόροι, οὔτε τελωνεῖα εἰς τοὺς Ἀραβικοὺς καὶ Ἰνδικοὺς λιμένας, ἀλλ' ἕκαστος εἰσερχόμενος εἰς αὐτοὺς ἔμπορος ὤφειλε νὰ προσφέρῃ γνωστὰ καὶ ὡρισμένα δῶρα πρὸς

» ρου τὸ μικρόσφαιρον, καὶ τότε φέρεται εἰς τὴν Ἰνδικήν.» Ἀῤῥιαν. περιπ. Ἐρυθρ. ἐν τέλει.

τὸν Ἡγεμόνα, τὰ ὁποῖα λεπτομερῶς περιγράφει ὁ Ἀῤῥιανός.

Τὸ ἐμπόριον τῆς Κεϋλὰν κατεστάθη γνωστότερον ἀπὸ τοῦ πρώτου αἰῶνος μετὰ Χριστόν. Ὁ Πλίνιος ἀναφέρει ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἦλθον πρέσβεις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κλαύδιον, οἵτινες πολλὰς ἔδωκαν πληροφορίας περὶ τῆς μεγάλης ἐκτάσεως τῆς νήσου, περὶ τῶν ἐν αὐτῇ λαῶν καὶ περὶ τῆς εὐφορίας αὐτῆς. Τὰ Ῥωμαϊκὰ πλοῖα μετέβαινον εἰς τὴν νῆσον ἀπὸ τῶν πλησιεστέρων Ἰνδικῶν παραλίων. Οἱ μαργαρῖται καὶ οἱ ἐλέφαντες τῆς Κεϋλὰν ἦσαν τὰ γνωστὰ προϊόντα τοῦ ἐμπορίου αὐτῆς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους. Δὲν παρῆγεν ἄρα ἡ νῆσος αὕτη τὸ ἐξαιρέτου ποιότητος κιννάμωμον, τὸ ὁποῖον τὴν σήμερον παράγει; Οἱ Ἄραβες μετήρχοντο τὸ ἐμπόριον τοῦ ἀρώματος τούτου, καὶ ἀπέκρυπτον τοὺς τόπους ὅθεν ἐλάμβανον αὐτό. Καθ' ἃς συνέλεξεν ὁ Πλίνιος πληροφορίας περὶ τοῦ κινναμώμου, ἀναφέρει ὅτι ἡ μεταφορὰ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν τόπων τῆς παραγωγῆς ἦτο λίαν δύσκολος καὶ ἐπικίνδυνος, καὶ ὑπὸ μόνων τῶν Ἀράβων καὶ Αἰθιόπων ἐγίνετο. Ἐπίστευε δὲ ὁ Πλίνιος ὅτι τὸ κιννάμωμον ἦτο προϊὸν τῆς Αἰθιοπίας, διότι οὕτως ἔλεγον οἱ Ἄραβες.

Ὁ Κύριος Abel Remusat, Γάλλος Ἀσιογράφος (orientaliste), νέας πρὸ ὀλίγων ἐτῶν διέδωκεν εἰς ἅπασαν τὴν Εὐρώπην ἀρχαιολογικὰς περὶ τῆς Κίνας πληροφορίας, λαβὼν αὐτὰς ἀπὸ Κινεζικῶν συγγραμμάτων. Οἱ Κινέζοι, ὡς λέγει ὁ Κύριος Remusat, ἐν τῷ δευτέρῳ αἰῶνι μετὰ Χριστὸν ἐξέτεινον τὰς εἰρηνικὰς καὶ ἐμπορικὰς ἐκδρομὰς αὐτῶν πρὸς τὴν Κασπίαν σκοποῦν-

τες νὰ συνδέσωσιν ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ μεγάλου Τσὶν (Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας), ὡς πρὸ πολλοῦ ἤθελον, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ λάβωσιν αὐτάς, διότι οἱ Ἀ—σὶ (Βουχάροι, ἢ Βακτριανοί) οἱ πωλοῦντες τὰ Κινεζικὰ ὑφάσματα εἰς τοὺς Ῥωμαίους, ἀπέκρυπτον τὰς ὁδοὺς τῆς μετ' αὐτῶν συγκοινωνίας. Περὶ τὸ 166 ἔτος μετὰ Χριστὸν ἔφθασεν εἰς τὴν Κίναν ἀπεσταλμένος τοῦ Ἀντοῦν, βασιλέως τοῦ μεγάλου Τσὶν, καί, ὡς ὁ Remusat παρατηρεῖ, οὗτος ἦτον ὁ αὐτοκράτωρ Ἀντώνιος. Τὸ ἐμπόριον τῆς Κίνας ἐγίνετο καὶ διὰ τῶν ἀρχαιοτάτων συγκοινωνιῶν αὐτῆς μετὰ τῶν περὶ τὴν Κασπίαν τόπων, ἀλλὰ τοῦτο δὲν κατεστάθη σημαντικὸν καὶ ὀνομαστὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην.

Ἡ τυφλὴ ἀργυρολογία τῶν Ῥωμαίων ἐνήργει πλείστας φορολογίας καὶ καταπιέσεις ἐπὶ τοῦ Ἀραβικοῦ καὶ Ἰνδικοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀλεξανδρείας. Μιᾶς καμήλου φορτίον λιβάνου ἐπεβαρύνετο μέχρι τῶν Ἰταλικῶν λιμένων τῆς Ῥώμης, ἐκ τῶν διαφόρων τελῶν καὶ διαγωγίων, δι' ἐξόδων 688 δηναρίων, ὡς λέγει ὁ Πλίνιος. Οἱ ἔμποροι προσεπάθουν νὰ εὕρωσιν ἄλλας μᾶλλον συμφερούσας ὁδοὺς τοῦ ἐμπορίου ἐκείνου, ἀλλ' οἱ Πάρθοι ἐμπόδισαν τὰς διὰ τοῦ Εὐφράτου καὶ Τίγριδος.

Ἡ ἀρχαία πόλις τοῦ Σολομῶντος Πάλμυρα ἀνεδείχθη ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ῥώμης ἐμπορικωτάτη, καὶ κατέστη ἰσχυρὰ ὁπωσοῦν καὶ ἐπίφοβος ἐπὶ τῆς βασιλίσσης αὐτῆς Ζηνοβίας. Ἀφ' οὗ οἱ Πάρθοι, ἕνεκα τῶν κατὰ τῶν Ῥωμαίων πολέμων αὐτῶν, ἀπηγόρευσαν τὰς ἐν τῇ ἄνω Ἀσίᾳ ἐμπορικὰς συγκοινωνίας καὶ σχέσεις, καὶ ἄλλα προσκόμματα κατὰ τῆς

ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου εἰσήγαγον, ἡ Πάλμυρα περιποιουμένη τοὺς Πάρθους, καὶ οὐδετέρα πρὸς τοὺς Ῥωμαίους δεικνυομένη, ἐνήργει ἀπὸ τοῦ πρώτου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ τὸ διὰ τοῦ Εὐφράτου Ἀραβικὸν καὶ Ἰνδικὸν ἐμπόριον, καὶ πολλὰ δι' αὐτοῦ ἐκέρδαινεν. Ὅτε ὁ Ῥωμαῖος στρατηγὸς Ἀντώνιος μετέβη εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Κλεοπάτρας, ἀπέστειλεν ἀπὸ τῆς Συρίας στρατὸν πρὸς λεηλασίαν τῆς Παλμύρας, ἀλλ' αὕτη διεσώθη, φυγόντων τῶν κατοίκων. (Ἀππίαν. Ἐμφυλ. Ε. 11.) Διὰ τοῦ ἐμπορίου της δὲ ἡ Πάλμυρα ἐπλούτησε, καὶ τοσοῦτον ὕστερον ἐκραταιώθη ὥστε καὶ κατὰ τῶν Ῥωμαίων ἐπολέμησε καὶ τὴν χώραν αὐτῆς ἐξέτεινεν, ἀλλὰ τελευταῖον κατεσκάφη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐρηλιανοῦ, ἐν τῷ τρίτῳ αἰῶνι μετὰ Χριστόν.

Ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων καθιδρύθη κυρίως ἡ Ῥωμαϊκὴ δυναστεία ἐν τῇ Βρεττανίᾳ, καὶ ἐπέφερεν ἀξιολόγους προόδους τῆς εὐταξίας τῆς κοινωνίας, τῆς γεωργίας, τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου εἰς τοὺς τόπους τῆς νήσου ὅπου ἐπεκράτησεν. Αἱ δύω εἰσβολαὶ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος εἰς τὴν Βρεττανίαν δὲν ἔφερον τὴν μόνιμον ἐν αὐτῇ ἀποκατάστασιν τῶν Ῥωμαίων. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου ἐξέτεινον οἱ Ῥωμαῖοι τὰς κατακτήσεις αὐτῶν ἐπὶ τῆς Βρεττανίας καὶ συνέστησαν ἀποικίας ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ἐκ τῆς καταπιεστικῆς διοικήσεως τῶν Ῥωμαίων διοικητῶν τὸ ἐν τῇ Βρεττανίᾳ κράτος τῆς Ῥώμης ἐκινδύνευε νὰ ἐξαφανισθῇ, ὅτε ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Δομητιανοῦ ὁ συνετὸς Ἀγρίκολας μεταβὰς εἰς τὴν Βρεττανίαν, καὶ τὰς Ῥωμαϊκὰς κατακτήσεις, καὶ τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος

ἐστερέωσεν ἐν αὐτῇ διὰ τῆς πολιτικῆς συνέσεως καὶ διὰ τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ μᾶλλον, παρὰ διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ὅπλων. (Tacit. in vit. Agric.) Τὸ Εὐόρακον (Ὑόρκ) ὑπῆρξεν ἡ λαμπροτέρα πόλις καὶ ἀποικία τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἡ ἕδρα τῆς διοικήσεως αὐτῶν ἐν τῇ Βρεττανίᾳ. Τὸ Ἐδεμβοῦργον, κατὰ τὰς παρατηρήσεις σοφῶν γεωγράφων, κεῖται ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Ῥωμαϊκῆς πόλεως καὶ ἀποικίας, τὴν ὁποίαν ὁ γεωγράφος Πτολεμαῖος ὀνομάζει πτερωτὸν στρατόπεδον (allata Castra). Πολλὰς δὲ πόλεις καὶ ἀποικίας συνέστησαν ἐν τῇ Βρεττανίᾳ οἱ Ῥωμαῖοι. Τὸ δὲ Λονδίνιον δὲν ἐπρώτευεν ὡς Ῥωμαϊκὴ ἀποικία, ἀλλ' ἦτον ἐμπορικωτάτη πόλις ἐν ᾗ συνήρχοντο καὶ διέμενον ἅπαντες οἱ ἔμποροι τῶν λαῶν τῆς Βρεττανίας (α). Δὲν ἐξήγετο ἤδη ἀπ' αὐτῆς ὁ κασσίτερος μόνος, ὅστις ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Φοινίκων ἐφέρετο εἰς τὸ ἐμπόριον, ἀλλὰ καὶ σίδηρος καὶ ἄλλα μέταλλα καὶ κτήνη, καὶ κηνυγετικοὶ κύνες καὶ σῖτος. Κατὰ τὸν δεύτερον μετὰ Χριστὸν αἰῶνα, οἱ περὶ τὸν Ῥῆνον Ῥωμαϊκοὶ στρατοὶ καὶ οἱ ἐν τῇ Γαλλίᾳ Ῥωμαῖοι ἐλάμβανον τὸν σῖτον ἀπὸ τῆς Βρεττανίας.

Οἱ παρωκεάνειοι Γάλλοι μετήρχοντο ὡς προείπομεν τὸ τῆς Βρεττανίας ἐμπόριον, καὶ εἰσήγαγον εἰς αὐτὴν ἐλεφάντινα καὶ ἄλλου εἴδους κοσμήματα, ὑάλινα σκεύη καὶ μικροῦ λόγου χειροτεχνήματα. Ἐκέρδαινον δὲ οἱ Γάλλοι πολλὰ διὰ τοῦ ἐμπορίου τούτου, διότι διὰ νὰ

(α) Londinium. Cognomento quidem coloniae non insigne sed copia negotiatorum et commeatuum maxime celebre. Tac. Ann. L. XIV. 33

μὴ στερηθῶσιν αὐτοῦ, ἐπεχείρησαν, ὡς λέγει ὁ Στράβων, οἱ Οὐένετοι νὰ ἐμποδίσωσι διὰ ναυμαχίας τὴν διάβασιν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος εἰς τὴν Βρεττανικήν.

Μικρὰ ἔπραξαν οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς τακτοποίησιν τῆς κοινωνίας τῶν Γερμανικῶν λαῶν, οἵτινες διῃρημένοι εἰς πλείστας ἀνεξαρτήτους φυλὰς, ἑκάστη τῶν ὁποίων εἶχεν ἴδιον ὄνομα, ἔζων διὰ τῆς ποιμαντικῆς, μεταφερόμενοι ἀπὸ δάσος εἰς δάσος καὶ ἀπὸ βουνὸν εἰς βουνὸν, μὴ ἔχοντες οὔτε πόλεις, οὔτε χωρία, καὶ ἀποστρεφόμενοι μάλιστα νὰ θυσιάσωσι τὴν ἐλευθερίαν τοῦ βίου τούτου ὑπὲρ τῆς μονίμου πολιτικῆς συγκοινωνίας.

Οἱ Κίμβροι (Δανοὶ) καί τινες τῶν παρὰ τὸν Ῥῆνον Γερμανῶν, εἰσβαλόντες εἰς τὴν χώραν τῶν Ῥωμαίων, προεκάλεσαν αὐτοὺς εἰς τοὺς πολέμους κατὰ τῆς Γερμανίας. Οἱ φοβερώτεροι πολέμιοι τῶν Ῥωμαίων ὑπῆρξαν οἱ Γερμανοὶ, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπολέμουν αὐτοὺς πρὸς ἐξασφάλισιν μᾶλλον τῆς Ῥωμαϊκῆς χώρας παρὰ πρὸς κατάκτησιν τῆς Γερμανίας. Μετὰ πολλοὺς πολέμους καὶ μετὰ πολλὰς θυσίας στρατῶν, καὶ ἐκ τῆς διαιρέσεως τῶν Γερμανικῶν φυλῶν, κατώρθωσαν οἱ Ῥωμαῖοι νὰ καταλάβωσι θέσεις τινὰς περὶ τὸν Ῥῆνον καὶ περὶ τὸν Δούναβιν, καὶ νὰ κτίσωσι φρούρια καὶ πόλεις, καὶ νὰ ἐξοικειωθῶσι μέ τινας Γερμανικοὺς λαοὺς, τοὺς ὁποίους προσέλαβον ὡς συμμάχους. Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων εὐδοκίμησαν πλειότερον οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ ἐσχημάτισαν δύω ἐπαρχίας, τὴν Ῥαιτίαν περὶ τὸν Ῥῆνον, καὶ τὴν Νωρικὴν (ἀρχαίαν Αὐστρίαν) περὶ τὸν Δούναβιν. Ἡ ἐπὶ τοῦ Ῥήνου Κολωνία (Colonia Agrippina) καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ

Δουνάβεως Βιέννη (Castra fabiana καὶ ὕστερον Vindobona) κατεστάθησαν ἀξιόλογοι καὶ σημαντικαὶ πόλεις ἀπὸ τοὺς χρόνους τῶν πρώτων αὐτοκρατόρων τῆς Ῥώμης. Ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων δὲ ἐκτίσθησαν καὶ αἱ ὕστερον καταστᾶθεῖσαι ἐμποριχαὶ καὶ σημαντικαὶ πόλεις, ἡ Αὐγούστα, ἡ Κέμπτη, ἡ Βόννα, ἡ Ῥατισβόννα (Castra Regina) ἡ Πασαύη (Batava Castra) ἡ Κόβλενζ, ἡ Μαγεντία, ἡ Τρέβη, καὶ πολλαὶ ἄλλαι. Ἀλλ' οὔτε τὰ πολυειδῆ καὶ πλούσια μεταλλεῖα τῆς Γερμανίας ἐκαλλιεργήθησαν, οὔτε ἄλλα προϊόντα τῆς χώρας ταύτης ἐγένοντο ἀντικείμενα ἐμπορίου ἐπὶ τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἀπὸ τοῦ τρίτου δὲ αἰῶνος μετὰ Χριστὸν οἱ Ἀλαμάνοι, ἤτοι τὰ πολλὰ γένη, ὡς ἐξηγοῦσι τὴν λέξιν ταύτην, ἀπεδίωξαν τοὺς Ῥωμαίους ἀπὸ τὰ περὶ τὸν Ῥῆνον φρούρια αὐτῶν.

Ἐκ τῶν ἐν τῇ Μεσογείῳ ἐμποριχῶν πόλεων ἤκμασαν ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ἡ Βηρυτός, ἡ Σμύρνη, καταστᾶθεῖσα, ὡς λέγει ὁ Στράβων, καλλίστη τῶν πόλεων τῆς Ἰωνίας, καὶ ἡ Ἔφεσος, ἕδρα τῶν Ῥωμαίων διοικητῶν. Ἡ δὲ Ῥόδος ἐξέπεσε κατὰ τὸ ἐμπόριόν της ἐκ τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ Σμύρνης. Ἡ Δῆλος, τὴν ὁποίαν ὑπερετίμησεν ὁ Παυσανίας ἐξομοιώσας αὐτὴν μὲ τὴν Τύρον, ἦτον ἔρημος σχεδὸν ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ. Ἐν τῇ Πελοποννήσῳ αἱ Πάτραι ἐμεγαλύνθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ὀκταουΐου Αὐγούστου, ὅστις συνέστησεν ἐλευθέραν καὶ αὐτοδιοίκητον τὴν πόλιν ταύτην (Παυσ. Βιβ. Ζ΄. κ. 18), τὴν ὁποίαν περιεποιοῦντο οἱ Ῥωμαῖοι ὡς ἀποικίαν τοῦ Αὐγούστου (Colonia Augusta), καὶ ἡ πόλις αὕτη ἦτον ἡ ἐμποριχωτέρα τῆς Πελοποννήσου,

καὶ μάλιστα τῆς Ἀχαίας, τῆς ὁποίας ἡ βύσσος τοσοῦτον ὑπερεῖχε κατὰ τὴν ποιότητα τῆς βύσσου ἄλλων τόπων, ὥστε, ὡς ὁ Πλίνιος (XIX. 4) ἀναφέρει, τὰ ἐξ αὐτῆς ὑφάσματα ἐτιμῶντο ἐξίσου μὲ τὸν χρυσόν.

Τὸ Δυῤῥάχιον καὶ ἡ Κέρκυρα ἤκμασαν ὡς σταθμοὶ πολλῶν καὶ συνεχῶν ναυτιλιῶν μετὰ τοῦ Βρενδεσίου. Ἀπ' αὐτῆς τῆς πόλεως ἐγίνετο ἡ συντομωτέρα θαλασσοπορεία ἀπὸ τῆς Ἰταλίας πρὸς τὴν Ἰλλυρίαν καὶ Ἑλλάδα, ὥστε ἅπασα σχεδὸν ἡ συγκοινωνία τῆς Ῥώμης καὶ ἄλλων τόπων τῆς Κάτω Ἰταλίας μετὰ τῆς Ἰλλυρίας, Ἑλλάδος, καὶ Ἀσίας, ἐνηργεῖτο διὰ τῶν εἰρημένων τόπων (Στράβ. 282, 283.) Τοσοῦτον δὲ συνεχὴς καὶ πολυάνθρωπος ἦτον ἡ συγκοινωνία αὕτη, ὥστε ὑπῆρχον δι' αὐτὴν εἰδικὰ ἐπιβατηγὰ πλοῖα, ἐλαφρὰ καὶ ταχύπλοα.

Ἐν δὲ τῇ Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ ἐμπορικώτεροι ἔγιναν ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων οἱ λιμένες τῆς Ἀκυληίας, τῆς Μεσσήνης, τοῦ Πανόρμου, τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Γένουας.

Ἡ πόλις τῆς Ῥώμης, ἀφ' οὗ διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Νέρωνος συμβάσης πυρκαϊᾶς κατεστράφη τὸ μέγιστον μέρος αὐτῆς, ἐκτίσθη εὐρύθμως μὲ εὐρείας ὁδοὺς καὶ πλατείας, καὶ ἔγινε διὰ πολλῶν δημοσίων κτισμάτων καὶ ἰδιωτικῶν οἰκιῶν καὶ καταστημάτων πολὺ λαμπροτέρα. Ἐξ ὅλων τῶν τόπων ἐφέροντο εἰς τὴν Ῥώμην τὰ ἐκλεκτὰ καὶ ἄριστα μάρμαρα διὰ τὰς δημοσίας καὶ ἰδιωτικὰς οἰκοδομάς. Ἡ πόλις δὲ αὕτη εἶχε 424 ναοὺς, ἕκαστον μὲ ἄλσος, 295 πλατείας, 3 θέατρα, ἀμφιθέατρον, ἱππόδρομον, λιθοκτισμένας ὁδοὺς, ὑδραγωγεῖα μεγιστα καὶ ἀσφαλῆ, ἅπερ ἔφερον ποταμοὺς

ὑδάτων εἰς αὐτήν. Ἐκτὸς τῆς πληθύος τῶν κατοίκων αὐτῆς, πολυάριθμον πλῆθος τῶν ἐξ ὅλων τῶν τόπων ἐρχομένων δι' ὑποθέσεις, διὰ περιέργειαν ἢ δι' ἐμπόριον διέμενεν εἰς αὐτήν. Ἡ Ῥώμη ἦτον ἡ ἐπιτομὴ τῆς οἰκουμένης, κατὰ τὴν ἔκφρασιν ἑνὸς Ἕλληνος συγγραφέως (α). Οἱ ἄριστοι τεχνῖται ὅλων τῶν τόπων μετέβαινον καὶ εἰργάζοντο ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Πλήθη ἐργαστηρίων παντὸς εἴδους τέχνης. Ἡ χαρτοποιία προώδευσεν ἐξαιρέτως εἰς τὴν Ῥώμην. Ὁ χάρτης τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Φαννίου κατέστη ὀνομαστὸς, διακρινόμενος κατὰ τὴν διαφορὰν τῆς ποιότητος εἰς κοινὸν καὶ εἰς Φάννιον χάρτην. Ἐξαιρέτου ποιότητος ἦτον καὶ ὁ ἀμφιθεατρικὸς χάρτης, οὕτως ὀνομασθεὶς διότι κατεσκευάζετο πλησίον τοῦ ἀμφιθεάτρου. Ὁ χάρτης τῆς Αἰγύπτου, ὁ Σαϊτικὸς καὶ Ταινιωτικὸς, ἐξέπεσε καὶ ἐλέγετο ἐμπορικὸς διότι ἐχρησίμευεν εἰς περιτυλίγματα πραγμάτων (Plin. X 12).

Πολλοὶ τῶν Αὐτοκρατόρων προσεπάθησαν νὰ εἰσάξωσι τὴν φιλεργίαν εἰς τὸν λαὸν, καὶ εἰδικὰς ἐξέδωκαν διατάξεις περὶ ἐλαττώσεως τῶν φόρων, περὶ τῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ ὑπὲρ τῶν ἐμπόρων τοῦ σίτου καὶ τῶν σιταγωγῶν πλοίων. Ὁ Αὔγουστος, ὁ Οὐεσπεσιανὸς, ὁ Τῖτος, ὁ Τραϊανὸς, ὁ Ἀδριανὸς, ὁ Ἀντωνῖνος, ὁ Περτίναξ, ὁ Σεβῆρος, ὁ Θεοδόσιος ἐπεμελήθησαν περὶ τούτων. Ὁ Καράκαλος διέταξε τὴν ἰσό-

(α) Οὐκ ἄν τις σκοποῦ πόῤῥω τοξεύει, λέγων τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἐπιτομὴν τῆς οἰκουμένης, ἐν ᾗ συνιδεῖν ἐστὶν οὕτω πάσας τὰς πόλεις ἱδρυμένας καὶ κατ' ἰδίαν δὲ τὰς πολλάς. Ἀθην. Βιβ. Α'. 20.

τητα τῶν δικαίων δι' ὅλους τοὺς ὑπηκόους τῆς Ῥώμης, καταργήσας τὰς ἀρχαίας διακρίσεις αὐτῶν.

Οἱ Ῥωμαῖοι δὲν διέκρινον ὡς οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς εἰδικοὺς ἐμπορικοὺς νόμους, καὶ δὲν συνέστησαν εἰδικὰ ἐμπορικὰ δικαστήρια.

Τὰ σωματεῖα τῶν τεχνιτῶν ὑπῆρξαν ἐν τῇ Ῥώμῃ. Πᾶν σωματεῖον συνίστατο κατ' ἄδειαν καὶ διαταγὴν τῆς Ἀρχῆς, δὲν ὑπέκειτο ὅμως ἐν γένει ἡ ἐργασία καὶ ἡ βιομηχανία εἰς περιορισμοὺς καὶ εἰς διοικητικοὺς κανονισμούς, ὡς ὕστερον ἐπράχθη ἐν Βυζαντίῳ. Ἐπὶ τῆς Ὑπατείας τοῦ Μαρίου καὶ Σύλλα διελύθησαν μάλιστα τὰ σωματεῖα τῶν τεχνιτῶν, συνεστήθησαν δὲ ὕστερον, καὶ πάλιν κατηργήθησαν (α), ἀπὸ δὲ τοῦ αὐτοκράτορος Μεγάλου Κωνσταντίνου συνεστήθησαν ὁριστικῶς μετά τινων προνομίων ἀπαλλαγῆς ἀπὸ προσωπικὰ λειτουργήματα. (Ἴδε Βιβ. Ε'.)

Ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐγεννήθησαν καὶ συνεστήθησαν αἱ μεγάλαι καὶ πολυμελεῖς ἑταιρίαι, αἵτινες ἐσχηματίζοντο ὡς σωματεῖα (Societates collegiatae). Ἦτον ἀναγκαία ἡ ἄδεια τῆς ἀρχῆς διὰ τὴν σύστασιν αὐτῶν, καὶ ἡ ἄδεια ἐδίδετο διὰ μόνας τὰ ἑταιρίας, αἵτινες συνιστῶντο διὰ τὰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις τῶν μισθώσεων τῶν δημοσίων προσόδων, ἢ ἐξορύξεως μετάλλων, ἅλατος κλπ. Πᾶσα τοιαύτη ἑταιρία ἐδύνατο κατὰ τὸν νόμον νὰ συντάξῃ τὸν ὀργανισμὸν αὐτῆς καὶ νὰ διευθύνῃ ὡς ἤθελε τὰ πράγματα αὐτῆς, σεβομένη τοὺς νόμους τῆς κοινῆς εὐταξίας.

Οἱ συνεταῖροι διένεμον μεταξύ των τὰ ἔργα τῆς

(α) Cicer. L. 2. epist ad Q. fatrem.

εταιρίας. Άλλοι εγίνοντο μισθωταὶ τῶν δημοσίων προσόδων, ἄλλοι ἐγγυηταί, ὡς ἀπῄτει ὁ Ῥωμαϊκὸς νόμος ἄλλοι διεύθυνον ἕνα κλάδον συμφερόντων, καὶ ἄλλοι ἦσαν γενικοὶ διευθυνταί. Συνήθως ἑκάστη ἑταιρία εἶχεν ἕνα ἀνώτερον διευθυντὴν (Magister), ὅστις διώριζε τοὺς ὑποδιευθυντὰς εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἐπετήρει τὴν μετ' αὐτῶν ἀλληλογραφίαν, ἐκράτει τὰ βιβλία καὶ τοὺς λογαριασμοὺς τῆς ἑταιρίας, συνεκάλει τὰ μέλη εἰς γενικὴν συνέλευσιν κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην ἐκτάκτων μέτρων, καὶ ἀντεπροσώπευε τὴν ἑταιρίαν εἰς τὰς συμφωνίας αὐτῆς καὶ εἰς τὰ δικαστήρια (α).

Αἱ μὴ ἔχουσαι τοιούτους ὀργανισμοὺς ἑταιρίαι, τραπεζιτικοῦ ἐμπορίου, καὶ ναυτικῶν, καὶ ἄλλων πολυειδῶν ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων, συνιστῶντο ἄνευ ἀδείας τῆς Ἀρχῆς.

Καταπιεστικώτατοι ὑπῆρξαν οἱ φορολόγοι καὶ οἱ τελῶναι τῶν Ῥωμαίων. Λαμβάνοντες εἰς μίσθωσιν τὰς δημοσίας προσόδους, ἐζήτουν νὰ κερδήσωσι καὶ ἐνοχλοῦντες καὶ καταπιέζοντες τοὺς φορολογουμένους. Καὶ καταργηθέντος ὅμως τοῦ συστήματος τῆς μισθώσεως τῶν προσόδων ἐπὶ τῶν Αὐτοκρατόρων, δὲν ἐξέλιπον τὰ τῶν τελωνῶν κακουργήματα. Ἡ Ῥώμη ἠναγκάσθη νὰ καταργήσῃ διά τινα καιρὸν τὰ τελωνεῖα τῆς Ἰταλίας, καὶ νὰ ἐκδώσῃ αὐστηροτάτας διατάξεις κατὰ τῶν τελωνῶν πρὸς κατάπαυσιν τῆς δικαίας τοῦ κοινοῦ ἀγανακτήσεως κατ' αὐτῶν.

Εἰς πᾶσαν ἐπαρχίαν διετηρήθη ἡ πρὸ τῆς κατα-

(α) Troplon hist. du contrat de societé. Revue Wolowski 1843 fevrier.

κτήσεως αὐτῆς τελωνιακὴ νομοθεσία μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἅπασαι αἱ ἐπαρχίαι ὑπεβλήθησαν ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων εἰς τὸν αὐτὸν τελωνιακὸν δασμὸν τῶν ὀκτὼ τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν πραγμάτων (α). Βαρύτατος δασμὸς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους. Ἐπεβάλλετο δὲ ἐπὶ μόνων τῶν πρὸς ἐμπόριον μεταφερομένων πραγμάτων. Ὅσα ἔφερέ τις πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ χρῆσιν, καὶ πανθ' ὅσα εἰσήγοντο διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς ἦσαν ἀπηλλαγμένα τοῦ τελωνιακοῦ τέλους(ϐ). Ἀπηλλάχθησαν ἀπὸ τὴν πληρωμὴν αὐτοῦ καί τινες τάξεις πολιτῶν κατά τινας ἐποχὰς ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων διὰ προνομίων.

Ὁ τελωνιακὸς δασμὸς ὠφείλετο ἐπὶ τῶν μεταφερομένων ἀπὸ μίαν εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν, ὡς ἀπὸ τῆς Σικελίας εἰς τὴν Ῥώμην (γ). Καὶ πόθεν ἄλλοθεν ἐδύνατο ἡ Ῥώμη νὰ εἰσπράξῃ τελωνιακοὺς δασμοὺς, ἐὰν δὲν εἰσέπραττε διὰ τὰς τοιαύτας μεταφοράς; Οἱ τελῶναι ὅμως ἀπεπειράθησαν νὰ λαμβάνωσι δασμοὺς καὶ διὰ τὰς μεταφορὰς πραγμάτων ἐν τῇ αὐτῇ Ῥωμαϊκῇ ἐπαρχίᾳ ἀπὸ λιμένα εἰς λιμένα, καὶ ἀπὸ διακεκριμένας κατ' ἀρχαῖα ὅρια περιφερείας πόλεων, καὶ κατὰ τῶν τοιούτων ἀπαιτήσεων ἐκηρύχθη ὁ Κικέρων, δὲν ἔγινεν ὅμως γνωστὸν τί ἀπεφάσισε περὶ τούτου ἡ Ῥωμαϊκὴ Σύγκλητος (δ).

Οἱ αὐτοκράτορες ἀπηγόρευσαν τὴν εἰς τοὺς ἐκ-

(α) D. L. 4 de Vectig. ec Cod. L. 7. de Vectig ec.
(ϐ) Cod. L. 5. de Vectig. et ec.
(γ) D. L. 203. de Verb. Signif.
(δ) D. della Malle econ. polit. des Rom. L. IV. ch. 19.

θρούς μεταφορὰν καὶ πώλησιν τῶν ἀκόνων, τοῦ σιδήρου, τῶν σιτηρῶν καὶ τοῦ ἅλατος. Τὸ λαθρεμπόριον τῶν πραγμάτων τούτων ἐτιμωρεῖτο διὰ τῆς δημεύσεως τοῦ πλοίου καὶ τοῦ φορτίου, καὶ διὰ τοῦ θανάτου πάντων τῶν ἐνόχων τοιαύτης πράξεως. Τὸ δὲ λαθρεμπόριον τῶν ἄλλων πραγμάτων ἐτιμωρεῖτο διὰ τῆς δημεύσεως αὐτῶν.

Εἰς πολλὰ ἄλλα τέλη ὑπέκειτο τὸ ἐμπόριον. Εἰς πᾶσαν διάβασιν ὁδῶν καὶ γεφυρῶν εἰσεπράττετο ἓν τέλος. Ἐπὶ τῆς πωλήσεως καὶ ἀγορᾶς τῶν ἐδωδίμων καὶ ἄλλων πραγμάτων ἐδίδετο ἡ ἑκατοστὴ ἀπὸ τὸν πωλητὴν ἢ τὸν ἀγοραστήν. Ὤφειλον δὲ οἱ ἔμποροι νὰ μισθῶσι, διὰ τὰς ἐκ τοῦ λιμένος καὶ ἐν τῇ πόλει μεταφορὰς τῶν πραγμάτων, μόνους τοὺς ἐν σωματείῳ καταστημένους ἀχθοφόρους (Saccarii), ἐπὶ τῶν ἀπολαυῶν τῶν ὁποίων ὁ Καλλίγολας ἔθεσε φόρον ὀκτὼ τοῖς ἑκατόν (α). Ἐάν τις μετεχειρίζετο ἄλλον ἀχθοφόρον, ὑπεβάλλετο εἰς πρόστιμον πέντε τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τῆς ἀξίας τοῦ βάρους.

Ἡ ἀγορανομικὴ ἀστυνομία ὑπῆρξε λίαν διευθυν-

(α) D. de la Matle Econ. polit. des Rom. Liv. IV. ch. 24. Οἱ Ῥωμαῖοι εἰσήγαγον κατὰ πρῶτον τὸ πλῆθος τῶν διαφόρων φόρων, ἐξ ὧν πολλοὶ διετηρήθησαν. Οἱ φόροι τῶν ἐπιτηδευμάτων, οἱ ἐπὶ τῆς μεταβάσεως τῶν κληρονομιῶν καὶ δωρεῶν, οἱ ἐπὶ τῶν θυρῶν, ἐπὶ τῶν στύλων, καὶ τὸ ἀερικὸν ὀνομασθὲν τέλος ἐπὶ τῶν παραθύρων, ὁ ἐπὶ τῆς ἀσωτείας, ἢ τὸ πορνικὸν τέλος, ὁ ἐπὶ τῶν καπνοδοχείων, ἐπὶ τῶν ὁδῶν, ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ἐπὶ τῶν χηρῶν, ἐπὶ τῶν ἀγάμων καὶ πολλοὶ ἄλλοι φόροι εἰσήχθησαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.

τικὴ ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων, ἐν ᾧ ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων ἦτον ἐφορευτικὴ μᾶλλον. Τὸ εἶδος τῆς ὑπηρεσίας ταύτης πρέπει νὰ ἦναι ἀνάλογον πάντοτε πρὸς τὴν ἠθικὴν τῶν μετερχομένων τὸ μικρὸν ἐμπόριον τῶν ἐδωδίμων. Οἱ Ῥωμαῖοι μετεχειρίσθησαν κατ' ἔκτασιν τὰς διατιμήσεις τῶν σιτηρῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ Διοκλητιανὸς ἐπέβαλε ποινὴν θανάτου κατὰ τῶν παραβατῶν τῆς διατιμήσεως τὴν ὁποίαν ἐξέδωκεν.

Αἱ ἐπὶ ἀγορᾷ καὶ ἐπὶ ἐμπορίῳ συναθροίσεις, καὶ ὁ τόπος ἐν ᾧ ἐγίνοντο, ἔπρεπε νὰ ἐγκριθῶσι προηγουμένως ὑπὸ τῆς Ἀρχῆς. Οὐδεὶς ἐδύνατο νὰ συστήσῃ τοιαύτην ἀγορὰν ἢ πανήγυριν ἄνευ ἀδείας αὐτῆς. Ἀλλ' οἱ προσερχόμενοι εἰς τὰς ἀγορὰς καὶ πανηγύρεις δὲν ἔδιδον οὐδὲν τέλος, οὐδὲν ἐνοίκιον διὰ τὸν καταλαμβανόμενον ὑπὸ τῶν ἐμπορευμάτων τόπον. Αἱ πωλήσεις καὶ ἀγοραὶ τῶν ἐδωδίμων ἦσαν ἀτελεῖς. Οὐδεὶς δὲ ἐδύνατο, διαρκούσης τῆς πανηγύρεως, νὰ καταδιώξῃ τοὺς ἐν αὐτῇ διὰ τὴν πληρωμὴν δανείων, πρὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀγορᾶς καὶ πανηγύρεως γενομένων.

Ἐν τῇ πόλει τῆς Ῥώμης συνηθροίζοντο καθ' ἑκάστην οἱ ἔμποροι, οἱ τραπεζῖται, καὶ οἱ μεσῖται, εἰς δημοσίας αἰθούσας, καὶ συνδιελέγοντο καὶ συνεφώνουν περὶ διαφόρων ἐμπορικῶν ὑποθέσεων καὶ περὶ δανείων.

Οἱ μεσῖται, οἵτινες δι' ἑλληνικῆς λέξεως ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων προξενηταί, εἶχον ἐν Ῥώμῃ πλεῖστα γραφεῖα καὶ καταστήματα, καὶ προσέφερον τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν διὰ πᾶν εἶδος συμφωνιῶν, καὶ δι' αὐτὰς τὰς συμφωνίας τῶν γάμων. Δὲν ἦσαν δημόσιοι ὑπάλληλοι, εἶχον ὅμως ὑπὸ τοῦ νόμου τὸ δικαίωμα νὰ λαμ-

βάνωσιν ἀμοιβὴν διὰ τὰς μεσιτείας αὐτῶν πρὸς τελειοποίησιν τῶν συμφωνιῶν, καὶ ἐλογίζοντο ὑπεύθυνοι διὰ πᾶσαν ζημίαν, τὴν ὁποίαν ἔφερον διὰ πλαστῶν καὶ ψευδῶν παραστάσεων καὶ λόγων.

Πολλοὶ ὑπῆρχον τραπεζῖται μεγάλην ἀπολαμβάνοντες κατὰ τοὺς νόμους πίστιν. Ἐν τῇ Ῥώμῃ ἀνεδείχθησαν κατὰ πρῶτον αἱ δι' ἑταιριῶν συνιστάμεναι τράπεζαι (Societates argentariae). Ἐν τῷ Βυζαντίῳ ὅμως, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἔλαβον οἱ τραπεζῖται πολλὰ προνόμια, ἅπερ δὲν εἶχον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ῥώμῃ. (Ἴδ. Βιβ. Ε'.) Μετὰ τὴν Δωδεκάδελτον, ἄλλοι νόμοι κατὰ διαφόρους καιροὺς διώρισαν τὸν νόμιμον τόκον τῶν δανείων καὶ χρεῶν. Ἐλογίζετο βαρὺς καὶ ὑπερβολικὸς ὁ τόκος τῶν δώδεκα τοῖς ἑκατὸν κατ' ἔτος. Ὑπῆρχον καὶ πολὺ ἀνώτεροι. Αἱ ἐξασφαλίσεις τῶν δανείων ἐγίνοντο δι' ἐγγυητῶν καὶ ἐνεχύρων, καὶ δι' ἑνὸς ἀτελεστάτου συστήματος ὑποθηκῶν. Δὲν ὑπῆρχεν ἐν Ῥώμῃ, ὡς ἐν Ἀθήναις ἡ δημοσιότης αὐτῶν, πλεῖσται δὲ ἄγραφοι ὑποθῆκαι ὑπῆρχον ἐκ τοῦ νόμου, ὥστε οὐδεμίαν σχεδὸν ἀσφάλειαν ἐχορήγει ἡ ὑποθήκη.

Ἡ συμφωνία τῶν ἐμπορικῶν ἀσφαλειῶν κατὰ τῶν θαλασσίων κινδύνων, ἥτις, ὡς εἴπομεν, φαίνεται ἱστορικῶς ὅτι ὑπῆρξεν ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ πολέμων τῶν Σκηπιώνων, προώδευε βαθμηδὸν ἐπὶ τοῦ κράτους τῆς ἀρχαίας Ῥώμης, καὶ κατὰ διαφόρους περιστάσεις ἐγένετο χρῆσις αὐτῆς ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς Δημοκρατίας, καὶ ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων. Εἴτε ὁ ἐνδιαφερόμενος εἰς τὴν ἀποστολὴν καὶ ἄφιξιν τοῦ φορτίου ἐξησφάλιζε τὸν προμηθεύοντα καὶ μεταφέροντα αὐτὸ ἔμπορον, εἴτε ὁ μὴ ἐνδιαφερόμενος εἰς

τὸ φορτίον τρίτος τις (α) ἀνεδέχετο τὴν τοιαύτην ἐξασφάλισιν, τὸ ὑπὲρ τῶν ἐμπόρων βοήθημα ἦτο τὸ αὐτό. Ἀλλ' ἡ ὑπὲρ τοῦ γενικοῦ ἐμπορίου συνδρομὴ δὲν ἐδύνατο βεβαίως νὰ προκύψῃ ἀπὸ τοιαύτας σπανίας καὶ εἰδικὰς συμφωνίας. Ἡ ἰδέα ὅμως τῶν ἀσφαλειῶν ἐγεννήθη καὶ ἐπραγματοποιήθη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης, καὶ τοῦτο βεβαίως ἐπέφερε τὴν τῶν ἐμπορικῶν ἀσφαλειῶν μεταγενεστέραν ἀνάπτυξιν.

Ἐὰν ἡ διοίκησις τῆς Ῥώμης ἐξησφάλιζε τὴν διάρκειαν τῆς πολιτικῆς ὑπάρξεως αὐτῆς, τὰ πάντα διὰ τοῦ χρόνου προώδευον ἐπὶ τὸ κρεῖττον. Ἀλλ' ἡ ἀνυψωθεῖσα καὶ μεγαλυνθεῖσα διὰ τῶν ἀρετῶν μεγάλων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀνδρῶν Ῥώμη κατεστρέφετο βαθμηδὸν ἀπὸ τὰ στασιαστικὰ ἤθη τοῦ λαοῦ, ἀπὸ τὴν παραλυσίαν πάσης πειθαρχίας τοῦ στρατοῦ, καὶ ἀπὸ τὰ ἀσύγγνωστα ἐλαττώματα τῶν διοικούντων καὶ πρωτευόντων. Εἰς τὰ 330 ἔτη μετὰ Χριστὸν ἡ ἕδρα τῆς αὐτοκρατορίας μετετέθη ἐν Βυζαντίῳ, εἰς δὲ τὰ 476 ἐκυρίευσεν ὁ Ὀδοάκρης τὴν Ῥώμην.

(α) Τοιοῦτοι φαίνεται ὅτι ἦσαν οἱ παρὰ τοῦ Κικέρωνος ζητηθέντες νὰ ἐξασφαλίσωσιν ὅσα ἀπὸ τῆς Ἀσίας ἤθελε νὰ ἀποστείλῃ εἰς τὴν Ῥώμην, ἄνευ κινδύνου τῆς μεταφορᾶς αὐτῶν. Sine vecturae perieulo, Ciccr. ad famil Lib. 2. epist. 17.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ.

Λαμπρὰ καὶ μεγαλοπρεπὴς ἀνηγέρθη ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη βασιλὶς πόλις τοῦ πρώτου Χριστιανικοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου, καὶ ἡ πρωτεύουσα πάσης τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀπεράντου ἐπικρατείας ἀπὸ τὰ 330 ἔτη μετὰ Χριστόν.

Τὰ σπανιώτερα ἔργα τῆς Ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας μετεκομίσθησαν ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις κατὰ διαταγὴν τοῦ Μεγάλου Κωνςαντίνου πρὸς καθωραϊσιν τῆς πρωτευούσης (α). Ὅλα τὰ προνόμια τῆς Ῥώμης καὶ

(α) Ἡ περὶ τὸ μέσον τοῦ πέμπτου αἰῶνος συμβᾶσα ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Ζήνωνος πυρκαϊὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξηφάνισε βιβλιοθήκην ἔχουσαν δώδεκα μυριάδας βιβλίων, τὸ περιβόητον ἄγαλμα τῆς Κνιδίας Ἀφροδίτης, τὸ τῆς Σαμίας Ἥρας, τὸ τῆς Λινδίας Ἀθηνᾶς καὶ ἄλλα. Κεδρ. 351. Ἄλλαι πυρκαϊαὶ εἰς ὑστέρους χρόνους ἐξηφάνισαν ἄλλα, αἱ δὲ ἁλώσεις τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρῶτον ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, καὶ τελευταῖον ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐξηφάνισαν καὶ τὰ ἀρχαῖα μείναντα Ἑλληνικὰ καὶ τὰ Βυζαντινὰ ἔργα.

τῶν κατοίκων αὐτῆς ἐδόθησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς. Μέγας ἔγινεν ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων, καὶ αἱ ἀνάγκαι αὐτῶν, καὶ αἱ ἕξεις τῆς πολυτελείας καὶ τοῦ πολυδαπάνου βίου τῶν μετοικησάντων Πατρικίων καὶ εὐγενῶν τῆς Ῥώμης προεκάλεσαν τάχιστα τὸ ἐμπόριον τῆς εἰσαγωγῆς τῶν τῆς κοινῆς χρήσεως καὶ τῶν τῆς πολυτελείας πραγμάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἡ μετάθεσις τῆς ἕδρας τῆς αὐτοκρατορίας ἐν Βυζαντίῳ ἐδύνατο νὰ δώσῃ νέαν καὶ δραστηριωτάτην ὤθησιν εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν Ἑλληνικῶν λαῶν, μὴ ἐχόντων τὰς στασιαστικὰς καὶ ἀναρχικὰς ἕξεις τῶν λαῶν τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Ἰταλίας, καὶ ὑπερτερούντων αὐτοὺς κατὰ τὴν ἐκπαίδευσιν, κατὰ τὰς γνώσεις τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ εὐτάκτου ἐμπορίου. Ὑπῆρχον ὅλαι αἱ Ἑλληνικαὶ καὶ Μακεδονικαὶ πόλεις τοῦ Πόντου, τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς. Αἱ Ἀθῆναι διέπρεπον διὰ τῆς Ἀκαδημίας καὶ διὰ τῶν Γυμνασίων, ἐν οἷς ἐδιδάσκετο ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ῥητορική. Ἡ Πελοπόννησος, ἡ ἐκτὸς αὐτῆς Ἑλλὰς, ἡ Μακεδονία, καὶ ἅπασαι αἱ Ἑλληνικαὶ νῆσοι ἦσαν πλήρεις πόλεων. Αἱ τέχναι, τὸ ναυτικὸν καὶ τὸ ἐμπόριον αὐτῶν ἔπαθον, ἀλλὰ δὲν ἐξέλιπον καθ' ὁλοκληρίαν.

Ὁ Χριστιανισμὸς, τὸ μέγα στήριγμα τῆς νέας αὐτοκρατορίας, διεδόθη ἅμα μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῶν περάτων τῆς ἄνω Ἀσίας, καὶ εἰσεχώρει εἰς πολλοὺς τόπους καὶ λαούς. Αἱ σχέσεις τῶν λαῶν τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ ἡ ἐπιῤῥοὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξηπλοῦντο μετ' ἄκρας

εὐκολίας εἰς ὅλους τοὺς χριστιανικοὺς τόπους, οἵτινες ἐτίμων τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς θρησκευτικὴν πρωτεύουσαν. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος κατέλυσε τὴν στρατιωτικὴν ἀναρχίαν, ἥτις ἔφερε τὴν Ῥώμην εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ διήρεσε τὴν στρατιωτικὴν ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν τῶν διοικητῶν τῶν ἐπαρχιῶν, ἀφ' οὗ ἡ ἕνωσις τῶν δύω τούτων δυνάμεων ἐπέφερε μυρία δεινὰ εἰς τοὺς λαοὺς καὶ εἰς τὸ κράτος.

Ἀλλὰ οἱ καρποὶ τοσούτων εὐτυχῶν περιστάσεων δὲν ἐγεννήθησαν καθ' ὁλοκληρίαν, ἐκ πολλῶν αἰτιῶν τῶν ὁποίων ἡ ἔρευνα ἀνήκει εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν, ἥτις διαφόρους ἐξέφερε πολιτικὰς γνώμας περὶ τῆς μεταθέσεως τῆς ἕδρας τῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὸ Βυζάντιον. Δὲν δύναται ὅμως ἡ ἱστορία, ἀμεροληπτως κρίνουσα, νὰ διαφωνήσῃ εἰς τοῦτο· ὅτι ἂν οἱ Ῥωμαῖοι τοῦ Βυζαντίου παρεδέχοντο τὰς περὶ τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ἀρχὰς τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Μακεδόνων Βασιλέων, ἔμελλε νὰ ἀναφανῇ λαμπροτέρα ἡ τῶν Σελευκιδῶν καὶ Πτολεμαίων ἐποχὴ ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ, αἱ δὲ ναυτικαὶ δυνάμεις τῆς αὐτοκρατορίας, διατηρούμεναι διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ πολλαπλασιαζόμεναι, ἐδύναντο νὰ κραταιώσωσιν τὴν πολιτικὴν ὕπαρξιν αὐτῆς, ὑπὲρ πᾶν ἄλλο μέσον, καὶ ὑπὲρ ὅλα τὰ μικρὸν πάντοτε ἐπιτυχόντα τεχνάσματα τῆς διπλωματικῆς τῶν ἀσθενῶν ἐπικρατειῶν.

Ἡ Ῥωμαϊκὴ κυβέρνησις τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρξε νέον κατὰ πολλὰ πλάσμα τῶν Ῥωμαϊκῶν ἰδεῶν, καὶ τῆς κατ' αὐτὰς ἐνεργείας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ ἕνωσις τῶν σφοδρῶν θρησκευτικῶν δοξασιῶν μετὰ τῶν ἀνοσιωτέρων πράξεων, καὶ αἱ θρησκευτικαὶ καταδιώ-

ξεις, ἦσαν ἰδιώματα τοῦ χαρακτῆρος τῶν Ῥωμαίων. Οὗτοι παρέδιδον διὰ φρικτῆς ἐπικλήσεως πρὸς τὰς Ἐριννύας τοῦ ᾅδου τὰς πόλεις καὶ πάντας τοὺς κατοίκους αὐτῶν, καὶ τὰ πάντα κατέστρεφον ἐπὶ τοιαύτῃ ἐπικλήσει. Εἰς τὸν Καπιτώλιον Δία ἔθυον ἀόπλους αἰχμαλώτους. Ὁ ἱερόσυλος καὶ αἱμοβόρος Σύλλας ἐκράτει καὶ κατεφίλει ἓν ἀγαλμάτιον τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους του (Πλουτ. Συλ.) Ἀπὸ τὰ βιβλία τῆς Σιβύλλας ἐζήτουν οἱ Ῥωμαῖοι πάσας τὰς ὁδηγίας εἰς τὰς κρισίμους περιστάσεις καὶ εἰς τὰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις. Εἰς τὴν Ῥώμην ἐγεννήθησαν καὶ αἱ θρησκευτικαὶ αἱρέσεις τῶν Σαλίων καὶ Βακχιστῶν. Ἡ θεία τοῦ Χριστοῦ διδασκαλία καὶ τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον δὲν μετέβαλον ἐντελῶς τοῦ τοιούτου εἴδους τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰ ἰδιώματα τῶν Ῥωμαίων. Ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ ἀνωτέρα διοίκησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἢ θρησκευτικὸν χαρακτῆρα, ἢ θρησκευτικὸν πρόσχημα.

Ἀλλὰ τὸ θεῖον δώρημα τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπέφερε τὰς θείας εὐεργεσίας του καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ συνέστησε τὰ πολυειδῆ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, τὰ ὁποῖα ὁ κλῆρος ἐφόρευεν. Ἡ ἐκκλησία ἐπέβλεπεν ὅλας τὰς πράξεις, ὅλα τὰ συμβόλαια, καὶ εἰσήγαγε καὶ εἰς αὐτὰς τὰς χρηματιστικὰς ἐργασίας, τὴν τήρησιν τοῦ κανόνος τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης. Ἡ ἐκκλησία ἀπῄτει νὰ ῥυθμίζωνται κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον καὶ αἱ πράξεις τῆς διοικήσεως καὶ αἱ μετὰ τῶν Χριστιανῶν ἐθνῶν σχέσεις, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι σπανίως ἐδυνήθησαν νὰ ὑπερβῶσι τὰ ὅρια τῆς φυσικῆς ἀδυναμίας τῶν παθῶν.

Η αὐτοκρατορία κατεστάθη μᾶλλον ἀπόλυτος ἐν τῷ Βυζαντίῳ. Μηδαμινὴ ἦτον ἡ συνδρομὴ τῆς Βυζαντινῆς Συγκλήτου εἰς τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων. Ἡ ἄμεσος διοίκησις τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ τῶν αὐλικῶν ἔπραττε τὰ πάντα. Ὑπὸ τὴν ἐφορείαν τῆς ἀρχῆς, καὶ ἐπ' ἀδείᾳ αὐτῆς ὑπῆρχον αἱ τέχναι καὶ τὸ ἐμπόριον. Συνεστήθησαν τὰ σωματεῖα τῶν τεχνιτῶν κατὰ διοικητικοὺς ὀργανισμούς, προνόμια καὶ περιορισμούς. Εἰσήχθησαν τὰ μονοπώλια, τὰ τῶν τροφίμων μάλιστα, καὶ αἱ δημόσιαι σιτωνίαι. Ἐξεδόθησαν νέα νομίσματα. Περὶ τούτων ἁπάντων παρακατιόντες πραγματευόμεθα, κατὰ τὸ πρέπον εἰς τοὺς χρόνους τῆς μείζονος καὶ τελειοτέρας ἀναπτύξεως καὶ μορφώσεως τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου τῆς αὐτοκρατορίας. Παρατηροῦμεν δὲ ὅτι δὲν κατεφρονεῖτο πλέον τὸ ἐμπορικὸν ἐπάγγελμα. Οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου, πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν λαῶν ἀποβλέψαντες, ἀπηγόρευσαν τὸ ἐμπόριον εἰς τοὺς Πατρικίους καὶ εὐγενεῖς, καὶ εἰς τοὺς διοικητὰς τῶν ἐπαρχιῶν (Cod. IV. 63. 3.)

Τὸ πρώτιστον καὶ μέγα ἐξωτερικὸν ἐμπόριον εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ὑπῆρξεν ἐξ ἀρχῆς ἐν Κωνςαντινουπόλει τὸ τῆς μετάξης καὶ τῶν μεταξωτῶν. Τὸ ἐμπόριον τοῦτο ἐγίνετο πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀρμενίας, καὶ μάλιστα εἰς τὴν πόλιν Νισιβιν, ὅπου οἱ Πέρσαι ἔμποροι ἔφερον τὴν μέταξαν καὶ τὰ μεταξωτὰ τῆς Κίνας, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἔμποροι μετέβαινον καὶ ἠγόραζον. Εἰς διακοσίας τεσσαράκοντα τρεῖς ἡμέρας ἤρχοντο αἱ ἐμπορικαὶ συνοδίαι ἀπὸ τῆς Κίνας εἰς τὴν Νισιβιν (Gibbon. Liv. 40). Εἰς τὴν Τύρον καὶ

Βηρυττὸν ὑφαίνοντο καὶ ἐβάπτοντο πλεῖστα μεταξωτά, ἐφέροντο δὲ ἅπαντα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὑπῆρχον οἱ κύριοι τῶν ἐργαστηρίων τῶν μεταξωτῶν τῶν εἰρημένων πόλεων, καὶ ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἠγόραζον ταῦτα οἱ ἔμποροι ὅλων τῶν τόπων. (Προκοπ. ἐν Ἀνεκδ.) Οἱ Ῥωμαῖοι ἔμποροι ἐπεχείρουν νὰ προχωρήσωσι μέχρι τῶν πρώτων Ἰνδικῶν ἀγορῶν τῆς μετάξης, ἀλλ' οἱ Πέρσαι, πολλὰ κερδαίνοντες ἐκ τοῦ ἐμπορίου αὐτῆς, δὲν ἐπέτρεπον εἰς ἄλλους νὰ ἐπιληφθῶσιν αὐτοῦ, καὶ διὰ συνθηκῶν μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας ἀπηγορεύθη εἰς τοὺς Ῥωμαίους ἐμπόρους νὰ διαβαίνωσι πέραν τῶν πόλεων Ἀρτάξατα, Νισιβὶν, καὶ Καλλινίκου (τοῦ ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου) πρὸς ἀγορὰν τῆς μετάξης καὶ πρὸς ἐμπορικὰς αὐτῶν ἐπιχειρήσεις. Δὲν ἤθελον καὶ οἱ αὐτοκράτορες τὰς μετὰ τῶν Περσῶν σχέσεις τῶν Ῥωμαίων.

Τὸ μετὰ τῶν ἀπίστων ἐμπόριον τῶν Ῥωμαίων περιωρίσθη καὶ δι' ἄλλων νόμων τῶν αὐτοκρατόρων, καθ' οὓς, καὶ ἐν εἰρήνῃ ἀπηγορεύετο ἡ πρὸς τοὺς ἀπίστους πώλησις οἴνου, ἐλαίου, παντὸς εἴδους ὅπλων, σιδήρου καὶ τῶν πρὸς ναυπηγίαν χρησίμων, καὶ αὐτὴ ἡ μετάδοσις τοῦ χρυσοῦ πρὸς ἀγορὰν πραγμάτων, ἐξαιρουμένης τῆς μετάξης. (Cod L IV. T. 61. καὶ T. 63. 7 καὶ Προκοπ. Περσ. πολ. 1. 19.)

Αἱ ἐμπορικαὶ σχέσεις τῆς αὐτοκρατορίας περιωρίζοντο ἀπὸ στενὸν εἰς στενότερον κύκλον, ἀφ' οὗ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Σαρακηνοὶ, καὶ οἱ νεώνυμοι βάρβαροι λαοὶ, ἐξελθόντες ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς Ἀσίας, ἀπὸ τῆς Σκανδιναυίας καὶ ἀπὸ τὰ δάση τῆς Γερμανίας, κατεπλημμύρησαν τὸν κόσμον· κατεκερμάτισαν τὰς ἐπαρ-

χίας τῆς αὐτοκρατορίας· μετέβαλον ὀνόματα ἐθνῶν καὶ τόπων, καὶ συνέστησαν τελευταῖον τὰς πρώτας ἀρχὰς τῶν νεωτέρων Ἐπικρατειῶν.

Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ ὀνομασθέντος Μεγάλου Θεοδοσίου ἐγένετο ὁ μέγας τῆς αὐτοκρατορίας κατακερματισμός. Οἱ Σάξωνες ἀπέσπασαν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Βρεττανίαν. Ὕστερον προσετέθησαν καὶ οἱ Ἄγγλοι καὶ ἄλλοι λαοὶ τῆς Σκανδιναυίας. Οἱ Φράγκοι ἐκυρίευσαν τὰς Γαλλίας καὶ ἄλλους τόπους, οἵτινες ὠνομάσθησαν Φραγκία. Οἱ Οὐϊσιγότθοι ἐκυρίευσαν τὴν Ἱσπανίαν. Οἱ Βάνδαλοι κατέλαβον ἀξιόλογον μέρος αὐτῆς καὶ ἑδραίως κατεστάθησαν ἐν τῇ Ἀφρικῇ. Οἱ Ἔρουλοι, οἱ Βάνδαλοι καὶ τελευταῖον οἱ Ὀστρογότθοι ἐκυρίευσαν τὴν Ῥώμην καὶ μέγα μέρος τῆς Ἰταλίας. Ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ἀτίλα εἰς τὴν Ἰταλίαν, οἱ Ἐνετοὶ μετοίκησαν εἰς τὰ ἀπέναντι τῆς χώρας αὐτῶν κατάξηρα νησίδια, ὅπου ἔκτισαν τοῦ καιροῦ προϊόντος τὴν λαμπρὰν ἐμπορικωτάτην πόλιν Ἐνετίαν.

Οἱ Νόρμαννοι διέτρεχον τὸν Ὠκεανὸν πειρατεύοντες, ἐπήρχοντο ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Βαλτικῆς, καὶ ἐπὶ τῶν παρωκεανίων τόπων τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐπὶ τῆς Ἰρλανδίας καὶ τῶν περὶ αὐτὴν νήσων, καὶ εἰσεχώρουν εἰς τὴν Μεσόγειον, ἐπὶ τῆς Σικελίας καὶ Νεαπόλεως ἐπιβλέποντες. Οἱ Οὖννοι ἦλθον ἀπὸ τῆς Ἀσίας, καὶ ἄλλοι ἡνώθησαν μετὰ τῶν Περσῶν ἀφ' οὗ ἐνίκησαν αὐτούς, ἄλλοι διέβησαν ἐπὶ τὴν Μαιώτιδα, ἄλλοι ἐπῆλθον κατὰ τῆς Θρᾴκης καὶ ἄλλοι κατ' ἄλλων τόπων. Οἱ Σκλαβηνοὶ ἢ Σλαύοι, κατὰ φυλὰς διαφόρων ὀνομάτων, κατέτρεξαν πλείστους τόπους. Οἱ Ῥῶς, μόλις ἀναφερόμενοι ὑπὸ τοῦ Στράβωνος, εἶναι ἤδη πολυπλη-

θὴς λαὸς καὶ ἀρχτικὸς γείτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ Ἄβαρες, καταστρεπτικὸς καὶ βάρβαρος λαὸς τοῦ Καυκάσου, οἱ Γότθοι, οἱ Βούλγαροι, οἱ Χρωβάται, οἱ Πατσιναχῖται, οἱ Χαζάροι, οἱ Λαζοὶ, οἱ Σλαύοι, οἱ Βλάχοι, οἱ Τοῦρκοι κατεστάθησαν ἐν τῷ Πόντῳ, ἐν τῇ Ταυρικῇ χερσονήσῳ, ἐν τῇ Θράκῃ, καὶ εἰς τοὺς περὶ τὸν Δούναβιν τόπους.

Αἱ κινήσεις καὶ οἱ πόλεμοι τῶν διαφόρων τούτων λαῶν ἦσαν ἀκατάπαυστοι. Γενικὴ ἦτον ἡ ἀναστάτωσις τῶν κοινωνιῶν καὶ τόπων, καὶ οὐδὲν μόνιμον καὶ εὔρυθμον κράτος ἐδύνατο νὰ συστηθῇ. Ὑπετάχθησαν οἱ Γότθοι εἰς τὸν συνετὸν Ἑρμανάριχον, βασιλέα αὐτῶν, ἀλλ' οἱ Οὖννοι κατέτρεξαν, ἐνίκησαν καὶ διέλυσαν τὴν βασιλείαν ταύτην. Ὕστερον συνέστησεν ὁ Θευδέριχος τὸ ὀλιγοχρόνιον Γοτθικὸν βασίλειον τῆς Ῥαουέννας. Οἱ Βάνδαλοι κατεστάθησαν ἰσχυρώτεροι ἐν τῇ Καρχηδόνι. Οὗτοι ἦσαν οἱ ναυτικώτεροι μετὰ τοὺς Νορμάννους καὶ οἱ ἐμπορικώτεροι τῶν νεήλυδων λαῶν. Κατεσκεύασαν καὶ ὥπλισαν ἰσχυροὺς στόλους, καὶ ἡ Μεσόγειος ὠνομάσθη ἐπί τινα ἔτη Βανδαλικὴ θάλασσα Wendelsea.

Ἐν τῷ πέμπτῳ αἰῶνι εἰσέβαλον καὶ οἱ Σαρακηνοὶ εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, καὶ οἱ Πέρσαι ἐκυρίευσαν πολλοὺς τόπους τῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Ἀσίαν.

Δὲν παρέβλεπον οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου τὰς προόδους τῶν λαῶν τούτων, καὶ τὰς ἀπωλείας τῶν τόπων τῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπέστελλον καὶ στόλους καὶ στρατοὺς κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς, ἀλλ' ἀπετύγχανον μετὰ πλείστης βλάβης καὶ ζημίας ἕνεκα τῆς ἀνικανότητος τῶν στρατηγῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Φοβερὸν ἀπέστειλεν ἡ Κωνσταντινούπολις στόλον ἐκ χι-

λίων ἑκατὸν πλοίων, καὶ ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας στρατοῦ κατὰ τῶν ἐν Καρχηδόνι Βανδάλων, καὶ ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἀπέτυχε, φθαρέντος τοῦ πλείστου μέρους τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοῦ, διὰ τὴν μοχθηρίαν καὶ ἀνικανότητα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκστρατείας. Ὁ λαὸς τοῦ Βυζαντίου ἔλεγε διὰ ταῦτα, ὅτι ἱκανώτερον καθίστατο ἓν στράτευμα ἐλάφου, διοικούμενον ἀπὸ λέοντα, παρὰ ἓν στράτευμα λεόντων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ἐλάφου. (Κεδρ. ἱστορ. 350.)

Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ἀναβάντος ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Καισάρων κατὰ τὸ 527 ἔτος μετὰ Χρ. ἐπῆλθεν εὐτυχής τις ἐποχὴ τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ στρατηγὸς Βελισάριος καὶ ὁ στρατηγὸς Ναρσῆς ἐπανέφερον ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῶν αὐτοκρατόρων, τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Ῥώμην καὶ Ἰταλίαν, καὶ ἄλλους τόπους. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἐφάνη φοβερὰ, καὶ κατεστάθη πρὸς ἅπαντας σεβαστή.

Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος τούτου ἔζη καὶ ὁ ἐκ τῶν Τράλλεων Ἀνθέμιος, μέγας τῷ ὄντι μηχανικὸς καὶ ἀρχιτέκτων, μέγα ἔργον τοῦ ὁποίου σώζεται ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Σοφίας. Εἰς τὸν Ἀνθέμιον καὶ εἰς τὸν ἐκ τῆς Μιλήτου Ἰσίδωρον ἀνέθεσεν ὁ Ἰουστινιανὸς πᾶσαν τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ὁποίων ἔκτισε πολυαρίθμων φρουρίων, πόλεων, ναῶν καὶ φιλανθρωπικῶν καταστημάτων. Ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Κερατίου κόλπου εὐρυχωροτάτη ἐμπορικὴ ἀγορὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρέχουσα πάσας τὰς εὐκολίας εἰς τὸ ἐμπόριον. Τὰ πλοῖα ἐπλησίαζον μέχρι τῆς ἐπὶ τῆς θαλάσσης πλευρᾶς τῆς ἀγορᾶς ταύτης, καὶ τὰ φορτία

ἐξήγοντο καὶ εἰσήγοντο ἄνευ χρήσεως πλοιαρίων. (Προκ. περὶ κτισμ.)

Διανοηθεὶς δὲ ὁ Ἰουστινιανὸς νὰ πολλαπλασιάσῃ τὰς ἀγορὰς τῶν Ἰνδικῶν καὶ τῶν Κινεζικῶν προϊόντων, ἀνήγειρε πολλὰς κατερειπωμένας περὶ τὸν Εὐφράτην καὶ περὶ τὴν Ἐρυθρὰν πόλεις, ἐν αἷς καὶ τὴν Πάλμυραν. Ἐπόθει καὶ ἐνήργει νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Περσῶν τὸ μονοπώλιον τῆς μετάξης. Ἐπὶ τούτῳ ἐπρότεινεν εἰς τὸν Ἐλλησθιαῖον, χριστιανὸν βασιλέα τῶν Αἰθιόπων, καὶ εἰς τὸν Ἐσιμφαῖον, χριστιανὸν βασιλέα τῶν Ὁμηριτῶν Ἀράβων, νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Περσίδα, ἐν ᾧ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπολέμουν κατὰ τῶν Περσῶν, καὶ νὰ καταλάβωσιν οὕτω τὸ ἐμπόριον τῆς ἐκ τῶν Ἰνδῶν μεταφερομένης μετάξης, ὥστε νὰ πωλῶσιν αὐτὴν οἱ Αἰθίοπες εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἔγινε. (Προκοπ. Περσ. πολ. α. 20). Οἱ Πέρσαι ἔμποροι μετέβαινον καὶ ἐλάμβανον τὴν μέταξαν εἰς τοὺς πρώτους λιμένας, εἰς οὓς ἐφέρετο ἀπὸ τῆς Κίνας καὶ ἀπὸ τῆς Ἰνδικῆς, οἱ δὲ Αἰθίοπες δὲν ἔκρινον ὅτι ἦτο δυνατὸν καὶ ὅτι εἶχον συμφέρον νὰ πράξωσι τοῦτο.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἠθέλησε νὰ ἀπαγορεύσῃ ἐμμέσως τὸ ἐμπόριον τῆς μετάξης, καὶ ἐπὶ τούτῳ ὥρισε διὰ διατιμήσεως τὴν ἀγοραίαν τιμὴν αὐτῆς εἰς ὀκτὼ χρυσοῦς τὴν λίτραν κατ' ἀνώτατον ὅρον. Ὀλίγη πλέον ἐπωλεῖτο διὰ λαθρεμπορίου μέταξα εἰς ἀνωτέραν τιμήν, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν εἰς τοὺς ἐμπόρους νὰ πωλήσωσι κατὰ τὴν διατίμησιν. (Προκοπ. ἀνεκδ. 73.)

Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία εἰσήγαγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν πρώτην γνῶ-

σιν τῆς καλλιεργείας καὶ τῆς κατασκευῆς τῆς μετάξης. Δύω χριστιανοὶ μοναχοί, γνωρίζοντες τοὺς χριστιανικοὺς ὀλίγους ἐν τῇ Κίνᾳ τόπους ἐκ τῆς προτέρας εἰς τούτους διαμονῆς των, εἶπον εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν ὅτι ἐδύναντο νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Κίναν καὶ νὰ μεταφέρωσι τὸν σπόρον τῶν μεταξοβομβύκων. Λαβόντες δὲ καὶ ἐνθαῤῥύνσεις, καὶ δῶρα καὶ πᾶν ὅτι ἐζήτησαν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, μετέβησαν εἰς τοὺς χριστιανοὺς τῆς Κίνας, καὶ διαμείναντες παρ' αὐτοῖς ἱκανὸν χρόνον, ἔμαθον τὸν τρόπον καὶ τὴν τέχνην τῆς κατασκευῆς τῆς μετάξης, καὶ λαβόντες τὸν σπόρον τῶν βομβύκων, μετέφερον αὐτὸν, καλῶς φυλαττόμενον ἐν καλάμῃ, εἰς τὴν Κωσταντινούπολιν. Ἐπέτυχον αἱ πρῶται δοκιμασίαι τῆς παραγωγῆς τῆς μετάξης, καὶ ἡ χαρὰ τῶν Βυζαντινῶν ὑπῆρξεν ἀνεκδιήγητος. Ἡ Αὐτοκρατορία δὲν διετήρησε μυστικὸν τὸν τρόπον τῆς παραγωγῆς τοῦ προϊόντος τούτου, ἀλλ' ἡ καλλιέργεια αὐτοῦ δὲν ἐξετάθη εἰμὴ εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ εἴς τινας ἄλλους τόπους τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ Ἰταλία καὶ ἡ ἄλλη Εὐρώπη δὲν ἐφρόντιζε τότε περὶ τοιούτων πραγμάτων.

Ἀλλ' ἡ κοινωνικὴ καὶ ἐμπορικὴ ἐπίδοσις, καὶ ἡ ἰσχὺς τῆς αὐτοκρατορίας δὲν ἐδύνατο νὰ πηγάσῃ εἰμὴ ἀπὸ τὴν καλὴν τῶν ἐπαρχιῶν διοίκησιν, καὶ αὕτη ὑπῆρξε χειρίστη. Ἐξωτερικοὶ πόλεμοι καὶ τὰ πάνδεινα τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως ἔφερον εἰς ἀπόγνωσιν τοὺς ἀγαθοὺς καὶ γενναίους λαοὺς τῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ ἀπληστία, ἡ διαφθορὰ, αἱ παρανομίαι καὶ καταπιέσεις τῶν διοικητῶν, κατεμάστισαν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο δεινὸν τὰς ἐπαρχίας. Πολλαὶ χιλιάδες κατοίκων ἔφευγον ἀπὸ αὐ-

τάς. Ἡ γῆ ἔμενεν ἀκαλλιέργητος· τὰ χωρία ἠρημοῦντο. Διώρισε διαφόρων βαθμῶν καὶ διαφόρων ὀνομάτων διοικητὰς ὁ Ἰουστινιανός. Ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ἱκανοὺς μισθοὺς, διὰ νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ὑψηλογνώμονας, ὡς ἔλεγεν. Ἐπέβαλε φοβερὸν ὅρκον ὑπηρεσίας, συντεθειμένον ἐκ τετρακοσίων τεσσαράκοντα τριῶν λέξεων. Διέταττε τοὺς διοικητὰς νὰ τηρῶσι δικαιοσύνην, νὰ περιοδεύωσι δι' ἰδίων ἐξόδων εἰς τὴν ἐπαρχίαν, καὶ νὰ ἐπιμελῶνται θρησκευτικῶς περὶ τῆς καλῆς καταστάσεως τῶν κατοίκων. «Οὕτως, ἔλεγε, » ἀναπνεύσει τὸ ὑπήκοον, οὕτως ἀνθήσουσιν αὖθις αἱ » πόλεις, καὶ αὔξησις τοῖς οἰκοῦσι ταύταις ὡς πλεί- » στη γενήσεται, καὶ οὐ τὰς πατρίδας ἀποφεύξονται » καθάπερ τι τῶν φοβερωτάτων, διὰ τὴν τῶν ἀρχόν- » των κακίαν οἰκεῖν ἐν ταῖς ἑαυτῶν εὐλαβούμενοι.» Ἀλλὰ αἱ τοιαῦται ἐκφράσεις τῶν νόμων δὲν ἴσχυσαν πρὸς σύστασιν καλῆς διοικήσεως. Οὐδεμία ἐπινόησις καταλλήλου συντάξεως τῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν, οὔτε αὐτῆς τῆς κεντρικῆς καὶ ἀνωτάτης κυβερνήσεως τῆς αὐτοκρατορίας ἐγένετο. Ἅπασα ἡ διεύθυνσις τῶν πραγμάτων ὑπῆρξεν εἰς χεῖρας τῶν αὐλικῶν καὶ τῶν εὐνούχων, τῶν ὁποίων ἡ αἰσχροκέρδεια καὶ τὰ ποταπὰ πάθη παρήγαγον τὰς βδελυρὰς ἐκείνας πλεκτάνας καὶ τὰ φρικτὰ κακουργήματα, τῶν ὁποίων ἐγένοντο θύματα οἱ αὐτοκράτορες καὶ ἅπασα τελευταῖον ἡ αὐτοκρατορία (α).

(α) Οὕτως αἱ τῶν κακίστων εὐνούχων βουλαὶ τοὺς οἰκείους δεσπότας καὶ εὐεργέτας διαλυμαίνονται, ὥστε Χρυσαώριον, τὸν πάλαι θαυμασιώτατον, εἰπεῖν πρός τινα τῶν μεγάλων ὅτι εἰ ἔχεις

Παρημελημένη ἦτον ἐν γένει ἡ ἐκπαίδευσις τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας. Ἡ Θεολογία καὶ ἡ Νομικὴ ἐπιστήμη ἐδιδάσκοντο, καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἔγινεν ὁ Πανδέκτης καὶ ὁ Κώδηξ τῶν Ῥωμαϊκῶν νόμων. Οἱ Ῥόδιοι νόμοι ἴσχυον ἐπὶ τῶν ναυτικῶν ὑποθέσεων καθ᾽ ὅσον δὲν ἀντέκειντο εἰς τοὺς νόμους καὶ εἰς τὸ διοικητικὸν καὶ οἰκονομικὸν σύστημα τῆς αὐτοκρατορίας.

Ταχέως ἐξέλιπεν ἡ ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ λάμψις. Τὰ ἔργα τοῦ Βελισαρίου καὶ Ναρσῆ κατέπιπτον. Οἱ Πέρσαι ἐν τῇ Ἀσίᾳ, οἱ Ἄβαρες καὶ οἱ Σλαῦοι ἐν τῇ Εὐρώπῃ, κατέτρεχον τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἀφήρουν πολλοὺς τόπους αὐτῆς. Οἱ Λογγοβάρδοι, οἱ μετά τινα καιρὸν ὀνομασθέντες Λομβάρδοι, ἐκυρίευσαν τὴν Βυζαντινὴν μέσην Ἰταλίαν. Μόνη ἡ Ἐξαρχία τῆς Ῥαουέννας, εἰς ἣν ὑπήγετο ἡ Ῥώμη, καὶ παράλιοί τινες τόποι τῆς Ἰταλίας ἔμεινον δι᾽ ὀλίγον ἔτι καιρὸν εἰς τοὺς Βυζαντινούς. Μετὰ τὸν αὐτοκράτορα Ἡράκλειον ἔγινεν ἡ διαίρεσις τῶν χωρῶν τῆς αὐτοκρατορίας εἰς μικρὰς ἐπαρχίας, ὀνομασθείσας Θέματα. Ἀλλ᾽ ἡ ἔκτασις τῆς αὐτοκρατορίας καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὑπερέβαινε τὴν ἔκτασιν παντὸς ἄλλου Εὐρωπαϊκοῦ βασιλείου.

Ἐν τούτοις τῶν Ἀράβων τὸ νέον κράτος, ἀρξάμενον ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος ὑπὸ τὴν θρησκευτικὴν σημαίαν τοῦ Μωάμεθ, διὰ γιγαντιαίων βημάτων ἐμεγαλύνθη τάχιστα ἐπὶ τῶν τριῶν μερῶν τοῦ Κόσμου. Ἅπασα σχεδὸν ἡ Ἱσπανία, ἡ Ἀφρική,

εὐνοῦχον, φόνευσον, εἰ δὲ οὐκ ἔχεις ἀγόραστον καὶ φόνευσον. Κεδρ. Συνοψ. Ἱστορ. 474.

ἡ Αἴγυπτος, ἡ Συρία, ἡ ἄνω Ἀσία, ἀπὸ τοῦ Εὐφράτου μέχρι τῆς Κασπίας, μέγα μέρος τῆς Ἰνδικῆς, πλεῖσται νῆσοι τοῦ Ὠκεανοῦ, ἡ Κύπρος, ἡ Σικελία, ἡ Σαρδηνία, ἡ Κορσική, ἡ Κρήτη, καὶ ἄλλοι τόποι ὑπέπεσαν κατὰ διαφόρους καιροὺς εἰς τῶν Ἀράβων τὴν ἐξουσίαν. Τὸ βασίλειον τῶν Περσῶν περιωρίσθη εἰς ὀλίγας χώρας ἐν τῇ Ἀσίᾳ. Περὶ τὰ μέσα τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος οἱ Ἄραβες ἐπολιόρκουν διὰ φοβεροῦ στόλου τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅτε ὁ ἐξ Ἡλιουπόλεως τῆς Συρίας Καλλίνικος διεκοίνωσεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον Πωγωνάτον τὸ μυστικὸν τοῦ ὑγροῦ πυρὸς, δι' οὗ ἐσώθη τότε, καὶ πολλάκις ὕστερον ἡ Κωνσταντινούπολις. Ἀνεκδιήγητα ἔπαθον ὑπὸ τοῦ Ἀραβικοῦ στόλου τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας, αἱ νῆσοι καὶ ἡ Ῥόδος, τῆς ὁποίας τὸν μέγαν κολοσσὸν ἀφήρεσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ Ἄραβες, καὶ ἐπώλησαν εἰς τὴν Συρίαν. Ὑπὲρ τὰ ἐννεακόσια φορτία καμήλων ἀπετέλεσεν ὁ χαλκὸς τοῦ κολοσσοῦ τούτου, ὡς ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος, καὶ ὁ Κεδρηνὸς ἀναφέρουσι.

Κηρυχθέντες οἱ Ἄραβες ἐχθροὶ τῆς χριστιανικῆς καὶ πάσης ἄλλης μὴ μωαμεθανικῆς θρησκείας, καὶ εἰς ἀδιάκοπον σχεδὸν πόλεμον κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας ὄντες, ἀφήρουν ἀπὸ τὴν σφαίραν τοῦ ἐμπορίου αὐτῆς πάντας τοὺς κατεχομένους παρ' αὐτῶν τόπους. Ἡ δὲ πειρατεία τῶν Ἀράβων κατεμάστισε καὶ τὸ ἐμπόριον, καὶ τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τῆς Μεσογείου. Διῃρημένοι οἱ Ἄραβες, κατὰ τὸν ἀρχαιότατον ἐθνικὸν χαρακτῆρα αὐτῶν, διῄρεσαν καὶ ἐξησθένισαν καὶ τὸ νέον μέγα κράτος αὐτῶν. Ἀπὸ τοῦ ὀγδόου αἰῶνος ἐπανα-

στάντες οἱ τῆς Ἀφρικῆς Ἄραβες, συνέστησαν τὰ πολλὰ κράτη τῆς Βαρβαρίας, τοῦ Μαρόκου κ.λ.π, τὰ ὁποῖα ἐπολέμουν τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον τῆς Εὐρώπης διὰ τῆς πειρατείας μέχρι τοῦ νῦν αἰῶνος. Οἱ Ἄραβες τῆς Ἱσπανίας συνέστησαν ἴδιον καὶ ἀνεξάρτητον κράτος, τὸ ὁποῖον ἐδείχθη ἀνεκτικὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ διεκρίθη ὡς ὑπερέχον κατὰ πολλά, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον, ἐν τῇ ἐλεεινῇ καταστάσει τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τῆς Εὐρώπης.

Ἔκπαλαι ὑπῆρξαν ἐμπορικοὶ οἱ Ἄραβες. Οὐδὲν ἔφερον πρόσκομμα ἐν τῷ κράτει αὐτῶν πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου. Ὑπὸ τῶν Ἀράβων εἰσήχθη ἐν Κύπρῳ καὶ ἐν Σικελίᾳ ἡ καλλιέργεια τῆς ζαχάρεως, ἐν δὲ τῇ Ἱσπανίᾳ ἡ μεταξουργία καὶ ἄλλαι τέχναι. Ἡ Δαμασκός, καθέδρα τῶν Καλιφῶν (α) Ὀμμιάδων, καὶ τὸ Βαγδάτ, καθέδρα τῶν Καλιφῶν Ἀβασίδων, τὸ Χάλεπ, καὶ αἱ πόλεις τῆς Συρίας καὶ Φοινίκης ἤκμασαν κατὰ τὰς τέχνας καὶ κατὰ τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῶν Ἀράβων. Καταλαβόντες οὗτοι ὅλον τὸ ἐμπόριον τῆς Ἰνδικῆς, ἐνήργουν αὐτὸ διὰ τοῦ Περσικοῦ κόλπου καὶ διὰ τοῦ Εὐφράτου, περὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ὁποίου ἔκτισαν τὴν Βασσοράν, πρωτίστην κατασταθεῖσαν ἀγορὰν τοῦ ἐμπορίου τούτου. Οἱ Ἄραβες ἔκτισαν ἐν τῷ Περσικῷ κόλπῳ καὶ τὸ Χιράζ, τοῦ ὁποίου τὸ μέγα ἐμπόριον συνίστατο εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τῆς ῥοδοστακτῆς (τριανταφυλλονέρου). Τὸ Βάλκ (Βάκτρα) καὶ τὸ Ἐράτ (Ἀλεξάνδρεια ἐν Ἀ-

(α) Οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ὠνόμαζον Ἀμερουμνῆν τὸν Καλίφην, καὶ Ἀμηρᾶν, τὸν διοικητὴν ἐπαρχίας.

ρίοις) ἦσαν καὶ ἐπὶ τῶν Ἀράβων αἱ μεσόγειοι πρώτισται ἀγοραὶ τοῦ Ἰνδικοῦ καὶ Κινεζικοῦ ἐμπορίου. Ἀφοῦ δὲ ὁ Καλὶφ Βαλὴδ, βασιλεύσας ἀπὸ τῶν 704 ἕως τῶν 715, ἀποστείλας πρέσβεις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῶν Κινέζων, ἰσχυρῶν ἤδη καὶ σεβαστῶν ὄντων εἰς τὴν ἄνω Ἀσίαν, συνέδεσε φιλικὰς μετ' αὐτῶν σχέσεις, ἡ Σαμαρκάνδη κατέστη τὸ εἰδικὸν καὶ μέγα κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῆς Κίνας. Κατὰ τὴν εἰρημένην ἐποχὴν μετέβησαν νοήμονες καὶ περίεργοι περιηγηταὶ εἰς τὴν Κίναν, εἰς τὰς περιγραφὰς τῶν ὁποίων φαίνεται ἡ πρώτη ἱστορικὴ μνεία τῆς ῥακῆς, κινεζικοῦ κατασκευάσματος, τοῦ τσαΐου καὶ τοῦ κινεζικοῦ μικροῦ νομίσματος σάλους. Ἀλλὰ περὶ τοῦ καφφὲ (α), προϊόντος τῆς Ἀραβίας, οὐδεὶς γίνεται λόγος ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ καὶ ἐπὶ πολλοὺς μετ' αὐτὴν αἰῶνας. Ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Κοπτὸς καὶ ἡ Βερενίκη ἐστερήθησαν ἐπὶ τῶν Ἀράβων τοῦ μεγάλου ἐμπορίου αὐτῶν, διότι τὸ Ἰνδικὸν ἐμπόριον δὲν ἐγίνετο πλέον διὰ τῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ διὰ τοῦ Περσικοῦ κόλπου καὶ διὰ ξηρᾶς. Τὸ Κοὺς, ἡ ἀρχαία Ἀπολλινόπολις, τὸ Κοσσεὶρ ἤτοι ἡ Βερενίκη, καὶ τὸ Τὸρ, εἶχον ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς, τὸ μικρὸν Ἀραβικὸν ἐμπόριον. Οἱ Ἄραβες ἐπεμελήθησαν ὅμως καὶ περὶ τῶν τεχνῶν καὶ περὶ τοῦ ἐμπορίου ἐν τῇ Αἰγύπτῳ. Τὸ Φοστὰτ, τὸ μέγα Κάιρον καὶ ἄλλαι πόλεις ἐκτίσθησαν ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Αἰγύπτιακὰ ὑφά-

(α) Renaudot, des anc. relat. des Chin. etc. Ἡ ἱστορικὴ ἐποχὴ τῆς χρήσεως τοῦ καφφὲ πρὸς πόσιν ἀναφέρεται εἰς τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, ὅτε ὁ Μωαμὲτ Βὲν-Σαῒ διὰ πολλῶν προσπαθειῶν εἰσήγαγεν αὐτήν.

σματα καὶ προϊόντα ἐξήγοντο ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου, καὶ εἰσήγοντο εἰς αὐτὴν, ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν κατ' ἐξοχὴν, ξυλεία καὶ σίδηρος, καὶ σώματα, μ' ὅλον ὅτι τὸ τοιοῦτον ἐμπόριον ἀπηγορεύετο αὐστηρῶς ὑπὸ τοῦ Πάπα, καὶ ὑπὸ τῶν κοσμικῶν βασιλέων τῆς Εὐρώπης.

Ἀπὸ τῶν περὶ τὴν Κασπίαν τόπων ἐξέτεινον οἱ Ἄραβες τὸ ἐμπόριον αὐτῶν εἰς τὴν Ῥωσσίαν καὶ εἰς τὴν Βαλτικὴν (α). Καλῶς ἐγνώριζον τὸ παρ' αὐτῶν λεγόμενον Σεκλὰβ, ἤτοι τὴν χώραν τῶν Σλαύων, καὶ τὴν διαβόητον πόλιν αὐτῶν Μασχποῦτ, (Μόσχαν κατά τινας) καὶ ἄλλας πόλεις. Ἡ Βολιγὰρ, πρωτεύουσα τῶν ἐπὶ τοῦ Βόλγα Βουλγάρων, ἦτον ἐμπορικωτάτη, καὶ τὰ ἀνακαλυφθέντα ἐν τοῖς ἐρειπίοις αὐτῆς ἀραβικὰ νομίσματα καὶ ἐπιτάφια ἐπιγράμματα ἀποδεικνύουσι τὰς ἀρχαίας ἐν αὐτῇ ἐμπορικὰς τῶν Ἀράβων καθιδρύσεις. Ἡ πόλις Σαράϊ, περὶ τὸ στόμιον τοῦ Βόλγα, ὑπῆρξεν εἰδικὴ ἀγορὰ δούλων. Οἱ Βαρμιάνοι, ἢ Παρμιάκοι, ὑπεράνω τῶν Βουλγάρων οἰκοῦντες καὶ μετὰ τῆς Φιλλανδίας συνορεύοντες, κύριον εἶχον ἐπάγγελμα τὸ ἐμπόριον τῶν ἰνδικῶν καὶ κινεζικῶν προϊόντων, τὰ ὁποῖα παρελάμβανον εἰς τὴν πόλιν Τζερδὶν πρότερον ἀπὸ τοὺς Ἀρμενίους, ἀπὸ τοὺς Πέρσας, καὶ ἤδη ἀπὸ τοὺς Ἄραβας, καὶ μετέφερον αὐτὰ εἰς τοὺς ἀρκτικωτέρους τόπους.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀράβων, καὶ δι' αὐτῶν, τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀσίας τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἱσπανίας ἀνεπτύχθη καὶ εὐδοκίμησε.

(α) Rasmussen mem. sur. les relat. com. des Arabes avec la Scandinavie par la Russie.

Ἡ δὲ Εὐρώπη, μετὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἐπικράτειαν τῶν εἰσβαλόντων βαρβάρων λαῶν, ἐξέπεσεν εἰς τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν τὴν ὁποίαν περιγράφει ἡ ἱστορία τῶν μέσων αἰώνων. Συνεστήθησαν πάμπολλα μικρὰ κράτη, καὶ ἕκαστος ἡγεμὼν ἔταξε πολυάριθμα τέλη. Τὸ δίκαιον τῆς ἰδιοκτησίας καὶ ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία ἐμηδενίσθησαν σχεδόν. Ἡ ληστεία κατὰ ξηρὰν, καὶ αἱ ἐφορμήσεις τῶν πειρατῶν τῆς Σκανδιναυίας κατὰ τῶν παρωκεανίων τόπων τῆς Εὐρώπης ἐπεκράτουν ἀδιαλείπτως. Κατεφρονεῖτο ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἡ εὐφρόσυνος ἀσχολία τῶν εὐγενῶν ἦτο τὸ κυνήγιον. Ἡ φεουδαλικὴ διοίκησις κατέλυε τὴν κοινωνίαν. Ἐάν τι καλὸν ὑπῆρχεν, ἦτο κεκρυμμένον καὶ ἀφανές. Ἡ πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου κατάστασις τῆς Ἑλλάδος δὲν ὑπῆρξε τοσοῦτον δυστυχὴς καὶ προσβλητικὴ τοῦ δικαίου.

Διὰ τὰς ἀφεύκτους ἀνάγκας τῶν κατοίκων, πᾶσα πόλις καὶ πᾶσα κώμη διετήρει διὰ κοινῶν ἐξόδων ὡς δημοσίους ὑπαλλήλους τριῶν εἰδῶν ὀλίγους τεχνίτας, τοὺς ὑφαντὰς, τοὺς σιδηρουργοὺς καὶ τοὺς σκυτοτόμους. Πᾶς πλούσιος εἶχε μεταξὺ τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀναγκαίους τεχνίτας. Οἱ ἡγεμόνες καὶ ἄρχοντες ἔπραττον τὸ αὐτό.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Καρόλου (Charlemagne) περὶ τὸ τέλος τοῦ ὀγδόου αἰῶνος ἐφάνησαν τὰ πρῶτα βήματα τῆς βελτιώσεως τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως ἐν τῇ εὐρυτάτῃ μοναρχίᾳ τὴν ὁποίαν ὁ μέγας οὗτος Βασιλεὺς συνέστησε. Περιέστειλεν οὗτος τὴν κακὴν διοίκησιν τῶν φεουδαταρίων ἀρχόντων, κατήργησε πολλοὺς φόρους αὐτῶν, καὶ ἀπήλλαξε τοὺς λαοὺς

ἀπὸ τὴν ἐπιβεβλημένην εἰς αὐτοὺς χρῆσιν τινῶν γεφυρῶν καὶ ὁδῶν, δι' ἣν ἐδίδοντο διόδια. Μετεῤῥύθμισε τὸ νομισματικὸν σύστημα ἐπὶ τὸ κρεῖττον, καὶ ἐξέδωκε πρὸς γνῶσιν ἁπάντων τὴν διατίμησιν τῆς ἀξίας ὅλων τῶν νομισμάτων. Περιεποιήθη καὶ προσεκάλεσε περὶ αὐτὸν τοὺς σοφωτέρους ἐν τῇ μοναρχίᾳ του ἄνδρας, καὶ συνέστησε δημόσια σχολεῖα καὶ δημοσίας βιβλιοθήκας. Χάριν τοῦ ἐμπορίου ἀπεφάσισε νὰ ἑνώσῃ τὸν Ῥῆνον μετὰ τοῦ Δουνάβεως, ἀλλὰ δὲν ἐπεχείρησε τὸ μέγα ἐκεῖνο ἔργον διὰ πολλὰς δυσκολίας (α), καὶ ἔμεινε νὰ ἐκτελεσθῇ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου, πατρὸς τοῦ βασιλέως μας. Ἀπέσπασεν ἀπὸ τοὺς Ἄραβας ὁ Μέγας Κάρολος καὶ περιέλαβεν εἰς τὴν χώραν τῆς μοναρχίας του τὸ μέρος τῆς Ἱσπανίας, ὅπου ἔκειτο ἡ μέλλουσα νὰ καταστάθῃ ἐμπορικωτάτη Βαρκελλώνη. Τὸ Ἀμβοῦργον, ἡ Βρέμη καὶ ἡ Φραγκφόρτη, αἱ τρεῖς αὗται διάσημοι ἐμπορικαὶ πόλεις τῆς Γερμανίας, ἐμεγαλύνθησαν, ἐτιμήθησαν καὶ ἤρξαντο νὰ προοδεύωσι διὰ τῶν εἰδικῶν ὑπὲρ αὐτῶν πράξεων τοῦ μεγάλου Καρόλου. Ὁ ἀγαθώτατος καὶ πεπαιδευμένος υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Λουδοβῖκος δὲν εἶχεν οὔτε τὸ πνεῦμα, οὔτε τὴν δραστηριότητα, οὔτε τὴν ἀγαθὴν τύχην τοῦ πατρός του, καὶ τὰ μεγάλα ἔργα αὐτοῦ βαθμηδὸν κατεστρέφοντο.

Ἐπὶ τοῦ μεγάλου Καρόλου ἔγιναν εἰς τὴν Εὐρώπην αἱ μεγάλαι καὶ φοβεραὶ εἰσβολαὶ τῶν Νορμάννων. Το-

(α) Εἰς τὰ Memoires de l Academie des inscriptions Τ. 18. ὑπάρχει ἡ ἔκθεσις τοῦ σχεδίου τοῦ ἔργου τούτου, καὶ ἀναφέρονται τὰ αἴτια τῆς προσκόψεως αὐτοῦ.

σοῦτον ἐφοβήθη αὐτοὺς ἡ Εὐρώπη, ὥστε ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐξεφώνουν μετὰ τῶν ἄλλων δεήσεων καὶ τὸ «σῶσον ἡμᾶς, Κύριε, ἀπὸ τῆς ὁρμῆς τῶν Νορμάννων.» Ἀλλ' ἀπώθησαν τελευταῖον τὰς ὁρμὰς αὐτῶν οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Φράγκοι, ὥστε ἀπὸ τοῦ ἐννάτου αἰῶνος ἀπεστράφησαν ἀπὸ τὰς ἐν τῇ ξηρᾷ ἐπιχειρήσεις οἱ φοβεροὶ πειραταὶ τῆς Σκανδιναυΐας, καὶ κατεστάθησαν ἥρωες τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ πολλῶν παραλίων καὶ νήσων αὐτοῦ. Ἀπὸ τοῦ ἐννάτου αἰῶνος ἀνεκάλυψαν οἱ Σκανδιναυοὶ τὰς νήσους Φεροὲ, τὴν Ἰσλανδίαν καὶ τὴν Γροελανδίαν, ἐφ' ἧς συνέστησαν τὴν πρώτην ἐπὶ αἰῶνας ὑπάρξασαν ἀποικίαν. Ἀλλὰ ἐπὶ τῶν κατεψυγμένων τούτων τόπων δὲν εὐδοκίμησαν τὰ καταστήματα τῶν Ἰσλανδῶν καὶ Σκανδιναυῶν, ὡς δὲν εὐδοκίμησαν ἐπὶ τῶν νεωτέρων χρόνων τὰ τῶν Δανῶν, Ὀλλανδῶν καὶ Ἄγγλων. Διετηρήθη ὅμως ἡ Σκανδιναυϊκὴ ἀποικία τῆς Γροελανδίας μέχρι τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος. Τὸ κύριον ἔργον τῶν ἀποίκων ἦτον ἡ ἁλιεία, καὶ μάλιστα ἡ τῶν κητῶν, τῶν ὁποίων τοὺς ὀδόντας ἀντήλλασσον μὲ ξυλείαν φερομένην πρὸς αὐτοὺς ὑπὸ τῶν ἐμπόρων.

Διάσημοι ἱστορικοὶ καὶ γεωγράφοι δὲν ἐδίστασαν μετὰ ἀκριβεῖς ἐρεύνας νὰ παραδεχθῶσιν ὡς βέβαιον, ὅτι οἱ Νόρμαννοι θαλασσοπόροι ἔφθασαν εἰς τὴν Ἀρκτῴαν Ἀμερικὴν, καὶ διέμειναν ἐν αὐτῇ ὀνομάσαντες αὐτὴν Βινλὰν, ἤτοι τόπον τοῦ οἴνου, διότι εὗρον τὴν ἀγρίαν σταφυλὴν εἰς τὸ μέρος ὅπου κατὰ πρῶτον προσώρμισαν. Ὁ Μαλτὲ Βροῦνος λέγει· «Τὸ μέρος τοῦτο » τοῦ κόσμου ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων κατὰ » τὸν πέμπτον αἰῶνα πρὸ τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου,

» καὶ ἡ ἀνακάλυψις αὕτη, ἡ πρώτη ἱστορικῶς ἐγνω-
» σμένη, δὲν ἦτο πιθανῶς ὅλως διόλου ἄγνωστος
» εἰς τὸν γενναῖον καὶ ἐπιτήδειον Γενουίτην, ὅστις συν-
» έστησε τὴν πρώτην τακτικὴν συγκοινωνίαν τῶν δύω
» Ἡμισφαιρίων.» (hist. geogr. lin. 18).

Κατὰ τὸν Νοέμβριον ὅμως τῶν 1828 ἐξεδόθη διὰ τοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος Nilès Register (ὡς ἀναφέρει ὁ j. Huot) ἡ ἔκθεσις τῶν ἐρευνῶν τοῦ Κυρίου Ῥάφν ἐκ Κοπενάγης, περὶ τῶν πλοῶν τῶν κατοίκων τῆς Ἀρκτῴας Εὐρώπης πρὸς τὴν Ἀρκτῴαν Ἀμερικὴν, καὶ ἀπέδειξεν ὁ Κύριος Ῥάφν ὅτι κατὰ τὸ 985 ἔτος ἀνεκάλυψεν ὁ Βιάρκ Ἑργουλσὼν τὰ παράλια τῆς Ἀμερικῆς, μετὰ δεκαπέντε δὲ ἢ εἴκοσιν ἔτη ἔγινεν ὁ εἰς ταύτην πλοῦς τοῦ Λέϊφ, καὶ ἡ σύστασις τῆς ἀποικίας, ἥτις διετηρήθη μὲν ἐπὶ αἰῶνας, ἀλλ' οὔτε ἤκμασεν, οὔτε πασίγνωστος κατεστάθη. Ὁ ἐν τῇ Ἀμερικῇ σταθμὸς τῶν Σκανδιναυῶν ναυτικῶν ἦτο, κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Ῥάφν, εἰς τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου. Ὁ γνωστότερος δὲ καὶ ὁ τὴν πλείονα ἔχων ναυτικὴν κίνησιν ἦτον ὁ Ὅρμος Γάσπ. Προεχώρησαν δὲ οἱ Σκανδιναυοὶ καὶ πρὸς μεσημβρίαν τῶν τόπων τούτων μέχρι τῶν νήσων Καρολίνων.

Ἀλλὰ αἱ θαλασσοπορίαι καὶ αἱ ἀποικίαι τῶν χρόνων ἐκείνων δὲν προσείλκυον τοὺς Νορμάννους εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀμερικῆς καὶ εἰς τοὺς ἀρκτικωτάτους τόπους. Ἤθελον τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Σικελίαν καὶ Νεάπολιν, καὶ αὐτὴν τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν.

Ἡ Κωνσταντινούπολις ἀδιακόπως ἐμάχετο κατὰ πλείστων βαρβάρων λαῶν, καὶ πρὸς ἀνατολὰς ἐμπό-

διζεν αὐτοὺς νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐπὶ δὲ τῆς Σικελίας καὶ Ἰταλίας ἔπεμπε συνεχῶς στρατοὺς καὶ στόλους, διὰ νὰ ἀποδιώξῃ τοὺς Σαρακηνοὺς καὶ τοὺς Νορμάννους. Ἐδαπάνα, καὶ ματαίως ἐδαπάνα ἀνυπολόγιστα ποσὰ χρημάτων, καὶ πλοῖα καὶ στρατοὺς εἰς τοιαύτας ἐκστρατείας κατὰ τῶν ἐν Κρήτῃ μάλιστα Σαρακηνῶν. Ἀλλ' ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ἦτο κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους τὸ μόνον ὑπερέχον ἐν τῷ κόσμῳ Κράτος καὶ διὰ τὴν παιδείαν, καὶ διὰ τὸν πλοῦτον, καὶ διὰ τὰς τέχνας καὶ διὰ τὸ ἐμπόριον. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτον ἡ λαμπροτέρα καὶ ἐμπορικωτέρα πόλις τοῦ κόσμου. Ὁ Αὐτοκράτωρ Βασίλειος Μακεδὼν ἔφερε νέαν ἐποχὴν καλῆς διοικήσεως τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ τῆς διαδόσεως τῆς ἑλληνικῆς κατ' ἐξοχὴν μαθήσεως καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Διέταξε νὰ συνταχθῇ ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ καὶ Ῥωμαϊκὴ ἱστορία εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν πρὸς χρῆσιν τοῦ κοινοῦ. Διέταξε τὴν εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν μεταφορὰν τῶν ἐν χρήσει ἀρχαίων καὶ νεωτέρων Ῥωμαϊκῶν νόμων, ἥτις ἐτελειώθη μὲν ἐπὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Λέοντος τοῦ σοφοῦ, ὠνομάσθη δὲ **Βασιλεικὰ** ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Βασιλείου. Ἐπέτυχεν ὁ βασιλεὺς οὗτος καὶ εἰς πολλὰς ἐκστρατείας καὶ ναυμαχίας. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ηὐτύχησαν ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ ἀρίστη κυβέρνησίς του ηὐκόλυνε τὸν διάδοχον του εἰς τὸ νὰ καταργήσῃ ἐντελῶς τὴν Σύγκλητον τοῦ Βυζαντίου.

Ἐν τῷ δεκάτῳ αἰῶνι ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος, ἔγγονος τοῦ Βασιλείου, προβλέπει τὴν ἰσχὺν τῶν Φράγκων, τοὺς ὁποίους ἐπαινεῖ ὡς φιλελευθέρους, καὶ παρεισάγει, παρὰ τὸ πο-

λιτικὸν σύστημα τῆς Βυζαντινῆς αὐλῆς, τοὺς μεταξὺ τῶν βασιλοπαίδων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν βασιλοπαίδων τῶν Φράγκων γάμους, συζεύξας τὸν υἱόν του μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Οὔγωνος, βασιλέως τῆς Ἰταλίας καὶ ἀπογόνου τοῦ μεγάλου Καρόλου. Ὁ αὐτοκράτωρ Ῥωμανὸς ἔδωκε τὴν θυγατέρα του Θεοφανὼ ὡς σύζυγον τοῦ υἱοῦ τοῦ μεγάλου Ὄθωνος, αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, καὶ τὴν θυγατέρα του Ἄνναν εἰς τὸν Βλαδίμηρον, Δοῦκα τῆς Ῥωσσίας, ὅστις χάριν τοῦ γάμου τούτου ἐγένετο χριστιανός. Ἡ Θεοφανὼ, μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ πενθεροῦ καὶ τοῦ συζύγου της, ἐκυβέρνησεν ὡς βασίλισσα κηδεμὼν τοῦ ἀνήλικος Ὄθωνος τρίτου τὴν Ῥώμην, τὴν Ἰταλίαν καὶ Γερμανίαν, καὶ οἱ ἱστορικοὶ ὑπερεπήνεσαν τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν κυβέρνησιν αὐτῆς.

Μετ' ὀλίγα ἔτη ἦλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ ἥρως Νικηφόρος Φωκᾶς, ὅστις κατέβαλε τοὺς Σαρακηνοὺς εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ ἀνέκτησε τὴν Συρίαν καὶ Ἀντιόχειαν καὶ Κρήτην, καὶ ἑκατὸν ἐκυρίευσε πόλεις, ὡς ὁ Κεδρηνὸς λέγει.

Ἀλλ' οὐδεμία προῆλθεν ὀργανικὴ καὶ σταθερὰ βελτίωσις εἰς τὴν κατάστασιν τῆς Κυβερνήσεως καὶ εἰς τὸν ὀργανισμὸν τῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ σοφοῦ γενομένη διάλυσις τῆς Βυζαντινῆς Συγκλήτου δὲν ἐξησφάλισε τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν, καὶ ἡ διαφθορὰ καὶ τὰ κακουργήματα τῶν αὐλικῶν καὶ εὐνούχων προέβαινον εἰς τὴν κατακρήμνισιν τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ αὐτοκράτωρ Νικηφόρος Φωκᾶς ἀνεφάνη ὁ σωτὴρ αὐτῆς, ἀλλὰ μετὰ ὀκτὼ τῆς βασιλείας του ἔτη ἐδολοφονήθη ἐν τῷ Παλα-

τίῳ αὐτοῦ. Μετὰ ἓξ ἔτη ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιευνούχου ὁ διάδοχος τοῦ Φωκᾶ Τσιμιχτσῆς, ὁ ὑποστηρίξας τὰ στρατιωτικὰ τρόπαια τοῦ προκατόχου του. Ἡ στρατιωτικὴ λάμψις τῆς αὐτοκρατορίας ἐσκοτίσθη διὰ παντὸς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης.

Ἡ διοίκησις τῶν ἐπαρχιῶν ἦτο κακίστη. Οἱ πολλοὶ καὶ βαρεῖς φόροι, τοὺς ὁποίους ἐφεῦρον καὶ εἰσήγαγον οἱ Ῥωμαῖοι, ὑπῆρχον χείρονες εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος κατήργησε τὸν ἐπὶ τῆς ταφῆς φόρον, καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς κατήργησε τὸν ἀνήθικον φόρον ἐπὶ τῆς ἀσωτείας τὴν ὁποίαν ἀπεδίωκεν, ἀλλ' εἰσήχθησαν δύω νέοι φόροι, ὁ τοῦ ἀλληλεγγύου, καθ' ὃν ὁ γείτων ὤφειλε νὰ πληρώσῃ τὸν ὑπὸ τοῦ ἀπόρου ἢ ἀπόντος γείτονος ὀφειλόμενον φόρον, καὶ ὁ Χαρτιατικός, ὅστις ἐδίδετο διὰ τὸν δημόσιον χάρτην, ἐφ' οὗ οἱ συμβολαιογράφοι ὤφειλον νὰ γράφωσι τὰ συμβόλαια (α) ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Πολλάκις οἱ αὐτοκράτορες καὶ αἱ αὐτοκράτειραι ἐδείχθησαν ἐπιεικεῖς πρὸς τοὺς λαοὺς δι' ἀφέσεων φόρων καὶ δι' ἄλλων συνδρομῶν. Ἀλλὰ τὰ ἐλέη ταῦτα δὲν ἐπέφερον τὴν διόρθωσιν τῆς καταστάσεως τῶν λαῶν. Αἱ καταπιέσεις τῶν διοικητῶν λόγῳ στρατιωτικῶν καὶ τοπικῶν φόρων δὲν ἐξέλιπον

(α) Ὁ φόρος οὗτος ὑπῆρξε τὸ πρῶτον παράδειγμα τοῦ ἐν Εὐρώπῃ εἰσαχθέντος εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους φόρου τοῦ χαρτοσήμου. Ὁ Βυζαντινὸς δημόσιος χάρτης ἔφερεν ἐπὶ τῆς πρώτης σελίδος τὸ ὄνομα τοῦ κατὰ καιρὸν Κόμητος τῶν ἱερῶν Λαργιτιόνων. Τὸ ὄνομα ἦτο χειρόγραφον καὶ παρεῖχε πολλὴν ἐξασφάλισιν κατὰ τῆς κιβδηλείας τοῦ δημοσίου χάρτου.

ποτὲ, ἡ δὲ Βυζαντινὴ κυβέρνησις παρεχώρησεν εἴς τινας στρατηγοὺς ἢ διοικητὰς τῶν θεμάτων νὰ λαμβάνωσι τὰς ἀποδοχὰς αὐτῶν ἀπὸ τῶν τελωνείων καὶ φόρων, καὶ τὸ σύστημα τοῦτο ἐπηύξησε τὰς καταπιέσεις. Ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Σιμεὼν ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ Λέοντος τοῦ σοφοῦ, διὰ τὰς καταπιέσεις τῶν τελωνῶν τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐμπόρων.

Δὲν ὑπῆρχεν ἡ εὔλογος ἐλευθερία τῶν τεχνῶν καὶ τῆς βιομηχανίας. Οἱ τεχνῖται κατετάσσοντο εἰς σωματεῖα καὶ ἀπελάμβανον μὲν ὀνειδιστικὰς τινὰς ἀπαλλαγὰς ἀπὸ πολλὰ δημόσια λειτουργήματα, ὑπέκειντο δὲ εἰς διοικητικοὺς κανονισμοὺς περιορίζοντας καὶ τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἐξάσκησιν τῆς τέχνης αὐτῶν. Τὰ σωματεῖα τῶν τεχνιτῶν ἦσαν ὀλίγα ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ηὔξησε, καὶ οἱ αὐτοκράτορες Ὀνώριος καὶ Θεοδόσιος ἀπηγόρευσαν νὰ συστηθῶσιν ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ πλείονα τῶν πεντακοσίων ἑξήκοντα τριῶν. Οὐδὲν σωματεῖον ἐδύνατο νὰ συστηθῇ ἄνευ ἀδείας τοῦ αὐτοκράτορος· οὐδεὶς ἐγίνετο δεκτὸς εἴς τι σωματεῖον ἄνευ γνωμοδοτήσεως τοῦ σωματείου καὶ ἐγκρίσεως τῆς Κυβερνήσεως· οὐδεὶς προσετίθετο εἴς τι σωματεῖον ὑπὲρ τὸν ὡρισμένον ἀριθμὸν τῶν τεχνιτῶν αὐτοῦ. Διὰ τὸν θάνατον ἢ διὰ τὴν ἐξ ἄλλης αἰτίας ἔλλειψιν τῶν μελῶν τοῦ σωματείου, ἐγίνετο ἡ ἀναπλήρωσις διὰ τῶν υἱῶν, καὶ ἐν ἐλλείψει αὐτῶν διὰ τῶν ἄλλων συγγενῶν τῶν ἀπολειφθέντων μελῶν. Οὐδεὶς τῶν ἀνηκόντων εἴς τι σωματεῖον μιᾶς πόλεως ἐδύνατο νὰ ἀπέλθῃ εἰς ἄλλην καὶ νὰ ἐξασκήσῃ τὴν τέχνην του. Ἐάν τις ἐτόλμα νὰ

πράξῃ τοιοῦτον τὶ, μετήγετο διὰ τῆς βίας εἰς τὸ σωματεῖόν του καὶ ἐτιμωρεῖτο.

Τὰ σωματεῖα μετῆλθον τὸ μονοπώλιον τῶν ἔργων τῶν τεχνῶν· πολλάκις δὲ συνεφώνησαν περὶ τῆς ὑπερτιμήσεως τῶν χειροτεχνημάτων πρὸς βλάβην τοῦ κοινοῦ, καὶ οἱ αὐτοκράτορες αὐστηρῶς ἀπηγόρευον καὶ ἐτιμώρουν τοιαύτας πράξεις, τὰς ὁποίας ἐγέννα ὁ διοικητικὸς ὀργανισμὸς τῆς βιομηχανίας. Δὲν ἦτον ἐπιτετραμμένον εἰς οὐδένα ἐντόπιον ἢ ξένον νὰ ἔχῃ ἐργαστήριον ἢ ἐμπορικὸν κατάστημα, ἢ νὰ μετέρχεται ἐμπορικὸν ἐπάγγελμα ἄνευ ἀδείας τῆς ἀρχῆς.

Αἱ σιτωνίαι καὶ τὰ μονοπώλια τοῦ σίτου καὶ ἄρτου ἐπέφερον μυρία δυστυχήματα καὶ ἐλεεινοὺς γογγυσμοὺς τῶν λαῶν. Εἰς πᾶσαν ἐπαρχίαν ὁ διοικητὴς ἠγόραζεν ἀπὸ ἕκαστον γεωργὸν ἢ κτηματίαν τὸν σῖτον, καὶ πολλαὶ ἐγίνοντο καταχρήσεις τῶν ὑπαλλήλων εἰς τὰς τοιαύτας σιτωνίας. Οἱ νόμοι διέταττον νὰ μὴ ἀναγκάζεται οὐδεὶς εἰς τὸ νὰ πωλῇ τὸν ἀναγκαῖον εἰς τὴν οἰκογένειάν του σῖτον καὶ νὰ μὴ ἀφαιρῆται ὁ ἀγοραζόμενος σῖτος ἀπὸ τὸν κύριον αὐτοῦ, πρὶν δοθῇ τὸ δίκαιον τίμημα τῆς ἀγορᾶς εἰς γνήσια καὶ μὴ παράσταθμα νομίσματα. Ἀλλ' αἱ τοιαῦται διατάξεις κακῶς ἐφηρμόζοντο.

Οἱ αὐτοκράτορες ὥριζον τὴν τιμὴν τοῦ σίτου. Ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσέδραμε πολλάκις πρὸς αὐτοὺς ἐπικαλούμενος τὸν καταβιβασμὸν τῆς τιμῆς. Κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα εἶδεν ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος Μακεδὼν ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Πατρικίους τινὰς πενιχρῶς ἐνδεδυμένους καὶ κατηφεῖς. Πλησιάσας πρὸς αὐτοὺς «Διατὶ, εἶπε,

δὲν λαμπροφορεῖτε σήμερον καὶ ὑμεῖς, ὦ Πατρίκιοι;» «Ὦ βασιλεῦ, ἀπήντησαν, εἴμεθα πλησίον εἰς τὸν θάνατον διὰ τὴν ὑπερτίμησιν τοῦ σίτου.» Ὁ Βασίλειος αὐστηρῶς τιμωρήσας τοὺς ἐπιτετραμμένους τὴν πώλησιν τοῦ σίτου, διέταξε τὸν καταβιβασμὸν τῆς τιμῆς. Ἐν ᾧ δὲ ὁ αὐτοκράτωρ Νικηφόρος Φωκᾶς ἐπεθεώρει τὸν στρατὸν ἔν τινι πλατείᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἶδεν ἕνα γέροντα Βυζάντιον λαμβάνοντα αὐθορμήτως θέσιν εἰς τὰς τάξεις τῶν στρατιωτῶν. Ὦ γέρων, εἶπεν ὁ Φωκᾶς, τί θέλεις ἐδῶ; Εἶμαι τώρα, εἶπεν ὁ γέρων, πολὺ δυνατώτερος παρὰ ἐπὶ τῆς νεότητός μου. Καὶ πῶς τοῦτο; ἠρώτησεν ὁ Φωκᾶς. Ὅταν ἤμην νέος, ἀπήντησεν ὁ γέρων, δὲν ἐδυνάμην νὰ φέρω τὸ βάρος τοῦ δι' ἑνὸς νομίσματος ἀγοραζομένου σίτου, καὶ ἐπεφόρτιζα αὐτὸν εἰς δύω ἡμιόνους, ἤδη δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας σου «δύω νομισμάτων σῖτον ἀβαρῶς ἐπὶ τῶν ὤμων φέρω.» Ἠννόησεν ὁ Φωκᾶς τὸν γέροντα, ἀλλ' ἀδιαφόρησε διὰ τοὺς γογγυσμοὺς τοῦ κοινοῦ, θέλων πρὸ πάντων νὰ ἔχῃ χρήματα πολλὰ διὰ πᾶσαν πολιτικὴν καὶ πολεμικὴν ἀνάγκην.

Τὰ νομίσματα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἦσαν·

Ὁ χρυσοῦς, καλούμενος σόλιδος, ὅστις καὶ ὑπέρπυρον καὶ ὀβρύζιον ἐλέγετο διὰ τὴν στιλπνότητα. Ἤξιζε, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ γαλλικὸν νόμισμα, φραγ. 15, καὶ 53 ἑκατοστὰ αὐτοῦ. Ἔκοψαν οἱ αὐτοκράτορες μετὰ τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον καὶ μικροτέρας κατά τι ἀξίας.

Τὸ μιλιαρέσιον, ἀργυροῦν, ἀξίζον τὸ δωδέκατον τοῦ σολίδου.

Ἡ φόλλις καὶ φόλλα, ἀργυροῦν καὶ χαλκοῦν μι-

χρὸν νόμισμα. Διακοσίας δέκα φόλλεις ἤξιζεν ὁ χρυσοῦς, κατὰ τὸν Προκόπιον.

Ὑπῆρξαν δὲ καὶ ἕτερα μικρὰ ἀργυρᾶ νομίσματα λεγόμενα μῆλα, καυκία, καὶ τετραγώνια (κουατρίνια) καὶ ἄλλα ἴσως (α).

Ἄθροισμα νομισματικῆς ποσότητος ἐσήμαινον ἡ λίτρα καὶ τὸ κεντηνάριον. Καὶ ἡ μὲν λίτρα ἐσήμαινεν 72 σολίδους, τὸ δὲ κεντηνάριον, ἑκατὸν λίτρας.

Οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἐχάραττον ἐπὶ τῶν νομισμάτων τὰ Ῥωμαϊκὰ γράμματα. C. O. N. O. V. σημαίνοντα, ὡς ὁ Κεδρηνὸς ἐξηγεῖ, civitates omnis nostrae obediant venerationi· ἤτοι, πόλεις πᾶσαι τῇ ἡμετέρᾳ πειθαρχήτωσαν προσκυνήσει.

Αὐστηρότατοι ποινικοὶ νόμοι ἐξεδόθησαν κατὰ τῶν κιβδηλοποιῶν καὶ παραφθορέων τῶν νομισμάτων. Δημόσιοι ὑπάλληλοι ἦσαν ἐπιτετραμμένοι νὰ ἐρευνῶσι τὴν γνησιότητα καὶ τὸ βάρος αὐτῶν. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐτιμώρησε διὰ θανάτου τὴν ὑπερτίμησιν τῶν λεγομένων ὀβρυζίων χρυσῶν. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ στίλβοντα καθαρὰ χρυσᾶ, τὰ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἰδίως κατασκευαζόμενα, ἅπερ διὰ τὴν καθαρότητα τοῦ χρυσίου ὑπερετίμων τινὲς ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ. Τὴν ἐμπορικὴν ταύτην ἐργασίαν ἐξέλαβεν ὁ Κωνσταντῖνος ὡς ἐγ-

(α) Ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἐπιτρέπει διὰ τῆς Νεαρᾶς 105 νὰ ῥίπτωσιν οἱ Ὕπατοι εἰς τὸν λαὸν εἰμὴ τὰ μικρὰ ταῦτα νομίσματα, τὰ ὁποῖα ὁ Πανσιρόλος in thesaur. variar lect. λέγει ὅτι ὠνομάσθησαν, μῆλα λατινιστὶ, ἐκ τοῦ φέρειν εἰκόνα προβάτου· καυκία, ἐκ τῆς ἐπ' αὐτὰ εἰκόνος τοῦ ποτηρίου· καὶ τετραγώνια, ἐκ τοῦ σχήματος.

κλημα καθοσιώσεως. Ἀλλὰ καὶ οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου πολλάκις ἐθήρευσαν τὰς χρηματικὰς ἐξοικονομήσεις τοῦ δημοσίου ταμείου των διὰ τῆς παρ' ἀξίαν ὑπερτιμήσεως τῶν νομισμάτων, καὶ διὰ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ πολυτίμου μετάλλου αὐτῶν.

Οἱ τραπεζῖται, ἀργυροπράται καλούμενοι, ὑπῆρχον συστημένοι ἐν σωματείῳ. Ἐδάνειζον καὶ ἐδανείζοντο ἐπὶ τόκῳ καὶ ἀπελάμβανον μεγίστην ἐμπιστοσύνην ὡς ἐν τῇ Ῥώμῃ. Κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὰ ἰδιόχειρα ὁμόλογα τῶν δανείων τῶν ἀργυροπρατῶν ἴσχυον ὡς ἀγοραῖα, ἤγουν ὡς ἐπίσημα συμβόλαια. Ἀφ' οὗ ὑπέγραφέ τις τὸν μετὰ τοῦ ἀργυροπράτου λογαριασμόν του δὲν ἐδύνατο πλέον νὰ ἀρνηθῇ ἢ νὰ διαφιλονεικήσῃ τὰ ἐν αὐτῷ. Τὰ δανειστικὰ συμβόλαια τῶν ἀργυροπρατῶν ἔφερον αὐτοδικαίως τόκον, καὶ ἀπελάμβανον δικαίωμα ὑποθήκης ἀπὸ τῆς χρονολογίας των ἐπὶ τῶν ἀκινήτων κτημάτων τῶν ὀφειλετῶν. Ἀπελάμβανον οἱ τραπεζῖται οὗτοι καὶ ἄλλα προνόμια, καὶ ὑπήγοντο κατ' ἐξαίρεσιν διὰ τὰς δίκας αὐτῶν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Κόμητος τῶν ἱερῶν Λαργιτιόνων, τοῦ ἐφορεύοντος ἐν γένει τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον (α).

Αἱ περὶ τόκων διατάξεις τῶν Βυζαντινῶν ἀντέκειντο εἰς τὰς ἀληθεῖς οἰκονομικὰς περὶ τούτων ἀρχὰς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, καὶ εἰς τὰς πρὸ ὀλίγων χρόνων εἰσαχθείσας εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Σαρδηνίαν, δὲν ἀπηγόρευον ὅμως τὰ ἐπὶ τόκῳ δάνεια ὡς ἀντιθρησκευτικὰ

(α) Νεαρ. Ἰουστ. 136 καὶ Ἔδικτον Ζ΄. Ὁ Προκόπιος πικρῶς ἐξελέγχει τὰς αἰτίας τῶν τοιούτων παραχωρήσεων πρὸς τοὺς ἀργυροπράτας.

καὶ ἀθέμιτα. Οἱ Βυζαντινοὶ μάλιστα διέκρινον πρῶτοι τοὺς ἐμπορικοὺς καὶ τοὺς μὴ ἐμπορικοὺς τόκους, καὶ, κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς νόμους, οἱ μὲν ἐμπορικοὶ ἦσαν 8 τοῖς ἑκατὸν, οἱ δὲ τόκοι τῶν ὑπὸ τῶν εὐγενῶν διδομένων δανείων 4 τοῖς ἑκατόν (α).

Ἐξαίρετον καὶ μέγα ἦτο τὸ ἐμπόριον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. «Εἰς αὐτὴν, λέγει ὁ ἀνώνυμος Βυ-
» ζαντινὸς βιογράφος τοῦ Ἀκακίου, εὑρίσκονται ὅλα
» τὰ σπάνια προϊόντα τῆς γῆς, καὶ ἡ πόλις αὕτη πα-
» ρίσταται ὡς κοινὸν ἐργαστήριον τοῦ Κόσμου, ὡς
» κοινὸν ἐμπόριον ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ἐν ᾧ γίνεται
» ὁ κανονισμὸς τῆς ἀξίας καὶ χρήσεως ὅλων τῶν πραγ-
» μάτων. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἔρχονται τὰ τῶν δια-
» φόρων ὡρῶν τοῦ χρόνου προϊόντα ἐκ τῆς πέραν Ἠ-
» πείρου, ἐκ τῆς θαλάσσης, ἐκ τῆς Μυσίας, ἐκ τῆς
» Σκυθῶν ἐρημίας καὶ τῆς χώρας τῶν Ἀμαζόνων, καὶ
» ἐν γένει τὰ πάντα πανταχόθεν, ἄλλα διὰ πλοίων,
» ἄλλα δι' ὀχημάτων καὶ ἄλλα διὰ διαφόρων τρόπων
» μεταφορᾶς συῤῥέουσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς
» εἰς κοινὸν καταγώγιον. Πᾶσα δὲ εὐκολία καὶ ἀσφά-
» λεια τῶν λιμένων καὶ τῆς διαβάσεως ὑπάρχει κλπ».

Τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον ὑπεβάλλετο εἰς ἄγρυπνον ἀστυνομίαν τῆς διοικήσεως πρὸς διατήρησιν τῶν ἀπαγορεύσεων τοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων ἐμπορίου. Οὐδὲν πλοῖον ἐδύνατο ν' ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐὰν δὲν ἐλάμβανε τὴν ἐπὶ τούτῳ ἄδειαν τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς (β). Ὑπῆρχον δὲ συστημένοι δύω τε-

(α) Νεαρ. 22. Cod. de usur. L. 26.

(β) Οὐ γὰρ θέμις τινὰ ἐκ Βυζαντίου ἀνάγεσθαι οὐκ ἀφειμένου

λωνίου καὶ ἀστυνομίας συνάμα σταθμοὶ, ὁ εἷς εἰς τὴν Ἄβυδον καὶ ὁ ἄλλος εἰς τὸν ἱερὸν πορθμὸν ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ Εὐξείνου, εἰς τοὺς ὁποίους τὰ διερχόμενα πλοῖα ὑπεβάλλοντο εἰς ἐπίσκεψιν καὶ ἔρευναν τῆς ἀρχῆς πρὸς βεβαίωσιν τῶν εἰδῶν τῶν φορτίων καὶ τῆς νομίμου συγχωρήσεως τῆς ἐξαγωγῆς καὶ εἰσαγωγῆς αὐτῶν (α). Εἰς τοὺς ἄλλους λιμένας τῆς αὐτοκρατορίας ἐνηργεῖτο ἡ ὑπηρεσία αὕτη ὑπὸ τοῦ παραθαλασσίτου (curriosus litoris) καὶ ὑπὸ τῶν τελωνῶν.

Οἱ προέχοντες τῶν τεχνιτῶν ἦσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Πολυειδῆ καὶ καλῆς κατασκευῆς χειροτεχνήματα παρήγοντο ἐν αὐτῇ, καὶ ὑφάσματα μάλλινα, λινὰ, βαμβακερὰ καὶ μεταξωτὰ, διαφόρων πολυτίμων βαφῶν, καὶ χρυσόπαστα καὶ χρυσοϋφῆ. Μόνη ἡ ἀνάγνωσις τῆς περιγραφῆς τῶν διαφόρων στολῶν τῶν πολυπληθῶν αὐλικῶν καὶ δημοσίων ὑπαλλήλων ἀρκεῖ νὰ καταδείξῃ ὁπόσα ἔργα διαφόρων τεχνῶν ἀπήτει ἡ αὐλὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (β) καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ τάξις τῶν πατρικίων καὶ εὐγενῶν.

Οἱ αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως διετήρουν εἰδικὰ αὐτοκρατορικὰ ἐργοστάσια ὑφαντῶν, βαφέων, κεντόρων καὶ χαρτοποιῶν (γ), τὰ ὁποῖα εἰργά-

πρὸς τῶν ἀνδρῶν οἳ τῇ τοῦ μαγίστρου καλουμένου ἀρχῇ ὑπουργοῦσιν. Προκοπ. histor. arc. 72.

(α) Προκοπ. αὐτόθι.

(β) Κωνσταντ. Πορυφορογ. de cerimon. aulae Byzant.

(γ) Δύω εἰδῶν χάρτην κατεσκεύαζον ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὸν χόρτινον, καὶ τὸ ξυλοχάρτιον λεγόμενον, τὸ ὁποῖον ὑποτίθεται ὑπὸ πολλῶν ὅτι κατεσκευάζετο ἐκ τοῦ παπύρου. Εἰς τὴν

ζοντο ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κόμητος τῶν ἱερῶν λαργιτιόνων, ἢ τοῦ ἐμπορίου, διὰ μόνον τὸν αὐτοκρατορικὸν οἶκον. Τινὰ τῶν ἐργοστασίων τούτων ἐλέγοντο Γυναικεῖα, διότι εἰργάζοντο δοῦλαι γυναῖκες. Δὲν ἦτον ἐπιτετραμμένη ἡ πώλησις τῶν χειροτεχνημάτων τῶν αὐτοκρατορικῶν ἐργαστηρίων. Ὁ σοφὸς Λέων παρεχώρησε νὰ πωλῶνται μόνον τὰ ἄχρηστα σχεδὸν τεμάχια. Ἐπίζηλα ἦσαν εἰς τοὺς ξένους τὰ ὑφάσματα τῶν ἐργοστασίων τούτων καὶ αἱ στολαὶ τῶν Βυζαντινῶν. Ἡ κατασκευή των διετηρεῖτο μυστική, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος συνεβούλευεν εἰς τὸν υἱόν του, ὅτι ἄν τινες ζητήσωσιν ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τὴν δήλωσιν τοῦ μυστικοῦ τῆς κατασκευῆς τῶν στολῶν ἢ τῆς κατασκευῆς τοῦ ὑγροῦ πυρὸς, ὤφειλε νὰ ἀπαντήσῃ ὅτι κατὰ νόμον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἀπηγορεύετο ἡ δήλωσις τῶν τεχνῶν τούτων εἰς τοὺς ξένους (α).

Εἰδικὸν προϊὸν τῆς Βυζαντινῆς ὑφαντικῆς ὑπῆρξε τὸ πίννινον ὕφασμα. Κατεσκευάζετο τοῦτο ἐκ τῆς τριχὸς εὐγενοῦς τινος εἴδους τῆς θαλασσείας πίννας. Ἀλλὰ διὰ τὸ σπάνιον τῆς εὑρέσεως τῆς τριχὸς ταύτης καὶ διὰ τὴν δυσκολίαν τῆς κατεργασίας, μικρὰ καὶ σπανία ἐγένετο χρῆσις τῶν πιννίνων ὑφασμάτων, τὰ ὁποῖα οἱ αὐτοκράτορες προσέφερον δωρεὰν ὡς λαμπρὰν στολὴν

Ἱσπανίαν ὅμως ἐπὶ τῶν Ἀράβων κατεσκευάζετο εἰς τὴν Ξατίβαν χάρτης ἐκ βαμβακίου. Καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲν ἔλλειπε βεβαίως ἡ τέχνη αὕτη.

(α) Κωνσταντ. Πορφυρογεν. de administr. imper. Οἱ Ἄραβες ὅμως ἔμαθον τὴν κατασκευὴν τοῦ ὑγροῦ πυρός.

εἴς τινας ἡγεμόνας, ὡς εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀρμενίας (α). Ὁ Γίββων ἀναφέρει, ὅτι ἐκ τῆς τριχὸς ταύτης κατεσκεύασαν εἰς νεωτέρους χρόνους ἐν Ἰταλίᾳ ἓν ζεῦγος χειροκτίων, τὸ ὁποῖον διὰ τὴν σπανιότητα προσέφερον πρὸς τὸν Πάπαν Βενέδικτον ΙΔ'. (β). Τὸ εἶδος τῆς εἰρημένης πίννας εὑρίσκεται εἰς τὸν κόλπον τῆς Σμύρνης, εἰς τὴν Σικελίαν, εἰς τὴν Κορσικὴν καὶ εἰς τὴν Μινόρκαν.

Ἐκτὸς τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει δημοσίων ἐργαστηρίων, ὑπῆρχον καὶ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ οἱ δημόσιοι χαρτοποιοὶ καὶ κογχυλευταί, ἤτοι πορφυροθῆραι καὶ πορφυροβαφεῖς, καὶ οἱ δημόσιοι ναῦται. Ἀπελάμβανον δὲ ἀτέλειαν οἱ δημόσιοι οὗτοι τεχνῖται χάριν τῆς τέχνης αὐτῶν.

Αἱ τέχναι τῆς ὑφαντικῆς ὑπῆρξαν εἰς καλλίστην κατάστασιν εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὰς Θήβας, εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν Ἀχαΐαν. Πρὶν ὁ ὁ Βασίλειος Μακεδὼν ἀναγορευθῇ αὐτοκράτωρ, μετέβη ὡς ὑπάλληλος ἐπιθεωρητοῦ τινὸς τῶν οἰκονομικῶν πραγμάτων εἰς τὰς Πάτρας, καὶ ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τὸν

(α) Χλαμὺς ἡ ἐξ ἐρίων πεποιημένη, οὐχ οἵα τῶν προβατείων ἐκπέφυκεν, ἀλλ' ἐκ θαλάσσης συνειλεγμένων. Πίννους τὰ ζῶα καλεῖν νενομίκασιν, ἐν οἷς ἡ τῶν ἐρίων ἔκφυσις γίνεται. Προκοπ. περὶ Κτίσμ. Γ. 1.

(β) On trouve la pinna nobilis prés de Smyrne, en Sicile, en Corse, et en Minorque. On fit present au Pape Benoît XIV, d'un pair de gants fabriqueés avec des fils de ce coquillage. Traduct. de M. Guizot de Gibbon chap. 40. In not.

ἱερὸν ναὸν τοῦ πρωτοκλήτου Ἀνδρέου, ὁ φύλαξ μοναχὸς ἀναστὰς προσέφερεν εἰς τὸν Βασίλειον τιμὰς βασιλικάς. Ἡ χήρα σύζυγος τοῦ πρωτεύσαντος κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐν τῇ Πελοποννήσῳ Δανιὴλ, ἥτις, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἔτι ἐν τῷ λαῷ τῆς Πελοποννήσου συνήθειαν, ὠνομάζετο ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ συζύγου της, ὄχι ἐκ τοῦ παρωνύμου, Δανιηλὶς, παρεπονήθη πρὸς τὸν μοναχὸν διότι εἰς αὐτὴν οὔτε εἰς τὸν υἱόν της δὲν προσέφερε ποτὲ τοιαύτας τιμὰς, οἵας προσέφερε πρὸς τὸν Βασίλειον. Ὁ μοναχὸς ἀπήντησεν ὅτι τοιαῦται τιμαὶ ἀνήκουσιν εἰς μόνους τοὺς μέλλοντας νὰ βασιλεύσωσι, καὶ τοιοῦτον ἐθεώρησε τὸν Βασίλειον. Ἡ Δανιηλὶς ἐσεβάσθη διὰ τοῦτο τὸν Βασίλειον, καὶ συστήσασα τὸν υἱόν της πρὸς αὐτὸν, ἔπεμψε καὶ πολύτιμα δῶρα, μεταξὺ τῶν ὁποίων, μάλλινον τάπητα, ἔχοντα μῆκος καὶ πλάτος ἶσον μὲ τὸ ἔδαφος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ναοῦ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ, πεποικιλμένον μὲ διάφορα χρώματα καὶ ζωγραφίας, εἰκονιζούσας τοὺς κύκλους τῶν πτερύγων τοῦ ταὼ (παγωνίου), καὶ ἑξακόσια κομμάτια μεταξωτὰ, ἐξ ὧν τινα τοσοῦτον λεπτοϋφῆ, ὥστε ἓν κομμάτιον ἐχώρει εἰς ἕνα σωλῆνα καλάμης (α). Ταῦτα ἦσαν ἔργα τῶν ὑφαντῶν, βαφέων καὶ κεντόρων τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἐξ ἐκείνων τῶν χρόνων διέμεινε πιθανῶς εἰς τὴν Πελοπόννησον ἡ ἤδη ἐν Καλάμαις κατεργαζομένη τὰ λίαν λεπτοϋφῆ μεταξωτὰ τέχνη.

Ἐξέπεσεν ὅμως ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἡ ναυπηγικὴ τέχνη. Μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν καὶ μάλιστα μετὰ

(α) Κεδρ. Συνοψ. ἱστορ. καὶ Gibbon. κεφ. 53.

τὴν ἐπὶ τῶν Μακεδόνων βασιλέων ναυπηγίαν, δὲν ἐφάνησαν μηχανικοὶ καὶ ναυπηγοὶ ἱκανοὶ νὰ κατασκευάσωσι τὰς θαυμασίας τοῦ Δημητρίου τοῦ πολιορκητοῦ ἑκκαιδεκήρεις καὶ δεκαπεντήρεις, τῶν ὁποίων τὴν κατασκευὴν, ὡς ὁ Γίββων παρατηρεῖ, οὔτε οἱ νεώτεροι μηχανικοὶ ἐδυνήθησαν νὰ κατανοήσωσιν (α). Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν, καράβια καὶ ὁλκάδες ἐλέγοντο τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα· χελάνδια καὶ δρομώνια τὰ πολεμικά· ἀγράρια τὰ μικρὰ καὶ μετὰ πλείστης πολυτελείας διακεκοσμημένα πλοῖα τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς αὐτοκρατείρας συζύγου του, ὑπηρετοῦντα εἰς τὰς μικρὰς διὰ θαλάσσης διαβάσεις αὐτῶν. Τὸ δρομώνιον ἦτο τὸ μεγαλειότερον τῶν πολεμικῶν πλοίων, ὅπερ δὲν ἔφερε πλείονας τῶν διακοσίων ἀνδρῶν (β). Ἦτο δὲ ὡπλισμένον μὲ τὸν λεγόμενον σίφωνα, ὅστις ἐξέῤῥιπτε τὸ ὑγρὸν πῦρ. Ἀμφισβητεῖται ἐὰν οἱ Βυζάντιοι κατεσκεύασαν ποτὲ τριήρεις, καὶ ὁ Γίββων ἐκφράζει μετὰ πλήρους πεποιθήσεως ὅτι δὲν κατεσκεύασαν εἰμὴ μέχρι διήρους, παρατηρῶν ὅτι ὁ Μεούρσιος καὶ οἱ Βυ-

(α) Ἰδοὺ τί λέγει περὶ τούτου ὁ Γίββων, ὁ δὲ Guizot, μεταφραστὴς αὐτοῦ, παραδέχεται ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐναντίας παρατηρήσεως. Les charpentiers de Constantinople ignoraient ainsi que les mecaniciens de nos jours, l'art de construire ces édifices merveilleux qui déployaient trois, six ou dix rangs de rames élevés les uns au déssus des autres, ou agissant les uns derriere des autres. hist. de la decad. de l'emp. Rom. par Gibbon traduite par Guizot. chap LIII.

(β) Κωνσταντ. Πορφυρ. de admin. imper.

ζαντινοὶ ἐνίοτε ἱστορικοὶ ἐσφαλμένως ὀνομάζουσι τριήρεις τὰ μεγάλα πλοῖα τῶν Βυζαντινῶν.

Ἀντεποιοῦντο δὲ οἱ Βυζαντινοὶ τὴν μέχρι τῶν Γαδείρων θαλαττοκρατορίαν, καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς κατεῖχον αὐτὴν, εὐδοκιμήσαντες εἰς πλείστας ναυμαχίας.

Αἱ μετὰ τῶν ἀρκτικῶν τόπων τῆς Εὐρώπης ἐμπορικαὶ σχέσεις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρχον διὰ τῶν Ῥώσσων καὶ διὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἡ Κωνσταντινούπολις μεριμνῶσα καὶ ἐνεργοῦσα πρὸ πάντων εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀγαλλομένη συνέδεε μετὰ πάντων τῶν νεοφύτων Χριστιανῶν εἰλικρινεῖς καὶ εὐεργετικὰς σχέσεις. Ἀφ' οὗ ἡ ἡγεμονὶς Ἔλγα ἢ Ὄλγα ἐβαπτίσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἀφ' οὗ μάλιστα ὁ Δοὺξ Βλαδίμηρος, ὁ γαμβρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ, ἐγένετο χριστιανὸς, αἱ σχέσεις τῶν αὐλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ῥωσσίας κατεστάθησαν λίαν φιλικαὶ καὶ συμμαχικαί. Οἱ Βαράγγοι, Ῥῶσσοι τῆς Σκανδιναυΐας, οἵτινες ἐλάλουν τὴν γλῶσσαν τῶν Ἄγγλων (α), καταφυγόντες διὰ θρησκευτικὰς καὶ πολιτικὰς αἰτίας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, συνεκρότησαν τὴν πιστοτέραν καὶ τὴν ἰσχυροτέραν φρουρὰν τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου.

Ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ Κωνσταντινούπολις συνέδεε τοιαύτας πολιτικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ῥωσσίας, ἐν ᾧ ἀπένεμε μεγάλας τιμὰς εἰς τὸν Ὀλὰφ τὸν καταπολεμήσαντα ἐν

(α) Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος in cerimon. aulae Byzant. λέγει ὅτι οἱ Βαράγκοι πολυχρονίζουσιν Ἰγκλινιστί.

τῇ Σκανδιναυίᾳ τὴν λατρείαν τοῦ Ὀδίνου καὶ εἰσαγαγόντα τὸν Χριστιανισμὸν, οἱ ἔμποροι τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἐπεχείρουν νὰ ἐκτείνωσι τὸ ἐμπόριον αὐτῶν εἰς τοὺς τόπους τούτους. Οἱ Σκανδιναυοὶ καὶ οἱ Ῥῶσσοι ἦσαν δραστηριώτεροι, καὶ οὗτοι ἤρχοντο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ μετήρχοντο τὸ μετ' αὐτῆς ἐμπόριον τῆς Ἄρκτου. Ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος εἰδικῶς ἀναφέρει τὸ ἐμπόριον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἰδοὺ πῶς λεπτομερέστερον περιγράφει ὁ Γίββων.

« Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εἰδωλολατρείας καὶ βαρβαρότητος οἱ Νόρμαννοι ἐπλούτισαν τὴν Σλαυϊκὴν πόλιν Ἰουλίναν, ἐπιμελούμενοι αὐτὴν χάριν τοῦ ἐμπορίου των. Ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης, κειμένης ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ ποταμοῦ Ὄδερ, μετέβαινον οἱ πειραταὶ καί τινες ἔμποροι εἰς τεσσαράκοντα τρεῖς ἡμέρας εἰς τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς. Διάφοροι καὶ οἱ μᾶλλον ἀπέχοντες λαοὶ συνήρχοντο αὐτόθι, καὶ τὰ ἱερὰ ἄλση τῆς Κουρλανδίας διεκοσμοῦντο (α) ὑπὸ τοῦ χρυσοῦ τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἀνεκάλυψαν δὲ εὔκολον τινα συγκοινωνίαν μεταξὺ τῆς Νοβογορόδης καὶ τῆς θαλάσσης, διαβαίνοντες κατὰ μὲν τὸ θέρος δι' ἑνὸς κόλπου, διὰ μιᾶς λίμνης καὶ δι' ἑνὸς πλωτοῦ ποταμοῦ, κατὰ δὲ τὸν χειμῶνα ἐπὶ τοῦ παγετοῦ. Ἀπὸ τὰ πέριξ τῆς Νοβογορόδης κατήρχοντο οἱ Ῥῶσσοι εἰς τὸν Βορυσθένην διὰ τῶν εἰσρεόντων εἰς αὐτὸν ποταμῶν. Τὰ πλοῖα αὐτῶν, ἢ τὰ μονόξυλα, ἔφερον πάσης ἡλικίας καὶ παντὸς γένους ἀνδράποδα, πολυειδεῖς μηλωτὰς, μέλι καὶ δέρματα ζώων, καὶ ἐναπεταμιεύοντο ὅλα

(α) Ἕνεκα τῆς εἰς αὐτὰ τελουμένης εἰδωλολατρείας.

ταῦτα εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ Κιόβου. Τὸν Ἰούνιον ἀνεχώρει ἀπὸ τὸ Κίοβον ὁ ἐμπορικὸς στόλος, συγκείμενος ἀπὸ νέα στερεώτερα καὶ εὐρυχωρότερα πλοῖα τὰ ὁποῖα κατεσκευάζοντο ἐν Κιόβῳ, καὶ προεχώρει ἀκωλύτως ἐν τῷ Βορυσθένει μέχρι τῶν καταῤῥακτῶν αὐτοῦ (α). Ἀπὸ τοὺς μικροὺς καταῤῥάκτας διέβαινον τὰ μονόξυλα. Φθάνοντες δὲ εἰς τοὺς μεγάλους, ἠναγκάζοντο οἱ Ῥῶσσοι νὰ ἐξάξωσι τὰ φορτία, καὶ νὰ μεταφέρωσιν αὐτὰ διὰ ξηρᾶς ἐπὶ ἓξ μίλια, προσέχοντες συγχρόνως νὰ ἀντικρούσωσιν ἐνόπλως πᾶσαν ἐπίθεσιν τῶν ληστῶν, καὶ ἰδίως τῶν Πατσινακητῶν. Ἅμα δὲ ἔφθανον εἰς τὴν πρώτην μετὰ τοὺς καταῤῥάκτας νῆσον (β), ἐπανηγύριζον τὸ αἴσιον τῆς ἀφίξεώς των, καὶ ἐπεσκεύαζον τὰ πλοῖα των διὰ τὸν μᾶλλον ἐπικίνδυνον πλοῦν τοῦ Εὐξείνου, τὸν ὁποῖον ἐξετέλουν πλέοντες περὶ τὰς ἀκτάς. Ἐὰν ὁ ἄνεμος ἐβοήθῃ, τὰ Ῥωσσικὰ πλοῖα ἔφθανον εἰς 36 ἢ 40 ὥρας εἰς τὸ Ἀσιατικὸν παράλιον τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐκεῖθεν μετέβαινον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐλάμβανον δὲ ἀπ' αὐτῆς οἱ Ῥῶσσοι εἰς ἀνταλλαγὴν τῶν φορτίων αὐτῶν σῖτον, οἶνον, ἔλαιον καὶ Ἰνδικὰ ἀρώματα.»

Ἡ ἄλλη ἐκτὸς τῆς αὐτοκρατορίας Εὐρώπη δὲν εἶχε νὰ προσφέρῃ εἰς τὰς Βυζαντινὰς χώρας οὔτε προϊόντα οὔτε χειροτεχνήματα ἐπιζήτητα κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, καὶ δὲν ἀνεζήτει τὰ προϊόντα τῆς Ἀνα-

(α) Ὁ Κωνστ. Πορφυρογέννητος ἀναφέρει ἑπτὰ καταῤῥάκτας, ὁ δὲ Γίββων δεκατρεῖς, κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Γάλλου μηχανικοῦ Bauplan.

β) Ἅγιον Γρηγόριον καλουμένην.

τολῆς καὶ τὰ πολύτιμα χειροτεχνήματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰμὴ διὰ τοὺς ὀλιγαρίθμους καὶ ὀρεγομένους αὐτὰ πλουσίους. Ἡ Ἐνετία ἡ Ἀμάλφη καὶ ὁ Ἀγκὼν ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι τρεῖς παράλιοι τόποι τῆς Ἰταλίας, οἵτινες πρὸ τῶν σταυροφορικῶν πολέμων μετήρχοντο τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ Ἐνετία ἰσχυρίζετο, ἀπέναντι τῶν βασιλέων τῶν Φράγκων καὶ τῆς Ἰταλίας, ὅτι ὑπέκειτο εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, καὶ ὁ Δοὺξ τῆς Ἐνετίας ἐλάμβανε παρ' αὐτῶν καὶ ἔφερεν ὡς τίτλον τὸ « Αὐτοκρατορικὸς Πρωτοσέβαστος. » Διὰ συνθηκῶν μετὰ τοῦ μεγάλου Καρόλου συνεφώνησε ῥητῶς ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἐνετίας ἀπὸ τῶν βασιλέων τῶν Φράγκων καὶ Ἰταλῶν, καὶ ἀπὸ πάσης ἄλλης ἐξουσίας (α). Περιποιουμένη δὲ ἡ Ἐνετία τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, καὶ φυλάττουσα πλήρη τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς· περιποιουμένη καὶ τοὺς Σαρακηνούς, μετήρχετο τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον εἰς ἀμφοτέρων τῶν δυνάμεων τοὺς τόπους. Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ μεγάλου Καρόλου ἡ Ἐνετία μετήρχετο ἐξαιρέτως τὸ μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐμπόριον. Οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς αὐλῆς τοῦ βασιλέως τούτου ἤρχοντο εἰς τὴν Παυίαν, ἀγορὰν τῶν Ἐνετῶν, καὶ ἠγόραζον τὰ προϊόντα τῆς Ἀνατολῆς (β).

(α) Baldelli relaz. tra l'Asia e l'Europa

(β) I grandi della corte di quell imperatore andavano a provedersi delle mercanzie del Levante al mercato di Pavia, dove esse erano portate dai Veneziani. Fed. Sclopis ist. legisl. ital. C. V.

Μετ' ὀλίγους χρόνους καὶ οἱ Ἀμαλφητανοὶ μετήρχοντο δραστηρίως τὸ ἐμπόριον τῶν προϊόντων τούτων καὶ τῶν ὑφασμάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ Ἀμάλφη κατὰ τὸν δέκατον καὶ ἑνδέκατον αἰῶνα μετῆλθεν ἐν ἐκτάσει τὸ ἐμπόριον τῶν ἀνατολικῶν προϊόντων καὶ ἐπλούτησεν. Ὁ ἀποσταλεὶς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Νικηφόρον Φωκᾶν πρέσβυς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Ὄθωνος ἀναφέρει, ὅτι οἱ Ἐνετοὶ καὶ Ἀμαλφητανοὶ ἔφερον εἰς τὴν Λομβαρδίαν τὰ πολυτιμότερα ὑφάσματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐκεῖνα, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν λεγομένων ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ πρέσβεως Λουϊπράνδου, τὰ τῶν βασιλικῶν ἐργοστασίων χειροτεχνήματα, τῶν ὁποίων ἡ πώλησις ἀπηγορεύετο. Ἡ Ἀμάλφη ἐκέρδαινε πολλὰ διὰ τῶν μεταφορῶν τῶν προσκυνητῶν τοῦ Ἁγίου Τάφου εἰς τὰ παράλια τῆς Αἰγύπτου καὶ Συρίας, καὶ ἔλαβε δι' αὐτὰς προνόμια τινὰ ὑπὸ τῶν Ἀράβων Καλιφῶν τῆς Αἰγύπτου.

Ἡ ὑπερβολικὴ φιλοκέρδεια τῶν Ἰταλῶν ἐμπόρων, ἔκπαλαι διαβεβοημένη ὡς ὑπερβαίνουσα τὴν τῶν Φοινίκων, κατὰ τὸν Διόδωρον, δὲν ἐσέβετο οὔτε τοὺς νομίμους περιορισμοὺς τοῦ μετὰ τῶν Ἀράβων ἐμπορίου τῆς Αὐτοκρατορίας, οὔτε τὰς διατάξεις δι' ὧν ὁ Πάππας καὶ ὁ μέγας Κάρολος ἀπηγόρευσαν τὴν εἰς τοὺς ἀπίστους πώλησιν καὶ μεταφορὰν ὅπλων καὶ ἄλλων εἰς πόλεμον χρησίμων πραγμάτων. Οἱ Ἐνετοὶ κατεκρίθησαν ἐξαιρέτως διὰ τὸ εἶδος τοῦ λαθρεμπορίου τούτου, καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τὴν πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς σωματεμπορείαν. Ὁ Καρλομάνος, ἀδελφὸς τοῦ μεγάλου Καρόλου ἀπηγόρευσε διὰ νόμου τὴν εἰς τοὺς ἀπίστους πώλησιν Χριστιανῶν δούλων, ὥστε ἐξάγεται

ὅτι ἐγίνετο καὶ τὸ φρικτὸν τοῦτο κακούργημα ὑπό τινων ἐμπόρων (α).

Ὀλιγοχρόνιον ὑπῆρξε τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον τοῦ Ἀγκῶνος, μὴ δυνηθὲν νὰ ἀνταγωνισθῇ κατὰ τοῦ Ἐνετικοῦ.

Οἱ Πισαῖοι καὶ οἱ Γενουίται κατεσκεύασαν στόλους ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος καὶ ἐπολέμουν κατὰ τῶν Σαρακηνῶν, δὲν ἐπεχείρησαν ὅμως τὸ μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας ἐμπόριον πρὸ τῶν σταυροφορικῶν πολέμων, διότι κατεγίνοντο εἰς ναυμαχίας καὶ πολέμους κατὰ τῶν Σαρακηνῶν πρὸς κατάκτησιν τῆς Κορσικῆς καὶ τῆς νήσου Σαρδηνίας, καὶ διότι δὲν ἐδύναντο νὰ συναγωνισθῶσι μετὰ τῶν Ἐνετῶν, πλεῖστα ἐχόντων προνόμια ἐμπορίου εἰς τοὺς τόπους τῆς αὐτοκρατορίας (β).

Κατὰ τὰ τελευταῖα 25 ἔτη τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ἀπώλεσεν ἁπάσας τὰς ἐν τῇ Ἀσίᾳ χώρας αὐτῆς, περιληφθείσας εἰς τὸ ὑπὸ τῶν Τούρκων συστηθὲν μέγα βασίλειον τοῦ Ῥούμ, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τοῦ Εὐφράτου μέχρι τῶν πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἀσιατικῶν τόπων. Ἡ Τραπεζοῦς

(α) Baluz capitulaires, tom. 1. p. 150. dans Hallam

(β) Οἱ Ἐνετοὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου ἀπήλαυσαν ὑπὲρ αὐτῶν τὴν ἐλάττωσιν τῶν ἐμπορικῶν τελῶν. Περὶ δὲ τὰ μέσα τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος συμμαχήσαντες μετὰ τῶν Βυζαντινῶν κατὰ τῶν Νορμάννων, καὶ διαπρέψαντες εἰς τὴν ἐν Δουράτσῳ μάχην κατ' αὐτῶν, ἀπήλαυσαν ἀπὸ τῶν αὐτοκρατόρων πλήρη ἐμπορικὴν ἀτέλειαν εἰς ὅλους τοὺς λιμένας τῆς αὐτοκρατορίας. Sauli colonia di Galatà Lib. 1.

μόνη διεσώθη ἐν τῷ Πόντῳ κατὰ παράβλεψιν τῶν Τούρκων. Περὶ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος ἤρξαντο οἱ σταυροφορικοὶ πόλεμοι πρὸς ἐλευθέρωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν δυναστείαν. Ἑκατομμύρια σταυροφόρων μετέβαινον διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης ἐπῆλθεν ἡ μεγάλη αὔξησις τοῦ ναυτικοῦ τῆς Ἰταλίας, τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας, καὶ μάλιστα τῆς Μασσαλίας, καὶ ἐν μέρει τῆς Ἱσπανίας. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν πρῶτον σταυροφορικὸν πόλεμον δὲν συνέπραξαν οἱ Ἐνετοί, θέλοντες νὰ διατηρήσωσι τὰς εἰρηνικὰς καὶ ἐμπορικὰς σχέσεις αὐτῶν μετὰ τῶν Σαρακηνῶν καὶ Τούρκων, οἱ Πισαῖοι καὶ οἱ Γενουῖται μὴ ἔχοντες νὰ περιποιηθῶσι τοιαύτας σχέσεις, ἀπήλαυσαν διὰ τῆς μεταφορᾶς τῶν σταυροφόρων μέγιστα κέρδη, καὶ τάχιστα ἐπολλαπλασίασαν τὰ πλοῖα αὐτῶν, καὶ ηὔξησαν κατὰ τὰς ναυτικὰς δυνάμεις καὶ τὸν πλοῦτον. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης καλῶς πολιτευθέντες ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ Πισαῖοι, ἀπέκτησαν προνόμια ἐμπορίου καὶ συνέστησαν ἐμπορικὰ καὶ τεχνουργικὰ καταστήματα. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης καὶ αἱ παρὰ τὸν Δούναβιν Γερμανικαὶ πόλεις τῆς Βιέννης, τῆς Ῥατισβόννης, τῆς Πασαύης καὶ ἄλλαι, ἔλαβον ἐμπορικὰς μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως σχέσεις ἕνεκα τῆς διὰ τοῦ ποταμοῦ τούτου διαβάσεως τῶν Γερμανῶν σταυροφόρων, ὡς ἀναφέρει ὁ Σέρερ εἰς τὴν ἐμπορικὴν ἱστορίαν του.

Ἅμα οἱ σταυροφόροι καθίδρυσαν τὸ κράτος αὐτῶν ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐν τῇ Συρίᾳ, οἱ Ἰταλοί, καὶ κατ' ἐξοχὴν οἱ Γενουῖται, συνέστησαν εἰς τὰς παραλίας πόλεις αὐτῆς, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Τρίπολιν καὶ εἰς

τὸ Ἄκρι, μεγάλα ἐμπορικὰ καταστήματα καὶ ἀποικίας, ἀπολαύσαντες, διὰ συνθηκῶν μετὰ τῶν νεοσυστάτων χριστιανῶν ἡγεμόνων, ἐμπορικὰς ἀτελείας, καὶ προνόμια διοικήσεως καὶ ἰδίας αὐτῶν δικαστικῆς δικαιοδοσίας. Οἱ Πισαῖοι συνέστησαν τὴν ἐν Συρίᾳ μεγάλην ἐμπορικὴν ἑταιρίαν ἐπονομασθεῖσαν τῶν ταπεινῶν (Società degli Umili), ἥτις ἔγινε διαβόητος διὰ τὴν ἔκτασιν τοῦ ἐμπορίου της καὶ διὰ τὰ κέρδη.

Ἐν τῷ δωδεκάτῳ αἰῶνι ἐστερήθη ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ Ἑλλὰς τὸ ὁποῖον εἶχον μονοπώλιον τῆς μετάξης καὶ τῶν μεταξωτῶν. Ὅλη ἡ Εὐρώπη ἐλάμβανεν αὐτὰ ἀπὸ τῶν τόπων τούτων, καὶ ἀπὸ δύω κατ' ἐξοχὴν πόλεις τῆς Σαρακηνῆς Ἱσπανίας, ἀπὸ τῆς Λισσαβώνης καὶ Ἀλμερίας. Κατὰ τὰ 1146 ὁ Ῥογῆρος Γουϊσκάρδος Νόρμαννος, βασιλεὺς τῆς Σικελίας, ἐπελθὼν κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ λεηλατήσας τὰς Πάτρας, τὴν Κόρινθον, τὰς Ἀθήνας καὶ Θήβας, ἠχμαλώτισε πλῆθος μεταξουργῶν καὶ ὑφαντῶν Ἑλλήνων, καὶ συνέστησε δι' αὐτῶν ἐν Παλέρμῳ τὰ πρῶτα μεταξουργεῖα τῆς Ἰταλίας. Περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἐλεηλάτησαν καὶ οἱ Γενουῖται δύω πόλεις τῆς Ἱσπανίας, καὶ μετέφερον ἀπ' αὐτῶν τοὺς μεταξουργοὺς εἰς τὴν Γένουαν. Μετ' ὀλίγα ἔτη ἀπὸ τῶν πράξεων τούτων ἡ μεταξαποιία εἰσήγετο καθ' ὅλην τὴν Ἰταλίαν διὰ διοικητικῶν μέτρων καὶ προνομίων.

Ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ οἱ ἄλλοι τόποι τῆς αὐτοκρατορίας κατεστάθησαν ἤδη χρησιμώτατοι σταθμοὶ τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ τὸ ἐμπόριον τῶν Βυζαντινῶν ἐξέπιπτε καὶ τελευταῖον ἐμηδενίσθη. Ἡ αὐτοκρατορία ὤφειλεν ἤδη νὰ ἐνεργῇ πρὸ πάντων πρὸς

διάσωσιν αὐτῆς, ἀφ' οὗ ἐκυκλώθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, οἵτινες ἀπὸ τοῦ πρώτου σταυροφορικοῦ πολέμου ἐμελέτησαν νὰ κυριεύσωσι τὴν Κωνσταντινούπολιν, μισοῦντες τοὺς Βυζαντινοὺς διὰ τὰς διαιρέσεις τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ῥώμης. Οἱ ναυτικοὶ καὶ ἐμπορικοὶ λαοί, καὶ μάλιστα οἱ Ἐνετοὶ καὶ οἱ Γενουῖται, πλήρεις ἐμπορικοῦ πνεύματος καὶ μεγάλων ἐπιθυμιῶν χρηματικοῦ κέρδους, δὲν ἐπηρεάζοντο κατ' οὐδὲν ἀπὸ τὰς ἐκκλησιαστικὰς διχονοίας εἰς τὰς σχέσεις αὐτῶν μετὰ τῶν Βυζαντινῶν, καθὼς δὲν ἐπηρεάζοντο ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τὰς ἀπαγορεύσεις εἰς τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις αὐτῶν μετὰ τῶν Σαρακηνῶν καὶ Τούρκων, μεθ' ὧν συνωμολόγησαν πλείστας συνθήκας. Ἀλλὰ δριμυτάτη καὶ μανιώδης ἐμπορικὴ ἀντιζηλία κατεῖχε τοὺς δύω τούτους Ἰταλικοὺς λαούς, τὸ δὲ μῆλον τῆς σφοδρᾶς ἔριδος αὐτῶν ἦτο τὸ ἐμπόριον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Πόντου καὶ τῆς Ἀσίας.

Ἡ Ἐνετία, ὡς προείπομεν, ἀπελάμβανεν ἐξαίρετα προνόμια εἰς τοὺς λιμένας καὶ εἰς τοὺς τόπους τῆς αὐτοκρατορίας, ἐκ διαφόρων ὅμως αἰτιῶν ἐψυχραίνετο ἡ φιλία τῶν δύω τούτων παλαιῶν συμμάχων, οἱ δὲ Γενουῖται ἄγρυπνοι εἰργάζοντο εἰς τὸ νὰ ἐξασθενίσωσιν αὐτήν, ζητοῦντες ἐν Κωνσταντινουπόλει νὰ λάβωσι τὰς σχέσεις ἐκείνας, τὰς ὁποίας ἡ φιλία καὶ ἡ ἐπιῤῥοὴ τῆς Ἐνετίας ἐμπόδιζε. Συμβάσης δὲ ῥήξεως τῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τῶν Νορμάννων τῆς Σικελίας καὶ κατὰ τῆς Ἐνετίας, προσέφερον οἱ Γενουῖται ἀξιολόγους ἐκδουλεύσεις πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν, καὶ ἀντ' αὐτῶν ὁ αὐτοκράτωρ Ἐμμανουὴλ Κομνηνὸς παρεχώ-

ρησεν εἰς τοὺς Γενουίτας, διὰ συνθήκης, νὰ συστήσωσιν ἐμπορικὸν κατάστημα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπολαμβάνοντες ὅσα εἶχον οἱ Ἐνετοὶ καὶ οἱ Πισαῖοι προνόμια. Ἀλλ' οἱ φθονήσαντες καὶ δυσαρεστηθέντες κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας Ἐνετοί, ἡνωμένοι μετὰ τῶν Γάλλων σταυροφόρων κατὰ τὸν τέταρτον σταυροφορικὸν πόλεμον, ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὰ 1204, ὅτε ὁ Βαλδουῖνος, Κόμης τῆς Φλάνδρας, ἐξελέχθη ὑπὸ τῶν σταυροφόρων ὡς αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ Πελοπόννησος, ἡ ἐκτὸς αὐτῆς Ἑλλὰς καὶ αἱ νῆσοι κατεκερματίσθησαν εἰς μικρὰ κράτη, εἰς κομητείας, εἰς βαρωνείας κλπ. Οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἐσώθησαν εἰς τὴν Κολχίδα καὶ εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, καὶ ἐνήργουν δραστηρίως πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἀνέκτησε τῷ ὄντι αὐτὴν μετὰ 57 ἔτη ἀπὸ τῆς ἁλώσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν σταυροφόρων. Ἀλλ' ἡ Πελοπόννησος, ἡ Κρήτη, ἡ Κύπρος, αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου, αἱ Ἀθῆναι, ἡ Εὔβοια, ἡ Θεσσαλονίκη καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐν γένει κατείχοντο ὑπὸ πολλῶν Φεουδαταρίων ἀρχόντων, Ἰταλῶν, Γάλλων, Καταλάνων, καταστρεψάντων τοὺς τόπους καὶ τὴν ἐθνικὴν ἕνωσιν αὐτῶν καὶ τῶν λαῶν διὰ τῆς φεουδαλικῆς διοικήσεως τὴν ὁποίαν εἰσήγαγον. Ἡ Ἐνετία κατέλαβεν ὕστερον σταθερῶς τὴν Πελοπόννησον, τὴν Κρήτην, παράλια τινα τῆς Ἠπείρου, τὴν Κέρκυραν καὶ ἄλλας νήσους. Ἄλλοι κατέλαβον ἄλλους τόπους τῆς αὐτοκρατορίας, ἥτις περιωρίζετο πλέον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καί τινα στενόχωρα πέριξ αὐτῆς.

Οἱ Γενουῖται, τῶν ὁποίων τὸ ἐμπόριον κατέπεσε

κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐξουσίας τῶν Φράγκων ἐν Κωνσταντινουπόλει, συνέδραμον τοὺς Βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας εἰς τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ διὰ τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς τὸν Γαλατᾶν, καὶ ὅσα ἀπήτησαν προνόμια, ἐξ ὧν ἦτο καὶ ἡ ἐξαίρεσις τῶν Γενουϊτῶν ἀπὸ τὴν δικαστικὴν δικαιοδοσίαν τῶν Βυζαντινῶν διά τε τὰς ποινικὰς καὶ τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις. Τὸ δικαίωμα τοῦτο ἔλαβον καὶ οἱ Ἐνετοὶ καὶ οἱ Πισαῖοι. Καὶ οἱ μὲν Γενουῖται ἐδικάζοντο ἀπὸ τὸν ποτεστὰ, ἤτοι τὸν διοικητὴν τῆς ἀποικίας αὐτῶν εἰς τὸν Γαλατᾶν, οἱ δὲ Ἐνετοὶ ἀπὸ τὸν σταθερῶς διαμένοντα ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν αὐτῶν λεγόμενον Βάϋλον· οἱ δὲ Πισαῖοι ἀπὸ τὸν σταθερῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμένοντα ἔφορον τοῦ ἐμπορίου αὐτῶν, λεγόμενον Κόνσουλον (α).

Αἱ Ἰταλικαὶ πόλεις ἐπρώτευσαν καθ' ὅλα. Αἱ διχόνοιαι καὶ αἱ διαιρέσεις τῶν λαῶν εἰς μικρὰ κράτη, καὶ ἡ κακοῦργος ἐξαχρείωσις τῶν κοινῶν ἠθῶν καὶ τῶν κρατούντων ἐπέφερον τὴν πολιτικὴν ἀσθένειαν τῆς Ἰταλίας. Ἀλλ' ἕως ὅτου ἄλλοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης προωδεύσωσιν εἰς τὴν παιδείαν καὶ εἰς τὰς τέχνας, ἐφάνη ἀκμάζουσα ἡ Ἰταλία καὶ ὑπερέχουσα.

(α) Οἱ γε μὴν κατὰ τακτοὺς χρόνους ἄρχειν ἀποστελλόμενοι τούτων ὁ μὲν ἐκ Βενετίας καλεῖται μπαΐουλος, ὁ δὲ ἐκ Πίσης κόνσουλος, ὁ ἐκ Γενούας ποτεστάτος· ἅπερ εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν μεταγόμενα τὸ μὲν τῶν ὀνομάτων καλεῖται ἐπίτροπος (Bajulo), τὸ δὲ ἔφορος (Consulus), τὸ δὲ ἐξουσιαστὴς (potestatus) Νικηφ. Γρηγ. Ῥωμ. Ἱστορ. λογ. δ'.

Ἡ μεταξουργία, ἡ χαρτοποιία καὶ ἡ ὑαλουργία ἀνεπτύχθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸ πάντων τῶν ἄλλων Χριστιανικῶν τόπων τῆς ἐκτὸς τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας Εὐρώπης. Τὰ ὑάλινα κάτοπτρα καὶ αἱ πρὸς φραγμὸν τῶν παραθύρων ὑάλιναι πλάκες κατεσκευάσθησαν κατὰ πρῶτον ἐν Ἰταλίᾳ. Πλεῖσται μεσόγειοι πόλεις αὐτῆς ἦσαν λίαν ἐμπορικαί, καὶ πρὸ πασῶν τούτων ἡ Φλωρεντία. Ὑπὲρ τὰ τριάκοντα σωματεῖα διαφόρων τεχνῶν ὑπῆρξαν ἐν αὐτῇ. Ἡ κατεργασία καὶ ἡ ὑφαντικὴ καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν ἐκ μαλλίου ὑφασμάτων ἔφερον μεγάλα κέρδη εἰς τοὺς Φλωρεντινούς. Μέγα ὑπῆρξε καὶ τὸ τραπεζιτικὸν ἐμπόριον αὐτῶν. Πλεῖσται μεγάλαι ἐμπορικαὶ ἑταιρίαι ἦσαν συστημέναι ἐν Φλωρεντίᾳ, ἔχουσαι καταστήματα καὶ γραφεῖα εἰς ὅλας τὰς μεγάλας καὶ ἐμπορικὰς πόλεις τῆς Εὐρώπης. Διεκρίθησαν δὲ καὶ κατεστάθησαν λίαν ὀνομασταὶ καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην αἱ ἑταιρίαι τῶν Μεδίκων, τῶν Στρότσι, τῶν Βάρδων καὶ τῶν Περούτσι. Ἡ Πίσα ἐξέπιπτεν ἀπὸ τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, πολλὰ παθοῦσα ὑπὸ τῶν Γενουϊτῶν. Ἀπὸ τὴν δημοκρατίαν τῆς Γένουας ἠγόρασεν ἡ Φλωρεντία τὸ Λιβόρνον, καὶ κατέστησεν αὐτὸ ἐπίνειον τοῦ ναυτικοῦ ἐμπορίου της.

Ἀλλ' ἡ ὑπερβολὴ τοῦ ἐμπορικοῦ πνεύματος ἐξησθένισε τὰ Ἰταλικὰ κράτη, διότι ἀνέπτυξε σφοδρὰν φιλοκέρδειαν, καὶ ἐμπορικὴν πολιτικήν, θηρεύουσαν τὸ χρηματικὸν συμφέρον διὰ τῆς θυσίας πολλῶν συμφερόντων τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς ἰσχύος, καὶ καθ' ὑπερβολὴν περιποιουμένην τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, καὶ παριδοῦσαν τὴν στρατιωτικὴν ἐκπαίδευσιν

καὶ ὑπηρεσίαν τῶν πολιτῶν. Ἡ χρῆσις τῶν μισθοφορικῶν στρατευμάτων κατέστρεψε καὶ τὰς ἐλευθερίας καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἰταλικῶν πόλεων (α).

Αἱ τέχναι καὶ τὸ ἐμπόριον ἀνεπτύσσοντο ἀξιολόγως καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ Εὐρώπῃ ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος. Ὁ χριστιανισμὸς εἰσήγαγε κοινωνικώτερα ἤθη, φιλανθρωπικώτερον καὶ φιλοδικαιότερον πνεῦμα. Ἐπολλαπλασιάσθησαν οἱ συνοικισμοὶ τῶν λαῶν τῆς Γερμανίας, καὶ ἁπανταχοῦ ἐκτίσθησαν καὶ ἐκτίζοντο νέαι καὶ πολλόταται πόλεις. Ἀλλ' ἡ βελτίωσις τῆς κοινωνίας καὶ τῆς καταστάσεως τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου ἀνεδεικνύετο εἰς τοὺς τόπους ὅπου κατηργεῖτο, ἢ ὅπου ἀσθενεστάτη καὶ ἀτελὴς ἦτον ἡ φεουδαλικὴ διοίκησις.

Οἱ Φεουδατάριοι ἄρχοντες, ἀφ' οὗ συνέστησαν πάμπολλα μικρὰ κράτη, ἐφεῦρον καὶ μυρίους τρόπους καταπιέσεων, ἐν σχήματι φορολογιῶν, ὡς προείπομεν, δι' ὧν ἕκαστος ἄρχων ἐδύνατο ἐκ τοῦ μικροῦ κράτους αὐτοῦ νὰ ἔχῃ ἱκανοὺς πόρους χρημάτων. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων μυρίας ἔπραττον καταχρήσεις ὡς πρὸς τὰ νομίσματα. Ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ὠνομάσθη μαῦρον νόμισμα **moneta nigra** τὸ ὑπὸ τῶν Φεουδαταρίων ἀρχόντων ἐκδοθὲν κατά τινας ἐποχάς. Θέλων δ' ἕκαστος τῶν ἀρχόντων τούτων ν' ἀπολαμβάνῃ ἀσφαλῶς τὴν ἐκ τοῦ νομίσματός του ὠφέλειαν, ἀπηγόρευε τὴν ἐν τῷ

(α) Non é dubio che l'indole mercantile dopo aver molto giovato terminò col guastare gli instituti di quelle republiche. Sclopis Stor. Legis. ital. C. V. Καὶ Machiav. ist. Fioren.

κράτει αὐτοῦ κυκλοφορίαν τῶν ξένων νομισμάτων, ἄνευ διακρίσεως τῆς γνησιότητος καὶ τῆς πραγματικῆς ἀξίας αὐτῶν. Πρὸς τούτοις ἐφεῦρον καὶ ἐκαρποῦντο οἱ Φεουδατάριοι τοὺς ἀπανθρώπους καὶ μισητοὺς σφετερισμοὺς τῆς ξένης ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῶν ναυαγίων, καὶ ἐπὶ τῆς κληρονομίας τῶν ἀλλοδαπῶν, τοὺς ὁποίους μέχρι τῆς σήμερον ἀναγκάζονται τὰ ἔθνη νὰ καταργῶσι ῥητῶς διὰ τῶν διπλωματικῶν συνθηκῶν, ὀνομάζοντα αὐτοὺς δικαιώματα ἐπὶ τῶν ναυαγίων, ἐπὶ τῶν ξένων κλ. (droits de nauffrage d'aubaine ec). Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία δὲν ἐνήργει τοιαῦτα δικαιώματα. Ἐξενίζοντο οἱ Ῥωμοῖσι αὐτοκράτορες ἀκούοντες ὅτι ἀντεποιοῦντο τινὲς δικαιώματα καταχτήσεως ἐπὶ τῶν ναυαγίων «Καὶ ὁποῖον, ἔλεγον, δικαίωμα δύναται » νὰ ἔχῃ τὸ δημόσιον ἐπὶ τοῦ ἀλλοτρίου δυστυχήματος, » ὥστε νὰ λαμβάνῃ ὠφέλειαν ἐκ τοσοῦτον ἀξιοθρηνή- » του συμβάντος;» (Cod de naufr). Τὰ λείψανα τῶν ναυαγίων ἦσαν ἰδιοκτησία τῶν κυρίων αὐτῶν. Τὸ δημόσιον δὲν ἀντεποιεῖτο οὐδὲν μέρος ἐπὶ τῆς κληρονομίας τῆς περιουσίας τῶν ξένων. Οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἀνεδέχθησαν διὰ συνθηκῶν μετὰ τῆς Γένουας καὶ μετὰ τῆς Βαρκελλώνης νὰ ἱκανοποιῶσιν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου πᾶσαν ζημίαν, τὴν ὁποίαν οἱ ναυαγοῦντες εἰς τὰ παράλια τῆς αὐτοκρατορίας Γενουῖται ἢ Καταλάνοι ὑπέφερον ἔκ τινος ἀθεμίτου κλοπῆς (α).

Ἡ ὕπαρξις, ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ πρόοδος τῶν τεχνῶν

(α) Sauli. colon. Galatà in documenti. Ὁ Κύριος Σάουλης ἀναφέρων τὴν συνθήκην ταύτην λέγει· «αὕτη εἶναι ἡ ἀρ-

καὶ τοῦ ἐμπορίου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προαχθῶσιν ἄνευ τῆς καταργήσεως τῶν πολυτρόπων ἄλλων φεουδαλικῶν καταπιέσεων τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς προσωπικῆς καὶ βιομηχανικῆς ἐλευθερίας. Ἀδύνατον ἦτο νὰ ἀναφανῇ τὸ ἐμπόριον ἄνευ τῆς ἐξαφανίσεως τῶν προσκομμάτων τῶν συγκοινωνιῶν καὶ σχέσεων, τὰ ὁποῖα παρενέβαλεν ἡ φεουδαλικὴ διοίκησις. Ἀλλὰ τὰ ἀγαθὰ μέσα τῆς κοινωνικῆς βελτιώσεως καὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου ἐπῆλθον διά τινος φεουδαλικῆς, οὕτως εἰπεῖν, ἀντιδράσεως τῶν ἀπὸ τοῦ φεουδαλισμοῦ τῶν ἀρχόντων ἀπελευθερουμένων ὑπὸ τῶν βασιλέων κοινοτήτων καὶ λαῶν (α). Ἡ Ἀγγλία ἀπὸ τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος ἀπήλαυσε τὸν λεγόμενον μέγαν χάρτην δι' οὗ ἅπασαι αἱ πόλεις, κῶμαι καὶ

» χαιοτέρα συνθήκη δι' ἧς καταργεῖται τὸ ἐπὶ τῶν ναυαγίων
» βάρβαρον δικαίωμα. Αὕτη ἀποδεικνύει ὅτι ἡ Εὐρώπη ὀφείλει
» εἰς τοὺς Γραικούς, καὶ εἰς τὰς μετ' αὐτῶν σχέσεις οὐ μόνον
» τὴν τῆς παιδείας ἐπάνοδον, ἀλλὰ καὶ τὴν τῆς πολιτικῆς εὐ-
» ταξίας εἰσαγωγήν.»

(α) Ἀπηλευθεροῦτο ἡ πόλις ἀπὸ τῆς φεουδαλικῆς ὑποταγῆς καὶ διοικήσεως, ἐξαγοράζουσα διὰ χρημάτων τὸν χάρτην αὐτῆς, δι' οὗ ἐλάμβανεν, ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἀνωτάτην κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως, τὸ δικαίωμα νὰ διοικῆται ἐσωτερικῶς ἀφ' ἑαυτῆς, νὰ τάττῃ καὶ νὰ εἰσπράττῃ τοὺς φόρους, καὶ νὰ μετέχῃ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς τὴν διαχείρισιν τῆς δικαιοσύνης. Ὅλοι οἱ χάρται τῶν κοινοτήτων ἐγγυῶντο τὴν ἀσφάλειαν τῶν ξένων ἐμπόρων, ἐξησφάλιζον τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ ἐτιμώρουν τοὺς δόλους καὶ τὰς ἀπιστίας κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἐμπορίου. Αἱ κοινότητες ὑπερέβησαν τοὺς χάρτεις καὶ κατεστάθησαν πολλάκις ἐπαναστατικαὶ καὶ πολλαὶ ἐντελῶς ἀνεξάρτητοι.

τὰ χωρία ἀπήλαυσαν τὴν ἐλευθερίαν καὶ πλείστας ἀσφαλείας καὶ δικαιώματα, καὶ ἐκηρύχθη ἡ ἀσφάλεια τῶν ξένων ἐμπόρων. Ἀλλὰ πρὸ τοῦ μεγάλου τούτου συμβάντος ὑπῆρξαν καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ τινὲς μόνον ἐλεύθεραι κοινότητες, ὁ δὲ ὀργανισμὸς τῶν τεχνῶν καὶ αἱ ἀρχαὶ καὶ τὰ συστήματα τοῦ ἐμπορίου ἦσαν ἐν Ἀγγλίᾳ ὡς εἰς τὴν ἄλλην Εὐρώπην, εἰς ἣν ἤρξατο καὶ ἡ τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου πρόοδος.

Αἱ τέχναι συνεστήθησαν ἁπανταχοῦ εἰς σωματεῖα προνομιοῦχα, ἔχοντα ἕκαστον τὸ μονοπώλιον τῆς τέχνης του. Τὰ σωματεῖα ταῦτα κατεστάθησαν εἴς τινας τόπους, ὡς εἰς τὴν Φλωρεντίαν, (le arti) στασιαστικὰ καὶ ἀναρχικά. Αἱ δὲ ἀπελεύθεραι κοινότητες ἐσκόπουν, κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν Γερμανίαν, διὰ ποίων μέσων νὰ εὐπορήσωσι καὶ νὰ κατασταθῶσιν ἰσχυραὶ ἀπέναντι πάσης ἐξουσίας. Ἐν δὲ τῇ θαλάσσῃ δὲν ἐξέλιπον αἱ ἄδικοι ἁρπαγαὶ τῆς ξένης ἰδιοκτησίας, καὶ κατὰ τὰ ἐθνικὰ ἔθιμα τῶν χρόνων ἐκείνων ἐλήφθησαν δύω μέτρα πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς παρ' ἀλλοδαπῶν προσγινομένης ἀδίκου προσβολῆς καὶ ζημίας. Α'.) Ἐὰν ἡ κυβέρνησις τοῦ ἀδικήσαντος δὲν ἔφερε τὴν θεραπείαν τῆς ζημίας, ἡ κυβέρνησις τοῦ παθόντος αὐτὴν ἔδιδεν εἰς αὐτὸν τὸ δικαίωμα νὰ κατάσχῃ διὰ τῆς βίας τὴν ἰδιοκτησίαν παντὸς ὁμογενοῦς τοῦ ἀδικήσαντος μέχρι τῆς ἐπανορθώσεως τῆς ζημίας. Β'.) Ἐγίνετο καὶ ἡ κατάσχεσις τῆς ἐπὶ τοῦ τόπου εὑρισκομένης περιουσίας τῶν ὁμογενῶν τοῦ ἀδικήσαντος πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς ζημίας τοῦ παθόντος. (Hallam. chap. IV.) Διὰ τοιούτων μέσων καὶ τρόπων ἐπανήρχοντο αἱ τέχναι καὶ τὸ ἐμπόριον εἰς τὴν Εὐρώπην.

Αἱ πόλεις τῆς Φλάνδρας, καὶ μάλιστα ἡ Βρυγία (Bruges) καὶ ἡ Γάνδ, προεξάρχουσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας τῶν ἐκ μαλλίου ὑφασμάτων καὶ μάλιστα τῶν τσοχῶν. Ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος ἤκμαζε τὸ ἐμπόριον τῶν ὑφασμάτων τῶν πόλεων τούτων. Ἡ Βρυγία κατεστάθη ἡ κοινὴ ἀγορὰ ὅλων τῶν μετερχομένων τὸ ἐμπόριον πόλεων. Δεκαεπτὰ διάφορα ἔθνη εἶχον ἐμπορικὰ γραφεῖα καὶ καταστήματα ἐν τῇ πόλει ταύτῃ (α). Ἀπὸ τῶν πόλεων τῆς Φλάνδρας διεδόθη ἡ τέχνη τῆς κατασκευῆς τῶν ὑφασμάτων τούτων εἰς τὰς πλησίον πόλεις τῆς Γαλλίας, καὶ τῶν λεγομένων Κάτω Χωρῶν, (Pays-bas). Ἡ Ἀγγλία παρῆγεν ἀρίστης ποιότητος μαλλία, ὑπερτέρας τῆς ποιότητος τῶν Ἱσπανικῶν μαλλίων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καὶ τὰ ἀγγλικὰ μαλλία μετεφέροντο εἰς τὴν Φλάνδραν. Περὶ τὸ μέσον ὅμως τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος μετέβησαν τινὲς τῶν Φιαμίγγων ὑφαντῶν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ἐπεχείρησαν τὴν κατασκευὴν τῶν μαλλίνων ὑφασμάτων εἰς ἓν χωρίον (Wersted) τῆς Κομητείας Νορφόλκης. Τὸ Ἀγγλικὸν Κοινοβούλιον προστατεῦον τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης ταύτης, ἀπηγόρευσε κατὰ τὰ 1261 τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ξένων μαλλίνων ὑφασμάτων, καὶ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν ἀγγλικῶν μαλλίων (β), ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι νόμοι δὲν διετηροῦντο ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐπὶ τοῦ βασιλέως αὐτῆς Ἐδουάρδου Α'. καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας

(α) Meyer, annali Flandrici in Hallam. Τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνβέρσας ἐμεγαλύνθη κατὰ τὸν ις'. αἰῶνα.

(β) Macpherson annals of Com. in Hallam.

τοῦ υἱοῦ του, ἡ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Φλάνδρας ἐμπορικὴ ἀντιζηλία προεκάλεσε ποτὲ μὲν τὴν ἀποπομπὴν τῶν Φιαμίγγων ὑφαντῶν ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας, ποτὲ δὲ τὴν ἀνάκλησιν αὐτῶν, καὶ ὑπηγόρευσε διάφορα μέτρα ἀπαγορεύσεων καὶ ποινῶν ἐπὶ τοῦ ἐμπορίου τῆς ἐξαγωγῆς τῶν μαλλίων τῆς Ἀγγλίας, καὶ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ὑφασμάτων τῆς Φλάνδρας. Ὁ Ἐδουάρδος Γ΄. τὸν ὁποῖον οἱ Ἄγγλοι ὠνόμασαν πατέρα τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου, προσεκάλεσε τοὺς Φιαμίγγους ὑφαντὰς κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα, περιεποιήθη αὐτούς, καὶ ἔκτοτε προώδευσεν ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ κατασκευὴ τῶν τσοχῶν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἤρξατο ἡ σημαντικὴ ἐξαγωγὴ τῶν χειροτεχνημάτων τούτων τῆς Ἀγγλίας.

Τὸ ἐμπόριον τῆς Γερμανίας ἀνεπτύχθη μεγάλως καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Οἱ αὐτοκράτορες τῆς Γερμανίας ἐχορήγουν πᾶσαν βοήθειαν εἰς τοὺς πιστοὺς ὑπηκόους αὐτῶν, καὶ ἐλευθερίας εἰς τὰς πόλεις. Ἡ μεγάλη καὶ διαβόητος γενομένη ἐμπορικὴ ὁμοσπονδία τῶν ὀνομασθεισῶν Ἀνσεατικῶν πόλεων, προπαρεσκευάσθη ὑπὸ ἄλλων μικροτέρων ὁμοσπονδιῶν τοῦ αὐτοῦ εἴδους. Αἱ ἐπὶ τοῦ Ῥήνου πόλεις, καὶ μάλιστα ἡ Κολωνία, ἔλαβον ἀπὸ τοῦ ἐννάτου αἰῶνος ἀφορμὰς ἐπικερδοῦς ἐμπορίου μετὰ τῶν Νορμάννων, οἵτινες διὰ τοῦ Ῥήνου εἰσέβαλον, καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ Κολωνία κατεστάθη ἡ πρωτεύουσα τοῦ συνδέσμου ἢ τῆς ὁμοσπονδίας τῶν ἐπὶ τοῦ Ῥήνου πόλεων, ἥτις ὠνομάσθη ἡ Ἀνατολικὴ Ἄνσα (α). Ἡ Κολωνία

(α) Malte Brun Lib. 66. Οἱ κάτοικοι καὶ οἱ ἔμποροι τῶν

εἶχε τοιαύτην ἐμπορικὴν ἐνέργειαν, ὥστε συνέστησε καὶ ἐν Λονδίνῳ ἀξιόλογον ἐμπορικὸν κατάστημα ἐν τῷ ἑνδεκάτῳ αἰῶνι. Ἡ Βρουνσβὶκ καὶ ἡ Μαγδεβοὺρ ἦσαν τὰ κέντρα ἄλλης τινος ὁμοσπονδίας πόλεων. Ἡ Λουβὲκ, ἀνεγερθεῖσα κατὰ τὸ 1140 ὑπὸ τοῦ κόμητος τοῦ Χόλστεϊν ἐπὶ τῆς Βαλτικῆς, ὠργάνισε κατὰ τὸ 1860 τὴν ἐμπορικὴν ὁμοσπονδίαν τῶν Βανδαλικῶν ὀνομασθεισῶν πόλεων, κειμένων μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ὄδερ καὶ Ἔλβας, ἐπὶ τῆς χώρας ἥτις ἐκαλεῖτο Βανδαλία. Αἱ πόλεις αὗται ὑπέκυψαν εἰς τὴν Δανίαν, καὶ ἡ Λουβὲκ κατερειπωθεῖσα ἐκ τοῦ πολέμου, ἀνηγέρθη κατὰ τὰ 1209 ὑπὸ τοῦ Βαλδεμὰρ Β΄. βασιλέως τῆς Δανίας. Ἡ Βρέμη ἀπήλαυσε προνόμια ἐμπορίου ἐν τῇ Νορβηγίᾳ ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος, καὶ συνέστησε τὴν ἀποικίαν τῆς Ῥήγας ἐν τῇ Λιβονίᾳ, ἐκτείνασα τὸ ἐμπόριόν της πρὸς τοὺς ἀρκτικωτέρους τόπους. Εἰς τὴν Βρέμην ἀποδίδουσι πολλοὶ τῶν ἱστορικῶν τὴν πρώτην ἰδέαν καὶ τὸ πρῶτον σχέδιον τοῦ σχηματισμοῦ τῆς μεγάλης Ἄνσας. Δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὴ ἡ ἐποχὴ τῆς πρώτης συστάσεως αὐτῆς τῆς μιᾶς καὶ μεγάλης ἐμπορικῆς καὶ πολιτικῆς ὁμοσπονδίας τῶν Ἀνσεατικῶν πόλεων, ἀλλὰ κατὰ τὴν γνώμην εὐϋπολήπτων συγγραφέων, τοῦ Στρυβίου καὶ ἄλλων, φαίνεται ὅτι ἔγινεν ἐν τῷ διαστήματι τῶν 1250 ἕως τῶν 1273. Ἡ πρώτη ὅμως γενικὴ καὶ ἐπίσημος συνέλευσις τῶν πόλεων τούτων συνεκαλέσθη κατὰ τὰ 1312.

Πολυάριθμοι ἐγένοντο αἱ Ἀνσεατικαὶ πόλεις, διαφό-

πόλεων τῆς ὁμοσπονδίας ταύτης ὠνομάζοντο Ὀστερλίγγοι, ἤτοι ἀνατολικοί.

ρους ἔχουσαι πρὸς ἀλλήλας βαθμοὺς πρωτείων καὶ πολιτικῆς ἱεραρχίας. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ηὔξανε καὶ ἠλαττοῦτο κατὰ διαφόρους ἐποχάς, διότι πότε προσετίθεντο τινὲς καὶ πότε ἄλλαι ἀπεχωρίζοντο ἢ ἑκουσίως ἢ κατ' ἀπόφασιν τῆς ὁμοσπονδίας. Διῃροῦντο δὲ εἰς πόλεις ἐχούσας καὶ εἰς μὴ ἐχούσας ψῆφον εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς ὁμοσπονδίας, καὶ αἱ ψῆφον ἔχουσαι ἔφθασαν μέχρι τῶν ἑβδομήκοντα καὶ ὀγδοήκοντα. Διῃροῦντο δὲ εἰς τέσσαρα τμήματα. Ἡ Λουβὲκ ἦτον μητρόπολις ὅλων, ἔχουσα τὴν γενικὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων τῆς ὁμοσπονδίας, καὶ ἡ πρωτεύουσα τοῦ τμήματος τῶν Βανδαλικῶν λεγομένων πόλεων, ἐν αἷς ἡ Κενισβέργη καὶ ἡ ἐπὶ τῆς νήσου Γοτλὰνδ Οὐϊσβή. Ἡ Κολωνία ἦτον ἡ πρωτεύουσα πλείστων Ἀνσεατικῶν πόλεων τῆς Βεστφαλίας καὶ Ὁλλανδίας, καὶ ἐτιμᾶτο ὡς δευτέρα μητρόπολις ὅλων τῶν Ἀνσεατικῶν πόλεων. Ἕνεκα τῶν ὠφελειῶν, τὰς ὁποίας παρεῖχεν εἰς τὸ ἐμπόριον ὁ Ἀνσεατικὸς σύνδεσμος, ἐζήτησαν καὶ προσετέθησαν διά τινα καιρὸν εἰς αὐτὸν ἡ Ἀνβέρσα, τὸ Ἀμστελόδαμον καὶ πολλαὶ πόλεις τῆς Ὁλλανδίας. Τὸ Βορδὼ, Καλὲ, Ῥουὲν, καὶ ἄλλαι πόλεις τῆς Γαλλίας. Τὸ Κάδιξ καὶ ἡ Λισσαβῶνα, τὸ Λονδῖνον καὶ ἡ Νεάπολις.

Αἱ Ἀνσεατικαὶ πόλεις συνέστησαν τέσσαρα πρώτιστα ἐμπορικὰ γραφεῖα ἐν τῇ Εὐρώπῃ, τὸ ἐν Νοβογορόδῃ διὰ τὸ ἐμπόριον τῆς Ῥωσσίας, τὸ ἐν Λονδίνῳ, τὸ ἐν τῇ Βέρξεν, διὰ τὸ ἐμπόριον τῆς Νορβηγίας, καὶ τὸ ἐν Βρυγίᾳ ἢ Ἀνβέρσῃ. Εἶχε δὲ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις πολλὰ ὑποκείμενα εἰς τὰ κορυφαῖα ἐμπορικὰ γραφεῖα. Τὸ ἐμπόριον τῶν παρωκεανίων τόπων τῆς Εὐρώπης ἦτον ὅλον σχεδὸν εἰς χεῖρας τῶν Ἀνσεατῶν, ἀλλὰ τὰ τῆς Α-

νατολῆς προϊόντα ἐφέροντο εἰς τὴν Βρυγίαν, Ἀνβέρσαν, καὶ εἰς τὸ Λονδῖνον, ὑπὸ τῶν Γενουϊτῶν καὶ Ἐνετῶν, καὶ ἀπὸ τῶν πόλεων τούτων ἐλάμβανον αὐτὰ οἱ Ἀνσεάται (α).

Αἱ Ἀνσεατικαὶ πόλεις εἰσήγαγον καὶ συνέστησαν κατὰ πρῶτον τὰ κοινὰ ταχυδρομεῖα, ἐν ᾧ δὲν ὑπῆρχον εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην (β), καὶ τὰς πρώτας ὀνομασθείσας ἐμπορικὰς Βόρσας. Εἰσήγαγον πολλοὺς καὶ χρησιμωτάτους κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους κανονισμοὺς τοῦ ναυτικοῦ ἐμπορίου, καί τινας δημοκρατικὰς ἀρχὰς διοικήσεως τῶν πληρωμάτων τῶν πλοίων. Κατεδίωξαν αὐστηρῶς τὴν πειρατείαν, ἀπαγορεύσασαι ἐπὶ βαρυτάτῃ ποινῇ τὴν πώλησιν τροφίμων καὶ ἄλλων ἀναγκαίων πραγμάτων εἰς τοὺς πειρατὰς, καὶ πᾶσαν ἀγορὰν πραγμάτων παρ' αὐτῶν πωλουμένων. Κατεδίωξαν τὴν κιβδηλείαν τῶν νομισμάτων καὶ τὰς χρεωκοπίας. Οὐδεμία πόλις Ἀνσεατικὴ ἐδύνατο νὰ χορηγήσῃ ἄσυλον κατὰ τῆς καταδιώξεως τῶν πτωχευσάντων καὶ χρεωκόπων. Εἰσήγαγον δὲ οἱ Ἀνσεάται πᾶσαν δυνατὴν ἀκρίβειαν περὶ τὴν διαχείρισιν καὶ ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης, καὶ διὰ πολλῶν κανονισμῶν διεύθυνον τὰ συμφέροντα τοῦ ἐμπορίου αὐτῶν. Ἀπηγόρευσαν δὲ ἐπὶ ποινῇ τὴν πώλησιν τῶν διεφθαρμένων καὶ ἀχρείας ποιότητος οἴνων καὶ ἄλλων πραγμάτων.

Ἀλλὰ οἱ Ἀνσεάται ὑπῆρξαν οἱ ἔμποροι φεουδατάριοι. Διὰ τῶν προνομίων τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον, καὶ διὰ πολέμων, χρείας τυχούσης, ὑπεστήριζον ἐν ταῖς ξέναις

(α) Hallam chap. IX.
(β) Rerum Hanseat· Verdenhagen.

χώραις· διὰ τῶν ἐξαιρετικῶν ὑπὲρ τοῦ ἐμπορίου αὐτῶν καὶ κατὰ τοῦ ἐμπορίου τῶν ἄλλων διατάξεων· διὰ τῶν μονοπωλίων κατ' ἐξοχὴν τῶν σιτηρῶν· διὰ τῆς ἀντιποιήσεως τοῦ δικαιώματος τῆς κυριότητος αὐτῶν ἐν ἁπάσῃ τῇ Βαλτικῇ θαλάσσῃ, ἐν ᾗ ἐπέτρεπον ἢ ἀπηγόρευον ὡς ἄλλοι ἰδιοκτῆται αὐτῆς τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον ἄλλων ἐθνῶν· δι' αὐτῶν καὶ δι' ἄλλων τοῦ αὐτοῦ εἴδους πράξεων οἰκειοποιούμενοι ἁπάσας σχεδὸν τὰς ἐμπορικὰς ὠφελείας τῆς ἀρκτῴας καὶ τῆς παρωκεανείου Εὐρώπης, κατεπίεζον τὸ ἐμπόριον τῶν ἄλλων ἐθνῶν καὶ προσέβαλλον τὰ δικαιώματα αὐτῶν ἐπὶ τοῦ γενικοῦ ἐμπορίου. Ἐν Λονδίνῳ ἀπήλαυσαν τοιαῦτα ἐμπορικὰ προνόμια, καὶ πρὸς τούτοις ἰδίαν αὐτῶν δικαστικὴν δικαιοδοσίαν, ὥστε οἱ Ἄγγλοι ἔμποροι πολλάκις δυσανασχετήσαντες κατ' αὐτῶν, καὶ ἐστασίασαν καὶ ἀπήτησαν τὴν κατάργησιν τῶν προνομίων τούτων, ἥτις μόλις ἐγένετο κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐμπορικῶν ἀρχῶν τῶν Ἀνσεατῶν ἐπήγασαν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος πλεῖσται καὶ λίαν προστατευτικαὶ τοῦ ἐμπορίου διατάξεις. Ἀπηγόρευσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ Ἀνσεάται τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου πρὸς ἀγορὰν ξένων χειροτεχνημάτων· ἀπηγόρευσαν τὴν ἐπὶ ναύλῳ χρῆσιν μὴ Ἀνσεατικῶν πλοίων· ἀπηγόρευσαν εἰς τοὺς ξένους νὰ ἀγοράζωσιν ἢ νὰ κατασκευάζωσι πλοῖα εἰς τοὺς Ἀνσεατικοὺς λιμένας· ἀπηγόρευσαν εἰς τοὺς ξένους νὰ διαμένωσιν ὑπὲρ τοὺς τρεῖς μῆνας εἰς τὴν χώραν αὐτῶν καὶ ἐθεώρουν ἄκυρα τὰ μεταξὺ δύω ξένων συμβόλαια. Ἔθεσαν ἐκτὸς τοῦ ἐμπορίου πάντα πλοίαρχον ὅστις ἐλάμβανε φορτίον σί-

του ἀπὸ μὴ Ἀνσεατικὸν λιμένα, διατάξαντες νὰ μὴ γί νεται δεκτὸς ὁ τοιοῦτος πλοίαρχος εἰς τοὺς Ἀνσεατικοὺς λιμένας, καὶ νὰ μὴ ναυλοῦσι ποτὲ οἱ Ἀνσεᾶται τὸ πλοῖον του. Ἀφ' οὗ δὲ αἱ Ὀλλανδικαὶ πόλεις ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὸν Ἀνσεατικὸν σύνδεσμον, οἱ Ἀνσεᾶται διέταξαν τὴν δήμευσιν παντὸς Ὀλλανδικοῦ πλοίου, ἐν τῇ Βαλτικῇ εὑρεθέντος. Καὶ ἄλλας ὁμοίας διατάξεις ἐξέδωσαν. Ἀντὶ πολλῶν προνομίων παρεχώρησαν οἱ Ἀνσεᾶται εἰς τοὺς Ἄγγλους τὴν ἐν τῇ Βαλτικῇ ναυτιλίαν.

Τὸ τραπεζιτικὸν λεγόμενον ἐμπόριον, καὶ ἡ τῶν συναλλαγματικῶν χρῆσις ἀνεπτύχθη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν κυρίως ἀπὸ τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος.

Δὲν ἦτον ἄγνωστον εἰς τὴν Εὐρώπην τὸ ἐπάγγελμα καὶ ἔργον τῶν ἰδιωτικῶν δανειστικῶν τραπεζῶν, διότι ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν οἱ ἀργυραμοιβοὶ ἢ οἱ ἀργυροπράται, καὶ οἱ μεταβαίνοντες ἔκπαλαι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν Ἐνετοὶ καὶ ἄλλοι Ἰταλοὶ ἐγνώρισαν ἐκ τοῦ πλησίον τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ χρηματιστικοῦ ἐμπορίου. Ἀλλ' εἰς τὴν ἐκτὸς τῆς αὐτοκρατορίας Εὐρώπην οἱ τόκοι κατεδικάσθησαν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς Δύσεως ὡς ἀθέμιτοι, καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν χριστιανῶν ἀπεῖχον ἀπὸ τὸ δανειστικὸν ἐμπόριον. Οἱ Ἑβραῖοι ἐπιτηδειότατοι πάντοτε ὑπάρξαντες κατὰ τὸ ἐμπόριον τοῦτο, ἐνήργησαν αὐτὸ ἐν ἁπάσῃ σχεδὸν τῇ Εὐρώπῃ, ἀπολαύσαντες μέγιστα κέρδη καὶ πλοῦτον, δι' ὃν ὑπέπεσαν εἰς τὰς ἀδίκους ἐξορίας καὶ δημεύσεις τῆς περιουσίας των κατὰ τὸν δέκατον καὶ ἑνδέκατον αἰῶνα. Οἱ Ἑβραῖοι κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην μετεχειρίσθησαν ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος, καὶ πρότερον κατὰ

τινας συγγραφεῖς, τὸ μέσον τῆς μεταφορᾶς τῶν χρημάτων αὐτῶν ἀπὸ τόπον εἰς τόπον δι' ἐγγράφων ἐντολῶν πληρωμῆς, ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα γραμμάτια τῶν Ἑβραίων δὲν ἐκυκλοφόρουν εἰς τὸ ἐμπόριον ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ ἐκδόντος καὶ τοῦ μέλλοντος νὰ πληρώσῃ αὐτὰ, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν, καταδιωκομένων τῶν Ἑβραίων καὶ τῆς περιουσίας των, νὰ φανερωθῇ εἰς τὸ κοινὸν ἡ περιουσία αὐτῶν διὰ τῶν τοιούτων γραμματίων. (α) Δὲν ἦτο πρὸς τούτοις εἰσηγμένος εἰσέτι ὁ τρόπος τῆς μεταβιβάσεώς τῶν γραμματίων καὶ συναλλαγματικῶν διὰ τῆς ὀπισθογραφήσεως. Ἀλλ' ὁ Ἑβραϊκὸς οὗτος τρόπος τῆς μεταβιβάσεως τῶν χρημάτων, δὲν ἐφευρέθη ὑπὸ τῶν Ἑβραίων, διότι, ὡς ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ εἴπομεν, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μετεχειρίσθησαν αὐτὸν, καὶ τὰς λεγομένας τρίτας ἐγγυήσεις (aval) τῆς πληρωμῆς τῶν συναλλαγματικῶν, ὡς φαίνεται εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεφέραμεν ἐν Κεφ. Β'. Κ. Γ'. παράδειγμα τῆς ἐκδόσεως τῆς συναλλαγματικῆς τοῦ Σωπαίου, καὶ τῆς τρίτης ἐγγυήσεως διὰ τὴν πληρωμὴν αὐτῆς τοῦ τραπεζίτου Πασίωνος. Μετὰ τοὺς Ἕλληνας μετεχειρίσθησαν τὸ μέσον τοῦτο οἱ Ῥωμαῖοι, ὡς εἴπομεν. Δὲν ὑπῆρξαν λοιπὸν οἱ Ἑβραῖοι εὑρεταὶ τῆς συναλλαγματικῆς, ἐπειδὴ ὅμως μετεχειρίσθησαν ἐν ἐκτάσει καὶ διὰ πολ-

(α) Dupuy de la Serra traité de l'art des lettres de change, καὶ ὁ Blanqui hist. d'econom. polit. Ὁ Σέῤῥας καὶ ἄλλοι θεωροῦσιν ὅτι οἱ ἐξωσθέντες ἀπὸ τῆς Φλωρεντίας Γουέλφοι, καὶ ὕστερον οἱ Γιβελῖνοι, μετεχειρίσθησαν τὰς συναλλαγματικὰς κατὰ πρῶτον, καὶ ἐπενόησαν τὴν ἐκ τῆς μὴ ἀποδοχῆς αὐτῶν ἀποζημίωσιν, ἢ τὸν λογαριασμὸν τῆς ἐπιστροφῆς.

λοὺς χρόνους τὸν εἰρημένον τρόπον τῆς μεταβιβάσεως χρημάτων ἀπὸ τόπον εἰς τόπον, ἔγιναν βεβαίως οἱ αἴτιοι τῆς νέας εἰσαγωγῆς τοῦ τρόπου τούτου εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἀφ' οὗ δὲ οἱ Ἑβραῖοι κατεδιώχθησαν, ἀνεφάνη ἡ ἀνάγκη ἄλλων δανειστῶν, καὶ συνεστήθη ἀπὸ τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος ἡ μεγάλη καὶ γενικὴ ἐμπορικὴ καὶ τραπεζιτικὴ ἑταιρία τῶν Ἰταλῶν, ἡ ὀνομασθεῖσα τῶν Λομβαρδῶν, εἰς ἣν μετεῖχον καὶ οἱ Γάλλοι Καουρσῖνοι (α), ἥτις ἀνεδέχθη τὴν διὰ συναλλαγματικῶν μεταφορὰν χρημάτων, ἔδιδε μεγάλα δάνεια, καὶ λαβοῦσα εἰδικὰ προνόμια εἰς τὰς μεγάλας πόλεις τῆς Εὐρώπης, συνέστησεν εἰς αὐτὰς ἐμπορικὰ καὶ τραπεζιτικὰ γραφεῖα ἐνεργητικώτατα. Ἐν Λονδίνῳ, ἐν Παρισίοις, ἐν Ἀμστελοδάμῳ καὶ ἀλλαχοῦ αἱ καλούμεναι ὁδοὶ τῶν Λομβαρδῶν δεικνύουσιν εἰσέτι τὰς θέσεις, ὅπου ὑπῆρχον τὰ γραφεῖα καὶ αἱ κατοικίαι αὐτῶν. Αἱ στηριζόμεναι εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πίστιν ἐμπορικαὶ ἐργασίαι ἀνεφάνησαν ἰδίως ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς ἑταιρίας ταύτης καὶ διὰ τῶν πράξεων αὐτῆς. Διὰ τῶν συνθηκῶν, τὰς ὁποίας ἡ ἑταιρία αὕτη συνωμολόγει μετὰ διαφόρων κυβερνήσεων, κατηργήθησαν ὑπὲρ τῶν Ἰταλῶν ἐμπόρων τὰ φεουδαλικὰ δικαιώματα ἐπὶ τῆς περιουσίας τῶν ξένων, ἐπὶ τῶν ναυαγίων, καὶ ἄλλα τοιαῦτα (β).

Τρία εἴδη πιστωτικῶν γραμματίων ὑπῆρξαν ἐν χρήσει.

(α) Κάτοικοι τῆς πόλεως Cahors en Guercy.

(β) Sclopis hist. della legisl. ital C. V.

Αἱ γενικαὶ ἐντολαὶ πιστώσεως, αἱ μὴ ἀπευθυνόμεναι εἰς οὐδὲν ῥητὸν πρόσωπον, ἀλλ' εἰς ἅπαντα ἐν γένει κεφαλαιοῦχον θέλοντα νὰ παρέξῃ πίστιν εἰς τὸν ἐκδότην τῆς πιστωτικῆς ἐντολῆς. Ἡ χρῆσις τῶν τοιούτων ἐντολῶν, ἀτελῆ ἐχουσῶν τὸν χαρακτῆρα τῶν τραπεζιτικῶν γραμματίων τῶν νεωτέρων χρόνων, ἦτο συνηθεστέρα εἰς τὴν Ἀνατολήν (α).

Αἱ εἰς ῥητὸν πρόσωπον ἀπευθυνόμεναι ἐντολαὶ πληρωμῆς, τὰς ὁποίας μετεχειρίσθησαν κατ' ἐξοχὴν οἱ Ἑβραῖοι (β).

Καὶ αἱ μεταβιβαζόμεναι δι' ὀπισθογραφήσεως ἢ παραχωρήσεως συναλλαγματικαὶ, αἵτινες ἱστορικῶς φαίνονται ὑπάρξασαι εἰς τὸ τέλος τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος (γ).

Δύω μέγισται τραπεζιτικαὶ ἑταιρίαι ὑπῆρξαν ἐν Φλωρεντίᾳ, ἡ τῶν Βάρδων καὶ ἡ τῶν Περούτσι. Ἐδάνειζον αὗται εἰς βασιλεῖς, καὶ ἐλάμβανον εἰς μί-

(α) **Macpherson annals of com. dans Hallam. ch. IX.**

(β) **Capmany, memor· histor· ibid.**

(γ) **La collection de Rymer contient un acte de l' année 1364, ou il est question de literae cambitoriae qui paraissent avoir eté des effets négociables, et en 1400 étaient tirés par premiere deuzieme ec, et rédigés exactement dans les mêmes termes qu' a present. Hallam in not. chap. IX. cités Macpherson annals of com. et Beckman hist. of inventions.** Καὶ οἱ δύω οὗτοι ἀναφέρουσιν εἰς τὰ συγγράμματά των τὸν τύπον συναλλαγματικῆς ἐκδοθείσης κατὰ τὰ **1404**.

σθωσιν τὰς δημοσίους προσόδους τῶν τελωνείων (α) τῆς Ἀγγλίας καὶ ἄλλων τόπων. Ἐπτώχευσαν ὅμως ἀμφότεραι καὶ ἡ ἔλλειψις αὐτῶν ἔβλαψε κατὰ πολὺ τὸ ἐμπόριον (β).

Οἱ τόκοι ὑπῆρξαν ὑπέρογκοι κατά τινας καιροὺς ἐν τῇ Εὐρώπῃ. Ἐν Βερώνῃ ὁ νόμιμος τόκος ἦτο δώδεκα καὶ ἥμισυ τοῖς ἑκατόν. Ἐν Μοδένῃ, εἴκοσι τοῖς ἑκατόν. Ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὰ 1311 ὡρίσθη εἰς εἴκοσι τοὶς ἑκατόν. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπὶ Ἐῤῥίκου Γ΄. ἑξήκοντο τοῖς ἑκατόν.

Ὑπῆρχον ἤδη ἐν Εὐρώπῃ γνήσια καὶ ἀξιοτίμητα νομίσματα. Τὰ ἐξ ἀρίστου ποιότητος χρυσοῦ ὑπὸ τῆς Ἐνετίας πρῶτον ἐκδοθέντα δουκάτα, τὰ ἰσότιμα μὲ αὐτὰ χρυσᾶ φιορίνια τῆς Φλωρεντίας, οὕτως ὀνομασθέντα διὰ τὸ ἐπ' αὐτῶν χαραττόμενον ἄνθος, τὰ χρυσᾶ φιορίνια τῆς Γερμανίας, καὶ τὰ ἀργυρᾶ αὐτῆς πφένιγγ, κρέουτσερ (γ), στερλίνια καὶ γρόσια· τὰ ἀργυρᾶ σολδία τῆς Γαλλίας, καὶ τὰ χρυσᾶ φράγκα, ἐκδοθέντα ἐπὶ τοῦ βασιλέως Φιλίππου τοῦ Α΄. καὶ ὀνομα-

(α) Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδος Γ΄. ὤφειλεν εἰς τὴν ἑταιρίαν τῶν Βάρδων 900,000 χρυσῶν φιορινίων· ἡ Ἑταιρία αὕτη ἔλαβε κατὰ τὰ 1329 εἰς μίσθωσιν ὅλα τὰ τελωνεῖα τῆς Ἀγγλίας δι' εἴκοσι λίρας στερλίνας κατὰ πᾶσαν ἡμέραν. Macpherson annals of com. dans Hallam ch. IX.

(β) Ὁ Ἱστορικὸς τῆς Φλωρεντίας Villani λέγει, ὅτι αἱ δύω αὗται ἑταιρίαι ἦσαν οἱ στύλοι τοῦ ἐμπορίου ἐν Εὐρώπῃ.

(γ) Ἐλέγοντο Κρέουτσερ τὰ φέροντα ἐπ' αὐτῶν χάραγμα σταυροῦ, καὶ στερλίνια τὰ ἔχοντα χάραγμα ἑνὸς ἀστέρος. Scherer.

σθέντα φιορίνια, διότι ἐχαράττετο ἐπ' αὐτῶν τὸ κρίνον (α)· τὰ σελίνια καὶ αἱ νόβλαι τῆς Ἀγγλίας, ὅπου ἡ στερλίνα ἦτον ὀνομαστικὸν νόμισμα ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας (β), καὶ ἄλλα νομίσματα. Ὕστερον ἐξεδόθησαν τὰ τάλληρα (γ).

Τὰ Ἰταλικὰ ἐμπορικὰ κράτη καὶ οἱ Ἀνσεάται κατεδίωξαν αὐστηρῶς τὴν κιβδηλείαν, καὶ ἔλαβον διάφορα μέτρα πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ κοινοῦ ἀπὸ τὰς περὶ τὰ νομίσματα ἀπάτας.

Ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, καὶ πρῶτον ἐν Ἐνετίᾳ, συνεστήθησαν καὶ αἱ δημόσιαι τράπεζαι. Ἡ σύστασις τῆς δημοσίας τραπέζης τῆς Ἐνετίας ἀναφέρεται εἰς τὸν δωδέκατον αἰῶνα ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Δουκὸς Βιτάλι Μιχαήλ. Ἀλλ' ἡ δημοσία αὕτη τράπεζα, ὡς καὶ ἡ τῆς Φλωρεντίας, ὕστερον συστηθεῖσα, (il monte) καὶ ἡ ἐν Γενούῃ τράπεζα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (Banco di San georgio) δὲν προσέφερον οὐδεμίαν εἰς τὸ ἐμ-

(α) Τὰ λουΐγγια ἐξεδόθησαν ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ', κατὰ τὰ 1640.

(β) Ἐπὶ τοῦ Ἐδουάρδου Γ'. ἐξεδόθησαν αἱ ἔχουσαι ἐγχαραγμένον τὸ ῥόδον νόβλαι, κάλλιστον νόμισμα. Αἱ γκινέαι ἐξεδόθησαν ἐπὶ τοῦ βασιλέως Καρόλου Β'. καὶ ὠνομάσθησαν οὕτω διότι κατεσκευάσθησαν ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ τῆς Γουϊνέας. Κατὰ τὰ 1816 ἐξεδόθησαν ἀντ' αὐτῶν αἱ σοβράναι, ἰσότιμοι μὲ τὰς νῦν στερλίνας.

(γ) Τὰ ἀργυρᾶ σκοῦδα ἢ τάλαρα ἐξεδόθησαν κατὰ πρῶτον εἰς Ἰωκειμστὰλ ἐν τῇ Κομητείᾳ τοῦ Σχλὶκ ἐν Βοημίᾳ κατὰ τὰ 1517, καὶ ἀπὸ τῆς λέξεως Ἰωακειμστάλαρ ἔγινεν ἡ λέξις τάλαρ, τάλαρον, δόλαρ καὶ τὰ διάφορα σύνθετα, ὡς Κρονεντάλερ, ῥιξτάλερ κτλ.

πόριον ὑπηρεσίαν, διότι συνεστήθησαν κυρίως διὰ τὰ ἐσωτερικὰ δάνεια τῶν ἐπικρατειῶν τούτων, καὶ διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν δανειστῶν. Ἡ τράπεζα τῆς Ἐνετίας ἐδέχετο παρακαταθήκας χρημάτων, καὶ αἱ ἐκδιδόμεναι ἔγγραφοι ἀποδείξεις αὐτῶν ἔφερον τόκον καὶ ἐκυκλοφόρουν ἀντὶ χρημάτων, μεταβιβαζόμεναι ἀπὸ πρόσωπον εἰς πρόσωπον, δι' ὃ ὁ Ἐνετικὸς νόμος ἀπηγόρευσε πᾶσαν κατάσχεσιν τῶν ἐν τῇ τραπέζῃ κεφαλαίων καὶ τῶν τόκων αὐτῶν, ἐξαιρουμένης μόνης τῆς περιστάσεως τοῦ θανάτου ἢ τῆς πτωχεύσεως τοῦ κατέχοντος τὰς ἀποδείξεις τῆς τραπέζης. Ἡ δὲ τῆς Γενούης τράπεζα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου κατεστάθη, διὰ τὴν κακὴν διοίκησιν τῆς δημοκρατείας τῆς Γένουας, ἡ κάτοχος ὅλων τῶν οἰκονομικῶν ὑποθέσεων τοῦ κράτους. Κατεῖχε πόλεις καὶ νήσους ὡς ἰδιοκτησίαν της, καὶ διετήρει στρατούς, στόλους, καὶ ἐξωτερικοὺς πολιτικοὺς ἀπεσταλμένους. Αὕτη ἡ τράπεζα ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος τύπος τῆς μεγάλης Ἰνδικῆς εταιρίας τῆς Ἀγγλίας. Πρώτη δὲ δημοσία ἐμπορικὴ τράπεζα μνημονεύεται ἡ ἐν Βαρκελλώνῃ εἰς τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ιέ. αἰῶνος συστηθεῖσα, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ καὶ ἐν τῷ ἑπομένῳ συνεστήθησαν δημόσιαι δανειστικαὶ τράπεζαι εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Εὐρώπης. Ἀλλ' ἡ ἔκδοσις τραπεζιτικῶν γραμματίων, ἀντὶ νομίσματος κυκλοφορούντων, ἐγένετο τακτικῶς καὶ συστηματικῶς κατὰ πρῶτον ὑπὸ τῆς τραπέζης τῆς Ἀγγλίας, συστηθείσης κατὰ τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα. Ἡ τράπεζα αὕτη ὑπῆρξε τὸ πρῶτον παράδειγμα τῶν νεωτέρων τραπεζῶν.

Αἱ κατὰ τῶν θαλασσίων κινδύνων ἀσφάλειαι ἐγένοντο

ἓν τῶν ἔργων τῶν Ἰταλῶν ἐμπόρων, καὶ μάλιστα τῶν Ἐνετῶν. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ εἰς τὰς πόλεις τῆς Φλάνδρας καὶ εἰς τὴν Βαρκελλώνην. Μετὰ τὸ μέσον τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, ἡ Ἐνετία παρέπεμψεν εἰς τὴν εἰδικὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἐμποροδικῶν τὰς περὶ τῶν τοιούτων ἀσφαλειῶν πολυπληθεῖς δίκας, διότι τὸ συμφέρον τοῦ ἐμπορίου ἀπήτει τὴν ταχυτέραν ἐκδίκασιν αὐτῶν (in decretta Veneta). Ἡ Ἐνετία πρώτη διέταξεν ὕστερον νὰ μὴ ἐξασφαλίζωσιν αἱ ἀσφαλιστικαὶ εταιρίαι εἰμὴ μόνον τὰ ἀπὸ τοὺς Ἐνετικοὺς λιμένας ἀπερχόμενα καὶ τὰ εἰς αὐτοὺς διευθυνόμενα πλοῖα καὶ φορτία. (Stat. Ven. in leggi civ.)

Τὰ εἰδικὰ ἐμπορικὰ δικαστήρια εἰσήχθησαν ἤδη εἰς ὅλους τοὺς ἐμπορικοὺς καὶ ναυτικοὺς τόπους τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς ἄλλης Εὐρώπης. Οἱ δικασταὶ τοῦ ἐμπορίου ὠνομάζοντο εἰδικῶς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ Κόνσουλοι. Εἰς δὲ τὴν Ἐνετίαν ὑπῆρξε καὶ εἰδικὸν ἐμπορικὸν συμβούλιον, διοικητικῶς ἐνεργοῦν μετὰ τῆς κυβερνήσεως εἰς τὰ περὶ ἐμπορίου πράγματα. Οἱ προστάται τοῦ ἐμπορίου εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐπέμποντο ἤδη ἀπὸ ἐπικράτειαν εἰς ἐπικράτειαν καὶ ὠνομάζοντο Κόνσουλοι, διότι ἦσαν καὶ δικασταὶ τῶν ἐμπόρων, ἀλλ' ἦσαν ἐν γένει ἔφοροι τοῦ ἐμπορίου (ἴδε σημ. ἐν σελ. 412.)

Ἀφ' οὗ δὲ οἱ Ἰταλοὶ καὶ οἱ Ἱσπανοὶ Καταλάνοι ἐπολλαπλασίασαν τὰς ναυτιλίας αὐτῶν καὶ τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις αὐτῶν εἰς τοὺς τόπους τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἐγνώρισαν καὶ τοὺς περὶ τῶν ναυτικῶν πραγμάτων νόμους αὐτῆς καὶ κατ' ἐξοχὴν τοὺς λεγομένους Ῥοδίους νόμους, τῶν ὁποίων κα-

τὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐγένοντο πλεῖσται χειρόγραφοι συλλογαὶ εἰς Ἑλληνικὴν Βυζαντινὴν γλῶσσαν καὶ διεδίδοντο πρὸς κοινὴν χρῆσιν. Ἐκ τῶν γνώσεων τῶν νόμων τούτων καὶ ἐκ τῆς ἰδίας πείρας τῶν ναυτικῶν τούτων λαῶν συνετάχθη ἡ διαβόητος συλλογὴ τῶν ναυτικῶν νόμων, ἡ ὀνομασθεῖσα Προξενία τῆς θαλάσσης (α), Consolato del mare.

Ἐγένοντο δὲ καὶ ἄλλαι συλλογαὶ καὶ συντάξεις ναυτικῶν νόμων πρὸς χρῆσιν τῶν Ἀνσεατῶν, τῶν Ὁλλανδῶν, τῶν Ἄγγλων καὶ Γάλλων. Τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ἦσαν ἔνοπλα, εἶχον πολυάριθμα πληρώματα, καὶ ἔπλεον ἐπὶ ἐμπορείᾳ ἐν τῇ θαλάσσῃ ὡς ἐν τόπῳ λῃστῶν καὶ ἐχθρῶν. Πολλάκις συνέβαινον ναυμαχίαι ἐμπορικῶν πλοίων καὶ μάχαι τῶν πληρωμάτων αὐτῶν εἰς τὰ παράλια.

Ἡ δὲ Κωνσταντινούπολις κατεστάθη ἡ μεγάλη γέφυρα καὶ ἀποθήκη τοῦ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας ἀπὸ τοῦ δεκάτου τρίτου κατ' ἐξοχὴν αἰῶνος. Οἱ Γενουῖται ἀφ' οὗ ἔλαβον, ὡς εἴπομεν, τὸν Γαλατᾶν, προεχώρησαν εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον, καὶ κατέλαβον ἐπὶ τῆς τουρκικῆς χερσονήσου τὴν Θεοδοσίαν, ἥτις ἐλέγετο ἤδη Καφφᾶς, καὶ πλείστους ἄλλους τόπους, ἐν οἷς συνέστησαν ἰδίας ἀποικίας, παρ' αὐτῶν διοικουμένας. Οἱ δὲ Ἐνετοὶ ἁμιλλώμενοι πρὸς ταῦτα, προεχώρησαν ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ῥωσσίᾳ, καὶ συνέστησαν ἐπὶ τῆς Μαιώ-

(α) Sclopis hist. della legisl. ital. c, v. Pastoret dissert. de l' influence des lois Rhodiennes ec. Pardessus les lois Rhod. dans les us ec.

τιδος τὴν ἀποικίαν καὶ τὴν πόλιν τῆς Τάνας, ὅπου ἔστησαν τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου των μετὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ Ἀσίας· Οἱ Ἐνετοὶ καὶ οἱ Γενουίται διέτρεχον ἐν ὅλῃ τῇ Ἀσίᾳ, ἐν τῇ Ἰνδικῇ, καὶ ἐν τῇ Κίνᾳ μέχρι τοῦ Πεκίνου. Κατὰ τὰ 1271 ἐπεχείρησεν ὁ ἀγχινούστατος καὶ τολμηρότατος Ἐνετὸς Μάρκος Πὸλ τὴν μεγάλην περιήγησίν του εἰς τὴν Κίναν καὶ Ἰνδικὴν διὰ ξηρᾶς.

Τὸ μετὰ τῆς Κίνας καὶ μετὰ τῆς Ἰνδικῆς ἐμπόριον τῶν Εὐρωπαίων ἐγίνετο κατὰ ξηρὰν καὶ διὰ τοῦ Εὐξείνου καὶ διὰ τοῦ Αἰγαίου, οἱ δὲ μεγάλοι καὶ γενικοὶ σταθμοὶ τοῦ ἐμπορίου τούτου ἦσαν, ὁ Καφφὰς, ἡ Τάνα, καὶ τὸ Ἀγιάτζον. Οἱ Ἐνετοὶ μὴ ἔχοντες τὰς αὐτὰς μὲ τοὺς Γενουίτας δυνάμεις, ἐν τῷ Εὐξείνῳ, καὶ μὴ ἀπολαμβάνοντες ὅσα οἱ Γενουίται κατεῖχον προνόμια ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, κατώρθωσαν νὰ συνδέσωσι σχέσεις μετὰ τοῦ Σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου, καὶ νὰ ἀπολαύσωσι προνόμια καὶ εὐκολίας, δι' ὧν ἐνήργησαν τὸ ἐμπόριον τῆς Ἰνδικῆς διὰ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια ἀνέλαβεν ἐν τῷ δεκάτῳ τετάρτῳ αἰῶνι, μέγα μέρος τοῦ ἐμπορίου τούτου. Ἀλλὰ πρὸ τῆς ἀνανεώσεως ταύτης τοῦ Ἰνδικοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀλεξανδρείας, τὸ Ἰνδικὸν καὶ Κινεζικὸν ἐμπόριον τῆς Εὐρώπης ἐνηργεῖτο κατὰ ξηρὰν διὰ τῶν προειρημένων πόλεων, καὶ διὰ Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ Ἀγιάτζον πόλις τῆς Ἀρμενίας ἐπὶ τῆς Μεσογείου, εἶχε σημαντικὸν μέρος τοῦ Ἰνδικοῦ ἐμπορίου, « Εἰς » τὴν πόλιν ταύτην, λέγει ὁ Μάρκος Πὸλ, ἔρχονται » πανταχόθεν οἱ ἔμποροι, καὶ αὐτοὶ οἱ Ἐνετοὶ καὶ Γε- » νουίται διὰ τὰ εὑρισκόμενα ἐν αὐτῇ διάφορα ἐμπο-

» ρικὰ εἴδη, καὶ μάλιστα τὰ τῶν ἀρωμάτων καὶ ἄλ-
» λων πολυτίμων καὶ σπανίων πραγμάτων. Εἶναι ὁ
» λιμὴν ὅλης σχεδὸν τῆς Ἀνατολῆς» (α).

Ὁ Φλωρεντινὸς Βαλδούτσης Πεγολέτης, ὅστις ἦτον ἐν τῇ Ἀσίᾳ κατὰ τὰ 1335, συγγράψας περὶ τῆς πρακτικῆς τοῦ ἐμπορίου ἐν Γαλατᾶ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, περιγράφει τὰς ὁδοὺς καὶ τοὺς σταθμοὺς τοῦ Ἰνδικοῦ καὶ Κινεζικοῦ ἐμπορίου τῆς ἐποχῆς ταύτης διὰ τοῦ Εὐξείνου, καὶ λέγει ταῦτα (β).

« Τὰ ἐξ Ἰνδίας φορτία ἐφέροντο εἰς τὴν Βασσορὰν ἐν τῷ στομίῳ τοῦ Τίγριδος, καὶ ἐντεῦθεν διὰ τοῦ ποταμοῦ τούτου καὶ διὰ τῆς Περσίας εἰς τὴν Ταυρίδα, καὶ ἀπ' αὐτῆς διὰ τῆς Ἀρμενίας, καὶ διὰ τοῦ Εὐξείνου ἤρχοντο εἰς τὴν Τάναν. Εἰς δὲ τὴν πόλιν Ἀγιάτζον ἐφέροντο διὰ καμήλων ἀπὸ τὴν Ταυρίδα διὰ τοῦ ὄρους Ἀραρὰτ, διὰ τοῦ Ἐρζεροὺμ, καὶ διὰ τοῦ Ἐρζιγιάν. Ἐκτὸς τῆς ὁδοῦ ταύτης, ὑπῆρχε καὶ ἄλλη ἥτις διὰ μακρᾶς κυκλοπορείας ἐχρησίμευεν εἰς τὰς μεταξὺ Ἀζοφικῆς καὶ τῆς Κίνας καὶ Ἰνδικῆς συγκοινωνίας. Τὰ φορτία ἐφέροντο μέχρι τοῦ στομίου τοῦ Ἰνδοῦ, καὶ προεχώρουν διὰ καταλλήλων πλοίων καθ' ὅλον τὸ πλωτὸν μέρος αὐτοῦ, ἔπειτα διὰ ξηρᾶς μετεφέροντο δια τοῦ Κανδαχὰρ, διὰ τοῦ Τοχαριστὰν ἢ διὰ τῆς Βουχαρίας μέχρι τοῦ Διζοὺν ποταμοῦ, ὅθεν διὰ καμήλων μετεφέροντο εἰς τὸ Ἀστραχὰν, ἢ εἰς τὴν Στράβα

(α) Marc Pol de rebus orient. dans Malte Brun. Huot.

(β) Ἀναφέρομεν ταῦτα κατὰ τὴν δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Huot ἐξήγησιν τῶν ὀνομάτων τῶν πόλεων καὶ τόπων τοὺς ὁποίους ὁ Πεγολέτης δι' ἄλλων λέξεων λεπτομερῶς κατονομάζει.

(τὸ κατὰ τοὺς νεωτέρους Ἀστραβάδ), ὅθεν διὰ τῆς Κασπίας ἐφέροντο περαιτέρω μέχρι τῶν τόπων τῆς Ἀζοφικῆς. Ἡ πορεία αὕτη ἐγίνετο εἰς ἕνδεκα μῆνας ἢ εἰς ἓν ἔτος (α).»

«Οἱ μεταβαίνοντες ἀπὸ τῆς Ἀζοφικῆς εἰς τὴν Κίναν ἔμποροι ἔπρεπε νὰ ἔχωσι μακρὰ τὰ γένεια των, πιστὸν καὶ εἰδήμονα διερμηνέα, καὶ ὑπηρέτας λαλοῦντας τὴν Κουμανικὴν ἢ Τουρκικὴν γλῶσσαν. Τὸ ἐπικερδὲς εἰς τὴν Κίναν ἐμπόριον τῶν Ἰταλῶν ἦτο τὸ τοῦ ἀργύρου. Ἡ δὲ ἀξία τοῦ ἀργύρου καὶ ἄλλων ἐμπορευμάτων τὰ ὁποῖα ἕκαστος τῶν ἐμπόρων ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ, ἀνέβαινε συνήθως εἰς 25000, χρυσῶν δουκάτων.»

«Τὸ ἐν κυκλοφορίᾳ νόμισμα τῆς Κίνας ἦτον ἐκ χαρτίου καὶ ὀνομάζετο β α ϐ ί σ κ ι (babisci). Τέσσαρα δὲ αὐτῶν ἰσοδυνάμουν μὲ ἓν νόμισμα ἀργυροῦν λεγόμενον σόνμο (ϐ). Ὁ χάρτης τῶν β α ϐ ί σ κ ι εἶχε χρῶμα κίτρινον, καὶ ἔφερε τὴν εἰκόνα τῶν παρασήμων τοῦ Ἡγεμόνος.»

(α) Mandeville dans Malte Brun Huot.

(ϐ) Tous les voyageurs (du quatorzième siècle) font mention du papier monnaie de la Chine, que Pegolletti nomme babisci. Rubriquis dit que, de son tems, la monnaie courante à la Chine consistait en morceaux de papier fait avec de coton, marqués du nom du Souverain. Hayton affirme la même chose. Oderic de Portenau nomme ce papier-monnaie balis. Marco-Pole est celui qui en parle avec plus de detail. Hist. de Geogr. Liv. 21. Malte-Brun et Huot.

Ἡ Κωνσταντινούπολις κατεστάθη τὸ κοινὸν καταγώγιον ὅλων τῶν εἰδῶν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ἐμπόρων τῶν διαφόρων ἐθνῶν. Εἰς τὸν Γαλατὰν διέμενον οἱ Γενουῖται καὶ οἱ ἄλλοι Εὐρωπαῖοι ἔμποροι, οἵτινες ἐν γένει ἐλέγοντο Φράγγοι, εἰς δὲ τὴν ἄλλην Κωνσταντινούπολιν οἱ Βυζαντινοὶ καὶ Ἕλληνες (α). Ὅλα τὰ εἴδη τῶν ἀρωμάτων τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῆς Ἀραβίας· τὸ σάκχαρι· διάφορα ἰατρικὰ ἀπὸ τῆς Κίνας καὶ ἀπὸ τῆς ἄλλης Ἀσίας φερόμενα· διάφορα εἴδη χρωμάτων. Ὁ σῖτος καὶ ἡ κριθὴ πολλῶν τόπων τοῦ Πόντου καὶ Ῥωσσίας· ἡ στυπτηρία πολλῶν τόπων· οἶνοι καὶ ἔλαια τῆς Ἰταλίας Ἱσπανίας καὶ ἄλλων τόπων· τὸ ἤλεκτρον τὸ κοράλλιον, τὰ χρυσᾶ νήματα τῆς Λούκας, τῆς Γένουας, καὶ τῆς Γαλλίας· τὰ σαπούνια τῆς Ῥόδου, τῆς Κύπρου, καὶ τοῦ Ἀγκῶνος· τὰ λινὰ καὶ βαμβακερὰ ὑφάσματα τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Κύπρου, τῆς Νεαπόλεως, καὶ τῆς Γαλλίας· τὰ μάλλινα ὑφάσματα καὶ αἱ τζόχαι τῆς Βρυγίας, τῆς Ἀνβέρσης, τῆς Ναρβῶνος, τῶν Παρισίων, τῆς Φλωρεντίας, τῆς Ἀγγλίας καὶ πολλῶν ἄλλων πόλεων τῆς Εὐρώπης· τὰ σχοινία τοῦ Αὐϊνιῶν, τῆς Νίμης, τοῦ Μομπελιέρου καὶ τῆς Σεβηλίας· ὁ ἄργυρος, ὁ χρυσὸς, ὁ χαλκὸς καὶ ἄλλα μέταλλα, ἐκ διαφόρων πόλεων φερόμενα· ἡ ἀκατέργαστος μέταξα· τὰ ἑτερόμαλλα μεταξωτὰ (velluti) καὶ τὰ χρυσᾶ ὑφάσματα (β), ἅπερ κατεσκευάζοντο ἐν Κωνσταντινου-

(α) E d'altra parte Constantinopoli si è de greci, e Pera si è di Franchi, cioè de Genovesi, Pegol. Cap. VIII della pratica della mercat. in Sauli Col. di Galatà.

(β) Ὁ Πεγολέττης ὅστις ἀπαριθμεῖ λεπτομερῶς ὅσα ἀναφέ-

πόλει καὶ εἴς τινας πόλεις τῆς Ἰταλίας· διάφορα εἴδη ὀπωρῶν, καὶ τὰ ἀπὸ τῆ Ἰσπανίας φερόμενα ξηρὰ σῦκα· ὁ χάρτης, καὶ τὰ κάτοπτρα καὶ ἄλλα ὑάλινα κατασκευάσματα τῆς Ἰταλίας· πάνθ' ὅσα παρῆγον ἡ γῆ καὶ αἱ τέχναι, εὑρίσκοντο εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅλοι οἱ λιμένες καὶ οἱ τόποι τοῦ Κόσμου εἶχον ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἐμπορικὴν σχέσιν μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἱ ἔμποροι αὐτῆς, καὶ μάλιστα οἱ Γενουῖται ἐγνώριζον μετὰ πάσης ἀκριβείας, καὶ τὰ σταθμὰ, καὶ τὰ νομίσματα καὶ τὰς ἐμπορικὰς συνηθείας ὅλων τῶν ἐμπορικῶν ἀγορῶν, ὡς ὁ Πεγολέτης ἐκθέτει.

Διαφόρων εἰδῶν νομίσματα ἐκυκλοφόρουν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ αἱ πληρωμαὶ ἐγίνοντο εἰς ὑπέρπυρα, ἤτοι Βυζαντινοὺς χρυσοὺς, διὰ σταθμήσεως αὐτῶν ὄχι δι' ἀριθμήσεως (α). Τὸ ἀργυροῦν καλὸν νό-

ρομεν περὶ τῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐμπορικῶν εἰδῶν κατὰ τὰ 1335, καὶ ὕστερον, λέγει, velluti di seta e cammucca, e maramati e drappi d'oro d'ogni ragione, τὰ ὁποῖα δὲν ἀναφέρει ὅτι ἐφέροντο ἔξωθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' ὅτι ἐπωλοῦντο ἐν αὐτῇ. Ἀλλὰ τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει κατασκευαζόμενα ὑφάσματα κατεσκευάζοντο ἤδη καὶ εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Εὐρώπης.

(α) In Constantinopoli e in Pera si spendono di piuve maniere monete, che primamente in tutti i pagamenti di mercatanti si spendono e si danno in pagamento a peso di bilance una moneta d'oro che si appellano Perperi i quali sono di lega di carati 11. d'oro fine per oncia e lo rimamente della lega infino in 24 carati si ne sono li 6. carati d'argento fine e li 7. di rame

μισμα ὅπερ ἐλέγετο ἄσπρον ἦτο ἰσότιμον μὲ τὸ δηνάριον (α). Τὰ φρόσια τῆς Ἐνετίας καὶ ἄλλων τόπων ἦσαν ἐξ ἀργύρου. Τῆς δὲ μικρᾶς δοσοληψίας τὸ νόμισμα ἦτο χαλκοῦν καὶ ἐλέγετο στάμενον (β). Αἱ συναλλαγματικαὶ καὶ τὰ ναυτικὰ δάνεια ὑπῆρχον εἰς πλήρη ἐνέργειαν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πεγολέτου, ὅστις ἀναφέρει τὸ ἐπὶ τοιούτων πράξεων λαμβανόμενον ἀπὸ τοὺς μεσίτας δικαίωμα (γ).

Ἡ πρακτικὴ τοῦ ἐμπορίου ἐκανόνισε τὰ πάντα. Ὡρισμένα ἦσαν ἤδη τὰ δικαιώματα τῶν μεσιτῶν τῶν ναύλων καὶ τῶν πωλήσεων καὶ ἀγορῶν, τῶν συναλλαγμάτων καὶ ἄλλων ἐμπορικῶν πράξεων. Ὡρισμένα τὰ ἔξοδα τῶν μεταφορῶν, τῆς σταθμήσεως, τῆς μετρήσεως, καὶ παντὸς ἔργου προπαρασκευῆς τῶν ἐμπορευμάτων πρὸς ἀποστολὴν αὐτῶν διὰ ξηρᾶς ἢ διὰ θαλάσσης. Περὶ παντὸς ἔργου καὶ περὶ πάσης ἐμπορικῆς δοσοληψίας ὑπῆρχε σταθερά τις συνήθεια πρὸς εὐκολίαν τοῦ ἐμπορίου. Καὶ περὶ τούτων ὁ Πεγολέτης ἔγραψε λεπτομερῶς πρὸς ὁδηγίαν τῶν Φλωρεντινῶν ἐμπόρων.

per ogni oncia il pagamento di perperi si fa a peso e non a novero di conto. Pegol. cap. VIII.

(α) Grano e oro, e tutti biadi si vendono a moggio a pregio di tanti aspri il moggio. Pegol. αὐτόθι. Ὁ δὲ Meursius in glossarium greco barbarum ἐξηγεῖ, Ἄσπρον δηνάριον λευκόν.

(β) Pegol. αὐτόθι. καὶ Meurs. εἰς τὸ αὐτὸ λεξικὸν, εἰς λέξιν στάμενον.

(γ) Di Cambiora a contanti per Lettera a salvi in terra o a rischio Kar. 2 per cento di perperi. Pegol. αὐτόθι.

Εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ τελωνείου διέμενον ὑπὸ φύλαξιν τὰ ἐμπορεύματα μετὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ δασμοῦ καὶ ὁ ἔμπορος δὲν ἠναγκάζετο νὰ μεταφέρῃ αὐτὰ εἰς τὰς ἰδίας του ἀποθήκας (α). Ἐὰν ὅμως δὲν μετέφερεν αὐτὰ μετὰ ἓν ἔτος, ὤφειλε νὰ πληρώσῃ αὖθις τὸ τελωνιακὸν τέλος, διότι κατὰ πᾶν ἔτος διωρίζετο νέος τελώνης, καὶ οὗτος εἰσέπραττε τὸ τέλος ἐπὶ τῶν ἐν τῷ τελωνείῳ ἐμπορευμάτων, οὐδαμῶς λαμβάνων ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰσεπράχθη ὑπὸ τοῦ προκατόχου του (β).

Τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον ὅλης τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατ' ἐξοχὴν ἐμεγαλύνθη ἀπὸ τοῦ δεκάτου τετάρτου καὶ μάλιστα ἀπὸ τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, ὅτε κατέστη πασίγνωστος ἡ χρησιμότης τῆς μαγνήτιδος εἰς τὴν ναυτικήν. Εἶναι ἄγνωστον κατὰ ποίαν ἐποχὴν ἀνεκαλύφθη ἡ πολύτιμος ἰδιότης τῆς μαγνήτιδος πρὸς τὸ δεικνύειν σταθερῶς καὶ ἀμε-

(α) Ἡ ἐν ταῖς ἀποθήκαις τοῦ τελωνείου διατήρησις τῶν ἐμπορευμάτων ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, ἦτον ἓν εἶδος τοῦ συστήματος τῶν διαμετακομίσεων. Ἰδοὺ τὶ λέγει ὁ Πεγολέτης, e sono costretti a pagare á una ora l'entrata e l' uscita e poi sono signori di trarre quando é vogliono sanza pagare altro diritto.

(β) E quando si paga il diritto al commerchio sissene prende una polizza scritta di mano del commerchiaro chesene trage al tempo di quel commerchiaro, peroche sta nello ufizio uno anno, e non puossi trarre al tempo dell altro commerchiaro che venisse al detto commerchio e mostrargli per la detta polizza come avesse pagata l' entrata e l'uscita all altro commerchiaro. Pegolet. cap. VIII.

ταβλήτως τοὺς πόλους τῆς γῆς, καὶ κατὰ ποίαν ἐποχὴν ἔγινεν ἡ πρώτη χρῆσις τῶν ναυτικῶν πυξίδων. Ὑπὸ πολλῶν εὐϋπολήπτων ἱστορικῶν καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Γίββωνος ἀπεδόθη ἡ ἐφεύρεσις αὕτη εἰς τὸν Ἀμαλφητανὸν Φλάβιον Ζόγιαν (Flavio Gioja) ἐν τῷ δεκάτῳ τετάρτῳ αἰῶνι. Ἄλλοι ἀναφέρουσιν ὅτι οἱ Κινέζοι ἐγνώριζον τὴν χρήσιμον εἰς τὴν ναυτικὴν ἰδιότητα τῆς μαγνήτιδος ἀπὸ τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ (α). Ἄλλοι ὅτι οἱ Ἄραβες εἶχον τὴν γνῶσιν ταύτην ἀπὸ τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος μετὰ Χριστὸν (β). Ἐκ τινων δὲ στίχων ἑνὸς Γάλλου ποιητοῦ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος (γ), καὶ ἔκ τινων στίχων ἑνὸς Ἰταλοῦ ποιητοῦ τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος (δ) ἐξάγεται ἀναντιῤῥήτως

(α) Klaproth, lettre à M. le baron de Humbolt sur l'invention de la boussole (1834 Paris).

(β) Ὁ Boucher εἰς τὴν ὁποίαν ἐξέδωκε μετάφρασιν del consolato del mare ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἐδρισῆς, γεωγράφος Ἄραψ συγγράψας κατὰ τὰ 1100 πραγματεύεται περὶ τῆς δείξεως τοῦ πόλου ὑπὸ τῆς μαγνήτιδος.

(γ) Ἰδοὺ οἱ στίχοι τοῦ Gujot de Provins, τοὺς ὁποίους πολλοὶ συγγραφεῖς ἀνέφερον.

Icelle etoile ne se muet
Un art ont qui mentir ne peut,
Par vertu de la marinette
Une pierre laide noirette
Ou li fers volontiers se joint, ec.

(δ) In quelle parti sotto tramontana,
Sono li monti della calamita,
Che dan virtute all'aere
Di trarre il ferro; ma perche lontana

ὅτι ἦτο γνωστὴ ἡ εἰρημένη ἰδιότης τῆς μαγνήτιδος ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν ποιητῶν τούτων εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν. Ὁ δὲ Φλάβιος Ζόγιας ἐτελειοποίησε πιθανῶς τὴν χρῆσιν τῆς ναυτικῆς πυξίδος, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεδόθη εἰς αὐτὸν ἡ ἐφεύρεσις αὐτῆς. Ἀλλ' ὅπως ἂν ἔχωσι τὰ περὶ τούτων, ἡ χρῆσις τῆς πυξίδος βραδέως εἰσήγετο εἰς τὴν ναυτικήν, καὶ εὐϋπόληπτοι ἱστορικοὶ βεβαιοῦσιν ὅτι δὲν εὗρον ἀξιοπίστους ἀποδείξεις τῆς χρήσεως τῆς πυξίδος πρὸ τῶν 1403 (α).

Ἀλλ' εἰς τὴν ναυτικὴν ταύτην ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου δὲν ἔλαβον μέρος οἱ δυστυχεῖς Ἕλληνες οἵτινες κατεπιέζοντο ὑπὸ τῆς διοικήσεως τῶν Ἐνετῶν, τῶν Γενουϊτῶν, ἢ τῶν Καταλάνων εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ εἰς τὴν ἐκτὸς αὐτῆς Ἑλλάδα, οὔτε οἱ ὀλιγάριθμοι πλέον ὑπήκοοι τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, διότι οἱ Γενουΐται καὶ οἱ Ἐνετοὶ ἀπελάμβανον ἀτέλειαν τοῦ ἐμπορίου αὐτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, οἱ δὲ ἄλλοι Φράγγοι μικρὰ ἐδίδον τέλη (β), οἱ δὲ ὑπήκοοι τῆς Αὐτοκρατορίας ὑπέ-

Vole di simil pietra aver alta
A far la adoperare
E dirizzar lo ago in ver la Stella.
Canzoni di Guinizzelli ἐν Hallam.

(α) Hallam chap. IX ἀναφέρων καὶ τὸν Capmany memorias historicas t. 3.

(β) Genovesi e Veneziani sono franchi entrando, e uscendo che non pagano niente. Pisani pagano di tutta la mercatanzia che mettono in Constantinopoli 2. per centinajo e 2. per centinajo di quel che ne traggoon

κειντο εἰς ὅλα τὰ βάρη καὶ εἰς ὅλους τοὺς παντοειδεῖς φόρους (α).

Ἡ ἐμπορικὴ ἀντιζηλία τῶν Γενουΐτῶν καὶ Ἐνετῶν ὑπῆρξε δριμυτάτη, καὶ κατετάραξε πολλάκις τὴν Κωνσταντινούπολιν· Ἐμάχοντο διὰ μεγάλων στόλων τὰ δύω ταῦτα ἔθνη, ὑπὲρ τῆς ἐμπορικῆς ὑπεροχῆς ἐν τῇ ἀνατολῇ. Ἐμάχοντο ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ξενιζόμενοι ἀπὸ τὸ θέαμα τοιαύτης ἐμποροναυμαχίας ἐπεχείρησαν νὰ ἀποδιώξωσι τοὺς Γενουΐτας ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὡς ἄλλοτε ἀπηγόρευσαν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς νὰ ἀγοράζωσι τὰ ξένα χειροτεχνήματα (β). Περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι τοιαῦται διατάξεις δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ἰσχύσωσι διὰ τὴν ἔκπτωσιν τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ ἐμπορικὴ πολιτικὴ τῶν Γενουΐτῶν καὶ τῶν Ἐνετῶν, καὶ ἡ μεγάλη ὁρμὴ τοῦ ἐμπορίου τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὴν Ἀ-

Fiorentini, Provenzali, Catalani, Anconetani, Ciciliani, e tutti altri strani 2. per centinajo uscendo di quel che vale la mercatanzia. Pegoletti cap. VIII.

(α) Διὰ γὰρ τὴν ἀτέλειαν ἣν παρὰ πρώτου Παλαιολόγου Μιχαὴλ βασιλέως εἰλήφησαν ὡς ἀνωτέρω εἰρήκαμεν, τὸ πλεῖον τοῦ τῶν Ῥωμαίων ναυτικοῦ προστιθέμενον ἐκείνοις καὶ μετασχηματιζόμενον εἰς μέγα μὲν τὸν Λατινικὸν ηὔξησε πλοῦτον μέγα δὲ ἠλάττωσε τὸν Ῥωμαϊκόν. Νικ. Γρηγ. Ῥωμ. Ἱστορ. Λογ. 21 Α΄.

(β) Ὁ ἐν Κολχίδι καὶ Τραπεζοῦντι αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Δούκας διέταξε τὴν ἀπαγόρευσιν ταύτην, πρὶν ἀνακτήσῃ ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Φράγκων. Γρηγορᾶς. Λογ. β.

σίαν, προσέβαλλον τὰ μέγιστα τὴν πολιτικὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς αὐτοκρατορίας.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς κωνσταντινουπόλεως κατέπεσε τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ νέα ὁδὸς τοῦ Ἰνδικοῦ ἐμπορίου τὴν ὁποίαν οἱ Πορτογάλλοι ἀνεκάλυψαν ἐν τῷ πέμπτω αἰῶνι διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς καλῆς Ἐλπίδος, ἐπέφερε, καὶ τὴν πτῶσιν τοῦ Ἰνδικοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ἐν τῷ αἰῶνι τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εὑρέθη ἡ τυπογραφία, καὶ ἀνεκαλύφθη τὸ ἄλλο ἡμισφαίριον. Ἐγένετο γενικωτέρα ἡ χρῆσις τῆς ναυτικῆς πυξίδος καὶ τῆς πυρίτιδος. Ἄρχεται νέα ἐποχὴ ἐμπορίου διὰ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἀνατέλλοντος.

ΤΕΛΟΣ
ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΚΑΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥ ΤΟΜΟΥ.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ.

Εὐκόλως διακρίνονται τὰ συμβάντα παροράματα, καὶ διὰ τοῦτο παραλείπεται ἡ σημείωσις αὐτῶν. Παρατηροῦμεν δὲ ὅτι τὸ πολλάκις μνημονευόμενον σύγγραμμα τοῦ Hallam *εἶναι ἡ περὶ τῶν μέσων αἰώνων ἱστορία του.*

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

ΚΕΦ. Α′.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες. Σελ. 3

Κοινωνικὴ καὶ ἐμπορικὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος, πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, καὶ ἐπ' αὐτοῦ. Αἱ μετ' αὐτὸν ἀποικίαι. Αἱ μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν. Πρώτη ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου εἰς τὴν Ἰωνίαν. Ἡ Λυδία καὶ ἡ Φοινίκη· τέχναι καὶ ἐμπόριον εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Αἱ ἐμπορικαὶ πόλεις τῶν Ἑλλήνων· Σωματεμπορία. Οἱ πρῶτοι ἀγοραστοὶ δοῦλοι. Αἱ ἀπὸ τοῦ ὀγδόου αἰῶνος Π. Χ. ἀποικίαι, καὶ τὸ ἐμπόριον αὐτῶν. Οἱ Ἕλληνες τοῦ Πόντου. Οἱ τῆς Ἰταλίας. Οἱ τῆς Αἰγύπτου, Ἀφρικῆς καὶ Ἱσπανίας. Ἡ Κόρινθος. Οἱ ἑπτὰ σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος. Χρήσιμοι εἰς τὸ ἐμπόριον ἐπιστημονικαὶ ἐφευρέσεις. Νομοθεσία Σόλωνος· ἡ κτίσις τῆς Μασσαλίας. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου μετὰ τὰ Περσικά. Θαλλαττοκρατία Ἀθηνῶν καὶ ἐμπόριον. Ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος· ἔκτασις τοῦ ἐμπορίου τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῶν Μακεδόνων βασιλέων. Αἴγυπτος, Ἰνδική, Κίνα. Πειρατία, τῆς Τεύτας. Αἱ εἰσβολαὶ τῶν Ῥωμαίων, ἅλωσις Μακεδονίας, Κορίνθου κλ. ὁ πλοῦς τοῦ Κυζικηνοῦ Εὐδόξου.

ΚΕΦ. Β'.

Νομισματικὴ ἀνάπτυξις. . . Σελ. 194

Πρῶτα νομίσματα, καὶ χαράγματα αὐτῶν. τὰ τοῦ Φείδωνος. Τὸ χρυσοῦν νόμισμα. Τὸ τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἄλλων πόλεων. Ἰδέαι τῶν Ἑλλήνων περὶ νομισμάτων. κιβδηλεία. Σύστασις τραπεζιτῶν καὶ ὑπηρεσία αὐτῶν· δάνεια, ἐξασφαλίσεις αὐτῶν, ἐλευθερία τόκων, καταλλαγαὶ νομισμάτων. Εἶδος συναλλαγματικῆς. κλ.

ΚΕΦ. Γ'.

Πολιτικοὶ καὶ διοικητικοὶ κανόνες τοῦ ἐμπορίου. . . . Σελ. 221

Ἐμπορικὰ ἤθη καὶ κανονισμοί· πρόξενοι· ἐθνικὸν ἐμπορικὸν δίκαιον ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἐν πολέμῳ. Θαλαττοκρατίας ὠφέλειαι κλ.

ΚΕΦ. Δ'.

Διοικητικοὶ καὶ Οἰκονομικοὶ κανονισμοὶ τοῦ ἐμπορίου. . Σελ. 247

Ἀστυνομία ἐπὶ τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου· ἀπαγορεύσεις ἐμπορίου. Ἐμπορικαὶ Ἀρχαί. Ἀγοραὶ καὶ πανηγύρεις. φορολογία καὶ ἐμπορικὰ τέλη καὶ ἀτέλειαι. Ἐμπορικοὶ νόμοι, δικαστήρια, καὶ διαδικασία. Τὸ μόνον ναυτικοῦ δανείου διασωθὲν συμβόλαιον κλ.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Ἡ ἀρχαία Ῥώμη. . . . Σελ. 293

Πρῶται διατάξεις περὶ τεχνῶν καὶ ἐμπορίου· σωματεῖα τεχνῶν· κτίσις Ὠστίας· πειρατεία· πρῶτα νομίσματα· σπανιότης

χρημάτων· δάνεια ἐπὶ τῷ σώματι· ἐμπόριον εἰσαγωγῆς καὶ σιτωνία· ἐμπορικαὶ συνθῆκαι μετὰ τῶν Καρχηδονίων. Δικτατορία· Δεκαρχία· Δωδεκάδελτος. Τιμηταί· μεγάλυνσις τῆς Ῥώμης ἐν Ἰταλίᾳ, νέα νομίσματα ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ· Καρχηδονικὸς πόλεμος· ναυτικὸν τῆς Ῥώμης· καταδίωξις τῆς Ἰλλυρικῆς πειρατείας. Ἐμπορικὴ ἀξία τῆς ὑπαλπείας Γαλατείας· αἱ μεγάλαι ἐν Ἰταλίᾳ ὁδοί· ἀποικίαι, πόλεις, καὶ ἐμπόριον τῶν Ῥωμαίων ἐν Ἰσπανίᾳ· μεταβολὴ τῶν ἐμπορικῶν ἠθῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Συρακουσῶν· σύστασις μεγάλων ἑταιριῶν· γέννησις ἀσφαλιστικοῦ συμβολαίου· τράπεζαι· καταστροφὴ Μακεδονίας, καὶ μέγας ἐξ αὐτῆς πλοῦτος· καταστροφὴ Καρχηδόνος καὶ Κορίνθου. Οἱ Γράκχοι· ἐμπόριον Δήλου· ἔκπτωσις Ῥόδου· Ἀχρεῖα διοίκησις τῶν Ἐπαρχιῶν. Μιθριδατικοὶ πόλεμοι· καταστροφὴ τοῦ ἐμπορίου ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἑλλάδι· καταστροφὴ Ἀθηνῶν· ἡ μεγάλη πειρατεία, καὶ ὁ Πομπήϊος. Οἱ Ἑβραῖοι ἐν Ῥώμῃ. Ὁ Γαβίνιος νόμος· καὶ ἑτέρα ἀπαγόρευσις ἐξαγωγῆς χρημάτων· κίβδηλα. Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ. Ἐμπόριον καὶ πόλεις, τῶν Ῥωμαίων ἐν Γαλλίᾳ· ἔκπτωσις τῆς Μασσαλίας· πολλαὶ πράξεις τοῦ Καίσαρος. Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Ῥώμης· ἔκτασις καὶ πληθυσμὸς αὐτῆς. Αἰγυπτιακὸν, Ἀραβικὸν, Ἰνδικὸν, καὶ Κινεζικὸν ἐμπόριον. Ἐμπόριον Παλμύρας. Ἡ Βρεττανία ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων. Ἡ Γερμανία καὶ Δανία. Ἐμπορικώτεραι ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων πόλεις. Τὰ περὶ σωματείων τῶν τεχνιτῶν· περὶ τῶν ἑταιριῶν· περὶ τῶν τελωνείων καὶ ἐμπορικῶν ἀπαγορεύσεων καὶ φόρων· περὶ τῆς ἀγορανομίας· περὶ τῶν ἀγορῶν καὶ πανηγύρεων· περὶ μεσιτῶν, τραπεζιτῶν. κλ.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Σελ. 367

Κτίσις Κωνσταντινουπόλεως· ἰδέαι περὶ μεταθέσεως τῆς ἕδρας τῆς αὐτοκρατορίας εἰς ταύτην. Ῥωμαϊκὴ ἐν Βυζαντίῳ κυβέρνησις, καὶ χριστιανισμός. Ἐμπόριον μετάξης καὶ μεταξωτῶν.

συνθῆκαι τῶν Περσῶν περὶ τοῦ ἐμπορίου τούτου· ἀπαγορεύσεις τοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων ἐμπορίου. Περιορισμὸς αὐτοῦ ἐκ τῶν κατακτήσεων τῶν Περσῶν καὶ Σαρακηνῶν. Αἱ εἰσβολαὶ τῶν βαρβάρων λαῶν· ὁ Ἰουστινιανὸς· εἰσαγωγὴ τῆς καλλιεργείας τῆς μετάξης εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν· κακὴ διοίκησις Ἐπαρχιῶν. Οἱ Ἄραβες, καὶ τὸ κράτος αὐτῶν, καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἔκπτωσις τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ Αἰγύπτου. Οἱ Ἄραβες ἐν Ἀφρικῇ καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ. Ὁ μέγας Κάρολος· ναυτικαὶ ἀνεκαλύψεις τῶν Σκανδιναυῶν· Γροελλαδία· Ἀρκτῶα Ἀμερική· πειρατεῖαι· ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἀπὸ τοῦ Βασιλείου Μακεδόνος· Φωκᾶς καὶ Τζιμιχτζής. Διοίκησις ἐπαρχιῶν, ὀργανισμὸς σωματείων τῶν τεχνιτῶν· σιτωνίαι καὶ μονοπώλια· νομίσματα· ἀργυροπράται καὶ τὰ προνόμια αὐτῶν· τόκοι· ἐμπόριον Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀστυνομία ἐπ' αὐτοῦ· αὐτοκρατορικὰ ἐργαστήρια· πίννινα ὑφάσματα. Αἱ τέχναι ἐν Πελοποννήσῳ, ἐν Θήβαις καὶ ἐν Ἀθήναις· ἔκπτωσις τῆς ναυπηγικῆς· ἐμπορικαὶ σχέσεις τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τῆς Ἄρκτου, καὶ Ἰταλίας. Οἱ Ἰταλικοὶ ναυτικοὶ λαοί· σταυροφορικοὶ πόλεμοι. Ἀνάπτυξις τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου ἐν τῇ Εὐρώπῃ· ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν τόπων τῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ τῶν σταυροφόρων καὶ ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ Μ. Παλαιολόγου. Βαρκελλώνη· μεταφορὰ τῆς μεταξουργίας εἰς τὴν Ἰταλίαν. τεχνικὴ καὶ ἐμπορικὴ πρόοδος αὐτῆς· Γαλλία Γερμανία· Ἀνσεατικαὶ πόλεις· νομίσματα καὶ τράπεζαι ἐν Εὐρώπῃ· ἑταιρίαι καὶ προνόμια· δάνεια, τόκοι· ἐμπορικὰ δικαστήρια· νόμοι· πρόξενοι· ἀσφάλειαι. Ἐμπόριον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῶν Γενουϊτῶν καὶ Ἐνετων εἰς τὴν Ἀσίαν εἰς τὴν Κίναν, εἰς τὸν Πόντον, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Περὶ τῶν διαφόρων τελῶν, καὶ συστημάτων τοῦ ἐμπορίου· περὶ τῆς μαγνήτιδος ἐν τῇ ναυτικῇ. Ἀνακάλυψις Ἀμερικῆς, καὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς καλῆς ἐλπίδος κλ.

Bayerische StaatsBibliothek

Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Nautes, G. A.

[Nichtlateinische Schriftzeichen]

Bd.: 2

1860

Merc. 164 s-2
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10291442-9